

Testament Newydd

E I N

H A R G L W Y D D

A' N

H I A C H A W D W R

J E S U G R I S T.

R H U F. I. 16.

*Nid oes arnaf gywilydd o Efengyl GRIST: o blegid gallu DUW yw hi er
iacharwddwriaeth, i bob un a'r sydd yn credn.*

R H Y D Y C H E N :

PRINTIEDIG YN ARGRAPHDY CLARENDON,
GAN W. DAWSON, T. BENSLEY, & J. COOKE,
PRINTWYR I'R BRIF-YSGOL.

M D C C X C I X.

THE BRITISH MUSEUM

REAR CHAMBER

H. A. C. W. D. W. R.

LES R. I. S. T.

PRINTED BY J. G. & CO. ST. MARTIN'S LANE, LONDON.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50

SANCT MATTHEW.

PEN. I.

¹ *Achau Crist o Abraham i Joseph. 18 Ei genhedlu ef o'r Ysryd Glan, a'i eni o Fair forwyn, wedi ei dyweddio hi a Joseph. 19 Yr angel yn boddloni cam-dybus seddyliau Joseph, ac yn deongl enwau Crist.*

¹ **L**YFR ^a cenhedliad Iesu Grist, fab Dafydd, fab Abraham.
² ^b Abraham a genhedlodd Isaac; ac
³ Isaac a genhedlodd Jacob; a ^d Jacob a genhedlodd Judas a'i frodyr;
⁴ ^e Judas a genhedlodd Phares a Zara o Thamar; a ^f Phares a genhedlodd Esrom; ac Esrom a genhedlodd Aram;
⁵ ^g Aram a genhedlodd Aminadab; ac Aminadab a genhedlodd Naafion; a Naafion a genhedlodd Salmon;
⁶ ^h Salmon a genhedlodd Booz o Rachab; a Booz a genhedlodd Obed o Ruth; ac Obed a genhedlodd Jesse;
⁷ ⁱ Jesse a genhedlodd Dafydd frenhin; a ^j Dafydd frenhin a genhedlodd Salomon o'r hon a fuasai wraig Urias;
⁸ ^k Salomon a genhedlodd Roboam; a Roboam a genhedlodd Abia; ac Abia a genhedlodd Aia;
⁹ ^l Aia a genhedlodd Josaphat; a Josaphat a genhedlodd Joram; a Joram a genhedlodd Ozias;
¹⁰ ^m Ozias a genhedlodd Joatham; a Joatham a genhedlodd Achaz; ac Achaz a genhedlodd Ezeckias;
¹¹ ⁿ Ezeckias a genhedlodd Manasses; a Manasses a genhedlodd Amon; ac Amon a genhedlodd Josias;
¹² ^o Josias a genhedlodd Jechonias a'i frodyr, ynghylch amser y symmudiad i Fabilon;
¹³ ^p Jechonias a genhedlodd Salathiel; a Salathiel a genhedlodd Zorobabel;
¹⁴ ^q Zorobabel a genhedlodd Abiud; ac Abiud a genhedlodd Eliacim; ac Eliacim a genhedlodd Azor;
¹⁵ ^r Azor a genhedlodd Sadoc; a Sadoc a genhedlodd Achim; ac Achim a genhedlodd Eliud;
¹⁶ ^s Eliud a genhedlodd Eleazar; ac Eleazar a genhedlodd Matthan; a Matthan a genhedlodd Jacob;
¹⁷ ^t Jacob a genhedlodd Joseph, gwr Mair, o'r hon y ganed Iesu, yr hwn a elwir Crist.
¹⁸ Felly yr holl genhedlaethau o Abraham hyd Dafydd, sydd bedair cenhedlaeth ar ddeg; ac o Dafydd hyd y symmudiad i Fabilon, pedair cenhedlaeth ar ddeg; ac o'r symmudiad i Fabilon hyd Grist, pedair cenhedlaeth ar ddeg.

¹⁹ ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^{aa} ^{ab} ^{ac} ^{ad} ^{ae} ^{af} ^{ag} ^{ah} ^{ai} ^{aj} ^{ak} ^{al} ^{am} ^{an} ^{ao} ^{ap} ^{aq} ^{ar} ^{as} ^{at} ^{au} ^{av} ^{aw} ^{ax} ^{ay} ^{az} ^{ba} ^{bb} ^{bc} ^{bd} ^{be} ^{bf} ^{bg} ^{bh} ^{bi} ^{bj} ^{bk} ^{bl} ^{bm} ^{bn} ^{bo} ^{bp} ^{bq} ^{br} ^{bs} ^{bt} ^{bu} ^{bv} ^{bw} ^{bx} ^{by} ^{bz} ^{ca} ^{cb} ^{cc} ^{cd} ^{ce} ^{cf} ^{cg} ^{ch} ^{ci} ^{cj} ^{ck} ^{cl} ^{cm} ^{cn} ^{co} ^{cp} ^{cq} ^{cr} ^{cs} ^{ct} ^{cu} ^{cv} ^{cw} ^{cx} ^{cy} ^{cz} ^{da} ^{db} ^{dc} ^{dd} ^{de} ^{df} ^{dg} ^{dh} ^{di} ^{dj} ^{dk} ^{dl} ^{dm} ^{dn} ^{do} ^{dp} ^{dq} ^{dr} ^{ds} ^{dt} ^{du} ^{dv} ^{dw} ^{dx} ^{dy} ^{dz} ^{ea} ^{eb} ^{ec} ^{ed} ^{ee} ^{ef} ^{eg} ^{eh} ^{ei} ^{ej} ^{ek} ^{el} ^{em} ^{en} ^{eo} ^{ep} ^{eq} ^{er} ^{es} ^{et} ^{eu} ^{ev} ^{ew} ^{ex} ^{ey} ^{ez} ^{fa} ^{fb} ^{fc} ^{fd} ^{fe} ^{ff} ^{fg} ^{fh} ^{fi} ^{fj} ^{fk} ^{fl} ^{fm} ^{fn} ^{fo} ^{fp} ^{fq} ^{fr} ^{fs} ^{ft} ^{fu} ^{fv} ^{fw} ^{fx} ^{fy} ^{fz} ^{ga} ^{gb} ^{gc} ^{gd} ^{ge} ^{gf} ^{gg} ^{gh} ^{gi} ^{gj} ^{gk} ^{gl} ^{gm} ^{gn} ^{go} ^{gp} ^{gq} ^{gr} ^{gs} ^{gt} ^{gu} ^{gv} ^{gw} ^{gx} ^{gy} ^{gz} ^{ha} ^{hb} ^{hc} ^{hd} ^{he} ^{hf} ^{hg} ^{hh} ^{hi} ^{hj} ^{hk} ^{hl} ^{hm} ^{hn} ^{ho} ^{hp} ^{hq} ^{hr} ^{hs} ^{ht} ^{hu} ^{hv} ^{hw} ^{hx} ^{hy} ^{hz} ^{ia} ^{ib} ^{ic} ^{id} ^{ie} ^{if} ^{ig} ^{ih} ⁱⁱ ^{ij} ^{ik} ^{il} ^{im} ⁱⁿ ^{io} ^{ip} ^{iq} ^{ir} ^{is} ^{it} ^{iu} ^{iv} ^{iw} ^{ix} ^{iy} ^{iz} ^{ja} ^{jb} ^{jc} ^{jd} ^{je} ^{jf} ^{jj} ^{jk} ^{jl} ^{jm} ^{jn} ^{jo} ^{jp} ^{jq} ^{jr} ^{js} ^{jt} ^{ju} ^{jv} ^{jw} ^{jx} ^{jy} ^{jz} ^{ka} ^{kb} ^{kc} ^{kd} ^{ke} ^{kf} ^{kg} ^{kh} ^{ki} ^{kj} ^{kk} ^{kl} ^{km} ^{kn} ^{ko} ^{kp} ^{kq} ^{kr} ^{ks} ^{kt} ^{ku} ^{kv} ^{kw} ^{kx} ^{ky} ^{kz} ^{la} ^{lb} ^{lc} ^{ld} ^{le} ^{lf} ^{lg} ^{lh} ^{li} ^{lj} ^{lk} ^{ll} ^{lm} ^{ln} ^{lo} ^{lp} ^{lq} ^{lr} ^{ls} ^{lt} ^{lu} ^{lv} ^{lw} ^{lx} ^{ly} ^{lz} ^{ma} ^{mb} ^{mc} ^{md} ^{me} ^{mf} ^{mg} ^{mh} ^{mi} ^{mj} ^{mk} ^{ml} ^{mm} ^{mn} ^{mo} ^{mp} ^{mq} ^{mr} ^{ms} ^{mt} ^{mu} ^{mv} ^{mw} ^{mx} ^{my} ^{mz} ^{na} ^{nb} ^{nc} nd ^{ne} ^{nf} ^{ng} ^{nh} ⁿⁱ ^{nj} ^{nk} ^{nl} ^{nm} ⁿⁿ ^{no} ^{np} ^{nq} ^{nr} ^{ns} ^{nt} ^{nu} ^{nv} ^{nw} ^{nx} ^{ny} ^{nz} ^{oa} ^{ob} ^{oc} ^{od} ^{oe} ^{of} ^{og} ^{oh} ^{oi} ^{oj} ^{ok} ^{ol} ^{om} ^{on} ^{oo} ^{op} ^{oq} ^{or} ^{os} ^{ot} ^{ou} ^{ov} ^{ow} ^{ox} ^{oy} ^{oz} ^{pa} ^{pb} ^{pc} ^{pd} ^{pe} ^{pf} ^{pg} ^{ph} ^{pi} ^{pj} ^{pk} ^{pl} ^{pm} ^{pn} ^{po} ^{pp} ^{pq} ^{pr} ^{ps} ^{pt} ^{pu} ^{pv} ^{pw} ^{px} ^{py} ^{pz} ^{qa} ^{qb} ^{qc} ^{qd} ^{qe} ^{qf} ^{qg} ^{qh} ^{qi} ^{qj} ^{qk} ^{ql} ^{qm} ^{qn} ^{qo} ^{qp} ^{qq} ^{qr} ^{qs} ^{qt} ^{qu} ^{qv} ^{qw} ^{qx} ^{qy} ^{qz} ^{ra} ^{rb} ^{rc} rd ^{re} ^{rf} ^{rg} ^{rh} ^{ri} ^{rj} ^{rk} ^{rl} ^{rm} ^{rn} ^{ro} ^{rp} ^{rq} ^{rr} ^{rs} ^{rt} ^{ru} ^{rv} ^{rw} ^{rx} ^{ry} ^{rz} ^{sa} ^{sb} ^{sc} ^{sd} ^{se} ^{sf} ^{sg} ^{sh} ^{si} ^{sj} ^{sk} ^{sl} sm ^{sn} ^{so} ^{sp} ^{sq} ^{sr} ^{ss} st ^{su} ^{sv} ^{sw} ^{sx} ^{sy} ^{sz} ^{ta} ^{tb} ^{tc} ^{td} ^{te} ^{tf} ^{tg} th ^{ti} ^{tj} ^{tk} ^{tl} tm ^{tn} ^{to} ^{tp} ^{tq} ^{tr} ^{ts} ^{tt} ^{tu} ^{tv} ^{tw} ^{tx} ^{ty} ^{tz} ^{ua} ^{ub} ^{uc} ^{ud} ^{ue} ^{uf} ^{ug} ^{uh} ^{ui} ^{uj} ^{uk} ^{ul} ^{um} ^{un} ^{uo} ^{up} ^{uq} ^{ur} ^{us} ^{ut} ^{uu} ^{uv} ^{uw} ^{ux} ^{uy} ^{uz} ^{va} ^{vb} ^{vc} ^{vd} ^{ve} ^{vf} ^{vg} ^{vh} ^{vi} ^{vj} ^{vk} ^{vl} ^{vm} ^{vn} ^{vo} ^{vp} ^{vq} ^{vr} ^{vs} ^{vt} ^{vu} ^{vv} ^{vw} ^{vx} ^{vy} ^{vz} ^{wa} ^{wb} ^{wc} ^{wd} ^{we} ^{wf} ^{wg} ^{wh} ^{wi} ^{wj} ^{wk} ^{wl} ^{wm} ^{wn} ^{wo} ^{wp} ^{wq} ^{wr} ^{ws} ^{wt} ^{wu} ^{wv} ^{ww} ^{wx} ^{wy} ^{wz} ^{xa} ^{xb} ^{xc} ^{xd} ^{xe} ^{xf} ^{xg} ^{xh} ^{xi} ^{xj} ^{xk} ^{xl} ^{xm} ^{xn} ^{xo} ^{xp} ^{xq} ^{xr} ^{xs} ^{xt} ^{xu} ^{xv} ^{xw} ^{xx} ^{xy} ^{xz} ^{ya} ^{yb} ^{yc} ^{yd} ^{ye} ^{yf} ^{yg} ^{yh} ^{yi} ^{yj} ^{yk} ^{yl} ^{ym} ^{yn} ^{yo} ^{yp} ^{yq} ^{yr} ^{ys} ^{yt} ^{yu} ^{yv} ^{yw} ^{yx} ^{yy} ^{yz} ^{za} ^{zb} ^{zc} ^{zd} ^{ze} ^{zf} ^{zg} ^{zh} ^{zi} ^{zj} ^{zk} ^{zl} ^{zm} ^{zn} ^{zo} ^{zp} ^{zq} ^{zr} ^{zs} ^{zt} ^{zu} ^{zv} ^{zw} ^{zx} ^{zy} ^{zz}

a Joseph, cyn eu dyfod hwy ynghyd, hi y bum-
a gafwyd yn feichiog a o'r Ysryd Glan. med
19 A Joseph ei gwr hi, gan ei fod yn Flwyddyn
gyfiaw, ac heb chwennych ei gwne-
thur hi yn siampl, a ewyllyfodd ei rhoi hi
ymaith yn ddigrl.
20 Ac efe yn meddwl y pethau hyn, elwir
wele, angel yr Arglwydd a ymddangosodd Blwyddyn
iddo mewn breuddwyd, gan ddywedyd, yr Ar-
Joseph mab Dafydd, nac ofna gymmeryd
Mair dy wraig: o blegid yr hyn a + ge-
nhedlwyd ynddi fydd o'r Ysryd Glan. Luc 1.
21 A hi a efor ar fab, a thi a elwi ei Deut. 24.
enw ef IESU: o blegid efe a wared ei
bobl oddi wrth eu pechodau. 1.
22 (A hyn holl a wnaethpwyd, fel y + Gr. gaed.
cyflawnid yr hyn a ddywedwyd gan yr P Luc 1.31.
Arglwydd trwy'r prophwyd, gan ddy-
wedyd, 12.
23 Wele, morwyn a fydd feichiog, ac + Esai. 7.
a efor ar fab; a + hwy a alwant ei enw 14.
ef Emmanuel; yr hyn o'i gyfieithu yw, + Neu,
Duw gyd â ni.)
24 A Joseph pan ddeffroes o gwig, a
wnaeth megis y gorchymynafai angel yr
Arglwydd iddo, ac a gymmerodd ei wraig:
25 Ac nid adnabu efe hi hyd oni eigo-
rodd hi ar ei mab cyntaf-anedig. A gal- Ex. 13. 2.
wodd ei enw ef IESU.

PEN. II.

¹ *Y doethion yn cael eu cyfarwyddu at Grist trwy weinidogaeth seren: 11 yn ei addoli ef, ac yn cyflwyno eu hannhegion. 14 Joseph yn ffwr i'r Aipht, efe, a'r Iesu a'i fam. 16 Herod yn bladd y plant; 20 ac yn marw. 23 Dyn Crist yn ei ol i Aileia, i Nazareth.*

¹ **A**C a wedi geni'r Iesu ym Methlehem Y bed-
Judea, yn nyddiau Herod frenhin, waredd
wele, doethion a ddaethant o'r dwyrain Flwyddyn
i Jerusalem, cyn y
2 Gan ddywedyd, Pa le y mae'r hwn Cyfrif
a anwyd yn Frenhin yr Iuddewon? canys cyffredin
gwelom ei seren ef yn y dwyrain, a elwir
daethom i'w addoli ef. Blwyddyn
3 Ond pan glybu Herod frenhin, efe a yr Ar-
gyfrowyd, a holl Jerusalem gyd ag ef. glwydd.
4 A chwedi dwyn ynghyd yr holl Luc 2.
arch-offeiriaid ac ysgrifenyddion y bobl, 6, 7.
efe a ymofynodd a hwynt pa le y genid Num. 24.
Crist. 17.
5 A hwy a ddywedasant wrtho, Ym 2 Cron.
Methlehem Judea: canys felly'r ysgri- 36. 14.
wyd trwy'r prophwyd; 4 2 Cron.
6 A thithau, Bethlehem, tir Juda, nid 34. 13.
lleiaf wyt ym mhllithi twysfogion Juda: i Mac 5.
canys o honot ti y daw Tywysog yr hwn a 42.
fugeilia fy mhobl Israel. a 7. 12.
7 Yna Herod wedi galw'r doethion yn e Mic 5.2.
ddigrl, a'u holodd hwynt yn fanwl am Ioan 7. 42.
yr amser yr ymddangosafai'r seren.

8 Ac wedi eu danfon hwy i Fethlehem efe a ddywedodd, Ewch, ac ymofynwch yn fanwl am y mab bychan; a phan gaffoch ef, mynegwch i mi, fel y gallwyf finnau ddyfod a'i addoli ef.

9 Hwytiau, wedi clywed y brenhin, a aethant; ac wele, y seren a welent yn y dwyrain a aeth o'u blaen hwy, hyd oni ddaeth hi a sefyll goruwch y lle yr oedd y mab bychan.

10 A phan welant y seren, llaweny- chafant a llawenydd mawr drôs ben.

11 ¶ A phan ddaethant i'r tŷ, hwy a welant y mab bychan gyd â Mair ei fam, a hwy a syrthiasant i lawr, ac a'i haddolafant ef: ac wedi agoryd eu tryfor- au, a offrymmafent iddo anrhegion; aur, a thus, a myrr.

12 Ac wedi eu rhybuddio hwy gan Dduw trwy freuddwyd, na ddychwelent at Herod, hwy a aethant drachefn i'w gwlad ar hyd ffordd arall.

13 Ac wedi iddynt ymado, wele angel yr Arglwydd yn ymddangos i Joseph mewn breuddwyd, gan ddywedyd, Cyfod, cym- mery mab bychan a'i fam, a ffo i'r Aipht, a bydd yno hyd oni ddywedwyf i ti: canys ceisio a wna Herod y mab bychan i'w ddiletha ef.

14 Ac yntau pan gyfododd, a gymmerth ymab bychan a'i fam o hyd nos, ac a gili- odd i'r Aipht.

15 Ac a fu yno hyd farwolaeth Herod: fel y cyflawnid yr hyn a ddywedwyd gan yr Arglwydd trwy'r prophwyd, gan ddy- wedyd, 'O'r Aipht y gelwais fy mab.

16 ¶ Yna Herod, pan weles ei fionni gan y doethion, a ffronmodd yn aruthr, ac a ddanfonodd ac a laddodd yr holl fechgyn oedd ym Methlehem, ac yn ei holl gyfhn- iau, o ddwyfswydd oed a than hynny, wth yr amser yr ymofynasai efe yn fanwl a'r doethion.

17 Yna cyflawnwyd yr hyn a ddywed- asid gan Jeremias y prophwyd, gan ddy- wedyd,

18 Llef a glybuwyd yn Rama, galar, ac wylofain, ac ochain mawr, Rahel yn wyl- o am ei phlant; ac ni fynnai ei chyfuro, am nad oeddyn.

Ydrydded 19 ¶ Ond wedi marw Herod, wele Flwyddyn angel yr Arglwydd mewn breuddwyd yn cyn y ymddangos i Joseph yn yr Aipht.

20 Gan ddywedyd, Cyfod, a chymmer cyffredin a y mab bychan, a'i fam, a dos i dir Israhel: canys y rhai oedd yn ceisio einioes y mab elwir Blwyddyn bychan a fuont feirw.

21 Ac wedi ei gyfodi, efe a gymmerth y mab bychan, a'i fam, ac a ddaeth i dir Israhel.

22 Eithr pan glybu efe fod Archelaus yn teyrnau yr Judea yn lle ei dad Herod, efe a offnodd fyned yno. Ac wedi ei rhybuddio gan Dduw mewn breuddwyd, efe a giliodd i barthau Galilea.

23 A phan ddaeth, efe a drigodd mewn dinas a elw'd Nazareth: fel y cyflawnid yr hyn a ddywedafid trwy'r prophwyd, Efai. 11.1. Y gelwides yr Nazaread.

PEN. III.

Blwyddyn 1 Pregeth Ioan, a'i fwydd, a'i fuchedd, a'i fedydd; 7 y mae yn ceryddu'r Pharisenid, 13 ac yn bedyddio Crist yn yr Iorddonen.

26. A C yn y dyddiau hynny y daeth a Ioan Fedyddiwr, gan bregethu yn niffaeth- wch Judca.

2 A dywedyd, Edifari. Ewch: canys nef- aodd teyrnas nefoedd.

3 O blegid hwn yw efe yr hwn y dy- wedwyd am dano gan Efaías y prophwyd, gan ddywedyd, Llef un yn llefain yn y diffaethwch, Parottowch ffordd yr Ar- glwydd; gwnewch yn uniawn ei lwy- brau ef.

4 Ar Ioan hwnnw oedd a'i ddillad o few camel, a gwregys o groen ynghylch ei lwynau: a'i fwyd oedd locustiaid a mel gwyllt.

5 Yna'r aeth allan atto ef Jerufalem, a holl Judea, a'r holl wlad o amgylch yr Iorddonen:

6 A hwy a fedyddiwyd ganddo ef yn yr Iorddonen, gan gyffesu eu peccodau.

7 A phan welodd efe lawer o'r Pha- riseaid ac o'r Saduceaid yn dyfod i'w fed- ydd ef, efe a ddywedodd wrthynt hwy,

8 O genhedlaeth gwiberod, pwy a'ch rha- rybuddiodd i ffoi rhag y llid a fydd i edifeirwch.

9 Ac na feddyliwch ddywedyd ynoch eich lunain. Y mae gennym ni Abra- ham yn dad i ni: canys yr ydwyf yn dy- wedyd i chiwi, y dychon Duw, ie, o'r meini hyn, gyfodi plant i Abraham.

10 Ac yr awr hon hefyd y mae'r fwyall wedi ei gosod ar wreiddyn y prenniau: pob pren gan hynny yr hwn nid yw yn dwyn ffrwyth da, a dorri i lawr, ac a deffir yn tan.

11 Myfi yn ddiau ydwyf yn eich be- dyddio chiwi a dwfr i edifeirwch: eithr yr hwn fydd yn dyfod ar fy ol i fydd gryfach na myfi, yr hwn nid ydwyf deulwng i ddwyn ei efigidiau: i efe a'ch bedyddia chiwi a'r Yipryd Glân, ac a' than.

12 Yr hwn y mae ei wyntyll yn ei law, ac efe a lwyrr-lanhâ ei lawr-dyrnu, ac a gasgl ei wenith i'w ygbur; eithr yr us a lyg efe a' than anniffoddadwy.

13 Yna y daeth yr Iesu o Alileia i'r Iorddonen at Ioan, i'w fedyddio ganddo.

14 Eithr Ioan a warafunodd iddo ef, gan ddywedyd, Y mae arnaf fi eisiau fy me- dyddio gennyt ti, ac a ddeni di attaf fi?

15 Ond yr Iesu a attebodd ac a ddywed- odd wrtho ef, Gâd yr awr hon; canys fel hyn y mae'n weddus i ni gyflawni pob cyfiawnder. Yna efe a adawodd iddo.

16 A'r Iesu, wedi ei fedyddio, a aeth yn y fan i fynu o'r dwfr: ac wele, y nefoedd a agorwyd iddo, ac efe a welodd y Yf- prydd Duw yn disgyn fel colommen, ac yn dyfod arno ef.

17 Ac wele o lef o'r nefoedd, yn dy- wedyd, Hwn yw fy anwyl Fab, yn yr hwn y'm boddlonwyd.

PEN. IV.

Ymryd Crist, a'i demtiad. 11 Yr ang- ylion yn gweini iddo. 13 Efe yn trigo yng Nghapernaum. 17 yn dechreu pregethu, 18 yn galw Petr ac Andreas, 21 lugo ac Ioan; 23 ac yn iachau yr holl gleision.

YNA yr a Iesu a arweiniwyd i fynu i'r anialwch gan yr yfpryd, i'w demtio gan ddiabol.

2 Ac wedi iddo ymryddio ddeugain niwrnod a deugain nos, ar ol hynny efe a newynodd.

3 A'r teintiwr pan ddaeth atto, a ddy- wedodd, Os mab Duw wyt ti, arch i'r cerrig hyn iod yn fara.

4 Ac yntau a atebodd ac a ddywedodd,
 Deut. 8. Ygrifenwyd, b Nid trwy fara yn unig y
 3. bydd byw dyn, ond trwy bob gair a ddaw
 allan o eneu Duw.

c Neh. 11. 5 Yna y cymmerth diafol ef i'r c ddinas
 18. sanctaidd, ac a'i gosododd ef ar binacl y
 Eesai. 48. 2. deml;

Pen. 27. 6 Ac a ddywedodd wrtho; Os mab Duw
 53. wyt ti, bwrw dy hun i lawr; canys ygrif-
 a Pl. 91. enwyd, d Y rhydd efe orchymyn i'w
 11. angylion am danat; a hwy a'u ddygant
 yn eu dwylaw, rhag taro o honot un am-
 ier dy droed wrth garreg.

7 Yr Iesu a ddywedodd wrtho; Ygrif-
 enwyd drachefn, e Nathemia'r Arglwydd
 dy Dduw.

8 Trachefn y cymmerth diafol ef i fy-
 nydd tra uchel, ac a ddangosodd iddo holl
 deyrnafoedd y byd, a'u gogoniant;

9 Ac a ddywedodd wrtho; Hyn oll a
 roddaf i ti, os syrthi i lawr a'm haddoli i.

10 Yna yr Iesu a ddywedodd wrtho,
 Ymaith, Satan; canys ygrifenwyd, i Yr
 Arglwydd dy Dduw a addoli, ac ef yn
 unig a wafanaethi.

11 Yna y gadawodd diafol ef: ac wele,
 angylion a ddactant ac a weiniafant iddo.

12 A phan glybu'r Iesu draddodi
 Ioan, efe a aeth i Aileia.

13 A chan adaw Nazareth, efe a aeth
 ac a arhŏfodd yng Nghapernaum, yr hon
 fydd wrth y môr, ynghyffiniau Zabulon
 a Nephthali:

14 Fel y cyflawnid yr hyn a ddywed-
 wyd trwy Eiaias y prophwyd, gan ddy-
 wedyd,

15 b Tir Zabulon, a thir Nephthali, wrth
 ffordd y môr, tu hwnt i'r Iorddonen, Ga-
 lilea y Cenhedloedd:

16 Y bobloedd yn eistedd mewn trwyll-
 wch, a welodd oleuni mawr; ac i'r rhai
 a eisteddant ym mro a chyfogod angen, y
 cyfododd goleuni iddynt.

17 A'r pryd hwnnw y dechreuodd yr
 Iesu bregethu, a dywedyd, k Edifarhewch:
 canys nefoedd teyrnas nefoedd

18 A'r Iesu yn rhodio wrth fôr Ga-
 lilea, efe a ganfu ddau frodyr, Simon, yr
 ffrwn a elwir Petr, ac Andreas ei frawd,

yn hwrw rhwyd i'r môr (canys pyfogdwyr
 oeddynt)

19 Ac efe a ddywedodd wrthynt,
 Deuwch ar fy ol i, a mi a'ch gwnaif yn
 bysgodwyr dynion.

20 A hwy yny fan, gan adael y rhwy-
 dau, a'i canlynafant ef.

21 Ac wedi myned rhagddo oddi yno,
 efe a welodd ddau frodyr eraill, Iago fab
 Zebedeus, ac Ioan ei frawd, mewn llong
 gyd â Zebedeus eu tad, yn cyweirio eu
 rhwydau: ac a'u galwodd hwy.

22 Hwytiau yn ebrwydd; gan adael y
 llong a'u tad, a'i canlynafant ef.

23 A'r Iesu a aeth o amgylch holl
 Aileia, e gan ddyfyn yn eu fynagoga; a
 phregethu efengyl y deyrnas; a iachâu pob
 clefyd a phob ahechyd ym mhllith y bobl.

24 Ac aeth fon am dano ef trwy holl
 Syria; a hwy a ddygafant atto yr holl
 rai drwg eu hwyl, a'r rhai yr oedd am-
 ryw glefydau a chnofeydd yn eu dala, a'r
 rhai cythreulig, a'r rhai lloerig; a'r iawl
 oedd a'r parlys arnynt; ac efe a'u hiach-
 aodd hwynt

25 A thorfeidd lawer a'i canlynafant
 ef o Aileia, a Decapolis, a Jerusaleim, a
 Judea, ac o'r tu hwnt i'r Iorddonen.

PEN. V.

1 Crist yn dechreu ei bregeth ar y mynydd:
 3 ac yn dangos prwy fydd ddeithwydd, 13
 prwy yw halen y ddaear; 17 goleuni y
 byd, dinas ar fryn, 15 y ganwyll: 17 ei
 ddyfod ef i gyfarwoni'r gyfraith. 21 Beth
 yw lladd, 27 a godinebu, 33 a thyngu.

28 Y mae yn annog i ddiodef cam, 44
 i garu, ie, ein gelynon, 48 ac i ymgnio
 at berffethrwydd.

A PHAN welodd yr Iesu y tyrfaoedd, efe
 a eignodd i'r mynydd: ac wedi iddo
 eistedd, ei ddisgyblion a ddaethant atto.

2 Ac efe a agorodd ei eneu, ac a'u dyg-
 odd hwynt, gan ddywedyd,

3 Gwyn eu byd y tlodion yn yr yspryd: a
 canys eiddynt yw teyrnas nefoedd.

4 Gwyn eu byd y rhai fydd yn galaru:
 canys hwy a ddiddenir.

5 Gwyn eu byd y rhai addfwyn: canys
 hwy a etifeddant y ddaear.

6 Gwyn eu byd y rhai fydd arnynt
 newyn a fyched am gyfiawnder: e canys
 hwy a ddiwellir.

7 Gwyn eu byd y rhai trugarogion: e
 canys hwy a gant drugaredd.

8 Gwyn eu byd y rhai pur o galon:
 canys hwy a welant Dduw.

9 Gwyn eu byd y tangnefeddwyr: canys
 hwy a elwir yn blant i Dduw.

10 Gwyn eu byd y rhai a erlidir o achos
 cyfiawnder: canys eiddynt yw teyrnas
 nefoedd.

11 Gwyn eich byd pan y'ch gwara-
 dwyddant, ac y'ch erlidiant, ac y dywedant
 bob drygair yn eich erbyn er fy mwyn i,

a hwy yn gelwyddog.

12 Byddwch lawen a hyfryd: canys
 mawr yw eich gwobr yn y nefoedd:

o blegid i felly yr erlidiant hwy y pro-
 phwydi a fu o'ch blaen chwi.

13 Chwi yw halen y ddaear: m eithr
 o ddisfod yr halen, a pha beth yr hellir
 ef? ni thal efe mwyl ddim ond i'w fwrw
 allan, a'i fathru gan ddynion.

14 Chwi yw goleuni'r byd. Dinas a
 ofodir ar fryn, ni ellir ei chuddio.

15 Ac ni oleuant ganwyll, a'i dodi dan
 lestr, ond mewn canhwylbren; a hi a
 oleua i bawb fy yn y ty.

16 Llewyrched felly eich goleuni ger
 bron dynion, o fel y gwelont eich gweith-
 redoedd da chwi; ac y gogoneddant eich
 Tad yr hwn fydd yn y nefoedd.

17 Na threbiwch fy nyfod i dorri'r
 gyfraith, neu'r prophwydi: ni ddaethum
 i dorri, ond i gyflawni.

18 Canys yn wir meddaf i chwi, e Hyd
 onid el y nef a'r ddaear heibio, nid a un
 iot nac un tipyn o'r gyfraith heibio, hyd
 oni chwblhaer oll.

19 Pwy bynnag gan hynny a dorro un
 o'r gorchymynion lleiaf hyn, ac a ddygo i
 ddynion felly, lleiaf y gelwir ef yn nheyr-
 nas nefoedd: ond pwy bynnag a' gwnelo,
 ac a'u dygo i eraill, hwn a elwir yn fawr
 yn nheyrnas nefoedd.

20 Canys meddaf i chwi, Oni bydd
 eich cyfiawnder yn helaethach na chyfi-
 awnder y 'grifenyddion a'r Phariseaid,
 nid ewch i mewn i deyrnas nefoedd.

21 Clywch ddywedyd i gan y rhai
 gynt, e Na ladd; a phwy bynnag a laddo,
 euog fydd o iarn:

22 Eithr yr ydwyf fi yn dywedyd i chwi,
 Pob un a ddigio wrth ei frawd heb vityr, a
 fydd euog o iarn: a phwy bynnag a ddywedo

wrth ei frawd, Raca, a fydd euog o gyngor: a phwy bynnag a ddywedo, O ynyd, a fydd euog o dan uffern.

23 Gan hynny, os dygi dy rodd i'r allor, ac yno dyfod i'th gof fod gan dy frawd ddim yn dy erbyn;

24 Gad yno dy rodd ger bron yr allor, a dos ymaith: yn gyntaf cymmoder di ddi, a'th frawd, ac yno tyred ac offrwir dy rodd.

25 * Cytuna âth wrthwynebwr ar frys, y tra fydddech ar y ffordd gyd ag ef; rhag un amser i'th wrthwynebwr dy roddi di yn llaw'r barnwr, ac i'r barnwr dy roddi at y fwyddog, a'th dafu yngharchar.

26 Yn wir meddaf i ti, Ni ddeui di allan oddi yno, hyd oni thalech y ffyring eithaf.

27 * Clywfoch ddywedyd gan y rhai gynt, * Na wna odineb.

28 Eithr yr ydwyf fi yn dywedyd i chwi, fod pob un a'r fydd * yn edrych ar wraig i'w chwennychu hi, wedi gwneuthureifoes odineb â hi yn ei galon.

29 * Ac os dy lygad dehau a'th rwystr, * tyh ef allan, a thaffi oddi wrthyt: canys da i ti gollu un o'th aelodau, ac na thaffier dy holl gorph i uffern.

30 Ac os dy law ddehau a'th rwystr, tor hi ymaith, a thaffi oddi wrthyt: canys da i ti gollu un o'th aelodau, ac na thaffier dy holl gorph i uffern.

31 A dywedwyd, * Pwy bynnag a oll- yngo ymaith ei wraig, rhoed iddi lythyr ygar.

32 Ond yr ydwyf fi yn dywedyd i chwi fod * pwy bynnag a ollingo ymaith ei wraig, ond o achos godineb, yn peri iddi wneuthur godineb: a phwy bynnag a bri- odo yr hon a ygarwyd, y mae eie yn gwneuthur godineb.

33 * Trachefn, clywfoch * ddywedyd gan yr rhai gynt, * Na thwng anudon: eithr tal dy lwon i'r Arglwydd.

34 Ond yr ydwyf fi yn dywedyd wrthych chwi, * Na thwng ddim: nac i'r nef; ca- nys * gorfeddfa Duw ydyw:

35 Nac i'r ddaear; canys troed-faingc ei draed ydyw: nac i Jerusaleim; canys dinas y brenhin mawr ydyw.

36 Ac na thwng i'th ben; am na eili wneu- thur un blewyn yn wy, neu yn ddu.

37 Eithr bydded eich ymadrodd chwi, iê, iê; Nag é, nag é: o blegid beth bynnag fydd dros ben hyn, o'r drwg y mae.

38 * Clywfoch ddywedyd, * Llygad am lygad, a dant am ddant.

39 Eithr yr ydwyf fi yn dywedyd wrth- ych chwi, * Na wrthwynebwch ddrwg: ond pwy bynnag a'th darawo ar dy rudd ddehau; tro'r llall iddo hefyd.

40 Ac i'r neb a fyddo ynygyfreithio â thi, a dwyn dy bais, gad iddo dy gochl hefyd.

41 A phwy bynnag * a'th gymmhellu un filltir, dos gyd ag ef ddrwg.

42 Dyro i'r hwn a ofyno gennyt; ac na thro oddi wrth yr hwn fydd yn ewy- llyfio echwynna gennyt.

43 * Clywfoch ddywedyd, * Câr dy gymmydog, a chasâ dy elyn.

44 Eithr yr ydwyf fi yn dywedyd wrth- ych chwi, * Cerwch eich gelynyon, bendith- ied y rhai a'ch mellidhiant, gwnewch * Edrych

Pen. 27. 32. Marc 15. 21. * Deut. 15. 8, 10. Luc 6. 35. * Lef. 19. 8. * Luc 6. 27. Rhuf. 12. 14, 16.

dda i'r sawl a'ch casânt, a' gweddiwch * Luc 23. dros y rhai a wnel niweid i chwi, ac a'ch 34. erlidiant; Act. 7. 60.

45 Fel y byddoch blant i'ch Tad yr i Cor. 4. hwn fydd yn y nefoedd: canys y mae efe 12, 13. yn peri i'w haul godi ar y drwg a'r da, i Petr 2. ac yn glawio ar y cyfiawn a'r anghyf- 23. a 3. 9. iawn.

46 * O blegid os cerwch y sawl a'ch caro, * Luc 6. pa wobr fydd i chwi? oni wna'r publican- 32. od hefyd yr un peth?

47 Ac os cyterchych well i'ch brodyr yn unig, pa ragoriaeth yr ydych chwi yn ei wneuthur? onid ydyw y publicanod hefyd yn gwneuthur felly?

48 Byddwch chwi gan hynny yn ber- ffaith, * fel y mae eich Tad yr hwn fydd yn * Ephes. y nefoedd yn berfffaith. 5. 1.

PEN. VI.

1 Crist yn myned rhagddo yn ei bregeth ar y mynydd; gan draethu am elufen, 5 a gweddi, 14 maddeu i'n brodyr, 16 ac ymryd; 19 pa le y mae i ni roddi ein tryfor i gadw; 24 ynghylch gwafanaethu Duw a mam- mon: 25 yn annog na bydder gofalus am bethau bydol; 33 ond am geisio teyrnas Ddruw

GOCHELWCH rhag gwneuthur eich * elufen yngwydd dynion, er mwyn cael eich gweled ganddynt: os amgen, ni chewch dal gan eich Tad yr hwn fydd yn y nefoedd.

2 Am hynny * pan wnelych elufen, na udgana o'u flaen, fel y gwna'r rhagrit- hwy, yn y synagogau, ac ar yr heolodd, fel y mollianner hwy gan ddynion. Yn wir meddaf i chwi, Y maent yn derbyn eu gwobr.

3 Eithr pan wnelych di elufen, na wy- ped dy law alwy pa beth a wna dy law ddehau:

4 Fel y byddo dy elufen yn y dirgel: a'th Dad yr hwn a wel yn y dirgel, efe * a dal i ti yn yr amlwg. b Luc 14. 14.

5 * A phan weddfech, na fydd fel y rhagritihwy: canys hwy a garant weddio yn iefyll yn y synagogau, ac ynghonglau'r heolodd, fel yr ymdangosont i ddynion. Yn wir meddaf i chwi, Y maent yn derbyn eu gwobr.

6 Ond tydi, pan weddfech, * dos i'th * 2 Bren. yttafell; ac wedi cau dy ddwrws, gweddi 4. 33. ar dy Dad yr hwn fydd yn y dirgel; a'th Dad yr hwn a wel yn y dirgel, a dal i ti yn yr amlwg.

7 A * phan weddfech, na fyddwch fiarad- * Ecl. 7. us, fel y cenhedloedd: canys y maent hwy 14. yn tybied y cânt eu gwrandaw am eu hamleiriau.

8 Na fyddwch gan hynny debyg iddynt hwy: canys gŵyr eich Tad pa bethau iy arnoch eu heisiau, cyn gofyn o honoch ganddo.

9 Am hynny gweddiwch chwi fel hyn: * Ein Tad, yr hwn * yn y nefoedd, fanet- * Luc 11. eiddier dy Enw. 2.

10 Deled dy deyrnas. Gwnefer dy ewy- llys, megis yn y nef, felly ar y ddaear he- fyd.

11 Dyro i ni heddyw ein bara * beu- * Edrych nyddiol. Job 23.

12 A maddeu i ni ein dyledion, fel y 12. maddeuwn minnau i'n dyledwyr. Dihar. 30.

13 Ac nac arwain ni i brofedigaeth; eithr 8 gwared ni rhag drwg. * Canys eiddot ti * i Cron. yw'r deyrnas, a'r nerth, a'r gogoniant, 29. 11. yn oes oesoedd Amen.

14 * O blegid

^h Ecl. 28. 14 ^a O blegid os maddeuwch i ddynion eu camweddu, eich Tad nefol a faddeu hefyd i chwithau:

Marc 11. 15 Eithr ¹ oni faddeuwch i ddynion eu camweddu, ni faddeu eich Tad eich camweddu chwithau.

¹ Pen. 18. 16 [¶] Hefyd, pan ymprydioch na fyddwch fel y rhagithwyr, yn wyneb-drift: canys anffurfiog eu hwynebau y maent, fel yr ymddangofant i ddynion eu bod yn ymprydio. Yn wir meddaf i chwi, Y maent yn derbyn eu gwobr.

17 Eithr pan ymprydioch di, eanciainia dy ben, a golch dy wyneb;

18 Fel nad ymddangofech i ddynion dy fod yn ymprydio, ond i'th Dad yr hwn fydd yn y dirgel: a'th Dad yr hwn fydd yn gwel-ed yn y dirgel, a dâl i ti yn yr amlwg.

^k Dihar. 19 [¶] Na thryforwch iwch' dryforau ar y ddaear, lle y mae gwyfyn a rhwd yn llygru, a lle y mae lladron yn cloddio trweddau chwithau:

¹ Ecl. 29. 20 ¹ Eithr tryforwch iwch' dryforau yn y nef, lle nid oes na gwyfyn na rhwd yn llygru, a lle ni's cloddio lladron trweddau ni's lladrattant.

¹ Tim. 6. 21 Canys lle y mae eich trysor, yno y bydd eich calon hefyd.

¹ Petr. 1.4. 22 ^m Canwyll y corph yw 'r llygad: am hynny o bydd dy lygad yn fym, dy holl gorph fydd yn oleu.

23 Eithr os bydd dy lygad yn ddrwg, dy holl gorph fydd yn dywyll. Am hynny os bydd y goleuni fydd ynot yn dywyllwch, pa faint fydd y tywyllwch!

ⁿ Luc 16. 24 [¶] Ni ddichon neb wafanaethu dau arglydd: canys naill ai efe a gaf a naill, ac a gar y llall; ai efe a yml'n wrth y naill, ac a egeulufa 'r llall. ^o Ni ellwch wafanaethu Duw a mammon.

¹ Tim. 6. 25 Am hynny meddaf i chwi, ^p Na ofelwch am eich bywyd, pa beth a fwytaoch, neu pa beth a yfoc; neu am eich corph, pa beth a wiogoch. Onid yw 'r bywyd yn fwy na 'r bywyd, a'r corph yn fwy na 'r dillad?

¹ Luc 12. 22. 26 [¶] Edrychwch ar adar y nefoedd: o blegid nid ydynt yn hau, nac yn medi, nac yn cywain i yfuboriau; ac y mae eich Tad nefol yn eu porthi hwy. Onid ydych chi yn rhagori llawer arnynt hwy?

¹ Pfal. 147.9. 27 A phwy o honoch gan ofalu, a ddichon ychwanegu un cufydd at ei faintoli?

28 A phaham yr ydych chi yn gofalu am ddillad? Yfyrwch lili 'r maes, pa fodd y maent yn tyfu: nid ydynt nac yn llafurio, nac yn nyddu;

29 Eithr yr wyf yn dywedyd i chwi, na wiogwyd Salomon yn ei holl ogoniant fel un o'r rhai hyn.

30 Am hynny os dillada Duw felly lyfieuyn y maes, yr hwn fydd heddyw, ac y foru a fwrir i'r ffwrn, oni ddillada efe chwi yn hytrach o lawer, O chwi o ychydig ffydd?

31 Am hynny na ofelwch, gan ddywedyd, Beth a fwyttawn? neu, Beth a yfwn? neu, A pha beth yr ymddilladwn?

32 (Canys yr holl bethau hyn y mae 'r Cenhedloedd yn eu ceisio) o blegid gwy'r eich Tad nefol fod arnoch eisiau yr holl bethau hyn.

33 Eithr ^r yn gyntaf ceisfwrch deyrnas Dduw, a'i gyfiawnder ef, a'r holl bethau hyn a roddir i chwi yn ychwaneg.

34 Na ofelwch gan hynny dros drannoeth: canys trannoeth a ofala am ei bethau ei hun. Digon i'r diwrnod ei ddrwg ei hun.

^r Edrych

¹ Bren. 3.

13.

Pf. 37. 25.

Luc 12. 32.

¹ Crist yn gorphen ei bregeth ar y mynydd; ac yn gwabardd barn ehud, 6 a bwrw pethau sanctaidd i grŵn: 7 yn annog i weddlo, 13 i fyned i merwn i'r porth cyfyng, 15 i ymgadw rhag gau-prophwydi; 21 na byddom urandawyr yn unig, ond gwneuthurwyr y gair, 24 a chyffelyb i dai wedi eu hadeiladu ar graig, 26 ac nid ar y tywod.

NA ^a fernwch, fel na'ch barnier.

² Canys a pha farn y barnoch, y'ch bernir; ^b ac a pha fefur y mesuroch, yr adfesurir i chwithau.

³ A phaham yr wyt yn edrych ar y brycheuyn fydd yn llygad dy frawd, ac nad ydwynt yn ystyried y trawit fydd yn dy lygad dy hun?

⁴ Neu pa fodd y dywedi wrth dy frawd, Gād i mi fwrw allan y brycheuyn o'th lygad; ac wele, drawit yn dy lygad dy hun?

⁵ Oh ragrithiwr, bwrw allan yn gyntaf y trawit o'th lygad dy hun; ac yna y gweli yn eglur fwrw y brycheuyn allan o lygad dy frawd.

⁶ Na roddwch y peth fydd sanctaidd i'r cwn, ac na thestiwch eich gemmau o flaen y moch; rhag iddynt eu fathu dan eu traed, a thro'i a'ch rhwygo chwi.

⁷ Gofynwch, a rhoddir i chwi; ceisfwrch, a chwi a gewch; curwch, ac fe loan agorir i chwi.

⁸ Canys ^t pob un sy'n gofyn, sy'n derbyn; ar neb sy'n ceisio, sy'n cael; ac yna y hwn fydd yn curo, yr agorir.

⁹ Neu a oes un dyn o honoch, yr hwn os gofyn ei fab iddo fara, a rydd iddo gar-reg?

¹⁰ As os gofyn efe bysgodyn, a ddryr a efe farph iddo?

¹¹ Os chwydychi gan hynny, a chwi yn ddrwg, a fedrwrch roddi rhoddion da i'ch plant, pa faint mwy y rhydd eich Tad yr hwn fydd yn y nefoedd bethau da i'r rhai a ofynant iddo?

¹² Am hynny ^a pa bethau bynnag oll a ewyllyfioch eu gwneuthur o ddynion i chwi, felly gwnewch chwithau iddynt hwy: canys ¹ hyn yw'r gyfraith a'r phwydi.

¹³ Ewch i mewn trwy 'r porth cyfyng: canys ehang yw 'r porth, a llydan yw 'r ffordd fydd yn arwain i ddietyw; a llawer yw y rhai fydd yn myned i mewn trwyddi:

¹⁴ O blegid cyfyng yw 'r porth, a chul yw 'r ffordd, fydd yn arwain i'r bywyd; ac ychydig yw y rhai fydd yn ei chael hi.

¹⁵ Ymogelwch rhag gau-prophwydi, y rhai a ddeuant atoch yngwifoedd de-faid, ond oddi mewn bleiddiaid rheibus ydynt hwy.

¹⁶ Wrth eu ffirwythau yr adnabyddwch hwynt. ^a A galgl rhai rawnwinn oddi ar ddrain, neu ffygys oddi ar ysgall?

¹⁷ Felly ^o pob pren da fydd yn dwyn ffirwythau da; ond y pren drwg fydd yn dwyn ffirwythau drwg.

¹⁸ Ni ddichon pren da ddwyn ffirwythau drwg, na phren drwg ddwyn ffirwythau da.

¹⁹ Pob pren heb ddwyn ffirwyth da, a dorrir i lawr, ac a deflir yn tân.

²⁰ O herwydd paham, wrth eu ffirwythau yr adnabyddwch hwynt.

¹ Hof. 8. 2. ²¹ ¶ Nid pob un a'r fydd yn dywedyd wrth yf, Arglwydd, Arglwydd, a ddaw i
Pen. 25. 11. mewn i deyrnas nefoedd; ond yr hwn
Luc 6. 46. fydd yn gwneuthur ewyllys fy Nhau yr
Act 19. 13. hwn fydd yn y nefoedd.

Rhuf. 2. ²² Llauer a ddywedant wrthyf yn y
dydd hwnnw, Arglwydd, Arglwydd, oni
Iago 1. 23. phrophwydusom yn dy enw di? ac oni
Num. 24. fwriadom allan gythreuliaid yn dy enw di?

⁴ ac oni wnaethon wyrthiau lawer yn dy
Ioan 11. enw di?

⁵¹ ²³ Ac yna yr adddef wrthynt, 'Ni's
1 Cor. 13. adnabum chiw erioed: ewch ymaith
oddi wrthyf, chiw weithredwyr anwired.

² Luc 13. ²⁴ ¶ Gan hynny a pwy hynnag fy'n
25. 27. gwrandu fy ngeiriau hyn, ac yn eu gwneuthur,
2 Tim. 2. mi a'i cyfelybas ef i wr doeth yr
19. hwn a adeiladodd ei dy ar y graig:

¹ Pen. 25. ²⁵ A'r glaw a ddisgynodd, a'r llifeir-
iaint a ddaethant, a'r gwynoedd a chwyth-
12. afant, ac a rathafant ar y tŷ hwnnw; ac
Pfal. 6. 8. Pen. 25. 41. ni fyrrhodd: o blegid sylfaenafid ef ar y
2 Luc 6. 47. graig.

²⁶ A phob un a'r fydd yn gwrandu fy
ngeiriau hyn, ac heb eu gwneuthur, a gy-
felybir i wr flol, yr hwn a adeiladodd ei
dy ar y tywod:

²⁷ A'r glaw a ddisgynodd, a'r llif-ddyfr-
oedd a ddaethant, a'r gwynoedd a chwyth-
afant, ac a gurafant ar y tŷ hwnnw; ac efe
a fyrrhodd, a'i gwmp a fu fawr.

²⁸ A bu wedi i'r Iesu orphen y geiriau
hyn, y torfeydd a fynafant wrth ei
ddygeidiaeth ef.

²⁹ ¶ Canys yr oedd efe yn eu dysgu
Luc 4. 32. hwynt fel un ag awdurdod ganddo, ac nid
2 Ioan 7. fel yr ysgrifenyddion.

PEN. VIII.

² Crist yn glanhau'r gwahan-glwysus, 5 yn
iachdu gwas y canwriad, 14 a mam gwraig
Petr, 16 a llawer o rai cleysfus eraill: 19
yn dangos pa fodd y mae ei ddilyn ef: 23 yn
gofregru'r dynmestri ar y môr: 25 yn gyrru
cythreuliaid allan o ddau gythreulig: 31 ac
yn canhauu iddynt fyned i'r moch.

³¹ **A**c wedi ei ddyfod ef i wared o'r my-
nydd, torfeydd lawer a'i canlynafant
ef.

¹ Marc 1. ² ¶ Ac wele, un gwahan-glwysus a
40. ddaeth ac a'i haddolodd ef, gan ddywed-
Luc 5. 12. yd, Arglwydd, os mynni, ti a elli fy
nglanhau i.

³ A'r Iesu a estynnodd ei law, ac a gy-
ffyddodd ag ef, gan ddywedyd, Mynaf,
glanhau di. Ac yn y fan ei wahan-glwys
ef a lanhawyd.

¹ Pen. 9. ⁴ A dywedodd yr Iesu wrtho, ⁶ Gwel
30. na ddywedych wrth neb; eithr dos, dang-
Marc 5. os dy hun i'r offeiriad, ac offymma'r
43. rhodd a orchymynodd ⁸ Moles, er tyfiol-
aeth iddynt.

¹ Lef. 14. ⁵ ¶ Ac wedi dyfod yr Iesu i mewn i
3, 4, 10. Capernaum, daeth ato ganwriad, gan ddei-
Luc 7. 1. sylu arno.

⁶ A dywedyd, Arglwydd, y mae fy
ngwas yn gorwedd ganref yn glaf o'r par-
lys, ac mewn poen ddifawr.

⁷ A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Mi a
ddeuas ac a'i hiachaf ef.

⁸ A'r canwriad a atebodd ac a ddywed-
odd, Arglwydd, nid ydwyf i ddilwng
i ddyfod o honot dan fy nghroglwyd:
eithr yn unig i dywed y gair, a'm gwas
a iacheir.

⁹ Canys dyn ydwyf finnau dan awdur-
lod, a chennysf i'wyr dannaf: a dywedaf

wrth hwn, Cerdda, ac efe a â; ac wrth
arall, Tyred, ac efe a ddaw: ac wrth fy
ngwas, Gwna hyn, ac efe a'i gwna.

¹⁰ A'r Iesu pan glybu, a ryfeddodd, ac
a ddywedodd wrth y rhai oedd yn canlyn,
Yn wir meddaf i chiw, Ni chefais gym-
maint ffydd, na ddo yn yr Israel.

¹¹ Ac yr ydwyf yn dywedyd i chiw, y
daw a llawet o'r dwyrain a'r gorllewin, ac
a eisteddant gyd ag Abraham ac Isaac a i.
Jacob yn nheyrnas nefoedd.

¹² Ond ¹ plant y deyrnas a desfir i'r ty-
wyllech eithaf: yno y bydd wylofain a
rhingcian dannedd.

¹³ A dywedodd yr Iesu wrth y canwr-
iaid, Dos ymaith; ac megis y credaist, a
bydded i ti. A'i was a iachawyd yn yr a
awr honno.

¹⁴ ¶ A phan ddaeth yr Iesu i dy Petr, Luc 13. 28.
efe a welodd ¹ ei chwegr ef yn gor-
weddd, ac yn glaf o'r cryd.

¹⁵ Ac efe a gyffryddodd a'i llaw hi; a'r
cryd a'i gadawodd hi: a hi gododd, ac a
wasanaethodd arnynt.

¹⁶ ¶ Ac wedi ei hwyrhau hi, hwy a
ddygasant atto lawer o rai cythreulig: ac
efe a fwriadodd allan yr yspirdion a'i air, ac
a iachodd yr holl gleision.

¹⁷ Felly cyflawnid yr hyn a ddywedafid
trwy Efaia y prophwyd, gan ddywedyd,
Efe a gymmerodd ein gwendid ni, ac a
ddug ein clefydau.

¹⁸ ¶ A'r Iesu, pan welodd dorfeydd i Petr.
lawer o'i amgylch, a orchymynodd fyned
drofodd i'r lán arall.

¹⁹ A o rhyw ysgrifenydd a ddaeth ac a
ddywedodd wrtho, Athraw, mi a'th gan-
lynaf i ba le bynnag yr elych.

²⁰ A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Y mae
ffauau gan y llwynogod, a chan chediaid
y nefoedd nythod; ond gan Fab y dyn
nid oes le i roddi ei ben i lawer.

²¹ Ac un arall o'i ddisgyblion a ddywed-
odd wrtho, Arglwydd, gad i mi yn gyn-
taf fyned a chladdu fy nhad.

²² A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Canlyn
fi; a gad i'r meirw gladdu cu meirw.

²³ ¶ Ac wedi iddo fyned ¹ i'r llong, ¹ Marc 4.
ei ddisgyblion a'i canlynafant ef.

²⁴ Ac wele, bu cynnwrf mawr yn y
môr, hyd oni chuddiwyd y llong gan y
tonnau: eithr efe oedd yn cyfigu.

²⁵ A'i ddisgyblion a ddaethant atto, ac
a'i deffroasant, gan ddywedyd, Arglwydd,
cadw ni: darfu am danon.

²⁶ Ac efe a ddywedodd wrthynt, Pahan
yr ydych yn ofnas, Ochwi o ychydig ffydd?
Yna y cododd efe, ac y ceryddodd y
gwynoedd a'r môr; a bu dawelwch mawr.

²⁷ A'r dynion a ryfeddafant, gan ddy-
wedyd, Pa ryw un yw hwn, gan fod y
gwynoedd hwyf a'r môr yn ufuddhau
iddo?

²⁸ ¶ Ac wedi ei ddyfod ef i'r lán ¹ Marc 5. 1.
arall, i wlad y Gergefaid, dau ddieslig a
gyfarfuant ag ef, y rhai a ddeuant o'r
beddau; yn dra ffyrnig, fel na allai neb
fyned y ffordd honno.

²⁹ Ac wele, hwy a lefasant, gan ddy-
wedyd, Iesu Fab Duw, beith fydd i ni a
tonellon a thi? a ddaethost ti yma i'n poeni
ni cyn yr amser?

³⁰ Ac yr oedd ym mhell oddi wrthynt
genfaint o foch lawer, yn pori.

³¹ A'r cythreuliaid a ddeisyfiant arno,
gan ddywedyd, Os bwri ni allan, caniatâ
i ni fyned ymaith i'r genfaint foch.

32 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Ewch. A hwy wedi myned allan, a aethant i'r genfaint foch. Ac wele, yr holl genfaint foch a ruthrodd dros y dibyn i'r môr, ac a fuant feirw yn y dyfroedd.

* *ceidwaid.* 33 A'r + meichiaid a ffofant: ac wedi eu dyfod hwy i'r ddinas, hwy a fynegasant bob peth; a pha beth a ddarfuafai i'r rhai dieffig.

18. Luc 5. 8. Aet. 16. 39. 34 Ac wele, yr holl ddinas a ddaeth allan i gyfarfod a'r Iesu: a phan ei gwelfant, a'utolygasant iddo ymadael o'u cyfinau hwynt.

PEN. IX.

2 *Crist yn iacháu un claf o'r parlys, 9 yn galw Matthew o'r dalfs, 10 yn breytta gyd â phublicanod a phechaduriaid, 14 yn ymddiffyn ei ddisgyblion am nad ymprydient, 20 yn iacháu'r dŷerlif gwaed, 23 yn cyfodi merch Fairus o furw, 27 yn rhoi eu golwg i ddau dlyn dall, 32 yn iacháu mudan cythrenlig, 36 ac yn testurio wrth y dŷfa.*

31. A C efe a aeth i mewn i'r llong, ac a aeth trosodd, ac a ddaeth i'w ddinas ei hun.

* Marc 2. 3. Luc 5. 13. 2 A C wele, hwy a ddygasant atto wr claf o'r parlys, yn gorwedd mewn gwely: a'r Iesu yn gwled eu fydd hwy, a ddywedodd wrth y claf o'r parlys, Ha fab, cymmer gyfur; maddeuwyd i ti dy bechodau.

3 Ac wele, rhai o'r ysgrifenyddion a ddywedasant ynddynt eu hunain, Y mae hwn yn cablu.

4 A phan welodd yr Iesu eu meddyliau, efe a ddywedodd, Paham y meddylwch ddrwg yn eich calonau?

5 Canys pa un hawiaf ai dywedyd, Maddeuwyd i ti dy bechodau; ai dywedyd, Cyfod, a rhodia?

6 Eithr fel y gwypoch fod awdurdod gan Fab y dyn ar y ddaear i faddeu pechodau, (yna y dywedodd efe wrth y claf, o'r parlys) Cyfod, cymmer dy wely i fynu, a dos i'w dŷ.

7 Ac efe a gyfododd, ac a aeth ymaith i'w dŷ ei hun.

8 A'r torfeydd pan welfant, rhyfeddu a wnaethant, a gogoneddu Duw, yr hwn a roiaf gyfryw awdurdod i ddynion.

* Marc 2. 14. Luc 5. 27. 9 A C fel yr oedd yr Iesu yn myned oddi yno, efe a ganfu wr yn eistedd wrth y dollfa, a elwid Matthew, ac a ddywedodd wrtho, Canlyn fi. Ac efe a gyfododd, ac a'i canlynodd ef.

10 A bu, ac efe yn eistedd i fwytta yn y tŷ, wele hwy, publicanod lawer a phechaduriaid a ddaethant, ac a eisteddasant gyd â'r Iesu a'i ddisgyblion.

11 A phan welodd y Phariseiaid, hwy a ddywedasant wrth ei ddisgyblion ef, Paham y bwytty eich Athraw chwi gyd â'r publicanod a'r pechaduriaid?

12 A phan glybu'r Iesu, efe a ddywedodd wrthynt, Nid rhaid i'r rhai iach wrth feddyg, ond i'r rhai cleision.

* Hos. 6. 6. Mic. 6. 6. 7. 8. Pen. 12. 7. 13 Ond ewch, a dygwch pa beth yw hyn, Trugaredd yr ydwyf yn ei ewyllysio, ac nid aberthi: canys ni ddacthwm i alw rhai cyfiawn, ond pechaduriaid i edifeirwch.

* 1 Tim. 1. 15. * Marc 2. 18. Luc. 5. 33. 14 Yna y daeth ddisgyblion Ioan atto, gan ddywedyd, Paham yr ydym ni a'r Phariseiaid yn ymprydio yn iynych, ood dy ddisgyblion di nid ydym yn ymprydio?

15 A'r Iesu a ddywedodd wrthynt, A all plant yr ystafell briodas alaru tra fo'r priod-fab gyd â hwynt? ond y dyddiau a ddaw, pan ddyger y priod-fab oddi arnynt, ac yna yr ymprydiant.

16 Hefyd, ni ddyd neb lain o frethyn newydd at hen ddilledyn: canys y cyflawniad a dynn oddi wrth y dilledyn, a'r rhwyg a wneir yn waeth.

17 Ac ni ddodant win newydd mewn costrelau hen: os angen, y costrelau a dyr, a'r gwin a red allan, a'r costrelau a gollir: eithr gwin newydd a ddodant mewn costrelau newyddion, ac felly y cedwir y ddau.

18 Tra'r oedd efe yn dywedyd hyn Marc 5. wrthynt, wele, daeth rhyw bennaeth, ac a'i haddolodd ef, gan ddywedyd, Bu farw fy merch yr awr hon: eithr tyred a gosod dy law arni, a byw fydd hi.

19 A'r Iesu a gyfododd, ac a'i canlynodd ef, a'i ddisgyblion.

20 A C wele, gwraig y buafai gwaed-lif arni ddeuddeng mlynedd, a ddaeth o'r tu cefn iddo, ac a gyffyrddodd ag ymyl ei wisg ef.

21 Canys hi a ddywedafai ynddi ei hun, Os caf yn unig gyffwrdd â'i wisg ef, iach fyddaf.

22 Yna'r Iesu a droodd; a phan ei gwelodd hi, efe a ddywedodd, Ha ferch, bydd gyfurus; dy ffydd a'w iachodd. A'r wraig a iachawyd o'r awr honno.

23 A phan ddaeth yr Iesu i dŷ'r pennaeth, a gweled y cerddonion a'r dyrfaf yn terfysgu.

24 Efe a ddywedodd wrthynt, Cil-iwch: canys ni bu farw'r llanges, ond cyfgy y mae hi. A hwy a'i gwatwarant ef.

25 Ac wedi bwrw y dyrfaf allan, efe a aeth i mewn, ac a ymaffodd yn ei llaw hi; a'r llanges a gyfododd.

26 A'r gair o hyn a aeth dros yr holl wlad honno.

27 A phan oedd yr Iesu yn myned oddi yno, dau ddeillion a'i canlynasant ef, gan sefain a dywedyd, Mab Dafydd, trugaria wrthym.

28 Ac wedi iddo ddyfod i'r tŷ, y deillion a ddaethant atto: a'r Iesu a ddywedodd wrthynt, A ydych chiwi yn credu y gallaf fi wneuthur hyn? Hwy a ddywedasant wrtho, Ydym, Arglwydd.

29 Yna y cyffyrddodd efe â'u llygaid hwy, gan ddywedyd, yn ol eich ffydd bydded i chiwi.

30 A'u llygaid a agorwyd: a'r Iesu a orchymynodd iddynt trwy figwth, gan ddywedyd, Gwelwch na's gwypo neb.

31 Ond wedi iddynt ymadael, hwy a'i clodforasant ef trwy'r holl wlad honno.

32 Ac a hwy yn myned allan, wele, rhai a ddygasant atto ddyn mud cythreulig.

33 Ac wedi bwrw y cythraul allan, llefarodd y mudan: a'r torfeydd a ryfeddasant, gan ddywedyd, Ni welwyd y cyffelyb erioed yn Israel.

34 Ond y Phariseiaid a ddywedasant, Trwy bennaeth y cythrenliaid y mae efe yn bwrw allan gythrenliaid.

35 A'r Iesu a aeth o amgylch yr holl ddinasoedd a'r trefydd, gan ddyfegu yn eu synagogau hwynt, a chan bregethu efengyl y deyrnas, a iacháu pob clefyd, phob afiechyd ym mhilith y bobl.

34. ¹ Marc 6. 36 ¹ A phan welodd efe y torfeydd, efe
2. dostruodd wrthynt, am eu bod wedi
3. Num. 27. blino, a'u gwasgaru fel defaid heb gan-
17. ddynt fugail.
Zec. 10. 2. 37 Yna y dywedodd efe wrth ei ddis-
Luc 10. 2. gyblion, "Y cynhauaf yn ddiau fydd fawr,
Ioan 4. 35. ond y gweithwyr yn anaml.
2 Thcl. 38 ¹ Am hynny attolygwch i Arglwydd y
3. 1. cynhauaf, anfon gweithwyr i'w gynhauaf.
P. N. X.
1 ¹ Crifst yn anfon ei ddeuddeg apostol, gan roddi
gallu iddynt i roncuchur rhyfeddodau: 5 yn
rhoddi gorchymyn iddynt, ac yn eu dysgu,
16 ac yn eu cyfuro yn erbyn erlidion; 40
ac yn addaru bendith i'r rhai a'u derbynio
hwynt.
31. **A**c wedi galw ei ddeuddeg disgybl
3. Marc 3. atto, efe a roddes iddynt awdurdod
13. + yn erbyn yspredion aflan, i'w bwrw
+ ar. hwynt allan, ac i iachâu pob clefyd a phob
afiechyd.
2 Ac enwau'r deuddeg apostolion yw y
b Ioan 1. rhai hyn: Y cyntaf, Simon, y'r hwn a
42. elwir Petr, ac Andreas ei frawd; Iago
mab Zebedeus, ac Ioan ei frawd;
3 Phylip, a Bartholomëus; Thomas, a
Matthew y publican; Iago mab Alphëus,
a Lebbeus, yr hwn a gylenwid Thad-
eus;
4 Simon y Canaanead, a Judas Iscariot,
yr hwn hefyd a'i bradychodd ef.
5 Y deuddeg hyn a anionodd yr Iesu, ac
a orchymynodd iddynt, gan ddywedyd,
Nac ewch i ffordd y Cenhedloedd, ac i
ddinas ¹ y Samariaid nac ewch i mewn.
6 Eithr ¹ ewch yn hytrach at gyfrgoll-
edig ddefaid tŷ Israel.
7 ¹ Ac wrth fyned, pregethwch, gan ddy-
weddyd, Fod ¹ teyrnas nefoedd yn nesâu.
8 Iachêwch y cleifion, glanhêwch y rhai
b 1 Sam. 9. gwahan-glwylus, cyfodwch y meirw, bwr-
wch allan gythreuliaid: derbyniasoch y'n
8 Luc 9. 3. rhad, rhoddwch yn rhad.
2. 10. 4. a 9 ¹ Na feddwch aur, nac arian, nac
22. 35. eilydd i'ch pyrâu;
1 Marc 6. 10 ¹ Na cysgwylwch i'r dath, na dwy bais,
8. nac egsidiau, na ffôn: ¹ canys teilwng i'r
gweithiwr ei fywyd.
b Luc 10 11 ¹ Ac i ba ddinas bynnag neu dref
7. 1 Cor. 9. yr eloch, ymofynwch pwy fydd deilwng
7. 1 Tim. ynddi; ac yno trigwch hyd onid eloch ym-
5. 18. aith.
b Luc 10. 12 ¹ A phan ddeloch i dŷ, cyferchwch
m Marc 6. well iddo.
11. 13 ¹ Ac os bydd y tŷ yn deilwng, deued
Luc 9. 5. eichi tangnefedd arno: ac oni bydd yn
a 10. 11. deilwng, dychwelled eich tangnefedd at-
a Neh. 5. toch.
13. 14 ¹ A phwy bynnag ni'ch derbynio
Aet. 13. 51. chwi, ac ni wrandawo eich geiriau, pan
a 18. 6. ymadawoch o'r tŷ hwnnw, neu o'r ddinas
a Pen. 11. honno, ¹ ygydwch y llwch oddi wrth eichi
22. 24. traed.
b Luc 10. 3. 15 Yn wir meddaf i chwi, ¹ Esmwythach
b Rhuf. 16. fydd i dir y Sodomiaid a'r Gomormiaid yn
19. nydd y farn, nag i'r ddinas honno.
c Pen. 24. 16 ¹ Wele, ¹ yr ydwyf fi yn eich danfon
9. fel defaid ynghanol bleiddiaid: ¹ byddwch
Marc 13. chwithau gall fel y feirph, a diniweid fel
9. y colomennod.
Luc 21. 12. 17 Eithr ymogelwch thag dynion; can-
yys ¹ hwy a'ch rhoddant chwi i fynu i'r
40. cynghor, ac a'ch firewyllant chwi yn eu
c Aet. 12. synagogau.
1. a 25. 18 ¹ A chwi a ddygir at lywiawdwyr a
23. 2 Tim. brenhinoedd o'm bachos i, er tyfolaeth
4. 17. iddynt hwy ac i'r Cenhedloedd.

19 ¹ Eithr pan y'ch rhoddant chwi i fynu, ¹ Marc
na ofelwch pa fodd neu pa beth a lefaroch: 13. 11.
canys ¹ rhoddir i chwi yn yr awr honno pa ¹ Ex. 4. 12.
beth a lefaroch.
20 Canys nid chwychwj yw'r rhai fy yn
llefaru, ond yspred eich Tad yr hwn fydd
yn llefaru ynoch.
21 ¹ A brawd a rydd frawd i fynu i farw- ¹ Mica 7.
olaeth, a thad ei blentyn: a phlant a go- ¹ Luc 21.
dant i fynu yn erbyn eu rhieni, ac a barant 16.
eu marwolaeth hwynt.
22 ¹ A chas fyddwch gan bawb er mwyn ¹ Luc 21.
fy enw i: ond ¹ yr hwn a barhao hyd y 17.
diwedd, efe fydd cadwedig. ¹ Pen. 24.
23 ¹ A phan y'ch erlidiant yn y ddinas 13. Marc
hon, ffowch i un arall: canys yn wir y dy- 13. 13.
wedaf wrthych, Na orphenwch ddinas- ¹ Pen. 2.
oedd Israel, nes dyfod Mab y dyn. 13. a 4. 12.
24 ¹ Nid yw'r disgybl yn uwch na'i a 12. 15.
athraw, na'r gwas yn uwch na'i ar- ¹ Aet. 8. 1.
glwydd. a 9. 25. a
25 Digon i'r disgybl fod fel ei athraw, a'r 14. 6.
gwas fel ei arglwydd. Os ¹ galwafant ¹ Luc 6.
berchen y tŷ yn ¹ Feelzebul, pa faint mwyr 40.
ei dylwyth ef? ¹ Ioan 13. 16.
26 Am hynny nac ofnwch hwynt: o ble- ¹ a 15. 20.
gid ¹ nid oes dim cuddiedig, a'r na's dat- ¹ Pen. 12.
guddir; na dirgel, a'r na's gwybyddir. 24.
27 Yr hyn yr ydwyf yn ei ddywedyd ¹ Marc 3. 22.
wrthych chwi yn y tywyllwch, dywedwch ¹ Luc 11. 15.
yn y goleuni: a'r hyn a glywch yn y glust, ¹ Ioan 8. 48.
pregethwch ar bennau y tai. ¹ + Gr.
28 ¹ Ac nac ofnwch rhag y rhai a laddant ¹ Beelzebul.
y corph, ac nid allant ladd yr enaid; eithr ¹ Marc 4.
yn hytrach ofnwch yr hwn a ddichon ddi- 22.
ityrwio enaid a chorph yn uffern. ¹ Luc 8. 17.
29 Oni werthir dau aderyn y to er ffyr- ¹ a 12. 2.
ling? ac ni fyrrh un o honynt ar y ddacar ¹ Luc 12.
heb eich Tad chwi. 4.
30 ¹ Ac y mae, ie, holl wallt eich pen ¹ 1 Sam.
wedi eu cyfrif. 14. 45.
31 ¹ Nac ofnwch gan hynny: chwi a del- ¹ 2 Sam. 14.
wch fwy na llawer o adar y to. 11. Luc
32 ¹ Pwy bynnag gan hynny a'm cyffelo 21. 18.
i yngwlydd dynion, minnau a'i cyffelas ¹ Aet. 27.
yntau yngwlydd fy Nhaf yr hwn fydd yn y 34.
nefoedd. ¹ Luc 12.
33 ¹ A phwy bynnag a'm gwado i yng- ¹ 8.
wlydd dynion, minnau a'i gwadaf yntau ¹ Rhuf. 10.
yngwlydd fy Nhaf yr hwn fydd yn y nef- ¹ 9. 10.
oedd. ¹ Dat. 3. 5.
34 ¹ Na thybygwch fy nyfod i ddanfôn ¹ Marc 8.
tangnefedd ar y ddacar: ni ddathum i 38.
ddanfôn tangnefedd, ond cleddyf. ¹ Luc 9. 26.
35 ¹ Canys mi a ddathum i ofod dyn i 2 Tim. 2.
amrafaelio ¹ yn erbyn ei dad, a'r farch 12.
yn erbyn ei mam, a'r waudd yn erbyn ei ¹ Luc 12.
chwegr. 49. 51.
36 ¹ A gelynydd dyn fydd tylwyth ei dŷ ¹ Mic 7. 6.
ei hun. ¹ Pf. 41. 9.
37 ¹ Yr hwn fydd yn caru tad neu fam a 55. 13.
yn fwy na myfi, nid yw deilwng o honof ¹ Mic 7. 6.
fi: a'r neb fydd yn caru mab neu ferch yn ¹ Ioan 13.
fwy na myfi, nid yw deilwng o honof fi. 18.
38 ¹ A'r hwn nid yw yn cymmeryd ei ¹ Luc 14.
grocs, ac yn canlyn ar fy ol i, nid yw 26.
deilwng o honof fi. ¹ Pen. 16.
39 ¹ Y neb fydd yn cael ei einioes, a'i 24.
cyll: a'r neb a gollo ei einioes o'm plegid ¹ Marc 8. 34.
i, a'i caiff hi. ¹ Luc 9. 23.
40 ¹ Y neb fydd yn eich derbyn ¹ a 14. 27.
chwi, fydd yn fy nerbyn i; a'r neb fydd ¹ Luc 17.
yn fy nerbyn i, fydd yn derbyn yr hwn 33.
a'm danfonodd i. ¹ Ioan 12.
25.
c Pen. 18. 5. Luc 10. 16. Ioan 13. 20. Gal. 4. 14.
41 ¹ Y

1 Bren. 41 Y neb fydd yn derbyn prophwyd
17. 10. yn enw prophwyd, a dderbyn wobwr pro-
2 18. 4. phwyd; a'r neb fydd yn derbyn un cyfiawn
2 Bren. 4. yn enw un cyfiawn, a dderbyn wobwr un
8. cyfiawn.
1 Pen. 18. 42 A phwy bynnag a roddo i'w
5, 6. yfed i un o'r rhai bychain hyn, phiolaid
2 25. 40. o ddwsfr oer yn unig yn enw ddisgyl,
Marc 9. 41. yn wir meddaf i chwi, Ni chyll ete ei
Heb. 6. 10. wobwr.

PEN. XI.

2 Ioan yn anfon ei ddisgylion at Crist,
7 Tystiolaeth Crist am Ioan. 18 Tyb y bobl
am Ioan, a Christ. 20 Crist yn dannedd an-
niolchgarwch a ddielfeirwch Corazin, Beth-
saida, a Chaphernaum: 25 a chan foliannu
doethineb ei Dad, yn egluro 'r esengyl i'r
rhai gwirion; 28 yn galw atto y rhai
fydd yn clywed baich eu pechotau.

31.

A BU, pan orphenodd yr Iesu orchy-
myn i'w ddeuddeg disgyl, efe a
aeth oddi yno i ddyfegu ac i bregethu yn
eu dinafoedd hwy.

1 Luc 7. 18. 2 A Ioan pan glybu yn y carchar
weithredoedd Crist, wedi danfon dau o'i
ddisgylion,

3 A ddywedodd wrtho, Ai tydi yw'r
hwn fy yn dyfod, ai un arall yr ydym yn
ei ddisgyl?

4 A'r Iesu a atebodd ac a ddywedodd
wrthynt, Ewch a mynegwch i Ioan y
pethau a glywch ac a welwch:

1 Esai. 29. 5 Y mae'r deillion yn gweled cil-
18. waith, a'r cleffion yn rhodio, a'r cleffion
2 35. 5, 6. gwahanol wedi eu glanhau, a'r byddariaid
Esa. 61. 1. yn clywed; y mae'r meirw yn cyfodi, a'r
Luc 4. 18. ilodion yn cael pregethu'r esengylldynt.

1 Cor. 1. 6 A dedwydd yw'r hwn ni d'rwyttrir
23. ynof fi.

Gal. 5. 11. 7 A Ac a hwy yn myned ymaith, yr
Luc 7. Iesu a ddechreuodd ddywedyd wrth
24. y bobloedd am Ioan, Pa beth yr aethoch
allan i'r anialwch i edrych am dano? ai
corfen yn yfgyd gan wynt?

8 Eithr pa beth yr aethoch allan i'w
weled? ai dyn wedi ei wisgo â dillad
esmwyth? wele, y rhai fy'n gwisgo dillad
esmwyth, mewn tai brenhinoedd y maent.

9 Eithr pa beth yr aethoch allan i'w
weled? ai prophwyd? ie, meddaf i chwi,
a mwy na prophwyd.

10 Canys hwn ydyw efe am yr hwn yr
Mal. 3. 1. ysgrifenydd, Wele, yr ydyf fi yn anfon
Marc 1. 2. fy nghennad o flaen dy wyneb, yr hwn a
Luc 7. 27. barotua dy ffordd o'th flaen.

11 Yn wir meddaf i chwi, Ym mhlith
plant gwragedd, ni chododd neb mwy nag
Ioan Fedyddiwr: er hynny yr hwn fydd
leiaf yn nheyrnas nefoedd, fydd fwy nag
ef.

12 Ac o ddyddiau Ioan Fedyddiwr
Luc 16. hyd yn awr, yr ydys yn treisio teyrnas
16. nefoedd, a threiswyr fy'n ei chipio hi.

13 Canys yr holl brophwydi a'r gyfraith
a brophwydafant hyd Ioan.

14 Ac os ewyllyfioch ei dderbyn, efe
Mal. 4. 5. yw Elias yr hwn oedd ar ddyfod.
Pen. 17. 13. 15 Y neb fydd ganddo glustiau i wran-
Luc 1. 17. do, gwrandawed.

16 A Eithr i ba beth y cyffelybaf fi'r
Luc 8. 8. genhedlaeth hon? Cyffelyb yw i blant yn
Dat. 2. 7. eistedd yn y marchnadoedd, ac yn llefain
11, 17, 29. wrth eu cyfeillion,
2 3, 6, 13, 22.

17 Ac yn dywedyd, Canafom bibell i
Luc 7. chwi, ac ni ddawnfioch; canafom alar-
31. nad i chwi, ac ni chwynfioch.

18 Canys daeth Ioan heb na bwyta
nac yfed; ac meddant, Y mae cythraul
ganddo.

19 Daeth Mab y dyn yn bwyta ac yn
yfed; ac meddant, Wele ddyn glwth, ac
yfw'r gwin, cyfaiil publicanod a phech-
aduriaid. A doethineb a gyfiawnhawyd
gan ei phlant ei hun.

20 A Yna y dechreuodd efe edliw i'r
Luc 10. dinafoedd yn y rhai y gwnaethid y rhan
13. fwyaf o'i weithredoedd nerthol ef, am nad
edifarhafent.

21 Gwae di, Corazin; gwae di, Beth-
saida: canys pe gwnaethid yn Nhyrus a
Sidon y gweithredoedd nerthol a wnaeth-
pwyd ynoch chwi, hwy a edifarhafent er
ys talm mewn sachliain a lludw.

22 Eithr meddaf i chwi, Esmwythach
Peh. 10. fydd i Dyrus a Sidon, yn nydd y farn, nag
15. i chwi.

23 A thydi, Capernaum, yr hon a
ddyrchafwyd hyd y nef, a dynnir i lawr
hyd yn uffern: canys pe gwnaethid yn
Sodom y gweithredoedd nerthol a wnaeth-
pwyd ynot ti, hi a fusaf i aros hyd
heddyw.

24 Eithr yr ydwyf yn dywedyd i chwi,
Y bydd esmwythach i dir Sodom, yn nydd
y farn, nag i ti.

25 A Yr amfer hwnnw yr atebodd yr
Luc 10. Iesu ac y dywedodd, I ti yr ydwyf yn
21. diolch, O Dad, Arglywydd nef a daear,
am i ti o guddio y pethau hyn rhag y
doethion a'r rhai deallus, a'u darguddio o
honot i rai bychain.

26 Ie, O Dad; canys felly y rhyngodd
bodd i ti.

27 Pob peth a roddwyd i mi gan fy
Nhad: ac nid edwyn neb y Mab ond y
Tad; a ac nid edwyn neb y Tad ond y
Mab, a'r hwn yr ewyllyfio'r Mab ei ddat-
guddio iddo.

28 Deuwch attaf fi bawb a'r y fydd
yn flinderog ac yn llwythog, a mi a ef-
mwythaf arnoch.

29 Cymmerwch fy iau arnoch, a dysg-
wch gennyf; canys addfwyn ydwyf a'r
gostyngedig o galon: a chwi a gewch
orphwyddra i'ch eneidiau.

30 Canys fy iau fydd esmwyth, a'm
baich fydd ysgafn.

PEN. XII.

1 Crist yn ceryddu dallineb y Phariseaid, o
ran torri'r sabbath; 3 trwy ysgrhythrau,
10 trwy reswm, 13 a thrwy yfedlod: 22
yn iachau'r dyn cythreulig, mud, a dall.
31 Ni faddewir byth gabledt yn erbyn yr
Ysryd Glân. 36 Y rhoddir cyfrif am eiriau
segur. 38 Y mae yn ceryddu yr anffyddloni-
aid a geisient arwydd; 49 ac yn dangos
pwy yw ei fraud, a'i chwaer, a'i fam.

YR amfer hwnnw yr aeth yr Iesu ar y
dydd sabbath trwy'r yd: ac yr oedd
Deut. 23. chwant bwyd ar ei ddisgylion, a hwy a 25.
ddechreuafant dynnu tywys, a bwyta.

2 A phan welodd y Phariseaid, hwy a
Luc 6. 1. ddywedafant wrtho, Wele, y mae dy
ddisgylion yn gwneuthur yr hyn nid yw
+ rydd ei wneuthur ar y sabbath.

3 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Oni
ddarllenafoch pa beth a wnaeth Dafydd,
pan oedd chwant bwyd arno ef, a'r rhai
21. 6. oedd gyd ag ef?

4 Pa fodd yr aeth efe i mewn i dŷ Dduw,
ac y bwytaodd + c y bara gosod, yr hwn
+ torthau dangos, y
rhai nid oedd gyfreithlawr. Ex. 25. 30. Let. 24. 6.
nid

31.

Deut. 23.

Marc 2. 23.

Luc 6. 1.

+ gyfreith-

1 Sam.

21. 6.

+ torthau

dangos, y

Let. 24. 6.

nid

nid oedd rydd iddo ei fwyta, nac i'r rhai
 oedd gyd ag ef, ond yn unig i'r offeiriad?
 29. Neu oni ddarllenatoch yn y gyfraith,
 fod yr offeiriad ar y fabbathau yn y
 deml yn halogi'r fabbath, a'u bod yn
 ddigerydd?
 30. Eithr yr ydwyf yn dywedyd i chwi,
 fod yma i'w mwyn na'r deml.
 31. Ond pe gwybafech beth yw hyn,
 Trugaredd a ewyllysiaf, ac nid aberth,
 ni farnafech chwi yn erbyn y rhai di-
 niweid.
 32. Canys Arglwydd ar y fabbath hefyd
 yw Mab y dyn.
 33. Ac wedi iddo ymadael oddi yno,
 efe a aeth i'w fynagag hwynt.
 34. Ac wele, yr oedd dyn a chanddo
 law wedi gwywo. A hwy a ofynafent
 iddo, gan ddywedyd, Ai'rhydd iachâu
 ar y fabbathau? fel y gallent achwyn
 arno.
 35. Ac efe a ddywedodd wrthynt, Pa
 ddyn o honoch fydd a chanddo un ddafad,
 ac o fyrrh honno mewn pwll ar y dydd
 fabbath, nid ymeisf ynddi, a'i chodi allan?
 36. Pa faint gwell gan hynny ydyw dyn
 na ddafad? Felly a'rhydd yw gwneuthur yn
 dda ar y fabbathau.
 37. Yna y dywedodd efe wrth y dyn,
 Estyn dy law. Ac efe a'i heistynodd; a hi
 a wnaed yn iach, fel y llall.
 38. Yna'r aeth i y Phariseaid allan,
 ac a ymgynghorafant yn ei erbyn ef, pa
 fodd y difochent ef.
 39. A'r Iesu gan wybod, a a gilodd oddi
 yno: a a thorfeidd lawer a'i canlynafant
 ef, ac efe a'u hiachodd hwynt oll;
 40. Ac o a orchymynodd iddynt, na
 a wnaent ef yn gyhoedd:
 41. Fel y cyflawnid yr hyn a ddywed-
 asid trwy Efaïas y prophwyd, gan ddy-
 wedyd,
 42. Wele fy ngwafanaethwr, yr hwn
 a ddewisais; fy anwylyd, a yn yr hwn
 y mae fy enaid yn foddlon: gofodaf fy
 yspryd arno, ac efe a draetha farn i'r Cen-
 hedloedd.
 43. Nid ymryson efe, ac ni lefain; ac ni
 chlyw neb ei lais ef yn yr heolodd.
 44. Corfen yfsg ni's tyr, a llin yn mygu
 ni's diffydd, hyd oni ddygo efe allan tarn
 i fuddugoliaeth.
 45. Ac yn ei enw ef y gobeithia'r Cen-
 hedloedd.
 46. Yna y dycpwyd atto un cyth-
 reulig, dall a mud: ac efe a'i hiachodd
 ef, fel y llefarodd ac y gwelodd y dall a
 mud.
 47. A'r holl dorfeidd a synnafant, ac a
 ddywedafant, Ai hwn yw mab Dafydd?
 48. Eithr pan glybu'r Phariseaid, hwy
 a ddywedafant, Nid yw hwn yn bwrw
 allan gythreuliaid, ond trwy a Beelzebub
 pennaeth y cythreuliaid.
 49. A'r Iesu yn gwybod eu meddyliau, a
 ddywedodd wrthynt, Pob teyrnas wedi
 ymrannu yn ei herbydd ei hun, a anghyf-
 anneddir; a phob dinas neu dy wedi ym-
 rannu yn ei erbyn ei hun, ni faif.
 50. Ac os Satan a furw allan Satan, efe
 a ymrannodd yn ei erbyn ei hun: pa wedd
 gan hynny y taif ei deyrnas ef?
 51. Ac os trwy Beelzebub yr ydwyf fi yn
 bwrw allan gythreuliaid, trwy bwy y mae
 eich plant chwi yn eu bwrw hwynt allan?
 am hynny y byddant hwy yn farnwyr ar-
 noch chwi.

52. Eithr os ydwyf fi yn bwrw allan
 gythreuliaid trwy Ysryd Duw, yna y
 daeth teyrnas Dduw atoch.
 53. Neu, pa fodd y dichon neb fyned
 i mewn i dy un cadarn, a llwyr-yspeilio ei 24. Luc
 ddodrefn ef, oddi eithr iddo yn gyntaf 11. 22.
 54. Rwyf i'r cadarn? ac yna yr yspellia efe
 ei dy ef.
 55. Y neb nid yw gyd â mi, fydd yn fy
 erbyn; a'r neb nid yw yn caглу gyd â
 mi, fydd yn gwafraru.
 56. Am hynny y dywedaf wrthyth
 chwi, Pob pechod a chabledd a faddeuir
 i ddynion: ond cabledd yn erbyn yr Ysryd 28. Luc
 Glân ni faddeuir i ddynion. 12. 10.
 57. A phwy bynnag a ddywedo air yn Heb. 6. 4.
 erbyn Mab y dyn, a fe a faddeuir iddo: a 10. 26,
 ond pwy bynnag a ddywedo yn erbyn yr 29.
 Ysryd Glân, ni's madddeuir iddo, nac yn 1 Ioan 5.
 y byd hwn, nac yn y byd a ddaw. 16.
 58. Naill ai gwnewch y pren yn dda, a'i 1 Tim.
 ffwrth yn dda; ai gwnewch y pren yn 1. 13.
 ddrwg, a'i ffwrth yn ddrwg: canys y 7. Pen. 7.
 pren a adwaenir wrth ei ffwrth. 17.
 59. Oh eppil gwiberod, pa wedd y 6. Luc 6.
 gellwch lefaru pethau da, a chwi yn 43. 44.
 ddrwg? a canys o helaethrwydd y galon y 3. 7.
 llefara'r geneu. 23. 37.
 60. Y dyn da, o dryfor da y galon, a ddwg a 6. Luc 6.
 allan bethau da: a'r dyn drwg, o'r tryfor 45.
 drwg, a ddwg allan bethau drwg.
 61. Eithr yr ydwyf yn dywedyd wrthyth,
 Mai am bob gair tegur a ddywedo dynion,
 y rhoddant hwy gytrif yn nydd y farn.
 62. Canys wrth dy eiriau y'ch gyfiawnhëir,
 ac wrth dy eiriau y'ch gondemnir. 16. Pen. 16.
 63. Yna'r atebodd rhai o'r ysgrif. Marc 8.
 enyddion a'r Phariseaid, gan ddywedyd, 11.
 Athraw, ni a chwennychem weled arwydd 11. Luc 11.
 gennyt. 16, 29.
 64. Ac efe a atebodd ac a ddywedodd 1 Cor. 1. 22.
 wrthynt, Centiedlaeth ddiwg a godi- Efaï. 57. 3.
 nebus fydd yn ceisio arwydd; ac arwydd 1. Jona 1.
 ni's rhoddir iddi, ond arwydd y prophwyd 17.
 Jonas. 6. Luc 11.
 65. Canys fel y bu Jonas dridiau a thair 32.
 nos ym mol y morfil, felly y bydd Mab y 2. Jer. 3. 17.
 dyn dridiau a thair nos ynghalon y ddaear. Ezec. 16.
 66. Gwyr Ninfech a gyfodant yn y farn 51.
 gyd â'r genhedlaeth hon, ac a'i con- Rhuf. 2.
 demnia hi; am iddynt hwy a edifarhau 27.
 wrth bregeth Jonas: ac wele fwy na Jonas 1. Ioan 3. 5.
 yma. 1. Bren. 1.
 67. Brenhines y dehau a gyfyd yn y 10. 1.
 farn gyd â'r genhedlaeth hon, ac a'i con- 2. Cron. 9.
 demnia hi; am iddi hi ddyfod o eithafodd 1. Luc 11.
 y ddaear i glywed doethinech Salomon: ac 31.
 wele fwy na Salomon yma. 1. Luc 11.
 68. A phan el yr yspryd affan allan 24.
 ddyn, a efe a rodia ar hyd lleoedd fychion, 1. Job 1. 7.
 gan geisio gorphwysdra, ac nid yw yn ei 1. Petr. 5. 8.
 gael. 1. Heb. 6.
 69. Yna medd ef, Mi a ddychwelaf i'm 4. a 10.
 ty o'r lle y daethum allan. Ac wedi y delo, 26.
 y mae yn ei gael yn wag, wedi ei ysgubo, 2. Petr. 2.
 a'i drwsio. 20.
 70. Yna y mae efe yn myned, ac yn 3. Marc 3.
 cymmeryd gyd ag ef ei hun faith yspryd 31. Luc.
 eraill gwaeth nag ef ei hun; ac wedi 8. 19, 20.
 iddynt fyned i mewn, hwy a gyfanneddant 1. Pen. 13.
 yno: a e y mae diwedd y dyn hwnnw yn 55.
 waeth na'i ddechreuad. Felly y bydd hefyd 3. Marc 6. 3.
 i'r genhedlaeth ddrwg hon. 1. Ioan 2. 17.
 71. Tra'r ydoedd efe yn llefaru wrth a 7. 3.
 y torfeidd, a wele, ei fam a'i frodyr Aet 1. 14.
 oedd yn sefyll allan, yn ceisio ymddiddan 1. Cor. 9. 5.
 ag ef. Gal. 1. 18.

Damneg yr hauwr a'r had, PEN. XII, XIII. yr efrau, yr had mawlfard, &c.

47 A dywedodd un wrtho, Wele, y mae dy fam di a'th frodyr yn sefyll allan, yn ceisio ymddiddan â thi.

48 Ac efe a atebodd ac a ddywedodd wrth yr hwn a ddywedafai wrtho, Pwy yw fy mam i? a phwy yw fy mrodyr i?

49 Ac efe a eitynodd ei law tu ag at ei ddifgyblion, ac a ddywedodd, Wele fy mam i, a'm brodyr i.

50 Canys o' pwy bynnag a wna ewyllys fy Nhad yr hwn fydd yn y nefoedd, eie yw fy mrawd i, a'm chwaer, a'm mam.

PEN. XIII.

3 *Damneg yr hauwr a'r had; 18 a'i deongliad. 24 Damneg yr efrau, 13 yr had mawlfard, 13 y furdoes, 44 y tyfwr cuddliedig, 45 y perl, 47 a'r rhewd. 53 Y modd y dirmygir Crist gan ei wladwyr ei hun.*

31. **Y** DYDD hwnnw yr aeth yr Iesu allan o'r ty, a ac yr eisteddodd wrth lan y mor.

2 A thorfeidd lawer a ymgynnullasant atto ef, fel b yr aeth efe + i'r llong, ac yr eisteddodd: a'r holl dyrfa a safodd ar y lan.

3 Ac efe a lefarodd wrthynt lawer o betiau trwy ddamhegion, gan ddywedyd, Wele, yr hauwr a aeth allan i hau.

4 Ac fel yr oedd efe yn hau, peth a syrthiodd ar *fin* y ffordd; a'r adar a ddaethant ac a'i difasant.

5 Peth arall a syrthiodd ar greig-leoedd, lle ni chawfant fawr ddaear: ac yn y man yr eginasant, gan nad oedd iddynt ddyfnder daear:

6 Ac wedi codi'r haul, y poethasant; ac am nad oedd ganddynt wreiddyn, hwy a wywasant.

7 A pheth arall a syrthiodd ym mhllith y drain; a'r drain a godasant ac au tagasant hwy.

8 Peth arall hefyd a syrthiodd mewn tir da, ac a ddygasant ffirwyth, peth ar ei ganfed, arall ar ei dri-ugeinfed, arall ar ei ddegfed ar hugain.

9 ^d Y neb fydd ganddo glustiau i wrando, gwrandawed.

10 A daeth y difgyblion, ac a ddywedafant wrtho, Paham yr wyt ti yn llefaru wrthynt trwy ddamhegion?

11 Ac efe a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Am o' roddi i chwi wybod dirgelion teyrnas nefoedd, ac ni roddwyd iddynt hwy.

12 ¹ O blegid pwy bynnag fydd ganddo, i hwnnw y rhoddir, ac efe a gaiff helaeth: rwydd: eithr pwy bynnag nid oes ganddo, oddiarno ef y dygir, i.e. yr hyn fydd ganddo.

13 Am hynny yr ydwyf yn llefaru wrth-Ezec. 12 2. ynt hwy ar ddamhegion: canys a hwy yn Marc 4. 12: gweled, nid ydynt yn gweled; ac yn cly-Luc 8. 10: wed, nid ydynt yn clywed, nac yn deall.

14 Ac ynddynt hwy y cyflawnir prophwydoliaeth Efaías, yr hon fydd yn dywedyd, ² Gan glywed y clywch, ac ni ddeallwch; ac yn gweled y gwelwch, ac ni chianfyddwch.

15 Canys brafawyd calon y bobl hyn, a hwy a glywfant â'u ^b clustiau yn drwm, ac a gauasant eu llygaid; rhag caisod â'u llygaid, a chlywed â'u clustiau, a deall â'r galon, a throï, ac i mi eu hiachâu hwynt.

16 Eithr ¹ dedwydd ² eu eich llygaid chwi, am eu bod yn gweled; a'ch clustiau, am eu bod yn clywed.

17 O blegid yn wir y dywedaf i chwi, ^k chwennychu o lawer o brophwydi a ^k i Petr. 1. rhai cyfiawn weled y *pethai* a welwch 10. chwi, ac ni's gweliant; a chlywed yr *lyn* a glywch chwi, ac ni's clywiant.

18 ¹ Gwrandewch chiwithau gan hyp- ¹ Marc 4. ny ddamneg yr hauwr.

19 Pan glywo neb air ^m y deyrnas, ac heb ei ddeall, y mae y drwg yn dyfod, ^m Pen. 4. ac yn cipio'r hyn a hauwyd yn ei galon 23. ef. Dyma yr hwn a hauwyd ar *fin* y ffordd.

20 A'r hwna hauwyd ar y creig-leoedd, yw'r hwn fydd yn gwrando'r gair, ac yn ebrwydd ^a trwy lawenydd yn ei dder- ^a Efaí 58. byn;

21 Ond nid oes ganddo wreiddyn ynddo ei hun, eithr dros amfer y mae: a phan ddelo gorthrymder neu erlid o blegid y gair, yn y fan ^o efe a rwythir. ^o Pen. 11. 6.

22 ^p A'r hwn a hauwyd ^a ym mhllith y drain, yw'r hwn fydd yn gwrando'r gair, ac y mae gofal y byd hwn a thwyll cyf- ^p Pen. 19. oeth yn tagu'r gair, ac y mae yn myned ^p Marc 10. 23. yn ddiffrwyth.

23 Ond yr hwn a hauwyd yn y tir da, yw'r hwn fydd yn gwrando'r gair, ac yn ¹ Tim. 6. ei ddeall; *sef* yr hwn fydd yn ffirwythio, ¹ Jer. 4. 3. ac yn dwyn peth ei ganfed, arall ei dri-ugeinfed, arall ei ddegfed ar hugain.

24 ¹ Damneg arall a ofododd efe iddynt, gan ddywedyd, Teyrnas nefoedd fydd gyffelyb i ddyn a hauodd had da yn ei faes:

25 A thra yr oedd y dynion yn cyfigu, daeth ei clyn ef ac a hauodd efrau ym mhllith y gwenith, ac a aeth ymaith.

26 Ac wedi i'r eginyn dyfu, a dwyn ffirwyth, yna ^r ymddangosodd yr efrau hefyd.

27 A gweision gwr y tŷ a ddaethant, ac a ddywedafant wrtho, Arglwydd, oni hauaist ti had da yn dy faes? o ba le gan hynny y mae'r efrau ynddo?

28 Yntau a ddywedodd wrthynt, Y gel- yn *dyn* a wnaeth hyn. A'r gweision a ddywedafant wrtho, A fyddi di gan hynny i ni fyned a'u casglu hwynt?

29 Ac efe a ddywedodd, Na fynnaf; rhag i chwi, wrth gasglu'r efrau, ddi- wreiddio'r gwenith gyd â hwynt.

30 Gadwech i'r ddau gyd-dyfu hyd y cynhauf: ac yn amser y cynhauf y dy- wedaf wrth y medelwyr, Cefglwch yn gyntaf yr efrau, a rhwymwch hwynt yn y gubau i'w *llwyrr*-losgi; ond ^r ceiglwlcl. ^r Pen. 3. y gwenith i'm hyfubor. 12.

31 ¹ Damneg arall a ofododd efe iddynt, gan ddywedyd, ^a Cyffelyb yw teyr- ^a Marc 4. nas nefoedd i ronyn o had mwltard, yr hwn a gymmerodd dyn ac a'i hauodd yn ^a Luc 13. 19. ei faes.

32 Yr hwn yn wir fydd leiaf o'r holl hadau; ond wedi iddo dyfu, mwyaf un o'r llyfiau ydyw, ac y mae eie yn myned yn bren; fel y mae adar y nef yn dyfod, ac yn nythau yn ei gangau ef.

33 ¹ ¹ Damneg arall a lefarodd efe ¹ Luc 13. wrthynt, Cyffelyb yw teyrnas nefoedd i furdoes, yr hwn a gymmerodd gwrwg ac a'i cuddiodd mewn tri plieceaid o flawd, hyd oni furodd y cwbl.

34 ^u Hyn oll a lefarodd yr Iesu trwy ddamhegion wrth y torfeydd, ac heb ^u Marc 4. ddamneg ni lefarodd efe wrthynt: 33, 34-

35 Fel y cyflawnid yr hyn a ddywed- wyd, trwy'r prophwyd, gan ddywedyd, ^a Agoraf fy ngeneu mewn damhegion: ^a Pf. 78. 2. mynegaf

* Edrych
Ioan 15.
14.
Gal. 5. 6.
a 6. 15.
Col. 3. 11.

* Luc 5. 3.
† i long.

* Luc 8. 5.

* Pen. 11.
15.
* Pen. 16.
17.
Marc 4. 11.
1 Cor. 2.
10.
1 Ioan 2.
27.

* Pen. 25.
29.
Marc 4. 25.
Luc 8. 18.
a 19. 26.

* Efaí. 6. 9.
Ezec. 12 2.
Marc 4. 12.
Luc 8. 10.

Ioan 12.
40.
Act. 28.
26.

Rhuf. 11. 8.
Heb. 5.
11.

* Pen. 16.
17.
Luc 10.
23, 24.
Ioan 20.
29.

* Pen. 11. 6.
* Pen. 19.
23.
* Marc 10.
23.
Luc 18. 24.
1 Tim. 6.
9.

* Jer. 4. 3.

* Pen. 3.
12.
* Marc 4.
30.
Luc 13. 19.

* Luc 13.
20.
33, 34-

* Pf. 78. 2.

Dammeg y tryfor cuddiedig, &c. S. MATTHEW. Dibenydd Ioan Fedyddiwr.

mynegaf bethau cuddiedig er pan feiliwyd y byd.

36 ¶ Yna yr anfonodd yr Iesu y torfeydd ymaith, ac yr aeth i'r ty: a'i ddisgyblion a ddaethant atto, gan ddywedyd, Eglura i ni ddammeg efrau'r maes.

37 Ac efe a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Yr hwn fydd yn hau'r had da, yw Mab y dyn;

38 A'r maes yw'r byd; a'r had da, hwynt-hwy yw plant y deyrnas; a'r efrau yw'r plant y drwg.

¶ Gen. 3.

39 A'r gelyn yr hwn a'u hauodd hwynt, Ioan 8. 44. yw diafol; a'r cynhauf yw diwedd y byd; a'r medelwyr yw'r angylion.

¶ Ioan 3. 8. 40 Megis gan hynny y cynhullir yr efrau, ac a'u llwyr-logr yn tan; felly y bydd yn niwedd y byd hwn.

¶ Joël 3. 41 + Mab y dyn a ddenfyn ei angylion, a hwy a gynhullant allan o'i deyrnas ef yr holl dramgyddiadau, a'r rhai a wnant auwiredi;

¶ Pen. 8. 42 Ac a'u bwriant hwy i'r ffwrn dân; a yno y bydd wylofain a rhingcian dannedd.

¶ Dan. 12. 43 ¶ Yna y llewyrcha y rhai cyfiawn fel yr haul, yn nheyrnas eu Tad. ¶ Yr hwn fydd ganddo glustiau i wrando, gwrandawed

¶ Doct. 3. 7. 44 ¶ Drachefn, cyffelyb yw teyrnas nefoedd i dryfor wedi ei guddio mewn maes; yr hwn wedi i ddyn ei gaffael, a'i cuddiodd, ac o lawenydd am dano, fydd yn myned ymaith, a ac yn gwerthu yr hyn oll a fedd, ac yn prynu'r maes hwnnw.

¶ Phil. 3. 45 ¶ Drachefn, cyffelyb yw teyrnas nefoedd i farchnattawr, yn ceisio perlau teg:

¶ Efa. 55. 1. 46 Yr hwn wedi iddo gaffael un perl gwerthfawr, a aeth ac a werthodd gymmaint oll ag a feddai, ac a'i prynodd ef.

¶ Dat. 3. 18. 47 ¶ Drachefn, cyffelyb yw teyrnas nefoedd i rwyd a fwrwyd yn y môr, ac a'i gaeiglodd o bob rhyw beth:

¶ Pen. 22. 48 Yr hon, wedi ei llenwi, a ddygasant i'r lan, ac a eisteddasant, ac a gaigasant y rhai da mewn llestri, ac fwriasant allan y rhai drwg.

¶ Pen. 25. 49 Felly y bydd yn niwedd y byd: yr angylion a ant allan, ac a ddiolant y rhai drwg o blith y rhai cyfiawn;

¶ Adn. 42. 50 Ac a'u bwriant hwy i'r ffwrn dân: h yno y bydd wylofain a rhingcian dannedd.

51 Iesu a ddywedodd wrthynt, A ddarfu i chiwi ddeall hyn oll? Hwytiau a ddywedasant wrtho, Do, Arglwydd.

52 A dywedodd yntau wrthynt, Am hynny pob ygrifenydd wedi ei ddygu i deyrnas nefoedd, fydd debyg i ddyn o berchen ty, yr hwn fydd yn dwyn allan o'i dryfor, bethau newydd a hen.

53 ¶ A bu, wedi i'r Iesu orphen y damhegion hyn, efe a ymadawodd oddi yno.

¶ Pen. 2. 54 ¶ Ac efe a ddaeth i'w wlad ei hun, ac a'u dygodd hwynt yn eu synagog; fel y synnodd arnynt, ac y dywedasant, O ba le y daeth y doethineb hyn a'r gweithredoedd nerthol i'r dyn hwn?

¶ Can. 7. 13. 55 ¶ Onid hwn yw mab y faer? onid Ioan 6. 42. Mair y gelwir ei fam ef? a Iago, a Ioses, ¶ Pen. 12. a Simon, a Judas, m ei frodyr ef?

46. 56 Ac onid yw ei chwiorydd ef oll gyd â ni? o ba le gan hynny y mae gan hwn y pethau hyn oll?

¶ Pen. 11. 57 A hwy a rwystrwyd ynddo ef.

¶ Marc 6. 4. A'r Iesu a ddywedodd wrthynt, ¶ Nid yw Luc 4. 24. prophwyd heb anrhydedd, ond yn ei wlad Ioan 4. 44. ei hun, ac yn ei dy ei hun.

58 Ac ¶ ni wnaeth efe nemmawr o Marc 6. weithredoedd nerthol yno, o blegid eu 5, 6. hanghrediniaeth hwynt.

PEN XIV.

1 Tyb Herod am Grist. 3 Carchar Ioan, a'i ddihenydd. 13 Yr Iesu yn ymago i le anial; 15 lle y mae efe yn parhau pum mil o bobl â phum torth, ac a dau bysgodyn: 22 yn rhodio ar y môr at ei ddisgyblion; 34 ac wedi tirio yng Ngennesaret, yn iacháu'r cleffion a gyffyrddai ag ymyl ei wijs ef.

Y PRYD hwnnw y clybu a Herod y trachr fon am yr Iesu;

2 Ac efe a ddywedodd wrth ei weision, Hwn yw Ioan Fedyddiwr: efe agyfododd o feirw, ac am hynny y mae nerthodd yn gweithio ynddo ef.

3 ¶ Canys Herod a ddaliafai Ioan, ac a'i rhwymafai, ac a'i dodafai yngharchar o blegid Herodias, gwraig Phylip ei frawd ef.

4 Canys Ioan a ddywedodd wrtho, c Nid + cyfreithlawn i ti ei chael hi.

5 Ac efe yn ewyllysio ei roddi ef i fawrolaeth, a ofnodd y dyrfa; a canys hwy a'i cymmerent ef megis prophwyd.

6 Eithr pan gadwyd dydd genedigaeth Herod, y dawniodd merch Herodias + ger eu bron hwy, ac a ryngodd fodd Herod.

7 O ba herwydd efe a addawodd trwy lw roddi iddi beth bynnag a ofynai.

8 A hithau, wedi ei rhag-ddysgu gan ei mam, a ddywedodd, Dyro i mi yma ben Ioan Fedyddiwr mewn dyfogl.

9 A'r brenhin a fu drift ganddo: eithr o herwydd y llw, a'r rhai a eisteddent gyd ag ef wrth y ford, efe a orchymynodd ei roi ef iddi.

10 Ac efe a anfonodd ac a dorrodd ben Ioan yn y carchar.

11 A dygwyd ei ben ef mewn dyfogl, ac a'i rhoddwyd i'r llanges: a hi a'i dug ef i'w mam.

12 A'i ddisgyblion ef a ddaethant ac a gymmerasant ei gorph ef, ac a'i claddasant: ac a aethant ac a fynegasant i'r Iesu.

13 ¶ A phanglybu'r Iesu, efe a ymadawodd oddi yno mewn lloug, i anghyff-anneddle o'r naill du: ac wedi clywed o'r torfeydd, hwy a'i canlynasant ef ar draed allan o'r dinafoedd.

14 A'r Iesu a aeth allan, ac a welodd + dyrfa fawr, ac a dostruodd wrthynt, ac efe a iachodd eu cleifion hwynt.

15 ¶ Ac wedi ei myned hi yn hwyr, daeth ei ddisgyblion atto, gan ddywedyd, Y lle fydd anghyffandded, a'r awr a aeth weithian heibio: gollwng y dyrfa ymaith, fel yr elont i'r pentref, ac y prynuont iddynt fwyd.

16 A'r Iesu a ddywedodd wrthynt, Nid rhaid iddynt fyned ymaith: rhodchvch chiwi iddynt beth i'w fwyta.

17 A hwy a ddywedasant wrtho, Nid oes gennym ni yma ond pum torth, a dau bysgodyn.

18 Ac efe a ddywedodd, Dygwch hwynt yma i mi.

19 Ac wedi gorchymyn i'r torfeydd eistedd ar y gwelltglas, a chymmeryd y pum torth, a'r ddau bysgodyn, efe a edrychodd i fynu tu a'r nef, ac a fendithiodd, ac a dorrodd; ac a roddes y torthau i'r ddisgyblion, a'r ddisgyblion i'r torfeydd.

Dechreu

32.

¶ Marc 6.

14.

Luc 9. 7.

30.

¶ Luc 3.

19, 20.

¶ Lef. 18.

16.

a 20. 21.

¶ rhydd.

¶ Pen. 21.

Luc 20. 6.

¶ Gr. yn y canol,

32.

¶ Pen. 12.

15.

¶ Marc 6.

32.

Luc 9. 10.

¶ bobl lawer.

¶ Pen. 9.

36.

¶ Marc 6.

35.

Luc 9. 12.

Ioan 6. 5.

¶ Pen. 15,

36.

20 A hwynt oll a fwyttafant, ac a gawfant eu digon: ac a godafant o'r briw-rwyd oedd yngweddill, ddeuddeg baigedaidd yn llawn.

21 A'r rhai a fwyttafant oedd ynghylch pum-mil o wŷr, heb law gwragedd a phlant.

22 ¶ Ac yn y fan y gyrrodd yr Iesu ei ddisgyblion i fyned i'r llong, ac i fyned i'r lan arall o'i flaen ef, tra tyddai efe yn gollwng y torfeydd ymaith.

23¹ Ac wedi iddo ollwng y torfeydd ymaith, efe a efgynodd i'r mynydd wrtho ei hun, i weddio: ² ac wedi ei hwythau hi, yr oedd efe yno yn unig.

24 A'r llong oedd weithian ynghanol y môr, yn drallodus gan donnau: canys gwynt gwrthwnebus ydoedd.

25 Ac yn y bedwaredd wylfa o'r nos yr aeth yr Iesu attynt, gan rodio ar y môr.

26 A phan welodd y disgyblion ef yn rhodio ar y môr, dychrynafant, gan ddywedyd, Drychiolaeth ydyw. A hwy a waeddafant rhag ofn.

27 Ac yn y man y llefarodd yr Iesu wrthynt, gan ddywedyd, Cymmerwch gyfur: myfi ydyw; nac ofnwch.

28 A Phetr a'i hattebodd, ac a ddywedodd, O Arglwydd, os tydi yw, arch i mi ddyfod attat ar y dyfroedd.

29 Ac efe a ddywedodd, Tyred. Ac wedi i Petr ddisgyn o'r llong, efe a rodiodd ar y dyfroedd, i ddyfod at yr Iesu.

30 Ond pan welodd efe y gwynt yn gryf, efe a ofnodd: a phan ddechreuodd suddo, efe a lefodd, gan ddywedyd, Arglwydd, cadw fi.

31 Ac yn y man yr estynodd yr Iesu ei law, ac a ymaffodd ynddo ef, ac a ddywedodd wrtho, Tydi o ychydig ffydd, pham y petruist?

32 A phan aethant hwy i mewn i'r llong, peidiodd y gwynt.

33 A daeth y rhai oedd yn y llong, ac a'i haddolafant ef, gan ddyweddyd, Yn wir Mab Duw ydwyti ti.

34 ¶ Ac wedi iddynt fyned trosodd, hwy a ddaethant i dir Gennesaret.

35 A phan adnabu gwŷr y fan honno ef, hwy a anfonasant i'r holl wlad honno o amgylch, ac a ddygafant atto y rhai oll oedd mewn anhwyli:

36 Ac a attolygafant iddo gael cyffwrdd yn unig ag ymyl ei wiig ef: a ³ chynni-fer ag a gyffyrddodd, a iachawyd.

P E N. XV.

1 Crist yn argyoeiddi 'r ysgrifenyddion a'r Phariseaidd, am dorri gorchymynion Duw trwy eu traddodiadau eu hunain: 11 yn dysgu nad yw 'r peth fydd yn myned i mewn i'r geneu, yn halogi dyn: 21 yn iacháu merch y wraig o Ganaan, 30 a thorfoedd eraill lawer: 32 ac â saith dorth, ac ychydig bysgod bychain, yn porchi pedwar mil o wŷr, heb law gwragedd a phlant.

32. YNA 'r ysgrifenyddion a'r Phariseaidd, y rhai oedd o Jerusaleim, a ddaethant at yr Iesu, gan ddyweddyd,

2 Paham y mae dy ddisgyblion di yn trofeddu traddodiad yr ynafaidd? canys nid ydynt yn golchi eu dwylaw pan fwytaont fara.

3 Ac efe a attebodd ac a ddywedodd wrthynt, A phaham yr ydych chiwi yn trofeddu gorchymyn Duw trwy eich traddodiad chiwi?

4 Canys Duw a orchymynodd, gan ddy-

wedyd, ⁵ Anrhydedda dy dad a'th fam: ⁶ Ex. 20. ⁷ a'r hwn a fellidithio dad neu fam, lladder 12.

5 Eithr yr ydych chiwi yn dywedyd, Pwy bynnag a ddywedo wrth ei dad neu ei fam, Eph. 6. 2.

6 Rhodd yw pa beth bynnag y ceit les ⁷ Ex. 21.17.

7 Rhodd yw pa beth bynnag y ceit les ⁸ Ex. 21.17.

8 Nefâu y mae y bobl hyn attaf a'u ⁹ Efaï. 29.

9 Eithr yn ofer y'm hanrhydeddant i, 31.

10 ¶ Ac wedi iddo alw 'r dyfa atto, efe ¹¹ Marc 7.

11 Nid yr hyn fydd yn myned i mewn i ¹² Aet 10.

12 Yna y daeth ei ddisgyblion atto, ac ¹³ Tit. 1. 15.

13 A ddywedodd wrthynt, Clywch a deallwch. ¹⁴ Rhuf. 14.

14 Gadewch iddynt: ¹⁵ tywylogion dei- ¹⁶ Pen. 23.

15 A Phetr a attebodd, ac a ddywed- ¹⁷ Marc 7.

16 A dywedodd yr Iesu, ¹⁸ A ydych ¹⁹ Pen. 16.

17 Onid ydych chiwi yn deall etto, fod ¹⁸ 1 Cor. 6.

18 Eithr y pethau a ddeuant allan o'r ¹⁹ a 8. 21.

19 Canys o'r galon y mae meddylliau ²⁰ Jer. 17. 9.

20 Dyma 'r pethau fy 'n halogi dyn: ²¹ eithr bwytta â dwylaw heb olchi, ni haloga ddyn.

21 ¶ A'r Iesu a aeth oddi yno, ac a ²² Marc 7.

22 Ac wele, gwraig o Ganaan a ddaeth ²³ o'r parthau hynny, ac a lefodd, gan ddy-

23 Eithr nid attebodd efe iddi un gair. ²⁴ A daeth ei ddisgyblion atto, ac a attolyg-

24 Ac efe a attebodd ac a ddywedodd, ²⁵ Ni'm danfonwyd i ond at ddefaid colle-

25 Ond hi a ddaeth ac a'i haddolodd ef, ²⁶ Aet 13. 46.

26 Ac efe a attebodd ac a ddywedodd, ²⁷ Rhuf. 15. 8.

27 Hithau a ddywedodd, Gwir yw, Ar- ²⁸ glwydd: canys y mae 'r cwn yn bwytta

28 Yna

29

30

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

44

45

46

47

* Pen. 26. 27 Canys " Mab y dyn a ddaw yngogon-
iant ei Dad * gyd â'i angylion; y ac yna y
Marc 8.38. rhydd efe i bawb yn ol ei weithred.
* Zec. 14.5. 28 Yn wir y dywedaf wrthyb, * Ymae
Pen. 25.31. rhai o'r fawr fydd yn sefyll yma, a'r ni
Judas 14. phrofant anghen, hyd oni welont Fab y dyn
Job 34.11. yn dyfod yn ei frenhiniaeth.
Pf. 62. 12.
Rhuf. 2. 6. Dat. 2. 23. * Marc 9. 1. Luc 9 27.

PEN. XVII.

1 Gwedd-newidiad Crist. 14 Ymae efe yn
iachau y lloerig; 22 yn rhug-fynegi ei
ddioddefaint; 24 ac yn talu teyrn-ged.

32.

* Marc 9.2. frawd, ac a'u dug hwy i fynydd uchel o'r
Luc 9. 28. neilldu.

2 A gwedd-newidiwyd ef ger eu bron
hwy: a'i wyneb a ddisgleiriodd fel yr haul,
a'i ddillad oedd cynwynned a'r golcuni.

3 Ac wele, Moïses ac Elias a ymddan-
gotodd iddynt, yn ymddiddan ag ef.

4 A Petr a atebodd ac a ddywedodd
wrth yr Iesu, O Arglwydd, ddyw i ni fod
yma: os ewyllys, gwnawn yma dair pa-
bell; un i ti, ac un i Moïses, ac un i Elias.

5 Ac efe eto yn llefaru, wele, cymmwyl
goleu a'u cyigododd hwynt: ac wele, Ies
o'r cwmwl, yn dywedyd, " Hwn yw fy
anwyl fab, * yn yr hwn y'r a boddlonwyd:
* gwrandewch arno ef.

6 A phanglybu i ddisgylion hynny, hwy
a fyrthafant ar eu hwyneb, ac a ofnafant
* Deut. 18. yn ddiarfwr.

7 A daeth yr Iesu, ac a gyffyddodd â
hwynt, ac a ddywedodd, Cyfodwch, ac
* Dan. 8. nac ofiwch.

8 Ac wedi iddynt ddyrchafu eu llygaid,
ni wellant neb ond yr Iesu yn unig.

9 Ac fel yr oeddynt yn disgyn o'r my-
nydd, * gorchymynodd yr Iesu iddynt,
gan ddywedyd, Na ddywedwch y weled-
gaeth i neb, hyd oni adgofudo Mab y dyn
o feirw.

10 A'i ddisgylion a ofnafant iddo, gan
ddywedyd, " Paham gan hynny y mae'r
ysgrifenyddion yn dywedyd, fod yn rhaid
Marc 9.11. dyfod o Elias yn gyntaf?

11 A'r Iesu a atebodd ac a ddywedodd
wrthynt, Elias yn wir a ddaw yn gyntaf,
* Luc 1.16. ac a edfyd bob peth.

12 Eithr yr ydwyf i yn dywedyd i chiwi,
ddyfod o Elias eisoes; ac nad adnabuant
hwy ef, ond gwneuthur o honnynt iddo
beth hynnog a fynafant: felly y bydd
hefyd i Fab y dyn ddi-ddod ganddynt
hwy.

13 Yna y deallodd y disgylion mai am
Ioan Feddydiwr y dywedafai efe wrthynt.

14 * Ac wedi eu dyfod hwy at y dy-
fa, daeth atto yw ddynt, ac a oflyngodd
iddo ar ei liniau.

15 Ac a ddywedodd, Arglwydd, tru-
garha wrth fy mab, o blegid y mae efe yn
lloerig, ac yn flin arno: canys y mae efe
yn fythio yn y tan yn fynych, ac yn y
dwir yn fynych.

16 Ac mi a'i dygas ef at dy ddisgylion
di, ac ni allent hwy ei iachau ef.

17 A'r Iesu a atebodd ac a ddywed-
odd, O genhedlaeth anffyddalon a thro-
ffans, pa hyd y byddaf gyd â chiwi? pa
hyd y dioddefaf chiwi? dygwch ef yma
ataf fi.

18 A'r Iesu a geryddodd y cythraul; ac

efe a aeth allan o hono: a'r bachgen a
iachawyd o'r awr honno.

19 Yna y daeth y disgylion at yr Iesu
o'r neilldu, ac y dywedafant, Paham na
allent ni ei fwrw ef allan?

20 A'r Iesu a ddywedodd wrthynt, O
blegid eich anghrediniaeth: canys yn wir
y dywedaf i chiwi, * Pe bai gennych ffydd
megis gronyn o had mwltard, chiwi a
dilywedech wrth y mynydd hwn, Sym-
mud oddi yma draw, ac efe a fyminudai;
ac ni bydd dim ammhofibl i chiwi.

21 Eithr nid â y rhywogaeth hyn allan
ond trwy weddi ac ymryd.

22 * Ac fel yr oeddynt hwy yn aros
yn Ngalliea, dywedodd yr Iesu wrthynt,
Mab y dyn a draddodir i ddwyllaw dynion:

23 A hwy a'i lladdant, a'r trwydd dydd y
cyfod efe. A hwy a aethant yndruft iawn.

24 * Ac wedi dyfod o honnynt i Gaper-
naum, y rhai oedd yn derbyn * arian y
deyrn-ged a ddaethant at Bet, ac a ddy-
wedafant, Onid yw eich aithraw chiwi yn
talu teyrn-ged?

25 Yntau a ddywedodd, Ydyw. Ac
wedi ei ddyfod ef i'r ty, yr Iesu a achub-
odd ei flaen ef, gan ddywedyd, Beth yr
wyti yn ei dybied, Simon? gan hwy y
cymmer brenhinoedd y ddaear deyrn-ged
neu dreth? gan eu plant eu hun, ynté gan
estroniaid?

26 Petr a ddywedodd wrtho, Gan est-
roniaid? Yr Iesu a ddywedodd wrtho,
Gan hynny y mae y plant yn rhyddion.

27 Er hynny, rhag i ni eu rhwyfrio hwy,
dos i'r mor, a bwrw fach, a chymmer y
pysgodyn a ddél i synu yn gyntaf; ac wedi
i ti agoryd ei safn, ti a gei + ddarn * arian:
cymmer hwnnw, a dyro iddynt drofod fi a
thithau.

PEN. XVIII.

1 Crist yn rhybuddio ei ddisgylion i fod yn
ofyngedig ac yn ddinwedd; 7 i ochelaf
rhwyltrau, ac na ddinmygent y rhai by-
chain: 15 yn ddyfod y mae i ni
ymddwyn tu ag at ein brodyr, pan rwe-
lont i'n herbyn; 21 a phw fawr gwaith y
maddewyn iddynt: 23 yr hyn beth y mae yn
ei ofod, allan trwy adamnwg y brenhin a
gymmerai gyfrif gan ei weision, 32 ac a
gospodd yr hwn ni rwanethai drugaredd â'i
gydynmaith.

A R : yr awr honno y daeth y disgylion
at yr Iesu, gan ddywedyd, Pwy fydd
fwyaf yn nheyrnas nesoedd?

2 A'r Iesu a atebodd atto fachgennyn, ac
a' golododd yn eu canol hwynt;

3 Ac a ddywedodd, Yn wir y dywedaf
i chiwi, * Oddi eithr eich troi chiwi, a'ch
gwneuthur fel plant bychain, nid ewch 2.

4 Pwy bynnag gan hynny a'i gofnyngo
ei hunan fel y bachgennyn hwn, hwnnw
yw'r mwyaf yn nheyrnas nesoedd.

5 A phwy bynnag a dderbynio gyfrif y
fachgennyn yn fy enw i, a'm derbyn i.

6 * A phwy bynnag a rwyfrio un o'r
rhai bychain hyn a gredant yno f, da
fyddai iddo pe crogid maen, maelin am ei
wddf, a'i fodd yn eigion y mor.

7 * Gwae i'r byd o blegid rhwyftrau:
canys * anghenrhaidd yw dyfod rhwyftrau;
er hynny * gwae y dyn hwnnw trwy'r 24.

8 * Am hynny os dy law neu dy droed
a'r rwyftra, tor hwynt ymaith, a thafi
oddi wrhyt: gwell yw i ti fyned i mewn
43.45.

Pen. 21.

Marc 11.

Luc 17. 6.

1 Cor. 12.9.

a 13. 2.

m Pen. 16.

21.

a 20. 12.

Marc 8.31.

a 9. 30.

a 10. 33.

Luc. 9. 22.

a 18. 31.

a Marc 9.

33.

+ A elwir

yn y Groel

gnaith.

did achina

Gwel

Ex. 30. 13.

a 38. 26.

1 Petr. 1.

+ Neu,

a 11.

a 11. 20.

a 11. 20.

+ Neu,

a 11. 20.

a 11. 20.

a 11. 20.

a 11. 20.

a 11. 20.

a 11. 20.

a 11. 20.

a 11. 20.

a 11. 20.

a 11. 20.

a 11. 20.

a 11. 20.

a 11. 20.

a 11. 20.

a 11. 20.

a 11. 20.

a 11. 20.

a 11. 20.

a 11. 20.

a 11. 20.

a 11. 20.

a 11. 20.

a 11. 20.

a 11. 20.

a 11. 20.

a 11. 20.

a 11. 20.

a 11. 20.

a 11. 20.

a 11. 20.

a 11. 20.

a 11. 20.

a 11. 20.

a 11. 20.

a 11. 20.

a 11. 20.

a 11. 20.

a 11. 20.

a 11. 20.

a 11. 20.

a 11. 20.

a 11. 20.

a 11. 20.

a 11. 20.

a 11. 20.

a 11. 20.

i'r bywyd yn gloff, neu yn anafus, nag a chennyt ddwy law, neu ddau droed, dy daslu i'r can tragwyddol.

9 Ac os dy lygad a'th rwystru, tyn ef allan, a thafi oddi wrthyf: gwell yw i ti yn un-lygeidiog fynyed i mewn i'r bywyd, nag a dau lygad gennyt dy daslu i dan uffern.

10 Edrychwch na ddimygoch yr un o'r rhai bychain hyn: canys yr ydwyf yn dywedyd i chiwi, fod eu hangylion hwy yn Zac. 13. 7. y nefoedd bob amser yn gwled wnech fy Heb. 1. 14. Nhad yr hwn fydd i'n y nefoedd.

11 Canys daeth Mab y dyn i gadw'r hyn a gollodd.

12 Beth dythgwch chiwi? O bydd gan ddyn gant o ddefaid, a myned o un o honynt ar + ddifberod; oni ad efe yr amyn un cant, a myned i'r mynyddoedd, a cheisio yr hon a aeth ar ddifberod?

13 Ac os bydd iddo ei chael hi, yn wir meddaf i chiwi, y mae yn llawenhau am honno mwy nag am yr amyn un cant y rhai nid aethant ar ddifberod.

14 Felly nid yw ewyllys eich Tad yr hwn fydd yn y nefoedd, gyfngolli'r un o'r rhai bychain hyn.

15 Ac os pecha dy frawd i'th erbyn, dos, ac argoedda ef rhyngot ti ac ef ei hun. Os efe a wrendy arnat, tu i ynnill-aist dy frawd.

16 Ac os efe ni wrendy, cymmer gyd a thi etto un neu ddau, fel yngeneu dau i Petr. 3. 1. neu dri o dystion y byddo pob gair yn fad-Deut. 19. adwy.

17 Ac os efe ni wrendy arnat lwy, dywaid i'r eglwys: ac os efe ni wrendy ar yr eglwys chwath, bydded ef i ti megis yr + ethnig a'r publican.

18 Yn wir meddaf i chiwi, Pa bethau bynnag a rwymoch ar y ddaear, fyddant wedi eu rhwymu yn y nef: a pha bethau bynnag a ryddhaoch ar y ddaear, a fyddant i Cor. 5. 9. wedi eu rhyddhau yn y nef.

19 Trachefn meddaf i chiwi, Os cyd-fynia dau o honoch ar y ddaear am ddim oll beth bynnag a'r a ofynant, efe a wneir iddynt gan fy Nhad yr hwn fydd yn y nefoedd.

20 Canys lle mae dau neu dri wedi ym-gynnull yn fy enw i, yno yr ydwyf yn eu canol hwynt.

21 Yna y daeth Petr atto ef, ac a ddywedodd, Arglwydd, pa fawl gwaith y pecha fy mrawd i'm herbyn, ac y madducaf iddo? ai hyd feithwaith?

22 Yr Iesu a ddywedodd wrtho, Nid ydwyf yn dywedyd wrthyf, Hyd feithwaith: ond, Hyd ddengwaith a thrugain feithwaith.

23 Am hynny y cyffelybir teyrnas nefoedd i rw frenhin a fynai gael cyrif gan ei weision.

24 A phan ddechrenodd gyfrif, fe a ddygwyd atto un a oedd yn ei ddyled ef o ddengmil o dalenau.

25 A chan nad oedd ganddo ddim i dasu, gorchymynodd ei arglwydd ei werthu ef, a'i wraig, a'i blant, a chwbl a'r a feddai, a thiau'r ddyled.

26 A'r gwas a fyrrhiodd i lawr, ac a'i haddolodd ef, gan ddywedyd, Arglwydd, bydd ymarhous wrthyf, a mi a dalaf i ti y cwbl oll.

27 Ac arglwydd y gwas hwnnw a dorfiodd wrthyf, ac a'i gollyngodd, ac a fadduodd iddo y ddyled.

28 Ac wedi myned o'r gwas hwnnw allan, efe a gafodd un o'i gyd-weision yr hwn oedd yn ei ddyled ef o gan ceiniog: ac efe a ymaffodd ynddo, ac a'i llingodd, gan ddywedyd, Tali i mi yr hyn fydd ddyledus arnat.

29 Yna y fyrrhiodd ei gyd-was wrth ei draed ef, ac a ymbiliodd ag ef, gan ddywedyd, Bydd ymarhous wrthyf, a mi a dalaf i ti y cwbl oll.

30 Ac ni's gwnai efe: ond myned a'i fwrw ef yngharchar, hyd oni thalai yr hyn oedd ddyledus.

31 A phan welodd ei gyd-weision y pethau a wneid, bu ddrwg dros ben ganddynt: a hwy a ddaethant ac a fynegiant i'w barglwydd yr holl bethau a fuasai.

32 Yno ei arglwydd, wedi ei alw ef atto, a ddywedodd wrtho, Haw was drwg, madduais i ti yr holl ddyled honno, am i ti ymbil a mi:

33 Ac oni ddylest tithau drugarhau wrth dy gyd-was, megis y trugarheais innau wrthyf ti?

34 A'i arglwydd a ddigiodd, ac a'i rhoddodd ef i'r poenwyr, hyd oni thalai hyn oll oedd ddyledus iddo.

35 Ac felly y gwna fy Nhad nefol i chiwithau, oni fadduoch o'ch calonau bob un i'w frawd cu canweddau.

PEN. XIX.

1 Crist yn iachau y cleision: 3 yn ateb y Phariseid am ysgarieth: 10 yn dangos pa bryd y mae priodas yn angatffidiol: 13 yn derbyn plant bychain: 16 yn ddisgu i'r gur ieuangc y madd i gael bywyd tragwyddol, 20 ac i fod yn beffach: 23 yn dywedyd i'w ddisgyblion mor anharuad ydych chi go-ludog fynyed i mesun + deyrnas Dduro; 27 ac yn addaru gwobr i'r sawl a ymadauant a dim er mwyn ei ganlyn ef.

ABU, a pan orphenodd yr Iesu yr ymad- roddion hyn, efe a ymadawodd o A-lilea, ac a ddaeth i derfynau Judea, tu hwynt i'r Iorddonen:

2 A thorffodd lawer a'i canlynafant ef: ac efe a'u hiachodd hwynt yno.

3 A daeth y Phariseid atto, gan ei demtio, a dywedyd wrtho, Ai + cyfreith-lawn i wr ysgar a'i wraig am bob actio?

4 Ac efe a atebodd ac a ddywedodd wrthyf, Oni ddarlennafoch, i'r hwn a'u gwnaeth o'r dechreu, eu gwncuthur hwy yn wryw a banyw?

5 Ac efe a ddywedodd, Oblegid hyn y gad dyn dad a mam, ac y glyn wrth ei wraig: a'r ddau fyddant yn un cawd.

6 O herwydd pahan, nid ydynt niwy yn ddau, ond yn un cawd. Y peth gan hynny a gyfflytodd Duw, na ysgared dyn.

7 Hwytiau a ddywedafant wrtho, Pa ham gan hynny y gorchymynodd Moses roddi llythyr ysgar, a'i gollwng hi ymaith?

8 Yntau a ddywedodd wrthyf, Moses, o herwydd caledrwydd eich calonau, a oddefodd i chiwi ysgar a'ch gwragedd, eithl o'r dechreu nid felly yr oedd.

9 Ac meddaf i chiwi, Pwy bynnag a ysgaro a'i wraig, ond am odinech, ac a brioddu un arall, y mae efe yn torri priodas: ac y mae'r hwn a brioddu yr hon a ysgar-wyd, yn torri priodas.

10 Dywedodd ei ddigylbion wrtho, Os felly y mae'r achos rhwng gwr a gwraig, nid da gwreicca.

II AC

Y modd i gael bywyd tragwyddol. PEN. XIX, XX. *Nid yw Duw ddyledwr i neb*

^a 1 Cor. 7. 11 Ac efe a ddywedodd wrthynt, ^a Nid yw pawb yn derbyn y gair hwn, ond y rhai y rhoddwyd iddynt.

^a 1 Cor. 7. 32, 34, 35. 12 Canys y mae eunuchiaid a ahed felly o groth eu mam; ac y mae eunuchiaid a wnaed ganddynion yn eunuchiaid; ac y mae eunuchiaid a'u gwnaethant eu hun yn eunuchiaid er mwyn teyrnas nefoedd. Y neb a ddichon ei dderbyn, derbyniad.

^a Marc 10. 13. ^a Yna y dygwyd atto blant hychain, fel y rhoddai ei ddwyllaw arnynt, ac Luc 18. 15. y gweddai: a'r disgylion a'u ceryddodd hwynt.

^a Pen. 18. 3. 14 A'r Iesu a ddywedodd, Gadewch i blant hychain, ac na waherddwch iddynt ddyfod attaf fi: canys i eiddo y cyfryw rai yw teyrnas nefoedd.

^a Marc 10. 17. 15 Ac wedi iddo roddi ei ddwyllaw arnynt efe a aeth ymaith oddi yno.

^a Luc 18. 18. 16 ^a Ac wele, un a ddaeth, ac a ddywedodd wrtho, Athraw da, pa beth da a wnaf, fel y cafwyf fywyd tragwyddol?

^a Luc 10. 25. 17 Yntau a ddywedodd wrtho, Paham y geirwi fi yn dda? nid da neb ond un, sef Duw: ond os ewyllyfi fyned i mewn i'r bywyd, cadw y gorchymynion.

^a Ex. 20. 13. 18 Efe a ddywedodd wrthio yntau, Pa rai? A'r Iesu a ddywedodd; Na ladd, Na odineha, Na ladratta, Na ddwg gam dystiolaeth.

^a Pen. 15. 4. 19 ^a Anrhydedda dy dad a'th fam, a ^a Lef. 19. 18. 20 Y gwr ieuangc a ddywedodd wrtho,

^a Pen. 22. 39. 21 Mi a gedwais y rhai hyn oll o'm hieuengc-Rhuf. 13. 9. 22 Yr Iesu a ddywedodd wrtho, Os tyd: beth fydd yn eisiau i mi etto?

^a Gal. 5. 14. 23 Yr Iesu a ddywedodd wrtho, Os ewyllyfi fod yn berffaith, dos, gwerth yr hyn fydd geonny, a dyro i'r tlodion; a thi Luc 12. 33. a gei drylor yn y nef: a thired, canlyn fi.

^a Iago 2. 8. 24 A phan glybu y gwr ieuangc yr ymadrodd, efe a aeth i ffordd yn drii: canys yr oedd yn berchen da lawer.

^a Marc 10. 24. 25 ^a Yna y dywedodd yr Iesu wrth ei ddigylbion, Yn wir y dywedaf i chiwi, mai yn anhawdd yr a' goludog i mewn i deyrnas nefoedd.

^a Tim. 6. 9, 10. 26 A thrachein meddaf i chiwi, Haws yw i gamel fyned trwy grau y nodwydd ddur, nag i oludog fyned i mewn i deyrnas Duw.

^a 27 A phan glybu ei ddigylbion ef hyn, fynnu a wnaethant yn ddirtawr, gan ddywedyd, Pwy gan hynny a all fod yn gadwedig?

^a Jer. 32. 17. 28 A'r Iesu a edrychodd arnynt, ac a ddywedodd wrthynt, Gyd â dynion ammhofibl yw hyn, ond i gyd â Duw pob peth fydd bosibl.

^a Zec. 8. 6. 29 ^a Yna Petr a atebodd ac a ddywedodd wrtho, Wele, ^a nyni a adawfom bob peth, ac a'th ganlynafom di: beth gan hynny a fydd i ni?

^a Luc 18. 28. 30 A'r Iesu a ddywedodd wrthynt, Yn wir meddaf i chiwi, y ceewch chiwi, y rhai a'm canlynafoch i yn yr ad-enedigaeth, pan eisteddo Mab y dyn ar orsedd ei ogoniant, y eistedd chwithau ar ddeu- Luc 22. 28. ddeg goriedd, yn barnu deuddeg llwyth Israel.

^a 1 Cor. 6. 2, 3. 31 A phob un a'r a adawodd dai, neu frodyr, neu chwiforydd, neu dad, neu fam, neu wraig, neu blant, neu diroedd, er mwyn fy enwi i, a dderbyn y can cymaint, a bywyd tragwyddol a etledda Marc 10. 31. efe.

^a Luc 13. 30. 32 ^a Ond llawer o'r rhai blaenaf a fyddant yn olaf, a'r rhai olaf yn flaenaf.

PEN. XX.

^a 1 Crist, trwy ddammeg y gweithwyr yn y winllan, yn dangos nad ydyw Duw yn ddyledwr i neb: 17 yn rhag-fynegi ei ddioddefaint: 20 trwy ateb i fam meibion Zebedeus, yn dyfegu i'w ddigylbion fod yn oftyngedig; 30 ac yn rhoddi i ddan ddyn dull eu golwg.

CANYS teyrnas nefoedd fydd debyg i wr o berchen ty, yr hwn a aeth allan a hi yn dyddhau, i gyflogi gweithwyr i'w winllan.

2 Ac wedi cytuno â'r gweithwyr er ceinog y dydd, efe a'u hanfonodd hwy i'w winllan.

3 Ac efe a aeth allan ynghylch y dryddedd awr, ac a welodd eraill yn sefyll yn fegur yn y farchnadfa;

4 Ac a ddywedodd wrthynt, Ewch chwithau i'r winllan; a pha beth bynnag a fyddo cyfiawn, mi a'i rhoddaf i chiwi.

5 A hwy a aethant ymaith. Ac efe a aeth allan drachefa ynghylch y chweched awr nawfed awr, ac a wnaeth yr un modd.

6 Ac efe a aeth allan ynghylch yr unfed awr ar ddeg, ac a galodd eraill yn sefyll yn fegur, ac a ddywedodd wrthynt, Paham y setwch chiwi yma ar hŷd y dydd yn fegur?

7 Dywedasant wrtho, Am na chyflogodd neb nyni. Dywedodd yntau wrthynt, Ewch chwithau i'r winllan; a pha beth bynnag fyddo cyfiawn, chiwi a'i ceewch.

8 A phan aeth hi yn hwyr, arglwydd y winllan a ddywedodd wrth ei oruchwyliwr, Galw'r gweithwyr, a dyro iddynt eu cyflog, gan ddechreu o'r rhai diweddaf hyd y rhai cyntaf.

9 A phan ddaeth y rhai a gysgafid ynghylch yr unfed awr ar ddeg, hwy a gawfiant bob un geiniog.

10 A phan ddaeth y rhai cyntaf, hwy a dybiafant y caent fwy; a hwythau a gawfiant bob un geiniog.

11 Ac wedi iddynt gael, grwnnach a wnaethant yn erbyn gwr y ty.

12 Gan ddywedyd, Un awr a y gweith- + Neu, iodd y rhai olaf hyn, a thi a'u gwnaethost yr arnefodd.

13 Yntau a atebodd ac a ddywedodd wrth un o honynt, Y cyffail, nid ydwyf yn gwneuthur cam â thi: onid er ceinog y cytunais i mi?

14 Cymmer yr hyn fydd eiddo, a dos ymaith: yr ydwyf yn ewyllyfio rhoddi i'r olaf hwn megis i'thau.

15 ^a Ai nid y cyfreithlawn i mi wneud + rhydd. thur a fynnwysf i'r eiddod fy hun? neu a ydyw dy ^b lygad di yn ddrwg, am fy mod o i yn dda?

16 ^c Felly y rhai olaf fyddant yn flaenaf, 6. a'r rhai blaenaf yn olaf: ^d canys llawer fy Pen. 6. 23. wedi eu galw, ac ychydig wedi eu dewis: ^e Marc 10. 17. ^f Ac a'r Iesu yn myned i synu i 31.

17 ^g Ac a'r Iesu yn myned i synu i 31. Jerusalem, efe a gymmerth y deuddegdi- ^h Pen. 22. 14. gybl o'r neilldu ar y ffordd, ac a ddywedodd wrthynt,

18 Wele, yr ydym ni yn myned i synu i Jerusalem; a Mab y dyn a draddodir i'r arch-offeiriad a'r yligfenyddion, a hwy a'i condemniant ef i farwolaeth.

19 ⁱ Ac a'i draddodant ef i'r Cenhedloedd, i'w watwar, ac i'w ffian-gellu, ac i'w groes- ^j Luc 23. 1. hoelio: a'r trydydd dydd efe a adgyfyd, 28. &c. ^k Act. 3. 13.

35. ¹ Marc 9. 20 ¹ Yna y daeth mam meibion ^h Zebedus ato gyd â'i meibion, gan addoli, a deisyf rhyw beth ganddo.
21. ¹ Pen. 4. 21 Ac eise a ddywedodd wrthi, Pa beth a fyddi? Dywedodd hiian wrtho, Dywaid am gael o'n dan fab hyn eistedd, y naill ar dy law ddeheu, a'r llall ar dy law afwy, yn dy frenhiniaeth.
22. ¹ Pen. 26. 22 A'r Iesu a atebodd ac a ddywedodd, Ni wyddoch chiwi beth yr ydych yn ei ofyn. A eithwch chiwi yled o'r cwppan yr ydwyf fi ar yfed o hono, a'ch bedyddio â'r ^k bedydd y bedyddir i? Dywedasant wrtho, Gallwn.
39. 42. ¹ Luc 12. 23 Ac eise a ddywedodd wrthynt, Diau yr yfych o'n cwppan, ac y'ch bedyddir â'r bedydd y'm bedyddir ag ef: eithr eistedd ar fy llaw ddeheu ac ar fy llaw afwy, nid eiddof ei ¹ roddi; ond i'r fawr y darparwyd gan fy Nhau.
41. ¹ Pen. 25. 24 ^m A phan glybau y deg hyn, hwy a forasant wrth y ddau frodyr.
47. ¹ Luc 22. 24. 25 A'r Iesu a'u galwodd hwynt atto, ac a ddywedodd, Chiwi a wyddoch fod pen-naethiaid y Cenhedloedd yn tra-arglwyddiaethu arnynt, a'r rhai mawriod yn tra-awdurdodi arnynt hwy.
50. ¹ 1 Pet. 5. 3. 26 Eithr ^k nid felly y bydd yn eich plith.
51. ¹ Pen. 23. 27 chiwi: ond ^k pwy bynnag a fydd fod yn fawr yn eich plith chiwi, bydded yn weinidog i chiwi;
52. ¹ Marc 9. 35. 27 A phwy bynnag a fydd i'w bennaf yn eich plith, bydded yn was i chiwi:
53. ¹ Phil. 2. 7. 28 Megis na ddaeth ^k Mab y dyn i'w wafanaethu, ¹ ond i wafanaethu, ac ¹ i roddi ei einioes yn bndwerth ^k dros lawer.
54. ¹ Luc 22. 29 ¹ Ac a hwy yn myned allan o Jerusaleu, tyfisa fawr a'i canlynodd ef.
55. ¹ Tit. 2. 14. 30 ¹ Ac wele, dau deillion yn eistedd ar ^{sin} y ffordd, pan glywsant fod yr Iesu yn myned heibio, a leasant, gan ddywedyd, Arglwydd, fab Dafydd, trugarha wrthynt.
56. ¹ Petr. 1. 19. 31 A'r dyfisa a'u ceryddodd hwynt, fel y tawent: hwythau a leasant fwyfwy, gan ddywedyd, Arglwydd, fab Dafydd, trugarha wrthynt.
57. ¹ Pen. 26. 32 A'r Iesu a safodd, ac a'u galwodd hwynt, ac a ddywedodd, Pa beth a cwyllfych ei wneuthur o honof i chiwi?
58. ¹ Rhuf. 5. 15. 33 Dywedasant wrtho, Arglwydd, agoryd ein llygaid ni.
59. ¹ Marc 10. 24 A'r Iesu a doffuriodd wrthynt, ac a gysfyddodd a'u llygaid: ac yn ebrwydd y cafodd eu llygaid olwg, a hwy a'i canlynasant ef.
60. ¹ Luc 18. 35. 33 ¹ PHAN ddaethant yn gyfagos i Jerusaleu, a'u dyfod hwy i Bethphage, ¹ i synydd yr Olewydd, yna yr antonodd yr Iesu ddau ddifgrybl:
61. ¹ Marc 11. 1. 34 Gan ddywedyd wrthynt, Ewch i'r pentref sydd ar eich cyfer, ac yn y man chiwi a gewch asen yn rliwym ac ehol gyd â hi: gollyngwch hwynt, a dygweli ataf fi.
62. ¹ Luc 19. 29. 35 Ac os dywed neb ddim wrthynech, dywedwch, Y mae'n rhaid i'r Arglwydd wrthynt: ac yn y man eise a'u denfyn hwynt.
63. ¹ Zec. 9. 9. 4 A hyn oll a wnaethpwyd, fel y cyflawnid yr hyn a ddywedafid trwy'r prophwyd, yn dywedyd.
64. ¹ 5 ¹ Dywedwch i ferch Sion, Wele, dy ^c Efai. 62. Frenhin yn dyfod i ti yn addfwyn, ac yn ¹ eistedd ar asyn, ac ehol llwddn ^{sin} ar ¹ Zec. 9. 9. ferol a'r iau. ¹ Ioan 12. 15.
65. ¹ 6 Y ^d disgylion a ethant, ac a wnaethant fel y gorchymynasai ^r Iesu iddynt. ¹ Marc 11. 2.
66. ¹ 7 A hwy a ddygasant yr asen a'r ehol, ac ^a a ddodasant eu dillad arnynt, ac a'r ¹ 2 Bren. 9. 13. gofodasant ef i eistedd ar hynny.
67. ¹ 8 A thyfisa ddirfawr a danasant eu dillad ¹ Ioan 12. ar y ffordd; ¹ eraill a dorrasant gangau o'r ¹ 13. gwydd, ac a'u tanasant ar hyd y ffordd. ¹ 1 Mac. 13. 9 A'r torfeydd, y rhai oedd yn myned ¹ 51, &c. o'r blaen, a'r rhai oedd yn dyfod ar ol, ¹ 2 Mac. 10. leasant, gan ddywedyd, Hofanna i fab 7.
68. ¹ Dafydd; ¹ Bendigedig yw ^r hwn fydd yn ¹ Psal. 118. dyfod yn enw ^r Arglwydd: Hofanna yn ¹ 26. y goruchafon.
69. ¹ 10 ¹ Ac wedi ei ddyfod ef i mewn i Jeru- ¹ Pen. 23. 39. rusalem, y ddinas oll a gynhyrfodd, gan ¹ Marc 11. 15. ddywedyd, Pwy yw hwn?
70. ¹ 11 A'r torfeydd a ddywedasant, Hwn ¹ Ioan 2. 13. yw Iesu y prophwyd ¹ o Nazareth yng ¹ 15. Ngallileu. ¹ Pen. 2. 23.
71. ¹ 12 ¹ A'r Iesu a aeth i mewn i deml ¹ Duu, ac a dafodd allan bawh a'r oedd yn gwerthu ac yn prynu yn y deml, ac a ddymenthwelodd i lawr fyrddau y newidwyr arian, a chadeiriau y rhai oedd yn gwerthu colommenod:
72. ¹ 13 Ac eise a ddywedodd wrthynt, Ysgrif- ¹ Enwyd, ^k Ty gweddi y gelwir fy nhŷ ¹ Efai. 56. 7. i; eithr ¹ chiwi a'i gwnaethoch yn ogof ¹ Jer. 7. 11. lladron. ¹ Marc 11. 17.
73. ¹ 14 A daeth y deillion a'r cloffion atto yn ¹ deml; ac eise a'u hiachaodd hwynt. ¹ Luc 19. 46.
74. ¹ 15 A phan welodd yr arch-offeinad a'r ysgrifcayddion y rhyfeddodau a wnaethai eise, a'r plant yn llefain yn y deml, ac yn dywedyd, Hofanna i fab Dafydd; hwy a lidasant,
75. ¹ 16 Ac a ddywedasant wrtho, A wytŷi yn clywed beth y mae y rhai hyn yn ei ddy- ¹ wedyd? A'r Iesu a ddywedodd wrthynt, Ydwyf. Oni ddarllenasoch chiwi erioed, ¹ O eneu plant bychain a rhai yn sugno y ¹ Psal. 8. 2. perffethiaist foliant?
76. ¹ 17 ¹ Ac eise a'u gadawodd hwynt, ac a aeth allan o'r ddinas, i ¹ Bethania, ac a let- ¹ Ioan 11. tyodd yno. ¹ 18.
77. ¹ 18 ¹ A'r bore, fel yr oedd eise yn dy- ¹ chwyld i'r ddinas, yr oedd arno chwant ¹ Marc 11. 12. bwyd. ¹ Gr. us.
78. ¹ 19 A phan welodd eise ¹ ffygysbren ar ¹ ffygys, y ffordd, eise a ddaeth atto, ac ni chafodd ¹ bren. ddim arno, ond dail yn unig: ac eise a ddywedodd wrtho, Na thyfed ffwrwyth ar- ¹ nat bythi mwyach. Ac yn ebrwydd y crinodd y ffygysbren.
79. ¹ 20 A phan welodd y disgylion, hwy a rfyddasant, gan ddywedyd, Mor ddifym- ¹ mwith y crinodd y ffygysbren!
80. ¹ 21 A'r Iesu a atebodd ac a ddywedodd ¹ wrthynt, Yn wir meddaf i chiwi, ¹ Os ¹ Luc 17. 6. bydd gennych ffydd, ac ¹ heb amneue, ni ¹ Iago 1. 6. wnewch yn unig hyn a wnaethum ¹ i'r ¹ Pen. 7. 7. ffygysbren, eithr llesyd os dywedwch wrth ¹ Marc 11. y mynydd hwn, Coder di i fynu, a bwrier ¹ 24. di i'r môr; hynny a fydd.
81. ¹ 22 A ¹ phia beth bynnag o ofynoch ¹ i Ioan 3. 22. mewn gweddi, gan gredu, chiwi a'i der- ¹ 5. 14. byniwch. ¹ Marc 11. 23.
82. ¹ 23 ¹ Ac wedi ei ddyfod ef i'r deml, ¹ 27. yr arch-offeinad a hennariad y bobl a ¹ Luc 20. 10. ddaethant

* Ex. 2. 14. ddaethant atto fel yr oedd efe yn athraw-
laethu, gan ddywedyd, Trwy ba awdurdod yr wyf i ti yn gwneuthur y pethau hyn?
Act. 4. 7. a 7. 27.

24 A'r Iesu a attebodd ac a ddywedodd wrthynt, Minnau a ofynaf i chwithau un gair, yr hwn os mynegwch i mi, minnau a fynegaf i chwithau trwy ba awdurdod yr wyf yn gwneuthur y pethau hyn.

25 Bedydd Ioan, o ba le yr oedd? ai o'r nef, ai o ddynion? A hwy a ymrefynnafant yn eu plith eu hunain, gan ddywedyd, Os dywedwn, O'r nef; efe a ddywed wrthym, Paham gan hynny na's credaf-
och ef?

26 Ond os dywedwn, O ddynion; y * Pen. 14. 5. mae arnom ofn y bobl: * canys y mae pawb
Marc 6. 20. yn cymmeryd Ioan megis prophwyd.

27 A hwy a attebafant i'r Iesu, ac a ddywedafant, Ni wyddom ni. Ac yntau a ddywedodd wrthynt, Nid wyf minnau yn dywedyd i chwi trwy ba awdurdod yr wyf yn gwneuthur y pethau hyn.

28 ¶ Ond beth dybygwech echi? Yr oedd gan wr dda fab: ac efe a ddaeth at y cyntaf, ac a ddywedodd, Fy mab, dos, gweithia heddyw yn fy ngwionllan.

29 Ac yntau a attebodd ac a ddywedodd, Nid af: ond wedi hynny efe a odifarhaodd, ac a aeth.

30 A phan ddaeth efe at yr ail, efe a ddywedodd y rymodd. Ac efe a attebodd ac a ddywedodd, Myfi a af, arglwydd; ac nid aeth ef.

31 Pa un o'r ddau a wnaeth efwyllys y tad? Dywedafant wrtho, Y cyntaf. Yr Iesu a ddywedodd wrthynt, * Yn wir meddaf
* Luc 7. i chwi, yr a'r publicanod a'r puteiniaid i
29, 30. mewn i deyrnas Dduw o'ch blaen echi.

32 Canys daeth Ioan atoch yn ffordd cyfiawnder, ac ni chredafoch ef: * ond y
* Luc 7. publicanod a'r puteiniaid a'i credafant ef.
12, 13. Chwithau, yn gweled, nid edifarhafoch wedi hynny, fel y credech ef.

33 ¶ Clywch ddammeg arall. Yr oedd * Pŷl. 80. 9. rhyw ddyn o bercheu ty, * yr hwn a blannodd
Can. 8. 11. nodd winllan, ac a osiodd gae yn ei chylech hi, ac a gloddiodd ynddi win-wryf,
Eŷai. 5. 1. ac a adeiladodd dŵr, ac a'i gosiodd hi
Jer. 2. 21. allan i lafurwyr, ac a aeth o'ddi cartref.
Marc 12. 1. Luc 20. 9. 34 A phan nelodd amser firwythau, efe
* Pen. 25. a ddanfanoedd ei weision at y llafurwyr, *
14, 15. i dderbyn ei firwythau hi.

35 A'r llafurwyr, a ddaliafant ei weision ef, ac un a gurafant, ac arall a laddafant, ac arall a labyddafant.

36 Tracheff, efe a anfonodd weision eraill, fwy na'r rhai cyntaf: a hwy a wnaethant iddynt yr un modd.

37 Ac yn ddiweddf oll, efe a anfonodd atynt ei fab ei hun; gan ddywedyd, Hwy a barchant fy mab i.

38 A phan welodd y llafurwyr y mab, hwy a ddywedafant, yn eu plith eu hun, * Pŷl. 4. 8. Hwn yw'r etifedd; * deuwch, lladdwn
Heb. 1. 2. ef, a daliwn ei etifeddiaeth ef.

39 Ac wedi iddynt ei ddal, hwy a'i bwriafant ef allan o'r winllan, ac a'i laddafant.
* Pen. 26. 3. a 27. 1. Ioan 11. 53.

40 Am hynny pan ddél arglwydd y winllan, pa beth a wna efe i'r llafurwyr hynny?

41 ¶ Hwy a ddywedafant wrtho, Efe a ddifetha yn llwyr y dynion drwg hynny, ac a etyd y winllan i lafurwyr eraill, y rhai a dalant iddo y firwythau yn eu ham-
* Edrych Luc 20. 16. strau.

42 Yr Iesu a ddywedodd wrthynt, * Oni * Pŷl. 118. ddarlleinafoch chwi erioed yn yr ystyrhyn-
an, Y maen a wrthododd yr adeiladwyr, Act. 4. 11. hwn a wnaethpwyd yn ben congl: gan yr * Pen. 8. 12. Arglwydd y gwnaethpwyd hyn, a rhyfedd * Eŷai. 8. 14, yw yn ein golwg ni? * 15.

43 Am hynny meddaf i chwi, * y dygir Zec. 12. 3. teyrnas Dduw oddi arnoch chwi, ac a'i Luc 20. 13. rhoddi i genedl a ddygo ci firwythau. Rhuf. 9. 33.

44 ¶ A phwy bynnag a fyrrhio ar y maen i Petr. 2. 7. hwn, efe a deryllir: ac ar bwy bynnag y * Eŷai. 60. fyrrhio * efe a'i mal ef yn chwalfnw. * 12.

45 A phan glybu'r arch-offeiriad a'r Dan. 2. 34. Phariseaid ei ddamhegion ef, hwy a wy-
buant mai am danynt hwy y dywedai efe. Ioan 7. 40.

46 Ac a hwy yn ceisio ei ddala, hwy a ofnafant y torfeydd; am eu bod * yn ei gymmeryd ef fel prophwyd.

PEN XXII.

1 Dammeg priodas mab y brenhin. 9 Gairw edigaeth y Cenhedloedd. 12 Cospedigaeth yr hwn nid oedd ganddo y wisg briodas. 15 Y dplid talu teyrn-ged i Cesar. 23 Crist yn cau fasnau'r Saduceiaid ynghylch yr adgyfodiad: 34 yn ateb y cyfreithiawr, pa un yw y gorchymyn cyntaf, a'r mawr; 41 ac yn holi'r Phariseiaid ynghylch y Meŷias.

A'r Iesu a attebodd, * ac a lefarodd wrthynt dracheff mewn damhegion, * 33. gan ddywedyd, * Luc 14.

2 Cyfelyb yw teyrnas nefoedd i ryw fre-
nhin a wnaeth briodas i'w fab, * 16. Dat. 19. 7.

3 Ac a ddanfanoedd ei weision i atw y
rhai a wahoddafid i'r briodas: ac ni fyn-
nent hwy ddyfod. * 9.

4 Tracheff efe a anfonodd weision eraill, gan ddywedyd, Dywedwch wrthy rhai a wahoddwyd, Wele, parottois fy nghin-
naw: * fy ychen a'm paigedigion a ladd-
wyd, a phob peth sydd barod: deuwch
i'r briodas. * 2. Dihar. 9.

5 A hwy yn ddiystyr ganddynt a aeth-
ant ymaith, un i'w fies, ac arall i'w fasnach:

6 A'r lleill a ddaliafant ei weision ef, ac a'u hamharhafant, ac a'u lladdafant.

7 A phan glybu'r brenhin, efe a lliodd; ac a ddanfanoedd ei luodd, ac a ddiny-
stiodd y lleidiaid hynny, ac a lofgodd eu
dinas hwynt. * Dan. 9. 26.

8 Yna efe a ddywedodd wrth ei weision, Yn wir y briodas fydd barod, ond y rhai a wahoddafid nid oeddynt deilwng.

9 Ewch gan hynny * i'r prif-ffydd, a * i bennau chynnifer ag a gaffoch, gwahoddwch i'r
briodas. * 4. y ffydd.

10 A'r gweision hynny a aethant allan i'r prif-ffydd, ac a gaffafant ynghyd
gynnifer oll ag a gaffant, drwg a da: a
llanwyd y briodas o wahoddedigion. * Pen. 13. 38, 47.

11 ¶ A phan ddaeth y brenhin i mewn i weled y gwahoddedigion, efe a ganfu yno ddyn * heb wisg priodas am dano. * 1 Cor. 5. 2.

12 Ac efe a ddywedodd wrtho, Y cyf-
aill, pa fodd y daethoch i mewn yma, heb
fod gennyf wisg priodas? Ac yntau a aeth
yn tud. * Epu. 4. 24. Col. 3. 10; Dat. 3. 4.

13 Yna y dwedodd y brenhin wrth y
gwneidigion, Rhwymwch ei draed a'i
ddwyllaw, a chymmerwch ef ymaith, a
thellwch i'r tywyllwch eithaf: yno y
bydd wylofaen a mingean dannedd. * Pen. 20. 16.

14 ¶ Canys llawer idd wedi eu galw,
ac ychydig wedi eu dewis, * Marc 14. 15.

15 ¶ Yna i'r aeth y Phariseaid, ac a
gymmerafant gynghor pa fodd y rhwydent
ef yn ei ymadrodd. * Luc 28. 20.

16 A hwy a ddanfonaftant atto eu digybllion ynghyd a'r Herodianiaid, gan ddywedyd, Athraw, ni a wyddom dy fod yn eirwir, ac yn dyfgu ffordd Dduw mewn gwirionedd, ac nad oes amaf ofal rhag neb: o blegid nid wyt ti yn edrych ar wyneb dynion.

17 Dywaid i ni gan hynny, Beth yr wyt ti yn ei dybied? Ai cyfreithlawn rhoddi teyrn-ged i Cefar, ai nid yw?

18 Ond yr Iesu a wybu eu drygioni hwy, ac a ddywedodd, Paham, yr ydych yn fy rhemio i, chwi ragrithwyr?

19 Dangoswch i mi anaf y deyrn-ged. A hwy a ddygafant iddo geimog.

20 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Eiddo pwy yw y ddolw hon a'r argraph?

21 Dywedafant wrtho, Eiddo Cefar. Pen. 7.25. Yna y dywedodd wrthynt, Telwch chwi- Rhuf. 13. than yr eiddo Cefar i Cefar, a'r eiddo Duw i Dduw,

22 A phan glywfant hwy hyn, rhyfeddu a wnaethant, a iadael ef, a myned ymaith.

23 + Y dydd hwnnw y daeth atto y Sadduceaid, y rhai fy'n dywedyd nad Luc 20. 27. oes adgyfodiad, ac a ofynafant iddo, Act 23.8.

24 Gan ddyweddyd, Athraw, m dywedodd Moses, Os bydd marw heb iddo plant, priodod ei frawd ei wraig ef, a chyfodod had i'w frawd. Deut. 25. 5.

25 Ac yr oedd gyd â ni faith o frodyr: a'r cyntaf a briododd wraig, ac a fu farw; ac efe heb hiliogaeth iddo, a adawodd ei wraig i'w frawd.

26 Felly hefyd yr ail, a'r trydydd, hyd Gr. faith. y teithfed.

27 Ac yn ddiweddaff oll bu farw y wraig hefyd.

28 Yn yr adgyfodiad, gan hynny, gwraig i hwy o'r faith fydd hi? canys hwynt-hwy oll a'i cawfant hi.

29 A'r Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Yr ydych yn cyfeilio i mi, gan na wyddoch yr ysgrithrau, na gallu Duw.

30 O blegid yn yr adgyfodiad nid ydynt nac yn gwreicca, nac yn gŵra; eithr a y maent fel angylion Duw yn y nef.

31 Ac am adgyfodiad y meirw, oni ddarllefaoch yr hyn a ddywedwyd wrthynt gan Dduw, gan ddyweddyd,

32 ° Myfi yw Duw Abraham, a Duw Isaac, a Duw Jacob? Nid yw Duw Dduw y rhai meirw, ond y rhai byw.

33 A phan glybu y torfeydd hynny, hwy Luc 20. 37. a fynnafant wrth ei athrawiaeth ef.

34 + Ac wedi clywed o'r Phariseaid Heb. 11. 16. ddarfod i'r Iesu oftegu'r Sadduceaid, hwy Pen. 7.28. a ymgynnullafant ynghyd i'r un lle.

35 Ac un o honynt, yr hwn oedd gyfreithiwr, a ofynodd iddo, gan ei demuo, Deut. 6.5. a dyweddyd,

36 Athraw, pa un yw'r gorchymyn a 30. 6. mawr yn y gyfraith?

37 A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Ceri Luc 10. 27. yr Arglwydd dy Dduw a'th holl galon, ac 18. a'th holl enaid, ac a'th holl feddwl.

38 Hwn yw'r cyntaf, a'r gorchymyn mawr.

39 A'r ail fydd gyffelyb iddo; Câr dy Gal. 5. 14. gymmydod fel ti dy hun.

40 Ar y ddau orchymyn hyn y mae'r Pen. 7.12. holl gyfraith a'r prophwydi yn sefyll.

41 + Ac a wedi ymgaelgu o'r Phariseaid Luc 10. 41. ynghyd, yr Iesu a ofynodd iddynt,

42 Gan ddyweddyd, Beth a dybygwch chwi am Grist? mab i hwy ydyw? Dywedent wrtho, Mab Dafydd.

43 Dywedai yntau wrthynt, Pa fodd gan hynny y mae Dafydd yn yr yspryd hyn? Ecl. 51. ci alw ef yn Arglwydd, gan ddyweddyd, 10.

44 Y Dywedodd yr Arglwydd wrth y Pf. 110.1. fy Arglwydd, Eistedd ar fy nocheulaw, hyd Act. 2. 34. oni odwyf dy elynion yn droed-faingc i Cor. 15. i'th draed di? 25.

45 Os yw Dafydd gan hynny yn ei alw Heb. 1. 13. ef yn Arglwydd, pa fodd y mae efe yn a 10. 12,13. fab iddo?

46 Ac nid allodd neb ateb gair iddo, ac ni feiddiodd neb o'r dydd hwnnw allan ymofyn ag ef mwyach.

PEN. XXIII.

1 Crist yn rhybuddio i'r bobl i ddilyn athrawiaeth dda, ac nid efwmplau drwg, yr ysgrifenyddion a'r Phariseaid. 5 Rhaid i ddigybllion Crist ochelyd eu rhwyfsg hwy. 13 Mae efe yn cyhoeddi rwyth wae yn erbyn eu rhagrith a'u dallineb hwy; 34 ac yn prophwydo dilyn'r Jerusaleu.

YNA y llefarodd yr Iesu wrth y torfeydd a'i ddigybllion, 33.

2 Gan ddyweddyd, + Ynghadair Moses yr eistedd yr ysgrifenyddion a'r Phariseaid. + Marc 12. 38.

3 Yr hyn oll gan hynny a ddywedant wrthynt am eu cadw, cedwch a gwnewch; eithr yn ol eu gweithredoedd na wncwch: cadys a dywedant, ac ni's gwnant. Luc 20. 45. Rhuf. 2. 19.

4 Oblegid y maent yn rhwymo beichiau trymion ac anhawdd eu dwyn, ac yn eu gosod ar ysgwddau dynion; ond nid ewyllfiant eu syfilyd hwy ag un o'u byfedd. Luc 11. 46.

5 Ond e y maent yn gwneuthur eu holl weithredoedd er mwyn eu gweled gan ddynion: canys y maent yn gwneuthur yn llydain eu phylasterau, ac yn gwneuthur ymylwaith eu gwisgoedd yn helaeth; 38.

6 A charu y maent y lle uchaf mewn gwleddoedd, a'r prif-gadeiriau yn y synagogau, 22. 12. Dihar. 3. 3.

7 A chysfarch yn y marchnadoedd, a'u galw gan ddynion, Rabbi, Rabbi, 38. 39. 3 loan 9.

8 Eithr na'ch galwer chwi Rabbi: canys un yw eich Athraw chwi, sef Crist; a chwithau oll, brodyr ydych.

9 Ac na elwch heb yn dad i chwi ar y ddacar: canys un Tad fydd i chwi, yr hwn fydd yn y nefoedd. 1 Iago 3. 1. 2 Cor. 1. 24.

10 Ac na'ch galwer yn athrawon: canys un yw eich Athraw chwi, sef Crist. 1 Petr. 5.3. Mal. 1. 6. Pen. 20. 26, 27.

11 A'r mwyaif o honoch a fydd yn y weinidog i chwi. 23. Dihar. 29.

12 A phwy bynnag a'i dyrchafo ei hun, a offyngir; a phwy bynnag a'i gofilyngo ei hun, a ddyrchefir. Luc 14. 11, 18. 14.

13 Eithr gwae chwi, ysgrifenyddion a Phariseaid, ragrithwyr: canys yr ydych yn cau teyrnas nefoedd o flaen dynion: canys chwi nid ydych yn myned i mewn i a'r rhai fy'n myned i mewn ni's gadewch i fnyed i mewn. 52.

14 Gwae chwi, ysgrifenyddion a Phariseaid, ragrithwyr: canys yr ydych yn llwyr-fwyta tai gwagedd gweiddwon, a hynny yn rhith hir weddio: am hynny derbyniwch farn fwy.

15 Gwae chwi, ysgrifenyddion a Phariseaid, ragrithwyr: canys amgylchu yr ydych y mor a'r tir, i wneuthur uh profelyt; ac wedi y gwneuer, yr ydych yn ei wneuthur ef yn fab uffern yn ddau mwy na chwi eich hunain. Luc 20. 47. 2 Tim. 3. 6. Tit. 1. 11.

16 Gwae chwi, dywyflogion deillion, y rhai ydych yn dywedyd, Pwy bynnag a dwng i'r deml, nid yw ddim; ond pwy bynnag Pen. 15. 14.

17 Pwy bynnag a dwng i'r deml, nid yw ddim; ond pwy bynnag Pen. 5. 33, 34.

hynnag a dwng i aur y deml, y mae efe mewn dyled.

17 Ffyllaid, a deillion: canys pa un fydd fwyaf, yr aur, ai'r deml fydd yn sancteiddio i'r aur?

18 A phwy hynnag a dwng i'r allor, nid yw ddim: ond pwy hynnag a dyngo i'r rhodd fydd arni, y mae efe a mewn dyled.

19 Ffyllaid, a deillion: canys pa un fwyaf, y rhodd, ai'r allor fydd yn sancteiddio i'r rhodd?

20 Pwy hynnag gan hynny a dwng i'r allor, fydd yn tyngu iddi, ac i'r hyn oll fydd arni.

21 A phwy hynnag a dwng i'r deml, fydd yn tyngu iddi, ac i'r hwn fydd yn prefwyllo ynddi.

22 A'r hwn a dwng i'r nef, fydd yn tyngu i'r orfedd-faingc Duw, ac i'r hwn fydd yn eistedd arni.

23 Gwae chwi, ysgrifenyddion a Pharisaid, ragrithwyr: canys yr ydych yn degymtu y mintys, a'r anis, a'r cwmin, ac a' adawfoc heibio y pethau trymmach

o'r gyfraith, barn, a thrugaredd, a fydd: rhaid oedd wneuthur y pethau hyn, ac na adewid y lleill heibio.

24 Tywysogion deillion, y rhai ydych yn hidlo gwybedyn, ac yn llyngw camel.

25 Gwae chwi, ysgrifenyddion a Pharisaid, ragrithwyr: canys yr ydych yn glanhau i'r tu allan i'r cwppan a'r ddyfogl, ac o'r tu mewn y maent yn llawn o drawedd ac anghymmedroldeb.

26 T Pharisead dall, glanhau yn gyntaf yr hyn fydd oddi fewn i'r cwppan a'r ddyfogl, fel y byddo yn lân hefyd yr hyn fydd oddi allan iddynt.

27 Gwae chwi, ysgrifenyddion a Pharisaid, ragrithwyr: canys tebyg ydych chwi i feddau wedi eu gwynnu, y rhai fydd yn ymddangos yn ddeg oddi allan, ond oddi mewn fydd yn llawn o eigrn y meirw, a phob afendd.

28 Ac felly chwithau oddi allan ydych yn ymddangos i ddynion yn gyfiawn, ond o fewn yr ydych yn llawn rhagrith ac anwiredd.

29 Gwae chwi, ysgrifenyddion a Pharisaid, ragrithwyr: canys yr ydych yn adeiladu beddau i'r prophwydi, ac yn addurno beddau y rhai cyfiawn;

30 Ac yr ydych yn dywedyd, Pe buafem ni yn nyddiau ein tadau, ni buafem ni gyf-rannogion a hwynt yngwaed y prophwydi.

31 Felly yr ydych yn tyfiolaethu am danoch eich hunain, y cich bod yn blant i'r rhai a laddafent y prophwydi.

32 Cyflawnwch chwithau hefyd fesur eich tadau.

33 Oh feirph, a hiliogaeth gwiberod, pa fodd y gellwch ddiangor rhag barn uffern?

34 Am hynny wele, yr ydwyf yn anfon atoch brophwydi, a doethion, ac ysgrifenyddion: a rhai o honynt a leddwch, ac a groes-hoeliwch; a rhai o honynt a ffriewyllwch yn eich synagogau, ac a erlidwch o dref i dref:

35 Fel y delo arnoch chwi yr holl waed cyfiawn a'r a olynwyd ar y ddaear, a o waed Abel gyfiawn hyd waed Zacharias

fab Barachias, yr hwn a laddafoc rhwng y'r oes hon, y deml a'r allor.

36 Yn wir meddaf i chwi, Daw hyn oll ar y genhedlaeth hon.

37 Jerufalem, Jerufalem, yr hon wyt yn lladd y prophwydi, ac yn llabyddio y

rhai a ddanfonir atai, pa fawl gwaith y mynnafwn^h galglu dy blant ynghyd, megis^h 2 Efd. 1, y caigl iar ei chywion^h dan ei hadenydd, 30, ac ni's mynnech! Pf. 17. 8.

38 Wele, yr ydys yn gadael eich tŷ i a 91. 4 chwi yn anghyfnedd.

39 Canys meddaf i chwi, Ni'm gwelwch ar ol hyn, hyd oni ddywedoch, Ben-^h Pf. 118. digedig yw yr hwn fydd yn dyfod yn enw 26.

yr Arglwydd. Pen. 21. 9.

PEN. XXIV.

1 Crist yn rhag-ddywedyd dinystr y deml: 3 pa fath a pha faint o gystuddiau a fydd o'r blaen. 29 Arwyddion ei ddyfodiad ef i farn. 36 A'o ran bod y dydd a'r awr yn anhysefys, 42 y dylem ni wlydd fel gweision da, yn disgwyl bob amser am ddyfodiad ein meistr.

A'r Iesu a aeth allan, ac a ymadawodd o'r deml: a'i ddisgyblion a ddaethant atto, i ddangos iddo adeiladau y deml.

2 A'r Iesu a ddywedodd wrthynt, Oni welwch chwi hyn oll? Yn wir meddaf i chwi, Ni adewir yma garreg ar garreg, a'r ni ddattodir.

3 Ac efe yn eistedd ar fynydd yr Olewydd, y disgyblion a ddaethant atto o'r neilldu, gan ddywedyd, Mynege i ni, pa bryd y bydd y pethau hyn? a pha arwydd fydd o'th ddyfodiad, ac o ddiwedd y byd?

4 A'r Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Edrychwch rhag i neb eich twyllo chwi.

5 Canys daw llawer yn fy enw i, gan ddywedyd, Myfi yw Crist; ac a dwyllant lawer.

6 A chwi a gewch glywed am ryfeloedd, a fon am ryfeloedd: gwelwch na chyffroer chwi: canys rhaid yw bod hyn oll; eithr nid yw y diwedd etto.

7 Canys cyfyd cenedl yn erbyn cenedl, a theyrnas yn erbyn teyrnas: ac fe fydd newyn, a nodau, a ddaear-grynfaan mewn manau.

8 A dechreuad gofidiau yw hyn oll.

9 Yna y'ch traddodant chwi i'ch gorthrymmu, ac a'ch lladdant: a chwi a gafeir gan yr holl genhedloedd er mwyn fy enw i.

10 Ac yna y rhwyftrir llawer, ac y brachdychant eu gilydd, ac y cafant eu gilydd.

11 A gau-brophwydi lawer a godant, ac a dwyllant lawer.

12 Ac o herwydd yr amlhau anwiredd, fe a oera cariad llawer.

13 Eithr y neb a barhao hyd y diwedd, hwnnw a fydd cadwedig.

14 A'r eiengyl hon am y deyrnas a bregethir trwy'r holl fyd, er tyfiolaeth i'r holl genhedloedd: ac yna y daw y diwedd.

15 Am hynny pan weloch y ffeidd dra anghyfneddol, a ddywedwyd trwy i Bren. 4.

Daniel brophwyd, yn sefyll yn y lle sanctaidd (y neb a ddarllo, ytyried) a 9. 35.

16 Yna y rhai a fyddant yn Judea, ffoant i'r mynyddoedd.

17 Y neb a fyddo ar ben y tŷ, na ddisgyned i gymmeryd dim allan o'i dŷ:

18 A'r hwn a fyddo yn y maes, na ddychweled yn ei ol i gymmeryd ei ddi-llad.

19 A gwae y rhai heichlogion, a'r rhai yn rhoi bronau, yn y dyddiau hynny.

20 Eithr gweddiwch na byddo eich ffoedigaeth y gauaf, nac ar y dydd sabath: B 4 21 Canys

4 yn rhwym.
* Ex. 29.
37.

* I Bren.
8. 13.
2 Cron. 6.
2.

* Pen. 5.
34.
Act. 7. 49.
1 Luc 11.

42.
1 Sam.
15. 22.
Hof. 6. 6.

Mic. 6. 8.
Pen. 9. 13.
a 12. 7.

* Marc 7. 4.
Luc 11.
39.

* Luc 11.
44.

* Luc 11.
47.

* Act. 7.
51, 52.
1 Thef. 2.

15.
2 Gen. 15.
6.

1 Thef. 2.
16.

* Pen. 3. 7.
a 12. 34.

* Act. 5. 40.
a 22. 10.
* Pen. 10.

17.
2 Cor. 11.
24, 25.

* Gen. 4. 8.
12 Cron.
14. 20, 21.

* Luc 13.
34.
* 2 Cron.
24. 21.

2 Efd. 1.
30.
Pf. 17. 8.

a 91. 4

* Ben-
Pf. 118.

Pen. 21. 9.

33.
* Marc 13.

1.
Luc 21. 5.

* Mic. 3.

12.
Luc 19 44.

* Eph. 5. 6.
Col. 2. 8,

2 Thef. 2. 3.
1 Ioan 4. 1.

* Jcr. 14.

14.
a 23. 25.

Ioan 5. 43.
* 2 Cron.

15. 6.
Hag. 2. 22.

Zec. 14.

13.
* Pen. 10.

17.
Marc 13. 9.

Luc 21. 12.
Ioan 15. 20.

a 16. 2.
Dat. 2. 10.

* 2 Petr. 2.
1.
* Pen. 10.

22.
* Marc 13.

14.
Luc 21. 20.
* Dan. 9.

Gwyliadwriaeth yn angenrheidiol. S. MATTHEW. Y deg morwyn, a'r talentau.

- ^a Dan. 9. 21 Canys y pryd hwnnw y bydd gor-
^{26.} thymder mawr, y fath ni bu o ddechreu a doeth, yr hwn a oiododd ei arglwydd 42.
^a 12. 1. r bydd hyd yr awr hon, ac ni bydd
^a Marc 13. chwath.
^{21.} 22 Ac oni hai fyrrau r dyddiau hynny,
^{Luc 17. 23.} ni buafai gadwedig un cnawd oll: eithr
^a 21. 8. er mwyn yr etholedigion fe fyrrau y dydd-
^a dyma iau hynny.
^{Griff. neu.} 23 Yna os dywed neb wrthych,
^{dyna.} Wele, y llyma Grif, neu llyma; na chred-
^a Deut. 13. weh.
^{1.} 24 Canys cyfyd gau-Griffiau, a gau-
² thef. 2. brophwydi, ac a roddant arwyddion ma-
^{9, 10, 11.} wrion a rhyfeddodau, hyd oni thwyllant,
^{Dat. 13. 13.} i pe byddai bosibl, ie, yr etholedigion.
^a Ioan. 6. 37. 25 Wele, rhag-ddwedais i chiwi.
^a 10. 23, 29. 26 Am hynny os dywedant wrthych,
^{Rhuf. 8.} Wele, y mae efe yn y diffaethwch; nac
^{28, 29, 30.} ewch allan: wele, yn yr ystafelloedd;
² Tim. 2. na chredwch.
^{19.} 27 O blegid fel y daw y fellten o'r dwy-
^a Job 39. rain, ac y tywynna hyd y gorllewin;
^{30.} felly hefyd y bydd dyfodiad Mab y dyn.
^{Luc 17. 37.} 28 Canys pa fe bynnag y byddo r ge-
^a Efat. 13. lain, yno r ymgafgi yr eryrod.
^{10.} 29 Ac yu y fan wedi gorthymder y
^{Ezec. 32. 7.} dyddiau hynny, y tywyllir yr haul, a'r
^{Joel 2. 10.} lleuad ni rydd ei goleuni, a'r fer a lyth
^{31.} o'r nef, a nerthoedd y nefoedd a yfyd-
^a 3. 15. wir.
^a Marc 13. 30 Ac yna yr ymddengys arwydd Mab
^{24.} y dyn yn y nef: ac yna y galara holl lwy-
^{Luc 21. 25.} thau r ddacur, a hwy a welant Fab y dyn
^{Act. 2. 10.} yn dyfod ar gymylau: r nef gyd â nerth
^{Dat. 6. 12.} a gogoniant mawr.
^a Dat. 1. 7. 31 Ac efe a ddentyn ei angylion + a
^a Pen. 13. mawr fain udgorn; a hwy a gasglant ei
^{41.} etholedigion ef ynghyd o'r pedwar gwynn,
¹ Cor. 15. o ethafodd y nefoedd hyd eu heithafodd
^{52.} hwynt.
¹ Thef. 4. 32 Ond dyfswch + ddammeg oddi wrth
^{16.} y mgyfthren; Pan yw ei gangen eisoes
^a Neu, yn ddiuer, a'r ddail yn torri allan, chiwi a
^a ap. ad. corn yddoch fod yr haf yn agos.
^a a fain 33 Ac felly chwithau pan weloch hyn
^a mawr. oll, gwybyddwch y ei fod yn agos, wrth
^a Luc 21. y drysau.
^{20.} 34 Yn wir meddaf i chiwi, Nid a'r ge-
^a Iago 5. 9. nhedlaeth hon heibio, hyd oni wneir hyn
^a Pfal. 102. oll.
^{26.} 35 Nef a dacar a ant heibio, eithr fy
^{Efat. 51. 6.} ngeiriau i nid antheibio ddun.
^a Pen. 5. 13. 36 Ond am dydd hwnnw a'r awr
^a Marc 13. ni's gwyr neb, nac angylion y nefoedd, a
^{31.} ond fy Nhad yn unig.
^a Heb. 1. 11. 37 Ac fel yr oedd dyddiau Noë, felly
^a Zec. 14. 7. hefyd y bydd dyfodiad Mab y dyn.
^a Marc 13. 38 O blegid fel yr oeddynt yn y dydd-
^{32.} iau ym mlaen y diluwr yn bwyta ac yn
^a Gen. 6. yfed, yn priodi ac yn rhoi i briodas, hyd y
^{3. 4. 5.} dydd yr aeth Noë i mewn i'r arch.
^a 7. 5. 39 Ac ni wybuant hyd oni ddacur y di-
^{Luc 17. 26.} luwr, a'u cymmyrd hwy oll ymaith;
¹ Pet. 3. 20. felly hefyd y bydd dyfodiad Mab y dyn.
^a Luc 17. 40 Yna y bydd dau yn y maes; y naill
^{34. &c.} a gymmerir, a'r llall a adewir.
^a Pen. 25. 41 Dwy a fodd yn malu mewn melin;
^{77.} un a gymmerir a'r llall a adewir.
^a Marc 13. 42 Y Gwyliwch gan hynny; am na
^{33. &c.} wyddoch pa awr y daw eich Arglwydd.
^a Luc 21. 36. 43 A gwybyddwch hyn, pegwybua-
^a Luc 12. fai gwr y ty pa wyladwriaeth y deuai r
^{32.} lleidr, efe a wylafai, ac ni adawfai glo-
¹ Thef. 5. 2. ddio ei dy trwodd.
^a 2. Pet. 3. 10. 44 Am hynny byddwch chwithau barod;
^a Dat. 3. 3. canys yn yr awr ni thybïoch y daw Mab
^a 16. 15. y dyn.
⁴⁵ Pwy gan hynny fydd was ffyddlon? Luc 12.
^a doeth, yr hwn a oiododd ei arglwydd 42.
^a ar ei deulu, i roddi bwyd iddynt mewn
^a pryd.
⁴⁶ Gwyn ei fyd y gwas hwnnw, yr Dat. 16.
^a hwn y caiff ei Arglwydd ef, pan ddelo, 15.
^a yn gwnethur felly.
⁴⁷ Yn wir meddaf i chiwi, a'r ei boll Pen. 25.
^a dda y gefyd efe ef. 21, 23.
⁴⁸ Ond os dywed y gwas drwg hwnnw
^a yn ei galon, Y mae fy Arglwydd yn oedi
^a dyfod;
⁴⁹ A dechreu curo ei gyd-weision, a
^a bwyta ac yfed gyd a'r meddwon;
⁵⁰ Arglwydd y gwas hwnnw a ddaw
^a yn y dydd nid yw efe yn digfryl am dano,
^a ac mewn awr ni's gwyr efe;
⁵¹ Ac efe a'i gwahana ef, ac a esyd ei
^a ran ef gyd a'r rhagithwyr: yno y bydd Pen. 8. 12,
^a wylofaen a rhingean dannedd. a 25. 40.
PEN. XXV.
^a I Ddammeg y deg morwyn, 14 a'r talentau; 33:
^a 31 a dull y farn ddwyddaf.
Y NA tebyg fydd teyrnas nefoedd i
^a ddeg o forwynion, y rhai a gymmer-
^a atant eu lampau, ac a aethant allan i
^a gyfarfod a'r priod-fab.
² A phump o honnynt oedd gall, a phump
^a yn ffol.
³ Y rhai oedd ffol a gymmerafant eu
^a lampau, ac ni chymmerafant olew gyd â
^a hwynt;
⁴ A'r rhai call a gymmerafant olew yn
^a eu lleitri gyd â'u lampau.
⁵ A thra'r oedd y priod-fab yn aros yn
^a hir, yr hepiasant oll ac yr hunafant.
⁶ Ac ar hanner nos y bu gwaedd, Wele,
^a y mae'r priod-fab yn dyfod ewch allan
^a i gyfarfod ag ef.
⁷ Yna y cyfododd yr holl forwynion
^a hynny, ac a drwfiafant eu lampau.
⁸ A'r rhai ffol a ddywedafant wrth y
^a rhai call, Rhoddwch i ni o'ch olew chiwi:
^a canys y mae ein lampau + yn diffoddi. + wedi
^a diffoddi.
⁹ A'r rhai call a atebafant, gan ddy-
^a wedyd, Nid felly; rhag na byddo digon i
^a ni ac i chwithau: ond ewch yn hytrach at
^a y rhai fydd yn gwerthu, a phrynwch i
^a chiwi eich hunain.
¹⁰ A thra'r oeddynt yn myned ymaith
^a i bryn, daeth y priod-fab: a'r rhai oedd
^a barod, ac a aethant i mewn gyd ag ef i'r bri-
^a odas: a chanwyd y drws. Luc 13.
^a 25. 11 Wedi hynny y daeth y morwynion
^a eraill hefyd, gan ddywedyd, Arglwydd,
^a Arglwydd, agori ni.
¹² Ac efe a atebodd ac a ddywedodd,
^a Yn wir meddaf i chiwi, Nid adwaen Pen. 7.
^a chiwi. 21, 22, 23.
¹³ Gwyliwch gan hynny; am na wydd- Pen. 24.
^a och na'r dydd na'r awr y daw Mab y dyn. 42.
¹⁴ Canys y mae teyrnas nefoedd fel Marc 13.
^a dyn yn myned i wlad ddeutur, yr hwn 33.
^a a alwodd ei weision, ac a roddes ei ddâ Luc 21. 36.
^a atynt. i Cor. 16.
¹⁵ Ac i un y rhoddodd efe bŵm talent, 12.
^a ac i arall ddwy, ac i arall un, i bob un yn i Thef. 5.
^a ol ei allu ei hun; ac yn y fan efe a aeth 6.
^a oddi cartref. i Petr. 5. 8.
¹⁶ A'r hwn a dderbyniasai'r pum talent, Dat. 16. 15.
^a a aeth, ac a farchnataodd â hwynt, ac a Luc 19.
^a wnaeth bŵm talent eraill. 12.
¹⁷ A'r un modd yr hwn a dderbyniasai Pen. 21.
^a r ddwy, a ynnillodd yntau ddwy eraill. 33.
¹⁸ Ond yr hwn a dderbyniasai un, a
^a aeth ac a gloddiodd yn y ddacur, ac a
^a guddiodd arian ei arglwydd.

19 Ac wedi llawer o amser, y mae arglwydd y gweision hynny yn dyfod, ac yn cyfrif â hwynt.

20 A daeth yr hwn a dderbyniasai bwm talent, ac a ddug bwm talent eraill, gan ddywedyd, Arglwydd, bwm talent a roddais ataf: wele, mi a ynnillais bwm talent eraill atynt.

21 A dywedodd ei arglwydd wrtho, Da, was da a ffyddlon: buoit ffyddlon ar ychydig, i mi a th' ofodaf ar lawer: dos i mewn i lawenydd dy arglwydd.

22 A'r hwn a dderbyniasai ddwy dalent a ddaeth, ac a ddywedodd, Arglwydd, dwy dalent a roddais ataf: wele, dwy eraill a ynnillais atynt.

23 Ei arglwydd a ddywedodd wrtho, Da, was da a ffyddlon: buoit ffyddlon ar ychydig, i mi a th' ofodaf ar lawer: dos i mewn i lawenydd dy arglwydd.

24 A'r hwn a dderbyniasai r un talent a ddaeth, ac a ddywedodd, Arglwydd, mi a th' adwaenwyd di, mai gwr caled ydwyf, yn medd lle ni's huanit, ac yn casglu lle ni wasgerais:

25 Ac mi a ofnais, ac a aethum, ac a guddiais dy dalent yn y dddear: wele, yr wyt yn cael yr eiddod dy hun.

26 A'i arglwydd a atebodd ac a ddywedodd wrtho, O was drwg a diog, ti a wyddit fy mod yn medd lle ni's huanit, ac yn casglu lle ni's gwasgerais:

27 Am hynny y dylenst ti roddi fy arian at y cyfnewidwyr, a mi pan ddaethwn a gawfwn dderbyn yr eiddod fy hun gyd â llog.

28 Cymmerwch gan hynny y dalent oddi wrtho, a rhoddwch i'r hwn fydd ganddo ddeg talent.

29 (Canys i bob un y mae ganddo y rhoddur, ac efe a gaiff helaethrwydd; ac oddi ar yr hwn nid oes ganddo y dygir oddi arno, i.e. yr hwn fydd ganddo)

30 A bwriwch allan y gwas anffuddiol i'r tywyllwch eithaf: yno y bydd wyb-fain a rhuglchian dannedd.

31 A Mab y dyn pan ddél yn ei ogoniant, a'r holl angylion sanctaidd gyd ag ef, yna yr eistedd ar orsedd-faingc ei ogoniant.

32 A mchyd-geglir ger ei fron ef yr holl genhedloedd; ac efe a'u didola hwynt oddi wrth eu gilydd, megis y didola'r bugail y defaid oddi wrth y geifr:

33 Ac a efyd y defaid ar ei ddeheu-law, ond y geifr ar yr afwy.

34 Yna y dywed y Brenhin wrth y rhai ar ei ddeheu-law, Deuwch, chwí tendigedigion fy Nhaf, eisteddwch y deyrnas a barottowyd i chiwi er feiliad y byd.

35 Canys bwm newynog, a chiwi a Pen. 13. 49. rofoch i mi fwyd: bu arnaf syched, a rhoisoch i mi ddiod: a bwm ddeithir, a dygafoch fi gyd â chiwi:

36 Noeth, a dilladafoch fi: bwm glaf, ac ymweloch i mi: a bwm yngharchar, a ddechoch ataf.

37 Yna yr ettyb y rhai cyfawn iddo, gan ddywedyd, Arglwydd, pa bryd y th wellom yn newynog, ac y th borthafom? neu yn sychedig, ac y rhoisom i th ddiod?

38 A pha bryd y th wellom yn ddeithir, ac y th ddygafom gyd â ni? neu yn noeth, ac y th dilladafom?

39 A pha bryd y th wellom yn glaf, neu yngharchar, ac y daethom ataf?

40 A'r Brenhin a ettyb, ac a ddywed wrthynt, Yn wir meddaf i chiwi, 'Yn Dihar. 19. gymmalt a' wneuthur o honoch i un 17. Pen. o'r rhai hyn fy mrodyr lleiaf, i mi y 10. 42. gwnaethoch.

41 Yna y dywed efe hefyd wrth y rhai a fyddant ar y llaw afwy, 'Ewch oddi Pen. 7. 23. wrthyf, rai melleddigedig i'r tan tragy-Luc 13. 27. wyddol yr hwn a barottowyd i ddiolaf ac Pen. 13. i w angylion.

42 Canys bwm newynog, ac ni rofoch i mi fwyd: bu arnaf syched, ac ni rofoch i mi ddiod:

43 Bwm ddeithir, ac ni'm dygafoch gyd â chiwi: noeth, ac ni'm dilladafoch: yn glaf, ac yngharchar, ac ni ymweloch â mi.

44 Yna yr atebant hwythau hefyd iddo, gan ddywedyd, Arglwydd, pa bryd y th wellom yn newynog, neu yn sychedig, neu yn ddeithir, neu yn noeth, neu yn glaf, neu yngharchar, ac ni weinafom i ti?

45 Yna'r ettyb efe iddynt, gan ddywedyd, 'Yn Dihar. 19. yd, Yn wir meddaf i chiwi, 'Yn gymmalt 31. a 17. ag na's gwnaethoch i'r un o'r rhai lleiaf 5. Zec. 4. hyn, ni's gwnaethoch i minnau.

46 A'r rhai hyn a ant i golpedigaeth Dan. 12. dragwyddol: ond y rhai cyfawn i fywyd 2. Ioan 5. dragwyddol.

PEN. XXVI.

3 Y llywodraethwyr yn cyd-furiadu yn erbyn Crist. 7 Y awraig yn enneio ei ben ef.

24 Judas yn ei werthu ef. 17 Crist yn bwyta'r pasg: 26 yn ordinio ei swpper sanctaidd: 36 yn gweddio yn yr ardd: 47 ac wedi ei fradychu â chysan, 57 yn cael ei arwain at Caiaphas, 69 ei wady gan Betr.

A Bu, wedi i'r Iesu orphen y geiriau hyn oll, efe a ddywedodd wrth ei ddifgylion,

2 A Chiwi a wyddoch mai gwedi dep- Marc 14. ddydd y mae'r pasg, a Mab y dyn a dra- 1. Luc 22. ddodir i w groes-hoelio. 1. Ioan 13.

3 Yna, yr ymgafglodd yr arch-offeiri- 1. Pf. 2. 2. iad, a'r ysgifenyddion, a henuriaid y bobl, i lys yr arch-offeiriad, yr hwn a elwid Ioan 11. Caiaphas: 47. A. 4.

4 A hwy a gyd-ymgyngorasant fel y dalent yr Iesu trwy ddichell, ac y llad- 25. &c.

5 Eithr hwy a ddywedasant, Nid ar yr wyl, rhag bod cynnwrf ym mhilith y bobl.

6 Ac a'r Iesu ym Methania, yn nhŷ Simon y gwahan-ghwylfus,

7 Daeth atto wraig a chanddi ffrwyth o ennaint gwerthfawr, ac a'i tywalltodd ar ei ben, ac efe yn eistedd wrth y fford.

8 A phan welodd ei ddifgylion, hwy a 17. fortasant, gan ddywedyd, I ba beth y bu'r golled hon?

9 Canys fe a allafid gwerthu'r ennaint hwn er llawer, a'i roddi i'r tlodion.

10 A'r Iesu a wyb, ac a ddywedodd wrthynt, Paham yr ydych yn gwneuthur blinder i'r wraig? canys hi a weithiodd weithred dda arnaf.

11 O blegid y mae genych y tlodion bob amser gyd â chiwi; a mi nid ydych yn ei gael bob amser.

12 Canys hi yn tywallt yr ennaint hwn ar fy nghorph, a wnaeth hi ym claddu i. 20. a 28. 20.

23 Yn wir meddaf i chiwi, Pa le bynnag y pregether yr etengyl hon yn yr holl fyd, mynegir yr hyn a wnaeth hi hefyd, er goffa am dani hi.

Swpper fawdaidd yr Arglwydd. S. MATTHEW. Crist yn gweddio yn yr ardd.

* Marc 14. 14. * Yna'r aeth un o'r deuddeg, yr
 16. hwn a elwid ^h Judas Iscariot, at yr arch-
 Luc 22. 3. offeiriad;
 * Pen. 10. 4. 15. Ac a ddywedodd wrthynt, i Pa beth
 12. a roddwch i mi, a mi a'i traddodaf ef i
 Pen. 27. 3. chwi? A hwy a ofodafant iddo ddeg ar
 hugain o arian.
 16. Ac o hynny allan y ceisiodd efe amfer
 cyfaddas i'w fradychu ef.
 * Marc 14. 17. * Ac ar y dydd cyntaf o wyf y bara
 Luc 22. 7. crows, y disgybion a ddaethiant at yr Iesu,
 gan ddywedwch wrthio, Pa le y mynni i ni
 barotodi i ti fwyta'r pasg?
 18. Ac yntau a ddywedodd, Ewch i'r
 ddinas at + y cyfryw un, a ddywedwch
 wrthio, Ymae'r Athraw yn dywedwch, Fy
 amfer fydd agos: gyd â thi y cyhaliaf y
 pasg, mi a'm disgybion.
 19. A'r disgybion a wnaethant y modd y
 gorchymynafai'r Iesu iddynt, ac a barot-
 toiant y pasg.
 * Marc 14. 20. * Ac wedi ei myned hi yn hwyr, efe
 18. Luc 21. a eisteddodd gyd â'r deuddeg.
 14. Ioan 21. 21. Ac fel yr oeddynt yn bwyta, efe a
 13. 21. ddywedodd, Yn wir yr wyf yn dywedwch
 + Neu, y i chwi, + mai un o honoch elwi a'm
 bradychau i
 bradycha i.
 * honoch fi.
 22. A hwythan yn drift iawn, a ddechreu-
 afant ddywedwch wrthio, bob un o honynt,
 Ai myfi yw, Arglwydd?
 23. Ac efe a atebodd ac a ddywedodd,
 * Pl. 41. 9. * Yr hwn a wlych ei law gyd â mi yn y
 ddyfogl, hwnnw a'm bradycha i.
 24. Mab y dyn yn ddiau fydd yn myned,
 fel y mae yn ysgifencdig am dano: eithr
 gwae'r dyn hwnnw trwy'r hwn y brad-
 ychir Mab y dyn: da a fuafai i'r dyn
 hwnnw pe na's ganefid ef.
 25. A Judas, yr hwn a'i bradychodd ef, a
 atebodd ac a ddywedodd, Ai myfi yw
 efe, Athraw? Yntau a ddywedodd wrthio,
 Ti a ddywedafst.
 * Marc 14. 26. * Ac fel yr oeddynt yn bwyta,
 22. Luc 22. * yr Iesu a gymmerth y bara, ac wedi
 19. iddo + fendithio, efe a'i torodd, ac a'i
 * 1. Cor. 11. rhoddodd i'r disgybion, ac a ddywedodd,
 23. 24. Cymmerwch, hwytiwch: hwn yw fy
 + Neu, nghorpli,
 ddiolch.
 27. Ac wedi iddo gymmeryd y cwppan,
 a diolch, efe a'i rhoddodd iddynt, gan ddy-
 wedwch, Yfych bawb o hwn:
 * Edrych 28. Canys hwn yw fy ngwaeid o'r testa-
 Ex. 24. 8. ment newydd, yr hwn a dywelltir o dros
 Jer. 31. 34. lawer, er maddeuant pechodau.
 * Pen. 20. 29. Ac yr ydwyf yn dywedwch i chwi,
 28. Rhuf. nad ysfaf o llyn allan o' ffirwyth hwn y
 5. 15. winwydden, hyd y dydd hwnnw pan yfwyf
 1. Luc 22. ef gyd â chwi yn newydd yn nheyrnas fy
 18. Nhad.
 + Neu, 30. Ac wedi iddynt ganu + hymn, hwy
 marul, a aethant allan i fynydd yr Olewydd.
 neu, Psalm. 31. Yna y dywedodd yr Iesu wrthynt,
 * Marc 14. 34. Chwychiu all + a rwystrir henio o'm
 27. Ioan plegid i: canys ysgifencdig yw, Tarawaf
 28. a 16. 7. y bugain, a de'af y praid a waferir.
 * Pen. 11. 32. Eithr wedi fy adgyfodi, * mi a af o'ch
 6. blaen chwi i Alliea.
 * Zec. 13. 33. A Phetr a atebodd ac a ddywedodd
 7. wrthio, Pe rhwystrid pawb o'th blegid di,
 * Pen. 28. etto ni'm rhwystrir i byth.
 7, 10, 16. 34. Yr Iesu a ddywedodd wrthio, Yn wir
 * Marc 14. yr wyf yn dywedwch i ti, mai'r nos hon, cyn
 28. a 16. 7. fanu o'r ceiliog, y'm gwedi deirgwaith.
 * Ioan 13. 35. Petr a ddywedodd wrthio, Pe gor-
 38. fyddai i mi farw gyd â thi, ni'th wadaf
 ddim. Yr un modd hefyd y dywedodd yr
 holl disgybion.

36. * Yna y daeth yr Iesu gyd â hwynt = Marc
 i fan a elwid Gethsemane, ac a ddywedodd 14. 32.
 wrth ei ddigybion, Eisteddwch yma, tra'r Luc 22. 39.
 dylwyf a gweddio accw. Ioan 18. 1.
 37. Ac efe a gymmerth Betr, a dau fab = Pen. 4. 21.
 Zebedeus, ac a ddechreuodd driftau ac
 ymosidio. Ioan 12.
 38. Yna efe a ddywedodd wrthynt, Trist 27.
 iawn yw fy enaid hyd angu: arholwch
 yma, a gwyliwch gyd â mi.
 39. Ac wedi iddo fyned ychydig ym
 mlaen, efe a syrthiodd ar ei wyneb, * gan = Heb. 5. 7.
 weddio, a dywedwch, Fy Nhad, os yw = Ioan 12.
 bosibl, aed * y cwppan hwn heibio oddi 27.
 wrthyf: etto nid fel yr ydwyf fi yn = Pen. 20.
 ewyllsio, ond fel yr ydwyf ti. 24.
 40. Ac efe a ddaeth at y disgybion, ac
 a'u cafodd hwy yn cyfgu: ac a ddywedodd
 wrth Betr, Felly, oni ellych chwi wylied
 un awr gyd â mi?
 41. Gwyliwch a gweddioch, fel nad
 eloch i brofedigaeth. Yr yspred yn ddiau
 fydd yn barod, eithr y cnawd fydd wan.
 42. Efe a aeth drachefu yr ail waith, ac a
 weddiodd, gan ddywedwch, Fy Nhad, oni's
 gall y cwppan hwn fyned heibio oddi
 wrthyf, na hyddo i mi yfed o hono,
 gwnecler dy ewylls di.
 43. Ac efe a ddaeth, ac a'u cafodd hwy
 yn cyfgu drachefu: canys yr oedd eu lly-
 gaid hwy wedi trynhâu.
 44. Ac efe a'u gadawodd hwynt, ac a
 aeth ymaith drachefu, ac a weddiodd y
 drydedd waith, gan ddywedwch yr un
 geiriau.
 45. Yna y daeth efe at ei ddigybion, ac
 a ddywedodd wrthynt, Cyfgrwch bellach,
 a gorphwyfych: wele, y mae'r awr wedi
 nesáu, a Mab y dyn a draddodir i ddwyllaw
 pechaduriaid.
 46. Codwch, awn: wele nesaodd yr hwn
 fydd yn fy mradychu.
 47. * Ac 'efe etto yn llefaru, wele, Judas = Marc 14.
 un o'r deuddeg, a ddaeth, a chyd ag ef 43. Luc
 dyrfa fawr â chleddyfan a ffyn, oddi wrth 22. 47.
 yr arch-offeiriad a benuriaid y bobl. Ioan 18. 3.
 48. A'r hwn a'i bradychodd ef a roisai
 arwydd iddynt, gan ddywedwch, Pa un
 bynnag a gusanwyf, hwnnw yw efe:
 deliwch ef.
 49. Ac yn ebrwydd y daeth at yr Iesu,
 ac a ddywedodd, Henffych well, Athraw;
 ac a'i cusanodd ef.
 50. A'r Iesu a ddywedodd wrthio, Y cyf-
 aill, i ba beth y daethost? Yna y daethant,
 ac y rhoiant ddwyllaw ar yr Iesu, ac a'i
 daliafant ef.
 51. Ac wele, * un o'r rhai oedd gyd â'r = Ioan 18.
 Iesu, a estynodd ei law, ac a dynnodd ei 10.
 gleddyf, ac a darawodd was yr arch-
 offeiriad, ac a dorodd ei glust ef.
 52. Yna y dywedodd yr Iesu wrthio, Dy-
 chwel dy gleddyf i'w le: * canys pawb = Gen. 9. 6.
 a'r a gymmerant gleddyf, a ddifetiar â Dat. 13. 10.
 chleddyf.
 53. A ydwyf ti yn tybied na's gallaf yr
 awr hon ddeisyf ar fy Nhad, ac efe a rydd
 yn y fan i mi fwy na deuddeg lleng o
 angylion?
 54. Pa fodd ynte y cyflawnid i yr ysgry-
 thyrau, mai felly y gorfydd bod?
 55. Yn yr awr honno y dywedodd yr Iesu
 wrth y torfeydd, Ai megis at leidr y 25; 44; 46.
 daethoch chwi allan, a chleddyfan a ffyn
 i'm dal i? yr oeddwn i beunydd gyd â
 chwi yn eistedd yn dygu yn y deml, ac
 ni'm daliafoch.

1 Galar. 4. 56 A hyn oll a wnaethpwyd fel y cyf-
lawnid ygythyrau'r prophwydi. 1 Yna'r
1 Ioan 18. holl ddigyblion a'i gadawiant ef, ac a
15. ffofant.
1 Marc 14. 57 * A'r rhai a ddaliafant yr Iesu, a'i
53. Luc dygasant ef ymaith at Caiaphas yr arch-
22. 54. offeiriad, lle'r oedd yr ysgrienuddion a'r
Ioan 18. henuriaid wedi ymgafgu ynghyd.
12, 13, 24. 58 A Phetr a'i canlynodd ef o hirbell,
hyd yn llys yr arch-offeiriad; ac a aeth i
mewn, ac a eisteddodd gyd â'r gweision,
i weled y diwedd.
59 A'r arch-offeiriad a'r henuriaid, a'r
holl gynghor, a geisiant gau-dystiolaeth
yn erbyn yr Iesu, fel y rhoddent ef i far-
wolaeth;
60 Ac ni's cawsant: ie, er dyfod yno
gau-dystion lawer, ni chwafant. Eithr o'r
diwedd fe a ddaeth dau gau-dyt,
1 Pen. 27. 61 Ac a ddywedafant, Hwn a ddywed-
40. Ioan 2. odd, * Mi a allaf ddinystrio tenil Dduw,
19. a'i hadeiladu mewn tri diwrnod.
1 Marc 14. 62 * A chyfododd yr arch-offeiriad, ac
60. a ddywedodd wrtho, A attebi di ddim?
beth y mae y rhai hyn yn ei dystiolaethu
1 Esai. 53. 7. yn dy erbyn?
Pen. 27. 63 Ond y'r Iesu a dawodd. A'r arch-
12, 14. offeiriad gan ateb a ddywedodd wrtho,
4 o's. Yr ydwyf yn dy dyngheud di trwy'r Duw
hyw, ddyweddyd o honot i ni, + at tydi yw
y Crist, Mab Duw.
1 Dan. 7. 64 Yr Iesu a ddywedodd wrtho, Ti a
13. Pen. ddywedafst: eithr meddaf i chwi, * A'r ol
16. 27. 224. hyn y gwelwch Fab y dyn * yn eistedd ar
30. Rhuf. ddechreu-law'r gallu, ac yn dyfod ar gym-
14. 10. mylau'r nef.
1 Thef. 4. 65 Yna y rhwygodd yr arch-offeiriad ei
16. Dat. 1. ddillad, gan ddyweddyd, Efe a gablodd: pa
7. raid i ni + mwy wrth dystion? wele, yr
1 Pf. 110. 1. awron y clywfoch ei gablodd ef.
4 etto. 66 Beth dybygch chwi? Hwytthau gan
1 Lef. 24. ateb a ddywedafant, * Y mae efe yn euog
16. o farwolaeth.
1 Esai. 50. 6. 67 * Yna y poerafant yn ei wyneb, ac
Pen. 27. 30. a'i cernodiant; * erail a'i tarawiant ef
1 Ioan 19. 2. + gwail,
3. 68 Gan ddyweddyd, * Prophwyda i ni,
+ chledrau O Crist, Pwy yw'r hwn a'th darawodd?
eu dwylaw. 69 * A'r Phetr oed yn eistedd allan yn
* Marc 14. y llys: a daeth morwynig atto, ac a ddy-
65. Luc wedodd, A thitlau oeddut gyd ag Iesu y
22. 64. Galilead.
1 Marc 14. 70 Ac efe a wadodd ger eu bron hwy oll,
66. Luc ac a ddywedodd, Ni's gwn beth yr wyt yn
22. 55. ei ddyweddyd.
Ioan 18. 71 A phan aeth efe allan i'r porth, gwel-
16, 25. odd un arall ef; a hi a ddywedodd wrth y
rhai oedd yno, Yr oedd hwn befyd gyd â'r
Iesu o Nazareth.
72 A thrachefn efe a wadodd trwy lw,
Nid adwaen i y dyn.
73 Ac ychydig wedi, daeth y rhai oedd
yn sefyll ger llaw, ac a ddywedafant wrth
Petr, Yn wir yr wyt titlau yn un o hon-
nynt; canys y mae * dy leferydd yn dy
gyhuddo.
74 Yna y dechreuodd efe regu a thyngu,
Nid adwaen i y dyn. Ac yn y man y can-
odd y ceiliog.
75 A chofodd Petr air yr Iesu, yr hwn a
ddywedafai wrtho, * Cyn canu o'r ceiliog,
ti a'm gwedi deir-gwaith. Ac efe a aeth
allan, ac a wylodd + yn chwerv-dott.

PEN. XXVII.

1 Rhoddi Crist yn rhwym at Bihar. 5 Judas
yn ymgrogi. 11 Pilat, wedi ei rybuddio
gan ei wraig, 24 yn golchi ei ddwyllaw.

26 Rhyddhau Barabbas. 29 Coroni Crist â
drain, 35 a'i groes-hoelio, 40 a'i ddifenyoi:
50 yntau yn marw: ei gladdu ef. 66 Selo
a gwylio ei fadd ef.

A Phan ddaeth y bore, cyd-ymgynghor-
odd * yr holl arch-offeiriad, a henur-
iaid y bobl, yn erbyn yr Iesu, fel y rhoddent
ef i farwolaeth.

2 Ac wedi iddynt ei rwymo, hwy a'r
dygasant ef ymaith, ac a'i traddodafant ef i
Bontius Pilat y rhaglaw.

3 * Yna pan welodd Judas, yr hwn a'i
bradychodd ef, ddarod ei gondemnio ef,
hu edifar ganddo, ac a ddug drachefn y
deg ar hugain arian i'r arch-offeiriad a'r
henuriaid.

4 Gan ddyweddyd, Pechais, gan fradychu
gwaged gwirion. Hwytthau a ddywedafant,
Pa beth yw hynny i ni? edrych di.

5 Ac wedi iddo dafu'r arian yn y deml,
efe a ymadawodd, ac a aeth ac a ym-
grogodd.

6 A'r arch-offeiriad a gymmrafant yr
arian, ac a ddywedafant, Nid cyfreithlawn
i ni eu bwrw hwynt yn y drysorfa; canys
+ gwerth gwaged ydyw.

7 Ac wedi iddynt gyd-ymgyngori, hwy
a brynafant â hwynt faes y crochenydd, yn
gladdfa diethriaid.

8 Am hynny y galwyd y maes hwnnw,
+ Maes y gwaged, hyd heddyw.

9 (Yna y cyflawnwyd yr hyn a ddy-
wedwyd trwy Jeremias y prophwyd, gan
ddyweddyd, A * hwy a gymmrafant y
deg ar hugain arian, + pris y prisedig,
yr hwn + a brynafant gan feibion Il-
rael;

10 Ac a'u rhoiant hwy am faes y cro-
chenydd, megis y gosododd yr Arglwydd
i mi.)

11 A'r Iesu a safodd ger bron y rhag-
law: a'r rhaglaw a ofynodd iddo, gan
ddyweddyd, Ai ti yw Brenhin yr Iudew-
on? A'r Iesu a ddywedodd wrtho, * Yr
wyt ti yn dyweddyd.

12 A phan gyluddid ef gan yr arch-
offeiriad a'r henuriaid, * nid atebodd efe
ddim.

13 Yna y dywedodd Pilat wrtho, * Oni
chlywi di faint o bethau y maent-hwy yn
eu dystiolaethu yn dy erbyn di?

14 Ac nid atebodd efe iddo i un gair;
fel y rhyfeddodd y rhaglaw yn fawr.

15 * Ac ar yr wyl hwnnw yr arsefai y
rhaglaw ollwng yn rhydd i'r bobl un car-
charor, yr hwn a fynnent.

16 Ac yna yr oedd ganddynt garcharor
hynod, a elwid Barabbas.

17 Wedi iddynt gan hynny ymgafgu
ynghyd, Pilat a ddywedodd wrthynt, Pa
un a fyynnwch i mi ei ollwng yn rhydd i
chwi? Barabbas, ai yr Iesu, yr hwn a
elwir Crist?

18 Canys efe a wyddai mai o gynfigen
y traddodafant ef.

19 * Ac efe yn eistedd ar yr orfedd-
fainge, ei wraig a ddanfionodd atto, gan
ddyweddyd, Na tydded i ti a wnelech a'r
cyfiawn hwnnw: canys goddefais lawer
heddyw mewn breuddwyd o'i achos ef.

20 * A'r arch-offeiriad a'r henuriaid
berfwadafant y bobl, fel y gosyent Farab-
bas, ac y difethent yr Iesu.

21 A'r rhaglaw a atebodd ac a ddywed-
odd wrthynt. Pa un o'r ddau a fyynnwch i
mi ei ollwng yn rhydd i chwi? Hwytthau a
ddywedafant, Barabbas.

33.

1 Marc 15.

1. Luc 23.

66. a 23. 1.

Ioan 18.

28.

Act. 1.

18.

+ Neu,

pris.

Act. 1.

19.

12. 13.

+ Neu,

gwerth,

gwerth-

eddg.

+ Neu,

a brisafai

meibion

Israel.

Yr

Ioan 18.

37.

1 Tim. 6. 13.

Pen. 26.

63.

Pen. 26.

62.

17. Ioan

18. 39.

17. Luc

23.

17. Ioan

18. 39.

17. Ioan

18. 39.

17. Ioan

18. 39.

17. Ioan

18. 39.

17. Ioan

18. 39.

17. Ioan

18. 39.

17. Ioan

18. 39.

17. Ioan

18. 39.

17. Ioan

18. 39.

Rhyddbâg Barabbas, a chroes-hoelio'r Iesu. S. MATTHEW. Marwolarth, claddedigarth,

- 22 Pilat a ddywedodd wrthynt, Pa beth gan hynny a wnaif i'r Iesu, yr hwn a elwir Crist? Hwytbau oll a ddywedasant wrtho, Croes-hoelir ef.
- 23 A'r rhaglâw a ddywedodd, Ond pa ddyw? a wnaeth efe? Hwytbau a lefau yn hwy, gan ddywedyd, Croes-hoelir ef.
- 24 A Philat, pan welodd nad oedd dim yn tycio, ond yn hytrach bod cynnwrf, a gammerth ddwlr, ac a olchodd ei ddwyllaw ger bron y bobl, gan ddywedyd, Ddieuog ydywff i'f oddi wrth waed y cyhawn hwn: edrychwch chiwi.
- 25 A'r holl bobl a attebodd ac a ddywedodd, ¹ Rhyddid ei waed ef arnom ni, ac ar ein plant.
- 26 Yna y gofsgodd efe Farabbas yn rhydd iddynt: ² ond yr Iesu a fflang-gellodd efe, ac a'r rhoddes i'w groes-hoelio.
- 27 Yna milwyr y rhaglâw a gymmerasant yr Iesu i'r dadlucy, ac a gynnullasant ato yr holl fyddin.
- 28 A hwy a'i drosgafant ef, ac o a roifant am dano fantell o ygarlad.
- 29 A chweddi iddynt blethu coron o ddraen, hwy a'i gofodasant ar ei ben ef, a chorion yn ei law ddechau; ac a blygafant eu gliniau ger ei fron ef, ac a'i gwatwarasant gan ddywedyd, Henffych well, brenhin yr Iuddewon.
- 30 A'r hwy a bocrasant arno, ac a gymmerasant y gorlen, ac a'i tarawfant ar ei ben.
- 31 Ac wedi iddynt ei watwar, hwy a'i drosgafant ef o'r fantell, ac a'i gwisgafant a'i ddillad ei hun, ac a'i dygafant ef ymaith i'w groes-hoelio.
- 32 A fel yr oeddynt yn myned allan, hwy a gawfant ddyn o Cyrene, a'i enw Luc 23:26. Simon; hwn a gymmellasant i ddwyn ei groes ef.
- 33 A phan ddaethant i le a elwid Golgotha, yr hwn a elwir, Lle'r hen-glog.
- 34 Hwy a roifant iddo i'w yfed, fingeir yn gymmygedig â buſt: ac wedi iddo ei broh, ni fynodd efe yfed.
- 35 Ac wedi iddynt ei groes-hoelio ef, hwy a rannasant ei ddillad, gan hwrw coelbren: er cyflawni y peth a ddywedwyd trwy'r prophwyd, ¹ Hwy a rannasant fy ddillad yn eu plith, ac ar fy ngwraig y bwriasant goelbren.
- 36 A chan eistedd, hwy a'i gwyliasant ef yno:
- 37 A gofodasant hwyd uwch ei ben ef, ei achos yn ysgrienedig, HWN YW IESU BRENHIN YR IUDDEWON.
- 38 Yna y croes-hoeliwyd gyd ag ef ddau leidr; un ar y llaw ddechau, ac un ar y llaw arwy.
- 39 A'r rhai oedd yn myned heibio a'i cablafantef, gan ysgwyd eu pennan.
- 40 A dywedyd ² Ti yr hwn a ddinystrir deml, ac a'i hadeiledi mewn tridiau, gwared dy hun. Os ti yw Mab Duw, disgyn oddi ar y groes.
- 41 A'r un modd yr arch-offeiriad hwyd, gan watwar, gyd â'r ysgrienyddion a'r hemmriad, a ddywedasant.
- 42 Efe a waredodd eraill, ei hunan ni's gall efe ei waredu. Os Brenhin Israel yw, disgyned yr awrhon oddi ac y groes, ac ni a gredwn iddo.
- 43 Ymddiriedodd yn Nuw; gwareded efe ef yr awrhon, os efe a'i myn ef: canys efe a ddywedodd, Mab Duw ydychi.
- 44 A'r un peth hwyd a edliwiodd y ³ Luc 23. lladron iddo, y rhai a groes-hoeliasid gyd ag ef.
- 45 Ac o'r chweched awr y bu tywyllwch ar yr holl + ddacar hyd y nawfed awr. ⁴ dir.
- 46 Ac ynghylch y nawfed awr ⁵ y Heb. 5.7. llefodd yr Iesu â llef uchel, gan ddywedyd, Eli, Eli, lama fabacthani? hynny yw, ⁶ Fy Nuw, fa Nuw, pahan, y'm gadew- ⁷ Ps. 22. 11. aist?
- 47 A rhai o'r fawl oedd yn sefyll yno, pan glywiant, a ddywedasant, Y mae hwn yn galw am Elias.
- 48 Ac yn y fan un o honynt a redodd, ac a gymmerih yshwng, ⁸ ac a'i llanwodd ⁹ Pl. 69. 21. o fingeir, ac a'i rhoddodd ar gorlen, ac a'i diododd ef.
- 49 A'r lleill a ddywedasant, Paid, edrychwn a ddaw Elias i'w waredu ef.
- 50 A'r Iesu, wedi llefain drachefu â llef uchel, a ymadawodd â'r yspird.
- 51 Ac wele, ¹⁰ llen y deml a rwygwyd yn ddau oddi fynu hyd i wared: a'r ddacar a grynodd, a'r meini a holltwyd: ¹¹ Luc 23. 31.
- 52 A'r heddu a agorwyd; a llawer o gyrph y faint a hunafant a gyfodasant.
- 53 Ac a ddaethant allan o'r heddu ar ol ei gyfodiad ef, ac a acthant i mewn i'r ddinas sanctaidd, ac a ymddangosasant i lawer.
- 54 Ond y canwriad, a'r rhai oedd gyd ag ef yn gwylied yr Iesu, wedi gweld y ddacar-gryn, a'r pethau a wnaethid, a Luc 23. ofnasant yn fawr, gan ddywedyd, Yn wir Mab Duw ydoedd hwn.
- 55 Ac yr oedd yno lawer o wragedd yn edrych o hirbell, y rhai a ganlynaient yr Iesu o Alilea, gan weini iddo ef: ¹² Luc 8. 2, 3.
- 56 Ym mhllith y rhai yr oedd Mair ¹³ Marc 15. Magdalen, a Mair mam Iago a Joses, a mam meibion Zebedeus.
- 57 Ac wedi ei myned hi yn hwy, ¹⁴ Marc 15. daeth gwr goludog o Arimathea, a'i enw Luc. 42. Luc. Joseph, yr hwn a fuafai yntau yn ddiagybl i'r Iesu: ¹⁵ Ioan 19. 38.
- 58 Hwn a aeth at Bilat, ac a ofynodd gorph yr Iesu. Yna y gorchymynodd Pilat roddi'r corph.
- 59 A Joseph wedi cymmeryd y corph, a'i hamdodd â llian glân.
- 60 Ac a'i gofododd ef yn ei fedd newydd ¹⁶ Efai. 53. ei hun, yr hwn a dorrafi ef yn y graig; ac a dreiglodd fagen mawr wrth ddrws y bedd, ac a aeth ymaith.
- 61 Ac yr oedd yno Mair Magdalen, a Mair arall, yn eistedd gyferbyn â'r bedd.
- 62 A thrannoch, yr hwn fydd ar ol y darpar-wyl, yr ymgynbulodd yr arch-offeiriad a'r Phariseid at Bilat.
- 63 Gan ddywedyd, Arglwydd, y mae yn gof gennym ddywedyd o'r twyllwr hwnnw, ac efe etto yn fyw, ¹⁷ Pen. 16. Wedi tri-diau y cyfodaf.
- 64 Gorchymyn gan hynny gadw'r bedd yn ddiogel hyd y trydydd dydd; rhag dyfod ei ddiagyblion o hyd nos, a'i lad-ratta ef, a dywedyd wrth y bobl, Efe a gyfododd o feirw: a bydd yr amryfuedd diweddaſ yn waeth na'r cyntaf.
- 65 A dywedodd Pilat wrthynt, Y mae gennych wyliadwriaeth; ewch, gwnewch mor ddiogel ag y medroch.
- 66 A hwy a acthant ac a wnaethant y bedd yn ddiogel, ac a seiafant y maen, gyd â'r wyliadwriaeth.

PEN.

PEN. XXVIII.

1 Dangos adgyfodiad Crist i'r gwagedd gan angel. 9 Crist ei hun yn ymddangos iddynt hwy. 11 Yr arch-offeiriad yn rhoddi arian i'r milwyr, i ddywedyd ddaromad ei luddraffa ef allan o'r bedd. 16 Crist yn ymddangos i'w ddifgybllion, 15 ac yn eu hanfon i fedyddio, ac i ddyfgu'r holl genhedloedd.

33. **A**c yn a niwedd y fabbath, a hi'n dydd-hau i'r dydd cyntaf o'r + wythnos, daeth Mair Magdalen, a'r Fair arall, i edrych y bedd.

2 Ac wele, + bu daear-gryn mawr: canys disgynodd angel yr Arglwydd o'r nef, ac a ddaeth ac a dreiglodd y maen oddi wrth y diws, ac a eisteddodd arno.

3 A'i wyneb-pryd oedd fel mellen, a'i wiig yn wen fel eira.

4 A rhag ei ofn ef y crynodd y ceidwaid, ac a aethant megis yn feirw.

5 A'r angel a atebodd ac a ddywedodd wrth y gwagedd, Nac ofnwch: canys mi a wn mai ceisio'r ydych yr Iesu, yr hwn a goes-hoellwyd.

6 Nid yw efe yma: canys cyfododd, + megis y dywedodd. Deuwch, gwelwch y fan lle y gorweddodd yr Arglwydd.

7 Ac ewch ar ffrwy, a dywedwch i'w ddifgybllion, gyfodi o hono o feirw. Ac wele, + y mae efe yn myned o'ch blaen chwi i Alilea: yno y gwelwch ef. Welé, dywedais i chwi.

8 Ac wedi eu myned ymaith ar frys oddi wrth y bedd, gyd ag ofn a lawen-ydd mawr, rhedasant i fynegi i'w ddifgybllion ef, wele, + yr Iesu a gy-

farfu a hwynt, gan ddywedyd, Hentl'wch well. A hwy a ddaethant, ac a ymactafant yn ei draed ef, ac a'i haddolafant.

10 Yna y dywedodd yr Iesu wrthynt, Nac ofnwch: + ewch, mynegwch i'm bro: + Ioan 20. dyr, iel yr elont i Alilea, ac yno y'm 17. gwelant i.

11 Ac wedi eu myned hwy, wele, rhai o'r wyladiwriaeth a ddaethant i'r ddinas, ac a fynegasant i'r arch-offeiriad yr hyn oll a wnaethid.

12 Ac wedi iddynt ymgafgu ynghyd gyd + swm a' r henuriaid, a chyd-ymgyngori, hwy a arian.

13 Gan ddywedyd, Dywedwch, Ei ddis- iddo geidwch, gybllion a ddaethant o hyd nos, ac a'i llad- + a chy- rattafant ef, a nym yn cyfgu.

14 Ac os clyw y rhaglaw hyn, ni + a'i Pen. 26. periwadiwn ef, ac a'ch gwnawn chwi yn 32. ddiolaf.

15 A hwy a gymmerasant yr arian, ac a wnaethant fel yr addysgwyr hwynt: + a 22. Ioan 3. thanwyd y gair hwn yn mhlith yr Iu- 35. a 5. ddewon hyd y dydd heddyw.

16 A'r un disgyl ar ddeg a aethant i Ephes. 1. Alilea, i'r mynydd lle'r ordenniafai'r Iesu 21. Heb. 1. iddynt. 2. a 2. 8.

17 A phan welant ef, hwy a'i haddol- + Marc 16. afant of: ond rhai a amheuant.

18 A'r Iesu a ddaeth, ac a lefarodd i Act. 14. wrthynt, gan ddywedyd, Rhoddwyd i mi 21.

19 A'r Iesu a ddaeth, ac a lefarodd i Act. 14. wrthynt, gan ddywedyd, Rhoddwyd i mi 21.

20 A'r Iesu a ddaeth, ac a lefarodd i Act. 14. wrthynt, gan ddywedyd, Rhoddwyd i mi 21.

21 A'r Iesu a ddaeth, ac a lefarodd i Act. 14. wrthynt, gan ddywedyd, Rhoddwyd i mi 21.

YR EFENGYL YN OL SANCT MARC.

PEN. I.

2 Swydd Ioan Fedyddior. 9 Bedyddio'r Iesu, 12 a'i dentio. 14 Efe yn pregethu; 16 yn galu Petr, Andreas, Iago, ac Ioan: 23 yn iachâu dyn ag yspryd aflan ynddo, 29 a marn gwraig Petr, 32 a llawer o gleision: 44 ac yn glanhau y gwahanglwyfys.

DECHREU efengyl Iesu Crist, fab Duw; 2 Fel yr ylgenfeyd yn y prophwydi, + Wele, yr ydwyf fi yn anton fy nghennad o flaen dy wyneb, yr hwn a barotioa dy ffordd o'ch blaen.

3 Llef un yn llefain yn y diffaethwch, Parotioch ffordd yr Arglwydd, gwnewch yn uniawn ei lwybrau ef.

4 Yr oedd Ioan yn bedyddio yn y diffaethwch, ac yn pregethu bedydd edifeirwch, er maddeuant pechodau.

5 Ac aeth allan atto ef holl wlad Judea, a'r Hierosolymitiaid, ac a'u bedyddiwyd oll ganddo yn afon yr Iorddonen, gan gyfsefu eu pechodau.

6 Ac Ioan oedd + wedi ei wisgo a blew camel, a gwregys croen ynghylch ei lwynau, ac yn bwyta locustiaid a mel gwyllt.

7 Ac efe a bregethodd, gan ddywedyd, + Y mae yn dyfod ar fy ol i un cryfach na myf, carrai efsgidiau yr hwn nid wyf fi deulwig i ymofwng, ac i'w datrod.

8 A myf yn wir a'ch bedyddials chwi a dwfyr: eithr efe a'ch bedyddia chwi i'r Yspryd Glân.

9 A bu yn y dyddiau hynny, ddyfod o'r Mat. 3. 13. Iesu o Nazareth yng Ngahilea, ac efe a fedyddiwyd gan Ioan yn yr Iorddonen.

10 Ac yn ebrwydd wrth ddyfod i fynu o'r dwfr, efe a welodd yn nesoedd yn agored, a'r Yspryd yn disgyn arno megis colommen.

11 A llef a ddaeth o'r nesoedd, + Tydi yw fy anwyf Fab, yn yr hwn y'm boddlonwyd.

12 Ac yn ebrwydd y gyrrodd yr yspryd ef i'r diffaethwch.

13 Ac efe a fu yno yn y diffaethwch ddeugain niwrnod yn ei demt o gan Satan: ac yr oedd efe gyd a'r gwyllt-filod: a'r angylion a weiniafent iddo.

14 Ac a'r ol traddodiad Ioan, yr Iesu a ddaeth i Alilea, + gan bregethu efengyl teyrnas Dduw.

15 A dywedyd, + Yr amser a gyflawnwyd, a'r theyrnas Dduw a nesaodd: edifarhewch, a chredwch yr efengyl.

16 Ac fel yr oedd efe yn rhodio wrth for Galilea, efe a ganfu Simôn, ac Andreas ei frawd, yn bwrw rhwyd yn y môr: (canys pyfgodwyr oeddynt.)

17 A'r Iesu a ddywedodd wrthynt, Deuwch ar fy ol i, a gwnaf iwech fod yn bysgodwyr dynion.

18 Ac yn ebrwydd, gan adael eu rhwydau, y canlynasant ef.

19 Ac wedi iddo fyned rhagddo y hydodd yoo, efe a ganfu Iago, + Zebedeus, ac Ioan

Di-
wedd
Bl. yr
Argl.
26.

Mal. 3. 1
Mat. 11. 10.
Luc 7. 27.
Efa. 40.
3. Mat. 3.
3. Luc 3. 4.
Ioan 1. 15.
23.
Mat. 3. 1.
Luc 3. 3.
Ioan 3. 23.
Mat. 3. 5.
Mat. 3. 4.
Lef. 11. 22.
Mat. 3. 11.
Act. 1.
5. a 11. 16.
a 19. 4.
27.
Efa. 44. 3.
Joel 2. 28.
Act 2. 4.
a 11. 15.

Di-
wedd
30.

Mat. 4.
Mat. 4.
23.
Gal. 4. 4.
Eph. 1. 10.
Mat. 3. 2.
Mat. 4.
15.
Luc 5. 4.
Pen. 19.
27.
Luc 5. 11.

Ioan ei frawd ef, a hwy yn y llong yn cy-weirio y rhwydau.

20 Ac yn y man efe a'u galwodd hwynt: a hwy a adawfant eu tad Zebedeus yn y llong gyd â'r cyflog-ddynion, ac a aethant ar ei ol ef.

31. 21 A hwy a aethant i mewn i Gaper-naum; ac yn ebrwydd ar y dydd sabbath, wedi iddo fyned i mewn i'r synagog, efe a athrawiaethodd.

31. 22 A fynnafant wrth ei athrawiaeth ef: canys yr oedd efe yn eu dysgu hwy megis un ag awdurdod ganddo, ac nid fel yr yfrifenyddion.

31. 23 Ac yr oedd yn eu synagog hwy ddyn ag ynddo yspird aflan; ac efe a lefodd.

31. 24 Gan ddywedyd, + Och, y beth fydd i ni a wnelom â thi, Iesu o Nazareth? a ddaethost ti i'n difetha ni? mi a'th adwaen pwy ydwyf, Sanct Duw.

31. 25 A'r Iesu a'i ceryddodd ef, gan ddywedyd, Taw, a dos allan a hono.

31. 26 Yna wedi i'r yspird aflan a ei rwygo ef, a gwaeddi â llef uchel, efe a ddaeth allan o hono.

31. 27 Ac fe a aeth ar bawb fraw, fel yr ymofynafant yn eu myfeg eu hurnain, gan ddywedyd, Beth yw hyn? on athrawiaeth newydd yw hon? canys trwy awdurdod y mae efe yn gorchymyn, i.e. yr yspirdion aflan, a hwy yn ufuddhau iddo.

31. 28 Ac yn ebrwydd yr aeth fon am dano dros yr holl wlad o amgylch Galilea.

31. 29 Ac b yn y man wedi iddynt fyned allan o'r synagog, hwy a aethant i dy Simon

31. 30 Ac yr oedd i chwegr Simon yn gorwedd yn glaf o'r cryd; ac yn ebrwydd y dywedafant wrtho am dani hi.

31. 31 Ac efe a ddaeth ac a'i cododd hi i fyrru, gan ymaffyd yn ei llaw hi: a'r cryd a'i gadawodd hi yn y man, a hi a wafanaethodd arnynt hwy.

31. 32 Ac wedi iddi hwyrhân, pan fachludodd yr haul, hwy a ddygafant atto yr holl rai drwg eu hwyl, a'r rhai cythreulig.

31. 33 A'r holl ddinas oedd wedi ymgafglu wrth y drws.

31. 34 Ac efe a iachodd llawer o rai drwg eu hwyl o amryw heintiau, ac a fwridd allan llawer o gythreuliaid; ac a ni adawodd i'r cythreuliaid ddywedyd yr adwaenent ef.

31. 35 A'r b bore yn blygeiniol iawn, wedi iddo godi, efe a aeth allan, ac a aeth i le anghyffannedd; ac yno y gweddiodd.

31. 36 A Simon, a'r rhai oedd gyd ag ef, a'i dilynafant ef.

31. 37 Ac wedi iddynt ei gael ef, hwy a ddywedafant wrtho, Y mae pawb yn dy geisio di.

31. 38 Ac efe a ddywedodd wrthynt; Awn i'r trefydd nesaf, fel y gallwyf bregethu yno hefyd: canys i hynny y daethum allan.

31. 39 Ac yr oedd efe yn pregethu yn eu synagogau hwynt trwy holl Alilea, ac yn bwrw allan gythreuliaid.

31. 40 A daeth ato ef un gwahan-glywys, gan ymbil ag ef, a goitwng ar ei lipiau iddo, a dywedyd wrtho, Os myni, ti a elli fy nglanhâu.

31. 41 A'r Iesu, gan dofurio, a estynnodd ei law, ac a gyffradodd ag ef, ac a ddywedodd wrtho, Mynna, bydd lân.

31. 42 Ac wedi iddo ddywedyd hynny, ymadawodd y gwahan-glywys ag ef yn ebrwydd, a glanhawyd ef.

43 Ac wedi gorchymyn iddo yn gaeth, efe a'i hanfonodd ef ymaith yn y man;

44 Ac a ddywedodd wrtho, Gwel na ddywedych ddim wrth neb: eithr dos ymaith, dangos dy hun i'r offeiriad, ac offrymma dros dy lanhâd y pethau a Ief. 14. 4. orchymynodd Moïes, er tyfiolaeth iddynt hwy.

45 Eithr efe a aeth ymaith, ac a ddechreuodd gyhoeddi llawer, a thanu'r gair ar led, fel na allai'r Iesu fyned mwy yn amlwg i'r ddinas; eithr yr oedd efe allan mewn lleoedd anghyffannedd: ac o bob parth y daethant atto ef.

PEN. II.

3 Crist yn iachâu un clas o'r parlys; 14 yn galw Matthew o'r dollfa; 15 yn bwyta gyd â phublicanod a phechaduriaid; 18 yn eglurodi ei ddisgyblion, am nad ymryddient, 23 ac am dynnu y tywyys fel ar y dydd sabbath.

A efe a aeth drachefn i Gapernaum, wedi rhai dyddiau; a chlybuwyd ei fod efe yn ty.

2 Ac yn y man llawer a ymgafglafant ynghyd, hyd na annent, hyd yn oed yn y lleoedd ynghylch y drws: ac efe a bregethodd y gair iddynt hwy.

3 A daethant atto, gan ddwyn un clas o'r parlys, yr hwn a ddygid gan bedwar.

4 A chan na allent nesau atto gan y dyrsa, diddi y to a wnaethant lle'r oedd efe: ac wedi iddynt dorri trwodd, hwy a olyngafant i wared y gwely yn yr hwn y gorweddai y clas o'r parlys.

5 A phan welodd yr Iesu eu ffydd hwynt efe a ddywedodd wrth y clas o'r parlys, Ha fab, maddewyd i ti dy bechodau.

6 Ac yr oedd rhai o'r yfrifenyddion yn eistedd yno, ac yn ymrefymmu yn eu calonnau.

7 Beth a wna hwn fel hyn yn dywedyd eabledd? b pwy a all faddeu pechodau, ond Duw yn unig?

8 Ac yn ebrwydd, pan wyba'r Iesu yn ei yspird eu bod hwy yn ymrefymmu felly ynddynt eu hurnain, efe a ddywedodd wrthynt, Paham yr ydych yn ymrefymmu am y pethau hyn yn eich calonnau?

9 Pa un fydd hawfaf, ai dywedyd wrth y clas o'r parlys, Maddeuwyd i ti dy bechodau; ai dywedyd, Cyfod, a chymmer i fynu dy wely, a rhodia?

10 Eithr fel y gwypoch fod gan Fab y dyn awdurdod i faddeu pechodau ar y ddacur (eb efe wrth y clas o'r parlys)

11 Wrthyt ti yr wyf yn dywedyd, Cyfod, a chymmer i fynu dy wely, a dos i'th dy.

12 Ac yn y man y cyfoddodd efe, ac y cymmerth i fynu ei wely, ac a aeth allan yn eu gwydd hwynt oll; hyd oni fynodd pawb, a gogoneddu Duw, gan ddywedyd, Ni welom ni erioed fel hyn.

13 Ac efe a aeth allan drachefn wrth lân y môr: a'r holl dyrsa a ddaeth atto; ac efe a'u dysgodd hwynt.

14 Ac efe yn myned heibio, efe a ganfu Lefi fab Alphëus yn eistedd wrth y dollfa, ac a ddywedodd wrtho, Canlyn i. Ac efe a gododd, ac a'i canlynodd ef.

15 A bu, a'r Iesu yn eistedd i fwyta yn ei dy ef, i lawer hefyd o publicanod a phechaduriaid eistedd gyd â'r Iesu a'i ddisgyblion: canys llawer oeddynt, a hwy a'i canlynafent ef.

16 A phan welodd yr ysgrifenyddion a'r Phariseaid ef yn bwyta gyd â'r publicanod a'r pechaduriaid, hwy a ddywedasant wrth ei ddisgyblion ef, Paham y mae efe yn bwyta ac yn yfed gyd â'r publicanod a'r pechaduriaid?

17 A'r Iesu, pan glybu, a ddywedodd wrthynt, Y rhai sy iach nid rhaid iddynt wrth y meddyg, ond y rhai cleision: a ni ddaethum i alw y rhai cyfiawn, ond pechaduriaid, i edifeirwch.

18 ¶ A ddisgyblion Ioan a'r Phariseaid oeddynt yn ymrydio. A hwy a ddaethant ac a ddywedasant wrtho, Paham y mae ddisgyblion Ioan a'r Phariseaid yn ymrydio, ond dy ddisgyblion di nid ydynt yn ymrydio?

19 A dywedodd yr Iesu wrthynt, A all plant yr ystafell briodas ymrydio, tra fyddo y priodas-fab gyd â hwynt? tra fyddo ganddynt y priodas-fab gyd â hwynt, ni allant ymrydio.

20 Eithr y dyddiau a ddaw, pan ddyger y priodas-fab oddi arnynt; ac yna'r ymrydiant yn y dyddiau hynny.

21 ¶ Hefyd ni wnïa neb ddernyn o frethyn newydd ar ddilledyn hen: os angen, ei gyflawniad newydd ef a dymn oddi wrth yr hen, a gwaeth fydd y rhwyg.

22 Ac ni rydd neb win newydd mewn hen gofreilau: os angen, y gwin newydd a ddryllia'r cofreilau, a'r gwin a red allan, a'r cofreilau a gollir: eithr gwin newydd fydd raid ei roi mewn cofreilau newyddion.

23 ¶ A bu iddo fyned trwy'r yd ar y fabbath; a'i ddisgyblion a ddechreuasant Deut. 23. ymdaith gan dynnu'r tywys.

24 A'r Phariseaid a ddywedasant wrtho, Wele, paham y gwnant ar y fabbath yr hyn nid yw gyfreithlawn?

25 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Oni ddarlennafch erioed¹ beth a wnaeth Dafydd, pan oedd angen a chwant bwyd arno, efe a'r rhai oedd gyd ag ef?

26 Pa fodd yr aeth efi i dŷ Dŵw, dan Abiathar yr arch-offeiriad, ac y bwytaodd y bara gosod, y rhai nid cyfreithlon eu bwyta, ond i'r offeiriad yn unig, ac a'i rhoddodd hefyd i'r rhai oedd gyd ag ef?

27 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Y fabbath a wnaethpwyd er mwyn dyn, ac nid dyn er mwyn y fabbath.

28 Am hynny y mae Mab y dyn yn Arglwydd hefyd ar y fabbath.

PEN. III.

1 Crist yn iachâu y llaw wedi gwyro, 10 a llawer o glefydau eraill: 11 yn ceryddu'r yspydion aflan: 12 yn dewis ei ddeuddeg apostol: 22 yn utted cabledd y rhai a ddywedent ei fod ef yn brwro allan gythreuliaid trwy Felezebub; 31 ac yn dangos prwy gwyro ei frawd, a'i chwarae, a'i sam.

31. ¶ Ac efe a aeth i mewn drachefn i'r fynagor; ac yr oedd yno ddyn a chanuddo law wedi gwyro.

2 A hwy a'i gwyliasant ef, a iachaa ef efar y dydd fabbath; fel y cyhuddent ef.

3 Ac efe a ddywedodd wrth y dyn yr oedd ganddo y llaw wedi gwyro, Cyfod, a'i'r canol.

4 Ac efe a ddywedodd wrthynt hwy, Ai rhydd gwneuthur da ar y dydd fabbath, yne gwneuthur drwg? cadw einioes, ai ludd? A hwy a dawnt a son.

5 Ac wedi edrych arnynt o amgylch yn

ddigllon, gan dristâu am + galedrwydd eu + ddallcalon hwynt, efe a ddywedodd wrth y insb. dyn, Eityn allan dy law. Ac efe a'i hestynodd: a'i law ef a wnaed yn iach fel y llall.

6 A'r Phariseaid a aethant allan, ac a ymgynghorasant yn ebrwydd gyd â'r He-^b Mat. 22. rothaniaid yn ei erbyn ef, pa fodd y difethent ef.

7 A'r Iesu gyd â'i ddisgyblion a gilodd tu a'r môr: a lliaws mawr a'i canlynodd ef, o Alilea, ac o Judea,

8 Ac o Jerusaleim, ac o Idumea, ac o'r tu hwnt i'r Iorddonen; a'r rhai o gylch Tyrus a Sidon, lliaws mawr, pan glywfant gymmaint a wnaethai efe, a ddaethant atto.

9 Ac efe a ddywedodd wrth ei ddisgyblion am fod llong yn barod iddo, o blegid y dyrfa, rhag iddynt ei wasgu ef.

10 Canys efe a iachafai lawer, hyd oni + Neu, + phwyfient arno, er mwyn cyflwrdd ag ef, ruthrent. cynnifer ag oedd â phlaau arnynt.

11 A'r yspydion aflan, pan welant ef, a iyrthiafant i lawr ger ei fron ef, ac a wacddasant, gan ddywedyd, Ti yw Mab Duw.

12 ¶ Yntau a orchymynodd iddynt yn Pen. 12.5. gaeid, na chyhoeddent ef.

13 ¶ Ac efe a efgynodd i'r mynydd, Pen. 6. 7. ac a alwodd atto y rhai a fynodd efe: a Luc 6. 12. hwy a ddaethant atto.

14 Ac efe a ordeiniodd ddeuddeg, fel y byddent gyd ag ef, ac fel y danfonai efe hwynt i bregethu;

15 Ac i fod ganddynt awdurdod i iachâu clefydau, ac i fwrw allan gythreuliaid.

16 Ac i Simon, y rhoddodd ef enw Petr. Ioan 1. 17 Ac Iago fab Zebedeus, ac Ioan brawd 42.

Iago (ac efe a roddes iddynt enwau Boanerges; yr hyn yw, Meibion y daran)

18 Ac Andreas, a Paylip, a Bartholomeus, a Matthew, a Thomas, ac Iago fab Alpheus, a Thaddeus, a Simon y Cananaead,

19 A Judas Iſcariot, yr hwn hefyd a'i bradychodd ef. A hwy a ddaethant + i dŷ + a lref.

20 A'r dyrfa a ymgynhulodd drachefn, fel na allent gymaint a bwyta bara.

21 A phan glybu yr eiddo ef, hwy a aethant i wddal ef: canys dywedasant, Y mae efe allan o'i bwyll.

22 ¶ A'r ysgrifenyddion, y rhai a ddaethent i wared o Jerusaleim, a ddywedasant fod Beelzebub ganddo, ac mai trwy bennaeth y cythreuliaid yr oedd efe yn bwrw allan gythreuliaid.

23 ¶ Ac wedi iddo eu galw hwy atto, efe a ddywedodd wrthynt mewn damhegion, Pa fodd y gall Satan fwrw allan Satan?

24 Ac o bydd teyrnas wedi ymrannu yn ei herbyn ei hun, ni ddichon y deyrnas honno sefyll.

25 Ac o bydd tŷ wedi ymrannu yn ei erbyn ei hun, ni ddichon y tŷ hwnnw sefyll.

26 Ac os Satan a gyfyd yn ei erbyn ei hun, ac a fydd wedi ymrannu, ni all efe sefyll; eithr y mae iddo ddiwedd.

27 Ni ddichon neb fyned i mewn i dŷ y cadarn, ac yspilio ei ddodrefn ef, oni bydd iddo yn gyntaf rwygo'r cadarn; ac yna yr y pellia ei dy ef.

28 ¶ Yn wir y dywedaf i chi, y mae ddeuir pob pechod i feibion dynion, a phagbledd hynnog a gablant:

29 Eithr yr hwn a gahlo yn erbyn yr Yspyd Glân, ni chaiff faddeuant yn dragrwydd, ond y mae yn euog o farn dragrwydd.

30 Am iddynt ddywedyd, Y mae yspryd
afian ganddo.
31 * Ddech gan hynny ei frodyr ef a'i
fam; a chan feryll allan, hwy a anfonafant
46. Luc 8. 210, gan ei alw ef.
19. 32 A'r bobl oedd yn eistedd o'i amgylch,
ac a ddywedafant wrtho, Wela, y mae dy
fam di a th frodyr allan yn dy geisio.
33 Ac efe a'u hatterbodd hwynt, gan
ddywedyd, Pwy yw fy mam i, neu fy
mrodyr i?
34 Ac wedi iddo edrych oddi amgylch
ar y rhai oedd yn eistedd yn ei gylch, efe
a ddywedodd, Wela fy mam i a'm bro-
dyr i.
35 Canys pwy bynnag a wnelo ewyllys
Duw, hwnnw yw fy mrawd i, a'm chwaer,
a'm mam i.

P E N . I V .

1 Damneg yr haur, 14 a'i ddeongliad.
at Rhaid i ni gyfrannu goleuni ein gwybod-
aeth i eraill. 26 Damneg yr haur yn tyfu
yn ddarwybod, 30 a'r gronyn mwstard.
31. 35 Crist yn gollegu'r dymmesl ar y mor.
* Mat. 13. 1. A efe a ddechreuodd drachefu athi-
Luc 8. 4. 2. sawiaethu yn ymyl y mor; a thyrfa
+ i long. fawr a ymgafodd atto, hyd oni bu iddo
fyned i'r llong, ac eistedd ar y mor; a'r
* Pen. 12. holl dyrfa oedd wrth y mor, ar y tir.
38. 2 Ac efe a ddygodd iddynt lawer ar
ddamhegion, ac a ddywedodd wrthynt
yn ei ddygiediaeth ef.
3 Gwrandawch: Wela, haurw a aeth
allan i hau:
4 A darfu wrth hau, i beth syrthio ar fin
y ffordd, ac ehediald yr awyr a ddaethant
ac a'i difafant.
5 A pheith a syrthiodd ar greigle, lle ni
chafodd lawr ddacar; ac yn y fan yr egin-
odd, am nad oedd iddo ddyfnder daear.
6 A phan gododd yr haul, y poethwyd
ef; ac am nad oedd gwreiddyn iddo, efe
a wywodd.
7 A pheith a syrthiodd yn mhlith drain;
a'r drain a dyfiant, ac a'i tagafant ef, ac
ni ddug ffirwyth.
8 A pheith arall a syrthiodd mewn tir da,
ac a roddes ffirwyth tyladwy a chynhyrch-
ol, ac a ddug un ddeg ar hugain, ac un dri-
ugain, ac un gant.
9 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Y neb
fydd ganddo glustiau i wrando, gwan-
dawed.

10 * A phan oedd efe wrtho ei hun, y
rhai oedd yn ei gylch ef gyd a'r deuddeg
a ofynafant iddo am y ddammeg.
11 Ac efe a ddywedodd wrthynt, I chwi
y rhoddod gwybod dirgelwch teyrnas
Dduw: eithr i'r rhai fy allan, ar ddam-
* Mat. 13. hegion y gwneir pob peth:
10. 12 Fel yn gwled y gwelant, ac na chan-
12. 1 Thef. fyddant; ac yn clywed y clywant, ac ni
4. 12. ddeallant; rhag iddynt ddychwelyd, a
1 Tim. 3. 7. maddeu iddynt eu pechodau.
* Luc 8. 13 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Oni
10. Ioan. wyddoch chiwi y ddammeg hon? a pha
12. 40. fodd y gwybyddwch yr holl ddamhegion?
Act. 23. 26 Rhuf. 11. 8. 14 * Yr haur fydd yn hau y gair:
* Mat. 13. 15 A'r rhai hyn yw y rhai ar fin y ffordd,
19. lle'r haur y gair; ac wedi iddynt ei glyw-
Luc 8. 11. ed, y mae Satan yn dyfod yn ebrwydd, ac
yn dwyn ymaith y gair a hauwyd yn eu
calonnau hwynt.

16 A'r rhai hyn yr un ffrud yw y rhai
a haur ar y creigle; y rhai, wedi clywed
y gair, fydd yn ebrwydd yn ei dderbyn ef
yn llawen;

17 Ac nid oes ganddynt wreiddyn yn-
ddynt eu huan, eithr drosamfer y maent;
yna, pan ddol blinder neu erlid o achos y
gair, yn y man y rhwystrir hwynt.
18 A'r rhai hyn yw y rhai a hauwyd
ym mys y drain; y rhai a wrandawnt y
gair,
19 Ac y mae gofalon y byd hwn, a'r hud-
oliaeth golud, a chwantau am bethau eraill,
yn dyfod i mewn, ac yn tagu'r gair, a
myned y mae yn ddi ffirwyth.
20 A'r rhai hyn yw y rhai a hauwyd
mewn tir da; y rhai fydd yn gwrando'r
gair, ac yn ei dderbyn, ac yn dwyn ffirwyth,
un ddeg ar hugain, ac un dri ugain, ac un
gant.

21 * Ac efe a ddywedodd wrthynt, * A Luc 8.
ddaw canwyll i'w dodi dan lestr, neu 16. a 11.
dan wely? ac nid i'w gofod ar ganhwyl-
bren?

22 * Canys nid oes dim cuddiedig, a'r Luc 10.
ni's amlygu; ac ni bu ddim dirgel, ond 26.
fel y delai i eglurdeb. Luc 12. 2.

23 * Od oes gan neb glustiau i wrando, Luc 11.
gwrandawed. 15.

24 Ac efe a ddywedodd wrthynt,
Edrychwch beth a wrandawoch. * A pha Luc 7. 2.
tesur y mesuroch, y mesurir i chwi- Luc 6. 38.
thau; a chwanegir i chwi, y rhai a wran-
dewch.

25 * Canys yr hwn y mae ganddo, y m Mat. 13.
rhoddid iddo: a'r hwn nid oes ganddo, 12. a 25.
ie, yr hyn fydd ganddo a ddygir oddi 29. Luc 8.
arno. 18. a 19. 26.

26 * Ac efe a ddywedodd, Felly y mae
teyrnas Dduw, fel pe bwriad ddyd had i'r
ddacar;

27 A chygu, a chodi nos a dydd, a'r
had yn egino ac yn tyfu, y modd ni's
gwyr efe.

28 Canys y ddacar a ddwg ffirwyth o
honi ei hun; yn gyntaf yr eginyn, ar ol
hynny y dywyien, yna'r yd yn llawn yn
y dywyien.

29 A phan y mddangoso'r ffirwyth, yn + Neu,
ebrwydd y rhydd efe y crymman ynddo, addfedo.
am ddyfod y cynhauaf.

30 * Ac efe a ddywedodd, * I ba beth * Mat. 13.
y cyffelybem deyrnas Duw? neu ar ba 31. Luc
ddamneg y gwnaem gyffelybrwydd o 13. 18.
honi?

31 Megis gronyn o had mwstard ydychi,
yr hwn pan hauer yn y ddacar, fydd leiaf
o'r holl hadau fydd ar y ddacar.

32 Eithr wedi'r hauer, y mae yn tyfu,
ac yn myned yn fwy na'r holl lyfian, ac
efe a ddwg ganghennau mawrion; fel y
gallo ehediald yr awyr nythu dan ei gyigod
ef.

33 * Ac a chyfrw ddamhegion lawer y
traethodd efe iddynt y gair, hyd y gallent ei
wrandu. * Mat. 13.

34 Ond heb ddammeg ni lefarodd wrth-
ynt: ac o'r neillou i'w ddi gyblydion efe a
eglwrodd bob peth. Ioan 16. 12.

35 * Ac efe a ddywedodd wrthynt y
dwyn hwnnw, wedi ei hwyrhau hi, 18. 23.
Awn trofod i'r tu draw. Luc 8. 22.

36 Ac wedi iddynt ollwng ymaith y
dyrfa, hwy a'r cymmerafant ef fel y roedd
yn y llong: ac yr oedd hefyd longau eraill
gyd ag ef.

37 Ac fe a gyfodd tymmestl fawr o
wynt, a'r tonnau a daffafant i'r llong, hyd
oni oedd hi yn llawn weithian.

38 Ac yr oedd efe yn y pen ol i'r llong,
yn cygu ar obennydd: a hwy a'i deffro-
fant

fant ef, ac a ddywedafant wrtho, Athraw, ai difatter gennynt ein colli ni?

39 Ac efe a gododd i fynu, ac a geryddodd y gwŷnt, ac a ddywedodd wrth y môr, Goltega, distawa. A'r gwŷnt a oltegodd, a bu dawelwch mawr.

40 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Paham yr ydych mor ofnog? pa fodd nad oes gennynt ffydd?

41 Eithr hwy a ofnasant yn ddirfawr, ac a ddywedafant wrth eu gilydd, Pwy yw hwn, gan fod y gwŷnt a'r môr yn ufuddhau iddo?

PEN. V.

1 Crist yn gwaredu'r dyn yr oedd ynddo leng o gythreuliaid: 13 hwythau yn myned i'r moch. 25 Y mae efe yn iachâu'r wraig o'r diferlif gwaed, 35 ac yn cyfodi merch Jairus o farw i fyw.

A³¹ Hwy a ddaethant i'r tu hwnt i'r môr, i wlad y Gadareniaid.

2 Ac ar ei ddyddiad ef allan o'r llong yn y man cyfarfu ag ef o blith y beddau ddyng ag yspryd aflan ynddo,

3 Yr hwn oedd â'i driglan ym mhliith y beddau; ac ni allai neb, ie, â chadwynau, ei rwymo ef:

4 O herwydd ei rwymo ef yn fynych â llyffetheiriaid, ac â chadwynau, a darnio o hono'r cadwynau, a dryllio'r llyffetheiriaid: ac ni allai neb ei ddoi ef.

5 Ac yn wastad nos a dydd yr oedd efe yn llefain yn y mynyddoedd, ac ym mhliith y beddau, ac yn ei dorri ei hun â cherig.

6 Ond pan ganfu efe yr Iesu o hirbell, efe a redodd ac a'i haddolodd ef:

7 A chan waeddi â llef uchel, efe a ddywedodd, Beth fydd i mi a wnebwys â thi, Iesu Fab y Duw goruchaf? yr ydwyf yn dy dyngedu trwy Dduw, na phoen-ech fi.

8 (Canys dywedafai wrtho, Yspryd aflan, dos allan o'r dyn)

9 Ac efe a ofynodd iddo, Beth yw dy enw? Yntau a atebodd, gan ddywedyd, Lleng yw fy enw: am fod llawer o honom.

10 Ac efe a fawr-ymbiliodd ag ef, na yrrai efe hwynt allan o'r wlad.

11 Ond yr oedd yno ar y mynyddoedd genfaint fawr o foch yn pori.

12 A'r holl gythreuliaid a attolygasant iddo, gan ddywedyd, Danfon ni'r moch, fel y gallom fyned i mewn iddynt.

13 Ac yn y man y caniatodd yr Iesu iddynt, A'r ysprydion aflan, wedi myned allan, a aethant i mewn i'r moch: a rhuthrodd y genfaint dros y dibyn i'r môr (ac ynghylch dwy fil oeddynt) ac a'u boddwyd yn y môr.

14 A'r rhai a borthent y moch a ffofant, ac a fynegasant y peth yn y ddinas, ac yn y wlad: a hwy a aethant allan i weled beth oedd hyn a wnaethid.

15 A hwy a ddaethant at yr Iesu, ac a weasant y cythreulig yr hwn y buafai y lleng ynddo, yn eistedd, ac yn ei ddillad, ac yn ei iawn bwyll: ac a ofnasant.

16 A'r rhai a weasant, a fynegasant iddynt pa fodd y buafai i'r cythreulig, ac am y moch.

17 A b dechreuafant ddymunio arno ef

18 Ac efe yn myned i'r llong, e yr hwn y buafai y cythraul ynddo a ddymunodd arno gael bod gyd ag ef.

19 Ond yr Iesu ni adawodd iddo; eithr dywedodd wrtho, Dos i'th dŷ at yr ei-

ddot, a mynega iddynt pa faint a wnaeth yr Arglwydd erot, ac iddo drugarnau wrthyt.

20 Ac efe a aeth ymaith, ac a ddechreuodd gyhoeddi trwy Ddecapolis, pa bethau eu maint a wnaethai'r Iesu iddo. A phawb a ryfeddafant.

21 ^d Ac wedi i'r Iesu drachefn fyned ^d Mat. 9. 1. mewn llong i'r lan arall, ymgafglodd tyrfia Luc 8. 40. fawr atto: ac yr oedd efe wrth y môr.

22 ^e Ac welc, un o bennaethiaid y ^e Mat. 9. 18. synagog a ddaeth, a'i enw Jairus: a phan Luc 8. 41. ei gwelodd, efe a fyrthiodd wrth ei draed ef.

23 Ac efe a fawr-ymbiliodd ag ef, gan ddywedyd, Y mae fy merch fechan ar drange: attolwg i ti ddyfod a, dodi dy ddwyllaw arni, fel yr iachâer hi; a byw fydd.

24 A'r Iesu a aeth gyd ag ef: a thyrfia fawr a'i canlynodd ef, ac a'i gwaafasant ef.

25 A rhyw wraig, i yr hon a fuafai mewn ^f Lef. 15. diferlif gwaed ddeuddeng mlynedd, ^{25.}

26 Ac a oddefasai lawer gan laweroedd o feddygon, ac a dreuliasai gymmaint ag oedd ar ei helw, ac ni chwafai ddim llesâd, eithr yn hytrach myned waeth-waeth,

27 Pan glybu hi am yr Iesu, hi a ddaeth yn y dyrfia o'r tu ol, ac a gyffyrddodd â'i wiig ef.

28 Canys hi a ddywedafai. Os cyffyrddaf â'i ddillad ef, iach fyddaf.

29 Ac yn ebrwydd y fychodd ffynhion-nell ei gwaed hi: a hi a wybu yn ei choroph dlarfod ei hiachâu o'r pla.

30 Ac yn y fan yr Iesu, gan wybod ynddo ei hun fyned rhinwedd allan o hono, ^f Luc 6. 19. a drodd yn y dyrfia, ac a ddywedodd, Pwy a gyffyrddodd â'm dillad?

31 A'i ddisgyblion a ddywedafant wrtho, Ti a weli'r dyrfia yn dy waigu, ac a ddywedi di, Pwy a'm cyffyrddodd?

32 Ac yntau a edrychodd o amgylch, i weled yr hon a wnaethai hyn.

33 Ond y wraig, gan ofni a chrynu, yn gwybod beth a wnaethid ynddi, a ddaeth ac a fyrthiodd ger ei fon ef, ac a ddywedodd iddo'r holl wirionedd.

34 Ac efe a ddywedodd wrthi, ^f Ha fereh, ^f Pen. 10] dy ffydd â'th iachodd: dds mewn heddwch, a bydd iach o'th bla. ^{52.}

35 Ac efe etto yn llefaru, dacth rhai o'r pennaeth y synagog, gan ddywedyd, Bu farw dy ferch: i ba beth etto'r aflonyddi'r Athraw?

36 A'r Iesu, yn ebrwydd wedi clywed y gair a ddywedafid, a ddywedodd wrth bennaeth y synagog, Nac ofna; cred y'n unig.

37 Ac ni adawodd efe neb i'w ddilyn, ond Petr, ac Iago, ac Ioan brawd Iago.

38 Ac efe a ddaeth i dŷ pennaeth y synagog, ac a ganfu'r cynnwrf, a'r rhai oedd yn wylo ac yn ochain llawer.

39 Ac wedi iddo fyned i mewn, efe a ddywedodd wrthynt, Paham y gwnewch gynnwrf, ac yr ywllwch? ni bu farw yr eneth, eithr ^f cyfgy y mae.

40 A hwy a'i gwatwarasant ef. Ond efe, ^f Ioan 11. 11, gwedi bwrw pawb allan, a gymmerth dad yr eneth a'i mam, a'r rhai oedd gyd ag ef, ac a aeth i mewn lle'r oedd yr eneth yn gorwedd.

41 Ac wedi ymaflyd yn llaw'r eneth, efe a ddywedodd wrthi, Talitha, cwmi; yr hyn o'i gyfieithu yw, Yr eneth (yr wyf yn dywedyd wrthyt) cyfod.

42 Ac yn y fan y cyfododd yr eneth, ac a rodiodd: canys deuddeng mlwydd oed ydoedd hi. A fynnu a wnaeth arnynt a iynod mawr.

43 Ac efe a orchymynodd iddynt yn gaeth, na chaf neb wybod hyn; ac a ddywedodd am roddi peth iddi i'w fwyta.

P E N . V I .

1 Dyffyr Crist gan ei wladwyr ei hun. 7 Y mae efe yn rhoddi i'r deuddeg awdurdod ar yspydion aflan. 14 Amryw dyb am Grist. 27 Torri pen Ioan Fedyddiwr: 29 a'i gladdu. 30 Yr apostolion yn dychwelyd o bregethu. 34 Gwyrthiau y pum torth bara, a'r ddau bysgodyn. 48 Crist yn rhodio ar y môr: 53 ac yn iachau parub a gyffyddai ag ef.

31. **A**C efe a aeth ymaith oddi yno, ac a ddaeth i'w wlad ei hun; a'i ddisgybillion a'i canlynafant ef.

2 Ac wedi dyfod y fabbath, efe a ddechreuodd athrawiaethu yn y synagog: a fynnu a wnaeth llawer a'i clywfant, gan ddywedyd, O ba le y daeth y pethau hyn i hwn? a pha ddoethiebb y hon a roed iddo, fel y gwnaid y cyfryw nerthoedd trwy ei ddwyllaw ef?

3 Ond hwn yw'r faer, mab Mair, brawd Iago, a Jofes, a Judas, a Simon? ac onid yw ei chwatorydd ef yma yn ein plith ni?

4 Hwyr a rwystrwyd o'i flegid ef.

4 Ond yr Iesu a ddywedodd wrthynt, Nid e'w prophwyd yn ddi-bris ond yn ei wlad ei hun, ac ym mhlith ei genedl ei hun, ac yn ei dy ei hun.

5 Ac ni allai efe yno wneuthur dim gwyrthiau, ond rhoi ei ddwyllaw ar ychydig gleision, a'u hiachâu hwynt.

6 Ac efe a ryfeddodd o herwydd eu hanghrediniach: ac a aeth i'r pentrefi oddi amgylch, gan athrawiaethu.

7 Ac efe a alwodd y deuddeg, ac a ddechreuodd eu danfon hwynt bob yn ddau a dau; ac a roddes iddynt awdurdod ar yspydion aflan;

8 Ac a orchymynodd iddynt, na chymmerent ddim i'r daith, ond llaw-ffon yn unig; nac ysgrepan, na bara, nac arian yn eu pyrfau:

9 Eithr e'w bod a fandalau am eu traed; ac na wisgent ddwy bais.

10 Ac efe a ddywedodd wrthynt, I ba le bynnag yr eloch i mewn i dy, arhosfch yno hyd onid eloch ymaith + oddi yno.

11 A pha rai bynnag ni'ch derbyniant, ac ni'ch gwrandawant, pan eloch oddi yno, ysgydwech y llwch a fyddo dan eich traed, yn dyfiolaeth iddynt. Yn wir meddaf i chiwi, Y bydd eismwythach i Sodoma: a Gomorah yn nydd y farn, nag i'r ddinas honno.

12 A hwyr a aethant allan, ac a bregethafant ar iddynt edifarhâu.

13 Ac a fwriafant allan lawer o gythreuliaid, ac a eliafant ag olew lawer o gleision, ac a'u hiachafant.

14 A'r brenhin Herod a glybu (cannys cyhoedd ydoedd ei enw ef) ac efe a ddywedodd, Ioan Fedyddiwr a gyfododd o feirw, ac am hynny y mae nerthoedd yn gweithio ynddo ef.

15 Eraill a ddywedafant, Mai Elias yw. Ac eraill a ddywedafant, Mai prophwyd yw, neu megis un o'r prophwydi.

16 Ond Herod, pan glybu, a ddywedodd, Mai'r Ioan a dorrais i ei ben yw hwn; efe a gyfododd o feirw.

17 Canys yr Herod hwn a ddanfonasai Luc 3. 19. ac a ddahafai Ioan, ac a'r rhwymatai ef yn Mat. 14. 3. y carchar, o achos Herodias gwraig Phylip Luc 3. 19. ei frawd; am iddo ei phriodi hi.

18 Canys Ioan a ddywedafai wrth Herod, Nid cyfreithlawn i ti gael gwraig dy'r Lef. 18. frawd. 16. a 20.

19 Ond Herodias a ddaliodd wg iddo, 21. ac a chwennychodd ei ladd ef; ac ni's gallodd.

20 Canys Herod oedd y onfi Ioan, Mat. 14. gan wybod ei fod ef yn wr cyfiawn, ac 5. a 21. 26. yn sanctaidd: ac a'i parchai ef; ac wedi iddo ei glywed ef, efe a wna lawer o bethau, ac a'i gwrandawai ef yn cwylllygar.

21 Ac wedi dyfod diwrnod cyfaddas, pan wnaeth Herod ar ei ddydd genedigath fwppwr i'w bennaethiaid, a'i flaenoriaid, a goregwyr Galilea;

22 Ac wedi i ferch Herodias honno ddyfod i mewn, a dawnsio, a boddhâu Herod, a'r rhai oedd yn eistedd gyd ag ef, y brenhin a ddywedodd wrth y llanges, Gofyn i mi y peth a fynnech, ac mi a'i rhoddaf i ti.

23 Ac efe a dyngodd iddi, Beth byn: Esther 5. nag a ofynch i mi, mi a'i rhoddaf i ti, 3, 6. hyd hanner fy nheyrnas.

24 A hithau a aeth allan, ac a ddywedodd wrth ei mam, Pa beth a ofynaf? A hithau a ddywedodd, Pen Ioan Fedyddiwr.

25 Ac yn y fan hi a aeth i mewn ar frys at y brenhin, ac a ofynodd, gan ddywedyd, Mi a fynwn i ti roi i mi allan o law, ar ddyfod, ben Ioan Fedyddiwr.

26 A'r brenhin yn drit iawn, ni chwenychai ei bwrw hi heibio, o herwydd y llw, a'r rhai oedd yn eistedd gyd ag ef.

27 Ac yn y man y brenhin a ddanfonodd + ddihenyddwr, ac a orchymynodd ddwyn ei ben ef. + Neu, un oi of-gordd.

28 Ac yntau a aeth, ac a dorrodd ei ben ef yn y carchar, ac a ddug ei ben ef ar ddyfod, ac a'i rhoddas i'r llanges; a'r llanges a'i rhoddas ef i'w mam.

29 A phan glybu ei ddisgybillion ef, hwyr a ddaethant ac a gymmerant ei gorph ef, ac a'i dodafant mewn bedd.

30 A'r apostolion a ymgafglafant at Luc 9. yr Iesu, ac a fynegafant iddo yr holl bethau, 10. y rhai a wnaethent, + hefyd a'r rhai a athrawiaethafent.

31 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Deuwch eich hunain i le anghyfannedd o'r neilldu, a gorphwyfch encyd. Canys llawer oedd yn dyfod ac yn myned, fel nad oeddynt yn cael ennud cymmaint ag i 20. fwyta.

32 A hwyr a aethant i le anghyfannedd y mewn llong o'r neilldu. 13.

33 A'r bobloedd a'u gwelfant hwyr yn myned ymaith, a llawer a'i hadnabuant ef, ac a redafant yno ar draed o'r holl ddinasoedd, ac a'u rhag-flaenafant hwynt, ac a ymgafglafant atto ef.

34 A'r Iesu, wedi myned allan, a welodd dyrfa fawr, ac a dofuriodd wrthynt, am eu bod fel defaid heb ganddynt fugail: ac 14. a ddechreuodd ddyfod iddynt lawer o bethau. Luc 9. 11.

35 Ac yna wedi ei myned hi yn llawer o'r dydd, y daeth ei ddisgybillion atto ef, gan ddywedyd, Y lle fydd anial, ac weithian y mae hi yn llawer o'r dydd: Luc 9. 11.

36 Gollwng hwynt ymaith, fel yr elont i'r wlad oddi amgylch, ac i'r pentrefi, ac y prynont iddynt eu hunain fara: canys nid oes ganddynt ddim i'w fwyta.

37 Ond efe a attebodd ac a ddywedodd wrthynt, Rhoddwch chwi iddynt beth i'w fwyta. A hwy a ddywedasant wrtho, A awn ni a phrynu gwerth deucan ceiniog o fara, a'i roddi iddynt i'w fwyta?

38 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Pa fawl torth fydd gennyh? ewch ac edrychwch. Ac wedi iddynt wybod, hwy a ddywedasant, Pump, a dau bysgodyn.

39 Ac efe a orchymynodd iddynt beri i bawb eistedd yn fyrddeidiau ar y glafwellt.

40 A hwy a eisteddasant yn finteioedd a minteioedd, o fefur cannoedd, ac o fefur deg a deugeiniau.

41 Ac wedi cymmeryd y pum torth a'r ddau bysgodyn, gan edrych i synu tu a'r nef, efe a fendithodd, ac a dorodd y bara, ac a'u rhoddes at ei ddisgyblion, i'w golod ger eu bronau hwynt: a'r ddau bysgodyn a rannodd efe rhyngddynt oll.

42 A hwy oll a fwyttasant, ac a gawfant ddigon.

43 A chodasant ddeuddeg basgedaid yn llawn o'r briw-fwyd, ac o'r pysgod.

44 A'r rhai a fwyttasant o'r torthau, oedd ynghylch pum-mil o wŷr.

45 Ac yn y man efe a gymhellodd ei ddisgyblion i fynydd i'r llong, a myned o'r blaen i'r lan arall i Fethfaida, tra fyddai efe yn gollwng ymaith y bobl.

46 Ac wedi iddo eu danfon hwynt ymaith, efe a aeth i'r mynydd i weddio.

47 A'r phan aeth hi yn hwyr, yr oedd y llong ar ganol y môr, ac yntau ei hun ar y tir.

48 Ac efe a'u gwelai hwynt yn flin arnynt yn rhwyfo (cans y gwynt oedd yn eu herbyn) Ac ynghylch y bedwaredd wyllfa o'r nos efe a ddaeth atynt, gan rodio ar y môr; ac e fynnaasai fynydd heibio iddynt.

49 Ond pan welant hwy ef yn rhodio ar y môr, hwy a dybiafant mai drychiolaeth ydoedd: a hwy a waeddasant.

50 (Cans hwynt oll a'i gwelfant ef, ac a ddychrynasant) Ac yn y man yr ymddiddanodd efe â hwynt, ac y dywedodd wrthynt, Cymmerwch gyfwr: myfi yw; nac ofnwch.

51 Ac efe a aeth i synu atynt i'r llong; a'r gwynt a dawelodd. A hwy a fynnafant ynddynt eu hunain yn fwy o lawer, ac a ryfeddasant.

52 O blegid ni ddeallasant am y torthau hynny: cans yr oedd eu calon hwynt wedi caledu.

53 Ac f wedi iddynt ddyfod trofodd, hwy a ddaethant i dir Gennefaret, ac a laniasant.

54 Ac wedi eu myned hwynt allan o'r llong, hwy a'i hadnabuant ef yn ebrwydd.

55 Ac wedi iddynt redeg trwy gwbl o'r goror hwnnw, hwy a ddechreuasant ddwyn oddi amgylch mewn gwelyau rai cleifion, pa le bynnag y clywent ei fod ef.

56 Ac i ba le bynnag yr elai efe i mewn, i bentrefi, neu ddinasoedd, neu a wlad, hwy a ofodent y cleifion yn yr heolydd, ac a attolygent iddo e gael o honnynt gyffwrdd cymmaint ag ag ymyl ei wraig ef: a

chynnifer ag a gyffyrddasant + ag ef, a t Neu, iachawyd. *a hi,*

PEN. VII.

1 Y Phariseaid yn beio ar y disgyblion, am fwyta heb ymolchi: 8 yn torri gorchymyn Duw trwy draddodiadau dynion. 14 Nad yw bwyd yn halogi dyn. 24 Crist yn iacháu merch y swraig o Syrophenisia oddi wrth yspyd aflan; 31 ac un oedd fyddar, ac ag attal dywedyd arno.

YNA^a yr ymgaiglodd atto'r Phariseaid, ^{32.} a rhai o'r ygrifenyddion a ddaethai ^{Mat. 15.} o Jerusalem.

2 A phan welant rai o'i ddisgyblion ef^{1.} â dwylaw + cyffredin (hynny ydyw, heb + Neu, olchi) yn bwyta bwyd, hwy a argyoddia- *halogedig.* fant.

3 Canys y Phariseaid, a'r holl Iuddeuon, oni bydd iddynt olchi eu dwylaw yn + fynych, ni fwyttant; gan ddal traddod- ^{Mat. 15.} iad yr hynafiaid. *ddiwyd.*

4 A phan ddolent o'r farchnad, oni bydd iddynt ymolchi, ni fwyttant. A llawer o bethau eraill y fydd, y rhai a gymmerasant i'w cadw; *megis golchi cwyppanau,* ac ystennau, ac efyddynau, a + byrddau. ^{+ gwehau.}

5 Yna y gofynodd y Phariseaid a'r ygrifenyddion iddo, Paham nad yw dy ddisgyblion di yn rhodio yn ol traddodiad yr hynafiaid, ond bwyta eu bwyd â dwylaw heb olchi?

6 Ond efe a attebodd ac a ddywedodd wrthynt, Da y prophwyddiad Efaïas am danoch chwi, ragnithwŷr, fel y mae yn ygrifenedig, ^b Y mae y bobl hyn yn fy ^b Efaï. 29. anrhydeddu i a'u gwefusau, ond eu calon ^{13.} Mat. ^{15.} 8. fydd bell oddi wrthyf.

7 Eithr ofer y maent yn fy addoli, gan ddygu yn lle dyfgeidiaeth orchymynion dynion.

8 Canys, gan adael heibio orchymyn Duw, yr ydych yn dal traddodiad dynion; sef golchiadau ystennau a chwyppanau: a llawer eraill o'r cyffelyb bethau yr ydych yn eu gwneuthur.

9 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Gwŷch yr ydych yn rhoi heibio orchymyn Duw, fel y cadwoch eich traddodiad eich hunain.

10 Canys Moses a ddywedodd, ^c An-^c Ex. 20. 12. rhydedda dy dad a'th fam: ^d a'r hwn a ^d Deut. 5. 16. felldithio dad neu fam, bydded farw ^d Ex. 21. 17. farwolaeth. ^{Lef. 20. 9.}

11 Ac meddych chwithau, Os dywaid Dihar. 20. dyn wrth ei dad neu ei fam, ^e Corban, 20. hynny yw, Rhodd, trwy ba beth byn-^c Mat. 15. nag y ceit les oddi wrthyf fi; ^f disai ^f 5. a 23. 13. fydd.

12 Ac nid ydych mwyach yn gadael iddo wneuthur dim i'w dad neu i'w fam:

13 Gan ddrymmu gair Duw a'ch traddodiad eich hunain, yr hwn a draddodasoch chwi: a llawer o gyffelyb bethau a hynny yr ydych yn eu gwneuthur.

14 A'r chwedl galw atto yr holl dyfa, ^f Mat. 15. efe a ddywedodd wrthynt, Gwrandewch 10. chwi oll arnaf, a deallwch.

15 Nid oes dim allan o ddyn yn myned i mewn iddo, a ddichon ei halogi ef: eithr y pethau sy'n dyfod allan o honno, y rhai hynny yw'r pethau sy'n halogi dyn.

16 Od oes gan neb glustiau i wrando, ^g Mat. 11. gwrandawed. ^{15.}

17 A phan ddaeth efe i mewn i'r tŷ ^h Mat. 15. oddi wrth y bobl, ei ddisgyblion a ofyn- ^{15.} aiant iddo am y ddamneg.

- 18 Yntau a ddywedodd wrthynt, Ydych chwithau hefyd mordi-ddcall? Oni wyddoch am bob peth oddi allan a ei mewn i ddyn, na all hynny ei halogi ef?
- 19 O blegid nid yw yn myned i'w galon ef, ond i'r bol; ac yn myned allan i'r geudy, gan garthu'r holl fwydydd?
- 20 Ac efe a ddywedodd, Yr hyn fydd yn dyfod allan o ddyn, hynny fydd yn halogi dyn.
- ¹Gen. 6. 21 Canys oddi mewn, allan o galon dynion, y daw drwg-feddyliau, tor-priod-
Mat. 15. 19. alau, puteindra, llofruddiaeth,
- 22 Lladradau, cybydd-dod, drygioni, twyll, anladrwydd, drwg-lygad, cabledd, balchder, ynyfdrwydd.
- 23 Yr holl ddrwg bethau hyn fydd yn dyfod oddi mewn, ac yn halogi dyn.
- ¹Mat. 15. 24 ¶ Ac efe a gyfododd oddi yno, ac a aeth i gyffiniau Tyrus a Sidon; ac a aeth i mewn i dŷ, ac ni fynnafei i neb wybod: eithr ni allai efe fod yn guddiedig.
- 25 Canys pan glybu gwraig, yr hon yr oedd ei merch fechan ag yfpryd aflan yn-ddi, fon am dano, hi a ddaeth ac a fythi-odd wrth ei draed ef:
- 26 (A Groeges oedd y wraig, Syrophe-niadau o genedl) A hi a attolygodd iddo fwrw'r cythrauci allan o'i merch.
- 27 A'r Iesu a ddywedodd wrthi, Gâd yn gyntaf i'r plant gael eu digoni: canys nid cymrwys yw cymmered bara'r plant, a'i dafu i'r cenawon cwn.
- 28 Hithau a attebodd ac a ddywedodd wrtho, Gwir, O Arglwydd: ac etto y mae y cenawon dan y bwrdd yn hwyta o friwfion y plant.
- 29 Ac efe a ddywedodd wrthi, Am y gair hwnnow dos ymaith; aeth y cythraul allan o'th ferch.
- 30 Ac wedi iddi fyned i'w thŷ, hi a gafodd fyned o'r cythraul allan, a'i merch wedi ei bwrw ar y gwely.
- ¹Mat. 15. 31 ¶ Ac efe a aeth drachefn ymaith o dueddau Tyrus a Sidon, ac a ddaeth hyd for Galilea, trwy ganol terfynau Decapolis.
- ^mMat. 9. 32 A^m hwy a ddygasant atto un byddar, ag attal dywedyd arno; ac a attolygasant iddo ddodi ei law arno ef.
- 33 Ac wedi iddo ei gymmyrdd ef o'r neilldu allan o'r dyrfa, efe a eitynodd ei fyfodd yn ei glustiau ef, ac a wedi iddo boeri, efe a gyffyrddodd â'i dafod ef;
- ^aPen. 3. 23. 34 A^a chan edrych tu a'r nef, efe a a ocheneidiodd, ac a ddywedodd wrtho, Ephphatha, hynny yw, Ymagor.
- ^aIoan 11. 41. a 17. 1. 35 Ac yn ebrwydd ei glustiau ef a agorwyd, a rhwym ei dafod a ddattodwyd; ac efe a lefarodd yn eglur.
- ^aPen. 5. 43. 36 Ac efe a waharddodd iddynt ddywed-
yd i neb: ond po mwyaf y gwaharddodd efe iddynt, mwy o lawer y cyhoeddasant.
- 37 A synnu a wnaethant yn anfeidrol, gan ddywedyd, Da y gwnaeth efe bob peth: y mae efe yn gwneuthur i'r byddair glywed, ac i'r mudion a ddywedyd.
- + lefaru.

PEN. VIII.

1 Crist yn porti'r bobl yn rhyfeddol: 10 yn naccaur rhodd i arwydd i'r Phariseaid: 14 yn rhybuddio ei ddifgyblion i ochelyd furdoes y Phariseaid, a furdoes Herod: 22 yn rhoddio ei olwg i ddyn dall: 27 yn cydnabod mai efe yw Crist, yr hwn a ddi oddefai, ac a gyfodai eithwaith: 34 ac yn annog i fod yn ddoddefgar mewn erlid o achos profesu'r efenigyl.

- Y**N y dyddiau hynny, a pan oedd y dyrfa yn lawr iawn, ac heb ganddynt ddim i'w fwyta, y galwodd yr Iesu ei ddifgyblion atto, ac a ddywedodd wrthynt,
- 2 Yr wyf fi yn tosturio wrth y dyrfa, o blegid y maent hwy dridiau weithian yn aros gyd â mi, ac nid oes ganddynt ddim i'w fwyta:
- 3 Ac os gollyngaf hwynt ymaith ar eu cythlwg i'w teiau eu hunain, hwy a lewygant ar y ffordd: canys rhai o honynt a ddaeth o bell.
- 4 A'i ddifgyblion ef a'i hattebasant, O ba le y gall neb ddigoni y rhai hyn a bara yma yn yr anialwch?
- 5 Ac efe a olynodd iddynt, Pa fawl torth fydd gennych? A hwy a ddywedasant, Saith.
- 6 Ac efe a orchymynodd i'r dyrfa eistedd ar y llawr: ac a gymmerodd y faith dorth, ac a ddiolchodd, ac a'u torrodd hwynt, ac a'u rhoddas i'w ddifgyblion, fel y gofodent hwynt ger eu bronnau; a gofodasant hwynt ger bron y bobl.
- 7 Ac yr oedd ganddynt ychydig bysgod bychain: ac b wedi iddo fencuthio, efe a barodd ddodi y rhai hynny hefyd ger eu bronnau hwynt.
- 8 A hwy a fwytafant, ac a ddigonwyd: a hwy a godasant o'r briw-fwyd gweddill, faith fagedaid.
- 9 A'r rhai a fwytafant oedd ynghylch pedair mil: ac efe a'u gollyngodd hwynt ymaith.
- 10 ¶ Ac yn y man, wedi iddo fyned i long gyd â'i ddifgyblion, efe a ddaeth i 39. barthau Dalmanutha.
- 11 A'r Phariseaid a ddaethant allan, ac a ddechreuasant ymboli ag ef, gan geisio ganddo arwydd o'r nef, gan ei demtio.
- 12 Yntau, gan ddwys-ocheneidio yn ei yfpryd, a ddywedodd, Beth a wna'r ge-nhedlaeth yma yn ceisio arwydd? Yn wir Ioan 6. 30. meddaf i chwi, Ni roddir arwydd i'r genhedlaeth yma.
- 13 Ac efe a'ugadawodd hwynt, ac a aeth i'r llong drachefn, ac a dynnodd ymaith i'r lan arall.
- 14 ¶ A'r ddifgyblion a adawfant yn anghof gymmyrdd bara, ac nid oedd ganddynt gyd 5. a hwynt ond un dorth yn y llong.
- 15 ¶ Yna y gorchymynodd efe iddynt, gan ddywedyd, Gwylwch, ymogelwch 6. rhag furdoes y Phariseaid, a furdoes He-Luc 12. 1. rod.
- 16 Ac ymresymmu a wnaethant y naill wrth y llall, gan ddywedyd, Hyn fydd o blegid nad oes gennym fara.
- ^aMat. 16. 17 A phan wybu'r Iesu, efe a ddywedodd wrthynt, Pa ymresymmu'r ydych, am nad oes gennych fara? a onid ydych chiwetto yn ystyried, nac yn deall? ydyw 52. eich calon etto gennych wedi caledu?
- 18 A chennych lygaid, oni welwch? a chennych glustiau, oni chlywch? ac onid ydych yn cofio?
- 19 ¶ Pan dorrais y pum torth hynny ym myig y pum mil, pa fawl bagedaid yn llawn o friw-fwyd a godafoch i fynu? Dy-wedasant wrtho, Deuddeg.
- 20 A phan dorrais y faith ym mhilth y pedair mil, llonaid pa fawl baged o friw-fwyd a godafoch i fynu? A hwy a ddywedasant, Saith.
- 21 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Pa fodd nad ydych yn deall?

22 ¶ Ac efe a ddaeth i Fethfaida; a hwy a ddygafant ato un dall, ac a ddeisyfiant arno ar iddo gyffwrdd ag ef.
 23 Ac wedi ymaflyd yn llaw y dall, efe
 Pen. 7. 33. a'i tywyfodd ef allan o'r dref: ac i wedi iddo boeri ar ei lygaid ef, a dodi ei ddwy-law arno, efe a ofynodd iddo, a oedd efe yn gweled dim.
 24 Ac wedi edrychi i fynu, efe a ddywedodd, Yr ydwyf yn gweled dynion megis prennau yn rhodio.
 25 Wedi hynny y gosodd efe ei ddwy-law drachefn ar ei lygaid ef, ac a barodd iddo edrych i fynu: ac efe a gafodd ei olwg, ac efe a welai bawb o bell, ac yn eglur.
 26 Ac efe a'i hanfonodd ef adref i'w dŷ, gan ddywedyd, Na ddos i'r dref, ac m na ddywaid i neb yn y dref.
 27 ¶ A'r Iesu a aeth allan, efe a'i ddisgyblion, i drefi Cefarea Philippi: ac ar y ffordd efe a ofynodd i'w ddisgyblion, gan ddywedyd wrthynt, Pwy y mae dynion yn dywedyd fy mod i?
 28 A hwy a atebodd, Ioan Fedyddiwr: a rhai, Elias; ac eraill, Un o'r prophwydi.
 29 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Ond pwy yr ydych chiwi yn dywedyd fy mod i? A Phetr a atebodd ac a ddywedodd wrtho, Ti yw'r Crist.
 30 Ac efe a orchymynodd, iddynt na ddywedent i neb + am dano.
 31 Ac efe a ddechreuodd eu dysgu hwynt, fod yn rhaid i Fab y dyn o'ddeff llawer, a'i wrthod gan yr henuriaid, a'r arch-offeiriaid, a'r ysgrienyddion, a'i ladd, ac wedi tridiau adgyfodi.
 32 A'r ymadrodd hwnnw a ddywedodd efe yn eglur. A Phetr a ymasfodd ynddo, ac a ddechreuodd ei geryddu ef.
 33 Eithr wedi iddo droi, ac edrych ar ei ddisgyblion, efe a geryddodd Betr, gan ddywedyd, Dos ymaith yn fy ol i, Satan; am nad wyt yn fynied y pethau fy o Dduw, ond y pethau fy o ddynion.
 34 ¶ Ac wedi iddo alw ato y dyrfa, gyd â'i ddisgyblion, efe a ddywedodd wrthynt, ¶ Y neb a fynno ddyfod ar fy ol i, ymwaded ag ef ei hun, a chyfoded ei groes, a dilynodd fi.
 35 Canys pwy bynnag a fynno gadw ei einioes, a'i cyll hi; ond pwy bynnag a gollo ei einioes er fy mwyn i a'r efengyl, hwnnw a'i ceidw hi.
 36 Canys pa lesâd i ddyn, os ynnill yr holl fyd, a cholli ei enaid ei hun?
 37 Neu pa beth a rydd dyn yn gyfnewid am ei enaid?
 38 Canys pwy bynnag a fyddo cywilydd ganddo fi a'm geiriau yn yr odinebus a'r bechadurus genhedlaeth hon; bydd cywilydd gan Fab y dyn yntau hefyd, pan ddél yngogoniant ei Dad, gyd â'r angylion sanctaidd.
 PEN. IX.
 2 Gwedd-newidiad yr Iesu. ¶ Efe yn dysgu ei ddisgyblion ynghylch dyfodiad Elias: 14 yn bwrw allan yspryd mud a byddar: 30 yn rhag-synegi ei farwolaeth a'i adgyfodiad; 33 yn annog ei ddisgyblion i ofng-eiddwysedd: 38 gan erchi iddynt, na luddient y rhai nid ydynt yn eu herbyn, ac na roddent rwystr i neb o'r ffyddloniaid.
 A Cefe a ddywedodd wrthynt, ¶ Yn wir yr wyf yn dywedyd i chiwi, fod rhai o'r rhai fy yn sefyll yma, ni phrofant angen, hyd oni welont deyrnas Dduw wedi dyfod mewn nerth.

2 ¶ Ac b wedi chwe diwrnod, y cym-^b Mat. 17. merth yr Iesu Petr, ac Iago, ac Ioan, ac a'u 1. dug hwynt i fynydd uchel, eu hunain o'r Luc 9. 28. neilldu: ac efe a wedd-newidiwyd yn eu gwydd hwynt.
 3 A'i ddillad ef a aethant yn ddisglair, yn gannaid iawn fel eira; y fath ni fedr un pannwr ar y ddaear eu cannu.
 4 Ac ymddangosodd iddynt Elias, gyd â Moses; ac yr oeddynt yn ymddiddan â'r Iesu.
 5 A Phetr a atebodd ac a ddywedodd wrth yr Iesu, Rabbi, da yw i ni fod yma: a gwnawn dair pabell; i ti un, ac i Fofes un, ac i Elias un.
 6 Canys ni's gwyddai beth yr oedd yn ei ddywedyd: canys yr oeddynt wedi dychrynu.
 7 A daeth cwmmlwl yn cysgodi drostynt hwy: a llef a ddaeth allan o'r cwmmlwl; gan ddywedyd, Hwn yw fy anwyl Fab; gwrandêwch ef.
 8 Ac yn ddisymmwrth, pan edrychafant o amgylch, ni welant neb mwy, ond yr Iesu yn unig gyd â hwynt.
 9 A phan oeddynt yn dyfod i wared o'r mynydd, efe a orchymynodd iddynt na ddangoient i neb y pethau a welent, hyd pan adgyfodai Mab y dyn o feirw.
 10 A hwy a gadwafant y gair gyd â hwynt eu hunain, gan gyd-ymholi beth yw'r adgyfodi o feirw.
 11 ¶ A hwy a ofynafant iddo, gan ddywedyd, Paham y dywaid yr ysgrienyddion, c fod yn rhaid i Elias ddyfod yn gyntaf?
 12 Ac efe a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Elias yn ddiafau gan ddyfod yn gyntaf a edfryd bob peth; a'r modd yr Efai. 53. ysgrienywyd am Fab y dyn, y dioddefai 2, &c. lawer o bethau, ac y diymygid ef.
 13 Eithr yr wyf yn dywedyd i chiwi, c Phil 2. 7. ddyfod Elias yn ddiafau, a gwneuthur o' Mat. 11. honynt iddo'r hyn a fynafant, fel yr ysgrienywyd am dano.
 14 ¶ A phan ddaeth efe at ei ddisgyblion, efe a welodd dyrfa fawr yn ei cylch hwynt, a'r ysgrienyddion yn cyd-ymholi â hwynt.
 15 Ac yn ebrwydd yr holl dyrfa, pan ganiuant ef, a ddychrynafant, a chan redeg atto, a gyfarchafant iddo.
 16 Ac efe a ofynodd i'r ysgrienyddion, Pa gyd-ymholi yr ydych + yn eich plith? + a
 17 Ac eun o'r dyrfa a atebodd ac a hwynt? ddywedodd, Athraw, mi a ddygais fy mab: Mat. 17. attaf, ag yspryd mud ynddo: 14
 18 A pha le bynnag y cymmero ef, efe Luc 9. 38. a'i + rhwyga; ac yntau a fwrw ewyn, ac + muedda. a ysgymyga ddanuedd, ac y mae yn dihoeni: ac mi a ddywedais wrth dy ddisgyblion ar iddynt ei fwrw ef allan; ac ni's gallafant.
 19 Ac efe a atebodd iddynt, ac a ddywedodd, O genhedlaeth anffyddlon, pa hyd y byddaf gyd â chiwi? pa hyd y goddefaf chiwi? dygwch ef attaf fi.
 20 A hwy a'i dygafant ef atto. A h phan h Pen. 1. welodd ef, yn y man yr yspryd a'i dryll- 26. iodd ef; a chan syrthio ar y ddaear, efe a ymdreiglodd, dan falu ewyn.
 21 A gofnodd yr Iesu i'w dad ef, Beth fydd o amlier er pan ddarfu fel hyn iddo? Yntau a ddywedodd, Er yn fachgen.
 22 A mynych y taflodd efe ef yn tân, ac i'r dyfroedd, fel y difethai efe ef: ond os gelli di ddim, cymmorth ni, gan doffurio wrthym.

* Luc 17. 6.

23 A'r Iesu a ddywedodd wrtho, 'Os gelli di gredu, pob peth a all fod i'r neb a gredo.

24 Ac yn y fan tad y bachgen, dan lefain ac a' wylofain, a ddywedodd, Yr wyf fi yn credu, O Arglwydd; cymmorth fy anghrediniaeth i.

25 A phan welodd yr Iesu fod y dyfais yn cyd-redeg atto, efe a geryddodd yr yspryd aflan, gan ddywedyd wrtho, Tydi yspryd mud a byddar, yr wyf fi yn gorchymyn i ti, Tyred allan o' hono, ac na ddos mw yddo ef.

26 Ac wedi i'r yspryd lefain, a dryllio llawer arno ef, efe a aeth allan: ac yr oedd efe fel un marw, fel y dywedodd llawer ei farw ef.

27 A'r Iesu a'i cymmerodd ef erbyn ei law, ac a'i cyfododd; ac efe a safodd i fynu.

28 Ac wedi iddo fyned i mewn i'r tŷ, ei ddifgyblion a ofynasant iddo o'r neilldu, Fahan na allem ni ei fwrw ef allan?

29 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Yrhyw hwn: ni all er dim ddyfod allan, ond trwy weddi ac ympryd.

* Mat. 17.

22.

Luc 9. 44.

30 ¶ Ac wedi ymadael oddi yno, hwy a ymdeithiafant trwy Alileia: ac ni fynnai efe wybod o neb.

31 Canys yr oedd efe yn dygu ei ddifgyblion, ac yn dywedyd wrthynt, Y tradodid Mab y dyn i ddwyllaw dynion, ac ylladdent ef; ac wedi ei ladd, yr adgyfodai y trydydd dydd.

32 Ond nid oeddynt hwy yn deall yr ymadrodd, ac ofni yr oeddynt ofyn iddo.

* Mat. 18.

1. Luc 9.

46.

33 ¶ Ac efe a ddaeth i Gapernaum: a phan oedd efe yn y tŷ, efe a ofynodd iddynt, Beth yr oeddych yn ymddadlau yn eich plith eich hunain ar y ffordd?

34 Ond hwy a dawfant a fon: canys ymddadlufant a'u gilydd ar y ffordd, pwy a fyddai fwyaf.

* Mat. 20.

26. 27.

Pen. 10. 43.

* Pen. 10.

16.

35 Ac efe a eisteddodd, ac a alwodd y deuddeg, ac a ddywedodd wrthynt, 'Os myn neb fod yn gyntaf, efe a fydd olaf o'r cwbl, a gweinidog i bawb.

36 Ac efe a gymmerth fachgennyn, ac a'i gosoddodd ef yn eu canol hwynt: ac wedi iddo ei dderbyn, ond yr hwn a m ddywedodd wrthynt,

37 Pwy bynnag a dderbynio un o'r cyfrwy fechgyn yn fy enw i, fydd yn fy nerbyn i: a phwy bynnag a'm derbyn i, nid myfi y mae yn ei dderbyn, ond yr hwn a m danfonodd i.

* Mat. 10.

40.

* Luc 9.

49.

38 ¶ Ac Ioan a'i hattebodd ef, gan ddywedyd, Athraw, ni a welsom un yn bwrw allan gythreuliaid yn dy enw di, yr hwn nid yw yn ein dilyn ni; ac ni a waharddasom iddo, am nad yw yn ein dilyn ni.

39 A'r Iesu a ddywedodd, Na waharddwch iddo; canys nid oes neb a wna wrthiau yn fy enw i, ac a all yn y fan roi drygair i mi.

* Mat. 12.

30.

* Mat. 10.

42.

* Mat. 18.

6.

Luc 17. 1.

* Mat. 5.

29. a 18. 8.

* Neu,

a wna i ti

dyseddu:

ac felly

adn. 45. 47.

40 Canys y neb nid yw i'n herbyn, o'n i ni y mae.

41 Canys pwy bynnag a roddo i chwi i'w yfed gwyppanid o ddwyf yn fy enw i, am eich bod yn perthyn i Grist, yn wir meddaf i chwi, Ni chyll efe ei obrwy.

42 A phwy bynnag a rwyfiro un o'r rhai bychain yn fy enw i'n credu yno f, gwelid oedd iddo ofod maen melin o amgylch ei wddf, a'i dafu i'r môr.

43 Ac os dy law a a'th rwyfira, tor hi ymaith: gwell yw i ti fyned i mewn i'r bywyd yn anafus, nag a dwy law gennynt fyned i uffern, i'r tŷ annifoddadwy:

44 * Lle nid yw eu pryf hwynt yn marw, * Efaï. 66. na'r tŷ yn difodd.

45 Ac os dy droed a a'th rwyfira, tor ef Judeth 16. ymaith: gwell yw i ti fyned i mewn i'r 17. bywyd yn gloff, nag a dau droed gennynt dy dafu i uffern, i'r tŷ annifoddadwy:

46 Lle nid yw eu pryf hwynt yn marw, na'r tŷ yn difodd.

47 Ac os dy lygad a a'th rwyfira, bwrw ef ymaith: gwell yw i ti fyned i mewn i deyrnas Dduw yn un-llygeidiog, nag a dau lygad gennynt dy dafu i dan uffern:

48 Lle nid yw eu pryf hwynt yn marw, na'r tŷ yn difodd.

49 Canys pob un a helltir â than, a phob y Lof. 2. 13. aberth a helltir â halen. * Mat. 5. 13.

50 * Da yw'r halen: ond os bydd yr hal-luc 14. 34. len yn ddi-hallt, a phabeth yr helltwch ef? * Rhuf. 12. Bid gennyhch halen yn och eich hunain, a 18. Heb. a byddwch heddwchlon a'ch gilydd. 12. 14.

P E N . X .

2 Crist yn ymresymmu â'r Phariseaid yngbŷlch ysgar: 13 yn bendithio'r plant a ddygwyr atto: 17 yn ateb i'w goludog, pa fodd y cai etifeddu bywyd tragywddol: 23 yn dangos i'w ddifgyblion berygl golud: 28 yn addawu gwaobrau i'r farol a ymadawo â dim ei mwyn yr efengyl: 32 yn rhag-synegi ei farwolaeth, a'i adgyfodiad: 35 yn gorchymyn i feibion Zebedeus, a geisient bwrh gantho, seddwol yn hytrach am ddi-oddef gyd ag ef; 46 ac yn rhoddi ei olwg i Fartheimaeus.

A Cefe a gyfododd oddi yno, ac a aeth i dueddau Judea, trwy'r tu hwnt i'r Iorddonen; a'r bobloedd a gyd-gyrfasant ato ef drachefn: ac fel yr oedd yn arferu, efe a'u dysgodd hwynt drachefn.

2 ¶ A'r Phariseaid, wedi dyfod atto, a ofynasant iddo, Ai rhydd i'w roi ymaith ei wraig? gan ei demtio ef.

3 Yntau a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Beth a orchymynodd Moses i chwi?

4 A hwy a ddywedasant, b Moses a gan-iataodd ysgrifenu llythyr ysgar, a'i gollwng hi ymaith.

5 A'r Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, O achos eich calon-galedwch chwi yr ysgrifennodd efe i chwi y gorchymyn hwnau:

6 Ond o ddechreuad y creadigaeth, c yn wirrw a banwy y gwnaeth Duw hwynt.

7 Am hyn y gad dyn ei dad a'i fam, ac y glŷn wrth ei wraig;

8 A hwy ill dau a fyddant un enawd: fel nad ydynt mw yddau, ond un enawd.

9 Y peidi gan hynny a gyfylltodd Duw, na wahaned dyn.

10 Ac yn y tŷ drachefn ei ddifgyblion a ofynasant iddo am yr un peth.

11 Ac efe a ddywedodd wrthynt, * Pwy bynnag a roddo ymaith ei wraig, ac a a birodo un arall, y mae yn godinebu yn ei herbyn hi.

12 Ac os gwraig a ddryr ymaith ei gw, a phrioddi un arall, y mae hi yn godinebu.

13 ¶ A hwy a ddygasant blant bychain atto, fel y cyffyrddai efe â hwynt: a'r difgyblion a geryddasant y rhai oedd yn dwyn hwynt.

14 A'r Iesu pan welodd hynny, fu anffodlon, ac a ddywedodd wrthynt, Gadewch i blant bychain ddyfod attaf fi, ac na waharddwch iddynt: canys seiddo y cyfrwy rai yw teyrnas Dduw.

¹ Mat. 18. 3. 15 Yn wir meddaf i chwi, ^h Pwy bynnag ni dderbynio deyrnas Dduw fel dyn bach, nid â efe i mewn iddi.

16 Ac efe a'u cymmerodd hwy yn ei freichiau, ac a roddes ei ddwyllaw arnynt, ac a'u bendithiodd.

¹ Mat. 19. 16. 17 ¶ Ac wedi iddo fyned allan i'r ffordd, rhedodd un atto, a gofyingodd Luc. 18. 18. iddo, ac a ofynodd iddo, O Athraw da, beth a wnaef fel yr etifeddwyl fywyd tra-gwyddol?

18 A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Paham y gelwi fi yn dda? nid oes neb da ond un, *Sei Duw*.

¹ Ex. 20. 19 Ti a wyddost y gorchymynion, Na ¹ odineba, Na Ladd, Na ladratta, Na cham-Rhuf. 13. 9. dythiolaetha, Na cham-golleda, Anrhyddeda dy dad a'th fam.

20 Yntau a attebodd ac a ddywedodd wrtho, Athraw, y rhai hyn i gyd a gedwais o'm hieuengtyd.

¹ Mat. 6. 19. 21 A'r Iesu, gan edrych arno, a'i boffodd, ac a ddywedodd wrtho, Un peth fydd ddiifgiol i ti: dos, gwerth yr hyn oll fydd gennyti, a dyro i'r thedion; a thi a gai 'dry-

Luc 12. 33. for yn y nef: a thyred, a chymmer i fynu y groes, a dilyn fi.

² 16. 9. 22 Ac efe â bruddhaodd wrth yr ymadrodd, ac a aeth ymaith yn athrist: canys yr oedd ganddo feddiannau lawer.

23 ¶ A'r Iesu a edrychodd o'i amgylch, ac a ddywedodd wrth ynt, O blant, mor anhawdd yr â y rhai y mae golud ganddynt i deyrnas Dduw!

¹ Job 31. 24 A'r digyblion a frawychafant wrth ei eiriau ef. Ond yr Iesu a attebodd drachefn, ac a ddywedodd wrthynt, O blant, mor anhawdd yw i'r rhai fy ¹ a'u hymddiried yn eu golud fyned i deyrnas Dduw!

¹ Pi. 62. 10. 25 Y mae yn haws i gamel fyned trwy Luc 18. 24. grau'r nodwydd, nag i oludog fyned i Tim. 6. 17. mewn i deyrnas nefoedd.

26 A hwy a fynafant yn ddifawr, gan ddywedyd wrthynt eu hunain, A phwy a all fod yn gadwedig?

¹ Jer. 32. 27 A'r Iesu, wedi edrych arnynt, a ddywedodd, Gyd â dynion ammhofibl ¹ yw, ac nid gyd â Duw: canys ¹ pob peth fydd bofibl gyd â Duw.

¹ Luc 1. 37. 28 ¶ Yna y dechreuodd Petr ddywedyd wrtho, Wele, nini a adawfom bob peth, ac a'th ddilynafom di.

¹ Mat. 19. 27. 29 A'r Iesu a attebodd ac a ddywedodd, Yn wir meddaf i chwi, Nid oes neb a'r a adawodd dy, neu frodyr, neu chwiorydd, neu dad, neu fam, neu wraig, neu blant, neu diroedd, o'm hachos i a'r efengyl.

¹ 30 A'r ni dderbyni y can cymmaint yr awr-hon y pryd hwn, dai, a brodyr, a chwiorydd, a mamman, a phlant, a thiroedd, yng-hyd ag erlidia; ac yn y byd a ddaw, fywyd tra-gwyddol.

¹ Mat. 19. 31 ¶ Ond llawer rhai cyntaf a fyddant ddiweddaf; a'r diweddaf fyddant gyntaf.

¹ 32 ¶ Ac i'r y oeddynt ar y ffordd yn myned i fynu i Ierusalem; ac yr oedd yr Iesu yn myned o'u blaen hwynt: a hwy a frawychafant; ac fel yr oeddynt yn canlyn, yr oedd arnynt ofn. Ac wedi iddo drachefn gymmeryd y deuddeg, efe a ddechreuodd fynegi iddynt y pethau a ddigwyddent iddo ef:

33 Canys wele, yr ydym ni yn myned i fynu i Ierusalem; a Mab y dyn a draddodir i'r arch-offeiriad, ac i'r y grifenyddion, a hwy a'i condemniant ef i farwolaeth, ac a'i traddodant ef i'r Cephedloedd;

34 A hwy a'i gwatwarant ef, ac a'i fflangellant, ac a boerant arno, ac a'i lladdant: a'r trydydd dydd yr adgyfyd.

35 ¶ A'r daeth atto Iago ac Ioan, meibion ¹ Ma. 20. Zebedeus, gan ddywedyd, Athraw, ni a zo fynnem wneuthur o honot i ni yr hyn a ddymunem.

36 Yntau a ddywedodd wrthynt, Beth a fynnech i mi ei wneuthur i chwi?

37 Hwytiau a ddywedafant wrtho, Cam-iatta i ni eistedd, un ar dy ddeheu-law, a'r llall ar dy afwy, yn dy ogoniant.

38 Ond yr Iesu a ddywedodd wrthynt, Ni wyddoch pa beth yr ydych yn ei ofyn: a ellwch chwi yfed o'r cwppan yr ywff fi yn ei yfed? a'ch bedyddio â'r bedydd y'm bedyddir i ag ef?

39 A hwy a ddywedafant wrtho, Gallwn. A'r Iesu a ddywedodd wrthynt, Diau yr yfwech o'r cwppan yr ywff fi; ac y'ch bedyddir â'r bedydd y bedyddir finnan:

40 Ond eistedd ar fy neheu-law a'm hawf, nid eiddof fi ei roddi; ond i'r rhai y darparwyd.

41 A phan glybu y deg, hwy a ddechreuafant i fod yn anfoddion ynghylch Iago ac ¹ Ioan. *ferri*

42 A'r Iesu a'u galwodd hwynt atto, ac a ddywedodd wrthynt, ¹ Chwi a wyddoch ¹ Luc 22. fod y rhai a dybir eu bod yn llywodraethu ¹ 25. ar y Cephedloedd, yn tra-arglwyddiaethu arnynt; a'u gwyr mawr hwynt yn tra-awdurdodi arnynt.

43 Eithr nid felly y bydd yn eich plith chwi: ond pwy bynnag a ewyllysio fod yn fawr yn eich plith, ¹ bydded weinidog i ¹ Gr. d *fydd*.

44 A phwy bynnag o honoch a fynno fod yn bennaf, ¹ bydded was i bawb. ¹ Gr. a

45 Canys ¹ ni ddaeth Mab y dyn i'w ¹ fydd. ¹ wafanaethu, ond i wafanaethu, ac ¹ i roi ¹ Ioan 13. ei einioes yn bridwerth dros lawer. ¹ 14.

46 ¶ A hwy a ddaethant i Jerico. Ac Phil. 2. 7. fel yr oedd efe yn myned allan o Jerico, efe ¹ i Tim. 2. a'i ddiigybllion, a bagad o bobl, Bartimeus ¹ 6. Tit. 2. ddall, mab Timeus, oedd yn eistedd ar fin ¹ 14. y ffordd, yn cardotta. ¹ Mat. 20.

47 A phan glybu mai'r Iesu o Nazareth ¹ 29. ydoedd, efe a ddechreuodd lefain, a dy- ¹ Luc 18. 35. wedyd, Iesu fab Dafydd, trugarhâ wrthyf.

48 A llawer a'i ceryddafant ef, i ¹ geisio ganddo dewi: ond efe a lefodd yn fwy o lawer, Mab Dafydd, trugarhâ wrthyf.

49 A'r Iesu a safodd, ac a archodd ei alw ef. A hwy a alwafant y dall, gan ddywedyd wrtho, Cymmer galon; cyfod: y mae efe yn dy alw di.

50 Ond efe, wedi tasfu ei gochl ymaith, a gyfododd, ac a ddaeth at yr Iesu.

51 A'r Iesu a attebodd ac a ddywedodd wrtho, Beth a fydd i mi ei wneuthur i ti? A'r dall a ddywedodd wrtho, ¹ Athraw, caiffael o honot fy ngolwg.

52 A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Dos ymaith; ¹ dy fydd a'th ¹ iachaoedd. Ac yn y man y cafodd efe ei olwg, ac efe a ddi-lynodd yr Iesu ar hŷd y ffordd.

PEN. XI.

¹ Crist yn marchogaeth mewn goruchafiaeth i Ierusalem: 12 yn melleddio'r pren deiliog diffiawth: 15 yn glanhau'r deul: 20 yn onnog ei ddiigybllion i fod yn ddiifgiol mewn fydd; ac i fadden i'w gelynyon: 27 ac yn ymddiffyn fod ei weithredocedd ef yn gysreithlon.

33.
* Mat. 21.
1. Luc 19.
29. Ioan
32. 14.

reithlon, trwy dystiolaeth Ioan, yr hwn oedd
tur swedi ei ddanfôn oddi wrth Ddruw,
A^c wedi eu dyfod yn agos i Jerusaleu,
i Fethphage a Bethania, hyd synydd
yr Olewydd, efe a anfonodd ddau o'i ddif-
gyblion,

2 Ac a ddywedodd wrthynt, Ewch ym-
aith i'r pentref fydd gyferbyn â chwi: ac
yn y man wedi y delochi mewn iddo, chwi
a gewch ebol wedi ei rwympo, ar yr hwn nid
eisteddodd neb; gollyngwch ef yn rhydd, a
dygwch ymaith.

3 Ac os dywaid neb wrthynt, Paham y
gwnewch hyn? dywedwch, Am fod yn
rhaid i'r Arglwydd wrtho; ac yn ebrwydd
efe a'i denlyn yma.

4 A hwy a aethant ymaith, ac a gawfant
yr ebol yn rhwyl yn wrth y drws oddi allan,
mewn croes-ffordd; ac a'i gollyngafant ef
yn rhydd.

5 A rhai o'r rhai oedd yn sefyll yno a
ddywedafant wrthynt, Beth a wnewch
chwi, yn gollwng yr ebol yn rhydd?

6 A hwy a ddywedafant wrthynt fel y
gorchymynafai'r Iesu: a hwy a adawfant
iddynt fyned ymaith.

7 A hwy a ddygafant yr ebol at yr Iesu,
ac a fwriadant eu dillad arno; ac efe a ei-
steddodd arno.

8 A llawer a danafant eu dillad ar hŷd
y ffordd; ac eraill a dorrafant gangau o'r
gydd, ac a'u tanafant ar y ffordd.

9 A'r rhai oedd yn myned o'r blaen, a'r
rhai oedd yn dyfod ar ol, a lefafant, gan
ddywedyd, ^b Hofanna: Bendigedig fyddo
yr hwn fydd yn dyfod yn enw'r Arglwydd.

10 Bendigedig ^{neu} y deyrnas fydd yn dy-
fod yn enw Arglwydd ein tad Dafydd:
Hofanna yn y goruchaf.

11 A'r Iesu a aeth i mewn i Jerusaleu,
ac i'r deml: ac wedi iddo edrych ar bob
peth o'i amgylch, a hi weithian yn hwyr,
efe a aeth allan i Fethania gyd â'r deu-
ddog.

12 ^c A thrannoeth, wedi iddynt ddy-
fod allan o Fethania, yr oedd arno chwant
bwyd.

13 Ac wedi iddo ganfod o hirbell ffygyf-
bren ag arno ddail, efe a aeth i edrych a
gaffai ddim arno. A phan ddaeth atto, ni
chafodd efe ddim ond y dail: canys nid
oedd amfer ffygyf.

14 A'r Iesu a attebodd ac a ddywedodd
wrtho, Na fwytaed neb ffrwyth o honot
byth mwy. A'i ddifgyblion ef a glyw-
fant.

15 ^d A hwy a ddaethant i Jerusaleu.
A'r Iesu a aeth i'r deml, ac a ddechreuodd
llywio allan y rhai a werthent ac a brynent
yn y deml; ac a ymchwelodd dreitlau i'r
arianwyr, a chadeiriau y gwerthwyr co-
lommennod:

16 Ac ni adawai efe i neb ddwyn llestr
trwy'r deml.

17 Ac efe a'u dysgodd, gan ddywedyd
wrthynt, Onid yw yn ysgrifenedig, ^e Y
gelwir fy nhŷ i yn dy gweddi a i'r holl
genhedloedd? ond ^f chwi a'i gwnaethoch
yn ogof lladron.

18 ^g A'r ysgrifenyddion a'r arch-offeiri-
aid a glywfant hyn, ac a geisafant pa fodd
y difuent ef; canys yr oeddynt yn ei ofni
ef, am fod yr holl bobl yn syunu o blegid
ei athrawiaeth ef.

19 A phan aeth hi yn hwyr, efe a aeth
allan o'r ddinas.

20 ^h A'r bore, wrth fyned heibio, ^h Mat. 21.
hwy a wellant y ffygyfren wedi crino o'r 19.
gwraidd.

21 A Phetr, wedi adgofio, a ddywedodd
wrtho, Athraw, wele, y ffygyfren a fell-
dithiaist, wedi crino.

22 A'r Iesu a attebodd ac a ddywedodd
wrthynt, Bydded gennych + fydd yn ^{fydd}
Nuw.

23 Canys i yn wir yr wyf yn dywedyd i ⁱ Mat. 17.
chwi, Pwy bynnag a ddywedo wrth y my-
nydd hwn, Tynner di ymaith, a bwrier di ^{20. a 21. 21.}
i'r môr; ac nid amheuo yn ei galon, ond
credu y daw i ben y pethau a ddywedo efe;
beth bynnag a ddywedo, a fydd iddo.

24 Am hynny meddaf i chwi, ^k Beth ^k Mat. 7. 7.
bynnag oll a geisioch wthi weddio, cred- ^{Luc 11. 9.}
wch y derbynwch, ac efe fydd i chwi. ^{Ioan 14.}

25 A ^l phan safoch i weddio, maddeu- ^{13. a 15. 7.}
wch, o bydd gennych ddim yn erbyn neb; a ^{16. 24.}
fel y maddeuo eich Tad yr hwn fydd yn y ^{16.}
nefoedd i chwithau eich camweddu. ^{1. Mat. 6. 14.}

26 Ond ^m os chwi ni faddeuwch, eich ^{Col. 3. 13.}
Tad yr hwn fydd yn y nefoedd ni faddeu ^{Mat. 18.}
chwaith eich camweddu chwithau. ^{35.}

27 ⁿ A hwy a ddaethant drachefn i Je- ⁿ Mat. 21.
rusalem: ac fel yr oedd efe yn rhodio yn y ^{23.}
deml, yr arch-offeiriad, a'r ysgrifenyddion, ^{Luc 20. 1.}
a'r henuriaid, a ddaethant atto,

28 Ac a ddywedafant wrtho, Trwy ba
awdurdod yr wytti yn gwnethur y pethau
hyn? a phwy a roddes i ti yr awdurdod
hon i wneuthur y pethau hyn?

29 A'r Iesu a attebodd ac a ddywedodd
wrthynt, A minnau a ofynaf i chwithau un
+ gair; ac atebwch fi, a mi a ddywedaf i + Neu,
chwi trwy ba awdurdod yr wyf yn gwnethur y
pethau hyn.

30 Bedydd Ioan, ai o'r nef yr oedd, ai o
ddynion? atebwch fi.

31 Ac ymresymmu a wnaethant wrthynt
eu hunain, gan ddywedyd, Os dywedwn,
O'r nef; efe a ddywed, Paham gan hynny
na chredech iddo?

32 Eithr os dywedwn, O ddynion; yr
oedd arnynt ofn y bobl: canys ^o pawb oll
a gyfrifent Ioan mai prophwyd yn ddia ^{Mat. 14.}
ydoedd. ^{5. Pen. 6.}

33 A hwy a attebafant ac a ddywedafant
wrth yr Iesu, Ni wyddom ni. A'r Iesu a
atebodd ac a ddywedodd wrthynt hwy-
thau, Ac ni ddywedaf finnau i chwithau
trwy ba awdurdod yr wyf yn gwnethur y
pethau hyn.

PEN. XII.

1 Trwy ddammeg y winllan a logwyd i lasur-
wyr anniolchgar, y mae Crist yn rhag-ddan-
gus gwrthodiad yr Iuddewon, a galwad y
Cenhedloedd: 13 y mae yn gochelyd magl y
Phariseaid a'r Herodianiaid ynghylch talu
teyrn-ged i Cesar; 18 yn argyhoeddi amry-
fuedd y Sadduceaid, y rhai a waient yr ad-
gyfodiad; 28 yn ateb yr ysgrifenydd oedd yn
ymryson am y gorchymyn cyntaf; 35 yn beio
ar dyl ysgrifenyddion am Crist; 33 ac yn
gorchymyn i'r bobl ochelyd eu huchder a'u
rhagrith hwy; 41 ac yn cammol y weddau
dlaud am ei dwy hatling, yn fwy na neb.

A^c efe a ddechreuodd ddywedyd wrth-
ynt ar ddammegion. Gwr a blannodd ^{33.}
winllan, ac a ddododd gae o'i hamgyleh, ^{Mat. 21.}
ac a gloddiodd le i'r gwin-gafn, ac a adeil-
adodd dŵr, ac a'i gosodd hi allan i lasur-
wyr, ac a aeth oddi cartref.

* Pl. 118.
26.

* goruch-
afon.

* Mat. 21.
38.

* Mat. 21.
12.

Luc 19. 45.

Ioan 2. 14.

+ a
athraw-
iaethodd.

* Efa. 56.

7.

+ Neu,

gan yr
holl, &c.

&c.

* Jer. 7.
11.

* Luc 19.
47.

* wedi
amherc

* Pl. 118.
22, 23.

* Mat. 22.
15.

Luc 20. 2

* Teluch.

* Mat. 22.
23.

Luc 20. 2

* Act. 23.

* Deut. 25.
5.

2 Ac efe a anfonodd was mewn amfer at y llafurwyr, i dderbyn gan y llafurwyr o ffrwyth y winllan.

3 A hwy a'i daliafant ef, ac a'i baeddafant, ac a'i gyrrafant ymaith yn wag-law.

4 A thrachefn yr anfonodd efe attynt was arall: a hwnnw y tafiafant gerrig atto, ac yr archollafant ei ben, ac a'i gyrrafant ymaith + yn ammbarchus.

* wedi ei amherchi.

5 A thrachefn yr anfonodd efe un arall; a hwnnw a laddafant: a llawer eraill; gan faeddu rhai, a lladd y lleill.

6 Am hynny etto, a chanddo un mab, ei anwylyd, efe a anfonodd hwnnw hefyd attynt yn ddiweddaf; gan ddywedyd, Hwy a barchant fy mab i.

7 Ond y llafurwyr hynny a ddywedafant yn eu plith eu hunain, Hwn yw 'r eifedd; deuwlch, lladdwn ef, a'r eifeddiaeth fydd eiddom ni.

8 A hwy a'i daliafant ef, ac a'i lladdafant, ac a'i bwriafant allan o'r winllan.

9 Beth gan hynny a wna Arglwydd y winllan? efe a ddaw, ac a ddifethia y llafurwyr, ac a rydd y winllan i eraill.

* Pf. 118.

22, 23.

10 Oni ddarlennoch yr ysgrythyr hon?

11 Y maen a wrthododd yr adeiladwyr, hwn a wnaethpwyd yn ben y gongl.

12 Hyn a wnaethpwyd gan yr Arglwydd; a rhyfedd yw yn ein golwg ni.

13 A hwy a geisafant ei ddala ef; ac yr oedd arnynt o'n y dyrfa: canys hwy a wyddent mai yn eu herbyn hwy y dywedafai efe y dammeg: a hwy a'i gadawfant ef, ac a aethant ymaith.

* Mat. 22.

15.

Luc 20.20.

13 ¶ A hwy a anfonafant atto rai o'r Phariseaid, ac o'r Herodianiaid, i'w rwydo ef yn ei ymadrodd.

14 Hwytant pan ddaethant a ddywedafant wrtho, Athraw, ni a wyddom dy fod di yn cirwir, ac nad oes arnat ofal rhag neb: canys nid wyt ti yn edrych ar wyneb dynion, ond yr wyt yn dysgu ffordd Dduw mewn gwirionedd: Ai cyfreithlawn rhoi teyrn-ged i Cefar, ai nid yw? a roddwn, ai ni roddwn hi?

15 Ond e'e, gan wybod eu rhagrith hwynt, a ddywedodd wrthynt, Paham y temiwch hi? dygwch i mi geiniog, fel y gwelwyf hi.

16 A hwy a'i dygafant. Ac efe a ddywedodd wrthynt, Eiddo pwy yw 'r ddelw hon a'r argraph? A hwy a ddywedafant wrtho, Eiddo Cefar.

17 A'r Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, + Rhoddwch yr eiddo Cefar i Cefar, a'r eiddo Duw i Dduw. A rhyfeddu a wnaethant o'i blegid.

* Telwch.

* Mat. 22.

23.

Luc 20.27.

* Act. 23.8.

* Deut. 25.

18 ¶ Daeth y Saduceid hefyd atto, e y rhai a ddywedant nad oes adgyfodiad; a gofynafant iddo, gan ddywedyd,

19 Athraw, Moses a 'sgrifnodd i ni, O hydd marw brawd neb, a gadu ei wraig, ac heb adu plant, am gymmeryd o'i frawd ei wraig ef, a chodi had i'w frawd.

20 Yr oedd gan hynny faith o frodyr: a'r cyntaf a gymmerth wraig; a phan fu farw, ni adawodd had.

21 A'r ail a'i cymmerth hi, ac a fu farw, ac ni adawodd yntau had: a'r trydydd yr un modd.

22 A hwy a'i cymmerafant hi ill faith, ac ni adawfant had. Yn ddiweddaf o'r cwbl bu farw y wraig hefyd.

23 Yn yr adgyfodiad gan hynny, pan adgyfodant, gwraig i ba un o honnynt fydd hi? canys y faith a'i cawfant hi yn wraig.

24 A'r Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Ouid am hyn yr ydych yn cyfeiliorni, am nad ydych yn gwybod yr ysgrythrau, nagallu Duw?

25 Canys pan adgyfodant o feirw, ni wreiccant, ac ni wrant; eithr y maent fel yr angylion fydd yn y nefoedd.

26 Ond am y meirw, yr adgyfodir hwynt; oni ddarlennafoch chwi yn llyfr Moises, y modd y llefarodd Duw wrtho yn yn y berth, gan ddywedyd, * Myf yw Duw * Ex. 3. 6, Abraham, a Duw Isaac, a Duw Jacob?

27 Nid yw efe Dduw 'r meirw, ond Duw y rhai byw: am hynny yr ydych chwi yn cyfeiliorni yn fawr.

28 ¶ Ac un o'r ysgrifenyddion a ddaeth, ^h Mat. 22. wedi eu clywed hwynt yn ymrefymmu, a 35. gwybod ateb o hono iddynt yn gymmwys, ac a ofnodd iddo, Pa un yw 'r gorchymyn cyntaf o'r cwbl?

29 A'r Iesu a atebodd iddo, Y cyntaf o'r holl orchymynion yw, ⁱ Clyw, Israel: ⁱ Deut. 6.4. Yr Arglwydd ein Duw, un Arglwydd ^h Luc 10.27. ⁺ o'rh.

30 A châr yr Arglwydd dy Dduw + â'th holl galon, ac â'th holl enaid, ac â'th holl feddwl, ac â'th holl nerth. Hwn yw 'r gorchymyn cyntaf.

31 A'r ail fydd gyfelyb iddo; ^k Câr dy ^k Lef. 19. gymmydog fel ti dy hun. Nid oes orchymyn arall mwy na'r rhai hyn. ^{Mat. 22.}

32 A dywedodd yr ysgrifenydd wrtho, 39. Da, Athraw, mewn gwirionedd y dywedaf, aist, mai un Duw fydd, ac nad oes arall ^{Gal. 5. 14.} ond efe: ^{Iago 2. 8.}

33 A'i garu ef + â'r holl galon, ac â'r holl ddeall, ac â'r holl enaid, ac â'r holl nerth, a charu ei gymmydog megis ei hun, fydd fwy na'r holl boeth-offrynniau a'r aberthau.

34 A'r Iesu pan welodd iddo ateb yn synhwyrol, a ddywedodd wrtho, Nid wyt ti bell oddi wrth deyrnas Dduw. Ac ni feiddiodd neb mwy ymosyn ag ef.

35 ¶ A'r Iesu a atebodd ac a ddywedodd, wrth ddyfegu yn y deml, Pa fodd ^{Mat. 22.} y dywed yr ysgrifenyddion fod Crist yn ^{Luc 20. 41.} fab Dafydd?

36 Canys Dafydd ei hun a ddywedodd trwy 'r Ysryd Glân, ^m Yr Arglwydd ^m Pf. 110.1. a ddywedodd wrth fy Arglwydd, Eistedd ar fy neheu-law, hyd oni ofodwyf dy elynion yn droed-faing eith draed.

37 Y mae Dafydd ei hun gan hynny yn ei alw ef yn Arglwydd; ac o ba le y mae efe yn fab iddo? A llawer o bobl a'i gwrandawent ef yn ewyllysgar.

38 ¶ Ac efe a ddywedodd wrthynt ^{Mat. 23. 1.} yn ei athrawiaeth, Ymogelwch rhag yr ^{Luc 20. 46.} ysgrifenyddion, y rhai a chweennychant ^{Pen. 4. 2.} rodio mewn gwtigoedd llaefion, a ^{Phael} ^{Luc 11.} cysfarch yn y marchnadoedd, ^{43.}

39 A'r prif-gadeiriau yn y synagogau, a'r prif-eisteddleoedd mewn swpperau;

40 ¶ Y rhai fydd yn llwyr-fwyta tai ^{Mat. 23.} gwagedd gweddwon, ac mewn rhith yn ^{14.} hir-weddio: y rhai hyn a dderbyniant farnedigaeith fwy.

41 ¶ A'r Iesu a eisteddodd gyferhyn ^{Luc 21. 1.} a'r dryfora, ac a edrychodd pa fodd yr oedd y bobl yn bwrw arian ² i'r dryfora: ² Bren. a chyfoethogion lawer a fwrtafant lawer ^{12. 9.}

42 A rhyw wraig weddw dlawd a ddaeth, ac a fwridd i mewn ddwy hatling, yr hyn yw ffyring.

43 Ac efe a alwodd ei ddifgyblion atto, ac a ddywedodd wrthynt, Yn wir yr wyf yn

2 Cor. 8. yn dywedyd i chwi, fwrw o'r wraig
12. weddy dlawd hon i mewn fwy nà'r rhai
Deut. 4. oll a fwriadant i'r dryforfa.
26. 44 Canys hwynt-hwy oll a fwriadant o'r
1 Ioan 3. hyn a oedd yngweddill ganddynt: ond hon
17. o'i heifiau a fwyrodd i mewn yr hyn oll a
+ gynhal- feddai, " fef ei holl + fywyd.
ianth. PEN. XIII.

1 Crist yn rhag-fynegi dinystr y deml: 9
yr erlidiau o achos yr efengyl: 10 y bydd
rhaid pregethu'r efengyl i'r Cenhedloedd
oll: 14 y mawr gyfuddiau a ddigwyddai
i'r Iuddewon: 24 a dull ei ddyfodiad ef
i'r farn: 32 o ran na wyr neb yr awr, y
dylai bob dyn wylid a gweiddio, rhag cin
cael yn amharod pan ddél ef at bob un
trwy farwoladth.

33. A C fel yr oedd efe yn myned allan o'r
Mat. 24. 1. deml, un o'i ddiagyblion a ddywed-
Luc 21. 5. odd wrtho, Athraw, edrych pa ryw feini,
a pha fath adeiladau fy yma.

2 Ar Iesu a atebodd ac a ddywedodd
wrtho, A welu di yr adeiladau mawrion
hyn? ni edir maen ar faen, a'r ni's datt-
odir.

3 Ac fel yr oedd efe yn eistedd ar fynydd
yr Olewydd, gyferbyn a'r deml, Petr, ac
Iago, ac Ioan, ac Andreas, a ofynant
iddo + o'r neilldu.

4 Dywaid i ni parbryd y bydd y peth-
Mat. 24. 3. au hyn? a pha arwydd fydd pan fo y
pethau hyn oll ar ddibennu.

5 A'r Iesu a atebodd iddynt, ac a dde-
Eph. 5. 6. chreuodd ddywedyd, Edrychweli rhag
1 Thef. 2. 3. twyllo o neb chwi.

6 Canys lawer un a ddaw yn fy enw i,
gan ddywedyd, Myfi yw Crist; ac a dwyll-
ant lawer.

7 Ond pan glywch am ryfeloedd, a fon
am ryfeloedd, na chyffroer chwi: canys
rhaid i gynydd fod; ond nid yw y diwedd
etto.

8 Canys cenedl a gyfyd yn erbyn cenedl,
a theyrnas yn erbyn teyrnas: a daear-
grynfau fyddant mewn innau, a newyn
a thralloedd fyddant.

9 Dechreuad gofidiau yw y pethau hyn.
Mat. 10. Eithr edrychweli chwi amoch eich hun-
17. 18. ant: canys traddodant chwi i'r cynghorau,
ac i'r synagogau; chwi a faeddir, ac a ddyg-
ir ger bron rhaglawiad a brenhinod o'm
hachos i, er tyfiolaeth iddynt hwy.

10 Ac y mae yn rhaid yn gyntaf bre-
Mat. 24. gethu yr efengyl ym mysg yr holl gen-
14. hedloedd.

11 Ond pan ddygant chwi, a'ch traddodi,
na rag-ofelwch beth a ddywettoch,
Luc 12. 11. ac na fyfyrwch: eithr pa beth bynnag a
24. 14. rodder i chwi yn yr awr honno, hynny
dywedwch: canys nid chwydychi fy'n
dywedyd, ond yr Ysryd Glân.

12 A'r brawd a ddyry frawd i farwol-
Mica 7. aeth, a thad ei blentyn: a phlant a gyfyd
6. yn erbyn eu rhieni, ac a'u rhoddant hwy i
farwolaeth.

13 A chwi a fyddwch gas gan bawb er
Mat. 24. 9. mwyn fy enw i: eithr y neb a barhao
Mat. 10. hyd y diwedd, hwnnw a fydd cadwedig.

14 Ond pan weloch chwi y ffeidd-
Mat. 24. dra anghyfanneddol, y'r hwn a ddywed-
15. wyd gan Ddaniel y prophwyd, wedi ei
Dan. 9. ofod lle ni's dylid (y neb a ddarlleno,
27. deallod) yna y rhai a fyddant yn Judea,
Luc 21. ffoant i'r mynyddoedd:

15 A'r neb a fyddo ar ben y ty, na ddif-
gyned i'r ty, ac nac act i mewn i gym-
meryd dim o'i dy.

16 A'r neb a fyddo yn y maes, na throedd
yn ei ol i gymmeryd ei wif.

17 Ond gwae y rhai beichiog, a'r rhai
yn rhoi bronnau, yn y dyddiau hynny.

18 Ond gweddiwch na byddo eich ffoed-
igaeth yn y gauaf.

19 Canys yn y dyddiau hynny y bydd
gorthrymder, y cyfryw ni bu y fath o dde-
chreu y creadwriaeth a greodd Duw, hyd
y pryd hwn, ac ni bydd chwaith.

20 Ac oni bai fod i'r Arglwyd fyrfâu'r
dyddiau, + ni chadwefid un cnawd: eithr + Neu,
er mwyn yr etholedigion a etholodd, efe ni byddai un
a fythaodd y dyddiau.

21 Ac yna os dywed neb wrthyh, gadwedig.
Wele, llyma y Crist; neu, Wele, accw; + Mat. 24.
na chredwch.

22 Canys gau-gristiau a gau-brophwydi
a gyfodant, ac a ddangosant arwyddion a a 21. 8.
rhyfeddodau, + i hudo ymaith, pe byddai + i ddidroi,
bosibl, i.e. yr etholedigion.

23 Eithr ymogelwch chwi: wele, + 2 Petr. 3.
rhagddywedais i chwi bob peth.

24 Ond yn y dyddiau hynny, wedi
Luc 21. r gorthrymder hwnnw, y tywylla'r haul, 25.

a'r lloer ni rydd ei goleuni;
25 A ser y nef a lyrhiant, a'r nerthoedd
fydd yn y nefoedd a figlir.

26 Ac yna y gwelant Fab y dyn yn Dan. 7.
dyfod yn y cymmylau, gyd â gallu mawr 10.
a gogoniant.

27 Ac yna yr enfyd efe ei angylion, ac a 24. 29,
y cynnull ei etholedigion oddi wrth y &c.
pedwar gwynt, o eithaf y ddaear hyd ei Pen. 14. 62.
thaf y nef. Luc 21. 27.

28 Ond dygwch ddammeg oddi wrth Act. 1. 11.
y ffgyfthren: Pan fo ei gangen eisoes yn i Thef. 4.
dyner, a'r dail yn torri allan, chwi a 16.

wyddoch fod yr haf yn agos: 2 Thef. 1.
29 Ac felly chwithau, pan weloch y 10.
pethau hyn wedi dyfod, gwybyddwch ei Dat. 1. 7.
fod yn agos, wrth y drysau.

30 Yn wir yr wyf yn dywedyd i chwi, 32.
nad â yroes hon heibio, hyd oni wneler y Luc. 21. 29.
pethau hyn oll.

31 Nef a daear a ant heibio: ond + y + fyngcir-
geiriau mau fi nid ant heibio ddim.

32 Eithr am y dydd hwnnw a'r awr ni
wyr neb, na'r angylion fydd yn y nef, na'r
Mab, ond y Tad.

33 Ymogelwch, gwyliwch a gweddi-
wch: canys ni wyddoch pa bryd y bydd
yr amser.

34 Canys Mab y dyn fydd fel gwr yn ym-
daith i bell, wedi gadael ei dy, a rhoi aw-
durdod i'w weision, ac i bob un ei waith
ei hun, a gorchymyn i'r dryfawr wyllo.

35 Gwyliwch gan hynny (canys ni's
gwyddochi pa bryd y daw meistr y ty, yn
yr hwyr, ai hanner nos, ai ar ganiad y
ceiliog ai'r boreddydd)

36 Rhag iddo ddyfod yn ddifymmwth,
a'ch cael chwi yn cyfgu.

37 A'r hyn yr wyf yn eu dywedyd
wrthyh chwi, yr wyf yn eu dywedyd
wrth bawb, Gwyliwch.

PEN. XIV.

1 Cyd-furiad yn erbyn Crist. 3 Gwraig
yn tywallt ennaint gawerthfawr ar ei ben
ef. 10 Judas yn gwerthu ei feistr am
arian. 12 Crist ei hun yn rhag-ddwywedyd
y bradychai un o'i ddiagyblion ef. 22 Wedi
darparu a bwytta'r pasg, y mae yn
ordeinio ei swpper: 26 yn hyffysu yn
maen llaw y ffoai ei holl ddiagyblion, ac y
gwadau Petr ef. 43 Judas yn ei fradychu
ef a chusan. 46 Ei ddala ef yn yr ardd.
55 Cynnal

33.
Mat. 2.
Luc 22.
Ioan 11.
13. 1

Mat. 2.
Ioan 12.
3.
pur.

forred

Deut.
11.

Mat. 2.
14.
Luc 22.

Mat. 26.
27.
laddent.

Mat. 24.
42.

25. 13.
1 Thef. 5. 6.

Mat. 26.
26.

55 Cynnulleista 'r Iuddewon yn achwyn
arog ef ar gam, ac yn ei farnu yn annerwioel,
65 ac yn ei amherchi yn gywilyddus.
66 Petr yn ei wadu ef deirgwaith.

33. **A** wedi deuddydd yr oedd y pasg,
a gwyf y bara croyw: a'r arch-offe-
iriaid a'r ygrifenyddion a geisiant pa-
fodd y dalent ef trwy dwyll, ac y lladdent
ef.

2 Eithr dywedasant, Nid ar yr wyl, rhag
bod cynnwrf ym mhilith y bobl.

3 **A** phan pedd efe ym Methania, yn
nhy Simon y gwahan-glywys, ac efe yn
eistedd i fwyta, daeth gwraig a chanddi
flwch o ennaint o nard + gwlyb gwerth-
fawr; 3 hi a dorrodd y blwch, ac a'i ty-
walltodd ar ei ben ef.

4 Ac yr oedd rhai yn + anfoddlun yn-
ddynt eu huan, ac yn dywedyd, I ba
beth y gwnaethpwyd y golled hon o'r
ennaint?

5 O blegid fe a allafid gwerthu hwn
uwch law tri chan ceiniog, a'u rhoddi i'r
tiodion. A hwy a ffrommasant yn ei her-
byn hi.

6 A'r Iesu a ddywedodd, Gadewch
iddi; paham y gwnewch flinder iddi? hi
a wnaeth weithred dda arnaf fi.

7 Canys e bob amser y cewch y tiodion
gyd â chwi; a phan fynnoch y gellych
wneuthur da iddynt hwy: ond myfi ni
chewch bob amser.

8 Hyn a allodd hon, hi a'i gwnaeth: hi
a actiubodd y blaen i enneinio fy nghorph
erbyn y claddodigaeth.

9 Yn wir meddaf i chwi, Pa le bynnag y
pregether yr efengyl hon yn yr holl fyd,
yr hyn a wnaeth hon hefyd a adroddir, er
coffa am dani.

10 **A** Judas Iscariot, un o'r deuddeg,
a aeth ymaith at yr arch-offeiriaid, i'w
fradychu ef iddynt.

11 A phan glywsant, fe fu lawen gandd-
ynt, ac addawfant roi arian iddo. Yntau
a geisiodd pa fodd y gallai yn gymmwys
ei fradychu ef.

12 **A** dydd cyntaf o wyl y bara
croyw, pan + aberthent y pasg, dywedodd
ei ddifgylbion wrtho, I ba le yr wyt ti
yn ewyllysio i ni fyned i barotôl i ti, i
fwyta'r pasg?

13 Ac efe a anfonodd ddau o'i ddifgylb-
lion, ac a ddywedodd wrthynt, Ewch i'r
ddinas; a chyferfydd â chwi ddyn yn
dwyn ystenaid o ddwr: dilynwch ef.

14 A pha le bynnag yr el i mewn, dy-
wedwch wrth wryt, Fod yr Athraw yn
dywedyd, Pa le y mae'r lleity, lle y gall-
wyf, mi a'm difgylbion, fwyta'r pasg?

15 Ac efe a ddengys i chwi orawch-
ystafell fawr wedi ei thanu yn barod; yno
parottôwch i ni.

16 A'i ddifgylbion a aethant, ac a ddaeth-
ant i'r ddinas; ac a gawfant megis y dywed-
asai efe wrthynt: ac a barottôwch y pasg.

17 A phan aeth hi yn hwy, efe a ddaeth
gyd â'r deuddeg.

18 **A** fel yr oeddynt yn eistedd, ac yn
bwyta, yr Iesu a ddywedodd, Yn wir
meddaf i chwi, Un o honoch, yr hwn fydd
yn bwyta gyd â myfi, a'm bradychia i.

19 Hwytiau a ddechreuasant dristau, a
dywedyd wrtho bob yn un ac un, Ai
myfi? ac arall, Ai myfi?

20 Ac efe a atebodd ac a ddywedodd
wrthynt, Un o'r deuddeg, yr hwn fydd yn
gwlychu gyd â mi yn y ddydd, yw ef.

21 Mab y dyn yn wir fydd yn myned
ymaith, fel y mae yn ygrifenedig am dano:
ond gwae'r dyn hwnnw trwy'r hwn y
bradychir Mab y dyn: da fuafai i'r dyn
hwnnw pe na's ganefid.

22 **A** fel yr oeddynt yn bwyta, yr **Mat. 26.**
Iesu a gymmerodd fara, ac a'i bendithiodd, 26.
ac a'i torrodd, ac a'i rhoddes iddynt; ac **Luc 22. 19,**
a ddywedodd, Cymmerwch, bwyttewch: **1 Cor. 11,**
lawn yw fy nghorph. 23.

23 Ac wedi iddo gymmeryd y cwppan,
a rhoi diolch, efe a'i rhoddes iddynt: a
hwynt oll a yfiant o hono.

24 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Hwn
yw fy ngwaed i o'r taitament newydd, yr
hwn a dywelltir dros lawer.

25 Yn wir yr wyf yn dywedyd wrthynt,
nad yfai mwy o ffirwyth y winwydden, hyd
y dydd hwnnw pan yfwyf ef yn newydd
yn nheyrnas Dduw.

26 **A** wedi iddynt ganu + mawl, hwy + enyn.

a aethant allan i fynydd yr Olewydd.

27 **A** dywedodd yr Iesu wrthynt, **Mat. 26.**
Chwi a rwyftrir oll o'm plegid i y nos hon: 31.

canys ygrifenedig yw, **Tarawaf y bagall, 1 Zec. 13,**
a'r delaid a waferir.

28 Eithr **k** wedi i mi adgyfodi, mi a af **Pen. 16. 7.**
o'ch blaen chwi i Alikea.

29 **1** Ond Petr a ddywedodd wrtho, **Pe 1 Mat. 26,**
byddai bawb wedi eu rhwyffro, etto ni 33.

byddaf fi. **Luc 22. 33.**

30 A dywedodd yr Iesu wrtho, Yn wir **Ioan 13. 37.**
yrdwyf yn dywedyd i ti, Heddyw, o fewn
y nos hon, cyn canu o'r ceiliog ddwy-

waith, y gwedi fi deirgwaith.

31 Ond efe a ddywedodd yn helaethach
o lawer, **Pe** gorfyddai i mi farw gyd â thi,
ni'th wadaf ddim. A'r un modd y dy-
wedasant oll.

32 **A** hwy a ddaethant i le yr oedd ei **Mat. 26,**
enw Gethsemane: ac efe a ddywedodd 36.

wrth ei ddifgylbion, Eisteddwch yma, tra **Luc 22. 39,**
fyddwyf yn gweddio. **Ioan 18. 1.**

33 Ac efe a gymmerth gyd ag ef Petr,
ac Iago, ac Ioan, ac a ddechreuodd ymo-
fidio, a thristau yn ddifrawr.

34 Ac efe a ddywedodd wrthynt, **Yn Ioan 12,**
mae fy enaid yn athrist hyd ângeu: arhof- 27.
wch yma, a gwyliwch.

35 Ac efe a aeth ychydig ym mlaen,
ac a syrthiodd ar y ddacwr, ac a weddiodd,
o bai bosibl, ar fyned yr awr honno oddi
wrtho.

36 Ac efe a ddywedodd, **o Abba, Dad, o Rhuf. 8.**
p pob peth fydd bosibl i ti: tro heibio y 15.

cwppan hwn oddi wrthyf: **eithr nid y Gal. 4. 6.**
peth yr ydwyf fi yn ei ewyllysio, ond y **Heb. 5. 7.**
peth yr ydwyf ti. **Ioan 6.**

37 Ac efe a ddaeth, ac a'u cafodd hwy 38.

yn cygu; ac a ddywedodd wrth Petr,
Simon, ai cygu yr wyt ti? oni allit wyllo
un awr?

38 Gwyliwch a gweddiwch, rhag eich
myned + mewntemasiwn. **Yr yspyd yn + i brof-**
ddiau fydd barod, ond y cnawd fydd wan. **edigaeth.**

39 Ac wedi iddo fyned ymaith dra- **Gal. 5. 17.**
chem, efe a weddiodd, gan ddywedyd yr
un ymadrodd.

40 Ac wedi iddo ddychwelyd, efe a'u
cafodd hwynt drachefn yn cygu; canys
yr oedd eu llygaid hwynt wedi trymhaù:

ac ni wyddent beth a atebent iddo.

41 Ac efe a ddaeth y dydded waith, ac
a ddywedodd wrthynt, Cyigwch weithian,
a gorphwylwch: digon yw; daeth yr awr:

wele, yr ydys yn bradychu Mab y dyn i
ddwylaw pechaduriaid.

42 Cyfodwch, awn; wele, y mae yr hwn fydd yn fyrradychu yn agos.
 * Mat. 26. 43 ¶ Ac yn y man, ac efe etto yn llefaru, daeth Judas, un o'r deuddeg, a chyd ag ef dyfa fawr â chleddyfau a ffyn, oddi wrth yr arch-offeiriad, a'r ygrifenyddion, a'r henuriaid.
 44 A'r hwn a'i bradychodd ef a roddasai arwydd iddynt, gan ddywedyd, Pwy hyn-nag a gusanwyf, hwnnw yw: deliwech ef, a dygwch ymaith yn sicr.
 45 A phan ddaeth, yn ebrwydd efe a aeth atto, ac a ddywedodd, Rabbi, Rabbi; ac a'i culanodd ef.
 46 ¶ A hwythau a roifant eu dwylaw arno, ac a'i daliafant ef.
 47 A rhyw un o'r rhai oedd yn sefyll ger llaw, a dynnodd ei gleddyf, ac a darawodd was yr arch-offeiriad, ac a dorrodd ymaith ei glust ef.
 48 A'r Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Ai megis at leidr y daethoch allan, â chleddyfau ac â ffyn, i'm dalai?
 49 Yr oeddwn i beunydd gyd â chwi athrawiaethu yn y deml, ac ni'm daliafoch: ond r'haidd yw cyflawni'r yf-grithrau.
 50 A hwynt oll a'i gadawfant ef, ac a ffofant.
 51 A rhyw wr ieuange oedd yn ei ddilyn ef, wedi ymwigo â lliain main ar ei gorph noeth; a'r gwyr ieuainge a'i daliafant ef.
 52 A hwn a adawodd y lliain, ac a ffodd oddi wrthynt yn noeth.
 * Mat. 26. 53 ¶ A hwy a ddygafant yr Iesu at yr arch-offeiriad: a'r holl arch-offeiriad, a'r henuriaid, a'r ygrifenyddion, a ymgafgl-afant gyd ag ef.
 54 A Phetr a'i canlynodd ef o hirbell, hyd yn llys yr arch-offeiriad; ac yr oedd efe yn eistedd gyd â'r gwafanaethwyr, ac yn ymdwymno wrth y tan.
 * Mat. 26. 55 ¶ A'r arch-offeiriad a'r holl gynghor a geisafant dyftiolaeth yn erbyn yr Iesu, i'w roi ef i'w farwolaeth; ac ni chwafant.
 56 Canys llawer a ddygafant gau-dyftiolaeth yn ei erbyn ef; eithr nid oedd eu tyftiolaethau hwy yn gyffon.
 57 A rhai a gyfodafant ac a ddygafant gam-dyftiolaeth yn ei erbyn, gan ddywed-
 yd, 58 Ni a'i clywfoem ef yn dywedyd, y Mi a ddinystraf y deml hon o waith dwylaw, ac mewn tridiau yr adeiladaf arall heb fod o waith llaw.
 59 Ac etto nid oedd eu tyftiolaeth hwy felly yn gyffon.
 60 A chyfododd yr arch-offeiriad yn y canol, ac a ofynodd i'r Iesu, gan ddywed-
 yd, Oni attebi di ddim? beth y mae y rhai hyn yn ei dyftiolaethu yn dy erbyn?
 * Efaï. 53. 7. 61 Ac efe a dawodd, ac nid atebodd ddim. Drachefn yr arch-offeiriad a ofyn-
 odd iddo, ac a ddywedodd wrtho, Ai tydi yw Crist, Mab y Bendigedig?
 * Mat. 24. 30. 62 A'r Iesu a ddywedodd, Myfi yw: a a chwi a gewch weled Mab y dyn yn eistedd ar ddeheu-law y gallu, ac yn dyfod yng-
 hymmylau y nef.
 63 Yna'r arch-offeiriad, gan rwygo ei ddillad, a ddywedodd, Pa raid i ni mwy wrth dyfion?
 64 Chwi a glywfoch y gabledd: beth dyb-
 ygwch chwi? A hwynt oll a'i condemn-
 iafant ef, ei fod yn euog o farwolaeth.
 65 A dechreuodd rhai boeri arno, a chuddiocu wyneb, a'i geruodio; a dywedyd

wrtho, Prophwyda. A'r gweinidogion a'i tarawfant ef â gwaill.
 66 ¶ Ac fel yr oedd Petr yn y llys i chledrau eu wared, daeth un o forwyniou yr arch-offeiriad:
 67 A phan ganfu hi Betr yn ymdwymno, hi a edrychodd arno, ac a ddywedodd, Ti-thau hefyd oedditi gyd â'r Iesu o Nazareth. Ioan 18.16.
 68 Ac efe a wadodd, gan ddywedyd, Nid adwaen i, ac ni wn i beth yr wyt yn ei ddywedyd. Ac efe a aeth allan i'r porth; a'r ceiliog a ganodd.
 69 ¶ A phan welodd y llanges ef dra-
 chefn, hi a ddechreuodd ddywedyd wrth y rhai oedd yn sefyll yno, Y mae hwn yn un o honynt.
 70 Ac efe a wadodd drachefn. Ac ychydig wedi, y rhai oedd yn sefyll ger llaw a ddywedafant wrth Betr drachefn, Yn wir yr wyt ti yn un o honynt: a canys Galilead wyt, a'th leferydd fydd debyg.
 71 Ond efe a ddechreuodd regu a thyng-
 gu, Nid adwaen i y dyn yma yr ydych chwi yn dywedyd am dano.
 72 A'r ceiliog a ganodd yr ail waith.
 ¶ A Phetr a gofodd y gair a ddywedafai'r Iesu wrtho, Cyn canu o'r ceiliog ddwy-
 waith, ti a'm gwedi deirgwaith. + A + Neu, chan ystyried hynny, efe a wylodd.
 P E N . X V .
 I Dwy yn yr Iesu yn rhwym, ac achwyn arno deff, neu, ger bron Pilat. 15 Wrth ffoedd y bobl ac fe gyffredin, golhwng Barabbas y llefrudd yn ddechreuodd rhydd, a thraddodi'r Iesu i'w groes-helio. wyllo.
 17 Ei goroni ef â drain, 19 poeri arno, a'i wat-war. 21 Efe yn diffygio yn dau yn ei groes. 27 Ei grogi ef rhwng dau leidr. 29 Y mae yn dioddes difenwad yr Iuddeuon: 39 etto y canwriad yn cyffesu ei fod ef yn fab Duw: 43 a Jofeph yn ei gladdu ef yn barchedig.
 A C ym y fan y bore, yr ymgynghorodd yr arch-offeiriad gyd â'r henuriaid a'r ygrifenyddion, a'r holl gynghor: ac wedi iddynt rwymo'r Iesu, hwy a'i dygaf-
 ant ef ymaith, ac a'i traddodafant at Bilat. 2 A gofynodd Pilat iddo, Ai ti yw Brenhin yr Iuddeuon? Yntau a atebodd ac a ddywedodd wrtho, Yr wyt ti yn dywedyd.
 3 A'r arch-offeiriad a'i cyhuddafant ef + o lawer o bethau: eithr nid atebodd efe ddim.
 4 ¶ A Philat drachefn a ofynodd iddo, gan ddywedyd, Oni attebi di ddim? wele faint o bethau y maent yn eu tyftiolaethu yn dy erbyn.
 5 Ond yr Iesu etto nid atebodd ddim; fel y rhyfeddodd Pilat.
 6 Ac e'r yr wyl honno y gollyngai efe yn rhydd iddynt un carcharor, yr hwn a ofynent iddo.
 7 Ac yroeddun a elwid Barabbas, yr hwn oedd yn rhwym gyd â'i gyd-derfysgwyr, y rhai yn y derfysga wnaethent lofruddiaeth.
 8 A'r dyrfagan groch-lefain, a ddechreu-
 odd ddeilyf arno wneuthur fel y gwnaethai boh amfer iddynt.
 9 A Philat a atebodd iddynt, gan ddy-
 wedyd, A fynnwch chwi i mi ollwng yn rhydd i chwi Frenhin yr Iuddeuon?
 10 (Canys efe a wyddai mai o gynfigen y traddodafai'r arch-offeiriad ef)
 11 ¶ A'r arch-offeiriad a gynhyrfafant y bobl, fel y gollyngai efe yn hytrach Farab-
 bas yn rhydd iddynt.
 12 A Philat a atebodd ac a ddywed-
 odd drachefn wrthynt, Beth gan hynny a fynnwch

+ Neu,
 chledrau eu
 dwylaw,
 b Mat. 26.

Luc 22. 55.
 Ioan 18. 16.

* Mat. 26.
 Luc 22. 58.
 Ioan 18. 25.

* Mat. 26.
 Luc 22. 58.
 Ioan 18. 25.

* Mat. 26.
 Luc 22. 58.
 Ioan 18. 25.

* Mat. 26.
 Luc 22. 58.
 Ioan 18. 25.

* Mat. 26.
 Luc 22. 58.
 Ioan 18. 25.

* Mat. 26.
 Luc 22. 58.
 Ioan 18. 25.

* Mat. 26.
 Luc 22. 58.
 Ioan 18. 25.

* Mat. 26.
 Luc 22. 58.
 Ioan 18. 25.

* Mat. 26.
 Luc 22. 58.
 Ioan 18. 25.

* Mat. 26.
 Luc 22. 58.
 Ioan 18. 25.

* Mat. 26.
 Luc 22. 58.
 Ioan 18. 25.

* Mat. 26.
 Luc 22. 58.
 Ioan 18. 25.

* Mat. 26.
 Luc 22. 58.
 Ioan 18. 25.

* Mat. 26.
 Luc 22. 58.
 Ioan 18. 25.

* Mat. 26.
 Luc 22. 58.
 Ioan 18. 25.

* Mat. 26.
 Luc 22. 58.
 Ioan 18. 25.

* M
 26.
 Ioan

* Ma
 32.
 Luc

* Luc
 33.
 Ioan

+ cyn
 gedig
 myrr.
 h Pf. 2

Ioan 1
 i Mat.
 45.

Luc 23
 Ioan 19
 k Mat.

37.
 Ioan 19
 i Mat.

38.
 m Efaï.
 12.

Luc 22
 m Pf. 22
 o Pen. 1

58.
 Ioan 2.

* Luc 23
 39.

* Mat. 27
 45.
 Luc 23.4

* dir.
 i Pf. 22. 1
 Mat. 27.4

Ioan 19.25

'Croes-hoelio' r Iesu; a'i farw; PEN. XV, XVI.

a'i gladdu; a'i adgyfodi.

fynawch i mi ei wneuthur i'r hon yr ydych yn eialw Brenhin yr Iuddewon?
 13 A hwythau a lefasant drachefn, Croes-hoelia ef.
 14 Yna Pilat a ddywedodd wrthynt, Ond pa ddrwg a wnaeth efe? A hwythau a lefasant fwy-fwy, Croes-hoelia ef.
 15 ¶ A Philat yn chwennych bodd-loni'r bobl, a ollyngodd yn rhydd iddynt Farabbas; a'r Iesu, wedi iddo ei fflangellu, a draddododd efe i'w groes-hoelio.
 16 A'r milwyr a'i dygasant ef i fewn y llys, a elwir Pretorium; a hwy a alwasant ynghyd yr holl fyddin.
 17 Ac a'i gwsgasant ef â phorphor, ac a blethasant goron o ddrain, ac a'i dodasant am ei ben;
 18 Ac a ddechreuasant gyfarch iddo, Hanffych well, Brenhin yr Iuddewon.
 19 A hwy a gurasant ei ben ef â chor-fen, ac a boerasant arno, a chan ddodi eu gliniau i lawr, a'i haddolasant ef.
 20 Ac wedi iddynt ei watwaref, hwy a ddiofasant y porphor oddi am dano, ac a'wgwsasant ef â'i ddillad ei hun, ac a'i dygasant allan i'w groes-hoelio.
 21 A'r hwy a gymhellasant un Simon o Cyrene, yr hwn oedd yn myned heibio, wrth ddyfod o'r wlad, i'w ad Alexander a Rufus, i ddwyn ei groes ef.
 22 A hwy a'i harweinasant ef i le a elwid Golgotha; yr hyn o'i gyfieithu yw, Lle'r ben-glog;
 23 Ac a roisant iddo i'w yfed win + myrild; eithr efe ni's cymmerth.
 24 Ac wedi iddynt ei groes-hoelio, a hwy a rannasant ei ddillad ef, gan fwrw coelbren arnynt, beth a gai bob un.
 25 A'r drydedd awr oedd hi, a hwy a'i croes-hoeliasant ef.
 26 Ac yr oedd ysgifen ei achos ef wedi ei hargraphu, **BRENHIN YR IUDDEWON.**
 27 A hwy a groes-hoeliasant gyd ag ef ddau leidr; un ar y llaw ddehau, ac un ar yr afwy iddo.
 28 A'r ysgrythyr a gyflawnwyd, yr hon a ddywed, "Ac efe â gyfrifwyd gyd â'r rhai anwir."
 29 A'r rhai oedd yn myned heibio a'i cablasant ef, gan ysgwyd eu pennau, a dywedyd, Och, o tydi yr hwn wyt yn dnystrio'r deml, ac yn ei hadeiladu mewn tridiau,
 30 Gwared dy hun, a disgyn oddi ar y groes.
 31 Yr un ffunud yr arch-offeiriad hefyd yn gwatwar, a ddywedasant wrth eu gilydd gyd â'r ysgryfnyddion, Eraill a waredodd, ei hun ni's gall ei wared.
 32 Disgyned Crist, Brenhin yr Israel, yr awr hon oddi ar y groes, fel y gwelom, ac y credom, ¶ A'r rhai a groes-hoeliesid gyd ag ef, a'i disenwasant ef.
 33 A phan ddaeth y chweched awr, y bu tywyllwch ar yr holl + ddaear hyd y nawfed awr.
 34 Ac ar y nawfed awr y dolefodd yr Iesu â llef uchel, gan ddywedyd, "Eloi, Eloi, lama fabaethani?" yr hyn o'i gyfieithu yw, Fy Nuw, fy Nuw, pahan y'm gadewais?
 35 A rhai o'r rhai a safent ger llaw, pan glywsant, a ddywedasant, Wele, y mae efe yn galw ar Elias.
 36 Ac un a redodd, ac a lanwodd ysbwng yn llawn o sinegr, ac a'i dododd

ar gorsen, ac a'i diododd ef, gan ddy-
 wedyd, Peidiwch, edrychwch a ddaw 21.
 Elias i'w dynnu ef i lawr.
 37 A'r Iesu a lefodd â llef uchel, ac a
 ymadawodd â'r yspyd.
 38 A llen y deml a rwygwyd yn ddwy, Ioan 19.30.
 oddi fynu hyd i wared.
 39 A phan welodd y canwriad, yr hwn
 oedd yn sefyll ger llaw gyferbyn ag ef, Luc 23.45.
 ddarfod iddo yn llefain felly, ymado â'r
 yspyd, efe a ddywedodd, Yn wir Mab 54.
 Duw oedd y dyn hwn. Luc 23.47.
 40 Ac yr oedd hefyd wragedd yn
 edrych o hirbell: ym mhlith y rhai yr oedd 55.
 Mair Magdalen, a Mair mam Iago fychan
 a Jose, a Salome;
 41 Y rhai hefyd, pan oedd efe yng Nga-
 lilea, a'i dilynasant ef, ac a weiniasant
 iddo; a gwagedd eraill lawer, y rhai a
 ddaethent gyd ag ef i fynu i Jerusalem.
 42 ¶ Pan ydoedd hi weithian yn hwy-
 (am ei bod hi yn ddarpar-wyl, sef y dydd
 cyn y fabbath) Luc 23.50.
 43 Daeth Joseph o Arimathea, cyngor-
 wr pendefigaidd, yr hwn oedd yntau
 disgwyl am deyrnas Dduw; ac a aeth yn
 hy i mewn at Bilat, ac a ddeisyfiodd gorph
 yr Iesu.
 44 A rhyfedd oedd gan Bilat o buafai efe
 farw eifoes: ac wedi iddo alw y canwriad
 atto, efe a ofynodd iddo a oedd efe wedi
 marw er ys meityn.
 45 A phan wybu gan y canwriad, efe a
 roddes y corph i Joseph.
 46 Ac efe a brynodd lliain main, ac a'i
 tynnodd ef i lawr, ac a'i hamdodd yn y
 lliain main, ac a'i dododd ef mewn bedd
 a naddasid o'r graig; ac a dreiglodd faen
 ar ddrws y bedd.
 47 A Mair Magdalen a Mair mam Jose,
 a edrychasant pa le y dodid ef.

PEN. XVI.

1 Angel yn mynegi adgyfodiad Crist i dair o
 wragedd. 9 Crist ei hun yn ymddangos i
 Fair Fagdalen: 12 i ddau oedd yn myned
 i'r wlad: 14 yna i'r apostolion, 15 y rhai
 y mae efe yn eu hanfon allan i bregethu'r
 efengyl: 19 ac yn efgyn i'r nefoedd.
 A C wedi darfod y dydd fabbath, Mair
 Magdalen, a Mair mam Iago, a Sa-
 lome, a brynasant + ber-arogla, i ddy-
 fod i'w enneinio ef.
 2 Ac yn fore iawn, y dydd cyntaf o'r
 wythnos, y daethant at y bedd, a'r haul
 wedi codi.
 3 A hwy a ddywedasant wrth eu gilydd,
 Pwy a dreigla i ni y maen ymaith oddi
 wrth ddrws y bedd?
 4 (A phan edrychasant, hwy a ganfuant
 fod y maen wedi ei dreiglo ymaith) canys
 yr oedd efe yn fawriawn.
 5 Ac wedi iddynt fyned i mewn i'r
 bedd, hwy a welasant fab ieuangc yn ei-
 stedd o'r tu deheu, wedi ei ddilladu â
 gwisg wenllaes; ac a ddychrynasant.
 6 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Na
 ddychrynwch. Ceisio yr ydych yr Iesu o
 Nazareth, yr hwn a groes-hoeliwyd: efe
 a gyfododd; nid yw efe yma: wele'r
 man y dodasant ef.
 7 Eithr ewch ymaith, dywedwch i'w
 ddisgyblion ef, ac i Beir, ei fod ef yn my-
 ned o'ch blaen chwi i Alilea: yno y
 ceuwch ei weled ef, fel y dywedodd i chwi.
 8 Ac wedi myned allan ar frys, hwy a
 ffofant oddi wrth y bedd; canys dychryn a
 syndod

⁸ Edrychi syndod oedd arnynt. ¹ Ac ni ddywedafant Mat. 23. 8. ddini wrth neb: canys yr oeddynt wedi Luc. 24. 9. ofni.

⁹ ¹ A'r Iesu, wedi adgyfodi y bore y dydd cyntaf o'r wythnos, ² a ymddangosodd yn gyntaf i Fair Fagdalen; ³ o'r Luc 8. 2. hon y bwriadai efe allan ffaith o gythreuliaid.

¹⁰ Hithau a aeth ac a fynegodd i'r rhai a fuafent gyd ag ef, ac oeddynt mewn gadar ac wylofaint.

¹¹ A hwythau, pan glywfant ei fod ef yn fyw, ac iddi hi ei weled ef, ni chredent.

¹² ¹ Ac wedi hynny yr ymddangosodd efe mewn gwedd arall ² i ddau o honvnt, a hwynt yn ymdeithio, ac yn myned i'r wlad.

¹³ ¹ A hwy a aethant ac a fynegafant i'r lleill: ac ni chredent iddynt hwythau.

¹⁴ ¹ ² Ac ar ol hynny efe a ymddangosodd i'r un ar ddeg, a hwynt yn eistedd i fwyta; ac a ddannododd iddynt eu hanghredinaeth, a'u calon-galedwch, am na chredafent y rhai a'i gwelfent ef wedi adgyfodi.

¹ Luc 24. 36.

¹ Ioan 20. 19.

¹ 1 Cor. 15. 7.

¹ Neu, Jac. 1. 12.

¹⁵ ¹ Ac efe a ddywedodd wrthynt, Ewech ¹ Mat. 23. i'r holl fyd, a phregethwch yr efengyl i 19. bob ereadur.

¹⁶ ¹ Y neb a gredo ac a fedyddier a ¹ m Ioan 3. fydd cadwedig: ² eithr y neb ni chredo ² n Ioan 12. a gondemniar.

¹⁷ ¹ A'r arwyddion hyn a ganlynant y 48. rhai a gredant; ² Yn fy enw i y bwriant ² o Luc 10: allan gythreuliaid; ac ² a thafodau newyddion y llefant; ² Act. 5. 16.

¹⁸ ¹ Scirph a godant ymaith, ac os yfant a ² 8. 7. ddim marwol, ni wna iddynt ddim ni- a 16. 18. weid; ² ar y cleision y rhoddant eu dwy- a 19. 12. law, a hwy a fyddant iach. ² Act. 2. 4.

¹⁹ ¹ Ac felly yr Arglwydd, ² wedi lle- a 10. 46. faru wrthynt, ² a gymmerwyd i fynu i'r a 19. 6. nef, ² ac a citteddodd ar ddeheu-law i Cor. 12. Dduw. ² 10, 28.

²⁰ ¹ A hwythau a aethant allan, ac a ² Luc 10: 19. bregethafant ym mhob man, a'r Arglwydd Act. 28. 5. yn cyd-weithio, ² ac yn cadarnhau i'r a 19. 17. gair trwy arwyddion y rhai oedd yn can- a 28. 8. lyn. Amen. ² Act. 1. 2, 3. ² Luc 24. 51.

¹ Pf. 110. 1: ² Act. 14. 3: ² Heb. 2. 4.

Y YR EFENGYL YN OL SANCT LUC.

PEN. I.

¹ Rhag-ymadredd yr holl efengyl. ⁵ Cenhed- iad Ioan Fedyddiwr, ²⁶ a Christ. ³⁹ Pro- phwydoliaeth Elisabeth a Mair am Grist. ⁵⁷ Genedigaeth ac enwaediad Ioan. ⁶⁷ Prophwydoliaeth Zacharias am Grist, ⁷⁶ ac Ioan.

^Y N gymmait a darsod i lawer gym- meryd mewn llawfodod allan mewn trefn draethawd am y pethau a gredir yn eddiarnu yn ein plith,

¹ Heb. 2. 3. ² ² Megis y traddodafant hwy i ni, y ¹ Ioan 1. 1. rhai oeddynt eu hunain o'r dechreuad

¹ Marc 1. 1. yn gwled, ac yn weinidogion y gair: ¹ Ioan 15. 27. ³ ² Minnau a welais yn dda, wedi i mi ¹ Act. 15. ddilyn pob peth yn ddysal o'r dechreuad,

^{19, 25, 28.} ygrifenu mewn trefn attat, ² O ardder- i Cron. 7. choctaf Theophilus,

^{40.} ⁴ Fel y caif wybod sicrwydd am y peth- ¹ Act. 1. 1. au y'th ddyfgywyddynt.

^Y ⁵ ^Y R oedd ² yn nyddiau Herod chweched frenhin Judea ryw offeiriad a'i Flwyddyn epw Zacharias, ¹ o ² ddyddgylch Abia: a'i wraig oedd o ferched Aaron, a'i henw Elisabeth.

⁶ Ac yr oeddynt ill dau yn gyfiawn ger bron Duw, yn rhodio yn holl orchymynion a deddfau'r Arglwydd, ynddiargyoedd.

⁷ Ac nid oedd plentyn iddynt, am fod Elisabeth yn amhulantadwy, ac yr oeddynt ¹ Mat. 2. 1. wedi myned ill dau mewn gwith o oedran.

¹ 1 Cron. 24. 10. ⁸ A bu, ac efe yn gwafanaethu fwydd offeiriad ger bron Duw, yn nhrefn ei ¹ Neh 12. 4. ⁴ ddyddgylch ef,

^{17.} ⁹ Yn ol arfer fwydd yr offeiriad, ddy- fod o ran iddo ² arogl-darthu yn ol ei fyned i deml yr Arglwydd.

¹⁰ A holl liaws y bobl oedd allan yn gweddio ar awr yr arogl-darthiad.

¹¹ Ac ymddangosodd iddo angel yr Ar- Dat. 16. 17. glwydd yn fellyll o'r tu deheu i ¹ a allor yr Lef 8. 3, 4 arogl-darth.

¹² A Zacharias, pan ganfu a gythrybli- wyd, ac ofn a fyddodd arno.

¹³ Eithr yr angel a ddywedodd wrtho, Nac ofna, Zacharias: canys gwrandawyd dy weddi; a'th wraig Elisabeth a ddwg i ti fab, a'th i elwi ei enw ef Ioan.

¹ Adn. 60.

^{63.}

¹⁴ A bydd i ti lawenydd a gorfoledd; a ² llawer a lawenychant am ei enedig- aeth ef. ² Adn. 53.

¹⁵ Canys mawr fydd efe yngolwg yr Arglwydd, ac ¹ nid yf na gwin na diod gadarn; ac efe a gyflawnir o'r Yspryd Glân, ² m ie, o groth ei fam:

¹⁶ ¹ A llawer o blant Israel a dry efe at yr Arglwydd eu Duw.

¹⁷ Ac efe a â o'i flaen ef yn yspryd a nerth Elias, ² o i droi calonau'r tadeau at y plant, a'r anufudd ² i ddoethineb y cyfiawn; i ddarparu i'r Arglwydd bobl harod.

¹⁸ A dywedodd Zacharias wrth yr an- gel, ² Pa fodd y gwybyddaf fi hyn? canys henaifgwr wyf fi, a'm gwraig hefyd mewn gwith o oedran.

¹⁹ A'r angel gan ateb a ddywedodd wrtho, Myfi yw ² Gabriel, yr hwn wyf yn fellyll ger bron Duw, ac a anfonwyd i lesaru wrthynt, ac ² i fynegi i ti y newydd- ion da hyn.

²⁰ Ac wele, ² i ti a fyddi fud ac heb allu lesaru hyd y dydd y gwneler y pethau hyn, am na chredaist i'm geiriau i, y rhai a gyflawnir yn eu hamfer.

²¹ Ac yr oedd y bobl yn disgwyl am Zacharias: a rhyfeddu a wnaethant ei fod ef yn aros cyhyd yn y deml.

²² A phan ddaeth efe allan, ni allai efe lesaru wrthynt: a hwy a wybuant weled o hono weledigaeth yn y deml: ac yr oedd efe yn gwneuthur amnaid iddynt; ac efe a arhosodd yn fud.

²³ A bu, cyn gynted ag y cyflawnwyd dyddiau ei weinidogaeth ef, fyned o hono i'w dy ei hun.

²⁴ Ac ar ol y dyddiau hynny y cafodd Elisabeth ei wraig ef feichiogi, ac a ym- guddiodd bwm mis, gan ddywedyd,

²⁵ Fel hyn y gwnaeth yr Arglwydd i mi yn y dyddiau'r edrychodd arnaf i ² dynnu ymaith fy ngwaradwydd ym mhlith dyn- ion.

²⁶ ¹ Ac yn y chweched mis yr anfon- wyd yr angel Gabriel oddi wrth Dduw, i ddinas yng Ngahilea a'i henw Nazareth,

27 At

¹ M. 39.

¹ Efa. Mat. 7. Pen. 1.

¹ Efa. Mat. 16. Dat. 1.

¹ Efa. Mat. 16. Dat. 1.

¹ Efa. Mat. 16. Dat. 1.

¹ Efa. Mat. 16. Dat. 1.

¹ Efa. Mat. 16. Dat. 1.

¹ Efa. Mat. 16. Dat. 1.

¹ Efa. Mat. 16. Dat. 1.

¹ Efa. Mat. 16. Dat. 1.

¹ Efa. Mat. 16. Dat. 1.

¹ Efa. Mat. 16. Dat. 1.

¹ Efa. Mat. 16. Dat. 1.

¹ Efa. Mat. 16. Dat. 1.

¹ Efa. Mat. 16. Dat. 1.

¹ Efa. Mat. 16. Dat. 1.

¹ Efa. Mat. 16. Dat. 1.

¹ Efa. Mat. 16. Dat. 1.

¹ Efa. Mat. 16. Dat. 1.

¹ Efa. Mat. 16. Dat. 1.

¹ Efa. Mat. 16. Dat. 1.

¹ Efa. Mat. 16. Dat. 1.

¹ Efa. Mat. 16. Dat. 1.

¹ Efa. Mat. 16. Dat. 1.

¹ Efa. Mat. 16. Dat. 1.

¹ Efa. Mat. 16. Dat. 1.

¹ Efa. Mat. 16. Dat. 1.

¹ Efa. Mat. 16. Dat. 1.

¹ Efa. Mat. 16. Dat. 1.

¹ Efa. Mat. 16. Dat. 1.

¹ Efa. Mat. 16. Dat. 1.

¹ Efa. Mat. 16. Dat. 1.

¹ Efa. Mat. 16. Dat. 1.

¹ Efa. Mat. 16. Dat. 1.

¹ Efa. Mat. 16. Dat. 1.

¹ Efa. Mat. 16. Dat. 1.

¹ Efa. Mat. 16. Dat. 1.

¹ Efa. Mat. 16. Dat. 1.

¹ Efa. Mat. 16. Dat. 1.

¹ Efa. Mat. 16. Dat. 1.

- ^u Mat. 1. 27 At forwyn ^a wedi ei dyweddio i wr a'i enw Joseph, o dŷ Ddafydd; ac enw'r forwyn oedd Mair.
- 28 A'r angel a ddaeth i meyn atti, ac a ddywedodd, Hanffych well, yr hon a gefaist ras; yr Arglwydd fydd gyd â thi: bendigaid i'r ym mhilith gwagedd.
- 29 A hithau, pan ei gwelodd, a gythryblwyd wrth ei ymadrodd ef; a meddylio a wnaeth pa fath gyfarch oedd hwn.
- 30 A dywedodd yr angel wrthi, Nac ofna, Mair: canys ti a gefaist ffair gyd â Duw.
- ^{*} Efaï. 7. 14. 31 ^{*} Ac wele, ti a gei feichiogi yn dy Mat. 1. 21. groth, ac a egori ar fab, ac ^y a elwi ei ^y Pen. 2. 21. enw ef IESŪ.
- ^{*} Pl. 132. 32 Hwn fydd mawr, ac a elwir yn Fab y Goruchaf: ac iddo ^y rhydd ^y yr Arglwydd Dduw orfuddfa ei dad Dafydd.
- ^{*} Efaï. 9. 6. 33 ^{*} Ac efe a deyrnafa ar dŷ Jacob yn dat. 3. 7. dragwydd; ac ar ei frenhiniaeth ni bydd ^{*} Dan. 2. diwedd.
- 34 A Mair a ddywedodd wrth yr angel, Pa fodd y bydd hyn, gan nad adwaen i wr?
- 35 A'r angel a atebodd ac a ddywedodd wrthi, Yr Yspryd Glân a ddaw arnat ti, a nerth y Goruchaf a'th gyfoda di: am hynny hedyd y peth sanctaidd a aner o honot ti, a elwir yn Fab Duw.
- 36 Ac wele, Elisabeth dy gares, y mae hithau wedi beichiogi ar fab yn ei henaint: a hwn yw'r chwachedd mis iddi hi yr hon a elwid yn ammhiantadwy.
- ^{*} Gen. 18. 37 Canys ^{*} gyd â Duw ni bydd dim yn ammhofibl.
- Jer. 32. 17. 38 A dywedodd Mair, Wele wafanaethyddes yr Arglwydd; bydded i mi yn ol dy Mat. 19. 26. ar di. A'r angel a aeth ymaith oddi Pen. 15. 27. wrthi hi.
- 39 ^{*} A Mair a gyfododd yn y dyddiau hynny, ac a aeth i'r mynydd-dir ar frys, i ddinas o Juda;
- 40 Ac a aeth i meyn i dŷ Zacharias, ac a gyfarchodd well i Elisabeth.
- 41 A bu, pan glybu Elisabeth gyfarchiad Mair, i'r plentyn yn ei chroth hi lammu: ac Elisabeth a lannwyd o'r Yspryd Glân.
- 42 A llefain a wnaeth â llef uchel, a dywedodd, Bendigedig wyt ti ym mhilith gwagedd, a bendigedig yw ffirwyth dy groth di.
- 43 Ac o ba le ^y mae hyn i mi, fel y delai mam fy Arglwydd attaf fi?
- 44 Canys wele, er cynted y daeth lleferydd dy gyfarchiad di i'm clustiau, y plentyn a lammodd o lawenydd yn fy nghroth.
- ^{*} Neu, a gredodd y canys bydd cyflawniad o'r pethau a ddywedwyd wrthi gan yr Arglwydd.
- 46 ^{*} A dywedodd Mair, Y mae fy enaid yn mawrhau'r Arglwydd.
- 47 A'm hyspyrd a lawenyddodd yn Nuw fy lachawdwr.
- ^{*} Pl. 138. 6. 48 Canys ^{*} efe a edrychodd ar waelled ei wafanaethyddes: o blegid wele, o hyn allan yr holl ghenedlaethau a'm geilw yn wynfydedig.
- 49 Canys yr hwn fydd alluog a wnaeth ^{*} Ex. 20. 6. i mi fawredd; a sanctaidd ^y ei enw ef. Pl. 103. 17. 50 ^{*} A'i drugaredd fydd yn oes oesoedd ^{*} Efaï 51. 9. ar y rhai a'i hofnant ef.
- 51 ^{*} Efe a wnaeth gadernid â'i fraich: ^{*} Pl. 33. 10. ^{*} efe a wafarodd y rhai beichion ym ^{*} Petr. 5. 5. mwyriad eu calon.
- 52 ^{*} Efe a dynnodd i lawr y cedyrn o'u heisteddfaau, ac a ddychafodd y rhai isel-radd.
- 53 ^{*} Y rhai newynog a lanwodd efe â phethau da; ac efe a anfonodd ymaith y rhai goludog yn weigion.
- 54 Efe a gynnorthwyodd ei was Israel, ^{*} gan gofio ^a drugaredd;
- 55 ^{*} Fel ^y dywedodd wrth ein tadau, ^{*} Jer. 31. Abraham a'i had, yn dragwydd.
- 56 A Mair a arhofodd gyd â hi ynghylch tri mis, ac a ddychwelodd i'w thŷ ei hun.
- 57 ^{*} A chyflawnwyd tympt Elisabeth i Pl. 132. 11. egor; a hi a eiforodd ar fab.
- 58 A'i chymnydogion a'i chenedl a glybub fawrhau o'r Arglwydd ei drugaredd arni; a ^m hwy a gyd-lawenydafant â hi. ^m Adn. 14.
- 59 A bu, ^a ar yr wythfed dydd hwy a ddaethant i enwaedu ar y dyn bach; ac a'i galwafant ef Zacharias, yn ol enw ei dad.
- 60 A'i fam a atebodd ac a ddywedodd, ^{*} Nid felly; eithr Ioan y gelwir ef. ^{*} Adn. 13.
- 61 Hwytthau a ddywedafant wrthi, Nid oes neb o'th genedl a elwir ar yr enw hwn.
- 62 A hwy a wnaethant amnadd ar ei dad ef, pa fodd y mynnai efe ei enwi ef.
- 63 Yntau a atodd am argraph-lech, ac a 'grifienodd, gan ddywydd, ^y Ioan yw ^a Adn. 13. ei enw ef. A rhyfeddu a wnaethant oll.
- 64 Ac agorwyd ei eneu ef yn ebrwydd, a'i dafod ef; ac efe a lefarodd, gan fendithio Duw.
- 65 A daeth ofn ar bawb oedd yn trigo ym eu cylch hwy: a thrwy holl fynydd-dir Judea y cyhoeddwyd ^y y geiriau hyn oll. ⁺ pethau.
- 66 A phawb a'r a'u clywiant, a'u gofodafant yn eu calonau, gan ddywydd, Beth fydd y bachgennyn hwn? A llaw'r Arglwydd oedd gyd ag ef.
- 67 ^{*} A'i dad ef Zacharias a gyflawnwyd o'r Yspryd Glân, ac a brophwyddodd, gan ddywydd.
- 68 Bendigedig fyddo Arglwydd Dduw Israel: canys ^{*} efe a ymwelodd, ac a ^{*} Pen. 7. 16. wnaeth ymwared i'w bobl;
- 69 Ac ^{*} efe a ddychafodd gorn iachawdwriaeth i ni; yn nhŷ Ddafydd ei waf- ^{*} Pl. 132. anaethwr;
- 70 ^{*} Megis yllefarodd trwy eneu ei sanctaid brophwydi, y rhai oedd o ddechreuad ^a 30. 10. y byd: ^{*} Adn. 3. 21.
- 71 Fel y byddai i ni ymwared rhag ein Rhuf. 1. 2. gelynnion, ac o law pawb o'n cafeion; ^{*} Gen. 12. 3.
- 72 I gwblhau y drugaredd a'n tadau, ac ^a 17. 4. i gofio ei sanctaidd gyfammod: ^a 22. 16.
- 73 ^{*} Y llw a dygodd efe wrth ein tad Heb. 6. 13. Abraham, a roddi i ni.
- 74 Gwedi eis rhyddhau o law ein ge- ^{*} Heb. 9. 14. lynnion, ^{*} ei wafanaethu ef yn ddiöfn, ^{*} Mal. 3. 1.
- 75 Mewn sancteiddrwydd a chyflawnder a ger ei fron ef, holl ddyddian ein bywyd. ^{*} Adn. 17.
- 76 A thithau, bachgennyn, a elwir yn brophwyd i'r Goruchaf: canys ^{*} ti a i o ⁺ er maffaen wyneb yr Arglwydd, i barottai ei ddeuant- ⁺ ffridd ef; ⁺ ymffgar- ⁺ oedd.
- 77 I roddi gwybodaeth iachawdwriaeth i'w bobl, ⁺ y trwy faddeuant o'u pechodau, ^{*} Num. 24. 78 O herwydd ⁺ triondeb trugaredd ein 17. Duw; trwy yr hon yr ymwelodd â ni ^{*} Efa 11. 1. godiad haul o'r uchelder. ^{*} Zec. 3. 8.
- 79 ^{*} I lewyrchu i'r rhai fy'n eistedd a 6. 12. mewn tywyllwch a chyfogd angen, i gy- ^{*} Mal. 4. 2. feirio ein traed i ffordd tangnefedd. ^{*} Efa 9. 2.
- 80 ^{*} A'r bachgen a gynnwyddodd, ac a ^{*} Aet. 16. 18. gryfhawyd yn yr yspryd, ac ^{*} a fu yn y ^{*} Pen. 1. 40. diffaethwch hyd y dydd yr ymddangosodd ^{*} Mat. 3. efe i'r Israel.

PEN. II.

1 Augustus yn trethu holl ymerodraeth Rhufain. 6 Genedigaeth Crist. Angel yn ei fynegi i'r bugeiliaid; 13 a llawer yn canu moliant i Dduw am dan. 21 Enwadedd Crist. 22 Puredigweth Mair. 28 Simeon ac Anna yn prophwydo am Crist: 40. Ac yntau yn cynnyddu meirion doethineb: 46 yn ymresymu a'r doethoriaid yn y deml, 51 ac yn ufudd i'w rieni.

BU hefyd yn y dyddiau hynny, fyned gorchymyn allan oddi wrth Augustus Cesar, i drethu yr holl fyd.

2 (Y trethiad yma a wnaethpwyd gyntaf pan oedd Cyrenius yn rhaglaw ar cyffredin a Syria)

3 A phawb a aethant i'w trethu, bob un i'w ddinas ei hun.

4 A Joseph hefyd a aeth i fynu o Alilea, o ddinas Nazareth, i Judea, i ddinas Dafydd, yr hon a elwir Bethlehem (am ei fod o dy a thylwyth Dafydd)

5 I'w drethu gyd â Mair, yr hon a ddyweddiadid yn wraig iddo, yr hon oedd yu feichiog.

6 A bu, tra'r oeddynt hwy yuo, cyflawnwyd y dyddiau i eisor o hon.

7 A hi a egorodd ar ei mab + cyntaf-anedig, ac a'i rhwymodd ef mewn cadachau, ac a'i dododd ef yn y prefeb; am nad oedd iddynt le yn y lle.

8 Ac yroedd yn y wlad honno fugeiliaid yn aros yn y maes, ac yn gwylicd eu + praidd hwn nos.

9 Ac wele, angel yr Arglwydd a safodd ger llaw iddynt, a gogoniant yr Arglwydd a ddigleiriodd o'u hamgylch: ac ofni yn ddriawr a wnaethant.

10 A'r angel a ddywedodd wrthynt, Nac ofnwch: canys wele yr wyf fi yn mynegi i chiw newyddion da o lawenydd mawr, yr hwn a fydd i'r holl bobl.

11 Canys ganwyd i chiw heddyw geidwad yn minas Dafydd, yr hwn yw Crist yr Arglwydd.

12 A hyn fydd arwydd i chiw; Chiw a gewch y dyn bach wedi ei rwymo mewn cadachau, a'i ddodi yn y prefeb.

13 Ac yn ddisymmwith yr oedd gyd â'r angeliaid o lu nesol, yn molianu Duw, ac yn dywedyd,

14 Gogoniant yn y goruchaf i Dduw, ac ar y ddaear + tangnefedd, i ddynion ewyllys da.

15 A bu, pan aeth yr angylion ymaith oddi wrthynt i'r nef, + y bugeiliaid hwythau a ddywedasant wrth eu gilydd, Awn hyd Fethlehem, a gwelwn y peth hwn a wnaethpwyd, yr hwn a hyspyfodd yr Arglwydd i ni.

16 A hwy a ddaethant ar frys; ac a gawfant Fair a Joseph, a'r dyn bach yn gorwedd yn y prefeb.

17 A phan wellant, hwy a gyhoeddafant y gair a ddywedafid wrthynt am y bachgen hwn.

18 A phawb a'r a'i clywfant, a ryfedd-afant am y pethau a ddywedafid gan y bugeiliaid wrthynt.

19 Eithr Mair a gadwodd y pethau hyn oll, gan eu hyftryd yn ei chalon.

20 A'r bugeiliaid a ddychwelafant, gan ogoneddu a molianu Duw am yr holl bethau a glywfant ac a wellant, fel y dywedafid wrthynt.

21 A phan gyflawnwyd wyth niwr-
Lef. 12. 3. nod i enwadedd ar y dyn bach, galwyd ei

enw ef ¹ IESU, yr hwn a enwafid gan yr Y bed-angel cynei ymddwyn ef yn y groth.

22 Ac wedi cyflawni + dyddiau ei phur-Flwyddyn edigaeth hi, yn ol deddf Moses, hwy a'i cyn y dygafant ef i Jerusaleu, i'w + gyflwyno Cyfrif i'r Arglwydd;

23 (Fel yr ysgrifenydd yn neddf yr Ar-
glwydd, ² Pob gwrryw + cyntaf-anedig a ³ Blwyddyn elwir yn sanctaidd i'r Arglwydd)

24 Ac i roddi aberth, yn ol ⁴ yr hyn a ⁵ glwydd. ddywedwyd yn neddf yr Arglwydd, Par ⁶ Mat. 1. 27. o durturod, neu ddau gyw colommen. Pen. 1. 31.

25 Ac wele, yr oedd gwr yn Jerusaleu, ⁷ Lef. 12. a' renw Simeon; a'r gwr hwn oedd gyflawn ⁸ 2, 3, 4, 6. a duwiol, ⁹ yn digwyl am ddiddanwch yr ¹⁰ bresennol. Israel: a'r Ysryd Glân oedd arno. ¹¹ Ex. 13. 2.

26 Ac yr oedd wedi ei hyspyfu iddo gan a'r Ysryd Glân, na welai efe angyd, cyn Num. 3. 13. iddo weled Crist yr Arglwydd. ¹² a 18. 17.

27 Ac efe a ddaeth tuwy'r ysryd i'r ¹³ + yn agoryd deml: a phan ddug ei rieni y dyn bach ¹⁴ y groth. Iesu, i wneuthur drosto yn ol defod y gy-
fraith; ¹⁵ Lef. 12. 2, 6, 8.

28 Yna efe a'i cymmerth ef yn ei frei-
chiau, ac a fendithiodd Dduw, ac a ddy-
wedodd, ¹⁶ Efai. 40. 1. Adn. 38. Gen. 46. 30.

29 Yr awr hon, Arglwydd, y gollyngi ¹⁷ dy was mewn tangnefedd, yn ol dy air: ¹⁸ Phil. 1. 23. Canys fy llygaid ¹⁹ a wellant dy iach-
awdwriaeth. ²⁰ Efai. 52. 10.

31 Yr hon a barottoaist ger bron wyneb yr holl bobloedd; ²¹ Pen. 3. 6. Efai. 42. 32

32 Goleuni i oleuo y Cenhedloedd, a gogoniant dy bobl Israel. ²² a 49. 6.

33 Ac yr oedd Joseph a'i fam ef yn rhy-
feddu am y pethau a ddywedwyd am dano a 28. 28. ef.

34 A Simeon a'u bendithiodd hwynt, ac a ddywedodd wrth Fair ei fam ef, Wele, hwn a ofodwyd o'n gwmp ac yn gyfod-
iad i lawer yn Israel, ac ²³ yn arwydd yr ²⁴ Hof. 14. 9. hwn y dywedir yn ei erbyn. ²⁵ Mat. 21. 44.

35 (A'r thrwy dy enaid di dy hun hefyd ²⁶ Rhuf. 9. yr a' cleddyf) fel y datguddir meddylian ²⁷ 32, 33. llawer o galonau.

36 Ac yr oedd Anna brophwydes, ²⁸ 23, 24. merch Phanuel, o lwyth Aser: hon oedd ²⁹ Cor. 2. oedrannus iawn, ac a fuafai fyw gyd â 16.

37 Ac a fuafai yn wedd yngylch pe-
dair a phedwar ugain mlynedd, yr hon nid ³⁰ Petr. 2. ai allan o'r deml, ond gwafanaethu ³¹ Act. 28. mewn ymprydiau a gweddiau ddydd a 21. Ioan 19. 25.

38 A hon hefyd yn yr awr honno, gan sefyll ger llaw, a foliannodd yr Arglwydd, ac a lefarodd am dano ef wrth y rhai oll

39 oedd yn digwyl ymwared yn + Jerusa-
lem. ³² Marc 15. 43.

39 Ac wedi iddynt orphen pob peth yn ³³ Adn. 25. ol deddf yr Arglwydd, hwy a ddychwel-
afant i Alilea, i'w dinas eu hun Nazareth. ³⁴ Pen. 24. 21. + Israel.

40 A'r bachgen a gynnyddodd, ac a ³⁵ Pen. 1. 30. gryfhaodd yn yr ysryd, yn gyflawn o ³⁶ Adn. 52. ddoethineb: a gras Duw oedd arno ef. ³⁷ Deut. 16. 41

41 A'i rieni ef a aent i Jerusaleu ³⁸ 1, 16. bob blwyddyn ar wyl y pasg.

42 A phan oedd efe yn ddeuddeng ³⁹ Bl. yr Argl. 8. mlydd oed, hwynt-hwy a aethant i fynu i Jerusaleu yn ol defod yr wyl.

43 Ac wedi gorphen y dyddiau a hwy ⁴⁰ yn dychwelyd, arhosodd y bachgen Iesu yn Jerusaleu; ac ni wyddai Joseph a'i fam ef.

44 Eithr gan dybied ei fod ef yn y fintai, hwy a aethant daith diwrnod; ac a'i ceis-
fiant ef ym mhilith eu cenedl a'u cydnabod.

45 A

- 45 A phryd na chawfant ef, hwy a ddy-chwelasant i Jerusalem, gan ei geisio ef.
- 46 A bu, ar ol tridiau, gael o honynt hwy ef yn y deini, yn eistedd ynghanol y doctoriaid, yn gwrandio arnynt, ac yn eu holi hwynt.
- 47 ^a A synnu a wnaeth ar bawb a'r a'i clywfant ef, o herwydd ei ddeall ef a'i atebion.
- 48 A phan welfant ef, bu aruthr ganddynt. A'i fam a ddywedodd wrtho, Fy mab, paham y gwnaethost felly â ni?
- 49 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Paham y ceisfech chi? oni wydddech fod yn rhaid i mi fod ynghylch y pethau a berthyn i'm Tad?
- 50 A hwy ni ddeallasant y gair a ddywedafai ef wrthynt.
- 51 Ac efe a aeth i wared gyd â hwynt, ac a ddaeth i Nazareth, ac a fu oftyngedig iddynt. A'i fam ef a gadwodd yr holl eiriau hyn yn ei chalon.
- 52 A'r Iesu a gynnyddodd mewn doethineb a chorpoloath, a fflafr gyd â Duw a dynion.

PEN. III.

- 1 *Pregeth a bedydd Ioan: 15 ei dystiolaeth ef am Grist. 20 Herod yn carcharu Ioan. 21 Crist, wedi ei fedyddio, yn derbyn dystiolaeth o'r nef. 23 Oedran ac achau Crist, o Joseph i fymu.*
- 26 **Y**N y hymnheg feddiwyddyn o ymerodraeth Tiberius Cefar, a Phontius Pilat yn rhaglaw Judea, a Herod yn detrach Galilea, a'i frawd Phylip yn detrach Iturea agwlad Trachonitis, a Lyfaniais yn detrach Abilene,
- 2 ^a Dan yr arch-offeiriad Annas a Chaiaphas, y daeth gair Duw at Ioan fab Zacharias, yn y diffaethwch.
- 3 ^b Ac efe a ddaeth i bob goror ynghylch yr Iorddonen, can bregethu bedydd edifeirwch, er maddauant pechodau;
- 4 Fel y mae yn ygrifenedig yn llyfr ymadroddion Esaias y prophwyd, yr hwn fydd yn dywedyd, "Llef un yn llefain yn y diffaethwch, Parottowch ffordd yr Arglwydd, gwnewch ei lwybrau ef yn un-iawn."
- 5 Pob pant a lenwir, a phob mynydd a bryn a oftyngir, a'r gwyr-geimion a wneir yn uniawn, a'r geirwon yn ffyrdd gwaithad;
- 6 A phob cnawd a wel iachawdwriaeth Duw.
- 7 Am hynny efe a ddywedodd wrth y bobl oedd yn dyfod i'w bedyddio ganddo, "O genhedlaeth gwiberod, pwy a'ch rhagrybuddiodd chiwi i ffoi oddi wrth y digofaint fydd ar ddyfod?"
- 8 Dygwch gan hynny ffrwythau + addas i edifeirwch; ac na ddechreuwch ddywedyd ynoch eich hunain, Y mae gennym ni Abraham yn dad: canys yr ydwyf yn dywedyd i chiwi, y dichon Duw o'r cerrig hyn godi plant i Abraham.
- 9 Ac yr awr hon y mae'r fwyall wedi ei gosod ar wreiddyn y prenau: ^t pob pren gan hynny a'r nid yw yn dwyn ffrwyth da, a gymmytir i lawr, ac a fwrir yn tan.
- 10 A'r bobloedd a ofynafant iddo, gan ddywedyd, "Pa beth gan hynny a wnawn ni?"
- 11 Ac efe a atebodd ac a ddywedodd

- wrthynt, ^b Y neb fydd ganddo ddwy bais, ^h Iago 2. rhoddod i'r neb fydd heb yr un; a'r neb 15, 16. fydd ganddo fwyd, gwnaed yr un modd. 1 Ioan 3.
- 12 A'r publicanod hefyd a ddaethant i'w bedyddio, ac a ddywedafant wrtho, a 4 20. Athraw, beth a wnawn ni?
- 13 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Na cheisfych ddim mwy nag fydd wedi ei ofodi chiwi.
- 14 A'r milwyr hefyd a ofynafant iddo, gan ddywedyd, A pha beth a wnawn ninnau? Ac efe a ddywedodd wrthynt, + Na + Na roddafyddwch draws wrth neb, ac na chamwch efn ar achwynwch ar neb; a byddwch foddlon neb. i'ch cyflogau.
- 15 Ac fel yr oedd y bobl yn disgwyl, a phawb yn meddylid yn eu calonnau am + ymresymu.
- 16 Ioan a atebodd, gan ddywedyd wrthynt oll, "Myfi yn ddifau wyf yn eich bedyddio chiwi â dwfr: ond y mae un cryfach na myfi yn dyfod, yr hwn nid wyf fi deilwng i ddattod carai ei efigidiau: efe a'ch bedyddia chiwi â'r Yspryd Glân, ac â thian."
- 17 Yr hwn y mae ei wyllyll yn ei law, ac efe a lwyr-lanhâ ei lawr-dyrnu, ac a gafgl y gwenith i'w yigubor; ond yr us a lyf efi â thian annifoddadwy.
- 18 A llawer o bethau eraill a gynghorodd efe, ac a bregethodd i'r bobl.
- 19 Ond Herod y tetrarch, pan geryddwyd ef ganddo am Herodias gwraig Phylip ei frawd, ac am yr holl ddrygioni a wnaethai Herod,
- 20 A chwanegodd hyn hefyd heb law'r cwbl, ac a gauodd ar Ioan yn y carchar.
- 21 A bu, pan oeddi yn bedyddio'r holl bobl, a'r Iesu yn ei fedyddio hefyd, ac yn gweddio, agoryd y nef.
- 22 A disgyn o'r Yspryd Glân mewn rhiith corphorol, megis colommen, arno ef; a dyfod llef o'r nef yn dywedyd, "Ti yw fy anwyl Fab; ynot ti ym boddlonwyd."
- 23 A'r Iesu ei hun oedd ynghylch dechreu ei ddengmlwydd ar hugain oed, mab (fel y tybid) i Joseph fab + Eli,
- 24 Fab Matthat, fab Lefi, fab Melchi,
- 25 Fab Janna, fab Joseph,
- 26 Fab Mattathias, fab Amos, fab Näum,
- 27 Fab Epli, fab Naggai,
- 28 Fab Maath, fab Mattathias, fab Se-meï, fab Joseph, fab Juda,
- 29 Fab Joanna, fab Rhefa, fab Zorobabel, fab Salathiel, fab Neri,
- 30 Fab Melchi, fab Adi, fab Cofam, fab Elmodam, fab Er,
- 31 Fab Jose, fab Eliezer, fab Jorim, fab Mattathat, fab Lefi,
- 32 Fab Simcon, fab Juda, fab Joseph, fab Jonan, fab Eliacim,
- 33 Fab Melea, fab Mainan, fab Mattatha, fab Nathan, fab Dafydd,
- 34 Fab Jesse, fab Obed, fab Booz, fab Salmon, fab Naalfon,
- 35 Fab Aminadab, fab Aram, fab Ef-rom, fab Phares, fab Juda,
- 36 Fab Jacob, fab Isaac, fab Abraham, fab Thara, fab Nachor,
- 37 Fab Saruch, fab Ragau, fab Phalec, fab Heber, fab Sala,
- 38 Fab Caïnan, fab Arphaxad, fab Sem, fab Noë, fab Lamech,
- 39 Fab Mathufala, fab Eroch, fab Jared, fab Maleleel, fab Cainan,
- 40 Fab Enos, fab Seth, fab Adda, fab Duw,

PEN. IV.

- 1 Temtiad ac ymryd Crist. 13 Y mae efe yn gorchygu'r cythraul: 14 yn dechreu pregethu. 16 Pobl Nazareth yn rhyfeddu am ei eiriau graffusol ef. 33 Y mae efe yn iacháu un cythreulig, 38 a mam gwraig Petr, 40 a llawer o gleision eraill. 41 Y cythreuliaid yn cydnabod Crist, ac yn cael cerydd am hynny. 43 Y mae efe yn pregethu trwy y dinasoedd.
27. **A**R^a Iesu yn llawn o'r Ysryd Glân, a ddychwelodd oddi wrth yr Iorddonen, ac a arweiniwyd gan fr yspyd i'r anabwch.
- 2 Yn cael ei demtio gan ddiafol ddeu-gain niwrnod. Ac^b ni fwytaodd efe ddim o fewn y dyddiau hynny: ac wedi eu diweddu llywynt, ar ol hynny y daeth arno chwant bwyd.
- 3 A dywedodd diafol wrtho, Os mab Duw ydwyt ti, dywaid ti y garreg hon, fel y gwneir hi yn fara.
- 4 A'r Iesu a atebodd iddo, gan ddywedyd, c Ynigfenedig yw, Nad ar fara yn unig y bydd dyn fyw, ond ar bob gair Duw.
- 5 A diafol, wedi ei gymmeryd ef i fynu i fynydd uchel, a ddangotodd iddo holl deyrnafoedd y ddaear mewn munud awr.
- 6 A diafol a dywedodd wrtho, I ti y rhoddaf yr awdurdod hon oll, a'u gogoniant hwynt: canys^d i mi y rhoddwyd: ac i bwy bynnag y mynnwyf y rhoddaf finau hi.
- 7 Os tydi gan hynny + a addoli o'm blaen, eiddot ti fyddant oll.
- 8 A'r Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrtho, Des ymaith, Satan, yn fy ol i; canys^e ysgrifenedig yw, Addoli yr Arglwydd dy Dduw, ac ef yn unig a waianaethi.
- 9^f Ac efe a'i dug ef i Jerusalem, ac a'i gosododd ar binacl y deml; ac a ddywedodd wrtho, Os mab Duw ydwyt, bwrw dy hun i lawr oddi yma.
- 10 Canys^g ysgrifenedig yw, Y gorchymyn efe i'w angylion o'tu achos di, ar dy gadw di.
- 11 Ac y cyfodant di yn eu dwylaw, rhag i ti un amfer dard dy droed wrth garreg.
- 12 A'r Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrtho, Dywedwyd, Na themtia'r Arglwydd dy Dduw.
- 13 Ac wedi i ddiafol orphen yr holl demtasiwn, efe a ymadawodd ag ef + i dros amfer.
- 14 **A**r Iesu a ddychwelodd trwy nerth yr yspyd i^h Alilea: a fon a aeth am dano ef trwy'r holl fro oddi amgylch.
- 15 Ac yr oedd efe yn aithrawiaethu yn eu synagogau hwynt, ac yn cael anrhydedd gan bawb.
- 16ⁱ Ac efe a ddaeth i^j Nazareth, lle y magid ef; ac yn ol ei arfer, efe a aeth i'r synagog ar y fabbath, ac a gyfododd i fynu i ddarlain.
- 17 A rhoddodd llyfr y prophwyd Etiaas: Ac wedi iddo agoryd y llyfr, efe a gafodd y lle yr oedd yn ysgrifenedig.
- 18^k Ysryd yr Arglwydd sydd arnaf fi, + o herwydd iddo fy encenio i; i bregethu i'r tlodion yr anfonodd fi, i iacháu'r drylliedig o galon, i bregethu gollyngdod i'r caetion, a chaffaeliad golwg i'r deillion, i ollwng y rhai ysg mewn rhydd-deb;
- 19 I bregethu bliwyddyn gymmeradwy yr Arglwydd.
- 20 Ac wedi iddo gau'r llyfr, a'i roddi i'r gweinidog, efe a eisteddodd. A llygaid pawb oll yn y synagog oedd yn craffu arno.
- 21 Ac efe a ddechreuodd ddyweddyd wrthynt, Heddyw y cyflawnwyd yr ysgrythyr hon yn eich clustiau chwi.
- 22 Ac yr oedd pawb yn dwyn tyfiolaeth iddo, ac yr oedd ynt yn rhyfeddu am y geiriau graffusol a ddeuai allan o'i eneu ef.
- A hwy a ddywedasant, o Onid hwn yw mab Joseph?
- 23 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Yn hollawl y dywedwch y ddihareb hon wrthyf, Y meddyg, iachâ di dy hun: y pethau a glywom ni eu gwneuthur yng Nghapernaum, gwna yma hefyd yn dy wlad dy hun.
- 24 Ac efe a ddywedodd, Yn wir meddaf i chwi, Nad yw un prophwyd yn gymmeradwy yn ei wlad ei hun.
- 25 Eithir mewn gwirionedd meddaf i chwi, Lawer o wragedd gweddwon oedd yn Israel yn nyddiau Elias, pan gauwyd y nef dair blynedd a chwe mis, fel y bu newyn mawr trwy'r holl dir;
- 26 Ac nid at yr un o honynt yr anfonwyd Elias, ond i Sarepta yn Sidon, at Iago 5. 17. wraig weddw.
- 27 A llawer o wahan-gleision oedd yn Israel yn amfer Elisêus y prophwyd; ac ni lanhawyd yr un o honynt, ond Naaman y Syriad.
- 28 A'r rhai oll yn y synagog, wrth glywed y pethau hyn, a lanwyd o ddigofaint;
- 29 Ac a gododant i fynu, ac a'i bwriasant ef allan o'r ddinas, ac a'i dygasant ef hyd ar + ael y bryn yr hwn yr oedd eu dinas + fin.
- wedi ei hachladdu arno, ar fedr ei fwrw ef bendramwnwgl i lawr.
- 30 Ond efe, gan fyned trwy eu canol hwynt, a aeth ymaith;
- 31 Ac a ddaeth i wared i Gapernaum, dinas yng Ngadilea: ac yr oedd yn eu dyfogu hwynt ar y ddiaid fabbath.
- 32 A bu aruthr ganddynt wrth ei arhrawiaeth ef: canys ei ymadrodd ef ceid gyd ag awdurdod.
- 33^l Ac yn y synagog yr oedd dyn a chanddo yspyd cythraul aflan; ac efe a waeddodd â llef uchel,
- 34 Gan ddywedyd, + Och, beth fydd i + Paid, ni a wnelom â thi, Iesu o Nazareth? a ddaethost ti i'n dsetha ni? Myi a'th adwaen pwy ydwyt; Sanct Duw.
- 35 A'r Iesu a'i ceryddodd ef, gan ddywedyd, Distawa, a dos allan o hono. A'r cythraul, wedi ei dafu ef i'r canol, a aeth allan o hono, heb wneuthur dim niweid iddo.
- 36 A daeth braw arnynt holl: a chlydymddiddanasant a'u gilydd, gan ddyweddyd, Pa ymadrodd yte hwn? gan ei fod ef trwy awdurdod a nerth yn gorchymyn yr yspydion aflan, a hwyntau yn myned allan.
- 37 A fon am dano a aeth allan i bob man o'r wlad oddi amgylch.
- 38^m A phan gyfododd yr Iesu o'r fynag ag, efe a aeth i mewn i dy Simon. Ac yr oedd + chwegr Simon yn glaf o gryd blin: a hwy a atolygasant arno drosti hi.
- 39 Ac efe a safodd uwch ei phen hi, ac a geryddodd y cryd; a'r cryd a'i gadawodd hi: ac yn y fan hi a gyfododd, ac a wasanaethodd arnynt hwy.
- 40ⁿ A phan achludodd yr haul, pawb a'r oedd ganddynt rai cleision o amryw glefydau, a'u dygasant hwy ato ef; ac efe a roddodd

* Marc 34.
a 3. 11.
* Marc 25, 34.
+ Neu,
canys gaddent.
* Marc 35.

* Marc 39.

31.
* Marc 4.

* Ioan 2

* Edryd 2 Sam. 1 Ben. 18.

* Mat 4

* Mat. 37.
Luc 18.
* Mat. Marc

roddes ei ddwyllaw ar bob un o honynt, ac a'u hiachnodd hwynt.

* Marc 1. 41. A'r cythreuliaid hefyd a aethant allan o lawer, dan lefain a dywedyd, Ti yw Crist, Mab Duw. Ac efe a'u ceryddodd hwynt, ac nid adawai iddynt ddywedyd + y gwyddent mai efe oedd y Crist.

42. Ac wedi ei myned hi yn ddydd, efe a aeth allan, ac a gwynnodd i le diffaith: a'r bobloedd a'i ceisiant ef; a hwy a ddaethant hyd atto, ac a'i hataliafant ef rhag myned ymaith oddi wrthynt.

43. Ac efe a ddywedodd wrthynt, Yn wir y mae yn rhaid i mi bregethu teyrnas Dduw i ddinododd eraill hefyd: canys i hyn y'm danfonwyd.

* Marc 1. 44. Ac yr oedd efe yn pregethu yn fynagoga Galilea.

PEN. V.

1. Crist yn dysgu y holl allan o long Petri. 2. Trwy helfa ryfeddol o bysgod, yn dangos pa fodd y gwnat efe a'i gyfeillion yn bysgodwyr hynon: 12 yn glanhau y gwahan-glywys: 16 yn gweddio yn y diffaith: 18 yn iacháu un claf o'r parlys: 27 yn galw Matthew y publican. 19. Meigs Phylgyr eneidiau, yn bwyta gyd â phechaduriaid: 34 yn rhug-synegi ymryddiaid a chytuddiaid i'r Apostolion, ar ol ei dlychafiad ef: 36 ac yn cyfelybu difgyblion llwrf gweinidau i gofrellau hen, a dillad wedi treulio.

31. **B**U a hefyd, a'r bobl yn pwyfo atto i wrando gair Duw, yr oedd yntau yn sefyll yn ymyl llyn Gennetafaret;

* Mat. 4. 18. Marc 1. 16. 2. Ac efe a welai ddwy long yn sefyll wrth y llyn: a'r pysgodwyr a aethant allan o honynt, ac oeddynt yn golchi eu rhwydau.

3. Ac efe a aeth i mewn i un o'r llongau, yr hon oedd eiddo Simon, ac a ddymunodd arno wrtho vchydig oddi wrth y tir. Ac efe a eisteddodd, ac a ddygodd y bobloedd allan o'r long.

* Ioan 21. 6. 4. A phan beiddiodd â llefaru, efe a ddywedodd wrth Simon, ^a Gwthia i'r dwfn, a bwriwch eich rhwydau am helfa.

5. A Simon a atebodd ac a ddywedodd wrtho, O Feistr, er i ni boeni ar hyd y nos, ni ddaliafom ni ddim: etto ar dy air di mi a fwriaf y rhwyd.

6. Ac wedi iddynt wneuthur hynny, hwy a ddaliafant llaw mawr o bysgod: a'u rhwyd hwynt a rwygodd.

7. A hwy a amneidiafant ar eu cyfeillion, oedd yn y llong arall, i ddyfod i'w cynnorthwyo hwynt. A hwy a ddaethant; a llanwaient y ddwy long, ond oeddynt hwy ar oddi.

8. A Simon Petr, pan welodd hynny a syrthiodd wrth liniau'r Iesu, gan ddywedyd, ^c Dos ymaith oddi wrthyf; canys dyn pechadurus wyf fi, O Arglwydd.

* Edrych 2 Sam. 6. 9. 1 Bren. 17. 18. 9. O blegid braw a ddaethai arno ef, a'r rhai oll oedd gyd ag ef, o herwydd yr helfa bysgod a ddaliafant hwy:

10. A'r un ffund ar lango ac Ioan hefyd, meibion Zebedeus, y rhai oedd gyfranogion â Simon. A dywedodd yr Iesu wrth Simon, Nac ofna: ^d o hyn allan y doli ddyfom.

* Mat. 4. 19. 11. Ac wedi iddynt ddwyn y llongau i dir, ^e hwy a adawfant bob peth, ac a'i dilynafant ef.

Luc 18. 28. 12. ^f A' bu, fel yr oedd efe mewn rhyw

* Mat. 8. 2. ddinas, welc wr yn llawn o'r gwahan-glywys: a phan welodd ef yr Iesu, efe a syrthiodd ar ei wyneb, ac a ymbiliodd ag

ef, gan ddywedyd, O Arglwydd, os ewyllyfi, ti a elli fynglanhau.

13. Yntau a estynnodd ei law, ac a gyfforddodd ag ef, gan ddywedyd, Yr wyf yn ewyllyfio: Bydd ian. Ac yn ebrwydd y gwahan-glywys a aeth ymaith oddi wrtho.

14. Ac efe a orchymynodd iddo na ddywedai i neb: ^g eithr dos ymaith; a dangos dy hun i'r offeiriad, ac offrwid dros dy laniad, ^h fel y gorchymynodd Moses; er tyfiolaeth iddynt.

15. A'r gair am dano a aeth yn fwy ar led: a llawer o bobloedd a ddaethant ynghyd i'w wrando ef, ac i'w hiacháu ganddo o'u clefydau.

16. ⁱ Ac yr oedd efe yn ciljo o'r neilldu yn y diffaithweh, ac yn gweddio.

17. A bu ar ryw ddiwrnod, fel yr oedd efe yn adrawiaethu, fod Phariseaid a doctoriaid y gyfraith yn eistedd ymo, y rhai a ddaethent o bob pen-ref yng Ngaleia; a Judea, a Jerufalem: ac yr oedd gallu'r Arglwydd i'w hiachau hwynt.

18. ^j Ac welc wyr yn ddyfn mewn gwely dlyn a oedd glaf o'r parlys: a hwy a geisiant ei ddwyn ef i mewn, a'i ddodi ger ei fron ef.

19. A phan na fedrent gael pa ffordd y dygent ef i mewn, o achos y dyfda, hwy a ddringafant ar nen y ty, ac a'i gollyngafant ef i wared yn y gwely trwy'r pridd-lechau, yn y canol ger bron yr Iesu.

20. A phan welodd efe eu ffydd hwynt, efe a ddywedodd wrtho, Y dyn, maddeuwyd i ti dy bechodau.

21. A'r ysgrienyddion a'r Phariseaid a ddechreuafant ymreismu, gan ddwyed, Pwy yw hwn fydd yn dywedyd cablodd? ^k pwy a ddienon faddeu pechodau ond Duw yn unig?

22. A'r Iesu, yn gwybod eu ^l hymreism-iadau hwynt, a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Pa reismu yn eich calonau yr ydych?

23. Pa un hawfai, ai dywedyd, Maddeuwyd i ti dy bechodau, ai dywedyd, Cyfod, a rhodia?

24. Ond fel y gwypoch fod gan Fab y dyn awdurdod ar y ddacar i faddeu pechodau, (eb efe wrth y claf o'r parlys) Yr wyf yn dywedyd wrthyf, Cyfod, a ehyminer dy wely, a dos i'th dy.

25. Ac yn y man y cyfododd efe i fynu yn eu gwydd hwynt; ac efe a gymmertr yr hyn y gorwedda'i arno, ac a aeth ymaith i'w dy ei hun, gan ogoneddu Duw.

26. A fyndod a ddaeth ar hawb, a hwy a ogoneddafant Dduw; a hwy a lánwyd o ofn, gan ddywedyd, Gwelfom bethau anhwygol heddyw.

27. ^m Ac ar ol y pethau hyn yr aeth efe allan, ac a welodd publican a'i enw Lefi, ⁿ yn eistedd wrth y dollia: ac efe a ddywedodd wrtho, Dilyn fi.

28. Ac efe a adawodd bob peth, ac a gyfododd i fynu, ac a'i dilynodd ef.

29. A gwnaeth Lefi ddowledd lawr yn ei dy: ac yr oedd tyrfafawr, o publicanod ac eraill, yn eistedd gyd â hwynt ar y bwrdd.

30. Eithr eu ^o ysgrienyddion a'u Phariseaid hwynt a ^p furmufant yn erbyn ei ddygyblion ef, gan ddywedyd, Paham yr ydych chiwi yn bwyta ac yn yfed gyd â publicanod a phechaduriaid?

31. A'r Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Nid rhaid i'r rhai iach wrth feddyg; ond i'r rhai cleifion.

¹Mat. 9. 32 ¹Ni ddaethum i alw rhai cyfiawn,

ond pechaduriaid i edifeirwch.

¹Tim. 1. 33 ¶ A hwy a ddywedasant wrtho, ^m

Paham y mae digyblion loan yn ymrydio

¹⁵Mat. 9. yn fynych, ac yn gwneuthur gweddïau,

a'r un modd yr eiddo y Phariseaid; ond

¹⁴Marc 2. 18. yr eiddot ti yn bwyta ac yn yfed?

34 Yntau a ddywedodd wrthynt, A ell-
wch chiwi beri i blant yr ystafell briodas
ymrydio, tra fyddo'r priodas-fab gyd â
hwynt?

35 Ond y dyddïau a ddaw, pan ddyger
y priodas-fab oddi arnynt; ac yna yr ym-
prydiant yn y dyddïau hynny.

ⁿMat. 9. 36 ¶ Ac efe a ddywedodd hefyd ddam-
meg wrthynt: Ni rydd neb lain o ddilledyn
newydd mewn hen ddilledyn: os
amgen, y mae y newydd yn gwneuthur
rhwygiad, a'r llain o'r newydd ni chytuna
â'r hen.

37 Ac nid yw neb yn bwrw gwin new-
ydd i hen gofrellau: os amgen, y gwin
newydd a ddryllia'r cofrellau, ac efe a
red allan, a'r cofrellau a gollir.

38 Eithr gwin newydd fydd raid ei
fwrw mewn cofrellau newyddion; a'r
ddau a gedwir.

39 Ac nid oes neb gwedi iddo yfed
gwin hen, a chwynnwyd y newydd yn y
fan: canys efe a ddywaid, Gwell yw'r
hen.

PEN. VI.

¹ Crist yn argybeddi dallineb y Phariseaid
yngbŷlech cadw'r sabbath, trwy 'sgyrhys-
au, a rhefuam, a gwythiau: 13 yn derwis
deuddeg apostol: 17 yn iachâu'r cleision:
20 a cher bron y bobl, yn pregethu i'w
ddisgyblion fendithion a melltithion. 27
Pasoddy mae i ni garu ein gelynyon: 46 a
chysylltu ufudd-dod gweithrededd da yng-
hyd a grorandaw y gair; rhug, yn nryg-
ddydd profedigaeith, i ni syrthio fel tŷ gwedi
ei adeiladu ar wnebydd y ddawar, heb ddim
sylfaen.

31. A BU ar yr ail prif sabbath, fyned o

^aMat. 12. hono trwy'r yd: a'i ddisgyblion a

¹ dynnasant y tywys, ac a'u bwyttasant,

¹Marc 2. 23. gwedi eu rhwbio â'u dwylaw.

2 A rhai o'r Phariseaid a ddywedasant
wrthynt, Paham yr ydych yn gwneuthur
yr hyn nid yw gyfreithlon ei wneuthur ar
y sabbathau?

3 A'r Iesu gan ateb iddynt, a ddywe-
dodd, Oni ddarllenafoch hyn chwaith, ^b yr
hyn a wnaeth Dafydd, pan oedd chwant
bwyd arno ef, a'r rhai oedd gyd ag ef:

4 Y modd yr aeth efe i mewn i dŷ
Dduw, ac y cynmerth ac y bwytaodd
y bara golod, ac a'i rhoddes hefyd i'r
rhai oedd gyd ag ef; ^c yr hwn nid yw

gyfreithlon ei fwyta, ond i'r offeiriad yn
unig?

5 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Y mae
Mab y dyn yn Arglwydd ar y sabbath
hefyd.

6 ¶ A bu hefyd ar sabbath arall, iddo

^dMat. 12. 9. Marc 3. 1. fyned i mewn i'r synagog, ac athrawia-
thu: ac yr oedd yno ddyn â'i law ddeheu

+ yn ddi-
frawyth.

+ a ddal-
iasant arno.

7 Ar ygrifenyddion a'r Phariseaid + a'i
gwyliasant ef, a iachâu efef ar y dydd sab-
bath; fel y caffent achwyn yn ei erbyn ef.

8 Eithr efe a wybu eu meddyliau
hwynt, ac a ddywedodd wrth y dyn oedd
â'r llaw + wedi gwywo, Cyfod i fynu, a

saſ yn y canol. Ac efe a gyfododd i fynu,
ac a safodd.

+ ddi-
frawyth.

9 Yr Iesu am hynny a ddywedodd
wrthynt, Myfi a ofynaf i chiwi, Beth fydd
gyfreithlon ar y sabbathau? gwneuthur
da, ynte gwneuthur drwg? cadw einioes,
ai colli?

10 Ac wedi edrych arnynt oll oddi
amgylch, efe a ddywedodd wrth y dyn,
Eftyn dy law. Ac efe a wnaeth felly:
a'i law ef a wnaed yn iach fel y llall.

11 A hwy a lánwyd o ynyfdrwydd, ac
a ymddiddanasant y naill wrth y llall, pa
beth a wnaent i'r Iesu.

12 A bu yn y dyddïau hynny, fyned o
hono ef allan i'r mynydd i weddïo; a
pharhau ar hyd y nos + yn gweddïo Duw. [†] Gr.

13 ¶ A phan aeth hi yn ddydd, efe a merwn
alwodd atto ei ddisgyblion: ac ^e o honynt gweddïo ar
efe a etholodd ddeuddeg, y rhai hefyd a ^dduw.
enwodd efe yn Apostolion; ^eMat. 10. 1.

14 Simon ([†] yr hwn hefyd a enwodd [†] Ioan 1.
efe Petr) ac Andreas ei frawd; Iago, ac 42.

Ioan; Philip, a Bartholomëus;

15 Mathew, a Thomas; Iago fab Al-
pheus, a Simon a elwir Zelotes;

16 Judas [†] bratwr Iago, a Judas Iscariot, [†] Judas 1.
yr hwn hefyd a aeth yn frawd.

17 ¶ Ac efe a aeth i wared gyd â
hwynt, ac a safodd mewn gwaſtatur; a'r
dyrfa o'i ddisgyblion, alliaws mawr o bobl
o holl Judea a Jerusalem, ac o duedd môr
Tyrrus a Sidon, y rhai a ddaeth + i wrando

arno, ac i'w hiachâu o'u clefydau; [†] i'w gŷy-
wed ef.

18 A'r rhai a flinid gan yspydion aflan:
a hwy a iachawyd.

19 A'r holl dyrfa ^h oedd yn ceisio cy-
ffwrdd ag ef; am [†] fod nerth yn myned o 36.

hono allan, ac yn iachâu pawb. [†]Mat. 5.

20 ¶ Ac efe a ddychrafodd ei olygon ar 30.
ei ddisgyblion, ac a ddywedodd, [†] Gwyn Pen. 8. 46.

eich byd y ddonion: canys eiddoch chiwi [†]Mat. 5. 3.
yw teyrnas Dduw. [†]Eſai. 55. 1.

21 Gwyn eich byd y rhai ydych yn ^a 65. 13.
dwyn newyn yr awr hon: canys chiwi [†]Eſai. 61.

a ddigonir. ^m Gwyn eich byd y rhai ydych 3.
yn wyllo yr awr hon: danys chiwi a [†]Mat. 5.

chwerddwch. [†]11.

22 ⁿ Gwyn eich byd pan y'ch caſao dy-
nion, a phan y'ch o ddolant oddi wrthynt, 19.

ac y'ch gwaradwyddant, ac y bwriant eich a 3. 14.

enw allan megis drwg, + er mwyn Mab [†]Ioan 16. 2.

y dyn. [†]o achus.

23 ^p Byddwch lawen y dydd hwnnw, a [†]Aët 5. 41.

llemmwch: canys wele, eich gwobr fydd [†]Aët. 7.

fawr yn y nef: o blegid [†]yr un funud y 51.

gwnaeth eu tadau hwynt i'r prophwydi. [†]Amos 6.

24 [†] Eithr gwae chiwi [†]r cyfoethogion: 1.

canys [†]derbyniafodd eich diddanwch. [†]Ecl. 31. 8.

25 ^u Gwae chiwi y rhai llawn: canys Iago 5. 1.

chiwi a ddygwch newyn. Gwae chiwi y [†]Pen. 12.

rhai a chwerddwch yr awr hon: canys 21.

chiwi a alerwch ac a wylwch. [†]Mat. 6.

26 Gwae chiwi pan ddywedo pob dyn 2, 5, 16.

yn dda am danoch: canys felly y gwnaeth [†]Eſai. 65.

eu tadau hwynt i'r gau-brophwydi. [†]13.

27 [†] Ond yr wyf yn dywedyd wrthy'ch [†]Mat. 5.

chiwi y rhai ydych yn gwrando, Cerwch 44.

eich gelynyon; gwnewch dda i'r rhai a'ch Rhuf. 12.

caſant: 20.

28 Bendithiwch y rhai a'ch melltithiant, [†]Pen. 23.

a [†]gweddïwch dros y rhai a'ch dygant. 34.

29 [†] Ac i'r hwn a'th darawo ar y naill [†]Aët. 7. 6a

gern, cynnyg y llall hefyd; [†]ac i'r hwn a [†]Mat. 5.

ddygo ymaith dy gochl, na wahardd dy 39.

bais hefyd. [†]1 Cor. 6.

30 [†] A dyro i bob un a geisio gennynt; a 7.

chan y neb a fyddo yn dwyn yr eiddot, na [†]Mat. 5.

chais eilchiwyl. 42.

^c Tob. 4. 31 ^c Ac fel y mynnech wneuthur o ddynion i chwi, gwnewch chwithau iddynt
^{15.} Mat. 7. 12. yr un ffunud.

^d Mat. 5. 32 ^d As os cerwch y rhai a'ch carant chwithau, pa ddiolch + fydd i chwi? o blegid y mae pechaduriaid hefyd yn caru y rhai a'u car hwythau.

33 Ac os gwnewch dda i'r rhai a wnant dda i chwithau, pa ddiolch fydd i chwi? o blegid y mae'r pechaduriaid hefyd yn gwneuthur yr un peth.

^e Mat. 5. 34 ^e Ac os rhoddwch echwyn i'r rhai yr ydych yn gobeithio y cewch chwithau ganddynt, pa ddiolch fydd i chwi? o blegid y mae'r pechaduriaid hefyd yn rhoddi echwyn i bechaduriaid, fel y derbyniont y cyffelyb.

^f Adn. 27. 35 Eithr + cerwch eich gelynon, a gwnewch dda, a rhoddwch echwyn, heb obeithio dim drachefn; a'ch gwobr a fydd mawr, a + phlant fyddwch i'r Goruchaf: canys daionus yw efe i'r rhai annioleghgar a drwg.

36 Byddwch gan hynny drugarogion, megis ag y mae eich Tad yn drugarog.

^h Mat. 7. 1. 37 Ac ^h na fernwch, ac ni'ch bernir: na chondemniwch, ac ni'ch condemnir: maddewch, a maddaur i chwithau:

ⁱ Dihar. 19. 38 Rhoddwch, a rhoddir i chwi: mesur da, dwyfedig, ac ^k wedi ei yfgyd, ac yn myned troiodd, a roddant yn eich mynnes: canys ⁱ a'r un mesur ag y mesur.

^l Mat. 7. 2. furoch, y mesurir i chwi drachefn.

^m Marc 4. 24. 39 Ac efe a ddywedodd ddammeg wrthynt: ^m A ddichon y dall dywyfo'r dall? oni fyrrhiant ill dau yn y clawdd?

ⁿ Mat. 10. 40 ⁿ Nid yw'r difgybl uwch law ei athraw: eithr pob un + perffaith a fydd i'w athraw.

^o Mat. 10. 16. fel ei athraw.

^p Mat. 10. 41 ^p A phaham yr wyt ti yn edrych ar y brycheuyn fydd yn llygad dy frawd, ac nad ydwynt yn ystyried y trawft fydd yn dy lygad dy hun?

^q Mat. 7. 3. 42 Neu pa fodd y gelli di ddywedyd wrth dy frawd, fy mrawd, gâd i mi dynnu allan y brycheuyn fydd yn dy lygad, a thi-thau heb weled y trawft fydd yn dy lygad dy hun? O ragrihiwr, ^p bwrw allan y trawft o'th lygad dy hun yn gyntaf; ac yna y gweli yn eglur dynnu allan y brycheuyn fydd yn llygad dy frawd.

^r Mat. 7. 16, 17. 43 Canys ^r nid yw pren da yn dwyn ffrwyth drwg; na phren drwg yn dwyn ffrwyth da.

^s Mat. 12. 33. 44 O blegid ^s pob pren a adwaenir wrth ei ffrwyth ei hun: canys nid oddi ar ddraen y casglant ffigys, nac oddi ar berth yr heliant rawnwin.

^t Mat. 12. 35. 45 Y dyn da, o ddaionus dryfor ei galon, a ddwg allan ddaioni; a'r dyn drwg, o ddrygionus dryfor ei galon, a ddwg allan ddrygioni: canys ^t o helaethrwydd y galon y mae ei eneu yn llefaru.

^u Mal. 1. 6. 46 ^u A phaham hefyd yr ydych yn fy ngalw i, Arglwydd, Arglwydd, ac nad Pen. 13. ydych yn gwneuthur yr hyn yr wyf yn ei ddywedyd?

^v Mat. 7. 24. 47 ^v Pwy bynnag a ddél attaf fi, ac a wrendy fy ngeirian, ac a'u gwnelo hwynt, mi a ddangosaf i chwi i bwy y mae efe yn gyffelyb.

48 Cyffelyb yw i ddyn yn adeiladu tŷ, yr hwn a gloddiodd, ac a aeth yn ddwrn, ac a ofododd ei fail ar y graig: a phan ddaeth llifeiriant, y llif-ddyfroedd a gurodd ar y tŷ hwnnw, ac ni allai ei figlo; canys yr oedd wedi ei feilio ar y graig.

49 Ond yr hwn a wrendy, ac ni wna, cyffelyb yw i ddyn a adeiladai dy ar y ddaear, heb fail; ar yr hwn y curodd y llif-ddyfroedd, ac yn y fan y syrthiodd: a chwymp y tŷ hwnnw oedd fawr.

PEN. VII.

¹ Crist yn caiffael mwy o ffydd yn y canwriad, un o'r Cenhedloedd, nag yn yr un o'r Iuddewon: 10 yn iachâu ei was ef yn ei absen: 11 yn cyfodi o farw i fyw fab y twraig weddw o Nain: 19 yn ateb cenhaden Ioan, trwy dlangos ei wsrthiau: 24 yn tystiolaethu i'r bobl ei feddrol am Ioan: 30 yn bwrau bai ar yr Iuddewon, y rhai ni ellid eu hynmll na thrwy ymarwedd-iad Ioan, na'r elldo'r Iesu: 36 ac yn dangos, trwy achlysur Mair Magdalen, pa fodd y mae efe yn gyfaill i bechaduriaid, nid i'w maentunio mewn pechodau, ond i fuddau iddynt eu pechodau, ar eu ffydd a'u hedifeirwch.

Ac wedi iddo orphen ei holl ymadroddion lle y clywai y bobl, ^a efe a aeth ^{31.} i mewn i Gapernaum.

2 A gwas rhyw ganwriad, yr hwn oedd anwyl ganddo, oedd yn ddrwg ei hwyl, ym mron marw.

3 A phan glybu efe son am yr Iesu, efe a ddanfododd atto henuriaid yr Iuddewon, gan attolwg iddo ddyfod a iachâu ei was ef.

4 Y rhai pan ddaethant at yr Iesu, a atolygasant arno yn daer, gan ddywedyd, O blegid y mae efe yn haeddu cael gwneuthur o honot hyn iddo.

5 Canys y mae yn caru ein cenedl ni, ac efe a adeiladodd i ni fynagor.

6 A'r Iesu a aeth gyd â hwynt. Ac efe weithian heb fod neppellodd wrth y tŷ, y canwriad a anfonodd gyfeillion atto, gan ddywedyd wrtho, Arglwydd, na phoen; canys nid wyf fi deilwng i ddyfod o honot dan fy nghronglwyd:

7 O herwydd pahan ni'm tybiais fy hun yn deilwng i ddyfod attat: eithr dywaid y gair, a iach fydd fy ngwas.

8 Canys dyn wyf finnau wedi fy ngosod dan awdurdod, a chennys filwyr danaf: ac meddaf wrth + hwn, Dos, ac efe a â; ac wrth arall, Tyred, ac efe a ddaw; ac wrth fy ngwas, Gwna hyn, ac efe a'i gwna.

9 Pan glybu'r Iesu y pethau hyn, efe a ryfeddodd wrtho, ac a drodd ac a ddywedodd wrth y bobl oedd yn ei ganlyn, Yr ydwyf yn dywedyd i chwi, Ni chefais gymmiant ffydd, na ddo yn yr Isral.

10 A'r rhai a anfonafid, wedi iddynt ddychwelyd i'r tŷ, a gawfant y gwas a fua-fai glaf, yn holliaich.

11 [†] A bu drannoeth, iddo ef fyned i ddinas a elwid Nain; a chyd ag ef yr aeth + llawer o'i ddifgyblion, a thyrsa fawr. ^{† bagad.}

12 A phan ddaeth efe yn agos at borth y ddinas, wele un marw a ddygid allan, yr hwn oedd unig fab ei fam, a honno yn weddw: a bagad o bobl y ddinas oedd gyd â hi.

13 A'r Arglwydd pan y gwelodd hi, a gymmerodd drugared arni, ac a ddywedodd wrthi, Nac wyla.

14 A phan ddaeth attynt, efe a gyffyrddodd â'r + elor (a'r rhai oedd yn ei dwyn, + Neu, a safasant) Ac efe a ddywedodd, Y mab arch. ieuange, yr wyf yn dywedyd wrthynt, ^b Cyfod.

15 A'r marw agyfododd ynei eistedd, ac a ddechreuodd lefaru. Ac efe a'i rhoddes i'w fam. ^b Act. 9.

* Pen. 24. 16 Ac ofn a ddaeth ar bawb; a hwy a
19. ogoneddant Dduw, gan ddywedyd, c
Ioan 4. 19. Prophwyd mawr a gyfododd yn ein plith;
a 6 14. ac, d Ymwelodd Dduw a'i hobl.
a 9. 17. 17 A'r gair hwn a aeth allan am dano
* Pen. 1. trwy holl Judea, a thrwy gwbl o'r wlad
68. oddi amgylh.
* Mat. 11. 18 e A'i ddifgyblion a fynegasant i Ioan
2. hyn oll.
19 e Ac Ioan, wedi galw rhyw ddau
o'i ddifgyblion ato, a anfonodd ai yr Iesu,
gan ddywedyd, Ai ti yw'r hwn fy'n dy-
fod? ai un arall yr fym yn ei ddifgwyl?
20 A'r gwyr pan ddaethant ato, a ddy-
wedasant, Ioan Fedyddiwr a'n danfonodd
ni atat ti, gan ddywedyd, Ai ti yw'r
hwn fy'n dyfod? ai arall yr fym yn ei
ddifgwyl?
21 A'r awr honno efe a iachodd lawer
odd wrth glefydau, a phlaau, ac yspyd-
ion drwg; ac i lawer o ddeillion y rhoddes
efe eu golwg.
22 A'r Iesu a atebodd ac a ddywed-
odd wrthynt, Ewch a mynegwch i Ioan
y pethau a weloch ac a glywoch; i fod
y deillion yn gweled eilwaid, y cloffion
yn rhodio, y gwahan-glywtus wedi eu
glannau, y byddariaid yn clywed, y meirv
yn cyfodi, y tlodion yn derbyn yr efengyl.
23 A gwyn ei fydd y neb ni rwyftrir yn-
of fi.
* Mat. 11. 24 e Ac wedi i genhadau Ioan fyned
7. ymaith, efe a ddechreuodd ddywedyd
wrth y bobloedd am Ioan, Beth yr aeth-
och allan i'r diffeithwch i'w weled? Ai
corfen yn figlo gan wynt?
25 Ond pa beth yr aethoch allan i'w
weled? Ai dyn wedi ei ddilladu a dillad
efimwyth? Wele, y rhai fy'n arfer giliad
anrhyddedus, a moethau, mewn palafau
brenhinocdd y maent.
26 Eithr beth yr aethoch allan i'w we-
led? Ai prophwyd? Yn ddiau meddaf i
chwi, a lawer mwy na prophwyd.
27 Hwn yw efe am yr un yr y grienwyd,
* Mal. 3. 1. h Wele, yr wyf fi yn anfon fy nghennad
o flaen dy wyneb, yr hwn a barotioa dy
ffordd o'i flaen.
28 Canys meddaf i chwi, Ym mhlith
y rhai a aned o wragedd, nid oes proph-
wyd mwy nag Ioan Fedyddiwr: eithr yr
hwn fydd leiaf yn pheyrnas Dduw, fydd
fwy nag ef.
29 A'r holl bobl a'r oedd yn gwrando,
a'r publicanod, a gyfiawnnasant Dduw,
gwedi eu bedyddio a bedydd Ioan.
30 Eithr y Phariseaid a'r cyfreithwyr +
yn eu herbyn eu hunain a + ddiyttyrasant
+ gyngor Duw, heb eu bedyddio ganddo.
31 e A dywedodd yr Arglwydd, k I bwy
gair hynny y cyffelybaf ddynion y genhed-
aeth hon? ac i ba beth y maent yn debyg?
32 Tebyg ydynt i blant yn eistedd yn y
farchnad, ac yn llefain wrth eu gilydd, ac
yn dywedyd, Canafom bibau i chwi, ac
ni ddawnfioch; cwynfanafom i chwi,
ac nid wylafoch.
33 Canys daeth i Ioan Fedyddiwr heb
na bwyta bara, nac yfed gwin; a chwi a
ddywedych, Y mae cythraul ganddo.
34 Daeth Mab y dyn yn bwyta ac yn
yfed; ac yr ydych yn dywedyd, Wele
ddyn glyth, ac yfwr gwin, cyfaill publi-
canod a phechaduriad.
35 A doehineb a gyfiawnnhawyd gan
pawb o'i blant.
36 e Ac u'r Phariseaid a ddymun-

odd arno fwyta gyd ag ef: ac yntau a m Mat. 26.
aeth i dy'r Pharisead, ac a eisteddodd i 6.
fwyta. Marc 14. 3.
37 Ac wele, gwraig yn y ddinas, yr hon Ioan 11. 2.
oedd bechadures, pan wybu hi fod yr Iesu
yn eistedd ar y bwrdd yn nhŷ'r Pharisead,
a ddug fiwch o ennau:
38 A chan tefyll wrth ei draed ef o'r tu
ol, ac wylo, hi a ddechreuodd olchi ei
draed ef a dagrau, ac a'u fychodd a gwallt
ei phen: a hi a gusanodd ei draed ef, ac
a'u hirodd a'r ennau.
39 A phan welodd y Pharisead, yr hwn
a'i gwahoddafai, efe a ddywedodd yn-
ddo ei hun, gan ddywedyd, Pe bai a hwn Pen. 15. 2.
brophwyd, efe a wybodaai pwy, a pha
fath wraig yw'r hon fydd yn cyfiwrdd ag
ef: canys pechadures yw hi.
40 A'r Iesu gan ateb a ddywedodd
wrtho, Simon, y mae gennyf beih i'w
ddywedyd wrthynt. Yntau a ddywedodd,
Athraw, dywaid.
41 Dau ddyledwr oedd i'r un echwyn-
wr: y naill oedd arno + bum can ceiniog + Gwel
o ddyled, a'r llall ddeg a deugain. Mat. 18.
42 A phryd nad oedd ganddynt ddim i 28.
dal, efe a laddenodd iddynt ll dau. Dy-
waid gan hynny, pwy o'r rhai hyn a'i car
ef yn fwyaf?
43 A Simon a atebodd ac a ddywedodd,
Yr wyf fi yn tybied mai'r hwn y madden-
odd efe iddo fwyaf. Yntau a ddywedodd
wrtho, Uniawn y bernait.
44 Ac efe a drodd at y wraig, ac a ddy-
wedodd wrth Simon, A welst di y wraig
hon? mi a ddaethum i'th dy di, ac ni rodd-
ait i mi ddwfr i'm uad: ond hon, a olchi-
odd fy nbraed a dagrau, ac a'u fychodd a
gwallt ei phen.
45 Ni roddait i mi gusan: ond hon, er
pan ddaethum i mewn, ni phleidodd a
chufanu fy nbraed.
46 e Fy mhen ag olew nid irait: ond o Pf. 23. 5.
hon a rodd fy nbraed ag ennau.
47 e O herwydd pabau y dywedaf i Tim. 1.
wrthynt, Maddeuwych ei haml bechodau hi; 14.
o blegid hi a garodd yn fawr: ond y neb y
maddenur ychydig iddo, a gar ychydig.
48 Ac efe a ddywedodd wrthi, Maddeu-
wyd i'th dy bechodau.
49 A'r rhai oedd yn cyd-eistedd i fwyta
a ddechreuasant ddywedyd ynddynt eu
hunain, e Pwy yw hwn fydd yn maddeu
pechodau hefyd?
50 Ac efe ddywedodd wrth y wraig, Mat. 9. 3.
Dy fydd a'th gadwodd; dos mewn Marc 2. 7.
tangenfedd. Mat. 9. 22.
Marc 5. 34.
a 10. 52.
Pen. 8. 48.
a 15. 42.

PEN. VIII.

1 Y gwagedd yn gweini i Crist o'u golud
4 Crist, wedi iddo bregethu o fan i fan,
a'i apostolion yn ei ganlyn, yn gosod allan
ddammeg yr hawr; 16 a'r ganuwyll: 21
yn dangos prwy ydyw ei sam a'r fraeyr: 22
yn cerbyddu y gwynoedd: 26 yn bawro y
lleng gyfchreuhaidd allan o'r dyn, i'r genfaint
fuch. 37 Y Gadweniaid yn ei wrthod ef:
43 yntau yn iachau y wraig o'i dferlif
gwagedd, 49 ac yn bryhau merch Tairus.
ABU wedi hynny, iddo fyned trwy
bob dinas a thref, gan bregethu, ac
efangylu teymas Dduw: a'r deuddeg oedd
gyd ag ef;
2 A a gwagedd rai, a'r a iachefid oddi a Mat. 27.
wrth yspydion drwg a gwendid; Mair yr 55. 56.
hon a elwid Magdalen, o'r hon yr aethai Marc 19.
faith gythraul allan; 6.
3 Joanna,

* Nen,
ynddynt
eu hunain.
+ Pwriadant
heibio.
i Act. 20.
27.
k Mat. 11.
16.
l Mal. 3. 4.
Marc 1. 6.

* Mat.
Marc
* Mat.
10.
Marc 4.
* Efai.
Marc 4.
Ioan 12.
* Mat.
18.
* Mat. 5.
Marc 4.
Pen. 11.
* Mat. 1.
26.
Pen. 12.
* Mat. 1.
12.
a 25. 29.
Pen. 19.
+ tybri-
ei, &c.
k Mat. 1.
46.
Marc 3.
27.
+ ymddi-
dian ag
* Mat. 8.
27.
Marc 4.
6.

3 Joanna, gwraig Cafa, goruchwyliwr Herod; a Sufanna, a llawer eraill, y rhai oedd yn gweini iddo o'r pethau oedd ganddynt.

4 ^{Mat. 13.2.} ⁴ [¶] Ac wedi i lawer o bobl ymgynnull ynghyd, a chyrchu atto o bob dinas, efe, a ddywedodd ar ddammeg:

5 Yr hauwr a aeth allan i hau ei had: ac wrth hau, peth a syrthiodd ar ymyl y ffordd; ac a fathrwyd, ac chediaid y nef a'i hwytaodd.

6 A pheth arall a syrthiodd ar y graig; a phan eginodd, y gwywodd, am nad oedd iddo wlybwr.

7 A pheth arall a syrthiodd ym mysg drain; a'r drain a gyd-dyfañant, ac a'i tagafant ef.

8 A pheth arall a syrthiodd ar dir da; ac a eginodd, ac a ddug ffrwyth ar ei ganfed. Wrth ddywedyd y pethau hyn, efe a lefodd, Y neb fydd a chlustiau ganddo i wrando, gwrandawed.

9 [¶] A'i ddisgylbion a ofynafant iddo, gan ddywedyd, Pa ddammeg oedd hon?

10 Yntau a ddywedodd, I chwí y rhoddwyd gwybodaeth dirgelodd teyrnas Dduw: eithr i eraill ar ddamlhegion; [¶] fel yn Marc 4.12. gweled na welant, ac yn clywed na ddeallant.

11 A [¶] dyma'r ddammeg: Yr had yw gair Duw.

12 A'r rhai ar ymyl y ffordd, ydyw y rhai sy yn gwrandao: wedi hynny y mae diafol yn dyfod, ac yn dwyn ymaith y gair o'u calon hwynt, rhag iddynt gredu, a bod yn gadwedig.

13 A'r rhai ar y graig, yw y rhai pan glywant, a dderbyniant y gair yn llawen; a'r rhai hyn nid oes ganddynt wreiddyn, y rhai fydd yn credu dros amser, ac yn amser profedigaeth yn cilio.

14 A'r hwn a syrthiodd ym mysg drain, yw y rhai a wrandawant; ac wedi iddynt fyned ymaith, hwy a dagwyd gan ofalon, a golud, a melytydd buchedd, ac nid ydynt yn dwyn ffrwyth i berffurthydd.

15 A'r hwn ar y tir da, yw y rhai hyn, y rhai a chalonn a hawddgar a da, ydynt yn gwrandao'r gair, ac yn ei gadw, ac yn dwyn ffrwyth trwy amynedd.

16 [¶] Nid yw neb wedi goleu canwyll, Marc 4.21. yn ei chuddio hi â llestr, neu yn ei dodi Pen. 11.33. dan wely; eithr yn ei gosod ar ganhwylbren, fel y caffo y rhai a ddol i mewn weled y goleuni.

17 [¶] Canys nid oes dim dirgel, a'r ni bydd amlwg; na dim cuddiedig, a'r ni's Pen. 12.2. gwybyddir, ac na ddaw i'r goleu.

18 Edrychwch am hynny pa fodd y clyw-och: [¶] canys pwý bynnag y mae ganddo, y rhoddid iddo; a'r neb nid oes ganddo, ie, yr hyn y + mae yn tybied ei fod ganddo, a ddygir oddi arno.

19 [¶] Daeth ato hefyd ei fam a'i frod-yr, ac ni allent + ddyfod hyd atto gan y [¶] Mat. 12. dorf.

20 A mynegwyd iddo gan rai, yn dy-Marc 3.31. wedyd, Y mae dy fam a'th frodyr yn fe- + ymddi-dlan ag ef.

21 Ac efe a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Fy mam i a'm brodyr i yw y rhai hyn sy'n gwrandao gair Duw, ac yn ei wneuthur.

22 [¶] A [¶] bu ar ryw ddiwrnod, ac efe a aeth i long, efe a'i ddisgylbion: a dywedodd wrthynt, Awn trolodd i'r tu hwnt i'r llyn. A hwy a gychwynafant.

23 Ac fel yr oeddynt yn hwylio, efe a hunodd: a chawod o wynt a ddisgynodd ar y llyn; ac yr oeddynt yn llawn o ddwfr, ac mewn enbydrwydd.

24 A hwy a aethant atto, ac a'i deffroifant ef, gan ddywedyd, O Feittr, Feittr, darfu am danom. Ac efe a gyfododd, ac a geryddodd y gwýnt a'r tonnau dwfr: a hwy a beidiafant, a hi a aeth yn dawel.

25 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Pa le y mae eich ffydd chwi? A hwy wedi ofni, a ryfeddafant, gan ddywedyd wrth eu gilydd, Pwy yw hwn, gan ei fod yn gorchymyn i'r gwynioedd ac i'r dwfr hefyd, a hwythau yn ufuddhau iddo?

26 [¶] A [¶] hwy a hwyliasant i wlad y [¶] Mat. 8. Gadareniaid, yr hon fydd o'r tu arall ar gyfer Gahleá.

27 Ac wedi iddo fyned allan i dir, cyfar-fu ag ef ryw wr o'r ddinas, yr hwn oedd ganddo gythreuliaid er yd talm o amſer; ac ni wisgai ddiſlad, ac nid arhofai mewn tŷ, ond yn y beddau.

28 Hwn, wedi gweled yr Iesu, a dolefa-ain, a syrthiodd i lawr ger ei fron ef, ac a ddywedodd â llef uchel, Beth fydd i mi â thi, O Iesu, Fab Duw goruchaf? yr wyf yn attolwg i ti na'm poenech.

29 (Canys efe a orchymynasai i'r ysfryd aflan ddyfod allan o'r dyn, Canys llawer o amſerau y cipiaſai ef: ac efe a gedwid yn rhwym â chadwynau, ac â llyffetheriau; ac wedi dryllio y rhwymau, efe a yrrwyd gan y cythraul i'r diſfaethwch.)

30 A'r Iesu a ofynodd iddo, gan ddywedyd, Beth yw dy enw di? Yntau a ddywedodd, Lleng: canys llawer o gythreuliaid a aethant iddo ef.

31 A hwy a ddeifysiafant arno, na orchymynai iddynt fyned i'r dyfnder.

32 Ac yr oedd yno genfaint o foch lawer yn pori ar y mynydd: a hwynt hwy a attolygafant iddo adael iddynt fyned i mewn i'r rhai hynny. Ac efe a adawodd iddynt.

33 A'r cythreuliaid a aethant allan o'r dyn, ac a aethant i mewn i'r moch: a'r genfaint a ruthrodd oddi ar y dibyn i'r llyn, ac a foddwyd.

34 A phan welodd + ymeichiaid yr hyn + Sef, a ddarfuaſai, hwy a ſioſafant, ac a aeth-^{porthwyr} ant ac a fynegafant yn y ddinas, ac yn y ^{moch} wlad.

35 A hwy a aethant allan i weled y peth a wneſid; ac a ddacthant at yr Iesu, ac a gawfant y dyn, o'r hwn yr aethai y cythreuliaid allan, yn ei ddillad, a'i iawn bwyll, yn eistedd wrth draed yr Iesu: a hwy a ofnafant.

36 A'r rhai a welſent, a fynegafant hefyd iddynt pa fodd y iachafid y cythreuliaid.

37 [¶] A'r holl ſiaws o gylch gwlad y Gadareniaid [¶] a ddymunafant arno fyned [¶] Act. 15. ymaith oddi wrthynt; am eu bod mewn ofn mawr. Ac efe wedi myned i'r llong, a ddychwelodd.

38 [¶] A'r gwr o'r hwn yr aethai y cythreuliaid allan, a ddeifysodd arno gael bod [¶] Marc 5. gyd ag ef: eithr yr Iesu a'i danfonodd ef ymaith, gan ddywedyd,

39 Dychwel i'th dŷ, a dangos faint o beſhau a wnaeth Duw i ti. Ac efe a aeth, dan bregethu trwy gwbl o'r ddinas, faint a wnaethai'r Iesu iddo.

40 A bu, pan ddychwelodd yr Iesu, dderbyn o'r bobl ef: canys yr oeddynt oll yn diſgwyl am dano ef.

† Mat. 9. 41 ¶ Ac wele, daeth gwr a'i enw Jairus; ac efe oedd lywodraethwr y synagog: ac efe a fyrihodd wrth draed yr Iesu, ac a attolwgodd iddo ddyfod i'w dy ef:

42 O herwydd yr oedd iddo ferch unig-anedig ynghylch deuddeng mlwydd oed, a hon oedd yn marw (Ond fel yr oedd efe yn myned, y bobloedd a'i gwaigent ef.

† Mat. 9. 43 ¶ A gwraig yr hon oedd mewn dilerliff gwaed er ys deuddeng mlynedd, yr hon a dreuliasai ar phyfygwyr ei holl + fywyd, ac ni's gallai gael gan neb ei hiachâu.

44 A ddaeth o'r tu cefn, ac a gyffyrddodd ag ymyl ei wraig ef: ac yn y fan iafodd dilerliff ei gwaed hi.

45 A dywedodd yr Iesu, Pwy yw a gyffyrddodd â mi? Ac a phawb yn gwadu, y dywedodd Petr, a'r rhai oedd gyd ag ef, O Feistr, y mae'r bobloedd yn dy waigu, ac yn dy flino; ac a ddywedi di, Pwy yw a gyffyrddodd â mi?

46 A'r Iesu a ddywedodd, Rhyw un a gyffyrddodd â mi: canys mi a wn fyned + rhinwedd allan o honof.

† Mat. 9. 47 A phan welodd y wraig nad oedd hi guddiedig, hi a ddaeth dan grynn, ac a fyrihodd ger ei fron ef, ac a fynegodd iddo, yngwydd yr holl bobl, am ba achos y cyffyrddais hi ag ef, ac fel yr iachafid hi yn ebrwydd.

48 Yntau a ddywedodd wrthi, Cymmer gyfwr, ferch; dy fydd a'th iachaoedd: dos mewn tangnefedd.)

† Marc 5. 49 ¶ Ac efe etto yn llefaru, daeth un o dy lywodraethwr y synagog, gan ddywedyd wrtho, Bu farw dy ferch; na phoc-na mo'r Athraw.

50 A'r Iesu pan glybu hyn, a'i hattebodd ef, gan ddywedyd, Nac olia; cred yn unig, a hi a iachêir.

51 Ac wedi ei fyned ef i'r tŷ, ni adawodd i neb ddyfod i mewn, ond Petr, ac Iago, ac Ioan, a thad yr eneth a'i mam.

† Marc 5. 52 Ac wylo a wnaethant oll, a + chwynfan am dani. Eithr efe a ddywedodd, Nac wylwch: nid marw hi; eithr cygu y mae.

53 A hwy a'i gwatwarasant ef, a'n iddynt wybod ei marw hi.

54 Ac efe a'u bwriodd hwynt oll allan, ac a'i cymmerth hi erbyn ei llaw, ac a lefodd, gan ddywedyd, Herlodes, cyfod.

55 A'i hyspydd hi a ddaeth drachefn, a hi a gyfododd yn ebrwydd: ac efe a orchymynodd roi bwyd iddi.

† Mat. 8. 56 A fynnau a wnaeth ar ei rhieni hi: ac efe a orchymynodd iddynt, na ddywedenti neb y peth a wnaethid.

† Marc 5. 43. P. E. N. IX.

1 Crist yn anfon ei apostolion i wneuthur rhyfeddodau, ac i bregethu, Herod yn chwennych gweled Crist. 17 Crist yn porhi pum mil: 18 yn ymffyn beth yr oedd y byd yn ei dybied am dano: 22 yn rhag-synegi ei ddiodeffaint: 23 yn gosod allan i barob sampl o'i ddiodeffaint. 28 Ei wedd-wneidiad ef. 37 Mae efe yn iachâu'r lloerig: 43 a thrachefn yn rhag-rybuddio ei ddiodeffaint am ei ddiodeffaint: 46 yn canmol gofyngeidd-rydd: 51 yn gorchymyn iddynt ddangos llarieidd-dra tu ag at barob, heb chwennych dial. 57 Rhai yn chwennych ei ganlyn ef, ond dan ammol.

31. AC a efe a alwodd ynghyd ei ddeu-ddeg diŷgybl, ac a roddes iddynt feddiant ac awdurdod ar yr holl gythreulaid, ac i iachâu clefydau.

† Mat. 10. 1. Marc 3. 13. a 6. 7.

2 Ac a efe a'u hanfonodd hwynt i bregethu teyrnas Dduw, ac i iachâu y rhai Marc 6. 11. Pen. 10. 11.

3 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Na chymmerwch ddim i'r daith, na ffyn, nac yŷgrepan, na bara, nac arian; ac na fydded geunych ddwy bais bob un.

4 Ac i ba dy bynnag yr eloch i mewn, arhoŷwch yno, ac oddi yno ymadewch.

5 A phia rai bynnag ni'ch derbyniant, pan eloch allan o'r ddinas honno, Yigyd-wch hyd yn oed y llwch oddi wrth eich traed, yn dystiolaeth yn eu herbyn hwynt.

6 Ac wedi iddynt fyned allan, hwy a aethant trwy'r trefi, gan bregethu'r efengyl, a iachâu ym mhob lle.

7 ¶ A Herod y tetrarch a glybu y cwbl oll a wnaethid ganddo; ac efe a betrusodd, am fod rhai yn dywedyd gyfodi Ioan o feirw;

8 A rhai eraill, ymddangos o Elias; a rhai eraill, mai prophwyd, un o'r rhai gynt, a adgyfodasai.

9 A Herod a ddywedodd, Ioan a dorrais i ei ben: ond pwy ydyw hwn yr wyf yn clywed y cyfryw bethau am dano? Ac yr oedd efe yn cisio ei weled ef.

10 ¶ A'r apostolion, wedi dychwelyd, a fynegasant iddo y cwbl a wnaethant.

11 Ac efe a'u cymmerth hwynt, ac a aeth o'r neilldu, i le anghyffannedd yn perthynu i'r ddinas a elwir Bethsaida.

12 A'r bobloedd pan wybuant, a'i dilynasant ef; ac efe a'u derbyniodd hwynt, ac a lefarodd wrthynt am deyrnas Dduw, ac a iachaoedd y rhai oedd arnynt eisiau eu hiachâu.

13 A'r dydd a ddechreuodd hwyrhâu; a'r deuddeg a ddaethant ac a ddywedasant wrtho, Gollwng y dyfira ymaith, fel y gallont fyned i'r trefi, ac i'r wlad oddi amgylch, i lettya, ac i gael bwyd: canys yr ydym ni yma mewn lle anghyffannedd.

14 Eithr efe a ddywedodd wrthynt, Rhoddwch chwi iddynt beth i'w fwyta. A hwythau a ddywedasant, Nid oes genym ni ond pum torth, a dau bysgodyn, oni bydd i ni fyned a phrynu bwyd i'r bobl hyn oll.

15 Canys yr oeddynt ynghylch pum mil o wyr. Ac efe a ddywedodd wrth ei ddiŷgyblion, Gwnewch iddynt eistedd yn fyrrdeidiau, bob yn ddeg a deugain.

16 Ac felly y gwnaethant; a hwy a wnaethant iddynt oll eistedd.

17 Ac efe a gymmerodd y pum torth, a'r ddau bysgodyn, ac a edrychodd i fynu i'r nef, ac a'u bendithiodd hwynt, ac a'u torrodd, ac a'u rhoddodd i'r diŷgyblion i'w gosod ger bron y bobl.

18 A hwynt-hwy oll a fwyttasant, ac a gawfant ddigon: a chyfodwyd a weddillasai iddynt o friw-fwyd, ddeuddeg basgedaid.

19 Bu hefyd, fel yr oedd efe yn gweiddio ei hunan, fod ei ddiŷgyblion gyd ag ef: ac efe a ofynnodd iddynt, gan ddywedyd, Pwy y mae'r bobl yn dywedyd fymodi?

20 Hwythau gan ateb a ddywedasant, Ioan Fedyddiwr; ond eraill, mai Elias; ac eraill, mai rhyw brophwyd o'r rhai gynt a adgyfododd.

21 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Ond pwy yr ydych chiwi yn dywedyd fymodi? A Phetr gan ateb a ddywedodd, Crist 69. Duw,

- 21 Ac efe a roes orchymyn arnynt, ac a archodd iddynt na ddywedent hynny i neb.
- 1 Mat. 17. 22 Gan ddywedyd, ¹ Mae yn rhaid i Fab y dyn oddef llawer, a'i wrthod gan yr henuriaid, a'r arch-offeiriaid, a'r ymgyddion, a'i ladd, a'r trydydd dydd adgyfodi.
- 23 ¶ Ac efe a ddywedodd wrth bawb, ² Os ewyllysia neb ddyfod ar fy ol i, ymwaded ag ef ei hun, a choded ei groes beunydd, a dilynodd fi.
- 24 Canys pwy bynnag a ewyllysio gadw ei einioes, a'i cyll; ond pwy bynnag a gollo ei einioes o'm hachos i, hwnnw a'i ceidw hi.
- 25 ¶ Canys pa lesad i ddyn, er ynnill yr holl fyd, a'i ddifetha ei hun, neu fod wedi ei golli?
- 26 ¶ Canys pwy bynnag fyddo cywilydd ganddo fi a'm geiriau, hwnnw fydd gywilydd gan Fab y dyn, pan ddolo yn ei ogoniant ei hun, a'r Tad, a'r angylion sanctaidd.
- 27 ¶ Eithr dywedaf i chiwi yn wir, Y mac rhai o'r fawr fy yn sefyll yma a'r ni archwaethant anghy, hyd oni welont deymas Dduw.
- ¶ Mat. 17. 28 ¶ A bu, ynghylch wyth niwrnod wedi'r geiriau hyn, gymmeryd o hono ef Betr, ac Ioan, ac Iago, a myned i fynu i'r mynydd i weddio.
- 29 Ac fel yroedd efe yn gweddio, gwedd ei wynebpryd ef a newidiwyd, a'i wisg oedd yn wen ddifglair.
- 30 Ac wele, dau wr a gyd-ymddiddanodd ag ef, y rhai oedd Moles ac Elias.
- 31 Y rhai a ymddangosafant mewn gogoniant, ac a ddywedafant am ei ymadawriad ef yr hwn agylawnai efe yn Jerusalem.
- 32 A Phetr, a'r rhai oedd gyd ag ef, oedd i wedi trymhaù gan gygu: a phan ddi-hunafant, hwy a welant ei ogoniant ef, a'r ddau wr y rhai oedd yn sefyll gyd ag ef.
- 33 A bu, a hwy yn ymadaw oddi wrtho ef, ddywedyd o Betr wrth yr Iesu, O Feistr, da yw i ni fod yma: gwnawn dair pabell; un i ti, ac un i Fofes, ac un i Elias: heb wrthod beth yr oedd yn ei ddywedyd.
- 34 Ac fel yr oedd efe yn dywedyd hyn, daeth cwmmlwl ac a'u cyfyddodd hwynt: a hwynt-hwy a ofnasant wrth fyned o honnynt i'r cwmmlwl.
- 35 A daeth llef allan o'r cwmmlwl, gan ddywedyd, ¹ Hwn yw fy Mab anwyl; ² gwrandewch ef.
- ¶ Mat. 3. 36 ¶ Ac wedi bod y llef, cafwyd yr Iesu yn unig. A hwy a gelafant, ac ni fynegafant ³ A chyd i neb y dyddiau hynny ddiim o'r pethau a a bod, &c. welent.
- ¶ Mat. 17. 37 ¶ A u darfu drannoeth, pan ddaethant i wared o'r mynydd, i dyrfa fawr gyfarfod ag ef.
- Marc 9. 17. 38 Ac wele, gwr o'r dyrfa a ddolefodd, gan ddywedyd, O Athraw, yr wyf yn atolwg i ti, edrych ar fy mab; canys fy unig-anedig yw.
- 39 Ac wele, y mae yspryd yn ei gymmeryd ef, ac yntau yn ddisfymwth yn gwaeddi; ac y mae yn ei ddryllio ef, hyd oni falo ewyn; a braidd yr ymedy oddi wrtho, wedi iddo ei yfgo ef.
- 40 Ac mi a ddeifysas ar dy ddisfyblion di ei fwrw ef allan; ac ni's gallafant.
- 41 A'r Iesu gan ateb a ddywedodd, O genhedlaeth anfyddlon a throfaus, pa hyd y byddaf gyd â chiwi, ac y'ch goddefaf? dwg dy fab yma.
- 42 Ac fel yr oedd efe etto yn dyfod, y cythraul a'i rhwygodd ef, ac a'i drylliodd: a'r Iesu a geryddodd yr yspryd aflan, ac a iachodd y bachgen, ac a'i rhoddes ef i'w dad.
- 43 ¶ A brawychu a wnaethant oll gan fawredd Duw. Ac a phawb yn rhyfeddu am yr holl bethau a wnaethai'r Iesu, efe a ddywedodd wrth ei ddisfyblion,
- 44 ¶ Gofodwch chiwi yn eich clustiau yr ¹ Mat. 17. ymadroddion hyn: canys Mab y dyn a 22. draddodir i ddwyllaw dynion.
- 45 ¶ Eithr hwy ni wybuant y gair hwn, ² Marc 9. ac yr oedd yn guddiedig oddi wrthynt, fel 32. na's deallent ef: ac yr oedd arnynt arwyd ymofyn ag ef am y gair hwn.
- 46 ¶ A dadl a gyfododd yn eu plith, ³ Mat. 18. 1. pwy a fyddai fwyaf o honnynt. ² Marc 9. 34.
- 47 A'r Iesu, wrth weled meddwl eu calon hwynt, a gymmerth fachgennyn, ac a'i gofododd yn ei ymyl,
- 48 Ac a ddywedodd wrthynt, Pwy bynnag a dderbynio y bachgennyn hwn yn fy enw i, fydd yn fy nerbyn i; a phwy bynnag a'm derbynio i, fydd yn derbyn yr hwn a'm hanfonodd i: canys yr hwn fydd leiaf yn eich plith chiwi oll, hwnnw a fydd mawr.
- 49 ¶ A Ioan a atebodd ac a ddywedodd, ¹ Marc 9. O Feistr, ni a welom ryw un yn dy 38. enw di yn bwrw allan gythreuliaid; ac a Edrych waharddofom iddo, am nad oedd yn can-Num. 11. lyn gyd â ni. 28.
- 50 A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Na waherddwch iddo: canys b y neb nid yw ² Mat. 12. i'n herbyn, trofom ni y mac. 30. Pen.
- 51 ¶ A bu, pan gyflawnwyd ³ y dyddiau 11. 23. y cymerid ef i fynu, yntau a roddes ei ⁴ Marc 16. fryd ar fyned i Jerusalem. 19.
- 52 Ac efe a ddanfododd genhadau o flaen ⁵ Act. 1. 2. ei wyneb: a hwy wedi myned, a aethant ⁶ o foddodol i mewn i dref y Samariaid, i barottol ⁷ ei wyneb i fyned. ⁸ Ioan 4. 4. 9.
- 53 Ac ⁹ ni's derbyniasant hwy ef, o ble- ¹⁰ Gr. gid fod ei wyneb ef yn ¹¹ tueddu tu a Jeru- ¹² 1. 10, 12.
- 54 A'i ddisfyblion ef, Iago ac Ioan, pan ¹³ myned. wellant, a ddywedafant, Arglwydd, a fynni di ddywedyd o honon am ddyfod tan i lawr o'r nef, a'u difa hwynt, ¹⁴ megis y ¹⁵ 2 Bren. 1. 10, 12.
- 55 Ac efe a drodd, ac a'u ceryddodd hwynt; ac a ddywedodd, Ni wyddoch o ba yspryd yr ydych chiwi.
- 56 Canys ¹⁶ ni ddaeth Mab y dyn i ¹⁷ Ioan 3. ddisfymwth eneidiau dynion, ond i'w cadw. 17. a 12.
- 57 ¶ A hwy a aethant i dref arall. ¹⁸ 47.
- 58 ¶ A bu, a hwy yn myned, ddy- ¹⁹ Mat. 8. wedyd o ryw un ar y ffordd wrtho ef, Ar- 19. glwydd, mi a'th ganlynaf i ba le bynnag yr elych.
- 59 A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Y mae gan y llwynogod ffauan, a chan adar yr awyr nythod; ond gan Fab y dyn nid oes lle y rhoddo ei ben i lawr.
- 60 Ac ²⁰ efe a ddywedodd wrth un ²¹ Mat. 8. arall, Dilyn fi. Ac yntau a ddywedodd, 21. Arglwydd, gâd i mi yn gyntaf fyned a chladdu fy nhad.
- 61 Eithr yr Iesu a ddywedodd wrtho, Gâd i'r meirw gladdu eu meirw; ond dos di a phregetha deymas Dduw.
- 62 Ac un arall hefyd a ddywedodd, ²² Mi i Bren. a'th ddilynaf di, O Arglwydd; ond gâd i 19. 20. mi yn gyntaf ganu yn iach i'r rhai fy yn fy nhw.
- 63 A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Nid oes neb a'r fydd yn rhoi ei law ar yr aradr, ac

ac yn edrych ar y pethau fydd o'i ol, yn gymmwys i deyrnas Dduw.

PEN. X.

1 Crist yn anfon allan ar unwaith ddeg disgyl a thrugain i wneuthur gwybodaeth, ac i bregethu; 17 yn eu rhv buddio hwy i fod yn gytundeg, ac ym mhau beth y gorfoleddent: 21 yn ddiolch i'w dad am ei ras: 23 yn mawrygu dedwydd gyfwr ei gŵys: 25 yn dyfyn y cyfreithiwr y modd i gael bywyd tragwyddol, ac i gymmeryd parwb yn gymmeryd iddo, a'r a fo ag eisiau ei drugaredd ef arno: 41 yn argybeddi Marthau, ac yn canmol Mair ei chwaer hi.

32.

WEDI'r pethau hyn, yr ordeiniodd yr Arglwydd ddeg a thrugain eraill hefyd, ac a'u dantonodd hwynt bob yn ddau o flaen ei wynch i bob dinas a man lle'r oedd efe ar fedr dyfod.

* Mat. 9.

37.

Ioan 4. 35.

* 2 Thel.

3. 1.

* Mat. 10.

16.

* Mat. 10.

9. 10.

Marc 6. 8.

* 2 Bren.

4. 29.

* Mat. 10.

11.

* 1 Cor. 10.

27.

* 1 Cor. 9.

4. &c.

1 Tim. 5.

18.

* Mat. 3. 2.

* 4. 17.

* Mat. 10.

14.

Pen. 9. 5.

Act. 13.

5. a 18. 6.

* ym eich

erbyn

chwi;

fel Pen.

9. 5.

* Mat. 17.

21.

* y north-

eadd.

* Mat. 10.

40. Ioan

13. 20.

* 1 Thel.

4. 8.

2 Am hynny efe a ddywedodd wrthynt, Y cynhauaf yn wir fydd tawr, ond y gweinwyr yn anaml: b gweiddiwech gan hynny ar Arglwydd y cynhauaf, am ddanfion allan weithwyr i'w gynhauaf.

3 Ewch: c wele, yr wyf i'n eich danfon chwi fel wya yn mysg bleiddiaid.

4 Na ddygwch god, nac ygrepan, nac efigdiau; ac na chyferchwech well i neb ar y ffordd.

5 A chi ba dy bynnag yr eloch i mewn, yn gyntaf dywedwch, Tangnefedd i'r ty hwn.

6 Ac o bydd yno fab tangnefedd, eich tangnefedd a orphwys arno: os amgen, hi a ddychwel atoch chiwi.

7 Ac yn y ty hwnnw arhofwch, gan fwyta ac yfed y cyfryw bethau ag a gaffoch ganddynt: canys heilwng yw i'r gweinwyr ei gyfflog. Na threiglwch o dy i dy.

8 A phaddinas bynnag yr eloch iddi, a hwy yn eich derbyn, bwyttwch y cyfryw bethau ag a rodder ger eich bronau:

9 Ac iachewch y cleithon a fyddo ynddi, a dywedwch wrthynt, i Daeth teyrnas Dduw yn agos atoch.

10 Eithr pa ddinas bynnag yr eloch iddi, a hwy heb eich derbyn, ewch allan i'w heolydd, a dywedwch,

11 Hyd yn oed y llwch, yr hwn a lywod wrthym o'ch dinas, yr ydym yn ei fychu ymaith i chiwi: er hynny gwybyddwch hyn, fod teyrnas Dduw wedi nesau atoch.

12 Eithr dywedaf wrthynt, mai esmwythach fydd i Sodom yn y dydd hwnnw, nag i'r ddinas honno.

13 Gwae di, Corazin; gwae di, Bethsaida: canys pe gwnaethid yn Nhirus a Sidon y gweithredodd neithol a wnaethpwyd yn eich plith chiwi, hwy a edifarhant er ystalm, gan eistedd mewn tachiâu a lludw.

14 Eithr esmwythach fydd i Dyrrus a Sidon yn y farn, nag i chiwi.

15 A thithau, Capernaum, yr hon a ddychafwyd hyd y nef, a dynnir i lawr hyd yn offern.

16 Y neb fydd yn eich gwrandio chiwi, fydd yn fy ngwrandio i: a'r neb fydd yn eich dirmygu chiwi, fydd yn fy nirmygu i; a'r neb fydd yn fy nirmygu i, fydd yn dirmygu yr hwn a'm hanionodd i.

17 A'r deg a thrugain a ddychwelasant gyd a llawenydd, gan ddywedyd, Arglwydd, hyd yn oed y cythreuliaid a ddarottyngr i ni, yn dy enw di.

18 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Mi a welais Satan megis mellten, yn fyrtio o'r nef.

19 Wele, o'r ydwyf fi yn rhoddi i chiwi o Marc 16. awdurdod i iathru ar feirph, ac ysgor- pionau, ac ar holl gryfder y gelyn; ac nid Act. 28. 5. oes dim a wna ddim niweid i chiwi.

20 Eithr yn hyn na lawenhewch, fod yr yspydion wedi eu darottwng i chiwi; ond llawenhewch yn iathrach, am fod eich enwau yn ysgirfenedig yn y nefoedd.

21 Yr awr honno yr fectu a lawenyddodd yn yr yspyd, ac a ddywedodd, Yr wyf yn ddiolch i ti, O Dad, Arglwydd nef a daear, am guddio o honot y pethau hyn oddi wrth y doethion a'r deallu, a'u dda-guddio o honot i rai bychain: yn wir, O Dad; o blegid felly y gwelid yn dda yn dy olwg di.

22 Peth a roddwyd i mi gan fy Nhad: ac ni wyr neb pwy yw'r Mab, ond y Tad; na phwy yw'r Tad, ond y Mab, a'r neb y mynno'r Mab ei ddat-guddio iddo.

23 Ac efe a drodd at ei ddysgyblion, ac a ddywedodd o'r neilldu, Gwyn fydd y llygaid i'n gwelid y pethau yr ydych chiwi yn eu gwelid.

24 Canys yr wyf yn dywedyd i chiwi, ewyllysio o lawer o brophiwyd a bre-nhinoedd weled y pethau yr ydych chiwi yn eu gwelid, ac ni's gweilant; a chlywed y pethau yr ydych chiwi yn eu clywed, ac ni's clywiant.

25 Ac wele, rhyw gyfreithiwr a gododd, gan ei demtio ef, a dywedyd, Athraw, pa beth a wna i gael eistedd bywyd tragwyddol?

26 Yntau a ddywedodd wrtho, Pa beth fydd ysgirfenedig yn y gyfraith? pa fodd y darlenni?

27 Ac efe gan ateb a ddywedodd, Ti a geri yr Arglwydd dy Dduw a'th holl galon, ac a'th holl enaid, ac a'th holl nerth, ac a'th holl feddwl; a'th gymmydog fel ti dy hun.

28 Yntau a ddywedodd wrtho, Ti a atebait yn uniawn: gwna hyn, a byw fyddi.

29 Eithr efe, yn ewyllysio ei gyfiawnhau ei hun, a ddywedodd wrth yr Iesu, A phwy yw ty nghymmydog?

30 A'r Iesu gan ateb a ddywedodd, Rhyw ddyn oedd yn myned i ward o J. rusalem i Jericho; ac a fyrtiodd ym mysg lladron, y rhai wedi ei ddiofio ef, a'r archolli, a aethant ymaith, gan ei adael yn hanner marw.

31 Ac ar ddamwain rhyw offeiriad a ddaeth i ward y ffordd honno: a phan ei gwelodd, efe a aeth o'r tu arall heibio.

32 A'r un flunud Lefiad hefyd, wedi dylod i'r fan, a'i weled ef, a aeth o'r tu arall heibio.

33 Eithr rhyw Samariad, wrth ymdaith, a ddaeth atto ef: a phan ei gwelodd, a doiturodd,

34 Ac a aeth atto, ac a rymodd ei archollion ef, gan dywallt ynddynt olew a gwin; ac a'i gotododd ef ar ei anifail ei hun, ac a'i dug ef i'r lletty, ac a'i hamgelediodd.

35 A thurannoeth wrth fyned ymaith, efe a dynnodd allan ddwy gemog, ac a'u rhoddas i'r llettyr, ac a ddywedodd wrtho, Cymmer otal drosto: a phia beth bynnag a ddrullu yn ychwaneg, pap ddelwyf drachefn, mi a'i talaf i ti.

36 Pwy gan hynny o'r tri hyn, yr ydwyf ti yn tybied ei fod yn gymmyddog i'r hwn a iyrtniafai ym mhlith y lladron?

37 Ac efe a ddywedodd, Yr hwn a wnaeth drugaredd ag ef. A'r Iesu am hynny a ddywedodd wrtho, Dos, a gwna dithau yr un modd.

38 ¶ A bu, a hwy yn ymdeithio, ddyfod o hono i ryw dref; a rhyw wraig a'i henw 'Martha a'i derbyniodd ef i'w aly.

¶ Ioan 11.
1. a 12. 2, 3.
¶ 1 Cor. 7.
32, &c.
¶ Act. 22.
3.

39 Ac i hon yr oedd chwaer a elwid Mair, a'r hon hefyd a eisteddodd wrth draed yr Iesu, ac a'w randawodd a'ei ymadrodd ef.

40 Ond Martha oedd drafferthus yng-hŷlch llawer o waianacth; a chan sefyll ger llaw, hi a ddywedodd, Arglywydd, onid oes ofal gennyt am i'm cwaer fy ngadael i fy hun i waianacth? dywaid wrthi gan hynny am fy helpio.

41 A'r Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrthi, Martha, Martha, gofalus a thrafferthus wyt ynghylch llawer o bethau:

¶ Pl. 27. 4.

42 Eithr i'un peth tydd angenrheidiol. A Mair a ddewisodd y rhan dda, yr hon ni ddysgir oddi arni.

PEN. XI.

1 *Crist yn dysgu gweddio, a hynny heb ddi-ffigio: 11 gan ierchau y rhydd Duw felly i ni bethau da. 14 With furrow allan gythraul mud, y mae efe yn ceryddu'r Phariseaid cablaidd: 28 ac yn dangos prwy fodd fendigedig: 29 ac yn parhau i'r bobl; 37 ac yn argyhoeddi ffig Janctid-ruydd y Phariseaid, a'r ysgryfenyddion, a'r cyreithwyr.*

33.

A Bu, ac efe mewn rhyw fan yn gweddio, pan beidiodd, ddywedodd o'un o'i ddi-gyblion wrtho, Arglywydd, dysg i ni weddio, megis ag y dygodd Ioan i'w ddi-gyblion.

¶ Mat. 6. 9.

2 Ac efe a ddywedodd wrthynt, ¶ Pan weddioch, dywedwch, Ein Tad yr hwn wyt yn y nefoedd, Sancteiddier dy enw. Deued dy deyrnas. Gwneler dy ewyllys, megis yn y nef, felly ar y ddacae hefyd.

+ Neu, trwy y ddi-wmod.

3 Dyro i ni + o ddydd i ddydd ein bara beunyddiol.

4 A maddeu i ni ein pechodau: canys yr ydym ni'nau yn maddeu i hawb fy yn ein dyled. Ac nac arwain ni i brofedigaeth; eithr gwared ni rhag drwg.

5 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Pwy o honoch fydd iddo gyfaill, ac a atto hanner nos, ac a ddywaid wrtho, O gyfaill, moes i mi dair torth yn echwyn:

+ allan o'i ffordd.

6 Canys cyfaill i mi addaeth attaf + wrth ymdaith, ac nid oes gennyf ddim i'w ddodi ger ei fron ef:

7 Ac yntau oddi mewn a ettyb ac a ddywaid, Na flina hi: yn awr y mae'r drws yn gauad, a'm plant gyd â mi yn y gwely; ni allaf godi a'i rhoddi i ti?

¶ Pen. 18.
1, &c.

8 Yr wyf yn dywedyd i chiwi, b Er na chyfyd efe a rhoddi iddo, am ei fod yn gyfaill iddo; etto o herwydd ei daerni, efe a gryfyd ac a rydd iddo gynnifer ag y fydd arno eu heiliau.

¶ Mat. 7.
7. a 21. 22.
¶ Marc 11.
24. Ioan
15. 7. Iago
1. 6. r Ioan
3. 22.

9 ¶ Ac yr ydwyf yn dywedyd i chiwi, Gofynwch, a rhoddir i chiwi; ceisiwch, a chiwi a gewch; curwch, ac fe a agorir i chiwi.

11 ¶ Os bara a ofyn mab i un o honoch chiwi fy dad, a ddyry efe garreg iddo? ac os pygodyn, a ddyry efe iddo tarph yn lle pygodyn?

12 Neu os gofyn efe wy, a + ddyry efe + gynnw. Sgorpion iddo?

13 Os chwydychwi gan hynny, y rhai ydych ddrwg, a fedrwyd roi moddion da i'ch plant chiwi; pa faint mwy y rhydd eich Tad o'r nef yr Yspryd Glân i'r nai a ofyno ganddo?

14 ¶ Ac yr oedd efe yn bwrw allan gythraul, a hwnnw oedd fud. A bu, wedi i'r cythraul fyned allan, i'r mudan lefaru; a'r bobloedd a ryfeddaient.

15 Eithr rhai o honant a ddywedasant, ¶ Trwy + Feelzebub, pennaeth y cythreuliaid, y mae efe yn bwrw allan gythreuliaid.

16 Ac eraill, gan ei demtio, a geisiant ganddo arwydd o'r nef.

17 ¶ Yntau, i'w gwybod eu meddyliau, hwynt, a ddywedodd wrthynt, Pob teyrn as wedi ymrannu yn ei herbyn ei hun, a anghyffannedd; a thŷ yn erbyn ty, a syrth.

18 Ac os Satan hefyd fydd wedi ymrannu yn ei erbyn ei hun, pa fodd y iaif ei deyrnas ef? gan eich bod yn dywedyd, mai trwy Feelzebub yr wyf fi yn bwrw allan gythreuliaid.

19 Ac os trwy Feelzebub yr wyf fi yn bwrw allan gythreuliaid, trwy bwy y mae eich plant chiwi yn eu bwrw hwynt allan? am hynny y byddant hwy yn farnwyr amoch chiwi.

20 Eithr os myfi + trwy fys Duw ydwyf yn bwrw allan gythreuliaid, diammeu ddyfod teyrnas Dduw atoch chiwi.

21 ¶ Pan fyddo un cryf arfog yn cadw ei neuadd, y mae yr hyn tydd ganddo mewn heddych:

22 Ond i'w ddell un cryfach nag ef arno, a'i orchfygu, efe a ddwg ymaith ei holl arfogau ef yn yr hon yr oedd yn ymcol. ddiried, ac a ran ei anrhaith ef.

23 ¶ Y neb nid yw gyd â mi, fydd yn fy erbyn: a'r neb nid yw yn caelgu gyd â mi, tydd yn gwaflaru.

24 ¶ Pan el yr yspryd aflan allan o ddyd, efe a rodia mewn lleoedd tychion, gan geisio gorphwysdra; a phryd na chaffo, efe a ddywaid, Mi a ddychwelaf i'm ty o'r lle y daethum allan.

25 A phan ddell, y mae yn ei gael wedi ei yigubo a'i drefnu.

26 Yna yr â efe, ac y cymmer atto faith yspryd eraill gwaeth nag ef ei hun; a hwy a ant i mewn, ac a rhoiant yno; a diwedd y dyn hwnnw fydd gwaeth na i ddechreuad.

27 ¶ A bu, fel yr oedd efe yn dywed- yd hyn, rhyw wraig o'r dyfya a gododd ei llet, ac a ddywedodd wrtho, Gwyn fydd y groth a'th ddug di, a'r bronau a lugaist.

28 Ond efe a ddywedodd, ¶ Yn-hytrach gwyn fydd y rhai fydd yn gwraudo gair Duw, ac yn ei gadw.

29 ¶ Ac wedi i'r bobloedd ymdyrru ynghyd, efe a ddechreuodd ddywedyd, y genhedlaeth hon tydd ddrwg: y mae ni yn ceisio arwydd; ac arwydd ni roddir iddi, ond arwydd Jonas y prophwyd.

30 Canys fel y bu Jonas yn arwydd i'r Ninefaid, felly y bydd Mab y dyn hefyd i'r genhedlaeth hon.

* 1 Bren. 10. 1. 31 Brenhines y deliau a gyfyd yn y farn gyd â gwyr y genhedlaeth hon, ac a'u condemnna hwynt: am iddi hi ddyfod o eithafoedd y ddaear i wrando doethineb Salomon; ac wele, un mwy na Salomon yma.

* Ioan 3. 5. 32 Gwyr Ninesa a godant i fymt yn y farn gyd â'r genhedlaeth hon, ac a'i condemniant hi: am iddynt edifarhau wrth bregeth Jonas: ac wele, un mwy na Jonas yma.

* Mat. 5. 15. Marc 4. 21. Pen. 8. 16. 33 Ac nid yw neb wedi goleu canwyll, yn ei gosod mewn lle digel, na than leitr; eithr ar ganhlwyllbren, fel y gallo y rhai a dddeio i mewn weled y goleuni.

* Mat. 6. 22. 34 Canwyll y corph yw'r llygad: am hynny pan fyddo dy lygad yn fymt, dy holl gorph hefyd fydd oleu; ond pan fyddo dy lygad yn ddrwg, dy gorph hefyd fydd tywyll.

35 Edrych am hynny rhag i'r goleuni fydd ynot fod yn dywyllwch.

36 Os dy holl gorph gan hynny fydd oleu, heb un rhan dywyll ynddo, bydd y cwbl yn oleu, megis pan fo canwyll â'i llewyrch yn dy oleuo di.

37 Ac fel yr oedd efe yn llefaru, rhyw Pharisead a ddymunodd arno giniawa gyd ag ef. Ac wedi iddo ddyfod i mewn, efe a eisteddodd i fwyta.

* Marc 7. 3. 38 A'r Pharisead pan welodd, a ryfeddodd nad ymolchafai efe yn gyntaf o flaen ciniaw.

* Mat. 23. 25. 39 A'r Arglwydd a ddywedodd wrtho, Yn awr chwydychwi'r Phariseaid ydych yn glanhau y tu allan i'r cwppan a'r ddyfogl; ond eich trwmewn fydd yn llawn o drais a drygion.

* Tit. 1. 15. 40 O ynfydion, onid yr hwn a wnaeth yr hyn fydd oddi allan, a wnaeth yr hyn fydd o fewn hefyd?

* Efaï. 58. 7. 41 Yn lystrach rhoddwch elusen + o'r Dan. 4. 27. pethau fy gennyh: ac wele, pob peth fydd lân i chi.

* Mat. 23. 23. 42 Eithr gwae chwi'r Phariseaid: canys yr ydych chi yn degymmu y maintys, a'r ryw, a phob llyfieuyn, ac yn myned heibio i farn a chariad Duw. Y pethau hyn oedd raid eu gwneuthur, ac na adewid y lleill heb wneuthur.

* Mat. 23. 6. Marc 12. 38, 39. 43 Gwae chwi'r Phariseaid; canys yr ydych yn caru y prif-gadeiriau yn y synagogau, a chyfarach yn y marchnadoedd.

* Mat. 23. 27. 44 Gwae chwi, ylgrifenyddion a Phariseaid, ragrithwyr; am eich bod fel beddau anamlwg, a'r dynion a rodiant arnynt heb wybod oddi wrthynt.

45 Ac un o'r cyfreithwyr a attebodd ac a ddywedodd wrtho, Athraw, wrth ddywedyd hyn, yr wyt ti yn ein gwaradwyddo ninnau hefyd.

* Mat. 23. 4. 46 Yntau a ddywedodd, Gwae chwithau hefyd, cyfreithwyr; canys yr ydych yn llwytho dynion â beichiau anhawdd eu dwyn, a chwi nid ydych yn cyffwrdd â'r beichiau ag un o'ch byfedd.

* Mat. 23. 29. 47 Gwae chwydychwi; canys yr ydych yn adeiladu beddau'r prophwydi, a'ch tadau chwi a'u lladdodd hwynt.

48 Yn wir yr ydych yn tyfiolaethu, ac yn gyd-foddion i weithredoedd eich tadau: canys hwynt-hwy yn wir a'u lladdafant hwy, a chwithau ydych yn adeiladu eu beddau hwynt.

* Mat. 23. 34. 49 Am hynny hefyd y dywedodd doethineb Duw, h Anfonaf attynt brophwydi ac apostolion, a rhai o honynt a laddant ac a erlidiant.

50 Fel y gofynir i'r genhedlaeth hon waed yr holl brophwydi, yr hwn a dywalltwyd o ddechreuad y byd;

51 O waed Abel hyd waed Zacharia Gen. 4. 8. rias, yr hwn a laddwyd rhwng yr allor a'r 2 Cron. deml: diau meddaf i chi, Gofynir ef i'r 24. 20, 21. genhedlaeth hon.

52 Gwae chwydychwi, y cyfreithwyr: Mat. 23. canys chwi a ddygafoch ymaith agoriad y 13. gwybodaeth: nid aethoch i mewn eich hunain, a'r rhai oedd yn myned a + wa- Neu, harddalocho chi. rwystr-afsch.

53 Ac fel yr oedd efe yn dywedyd y pethau hyn wrthynt, y dechreuodd yr ylgrifenyddion a'r Phariseaid fod yn daer iawn arno, a'i annog i ymadrodd am lawer o bethau:

54 Gan ei gynllwyn ef, a cheifio hela rhyw beth o'i ben ef, i gael achwyn arno.

PEN. XII.

1 Crist yn pregethu i'w ddisgyblion am ochel rhagrith; ac ofn wrth ddatgan ei athrawiaeth ef: 13 yn rhybuddio'r bobl i ochelyd cybydd-dra, trwy ddammeg y gwor goludog a adeiladodd ysguboriau mwy. 22 Ni waf- anaetha i ni fod yn rhy ofalus am bethau bydol; 31 ond ceisio teynas Duw, 33 a rhoddai elusen, 36 a bod yn barod i agor yd i'n Harglwydd pan guro, pa bryd bynnag y delo. 41 Y dyfu gweinidigion Crist edrych ar eu siars, 49 a disgwyl am erlid. 54 Rhaid i'r bobl dderbyn yr amser hwn o ras, 58 o blegid peth ofnadwy yw marw heb gymmudi.

YN a y cyfamer, wedi i + fyrrdiwn o bobl ymafglu ynghyd, hyd oni ym- fathrai y naill y llall, efe a ddechreuodd ddywedyd wrth ei ddisgyblion, Yn gyntaf, gwyliwch arnoch rhag furdoes y Pharise- aud, yr hwn yw rhagrith.

2 Canys nid oes dim cuddiedig, a'r na's b Mat. 10. datguddir; na digel, a'r ni's gwybyddir. 26.

3 Am hynny pa bethau bynnag a ddy- wedafoch yn y tywyllwch, a glywir yn y Pen. 8. 17. goleu; a'r peth a ddywedafoch yn y gluit mewn ystafelloedd, a bregethir ar bennau tai.

4 Ac yr wyf yn dywedyd wrthyich, d fy c Mat. 10. nghyfeillion, Nac ofnwch y rhai fy yn lladd 28. y corph, ac wedi hynny heb ganddynt ddim d Ioan 15. mwy i'w wneuthur. 14, 15.

5 Ond rhag-ddangosaf i chiw pwy a ofnwch: Ofnwch yr hwn, wedi y darffo iddo ladd, fydd ag awdurdod ganddo i fwrw i uffern; ie, meddaf i chiw, Hwnnw a ofnwch.

6 Oni werthir pump o adar y to er dwy ffyrlling, ac nid oes un o honynt mewn anghof ger bron Duw?

7 Ond y mae hyd yn oed blew eich pen- nau chwi yn gyfrifedig oll. Am hynny nac ofnwch: yr ydych chiw yn well na llawer o adar y to.

8 Ac meddaf i chiw, Pwy bynnag a'm c Mat. 10. haddefo i ger bron dynion, Mab y dyn 32. Marc hefyd a'i haddef yntau ger bron angylion 8. 38. Duw. 2 Tim. 2.

9 A'r hwn a'm gwado i ger bron dynion, 12. a wedir ger bron angylion Duw. f Mat. 12.

10 A phwy bynnag a ddywedo air yn 31, 32. erbyn Mab y dyn, fe a faddeuir iddo: eithr Marc 3. 28. i'r neb a gablo yn erbyn yr Ysryd Glân, ni 1 Ioan 5. faddeuir. 16.

11 A phan y'ch dygant i'r synagogau, c Mat. 10. ac at y llywiawdwyr, a'r awdurdodau, na 19. Marc ofelwch pa fodd, neu pa beth a atteboch, 13. 11. neu beth a ddywedoch: Pen. 21. 14.

12 Canys

12 Canys yr Yspryd Glân a ddyfsg i chwi yn yr awr honno beth fydd raid i chwi ei ddywedyd.

13 ¶ A rhyw un o'r dyfsg a ddywedodd wrtho, Athraw, dywaid wrth fy mrawd am rannu â myfi 'r eufeddiaeth.

14 Yntau a ddywedodd wrtho, Y dyn, pwy a'm gofododd i yn farnwr, neu yn rhannwr arnoch chiwi?

1 Tim. 6. 7, &c.

15 Ac efe a ddywedodd wrthynt, ^hE-drychwch, ac ymoglewch rhag cybyddod: canys nid yw bywyd neb yn fefyll ar amlder y pethau fydd ganddo.

16 ¶ Ac efe a draethodd wrthynt ddamwag, gan ddywedyd, Tir rhyw wr goludog a gnyddodd yn dda.

17 Ac ele a ymrefymmodd ynddo ei hun, gan ddywedyd, Beth a wnaaf, am nad oes gennyf le i gafglu fy ffrwythau iddo?

18 Ac efe a ddywedodd, Hyn a wnaaf: Mi a dynnaf i lawr fy yfuboriau, ac a adeiladaf rai mwy; ac yno y cafglaf fy holl ffrwythau, a'm dâ.

1 Preg. 11.

19 A dywedaf wrth fy enaid, i Fy enaid, y mae gennyf ddâ lawer wedi eu rhoi i gadw dros lawer o flnyddoedd: gor-phwys, bwyta, yf, bydd lawen.

19. Ecl. 11.

20 Eithr Duw a ddywedodd wrtho, O ynydd, y nos hon ^ky + gofynant dy enaid oddi wrthynt; ^lac eiddo pwy fydd y pethau

19. Iago 5. 5.

21 Felly y mae'r hwn fydd yn tryfori iddo ei hun, ac nid yw ^mgyfoethog tu ag Jer. 17. 11.

19. Mat. 6.

22 ¶ Ac efe a ddywedodd wrth ei ddif-gybllion, Am hyn yr wyf yn dywedyd

20. Adn.

23. i Tim. wrthynt, ⁿNa chymmerwch ofal am eich bywyd, beth a fwytaoch; nac am eich

33. i Tim.

24. a 27. 8 corph, beth a wisgoch.

19. Iago 2. 5.

25 Y mae'r bywyd yn fwy nâ'r ym-borth, a'r corph yn fwy nâ'r dillad.

19. Mat. 6. 25.

26 Yfyrirwch y brain: canys nid ydynt yn hau, nac yn meddi; i'r rhai nid oes gell, nac yfubor; ac y mae ^oDuw yn eu porthi

19. Job 38.

27 hwynt: O ba faint mwy yr ydych chiwi yn well nâ'r adar?

41. Pl. 147.

28 A phwy o honoch, gan gymmeryd gofal, a ddichon ychwanegu un cufydd at ei faintoli?

19. Job 38.

29 Am hynny, oni ellwch wneuthur y peth lleiaf, paham yr ydych yn cymmeryd gofal am y lleill?

19. Job 38.

30 Yfyrirwch y lili, pa fodd y maent yn tyfu; Nid ydynt yn llafurio, nac yn nyddo; ac yr wyf yn dywedyd i chwi, na wisgwyd Salomon yn ei holl ogoniant fel un o'r rhai hyn.

19. Job 38.

31 Ac os yw Duw felly yn dilladu y llyfieuyn, yr hwn fydd heddyw yn y maes, ac y foru a deflir i'r ffwrn; pa faint mwy ^ydillada efe chwydchi, O rai o ychydig ffydd?

19. Job 38.

32 Chwithau na cheifwch beth a fwytaoch, neu pa beth a yfoc; ac na fyddwch amheus.

19. Job 38.

33 Canys y pethau hyn oll y mae cennedloedd y byd yn eu hargaeio: ac y mae eich Tad chiwi yn gwybod fod arnoch chiwi eisiau'r pethau hyn.

19. Job 38.

34 ¶ Yn hytrach ceifwch deyrnas Dduw, a'r pethau hyn oll a roddir i chwi yn ychwaneg.

19. Job 38.

35 Nac ofna, braidd bychan: canys ^rrhngodd bodd i'ch Tad roddi i chwi y deyrnas.

19. Job 38.

36 Gwerthwch yr hyn fydd gennyf, a rhoddwch elusen: ^ggwnewch i chwi byrf-^oMat. 6. au y rhai ni heneiddiant; tryfor yn y nef-^o20. oedd, yr hwn ni dderfydd, lle ni ddaw Pen. 16. 9. lleidr yn agos, ac ni lygra pryf. ^o1 Tim. 6. 19.

37 Canys lle y mae eich tryfor chiwi, yno y bydd eich calon hefyd.

38 Bydded eich lwynau wedi eu hym-wregylu, a'ch ^ucanhwyllau + wedi eu 14 goleu: ^o1 Petr. 1. 13.

39 A chwithau yn debyg i ddynion yn ^udisgwyl eu Harglwydd, pa bryd y dychwel ^oMat. 25. 1. o'r neithior; fel pan ddelo a churo, yr agoront iddo yn ebrwydd.

40 Gwyn eu byd y gweision hynny, y rhai a gaiff eu Harglwydd, pan ddêl, yn neffro: yn wir meddaf i chwi, Efe a ymwregylu, ac a wna iddynt eiddod i lawr i fwyta, ac a ddaw ac a wafanaetha arnynt hwy.

41 Ac os daw efe ar yr ail wyladwriaeth, ac os ar y drydedd wyladwriaeth y daw, a'u cael ^uhwynt felly, gwyn eu byd y gweision hynny.

42 A hyn gwybyddwch, pe gwybu-^xMat. 24. afai gwr y tŷ pa awr y deuai'r lleidr, 43. efe a wylasai, ac ni adawfai gloddio ei dy ^o1 Thes. 5. trwodd. ^o2. 2 Petr. 3. 10.

43 A chwithau gan hynny, byddwch barod: canys yr awr ni thybioch, y daw ^oDat. 3. 3. Mab y dyn. ^oa 16. 15.

44 ¶ A Phetr a ddywedodd wrtho, Ar-^oMat. 24. glwydd, ai wrthym ni yr wyt ti yn dy-^o44. a 25. wedyd y ddamwag hon, ai wrthi bawb ^oMarc 13. hefyd? ^o33.

45 A'r Arglwydd a ddywedodd, ^oPwy yw y goruchwyliwr ffyddlawr, a phwyll-^oPen. 21. 34. og, yr hwn a efyd ^oei Arglwydd ar ei ^o1 Thes. 5. 6. deulu, i roddi cyfluniaeth iddynt mewn ^oMat. 24. pryd? ^o45. a 25. 21. ^o1 Cor. 4. 2.

46 Gwyn ei fyd y gwas hwnnw, yr hwn y caiff ei Arglwydd ef, pan ddêl, yn gwneuthur felly.

47 Yn wir meddaf i chwi, Efe a'i gefyd ef yn ^ullywodraethu ar gwbl a'r y fydd eiddo.

48 Eithr os dywaid y gwas hwnnw yn ei galon, Y mae fy Arglwydd yn oedi dyfod; a dechreu curo y gweision a'r morwynion, a bwyta ac yfed, a meddwi:

49 Daw Arglwydd y gwas hwnnw mewn dydd nad yw efe yn disgwyl, ac ar awr nad yw efe yn gwybod, ac a'i + gwahana + tyr ef ef, ac a efyd ei ran ef gyd â'r aafydd-^oynaith. loniaid.

50 A'r gwas hwnnw yr hwn a wybu ^oNum. 15. ewyllys ei Arglwydd, ac nid ymbarottodd, ^o30. Iago 4. ac ni wnaeth yn ol ei ewyllys ef, a gurir â ^o17. llawer ^offonod.

51 Eithr yr hwn ni wybu, ac a wnaeth bethau yn haeddu ffionnodiau, a gurir ag ychydig ^offionnodiau. Ac i bwy bynnag y rhoddwyd llawer, llawer a ofynir ganddo; a chyd â'r neb y gadawfant llawer, ychwaneg a ofynant ganddo.

52 Mi a ddaethum i fwrw tân ar y ddaear; a pheth a fynnaf os cynnenwyd ef eisoes?

53 Eithr ^oy mae gennyf fedydd i'm be-^oMat. 20. dyddio ag ef, ac mor + gyfyng yw arnaf ^o22. hyd oni orphener! ^o+ eifidus.

54 Ydych chiwi yn tybied mai heddwch y daethum i i'w roddi ar y ddaear? ^oMat. 10. 34.

55 Nâg e, meddaf i chwi; ^oand yn hytrach ^oMic 7. 6. ymrafael. ^oIoan 7. 43.

56 Canys bydd o hyn allan bump yn yr a un tŷ wedi ymrannu, tri yn erbyn dau, a ^o10. 19. dau yn erbyn tri, ^o+ ymbleidia.

53 Y tad a ymranna yn erbyn y mab, a'r mab yn erbyn y tad; y fam yn erbyn y ferch, a'r ferch yn erbyn y fam; y chwegr yn erbyn ei gwaidd, a'r waidd yn erbyn ei chwegr.

54 ¶ Ac efe a ddywedodd hefyd wrth ^{Mat. 16.2.} y bobloedd, [¶] Pan weloch gwmmwl yn codi o'r gorllewin, yn y fan y dywedwch, Y mae cawod yn dyfod: ac felly y mae.

55 A phan weloch y deheu-wynt yn chwythu, y dywedwch, Y bydd gwres: ac fe fydd.

56 O ragrithwyr, chwi a fedrwech ddeall wynebpryd y ddaear a'r wybr: ond yr amfer hwn, pa fodd nad ydych yn ei ddeall?

57 A phaham nad ydych, i.e. o honoch eich hunain, yn barnu yr hyn fydd gyfiawn?

[¶] Dihar. 25. 58 ¶ Canys tra fydddech yn myned [¶] 3. Mat. 5. gyd â' th wrthwynebw'r at lywodraethwr, [¶] 25. gwna dy orcu a'r y tfordd i gael myned [¶] Edrych yn rhydd oddi wrtho; rhag iddo dy ddwyn [¶] Pf. 32. 6. ar y barnwr, ac i'r barnwr dy roddi at y [¶] Eesai. 55. 6. fwyddog, ac i'r fwyddog dy daflu yng-harchar.

[¶] Edrych 59 Yr wyf yn dywedyd i ti, Nad ai di [¶] Marc 12. ddim oddi yno, hyd oni telych, i.e. r [¶] 42. hatling eithaf.

PEN. XIII.

1 Crist yn pregetha edifeiriad, wrth gospedig-aeth y Galileaid, ac eraill. 6 Y figysfren diffraeth ni chafu felly. 11 Crist yn iachau y wraig oedd wedi crymmu: 18 yn dangos galluog weithrediaid y gair yngha-dlonnau ei etholeddigion, trwy ddammeg y groyyn mwstard, a'r fudoes: 24 yn awng i fyned i mewn i'r porth cyfyng; 31 ac yn argyhoeddi Herod, a Jerusalem.

33.

Ac yr oedd yn bresennol y cyfamfer hynnw, rai yn mynegi iddo am y Galileaid, y rhai y cynnyfsgatai Pilat eu gwaed ynghyd â'u habertiau.

2 A'r Iesu gan ateb a ddywedodd wrth-ynt, Ydych chiwi yn tybied fod y Galileaid hyn yn bechadu iad mwy na'r holl Alileaid, am iddynt ddoddef y cyfryw bechau?

3 Nac oeddynt, meddaf i chiwi: eithr, onid edifarhewch, chiwi a ddifethir oll yn yr un modd.

4 Neu'r deunaw hynny ar y rhai y syrthiodd y twr yn Siloam, ac a'u lladdodd hwynt: a ydych chiwi yn tybied eu bod hwy yn a bechaduriaid mwy na'r holl deunaw oedd yn cyfanneddu yn Jerusa-lem?

[¶] ddyfed-wfr.

5 Nac oeddynt, meddaf i chiwi: eithr, onid edifarhewch, chiwi a ddifethir oll yn yr un modd.

[¶] Eesai 5. 2. [¶] Mat. 21. [¶] 19.

6 ¶ Ac efe a ddywedodd y ddammeg hon: [¶] Yr oedd gan un figysfren wedi ei blannu yn ei winllan; ac efe a ddaeth i geisio ffrwyth arno, ac ni's cafodd.

7 Yna efe a ddywedodd wrth y gwinn-bannudd, Wele, tair blynedd yr ydwyf yn dyfod, gan geisio ffrwyth ar y figysfren hwn; ac nid ydwyf yn cael dim: tor ef i lawr; pahan y mae efe yn diffwytho'r tir?

8 Ond efe gan ateb a ddywedodd wrtho, Arglydd, gad ef y fwyddyn hon heyd, hyd oni ddaiff i mi gloddio o'i amgylch, a bwrw tail:

9 Ac os dwg efe ffrwyth, da: onid e, gwedi hynny tor ef i lawr.

10 Ac yr oedd efe yn dygu yn un o'r synagogau ar y fabbadi.

11 ¶ Ac wele, yr oedd gwraig ag ynddi yspred gwendid ddeunaw mlynedd, ac oedd wedi cyd-grymmu, ac ni allai hi mew'n modd yn y byd y muniawnu.

[¶] Neu, ymddad-grymmu.

12 Pan welodd yr Iesu hon, efe a'r galw-odd hi atto, ac a ddywedodd wrthi, Ha-wraig, rhyddhawyd di oddi wrth dy wendid.

13 Ac efe a roddes ei ddwy law arni: ac yn ebrwydd hi a uniawnwyd, ac a ogo-neddodd Dduw.

14 A'r arch-synagogydd a atebodd yn ddigllon, am i'r Iesu iachau ar y fab-bath, ac a ddywedodd wrth y bobl, [¶] Chwe-Ex. 20. 9. diwrnod fydd, yn y rhai y dyld gwethio: ar y rhai'u gan hynny deuwch, a iachauer chiwi; ac [¶] mid ar y dydd fab-bath.

[¶] Mat. 12. 10.

15 Am hynny yr Arglydd a'i hattebodd [¶] Marc 3. 2. ef, ac a ddywedodd, O ragrithiwr, [¶] oni Pen. 6. 7. oillwng pob un o honoch ar y fabbath ei a 14. 3. ych neu ei afyn o'r prefeb, a'r arwain i'r [¶] Pen. 14. 5. dwfr?

16 Ac oni ddylai hon, [¶] a hi yn ferch i [¶] Pen. 16. 9. Abraham, yr hon a twymodd Satan, wele ddeunaw mlynedd, gael ei rhyddhau o'r rhwym hwn ar y dydd fabbath?

17 Ac fel yr oedd efe yn dywedyd y pethau hyn, ei holl wrthwynebwyr ef a gywilyddiant: a'r holl bobl a lawenychnant am yr holl bechau gogoneddus a wnaid ganddo.

18 ¶ Ac efe a ddywedodd, I ba beth y [¶] Mat. 13. mae reynas Dduw yn debyg? ac i ba betti-[¶] 31. Marc 4. 30. y cyffelybaf hi?

19 Tcbyg yw i ronyn o had mwstard, yr hwn a gymmerodd dyn ac a'i hauodd yn ei ardd; ac efe a gynnyddodd, ac a aeth yn bren mawr, ac adar yr awyr a nythafant yn ei ganghennau ef.

20 A thrachefn y dywedodd, I ba leth y cyffelybaf deymas Dduw?

21 Cyffelyb yw i fudoes, yr hwn a gymmerodd gwraig ac a'i cuddiodd mewn tri mesur o flawd, hyd oni furodd y cwbl oll.

22 ¶ Ac efe a dramwyodd trwy ddinas-[¶] Mat. 9. oedd a thirch, gan athrawiaethu, ac ym-[¶] 35. deithio tu a Jerusalem [¶] Marc 6. 6.

23 A dywedodd tun wrtho, Arglydd, ai ychydig yw y rhai cadwedig? Ac efe a ddywedodd wrthyni,

24 ¶ Ymdrechych am fyned i mewn [¶] Mat. 7. 13. trwy'r porth cyfyng: canys i lawer, me-[¶] Edrych ddaf i chiwi, a geisiant fyned i mewn, ac Ioan 7. 34. ni's gallant. [¶] a 8. 21. a 17.

25 ¶ Gwedi cyfodi gwr y ty, a' chau'r 33. Rhuf, drws, a dechreu o honoch fellyll oddi 9. 31. allan, a churo'r drws, gan ddywedyd, [¶] Pf. 32. 6. m Arglydd, Arglydd, agor i ni; ac Eesai 55. 6. iddo yntau ateb a dywedyd wrthyeh, [¶] Mat. 25. m Nid adwaen dd.m o honoch o ba le yr io. ydych: [¶] m Pen. 6.

26 Yna y dechreuwch ddywedyd, Ni a 46. fwyttafom ac a ysfafom yn dy dydd di, a [¶] Mat. 25. thi a ddygaf ym ein heolodd ni. [¶] 12.

27 ¶ Ac efe a ddywaid, Yr wyf yn dy-[¶] Mat. 7. 23. wedyd i chiwi, Nid adwaen chiwi o ba le yr a 25. 41. ydych: [¶] fewch ymaith oddi wrthyf, [¶] chiwi Adn. 24. holl weithredwyr anwired.

28 ¶ Yno y bydd wylofain a rhingcain [¶] Mat. 12. 41. dannedd, i pan weloch Abraham, ac Isaac, [¶] Mat. 8. 12. a Jacob, a'r holl brophwydi, yn nheyrn-[¶] a 13. 42. 75. as Dduw, a chwiadaw wedi eich bwrw a 24. 51. [¶] Mat. 8. 12.

19 A daw y rhai o'r dwyrain ac o'r gorllewin, ac o'r gogledd ac o'r deheu, ac a eisteddant yn nheyrnas Dduw.

30^a Ac wele, olaf ydyw y rhai a fyddant flaenaf, a blaenaf ydyw y rhai a fyddant olaf.

31 ¶ Y dwthwn hwnnw y daeth atto ryw Phariseaid, gan ddywedyd wrtho, Dos allan, a cherdda oddi yma: canys y mae Herod yn ewyllysio dy ladd di.

32 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Ewch a dywedwch i'r cadnaw hwnnw, Wele, yr wyf yn bwrw allan gythreuliaid, ac yn iacháu heddyw ac y foru, a'r trydydd dydd y'm perffeithir.

33 Er hynny rhaid i mi ymdaith heddyw ac y foru, a threunydd: canys ni all fod, y derfydd am brophwyd allan o Jerusaleu.

34 ¶ O Jerusaleu, Jerusaleu, yr hon wyt yn lladd y prophwyd, ac yn llabyddio y rhai a anfonir attat; pa sawl gwaith y mynnafwn gafglu dy blant ynghyd, y modd y cael yr iaf ei chywion dan ei hadenydd, ac ni's mynnest!

35 Wele, eich tŷ a adewir i chwi yn anghyffannedd. Ac yn wir yr wyf yn dywedyd wrthyh, Ni welwch fi, hyd oni ddél yr amfer pan ddywettoch, "Bendigedig yw yr hwn fydd yn dy fod yn enw yr Arglwydd.

PEN. XIV.

3 Crist yn iacháu y droffar y sabbath: 7 yn dyfsgu gofhyngedd rwydd; 12 a gwneuthur ciniarwau i'r thodion: 16 wrth ddammeg y swpper mawr, yn dangos pa fodd y cauir dynion a medyliau bydol, y rhai a ddi-yskyrant air Duw, allan o'r nef. 25 Rhaid i'r rhai a synnau fod yn ddisgyblion i'ldo, i' dduyn eu croes, a gwneuthur eu cyfrifon ymlaen llaw; rhag i' dduyn trwy gywilydd fythio oddi wrtho ar ol hynny, 34 a myned yn graul ddiles, mul hulen wedi colli ei flas.

33.

BU hefyd, pan ddaeth efe i dŷ un o ben-athiaid y Phariseid ar y sabbath, i rwyua bara, iddynt hwythau ei wylled ei.

2 Ac wele, 'r oedd ger ei fron ef ryw ddyn yn glaf o'r drophi.

3 A'r lelu gan ateb a lefarodd wrth y cyfreithwyr a'r Phariseid, can ddywedyd, "Ai rhydd iacháu ar y sabbath?

4 A thwei a wnaethant. Ac efe a'i cymmerodd atto, ac a'i hiachaodd ef, ac a'i gollyngodd ynaith;

5 Ac a attebodd iddynt hwythau, ac a ddywedodd, "A syn neu ŷch pa un o honoch a fyth i bwill, ac yn ebrwydd ni's tyn ef allan ar y dydd sabbath?

6 Ac ni allent roi ateb yn ei erbyn ef am y pethau hyn.

7 ¶ Ac efe a ddywedodd wrth y gwahoddegion ddammeg, pan ytyriondd fel yr oeddynt yn dewis yr eisteddleoedd uchaf; gan ddywedyd wrthynt,

8 Pan y'th wahodder gan neb i neithior, nac eistedd yn y lle uchaf; rhag bod un anrhydeddusach na thi wedi ei wahodd ganddo;

9 Ac i hwn a'th wahoddodd di ac yntau ddyfod a dywedyd wrthynt, Dyro le i hwn; ac yna dechreu o honot ti trwy gywilydd gymmeryd y lle isaf.

10 ¶ Eithr pan y'th wahodder, dos ac eistedd yn y lle isaf; fel pan ddelo'r hwn a'th wahoddodd di, y galla efe ddywedyd wrthynt, Y cyfaill, eistedd yn uwch i fydd.

c Dihar.

25. 6. 7.

Yna y bydd i ti glod yngwydd y rhai a eisteddant gyd a thi ar y bwrdd.

11 ¶ Canys pob un a'r a'i dyrchafu ei^a Job 22. hun, a oityngr; a'r hwn fydd yn ei oitwng²⁹. Dihar. ei hun, a ddyrchefir.^{29. 23.}

12 ¶ Ac efe a ddywedodd hefyd wrth Mat. 23. yr hwn a'i gwahoddasai ef, Pan wnelych¹² giniaw neu twpper, na alw dy gyfeillion; Pen. 18. 14. na'th frodyr, na'th geraint, na'th gym- Iago 4. 6. mydogion goludog; rhag iddynt hwythau¹ Petr. 5. 5. eilchwyl dy wahodd dithau, a gwneuthur taledigaeth i ti.

13 Eithr^a pan wnelych wledd, galw y^c Neh. 8. 2. thodion, yr efryddion, y cloffion, y deillion; 10, 12.

14 A dedwydd fyddi; am nad oes gan- Tob. 4. 2. ddynt ddim i dalu i ti: canys fe a delir i ti yn adgyfodiad y rhai cyhiawn.

15 ¶ A pan glywodd rhyw un o'r rhai oedd yn eistedd ar y bwrdd y pethau hyn; efe a ddywedodd wrtho, "Gwyn ei fyd y^f Dat. 19. neb a fwyttao fara yn nheyrnas Dduw.^{9.}

16 Ac yntau a ddywedodd wrtho, "Rhyw⁹ Mat. 22. wr a wnaeth twpper mawr, ac a wahodd- 2. odd lawer:

17 Ac^a a ddanfonodd ei was bryd swp-^b Dihar. 9. per, i ddywedyd wrth y rhai a wahodd-^{25. 5.} afid, Deuwch; canys weithian y mae pob peth yn barod.

18 A hwy oll a ddechreuafant yn un-^a ffryd ymefugodi. Y cyniaf a ddywedodd wrtho, Mi a brynais dyddyn, ac y mae yn rhaid i mi fyned a'i weled: attolwg i ti, cymmer fi yn efgulodol.

19 Ac arall a ddywedodd, Mi a brynais bium iau o ychen, ac yr ydyf yn myned i'w profi hwynt: attolwg i ti, cymmer fi yn efgulodol.

20 Ac arall a ddywedodd, Mi a briodais wraig; ac am hynny ni's gallaf fi ddyfod.

21 A'r gwas hwnnw, pan ddaeth adref, a fynegodd y pethau hyn i'w arglwydd. Yna gwr y tŷ, wedi digio, a ddywedodd wrth ei was, Dos allan ar frys i heoliydd ac ytyrdoedd y ddinas, a dwg i mewn yma y thodion, a'r anafus, a'r cloffion, a'r deillion.

22 A'r gwas a ddywedodd, Arglwydd, gwnaethpwyd fel y gorchymynait; ac eto y mae lle.

23 A'r arglwydd a ddywedodd wrth y gwas, Dos allan i'r prif-fyrdd a'r caeau, a chymmell hwynt i ddyfod i mewn, fel y llanwer ty nhŷ.

24 Canys yr wyf yn dywedyd i chwi, na chaiff yr un o'r gwyr hynny a wahodd- wyd, brofi o'm twpper i.

25 ¶ A llawer o bobl a gyd-gerddodd ag ef: ac efe a droes, ac a ddywedodd wrthynt,

26 Os daw neb attaf fi, ac ni chafao ei¹ Deut. 13. dad, a'i fam, a'i wraig, a'i blant, a'i frodyr, 6. a 33. 9. a'i chwiorydd, ie, a'i einioes ei hun hefyd, Marc 10. ni all efe fod yn ddisgybl i mi.

27 A phwy hynna ni ddycco ei groes, 37. a dyfod ar fy ol i, ni all efe fod yn ddisgybl 37. Mat. 15. 24.

28 ¶ Canys i pwy o honoch chiwi a'i Pen. 9. 23. ffryd a'r adeiladu twr, nid eistedd yn gyntaf¹ Dihar. 24. a bwrw'r draul, a oes ganddo a'i gor- 27. pheno?

29 Rhag wedi iddo ofod y fail, ac heb allu ei orphen, ddechreu o hawb a'i gwel- ant ei watwar ef,

30 Gan ddywedyd, Y dyn hwn a ddechreuodd adeiladu, ac ni allodd ei orphen.

31 Neu pa frenhin yn myned i ryfel yn erbyn brenhin arall, nid eistedd yn gyn-taf, ac ymgynghori a all efe â deng mil gyfarfod â'r hwn fydd yn dyfod yn ei erbyn ef ag ugain mil?
32 Ac os angen, tra fyddo efe ym mhell oddi wrtho, efe a enfyngennadwri, ac a ddeilyf ammodau heddwch.
33 Felly hefyd, pob un o honoch chwithau nid ymwrthodo â chymmaint oll ag a fodd, ni all fod yn ddisgybl i mi.
34 ¶ Da yw'r halen: eithr o bydd yr halen yn ddisfas, â pha beth yr heiltir ef?
35 Nid yw efe gymmwys nac i'r tir, nac i'r dommen; ond ei fwrw ef allan y maent. Y neb fydd ganddo glustiau i wrando, gwrandawed.

PEN. XV.

1 *Dammeg y ddaifad a gollesid, 3 y darn arian, 11 a'r mab afradlon.*

33. **A**C a yr oedd yr holl publicanod a'r pechaduriaid yn nesáu atto ef, i wrando arno.

2 A'r Phariseaid a'r ysgrifenyddion a rwgnachasant, gan ddywedyd, Y mae hwn yn derbyn pechaduriaid, ac yn bwyta gyd â hwynt.

3 ¶ Ac efe a adroddodd wrthynt y ddammeg hon, gan ddywedyd,
4 ¶ Pa ddyn o honoch a chanddo gant o ddaifad, ac os cyll un o honynt, nid yw yn gadael yr amyn un pum ugain yn yr anialwch, ac yn myned ar ol yr hon a gollwyd, hyd oni chaffo efe hi?
5 Ac wedi iddo ei chael, efe a'i dyd hi ar ei ysgwyddau ei hun yn llawen.

6 A phan ddél adref, efe a eilw ynghyd ei gyfeillion a'i gymmydogion, gan ddywedyd wrthynt, Llawenhewch gyd â mi; canys cefais fy nafad â gollasid.

7 Yr wyf yn dywedyd i chi, mai felly y bydd llawenydd yn y nef am un pechadur a edifarhao, *neu* nag am onid un pum ugain o fai cyfiawn, y rhai nid rhaid iddynt wrth edifeirwch.

8 ¶ Neu pa wraig, a chanddi ddeg + dryll o arian, os cyll hi un dryll, ni oleu ganwyll, ac ysgubo'r ty, a cheisio yn ddyfal, hyd oni's caffo ef?

9 Ac wedi iddi ei gael, hi a eilw ynghyd ei chyfeilleu a'i chymmmydogeiau, gan ddywedyd, Cyd-lawenhewch â mi; canys cefais y dryll a gollaswn.

10 Felly, meddaf i chi, y mae llawenydd yngwydd angylion Duw am un pechadur a edifarhao.

11 ¶ Ac efe a ddywedodd, Yr oedd gan ryw wr ddau fab:

12 A'r ieuangaf o honynt a ddywedodd wrth ei dad, Fy nhad, dyro i mi y rhan a ddigwydd o'r dâ. Ac efe a rannodd iddynt ei + fywyd.

13 Ac ar ol ychydig ddyddiau y mab ieuangaf a gafodd y cwbl ynghyd, ac a gymmerth ei daith i wlad bell; ac yno efe a wasgarodd ei ddâ, gan fyw yn afradlon.

14 Ac wedi iddo dreulio'r cwbl, y cododd newyn + mawr trwy'r wlad honno; ac yntau a ddechreuodd fod mewn eisiau.

15 Ac efe a aeth ac a lynodd wrth un o ddinaswyr y wlad honno; ac efe a'i hanfonodd ef i'w faeydd i borthi moch.

16 Ac efe a chwennychai lenwi ei fol â'r cibau a fwyta'i'r moch; ac ni roddodd neb iddo.

17 A phan ddaeth atto ei hun, efe a ddywedodd, Pa fawl gwas cyflog o'r eiddo fy

nhad fydd yn cael eu gwala a'u gweddill o fara, a minnau yn marw o newyn?

18 Mi a godaf, ac a af at fy nhad, ac a ddywedaf wrtho, Fy nhad, pechais yn erbyn y nef, ac o'th flaen dithau;

19 Ac mwyach nid ydwyf deilwng i'm galw yn fab i ti: gwna fi fel un o'th weision cyflog.

20 Ac efe a gododd, ac a aeth at ei dad. A'r phan oedd efe etto ym mhell oddi wrtho, ei dad a'i canfu ef, ac a dostruodd, ac a redodd ac a fyrrhiodd ar ei wddf ef, ac a'i cufanodd.

21 A'r mab a ddywedodd wrtho, Fy nhad, pechais yn erbyn y nef, ac o'th flaen dithau; ac nid ydwyf mwy deilwng i'm galw yn fab i ti.

22 A'r tad a ddywedodd wrth ei weision, Dygwch allan y wisg oreu, ac a wisgwch am dano ef, a rhoddwch fodrwy ar ei law, ac efgidiau am ei draed,

23 A dygwch y llo pasgedig, a lledwch ef; a bwyttawn, a byddwn llawen.

24 Canys fy mab hwn oedd farw ac aeth yn fyw drachefn; ac efe a gollesid, ac a gaed. A hwy a ddechreuasant fod yn llawen.

25 Ac yr oedd ei fab hynaf ef yn y maes; a phan ddaeth efe a nesáu at y ty, efe a glywai gynghanedd a dawnfio.

26 Ac wedi iddo alw un o'r gweision, efe a ofynodd beth oedd hyn.

27 Yntau a ddywedodd wrtho, Dy frawd a ddaeth; a'th dad a laddodd y llo pasgedig, am iddo ei dderbyn ef yn iach.

28 Ond efe a ddigiodd, ac nid ai i mewn. Am hynny y daeth ei dad allan, ac a ymbiliodd ag ef.

29 Yntau a attebodd ac a ddywedodd wrth ei dad, Wele, cynnifer o flynyddoedd yr ydwyf yn dy wasanaethu di, ac ni throfeddais i un amser dy orchymyn; ac ni roddais fynn erioed i mi, i fod yn llawen gyd â'm cyfeillion:

30 Eithr pan ddaeth dy fab hwn, yr hwn a ddifaodd dy fywyd di gyd â phutteiniaid, ti a leddaist iddo ef y llo pasgedig.

31 Ac efe a ddywedodd wrtho, Fy mab, yr wyt ti yn wastadol gyd â mi, a'r eiddo fi oll ydynt eiddo ti.

32 Rhaid oedd lawenyachu, a gorfoleddu: o blegid dy frawd hwn oedd yn farw, ac a aeth yn fyw drachefn; ac a fu golledig, ac a gafwyd.

PEN. XVI.

1 *Dammeg y goruchwyliwr anghyfiawn. 14 Crist yn ceryddu rhagrith y Phariseaid cybdllyd. 19 Y gŵeth goludog, a Lazarus y cardottyn.*

AC efe a ddywedodd hefyd wrth ei ddisgyblion, Yr oedd rhyw wr goludog yr hwn oedd ganddo oruchwyliwr; a hwn a gyhuddwyd wrtho, ei fod efe megis yn afradloni ei ddâ ef.

2 Ac efe a'i galwodd ef, ac a ddywedodd wrtho, Pa beth yw hyn yr wyf yn ei glywed am danat? dyro gyfrif o'th oruchwyliath: canys ni eili fod mwy yn oruchwyliwr.

3 A'r goruchwyliwr a ddywedodd ynddo ei hun, Pa beth a wnaf? canys y mae fy arglwydd yn dwyn yr oruchwyliath oddi arnaf: cloddio ni's gallaf, a chardotta fydd gywilyddus gennyf.

4 Mi a wn beth a wnaf, fel, pan y'm bwrier allan o'r oruchwyliath, y derbyniont fi i'w tai.

5 Ac

Mat. 5.
13. Marc
9. 50.

33.
Mat. 9.
10.

Gal. 2. 12.

Mat. 18.
12.

1. Pedr.
2. 10, 25.

Pen. 5. 32.

+ o ddrach-
mau.

1. Ioan 3.
17.
+ elud.

Gr. cryf.

33.

5 Ac wedi iddo alw atto bob un o ddyledwyr ei arglwydd, efe a ddywedodd wrth y cyntaf, Pa faint fydd arnat ti o ddyled i'm harglwydd?

6 Ac efe a ddywedodd, Can mesur o olew. Ac efe a ddywedodd wrtho, Cymmer dy 'grifen, ac eistedd ar frys, ac yf-grifena ddeg a deugain.

7 Yna y dywedodd wrth un arall, A pha faint o ddyled fydd arnat tithau? Ac efe a ddywedodd, Can mesur o wenith. Ac efe a ddywedodd wrtho, Cymmer dy 'grifen, ac yf-grifena bedwar ugain.

8 A'r arglwydd a ganmolodd y gornchwyltawr anghyfiawn, am iddo wneuthur yn gall: o blegid y mae plant y byd hwn a yn gallach yn eu cennedlaeth na phlant y goleuni.

^a Ioan 12. 36.

^b Eph. 5. 8.

^c 1 Thef. 5. 5.

^d Dan. 4.

^e 27. Mat. 6.

^f 19. a 19.

^g 21. Pen.

^h 11. 41.

ⁱ 1 Tim. 6.

^j 17. 18, 19.

^k + golud.

^l Pen. 19.

^m + golud.

ⁿ 17.

^o + golud.

^p Mat. 6.

^q 24.

^r + golud.

^s Mat. 23.

^t 14.

^u + golud.

^v 16. 7.

^w 16. 7.

^x 16. 7.

^y 16. 7.

^z 16. 7.

^{aa} 16. 7.

^{ab} 16. 7.

^{ac} 16. 7.

^{ad} 16. 7.

^{ae} 16. 7.

^{af} 16. 7.

^{ag} 16. 7.

^{ah} 16. 7.

^{ai} 16. 7.

^{aj} 16. 7.

^{ak} 16. 7.

^{al} 16. 7.

^{am} 16. 7.

^{an} 16. 7.

^{ao} 16. 7.

^{ap} 16. 7.

^{aq} 16. 7.

^{ar} 16. 7.

^{as} 16. 7.

^{at} 16. 7.

^{au} 16. 7.

^{av} 16. 7.

^{aw} 16. 7.

^{ax} 16. 7.

^{ay} 16. 7.

^{az} 16. 7.

^{ba} 16. 7.

^{bb} 16. 7.

^{bc} 16. 7.

^{bd} 16. 7.

^{be} 16. 7.

^{bf} 16. 7.

^{bg} 16. 7.

^{bh} 16. 7.

^{bi} 16. 7.

^{bj} 16. 7.

^{bk} 16. 7.

17 A haws yw i nef a daear fyned heibio, nag i un tippyn o'r gyfraith + ballu.

18 Pwy bynnag a olyngo ymaith ei wraig, ac a briodo un arall, y mae efe yn godinebu; a phwy bynnag a briodo yr hon a olyngwyd ymaith oddi wrth ei gwr, y mae efe yn godinebu.

^c 25.

^d + syrthio.

^e Mat. 5.

^f 32. a 19. 9.

^g Marc 10.

^h 11. 1 Cor.

ⁱ 7. 10, 11.

^j + fidan.

19 Yr oedd rhyw wr goludog, ac a wigid â phorphor a + llfain main, ac yr oedd yn cymmyrdd byd da yn helaeth-wych beunydd.

20 Yr oedd hefyd ryw gardottyn, a'i enw Lazarus, yr hwn a fwrdd wrth ei borth ef yn gornwydlyd,

21 Ac yn chwennychu cael ei borthi â'r briwfion a fyrtbiai oddi ar fwrdd y gwr cyfoethog; ond y cwn a ddaethant, ac a lyf-fant ei gornwydydd ef.

22 A bu, i'r cardottyn farw, a'i ddwyn gan yr angylion i fynwes Abraham. A'r goludog hefyd a fu farw, ac a gladdwyd:

23 Ac yn uffern efe a gododd ei olwg, ac efe mewn poenau, ac a ganfu Abraham o hirbell, a Lazarus yn ei fynwes.

24 Ac efe a lefodd, ac a ddywedodd, O dad Abraham, trugarh wrthyf, a danfon Lazarus, i drochi pen ei fys mewn dwfr, ac

i oeri fy nhafod: canys fe a'm m poenir ¹ Zec. 14. yn y fflam hon.

25 Ac Abraham a ddywedodd, Ha fab, ² Esai. 66. a coffa i ti dderbyn dy wnyfyd yn dy fywyd, ac felly Lazarus ei adfyd; ac yn awr ³ Marc 9. 44, &c. y diddenir ef, ac y poenir dithau. ⁴ Job 21.

26 Ac heb law hyn oll, rhyngom ni a chwithau y sicrhawyd gegendor mawr: fel na allo y rhai a fynneni, dramwy oddi yma atoch chwi; na'r rhai oddi yna, dramwy atom ni.

27 Ac efe a ddywedodd, Yr wyf yn atolwg i ti gan hynny, O dad, ddanfon o honot ef i dy fy nhad:

28 Canys y mae i mi hump o frodyr: fel y tytiolaetho iddynt hwy, rhag dydd o honynt hwythau hefyd i'r lle poentus hwn.

29 Abraham a ddywedodd wrtho, ⁵ Y Esai. 8. mae ganddynt Fofes a'r prophwydi; ⁶ 20. a 34. 16. gwrandawant arnynt hwy.

30 Yntau a ddywedodd, Nag e, y tad ⁷ Ioan 5. 39. Abraham: eithr os â un oddi wrth y meirw attynt, hwy a edifarhant. ⁸ 17. 11.

31 Yna Abraham a ddywedodd wrtho, Oni wrandawant ar Fofes a'r prophwydi, ⁹ ni chredant chwaith pe codai un oddi wrth y meirw. ¹⁰ Ioan 12. 10, 11.

PEN. XVII.

1 Crist yn dyfegu gochelyd achosion rhwystr. 3 Am faddeu barub i'w gilydd. 6 Gallu fydd. 7 Pa fodd yr ydym ni yn rhwystr medig i Dduw, ac nid efe i ni. 11 Y mae yn iacháu deg o wahan-gleision. 22 Am deyrnas Dduw, a dyfodiad Mab y dyn.

A Cefe a ddywedodd wrth y digyblicon, ¹ Ni all na ddél rhwystrau; ond gwae efe trwy'r hwn y deuant.

2 Gwell fyddai iddo pe rhoddid maen melino amgylch ei wddf ef, a'i dafllu i'r môr, nag iddo rwyfiro un o'r rhai bychain hyn.

3 Edrychwch amnoch eich hunain: ¹ os pecha dy frawd yn dy erbyn, ² e cerydda ef; ³ 15. 21. ac os edifarhâ efe, madden iddo. ⁴ Dihar. 17. 10.

4 Ac os pecha yn dy erbyn feithwaith yn y dydd, a feithwaith yn y dydd droi atai, gan ddyweddyd, Y mae yn edifar geunfyf; madden iddo.

5 A'r apostolion a ddywedasant wrth yr Arglwydd, Anghwanega ein ffydd ni.

6 A'r Arglwydd a ddywedodd, Pe byddai gennych ffydd gymmaint a gronyn o had mwitard, chwi a ellych ddyweddyd wrth y fycamor-wyddden hon, Ymddad-wreiddia, a phlanner di yn y môr; a hi a ufuddhâi i chwi.

7 Eithr pwy o honoch chwi ag iddo was yn aredig, neu yn bugeilio, a ddywaid wrtho yn y man pan ddél o'r maes, Dos ac eistedd i lawr i fwyta?

8 Ond yn hytrach a ddywaid wrtho, Arlwyia i rui i swpperu, ac ymwregyfa, a gwatanaetha arnat fi, nes i mi fwyta ac yfed; ac wedi hynny y bwyttâi ac yr yfi dithau?

9 Oes ganddo ddolch i'r gwas hwnnw, am wneuthur o hono y pethau a orchymynaf iddo? Nid wyf yn tybied.

10 Felly chwithau hefyd, gwedi i chwi wneuthur y cwbl oll ag a orchymynwyd i chwi, dywedwch, Gweifon a'n fuddiol ydym: o blegid yr hyn a ddylâfem ei wneuthur, a wnaethom.

11 Bu hefyd, ac efe yn myned i Jerusaleum, fyned o hono ef trwy ganol Samaria a Galilea.

12 A phan oedd efe yn myned i mewn i ryw dref, cyfarfu ag ef ddeg o wŷr gwahan-gleifon, y rhai a safant o hirbell:
13 A hwy a godasant eu llef, gan ddywedyd, Iesu Feistr, trugarh wrthym.
14 A phan welodd efe hwynt, efe a ddywedodd wrthynt, 'Ewch a dangoswch eich hunain i'r offeiriad. A bu fel yr oeddynt yn myned, fe a'u glanhawyd hwynt.
15 Ac un o honynt, pan welodd ddarfod ei iachâu, a ddychwelodd, gan foliannu Duw a llef uchel.
16 Ac efe a fyrrhiodd ar ei wyneb wrth ei draedef, gan ddiolch iddo. A Samariad oedd efe.
17 A'r Iesu gan ateb a ddywedodd, Oni lanhawyd y deg? ond pa le y mae'r naw?
18 Ni chad a ddychwelasant i roi gogoniant i Dduw, ond yr eistron hwn.
19 Ac efe a ddywedodd wrtho, Cyfod, a des ymaith: dy ffydd a'th iachodd.
20 A phan ofynodd y Phariseaid iddo, pa bryd y deuai deyrnas Dduw, efe a atebodd iddynt, ac a ddywedodd, Ni ddaw teyrnas Dduw wrth ddisgwyl.
21 Ac ni ddywedant, Wele yma; neu, Wele accw: canys welc, teyrnas Dduw, o'ch mewn chwi y mae.
22 Ac efe a ddywedodd wrth y disgyblion, Y dyddiau a ddaw pan chwemnychoch weled un o ddyddiau Mab y dyn, ac ni's gwelwch.
23 A hwy a ddywedant wrthyich, Wele yma; neu, Wele accw: nac ewch, ac na chanlynwch hwynt.
24 Canys megis y mae y fellten a felltenna o'r naill ran dan y nef, yn disgierio hyd y rhan arall dan y nef; felly y bydd Mab y dyn hefyd yn ei ddydd ef.
25 Eithr yn gyntaf rhaid iddo ddiolch i llawer, a'i wrthod gan y genhedlaeth hon.
26 Ac megis y bu yn nyddiau Noë, felly y bydd hefyd yn nyddiau Mab y dyn.
27 Yr oeddynt yn bwyta, yn yfed, yn gwreicca, yn gŵra, hyd y dydd yr aeth Noë i mewn i'r arch; a daeth y diluw, ac a'u difethodd hwynt oll.
28 Yr un modd hefyd ag y bu yn nyddiau Lot: yr oeddynt yn bwyta, yn yfed, yn prynu, yn gwerthu, yn plannu, yn adeiladu;
29 Eithr y dydd yr aeth Lot allan o Sodoma, y glawodd tân a brwstian o'r nef, ac a'u difethodd hwynt oll:
30 Fel hyn y bydd yn y dydd y datguddir Mab y dyn.
31 Yn y dydd hwnnw y neb o a fyddo ar ben y ty, a'i ddodrefa o fewn y ty, na ddif-gyned i'w cymmyrd hwynt; a'r hwn a fyddo yn y maes, yr un sfunud na ddychwelw yn ei ol.
32 Cofiwch wraig Lot.
33 Pwy bynnag a geisio gadw ei einioes, a'i cyll; a phwy bynnaag a'i cyll, a'i byrhâ hi.
34 Yr wyf yn dywedyd i chwi, Y nos honno y bydd dau yn yr un gwely; y naill a gymmerir, a'r llall a adewir.
35 Dwy a fydd yn malu yn yr un lle; y naill a gymmerir, a'r llall a adewir.
36 Dau a fyddant yn y maes: y naill a gymmerir, a'r llall a adewir.
37 A hwy a atebasant ac a ddywedasant wrtho, Pa le, Arglwydd? Ac efe a ddywedodd wrthynt, Pa le bynnag y byddo'r corph, yno yr ymgafgi yr eryrod.

PEN. XVIII.

1 Am y weddaw daer. 9 Am y Pharisead a'r publican. 15 Dwynt plant at Grist. 18 Y ffyrwydd a fynnai ganlyn Crist, ond a rwystrir gan ei gyfoeth. 28 Gwobr y rhai a ymaduriant a'r cwbl oll er ei ffrwyd ef. 31 Y mae efe yn rhag-fynegi ei farwolaeth; 35 ac yn rhoddi i dlyn dall ei olwg.

A Cefe a ddywedodd hefyd ddammeg wrthynt, fod yn rhaid gweddio a'u waitad, ac heb ddisgygio;

2 Gan ddywedyd, Yr oedd rhyw farnwr mewn + rhyw ddinas, yr hwn nid ofnai Dduw, ac ni pharchai ddyn.

3 Yr oedd hefyd yn y ddinas honno wraig weddw; a hi a ddacta atto ef, gan ddywedyd, Drial fi ar fyngwrthwynebwr.

4 Ac efe ni's gwnai dros amfer: eithr wedi hynny efe a ddywedodd ynddo ei hun, Er nad ofnai Dduw, ac na pharchai ddyn; 5 Eto am fod y weddw hon yn peri i mi flinder, mi a'i ddiolaf hi; rhag iddi yn y diwedd ddyfod a'm fyfrdanu i.

6 A'r Arglwydd a ddywedodd, Gwrandewch beth a ddywaid y barnwr anghyfiawn.

7 Ac b'oni ddial Duw ei etholedigion, sy yn llefain arno ddydd a nos, er ei fod yn hir oedi drostynt?

8 Yr wyf yn dywedyd i chwi, y dial efe hwynt ar frys. Eithr Mab y dyn, pan ddél, a gaiff efe ffydd ar y ddacur?

9 Ac efe a ddywedodd y ddammeg hon hefyd wrth y rhai oedd yn hyderu arnynt eu hunain + eu bod yn gyfiawn, ac yn drytlyru eraill:

10 Dau wr a aeth i fynu i'r deml i weddio; un yn Pharisead, a'r llall yn publican.

11 Y Pharisead o'i sefyll a weddiodd rhyngddo ac ef ei hun fel hyn; a O Dduw, yr wyf yn diolch i ti nad wyf fi fel y mae dynion eraill, yu drawfion, yn anghyfiawn, yn odinebwyr; neu, fel y publican hwn chwai.

12 Yr wyf yn ymryddio ddwywaith yn yr wythnos; yr wyf yn degyrru cymaint oll ag a feddaf.

13 A'r publican, gan sefyll o hirbell, ni fynnai cymaint a chodi ei olygon tu a'r nef; eithr efe a gurodd ei ddwyron, gan ddywedyd, O Dduw, bydd drugarog wrthyf bechadur.

14 Dywedaf i chwi, Aeth hwn i wared i'w dy wedi ei gyfiawnhau yn fwy na'r llall: canys pob un a'r y fydd yn ei ddyrchafu ei hun, a otyngir; a phob un a'r y fydd yn ei ottwng ei hun, a ddyrchefir.

15 A hwy a ddygasant atto blant bychain hefyd, fel y cyffyrddai efe a'i hwynt: a'r disgyblion pan welant, a'u ceryddasant hwy.

16 Eithr yr Iesu a'u galwodd hwynt atto, ac a ddywedodd, Gadewch i'r plant bychain ddyfod ataf fi, ac na waharddwch hwynt: canys i eiddo y cyfryw rai yw teyrnas Dduw.

17 Yn wir meddaf i chwi, Pwy bynnag ni dderbynio deyrnas Dduw fel dyn bach, nid a' efe i mewn iddi.

18 A hwy lywodraethwr a ofynodd iddo, gan ddywedyd, Athraw da, wrth wneuthur pa beth yr etifeddaf fi fywyd tragywyddol?

19 A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Paham y'm geiwi yn dda? nid oes nebyn dda ond un, sef Duw.

33.

Pen. 21.

36. Rhuf.

12. 12.

Eph. 6. 18.

Col. 4. 2.

1 Thef. 5.

17.

+ dinas.

¹ Ex. 20. 20 Ti a wyddost y gorchymynion, ¹ Na 12; 13. odineba; Na ladd, Na ladratta, Na ddwg Rhuf. 13. 9. gam dyfiliolaeth, ² Anrhydedda dy dad a'th ² Eph. 6. 2. fam.

Col. 3. 20. 21 Ac efe a ddywedodd, Hyn oll a gedwais o'm hieuengetyd.

22 A'r Iesu pan glybu hyn, a ddywedodd wrtho, Y mae un peth etto yn ol i ti: ¹ gwerth yr hyn oll iydd gennynt, a dyro i'r tlodion; a thri a gai drylor yn y nef: a thyred, canlyn fi.

23 Ond pan glybu efe y pethau hyn, efe a aeth yn athrist: canys yr oedd efe yn gyfoethog iawn.

24 A'r Iesu, pan welodd ef wedi myned yn athrist, a ddywedodd, ^m Mor anhawdd yr â y rhai y mae golud ganddynt i mewn i deyrnas Dduw!

25 Canys haws yw i gamel fyned trwy grau y nodwydd ddur, nag i oludog fyned i mewn i deyrnas Dduw.

26 A'r rhai a glywient a ddywedasant, A phwy a all fod yn gadwedig?

ⁿ Jer. 32. 27 Ac efe a ddywedodd, ⁿ Y pethau fy amhbosibl gyd â dynion, fydd bosibl gyd â Duw.

Mat. 19. 26. 28 A ddywedodd Petr, Wele, nythi a Pen. 1. 37. adawfom bob peth, ac a'th ganlynafom di.

^o Mat. 19. 29 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Yn wir meddaf i chiwi, ^p Nid oes neb a'r a adawodd ^p Deut. 33. 9. dy, neu rieni, neu frodyr, neu wraig, neu blant, er mwyn teyrnas Dduw,

^q Job 42. 30 A'r ni's derbyn lawer cymmaint yn y pryd hwn, ac yn y byd a ddaw fywyd tra-gwyddol.

^r Mat. 16. 31 ^r Ac efe a gymmerodd y deuddeg atto, ac a ddywedodd wrthynt, Wele, yr ydym ni yn myned i fynu i Jerusalem; a chyflawnir pob peth a'r fydd yn yfgrifenedig trwy'r prophwydi am Fab y dyn.

32 Canys efe a draddodir i'r Cenhedloedd, ac a watwerir, ac a amherchir, ac a boerir arno?

^t Mat. 27. 33 Ac wedi iddynt ei fflan-gellu, y lladdant ef: a'r trydydd dydd efe a adgyfyd.

1. Ioan 18. 28. Aet. 3. 13. 34 A hwy ni ddeallasant ddim o'r pethau hyn; a'r gair hwn oedd guddiedig oddi wrthynt, ac ni wybuant y pethau a ddywedwyd.

^u Mat. 20. 35 ^u A bu, ac efe yn nesau at Jericho, i ryw ddydd dall fod yn eittedd yn ymyl y ffordd yn cardotta:

36 A phan glybu efe y dyrfa yn myned heibio, efe a ofynodd pa beth oedd hyn.

37 A hwy a ddywedasant iddo, Mai Iesu o Nazareth oedd yn myned heibio.

38 Ac efe a lefodd, gan ddywedyd, Iesu Fab Dafydd, trugarhâ wrthyf.

39 A'r rhai oedd yn myned o'r blaen, a'i ceryddasant ef i dewi: eithr efe a lefodd yn fwy o lawer, Mab Dafydd, trugarhâ wrthyf.

40 A'r Iesu a safodd, ac a orchymynodd ei ddwyn ef atto. A phan ddaeth efe yn agos, efe a ofynodd iddo,

41 Gan ddywedyd, Pa beth a fynni di i mi ei wneuthur i ti? Yntau a ddywedodd, Arglwydd, cael o honof fy nghwng.

42 A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Cymmer dy olwg: ^s dy ffydd a'th iachodd.

43 Ac allan o law y cafodd efe ei olwg, ac a'i canlynodd ef, gan ogoneddu Duw.

A'r holl bobl, pan welant, a roiant foliant i Dduw.

PEN. XIX.

¹ Am Zacchêus y publican. ¹¹ Y deg darn o arian. ²² Crist yn marchogaeth i Jerusalem.

mewn gorfoledd: 41 yn uwlo drosti: 45 yn gyrru y pryniwr a'r gwerthuwr allan o'r deul; 47 gaff athrawiaethu beunydd ynddi. Y llywodraethuwr a fynnent ei ddifeitha ef, oni bai rhag ofn y bobl.

A'r Iesu a aeth i mewn, ac a aeth trwy Jericho.

2 Ac wele, wr a elwid wrth ei enw Zacchêus, ac efe oedd ben-publican, a hwn oedd gyfoethog.

3 Ac yr oedd efe yn ceisio gweled yr Iesu, pwy ydoedd; ac ni allai gan y dyrfa, am ei fod yn fychair o gorpholaeth.

4 Ac efe a redodd o'r blaen, ac a ddringodd i fycamor-wyddden, fel y gallai ei welled ef: o blegid yr oedd efe i ddyfod y ffordd honno.

5 A phan ddaeth yr Iesu i'r lle, efe a edrychodd i fynu, ac a'i canfu ef; ac a ddywedodd wrtho, Zacchêus, disgyn ar frys: canys rhaid i mi heddyw aros yn dy dy di.

6 Ac efe a ddigynodd ar frys, ac a'i derbyniodd ef yn llawen.

7 A phan welant, grwnach a wnaethant oll, gan ddywedyd, Fyned o hono ef i mewn i lettya at wr pechadurus.

8 A Zacchêus a safodd, ac a ddywedodd wrth yr Arglwydd, Wele, hanner fy nâ, O Arglwydd, yr ydwyf yn ei roddi i'r tlodion; ac os dygais ddim o'r tidio neb trwy gam-achwyn, yr ydwyf yn ei dalu ar ei bedwerydd.

9 A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Heddyw y daeth iachawdwriaeth i'r ty hwn, o herwydd ei fod yntau ^c yn fab i Abraham.

10 Canys Mab y dyn a ddaeth i geisio ac i gadw yr hyn a gollafid.

11 Ac a hwy yn gwrando ar y pethau hyn, efe a chwangodd, ac a ddywedodd ddaimneg, am ei fod efe yn agos i Jerusalem, ac am iddynt dybied yr ymddangosai teyrnas Dduw yn y fan.

12 Am hynny y dywedodd efe, Rhyw wr bonheddig a aeth i wlad bell i dderbyn teyrnas iddo ei hun, ac i ddychwelyd.

13 Ac wedi galw ei ddeg gwas, efe a roddes iddynt ddeg punt, ac a ddywedodd wrthynt, Marchnattewch hyd oni ddelywyf.

14 Eithr ei ddinafwyr a'i cafasant ef, ac a ddanfonaftant gennadwri ar ei ol ef, gan ddywedyd, Ni fynwn ni hwn i deynafu arnom.

15 A bu, pan ddaeth efe yn ei ol, wedi derbyn y deyrnas, erchi o hono ef alw y gweision hyn atto, i'r rhai y rhoddasai efe yr arian, fel y gwybyddai beth a elwasai bob un wrth farchnatta.

16 A daeth y cyntaf, gan ddywedyd, Arglwydd, dy bunt a ynnilodd ddeg punt.

17 Yntau a ddywedodd wrtho, Da, was da: am i ti fod i yn ffyddlon yn y lleiaf, ^f Pen. 16. bydded i ti awdurdod ar ddeg dinas.

18 A'r ail a ddaeth, gan ddywedyd, Arglwydd, dy bunt di a wnaeth bum punt.

19 Ac efe a ddywedodd hefyd wrth hwnnw, Bydd diuthau ar bum dinas.

20 Ac un arall a ddaeth, gan ddywedyd, Arglwydd, wele dy bunt, yr hon oedd gennyf wedi ei dodi mewn napcyn:

21 Canys mi a'th ofiais, am dy fod yn wr toft: yr wyt ti yn cymmeryd i fynu y peth ni roddais i lawr, ac yn medi y peth ni heuaist.

22 Yntau a ddywedodd wrtho, ^s O'th ^s 2. Sam. 7. eneu dy hun y'th farnaf, tydi was drwg. 16. Mat. 12. 37. Tia wyddi fy mod i yn wr toft, yn cymmeryd

meryd i fynu y peth ni roddais i lawr, ac yn medd y peth ni heuais:

23 ^h phaham na roddais fy arian i i'r bwrdd *cyfnewid*, fel pan ddaethwn y gallafwn ei gael gyd â llog?

24 Ac efe a ddywedodd wrth y rhai oedd yn sefyll ger llaw, Dygwch oddi arno ef y bunt, a rhoddwch i'r hwn fydd â deg punt ganddo.

25 (A hwy a ddywedasant wrtho, Arglwydd, y mae ganddo ef ddeg punt)

^h Mat. 13. 26 Canys yr wyf fi yn dywedyd i chwi, ^h mai i bob un y mae ganddo, y rhoddir iddo; eithr oddi at yr hwn nid oes ganddo, y dygir oddi arno, i.e., yr hyn fydd ganddo.

^h Marc 12. 25. ^h Pen. 8. 18. 27 A *hefyd* fy ngelnyon hynny, y rhai ni fynnaft i mi deyrnafa arnynt, dygwch hiwynt yma, a lleddwch ger fy mron i.

^h Marc 10. 32. 28 ^h Ac wedi iddo ddywedyd y pethau hyn, ^h efe a aeth o'r blaen, gan fyned i fynu i Jerusalem.

^h Mat. 21. 1. 29 ^h Ac fe addigwyddodd pan ddaeth efe yn agos at Fethphage a Bethania, i'r mynydd a elwir Olewydd, efe a anfonodd ddau o'i ddifgyblion,

30 Gan ddywedyd, Ewch i'r pentref ar *eich cyfer*; yn yr hwn, gwedi eich dyfod i mewn, chwi a gewch ebol yn rhwym ar yr hwn nid eisteddodd dyn erioed: gollwngwch ef, a dygwch yma.

31 Ac os gofyn neb i chwi, Paham yr ydych yn ei ollwng? fel hyn y dywedwch wrtho, Am fod yn rhaid i'r Arglwydd wrtho.

32 A'r rhai a ddanfonafid a aethant ymaith, ac a gawiant fel y dywedafai efe wrthynt.

33 Ac fel yr oeddynt yn gollwng yr ebol, ei berchenogion a ddywedasant wrthynt, Paham yr ydych yn gollwng yr ebol?

34 A hwy a ddywedasant, Mae yn rhaid i'r Arglwydd wrtho ef.

35 A hwy a'i dygasant ef at yr Iesu: ac wedi iddynt fwrw eu dillad ar yr ebol, hwy a ddodasant yr Iesu arno.

36 Ac fel yr oedd efe yn myned, hwy a danafant eu dillad ar hyd y *ffordd*.

37 Ac weithian, ac efe yn nesau at ddifgynfa mynydd yr Olewydd, dechreuodd yr holl liaws ddifgyblion lawenhau, a chloddori Duw â llef uchel, am yr holl weithred oedd nerthol a wellent;

^h Pf. 118. 26. 38 Gan ddywedyd, ^h Bendigedig ysu'r Brenhin fydd yn dyfod yn enw'r Arglwydd: ^h Tangedd yn y nef, a gogoniant yn y goruchaf.

^h Eph. 2. 14. 39 A rhai o'r Phariseid o'r dyrfa a ddywedasant wrtho, Athraw, cerydda dy ddifgyblion.

^h Hab. 2. 11. 40 Ac efe a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Yr ydwyf yn dywedyd i chwi, Pe tawai y rhai hyn, a'y llefai'r cerrig yn y fan.

41 ^h Ac wedi iddo ddyfod yn agos, pan welodd efe y ddinas, efe a wylodd drosti, 42 Gan ddywedyd, Pe gwybasit dithau, i.e., yn dy ddydd hwn, y pethau a berthynent i'th heddwch! eithr y maent yn awr yn ^h Bren. 9. guddiedig oddi wrth dy lygaid.

^h 7, 8, Mic. 3. 12. 43 Canys daw y dyddiau arnat, a'th elnyon a fwriant glawdd o'th amgylch, ac ^h Mat. 24. a'th amgylchant, ac a'th warchaeant o bob ^h Marc 13. 2. 44 Ac a'th wnant yn gyd-wastad â'r ^h Pen. 21. 6. llawr, a'th blant o'th fewn; ac ni adaw-

ant ynot faen ar faen: o herwydd nad adnabuost amser dy ymweliad.

45 ^h Ac efe a aeth i mewn i'r deml, ac ^h Mat. 21. a ddechreuodd fwrw allan y rhai oedd yn ^h Marc 11. 11, 15. gwerthu ynddi, ac yn prynu;

46 Gan ddywedyd wrthynt, ^h Y mae ^h Efaï. 56. yn ysgrifenedig, Fy nhŷ i ty gweddi yw: 7. eithr ^h chwi a'i gwnaethoch yn ogof llad- ^h Jer. 7. 11. ron.

47 Ac yr oedd efe beunydd yn athrawiaethu yn y deml: a'r arch-offeiriaid, a'r ^h Marc 11. ysgrifenyddion, a phennaethiaid y bobl, a ^h Ioan 7. 19. a 8. 37. geisient ei ddietha ef;

48 Ac ni fedrasant gael beth a wnaent: canys yr holl bobl oedd yn glynw wrtho i wrando arno.

PEN. XX.

^h Crist yn profi ei awdurdod, traw ymofyn am fedydd Ioan. 9. Dammeg y winllan. 19 Am roddi teyrn-ged i Cesar. 27 Y mae efe yn gorchfygu y Saduceid, y rhai a wadent yr adgyfodiad. 41 Y modd y mae Crist yn fab Dafydd. 45 Y mae efe yn rhybuddio ei ddifgyblion i ochelyd yr ysgrifenyddion.

^h A Digwyddodd ar un o'r dyddiau hynny, ac efe yn dyfyn y bobl yn y deml, ^h Mat. 21. ac yn pregethu'r efengyl, ddylod arno yr arch-offeiriaid a'r ysgrifenyddion, gyd â'r ^h 23. henuriaid,

2 A llefaru wrtho, gan ddywedyd, Dywaid i ni, ^h Trwy ba awdurdod yr wyt yn ^h Act. 4. gwneuthur y pethau hyn? neu pwy yw yr ^h 7. a 7. 27. hwn a roddodd i ti yr awdurdod hon?

3 Ac efe a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, A minnau a ofynaf i chwithau un gair: a dywedwch i mi.

4 Bedydd Ioan, ai o'r nef yr ydoedd, ai o ddynion?

5 Eithr hwy a ymresymmasant yn eu plith eu hunain, gan ddywedyd, Os dywedwn, O'r nef; efe a ddywaid, Paham gan hynny na chredech ef?

6 Ac os dywedwn, O ddynion; yr holl bobl a'n llabyddiant ni: canys y maent hwy yn cwbl-gredu fod Ioan yn brophwyd.

7 A hwy a atebasant, na's gwyddent o ba le.

8 A'r Iesu a ddywedodd wrthynt, Ac nid wyf sinnau yn dywedyd i chwi trwy ba awdurdod yr wyt yn gwneuthur y pethau hyn.

9 ^h Ac efe a ddechreuodd ddywedyd y dammeg hon wrth y bobl: ^h Rhyw wr a ^h Mat. 21. blannodd winllan, ac a'i gosododd i lafur- ^h 33. Marc. wŷr, ac a aeth oddi cartref dros daln o ^h 12. 1. amser.

10 Ac mewn amser efe a anfonodd was at y llafurwŷr, fel y rhoddent iddo o ffrwyth y winllan: eithr y llafurwŷr a'i curasant ef, ac a'i hanfonasant ymaith yn wag-law.

11 Ac efe a 'chwanegodd anton gwas arall: eithr hwy agurasant ac a ammharchasant hwnnw hefyd, ac a'i hanfonasant ymaith yn wag-law.

12 Ac efe a 'chwanegodd anfon y trydydd: a hwy a glwyfasant hwn hefyd, ac a'i hwriasant ef allan.

13 Yna y dywedodd arglwydd y winllan, Pa beth a wnaf? Mi a anfonaf fy anwyl fab: fe allai pan welant ef, y parchant ef.

14 Eithr y llafurwŷr, pan welant ef, a ymresymmasant â'u gilydd, gan ddywedyd, Hwn yw yr etifedd: deuwch, lladdwn ef, fel y byddo yr etifeddiacth yn eiddom ni.

15 A hwy a'i bwriafant ef allan o'r winllan, ac a'i lladdafant. Pa beth gan hynny a wna arglwydd y winllan iddynt hwy?

16 Efe a ddaw ac a ddifetha'r llafurwyr hyn, ac a rydd ei winllan i eraill. A phan glywfant hyn, hwy a ddywedafant, Na atto Duw.

17 Ac efe a edrychodd arnynt, ac a ddywedodd, Beth gan hynny yw hyn a 'grifenwyd, Y maen a wrthododd yr adeiladwyr, hwn a wnaethpwyd yn ben y gongl?

18 Pwy hyn nag a syrthio ar y maen hwnnw, a ddryllir: ac a'r bwy bynnag y syrthio, efe a'i mál ef.

19 A'r arch-offeiriad a'r ysgrifenyddion a geisafant roddi dwylaw arno yr awr honno; ac yr oedd arnynt ofn y bobl: canys gwybuant mai yn eu herbyn hwynt y dywedafai efe y ddammeg hon.

20 A hwy a'i gwyliasant ef, ac a yrrafant gynllwynwyr, y rhai a gymmerent arnynt eu bod yn gyfiawn; fel y dalient ef yn ei ymadrodd, i'w draddodi ym meddiant ac awdurdod y rhaglaw.

21 A hwy a ofynant iddo ef, gan ddywedyd, Athraw, ni a wyddom mai uniawn yr ydwyt ti yn dywedyd, ac nad wyt yn derbyn wyneb, eithr yn dysgu ffordd Dduw mewn gwirionedd.

22 Ai cyfreithlon i ni roi teyrn-ged i Cefar, ai nid yw?

23 Ac efe a ddeallodd eu cyfrwyfdra hwy, ac a ddywedodd wrthynt, Paham y temtiwch fi?

24 Dangoswch i mi geiniog. Llun ac argraph pwy fydd arni? A hwy a atebafant ac a ddywedafant, Yr eiddo Cefar.

25 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Rhoddwch chwithau yr eiddo Cefar i Cefar, a'r eiddo Duw i Dduw.

26 Ac ni allafant feio ar ei ciriau ef ger bron y bobl: a chan ryfeddu wrth ei ateb ef, hwy a dawfant â ion.

27 A rhai o'r Saduceaid (i y rhai sy yn gwadu nad oes adgyfodiad) a ddaethant atto ef, ac a ofynafant iddo,

28 Gan ddywedyd, Athraw, Moses a 'grifennodd i ni, Os byddai farw brawd neb, ac iddo wraig, a marw o hono yn ddi-blant, ar gymmeryd o'i frawd ei wraig ef, a chodi had i'w frawd.

29 Yr oedd gan hynny faith o frodyr: a'r cyntaf a gymmerodd wraig, ac a fu farw yn ddi-blant.

30 A'r ail a gymmerth y wraig, ac a fu farw yn ddi-blant.

31 A'r trydydd a'i cymmerth hi: ac yr un flunud y faith hefyd, ac ni adawfiant blant, ac a fuont feirw.

32 Ac yn ddiweddaff oll bu farw y wraig hefyd.

33 Yn yr adgyfodiad gan hynny gwraig i bwy un o honny yw hi? canys y faith a'i cawiant hi yn wraig.

34 A'r Iesu gan ateb a ddywedodd wrthynt, Plant y byd hwn fydd yn gwreicca, ac yn gwra:

35 Eithr y rhai a gyfrifir yn deilwng i gael y byd hwnnw, a'r adgyfodiad oddi wrth y meirw, nid ydynt nac yn gwreicca, nac yn gwra.

36 Canys ni's gallant farw mwy: o blegid cyd-stad ydynt â'r angylion; a phlant Duw ydynt, gan eu bod yn blant yr adgyfodiad.

37 Ac y cyfyd y meirw, Moses hefyd Ex. 3. a hyfysfodd wrth y berth, pan yw ef yn 6. galw yr Arglwydd yn Dduw Abraham, ac yn Dduw Isaac, ac yn Dduw Jacob.

38 Ac nid yw efe Dduw y meirw, ond y byw: canys pawb fydd fyw iddo ef. Rhuf. 6.

39 Yna rhai o'r ysgrifenyddion gan ateb iddo a ddywedafant, Athraw, da y dywedafist.

40 Ac ni feiddiafant mwyach ofyn dim iddo ef.

41 A ac efe a ddywedodd wrthynt, O Pa Mat. 22. fodd y maent yn dywedyd fod Crist yn fab i Ddafydd? Marc 12.

42 Ac y mae Dafydd ei hun yn dywedyd yn llyfr y Psalmai, Yr Arglwydd a ddywedodd wrth fy Arglwydd, Eistedd ar i. fy neheu-law,

43 Hyd oni ofodwyf dy elynion yn droed-faing eithr draed di.

44 Y mae Dafydd gan hynny yn ei alw ef yn Arglwydd; a pha fodd y mae efe yn fab iddo?

45 A'r holl bobl yn clywed, efe a Marc 12. ddywedodd wrth ei ddisgyblion, 38.

46 Ymogelwch rhag yr ysgrifenyddion, y rhai a ewyllysiant rodio mewn dillad 5.

lleision, ac a garant gyfarchiadau yn y marchnadoedd, a'r prif-gadeiriau yn y syn- 43.

agogau, a'r prif-eisteddleoedd yn y gwleddoedd;

47 Y rhai fydd yn llwyr-fwytta tai gwragedd gweddwon, ac mewn rhith yn hir-weddio: y rhai hyn a dderbhynt farn fwy.

PEN. XXI.

I Crist yn canmol y weddau dlawd: yn rhag-synegi dinystr y deml, a dinas Jerusalem; 25 a'r arwyddion a fydd o faen y dydd diweddaff: 34 yn eu hannog hwy i fod yn wyladwrus. 37 Arfer Crist i'w fu yn Jerusalem.

A C wedi iddo edrych i synu, efe a ganfu y rhai goludog yn bwrw eu rhoddion i'r dryforfa. 33.

2 Ac efe a ganfuhesyd ryw wraig weddw dlawd yn bwrw yno ddwy + hatling, 41.

3 Ac efe a ddywedodd, Yn wir meddaf i chwi, bwrw o'r wraig weddw dlawd hon i mewn fwy na hwynt oll. Edrych Marc 12. 42.

4 Canys y rhai hyn oll o'r hyn oedd wedd-dill ganddynt a fwriafant at offrynnau Duw: eithr hon o'i phrinder a fwridd i mewn yr holl + fywyd a oedd ganddi. 2 Cor. 8. 12.

5 A'r fel yr oedd rhai yn dywedyd am y deml, ei bod hi wedi ei ha-ddu â r. meini teg a rhoddion, efe a ddywedodd, 1.

6 Y pethau hyn yr ydych yn edrych arnynt, daw y dyddiau yn y rhai ni adewir maen ar faen, a'r ni's dattodir. Pen. 19. 44.

7 A hwy a ofynafant iddo, gan ddywedyd, Athraw, pa bryd gan hynny y bydd y pethau hyn? a pha arwydd fydd pan fo'r pethau hyn ar ddyfod?

8 Ac efe a ddywedodd, Edrychwch na thwyller chwi: canys llawer a ddeuant yn fy enw i, gan ddywedyd, Myfi yw Crist; a'r amfer a nesaodd: nac ewch gan hynny ar eu hol hwynt.

9 A phan glywoch son am ryfeloedd a therfysgoedd, na chymmerwch fraw: canys rhaid i'r pethau hyn fod yn gyntaf; ond ni ddaw y diwedd yn y man.

10 Yna y dywedodd efe wrthynt, Ceid Mat. 24. nedl a gyfyd yn erbyn cenedl, a theyrnas 7. yn erbyn teyrnas:

11 A ddaear-grynfaau mawrion a fyddant yn amryw lecoedd, a newyn, a heintiau, a

phethau ofnadwy, ac arwyddion mawrion a fydd o'r nef.

¹ Marc 13. ¹² Eithr o flaen hyn oll, hwy a roddant eu dwylaw arnoch, ac a'ch erlidiant, gan eich traddodi i'r synagogau, ac i garcharau, i wedi eich dwyn ger bron brenhin-oedd a llywodraethwyr o achos fy enw i.

² 12. 4. a ¹³ Eithr * fe a ddigwydd i chwi yn dystiolaeth.

³ Aet. 25. ¹⁴ Am hynny + rhoddwch eich bryd ar na rag-fyfynoch beth a atteboch.

⁴ Phil. 1. ¹⁵ Canys myfi a roddaf i chwi eneu a doethineb, m yr hon ni's gall eich holl wrthwynebwyr na dywedyd yn ei herbyn, na i gwrth-feyll.

⁵ Mat. 10. ¹⁶ A chwi a fradychir, ie, gan rieni, a brodyr, a cheraint, a chyfeillion; ac o i rai o honoch y parant farwolaeth.

⁶ Pen. 12. ¹⁷ A phas fyddwch gan bawb o herwydd fy enw i.

⁷ + gofod-
wch yn
eich ca-
lonnau, na
&c.
¹⁸ Ond ni chyll blewyn o'ch pen chwi.

⁸ Aet. 6. ¹⁹ Yn eich amynedd meddieunwch eich eneidiau.

⁹ Mic. 7. ²⁰ A phan weloch Jerusalem wedi ei hangylchu gan luoedd, yna gwybyddwch fod ei hanghyfannedd-dra hi wedi nesáu.

¹⁰ Aet. 7. ²¹ Yna y rhai fyddant yn Judea, ffoant i'r mynyddoedd; a'r rhai a fyddant yn ei chianol hi, ymadawant: a'r rhai a fyddant yn y meufydd, nac clont i mewn iddi.

¹¹ Mat. 10. ²² Canys dyddiau dial yw y rhai hyn, i gyflawni'r holl bethau a'fgrifenydd.

¹² Mat. 24. ²³ Eithr gwae y rhai beichiogion, a'r rhai yn rhoi bronau, yn y dyddiau hynny: canys bydd angen mawr yn y tir, a digofaint ar y bobl hyn.

¹³ Marc 13. ²⁴ A hwy a fyrrhiant trwy fin y cleddyf, a chaeth-gludir hwynt at bob cenhedlaeth:

¹⁴ Dan. 9. ²⁵ A Jerusalem a fydd wedi ei mathru gan y Cenhedloedd, hyd oni chyflawnier amfer y Cenhedloedd.

¹⁵ 26. 27. a ²⁶ A bydd arwyddion yn yr haul, a'r lleuad, a'r fer; ac ar y ddaear ing cenhedloedd, gan gyfyng-gyngor; a'r môr a'r tonnau yn rhoi;

¹⁶ Rhuf. 11. ²⁷ A dynion yn llewgu gan ofn, a disgwyl am y pethau fy yn dyfod ar y ddaear: o blegid nerthoedd y nefoedd a ysgydwir.

¹⁷ Aet. 2. ²⁸ Ac yna y gwelant Fab y dyn * yn dyfod mewn cwnmwl, gyd â gallu a gogoniant mawr.

¹⁸ 20. ²⁹ A phan ddechreu'r pethau hyn ddyfod, edrychwch i ynnu, a chodwch eich pennau: canys * y nae eich ymwared yn nesáu.

¹⁹ 21. ³⁰ Ac efe a ddywedodd ddammeg iddynt; Edrychwch ar y ffigyfbren, a'r holl brennau;

²⁰ 22. ³¹ Pan ddeiliant hwy weithian, chwi a welwch ac a wyddoch o honoch eich hun, fod yr haf yn agos.

²¹ 23. ³² Felly chwithau, pan weloch y pethau hyn yn digwydd, gwybyddwch fod teyrnas Dduw yn agos.

²² 24. ³³ Yn wir meddaf i chwi, Nid â yr oes hon heibio, hyd oni ddél y cwbl i ben.

²³ 25. ³⁴ Y nef a'r ddaear a ant heibio; ond fy ngeiriau i nid ant heibio ddim.

²⁴ 26. ³⁵ Ac edrychwch arnoch eich hun-ain, rhag i'ch calonau un amfer drymhau trwy lythineb a meddwod, a gofalon y bywyd hwn, a dyfod fy dydd hwnnw arnoch yn ddysymmwth.

²⁵ 27. ³⁶ Rhuf. 13. ³⁷ 1 Thef. 5. 6. ³⁸ Pet. 4. 7.

35 Canys * efe a ddaw fel magl, ar wanth-af pawb oll a'r fydd yn trigo ar wyneb yr holl ddaear.

36 Gwylwch gan hynny a * gwe-ddiwch bob amfer, ar gael eich cyfrif yn deilwng i ddiange rhag y pethau hyn oll fydd ar ddyfod, ac i sefyll ger bron Mab y dyn.

37 A'r dydd yr ydoedd efe yn athraw-iaethu yn y deml; a'r nos yr oedd efe yn myned ac yn aros yn y mynydd a elwid yr Olewydd.

38 A'r holl bobl a fore-gyrchept atto ef yn y deml, i'w glywed ef.

PEN. XXII.

Yr Iuddeuon yn cyd-furiadu yn erbyn Crist. 3 Satan yn parottôl Judas i'w fradychu ef. 7 Yr apostolion yn arhwyo'r paig. 19 Crist yn orseinio ei fapper sanctaidd: 21 yn guddiedig yn rhag-ddwywed am y bradychu: 24 yn annog y rhau arall o'i apostolion i ochelvd rhwyg: 32 yn sicrhau Petr na phallai ei ffydd ef: 34 ac ei hynny y gwadai efe ef dair gwaith: 39 yn gwe-dlio yn y mynydd; ac yn chysgu'r gwae: 47 yn cael ei fradychu â chysgu: 50 yn iachâu claf Malchus: 54 yn cael ei gwadu dair gwaith gan Betr, 63 a'i amherchi yn gynoluddus; 66 ac yn cyfuddes ei fod yn Fab Duw.

A Nefoedd gwyl y bara croyw, yr hon a elwir y paig.

2 A'r arch-offeiriad a'r ysgrifenyddion a geisiant pa fodd y difethent ef: o blegid yr oedd arnynt oin y bobl.

3 A Satan a aeth i mewn i Judas, yr hwn a gyfenwid Icarior, yr hwn oedd o risedi'r deuddeg.

4 Ac efe a aeth ymaith, ac a ymddiddanodd â'r arch-offeiriad a'r blaenoriaid, pa fodd y bradychai efe ef iddynt.

5 Ac yr oedd yn llawen ganddynt: a hwy a gytunafant ar roddi arian iddo.

6 Ac efe a addawodd, ac a geisiodd amfer cyfaddas i'w fradychu ef iddynt + yn ablen y + bobl.

7 A daeth dydd y bara croyw, ar yr hwn yr oedd rhaid lladd y paig.

8 Ac efe a anfonodd Betr ac Ioan, gan ddywedyd, Ewch, parotôwch i ni'r paig, fel y bwytaom.

9 A hwy a ddywedafant wrthlo, Pa le y mynni barotôl o honom?

10 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Wel, pan ddoloch i mewn i'r ddinas, cyferfydd â chwi ddyn yn dwyn yttinaid o ddwfr: canlynwch ef i'r tŷ lle yr el efe i mewn.

11 A dywedwch wrth wr y tŷ, Y mac'r Athraw yn dywedyd wrthynt, Pa le y mac'r lletty, lle y gallwyt fwyta'r paig gyd â'm disgylion?

12 Ac efe a ddengys i chwi oruwch-yffafell fawr, wedi eu tianu: yno parotôwch.

13 A hwy a aethant, ac a gawfant fel y dywedafai efe wrthynt; ac a barottofant y paig.

14 A phan ddaeth yr awr, efe a eisteddodd i lawr, a'r deuddeg apitol gyd ag ef.

15 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Mi + a chwennychais yn fawr fwyta'r paig hwn gyd â chwi cyn dioddef o honof.

16 Canys yr ydwyf yn dywedyd i chwi, Ni fwytaf fi mwyach o hono, hyd oni chryflawnier yn aheyrnas Dduw.

- 17 Ac wedi iddo gymmeryd y cwppan, a rhoddid diolch, efe a ddywedodd, Cymmerwch hwn, a rhennwch yn eich plith:
- 18 Canys yr ydwyf yn dywedyd i chwi, nad yfai o ffrwyth y winwydden, hyd oni ddél teyrnas Dduw.
- 19 ^h Ac wedi iddo gymmeryd bara, a rhoi diolch, efe a'i torrodd, ac a'i rhoddodd iddynt, gan ddywedyd, Hwn yw fy nghorph yr hwn yr ydys yn ei roddi drofoch: gwnewch hyn er coffa am danaf.
- 20 Yr un modd y cwppan hefyd wedi swpperu, gan ddywedyd, Y cwppan hwn yw'r testament newydd yn fy ngwaed i, yr hwn yr ydys yn ei dywallt drofoch.
- 21 ^h Eithr wele law'r hwn fydd yn fy mradychu gyd â mi ar y bwrdd.
- 22 Ac yn wir y mae Mab y dyn yn myned, k megis y mae wedi ei luniaethu: eithr gwae'r dyn hwnaw trwy'r hwn y bradychir ef.
- 23 Hwytiau a ddechreuafant ymofyn yn eu plith eu hunain, pwy o honynt oedd yr hwn a wnae hynny.
- 24 ^h A bu ymyrfon yn eu plith, pwy o honynt a dybygid ei fod yn fwyaf.
- 25 ^h Ac efe a ddywedodd wrthynt, Y mae brenhinocdd y Cenhedloedd yn arglwyddiaethu amynt; a'r rhai fy mewn awdurdod amynt, a elwir yn benedigion.
- 26 ^m Ond na fyddwch chiwly felly: ^a eithr y mwyaf yn eich plith chiwly, bydded megis yr ieuangaf; a'r pennaf, megis yr hwn fydd yn gweini.
- 27 Canys pa un fwyaf, ai'r hwn fydd yn eistedd ar y bwrdd, ai'r hwn fydd yn gwafanaethu? onid yr hwn fydd yn eistedd ar y bwrdd? eithr yr ydwyf fi yn eich mysg fel un yn gwafanaethu.
- 28 A chwychiwly yw'r rhai a arhofafoch gyd â mi yn fy mhrofedigaethau.
- 29 Ac yr wyf fi yn ordeinio i chwi deyrnas, megis yr ordeiniodd fy Nhau i minnau;
- 30 Fel ^r y bwytaoch ac yr yfoch ar fy mwrded i yn fy nheyrnas, ac yr eisteddodch ar orseddfeydd, yn barnu deuddeg llwyth Israél.
- 31 ^h A'r Arglwydd a ddywedodd, Simon, Simon, wele, ^r Satan a'ch ceisiodd chiwly, i'ch nithio fel gwenith:
- 32 Eithr mi a weddiais drofot, na ddiffigiai dy fydd di: ^r tithau pan y'th droer, cadarnha dy frodyr.
- 33 Ac efe a ddywedodd wrtho, Arglwydd, yr ydwyf fi yn barod i fyned gyd â thi i garchar, ac i angu.
- 34 ^r Yntau a ddywedodd, Yr wyf yn dywedyd i ti, Petr, Na chàn y ceiliog heddyw, nes i ti wadu dair gwaith yr adweini fi.
- 35 Ac efe a ddywedodd wrthynt, ^r Pan y'ch anfonais heb na phwrs, na chod, nac efigidiau, a fu amnoch eisiau dim? A hwy a ddywedafant, Na ddo ddim.
- 36 Yna y dywedodd wrthynt, Ond ya awr y neb fydd ganddo bwrs, cymmered; a'r un modd god: a'r neb nid oes ganddo, gwerthed ei bais, a phryned gledddyf.
- 37 Canys yr wyf yn dywedyd i chwi, Fod yn rhaid etto gyflawni ynof fi y peth hwn a fgrifeuwyd; ^h ^r A chyd â'r anwir y cyflinwyd ef. Canys y mae diben i'r pethau ain danaf fi.
- 38 A hwy a ddywedafant, Arglwydd, wele ddau gledddyf yma. Ac efe a ddywedodd wrthynt, Digon yw.
- 39 ^r Ac wedi iddo fyned allan, ^b efe ^a Mat. 26. a aeth, yn ol ei arfer, i fynydd yr Olew-³⁶ ydd; a'i ddisgyblion hefyd a'i canlynafant Marc 14. ef. ³² Ioan
- 40 ^c A phan ddaeth efe i'r man, efe a ¹⁸ 1. ddywedodd wrthynt, Gweddïwch nad ^b Pen. 21. eloch mewn profedigaeth. ³⁷
- 41 ^d Ac efe a dynnodd oddi wrthynt tu ^c Mat. 26. ag ergyd carreg; ac wedi iddo fyned ar ei ⁴¹ Marc liniau, efe a weddïodd, ¹⁴ 38.
- 42 Gan ddywedyd, O Dad, os ewyllysi Adn. 46. ^d droi heibio y cwppan hwn oddi wrthyf: ^d Mat. 26. er hynny ^c nid fyewyllysi i, ond yr eiddod 39. ^h tra. ¹ 1
- 43 Ac angel o'r nef a ymddangosodd ^c Ioan 6. iddo, yn ei nerthu ef. ³⁸
- 44 ^r Ac efe mewn ymdrech meddwl, a ¹ Ioan 12. weddïodd yn ddyfalach: a'i chwys ef y ²⁷ oedd fel deffynau gwaed yn digyn ar y Heb. 5. 7. ddaear.
- 45 A phan gododd ef o'i weddi, a dyfod at ei ddisgyblion, efe a'u cafodd hwynt yn cyfsgu gan dristwch;
- 46 Ac a ddywedodd wrthynt, Paham yr ydych chi yn cyfsgu? codwch, a ^r gweddïwch ^c Adn. 40. nad eloch mewn profedigaeth.
- 47 ^h Ac efe etto yn llefaru, ^h wele dyfai: ^h Mat. 26. a hwn a elwir Judas, un o'r deuddeg, oedd ⁴⁷ Marc yn myned o'u blaen hwynt, ac a nesaodd ⁴³ Ioan at yr Iesu, i'w gusanu ef. ¹⁸ 3.
- 48 A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Judas, ai chufan yr wyt ti yn bradychu Mab y dyn?
- 49 A phan welodd y rhai oedd yn ei gylch ef y peth oedd ar ddyfod, hwy a ddywedafant wrtho, Arglwydd, a darawn ni â chleddyf?
- 50 ^h A'r rhyw un o honynt a darawodd ¹ Mat. 26. was yr arch-offeiriad, ac a dorrodd ymaith ⁵¹ Marc ei glust ddeheu ef. ¹⁴ 47.
- 51 A'r Iesu a atebodd ac a ddywedodd, ^c Ioan 18. 10. Goddefwch hyd yn hyn. Ac efe a gyffirddodd â'i glust, ac a'i hiachodd ef.
- 52 ^k A'r Iesu a ddywedodd wrth yr ^k Mat. 26. arch-offeiriad, a ^h blaenoriaid y deml, a'r ⁵⁵ Mart henuriaid, y rhai a ddaethent atto, Ai fel at ¹⁴ 48. leidi y daethoch chiwly allan, a chleddyfau ^a chap-^{teiniad} ac a ffyn?
- 53 Pan oeddwn beunydd gyd â chwi yn y deml, nid eiddafoch ddwyllaw i'm herbyn: eithr hon yw eich awr chiwly, a gallu'r tywyllwch.
- 54 ^h A hwy a'i daliafant ef, ac a'i har- ¹ Mat. 16. weiniafant, ac a'i dygafant i mewn i dy'r ⁵⁷ arch-offeiriad. A Phetr a ganlynodd o hirbell.
- 55 ^m Ac wedi iddynt gynnau tân yng- ^m Mat. 26. hanol y neuadd, a chyd-eistedd o honynt, ⁶⁹ Marc eisteddodd Petr yntau yn eu plith hwynt. ¹⁴ 66.
- 56 A phan ganfu rhyw langces ef yn eistedd wrth y tân, a dal fwlw arno, hi a ddywedodd, Yr oedd hwn hefyd gyd ag ef.
- 57 Yntau a'i gwadodd ef, gan ddywedyd, O wraig, nid adwaen i ef.
- 58 Ac ychydig wedi, un arall a'i gwelodd ef, ac a ddywedodd, Yr wyt tithau hefyd yn un o honynt. A Phetr a ddywedodd, O ddyn, nid ydwyf.
- 59 Ac ar ol megis yspaid un awr, rhyw un arall a dacrodd, gan ddywedyd, Mewn gwirionedd yr oedd hwn hefyd gyd ag ef: canys Galilead yw.
- 60 A Phetr a ddywedodd, Y dyn, ni's gwn beth yr wyt yn ei ddywedyd. Ac yn y man, ac efe etto yn llefaru, canodd y ceiliog.
- 61 A'r Arglwydd a drodd, ac a edrychodd ar Betr. A Phetr a gohodd ymadrodd

- yr Arglwydd, fel y dywedafai efe wrtho,
 * Mat. 26. ^aCyn canu o'r ceiliog, y gwedi fi deir-
 34. 75. gwaith.
 62 A Phep a aeth allan, ac a wylodd yn
 chwervw-doff.
 * Mat. 26. 63 ¶ A'r gwyr oedd yn dal yr Iesu, a'i
 67. gwaitharafant ef, gan ei daro.
 64 Ac wedi iddynt guddio ei lygaid ef,
 hwy a'i tarawfant ef ar ei wyneb, ac a ofyn-
 asant iddo, gan ddywedyd, Prophwyda,
 pwy yw'r hwn a'th darawodd di?
 65 A llawer o bethau eraill, gan gablu,
 a ddywedafant yn ei erbyn ef.
 * Mat. 27. 66 ¶ A phan aeth hi yn ddydd, ymgyn-
 1. hullodd henuriaid y bobl, a'r arch-offeiri-
 aid, a'r ygrifenyddion, ac a'i dygafant ef
 i'w + cyngor hwynt,
 + senad. 67 Gan ddywedyd, + Ai ti yw Crist?
 + Os ti dywaid i ni. Ac efe a ddywedodd wrthynt,
 yw Crist. Os dywedaf i chwi, ni chredwch ddim:
 68 Ac os gofynaf hefyd i chwi, ni'm
 hattebich, ac ni'm gollyngwch ymaith.
 * Mat. 26. 69 ¶ Ar ol hyn y bydd Mab y dyn yn
 64. Heb. i. eistedd ar ddehen-law gallu Duw.
 3. a 8. i. 70 A hwy oll a ddywedafant, Ai Mab
 Duw gan hynny ydywyt ti? Ac efe a ddy-
 * Marc 14. wedodd wrthynt, Yr ydych chiwi yn dy-
 62. wedyd fy mod.
 71 Hwytthau a ddywedafant, Pa raid i ni
 mwyach wrth dyfidiolaeth? canys clywom
 ein hunain o'i eneu ef ei hun.

P E N. XXIII.

1 Cyhuddo'r Iesu ger bron Pilat, a'i anfon at
 Herod; 8 a Herod yn ei watwar ef. 12 Herod
 a Philat yn cymmodi a'u gilydd. 13 Y bobl yn
 deisyf cael Barabbas; a Philat yn ei ollwng
 ef iddynt, ac yn rhoddi'r Iesu i'w groes-
 hoelio. 27 Yntau yn mynegi i'r gauragedd, a
 alarent o'i blegid ef, ddyns'r Jerusaleu:
 34 yn gweddio dros ei elynion. 39 Grog dau
 ddryg weithredwyr gyd ag ef. 46 Ei farw-
 olaeth, 50 a'i gladdediolaeth ef.

33. A'R holl liaws o'honynt a gyfodafant,
 * Mat. 27. ac a'i dygafant ef at Bilat:
 1. Marc 2 Ac a ddechruafant ei gyhuddo ef, gan
 15. r. ddywedyd, Ni a gawfom hwn^b yn gwyr-
 Ioan 18. droi'r bobl, ac yn gwahardd roi teyrn-
 28. ged i Cefar, gan ddywedyd mai eie ei hun
 * Act. 17. yw Crist Frenhlin.
 7. 3 A Philat a ofynodd iddo, gan ddy-
 * Edrych wedyd, Ai ti yw Brenhin yr Iuddewon?
 Mat. 17. Ac efe a atebodd iddo, ac a ddywedodd,
 27. a 22. Yr wynt ti yn dywedyd.
 21. 4 A dywedodd Pilat wrth yr arch-offeiri-
 * Mat. 27. aid a'r bobl, Nid wyf fi yn cael dim + bai
 11. ar y dyn hwn.
 + achos yn. 5 A hwy a fuant daerach, gan ddywedyd,
 Y mae efe yn cyffroi'r bobl, gan ddyf-
 gwrw holl Judea, wedi dechreu o Alilea
 hyd yma.
 6 A phan glybu Pilat son am Alilea, efe
 a ofynodd ai Galilead oedd y dyn.
 * Pen. 3. 1. 7 A phan wybu efe ei fod ef o lywod-
 raeth * Herod, efe a'i hanfonodd ef at
 Herod, yr hwn oedd yntau yn Jerusaleu y
 dyddiau hynny.
 * Pen. 9. 7. 8 ¶ A Herod, pan welodd yr Iesu, a
 lawenychodd yn fawr: canys yr oedd efe
 yn chwennych er ys talm ei weled ef;
 * Mat. 14. o blegid iddo glywed llawer am dano ef;
 1. Marc 6. ac yr ydoedd yn gobethio cael gweled
 14. gwneuthur rhyw arwydd ganddo ef.
 9 Ac efe a'i holodd ef mewn llawer o
 einiau; eithr efe nid atebodd ddim iddo.
 10 A'r arch-offeiriad a'r ygrifenyddion
 a safafant, gan ei gyhuddo ef yn haerllug.

- 11 A Herod a'i filwyr, wedi iddo ei
 ddiystyru ef, a'i watwar, a'i wiigo â gwiig
 glaerwen, a'i danfonodd ef drachefn at
 Bilat.
 12 ¶ A'r dwthwn hwnnw yr + aeth^a aeth
 h Pilat a Herod yn gyfeillion: canys yr^{cymmod}
 oeddynt o'r blaen mewn gelyniaeth a'u^{rhwyng}
 gilydd. Pilat a
 13 ¶ A Philat, wedi galw ynghyd yr^{Herod.}
 arch-offeiriad, a'r llywiawdwyr, a'r bobl, ^h Act. 4.
 14 A ddywedodd wrthynt, Chwi a ddyg-
 afoch y dyn hwn attaf fi, fel un a fyddai yn
 gwyr-droi'r bobl: ac wele, myfi a'i holais^{23.}
 ef yn eich gwydd chwi, ac ni chefais yn y
 dyn hwn ddim + bai, o ran y pethau yr^{14. Ioan}
 ydych chiwi yn ei gyhuddo ef am danynt:
 15 Na Herod chwaith: canys anfonais^{18. 38.}
 chwi atto ef; ac wele, dim yn haeddu^{a 19. 4.}
 marwolaeth ni's gwnaed iddo. + achos.
 16 ¶ Am hynny mi a'i ceryddaf ef, ac a'i^{k Mat. 27.}
 gollyngaf ymaith. 19. 1.
 17 ¶ Canys yr ydoedd yn rhaid iddo
 ollwng un yn rhydd iddynt ar yr wyl. ¹ Mat. 27.
 18 ¶ A'r holl liaws a lefasant ar un-^{15. Marc}
 waith, gan ddywedyd, Bwrw hwn ymaith,
 a gollwng i ni Farabbas yn rhydd:
 19 (Yr hwn, am ryw derfysg a wnaethid
 yn y ddinas, a llofruddiaeth, oedd wedi ei^{m Act. 3.}
 dafu i garchar)
 20 Am hynny Pilat a ddywedodd wrth-
 ynt drachefn, gan ewyllysio gollwng yr
 Iesu yn rhydd.
 21 Eithr hwy a lefasant arno, gan ddy-
 wedyd, Croes-hoelia, croes-hoelia ef.
 22 Ac efe a ddywedodd wrthynt y dry-
 dedd waith, Canys pa ddrwg a wnaeth
 efe? ni chefais i ddim achos marwolaeth
 ynddo; am hynny mi a'i ceryddaf ef, ac
 a'i gollyngaf yn rhydd.
 23 + Hwytthau a fuont daerion â llefau + A hwy a
 uchel, gan ddeisyf ei groes-hoelio ef. A'u^{bwyfasant}
 llefau hwynt, a'r arch-offeiriad, a orfuant.
 24 ¶ A Philat a farnodd wneuthur eu^{n Mat. 27.}
 deisyfiad hwynt. 26. Marc
 25 Ac efe a ollngodd yn rhydd iddynt
 yr hwn am derfysg a llofruddiaeth a fwria-
 fid yngharchar, yr hwn a ofynafant: eithr
 yr Iesu a draddododd efe i'w hewyllys + gytun-
 hwynt. odd.
 26 ¶ Ac fel yr oeddynt yn ei arwain ef^{o Mat. 27.}
 ymaith, hwy a ddafiant un Simon o Cy-
 rene, yn dyfod o'r wlad, ac a ddodafant
 y groes arno ef, i'w dwyn ar ol yr Iesu.
 27 ¶ Ac yr oedd yn ei ganlyn ef liaws
 mawr o bobl, ac o wragedd; y rhai he-
 fydd oedd yn cwynfan, ac yn galaru o'i
 blegid ef.
 28 A'r Iesu, wedi troi attynt, a ddywed-
 odd, Merched Jerusaleu, na wylwch o'm
 plegid i: eithr wylwch o'ch plegid eich
 hunain, ac o blegid eich plant.
 29 Canys wele, y mae'r dyddiau yn dyfod,
 yn y rhai y dywedant, Gwyn eu byd y rhai
 amhlantadwy, a'r crothau ni cypiliasant,
 a'r bronnau ni roiant fugn.
 30 ¶ Yna y dechreuant ddywedyd wrth
 y mynyddoedd, Syrthiwch arnom; ac wrth
 y brynau, Cuddiwch ni.
 31 ¶ Canys os gwnant hyn yn y pren i'r
 pa beth a wneir yn y crin?
 32 ¶ Ac arweinwyd gyd ag ef hefyd
 ddau ddrwg weithredwyr, eraill, i'w rhoi
 i'w marwolaeth.
 33 A phan ddaethant i'r lle a elwir
 + Calfaria, yno y croes-hoeliasant ef, a'r
 drwg-weithredwyr; un ar y llaw ddehau,
 a'r llall ar yr alyw.
 34 ¶ A'r

† Aet. 7.60. 34 ¶ A'r Iesu a ddywedodd, O Dad,
† Cor. 4.12. † maddu iddynt: canys " ni wyddant pa
" Aet. 3. beth y maent yn ei wneuthur. A " hwy
17. a rannafant ei ddillad ef, ac a fwriafant
" Mat. 27. goelbren.
35. 35 A'r y bobl a safodd yn edrych. " A'r
Marc 15. pennaethiaid hefyd gyd â hwynt a watwar-
24. afant, gan ddywedyd, Eraill a waredodd
Ioan 19.23. efe; gwareded ef ei hun, os hwn yw
† Pf. 22.17. Crist, etholodig Duw.
Zec 12.10. 36 A'r milwyr hefyd a'i gwatwarafant
" Mat. 27. ef, gan ddyfod atto, a chynnyg iddo finegr,
39. 37 A dywedyd, Os tydi yw Brenhin yr
Iuddewon, gwared dy hun.
" Mat. 27. 38 " Ac yr ydoedd hefyd y argrifen wedi
37. ei "grifenu uwch ei ben ef, â llythyrenau
Marc 15. Groeg, a Lladin, ac Hebraeg, HWN YW
26. BRENNHIN YR IUDDEWON.
Ioan 19.19. 39 ¶ Ac un o'r drwg-weithredwyr a
† dill. grogafid a'i cablodde ef, gan ddywedyd,
Os tydi yw Crist, gwared dy hun a ninnau.
40 Eithr y llall a atebodd, ac a'i cerydd-
odd ef, gan ddywedyd, Onid wyt ti yn
ofni Duw, gan dy fod dan yr un + ddam-
nedigaeth?
41 A nyni yn wir yn gyfiawn; canys yr
ydym yn derbyn yr hyn a haeddai y pethau
a wnaethom: eithr hwn ni wnaeth ddim
allan o'i le.
42 Ac efe a ddywedodd wrth yr Iesu,
Arglwydd, coia fi pan ddelych i'th deyrn-
as
43 A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Yn
wir meddaf i ti, Heddyw y byddi gyd â
mi ym mharadwys.
" Mat. 27. 44 " Ac yr ydoedd hi ynghylch y
45. chweched awr, a thywyllwch a fu ar yr
Marc 15. holl + ddaear hyd y nawfed awr.
33. 45 A'r haul a dywyllwyd, a " llen y
" dir. deml a rwygwyd yn ei chanol.
" Mat. 27. 46 ¶ A'r Iesu, gan lefain â llef uchel, a
51. ddywedodd, " O Dad, i'th ddwyllaw di y
Marc 15. gorchymynaf fy yfryd. " Ac wedi iddo
38. ddywedyd hyn, efe a drengodd.
" Pf. 31.5. 47 " A'r canwriad, pan welodd y peth
" Mat. 27. a wnaethpwyd, a ogoneddodd Dduw, gan
50. ddywedyd, Yn wir yr oedd hwn yn wr
Marc 15. cyfiawn.
37. 48 A'r holl bobloedd y rhai a ddaethant
Ioan 19.30. ynghyd i edrych hyn, wrth weled y pethau
" Mat. 27. a wnaethpwyd, a ddychwelafant, gan gu-
54. ro eu dwyfronau.
Marc 15. 49 A'i holl gydnabod ef a safafant o hir-
39. bell, a'r gwragedd y rhai a'i canlynafant
ef o Alilea, yn edrych ar y pethau hyn.
" Mat. 27. 50 ¶ Ac wele, gwr a'i enw Joseph, yr
57. hwn oedd gynghorwr, gwr da a chyfiawn:
Marc 15. 51 (Hwn ni chytunafai â'u cynghor ac
43. â'u gweithred hwynt) o Arimathea, dinas
Ioan 19. yr Iuddewon (" yr hwn oedd yntau yn
38. disgwyl hefyd am deyrnas Dduw)
" Mat. 15. 52 Hwn a ddaeth at Bilat, ac a ofynodd
43. gorph yr Iesu.
Pen. 2. 25, 53 Ac efe a'i tynnodd i lawr, ac a'i ham-
38. dodd mewn lliam main, ac a'i rhoddes
mewn bedd wedi ei naddu mewn carreg,
yn yr hwn ni roddafid + dyn erioed.
" Mat. 27. 54 A'r dydd hwnnw oedd "ddarpar-wyl,
62. a'r fabbath oedd yn nefau.
" Pen. 8.2. 55 A'r gwragedd hefyd, k y rhai a
dhaethent gyd ag ef o Alilea, a ganlyna-
fant, ac a welant y bedd, a pha fodd y
dodwyd ei gorph ef.
56 A hwy a ddychwelafant, ac a barot-
toiant bwr-aroglau ac ennaint; ac a or-
phwyfiant ar y fabbath, i yn ol y gor-
chymyn.

PEN. XXIV.

1 Y ddau angel yn mynegi adgyfodiad Crist
i'r gwraeg. Idd oedd yn dyfod at y bedd;
9 a'r rhai hynny yn ei adrodd i eraill.
13 Crist ei hun yn ymddangos i'r ddau
ddisgybl oedd yn myned i Emmaus: 36 ac
wedi hynny i'r apostolion; ac yn ceryddu
eu hanghredinaeth hwy: 47 yn rhoddi
gorchymyn iddynt: 49 ac yn addaru yr
Yfryd Glân: 51 ac felly yn esgyn i'r
nefodde.

A'R " dydd cyntaf o'r wythnos, ar y
cynddydd, hwy a ddaethant at y
bedd, gan ddwyn y per-aroglau a barot-
toiant, a rhai gyd â hwynt.

2 A hwy a gawfant y maen wedi ei
dreiglo ymaith oddi wrth y bedd.

3 Ac wedi iddynt fyned i mewn, ni
chawfant gorph yr Arglwydd Iesu.

4 A bu, a hwy yn petruso am y peth
hyn, wele, dau wr a safodd yn eu hymyl
mewn gwisgoedd disglaif.

5 Ac wedi iddynt ofni, a goftwng eu
hwynebau tu a'r ddaear, hwy a ddywed-
afant wrthynt, Paham yr ydych yn ceisio

+ y byw ym mysg y meirw?

6 Nid yw efe yma, ond efe a gyfododd.

7 Cofiwch pa fodd y dywedodd wrthynt,
ac efe etto yng Ngalea.

8 A hwy a gofiant ei ciriau ef;

9 " Ac a ddychwelafant oddi wrth y
bedd, ac a fynegafant hyn oll i'r un ar
ddeg, ac i'r lleill oll.

10 A Mair Fagdalen, a " Joanna, a Mair
mam Iago, a'r lleill gyd â hwynt, oedd y
rhai a ddywedafant y pethau hyn wrth yr
apostolion.

11 A'u geiriau a welid yn eu golwg
hwynt fel gwegi, ac ni chredafant iddynt.

12 " Eithr Petr a gododd i fynu, ac a
redodd at y bedd; ac wedi ymgrymmu, efe
a ganfu y lliciniau wedi eu golod o'r neill-
du; ac a aeth ymaith, gan ryfeddu rhyng-
ddo ac ef ei hun am y peth a ddarfuafai.

13 ¶ Ac wele, dau o honynt oedd yn
myned y dydd hwnnw i dref a'i henw
Emmaus, yr hon oedd ynghylch trugain
ystâd oddi wrth Jerusalem.

14 Ac yr oeddynt hwy yn ymddiddan
â'u gilydd am yr holl bethau hyn a ddig-
wyddafent.

15 A bu, fel yr oeddynt yn ymddiddan,
ac yn ymofyn â'u gilydd, " yr Iesu ei hun
hefyd a nefaodd, ac a aeth gyd â hwynt.

16 Eithr " eu llygaid hwynt a attaliwyd,
fel na's adwaenent ef.

17 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Pa
ryw ymadroddion yw y rhai hyn yr ydych
yn eu bwrw at eich gilydd, dan rodio, ac
yn wyneb-drift?

18 Ac un o honynt, a'i enw Cleopas, gan
atseb a ddywedodd wrtho, A wyt ti yn
unig yn ymdeithydd yn Jerusalem, ac ni
wybuost y pethau a wnaethpwyd ynddi
hi yn y dyddiau hyn?

19 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Pa
bethau? Hwytthau a ddywedafant wrtho,
Y pethau ynghylch Iesu o Nazareth, k yr
hwn oedd wr o brophwyd, i galluog mewn
gweithred a gair ger bron Duw a'r holl
bobl;

20 A'r modd y traddododd yr arch-
offeiriaid a'u llywodraethwyr ni ef i far-
marwolaeth, ac a'i croes-hoeliasant ef.

21 Ond

33.
" Mat. 28.2.
Marc 16.1.
Ioan 20.1.

+ yr hwn
fy'n fydd,
&c.
" Mat. 16.

21.
a 17. 23.
Marc 9.31.
Pen. 9. 22.

Joan 2.
" Mat. 28.

8.
Marc 16.
10.
" Pen. 8. 3.

Joan 20.
3, 6.

16.
12.

18.
20.
Adn. 36.
Joan 20.
a 21. 4.

18.
20.
Adn. 36.
Joan 20.
a 21. 4.

18.
20.
Adn. 36.
Joan 20.
a 21. 4.

18.
20.
Adn. 36.
Joan 20.
a 21. 4.

18.
20.
Adn. 36.
Joan 20.
a 21. 4.

18.
20.
Adn. 36.
Joan 20.
a 21. 4.

18.
20.
Adn. 36.
Joan 20.
a 21. 4.

18.
20.
Adn. 36.
Joan 20.
a 21. 4.

- Act. 1.6. 21 Ond yr oeddym ni yn gobeithio mai
Pen. 2. 38. efo oedd yr hwn a waredai 'r Irael. Ac
heb law hyn oll, heddyw yw 'r trydydd
dydder pan wnaethpwyd y pethau hyn.
22 A hwyd a rhai gwagedd o honom
ni a'n dychrynant ni, gwedi iddynt fod
yn fore wrth y bedd:
8. 23 A phan na chawfant ei gorph ef,
Marc 16. hwy a ddaethant, gan ddywedyd, weled
10. o honynt wededigaeth o angylion, y rhai a
Ioan 10. 18. ddywedent ei fod ef yn fyw.
Adn. 46. 24 A rhai o'r rhai oedd gyd â nynt a aeth-
Act. 17. 3. ant at y bedd, ac a gawfant felly, fel y dy-
Petr 1. 11. wedafai y gwagedd: ond ef ni's gwelfant.
Gen. 3. 25 Ac efo a ddywedodd wrthynt, O yn-
fydion, a hwy'r-frydig o galon i greu 'r
22. 18. holl bethau a ddywedodd y prophwydi!
26. 4. 26 Oid oedd raid i Grif ddiodef y peth-
29. 10. au hyn, a myned i mewn i'w wgoniant?
Deut. 18. 27 A chan ddechreu ar 'r Fofes, a'r
15. holl brophwydi, efo a efoniodd iddynt
Pf. 132. yn yr holl yfgyrthyrau y pethau am dano
ei hun.
Esa. 7. 14. 28 Ac yr oeddynt yn nefau i'r dref lle yr
a 9. 6. oeddynt yn myned: ac a yntau a gym-
a 40. 10. mesthi arao ei fod yn myned ym mhellach.
Jer. 23. 5. 29 A hwy a'i chymhellafent ef, gan
a 33. 14. ddywedyd, Aros gyd â ni: canys y mae hi
Ezec. 34. yn hwyriau, a'r dydd yn darfod. Ac efo
23. a aeth i mewn i aros gyd â hwynt.
a 37. 25. 30 A darfu, ac efo yn eistedd gyd â hwynt,
Dan. 9. 24. efo a gymmerodd fara, ac a'i bendithiodd,
Mic. 7. 20. ac a'i torrodd, ac a'i rhoddes iddynt.
Edr. ar 31 A'u llygaid hwynt a agorwyd, a hwy
Ioan 1. 45. a'i hadnabuant ef: ac efo a ddiifannodd
Edrych allan o'u golwg hwynt.
Gen. 32. 26. 32 A hwy a ddywedafent wrth eu gilydd,
24. 7. Oid oedd ein calon ni yn llosgi ynom tra'r
Marc 6. 48. ydoedd efo yn ymddiddan â ni ar y ffordd,
3. Gen. 19. a thra'r ydoedd efo yn agoryd i ni'r yfgyr-
thyrau?
Act. 16. 15. 33 A hwy a godafent yr awr honno, ac
+ Neu, a ddychwelafent i Jerufalem, ac a gawfant
aeth yn yr un ar ddeg wedi ymgafgu ynghyd, a'r
arwledig iddynt. 34 Yn dywedyd, Yr Arglwydd a grif-
1 Cor. 15. ododd yn wir, ac a ymddangofodd i Si-
mon.
+ Mac. 16. 35 A hwy i'au a adroddafent y pethau a
12. runast hysid ar y ffordd, a pha fodd yr adna-
Ioan 20. 19. buwyd ef ganddynt wrth dorriad y bara.
36 ¶ Ac a hwy yn dywedyd y pethau
hyn, yr Iesu ei hun a falodd yn eu canol
hwynt, ac a ddywedodd wrthynt, Tang-
nefedd i chwi.
37 Hwytiau, wedi brawychu ac ofni,
a dybiafant weled o honynt yspryd.
38 Ac efo a ddywedodd wrthynt, Pa-
ham y'ch trallodir? a phaham y mae
meddyliau yn codi yn eich calonnau?
39 Edrychwch fy nwyllaw a'm traed, mai
myfi fy hun ydyw. ¶ Teimlwch fi, a gwel-
wch: canys nid oes gan yspryd gnawd ac
efgyrn, fel y gwelwch fod gennyf fi.
40 Ac wedi iddo ddywedyd hyn, efo a
ddangofodd iddynt ei ddwyllaw a'i draed.
41 Ac a hwy etto heb greu gan lawen-
ydd, ac yn rhyfeddu, efo a ddywedodd
wrthynt, ¶ A oes gennyh chwi yma ddim
bwyd?
42 A hwy a rofant iddo ddarn o bysgod-
yn wedi ei roffio, ac o ddil mel.
43 Yntau a'i cymmerodd, ac a'i bwynt. ¶ Mat. 16.
taodd yn eu gwydd hwynt.
44 Ac efo a ddywedodd wrthynt, ¶ Dy-
ma'r geiriau a ddywedais i wrthynt, pan a 20. 18.
oeddw etto gyd â chwi, bod yn rhaid Pen. 9. 22.
cyflawni pob peth a 'grifenwyd ynghyf-
a 18. 31. raith Moles, a'r prophwydi, a'r Pſalmau, Adn. 6.
am danaf fi.
45 Yna a'r agorodd efo eu deall hwynt,
fel y deallent yr yfgyrthyrau.
46 Ac efo a ddywedodd wrthynt, ¶ Felly
yr ygrifenwyd, ac felly yr oedd raid i
Grif ddiodef, a chyfodi o feirw y tryd-
ydd dydd:
47 A phregethuedifeirwch a maddeuant
pechodau yn ei enw ef ym mhilith yr holl
genhedloedd, gan ddechreu yn Jerufalem.
48 Ac yr ydych chi yn dytton o'r
pethau hyn.
49 ¶ Ac wele, ¶ yr ydyf fi yn anfon
addewid fy Nhaf arnoch: eithr arhoftwch
chwi yn niaas Jerufalem, hyd oni waiger
chwi â nerth o'r uchelder.
50 ¶ Ac efo a'u dng hwynt allan i hyd
ym Methania; ac a gododd ei ddwyllaw,
ac a'u bendithiodd hwynt.
51 ¶ Ac fe a ddarfu, tra'r oedd efo yn eu
bendithio hwynt, ymadael o hono ef oddi
wrthynt, ag efo a ddygwyd i fyni i'r nef.
52 ¶ Ac wedi iddynt ei addoli ef, hwy a
ddychwelafent i Jerufalem, gyd â llawen-
ydd mawr:
53 Ac yroeddynt yn wastadol yn y deml,
yn moli ac yn bendithio Duw. Amen.
a 5. 42.

YR EFENGYL YN OL SANCT IOAN.

PEN. I.

- 1 Durdab, dyndab, a fwydd Iesu Grif.
15 Tytiolaeth Ioan. 39 Galwad Andreas,
Petr, Phylip, a Nathanael.
¶ Dihar. 8. Y N y dechreuad a yr oedd y Gair, a'r
22. 24. Gair oedd b gyd â Duw, a Duw oedd
Col. 1. 17. y Gair.
1 Ioan 1. 1. 2 ¶ Hwn oedd yn y dechreuad gyd â
Dat. 19. 13. Duw.
¶ Dihar 8. 3 ¶ Trwyddo ef y gwnaethpwyd pob
30. peth; ac hebddo ef ni wnaethpwyd dim
Pen. 17. 5. a'r a wnaethpwyd.
1 Ioan 1. 2. 4 ¶ Ynddo ef yr oedd bywyd; a'r
¶ Gen. 1. 1. bywyd oedd oleuni dynion:
¶ Col. 1. 16. 5 A'r a' goleuni fydd yn llewyrchu yn y
Heb. 1. 2. tywyllwch; a'r tywyllwch nid oedd yn ei
Dat. 4. 11. + amgyffred.
¶ Pen. 5. 26.
1 Ioan 5. 11. ¶ Pen. 8. 12. a 9. 5. a 12. 46.
¶ Pen. 3. 19. + gynnwys.
- 6 ¶ Yr ydoedd gwr wedi ei anfon Bl. yr
oddi wrth Dduw, a'i enw Ioan.
7 Hwn a ddaeth yn dytliolaeth, fel y
tytliolaethai am y Goleuni, fel y credai
pawb trwyddo ef.
8 Nid efo oedd y Goleuni, eithr efo a
anfonafid fel y tytliolaethai am y Goleu-
ni.
9 ¶ Hwn ydoedd y gwir Oleuni, yr hwn
fydd yn goleuo pob dyn a'r fydd yn dy-
fod i'r byd.
10 Yn y byd yr oedd efo, a'r byd a
wraethpwyd trwyddo ef; a'r byd nid ad-
nabu ef.
11 At ei eiddo ei hun y daeth, a'r eiddo
ei hun ni dderbyniasent ef.
12 Ond cynnifer ag a'i dderbyniasent 2 Petr. 1. 4.
ef, efo a roddes iddynt + allu i fod yn
feibion i Dduw, sef i'r fawl a gredant yn
ei enw ef;
13 ¶ Y

Pen. 3.5. 13^m Y rhai ni aned o waed, nac o
Iago 1.18. ewyllys y cnawd, nac o ewyllys gwr,
1 Petr. 1. eithr o Dduw.
23. 14^m A'r Gair o a wnaethpwyd y
Mat. 1.16. gnawd, ac a drigodd yn ein plith ni (ac
Luc 1.31. ni a wellom ei ogoniant ef, gogoniant
a 2.7. megis yr Unig-anedig oddi wrth y Tad)
29. yn llawn gras a gwirionedd.
Rhuif. 1.3. 15^m Ioan a dytiolaethodd am dano ef,
Gal. 4.4. ac a lefodd, gan ddywedyd, Hwn oedd
1 Tim. yr un y dywedais am dano, Yr hwn fydd
3.16. yn dyfod ar fy ol i, a aeth o'm blaen i:
Heb. 2.14. canys yr oedd efe o'm blaen i.
Mat. 17. 16 Ac o'i gyflawnder ef y derbyniasom
2. ni oll, a gras am ras.
2 Petr. 1. 17 Canys y gyfraith a roddwyd trwy
Foles, ond y gras a'r gwirionedd a ddaeth
17. trwy Iesu Grif.
Col. 1.19. 18^m Ni welodd neb Dduw erioed: yr
a 2.3.9. unig-anedig Fab, yr hwn fydd ym myn-
30. wes y Tad, hwnnw a'i hyfpyfodd ef.
Adn. 27. 19^m A hon yw y tystiolaeth Ioan,
30. pan anfonodd yr Iuddewon o Jerusaleml
Pen. 3.31. offeiriad a Lefiaid i ofyn iddo, Pwy wyt
Col. 1.19. ti?
a 2.9.10. 20^m Ac efe a gyffesodd, ac ni wadodd;
Ex. 20.1. a chyfessodd, Nid myfi yw'r Crist.
&c. 21^m A hwy a ofynasant iddo, Beth ynte?
Mat. 11. Ai Elias wyt ti? Yntau a ddywedodd,
27. Nag e. + Ai'r a Prophwyd wyt ti? Ac
Luc 10.22. efe a atebodd, Nag e.
1 Tim. 6. 22 Yna y dywedafant wrtho, Pwy wyt
16. ti? fel y rhoddod ateb i'r rhai a'n dan-
1 Ioan 4. fonodd. Beth yr wyt ti yn ei ddywedyd
12. am danat dy hun?
Pen. 5.37. 23^m Ebe efe, Myfi yw llef up yn gwaeddi
Pen. 3.28. yn y diffaethwch, Uniawnwch fiordd yr
Act. 13.25. Argfwydd, fel e y dywedodd Esay y pro-
phwyd.
phwyd. 24^m A'r rhai a anfonafid oedd o'r Pha-
Deut. 18. riseid.
15.18. 25^m A hwy a ofynasant iddo, ac a ddy-
Pen. 6.14. wedafant wrtho, Paham gan hynny yr
Mat. 3.3. wyt ti yn bedyddio, onid ydwyti na'r
Pen. 3.28. Crist, nac Elias, na'r prophwyd?
Esaï 40.3. 26 Ioan a atebodd iddynt, gan ddy-
Mat. 3.11. wedyd, Myfi fy yn bedyddio a dwfr;
ond y mae un yn fetyll yn eich plith chwi,
Adn. 15. yr hwn nid adwaenoch chiwi:
30. 27^m Efe yw'r hwn fydd yn dyfod ar
Act. 19.4. fy ol i, yr hwn a aeth o'm blaen i; yr
hwn nid ydwyf fi deilwng i ddattod carrai
ei eigid.
28^m Y pethau hyn a wnaethpwyd ymi
Methabara, y tu hwnt i'r Iorddonen, lle
yr oedd Ioan yn bedyddio.
29^m Trannoeth Ioan a ganfu yr Iesu
yn dyfod atto; ac efe a ddywedodd, Wele
Esaï 53.7. Oen Duw, yr hwn fydd yn + tynnu
Act. 8.32. ymaith bechodau'r byd.
1 Petr. 1. 30^m Hwn yw efe am yr hwn y dywe-
19. dais i, Ar fy ol i y mae gwr yn dyfod,
+ ddywyr arno. yr hwn a aeth o'm blaen i: canys yr oedd
Adn. 15. efe o'm blaen i.
27. 31^m Ac myfi nid adwaenwn ef: eithr
fel yr amlygid ef i Israel, i hynny y daeth-
um i, gan fedyddio a dwfr.
32^m Ac Ioan a dytiolaethodd, gan ddy-
Mat. 3. wedyd, Mi a welais^h yr Ysryd yn disgyn
16. megis colommen, o'r nef, ac efe a arhoi-
Marc 1.10. odd arno ef.
Luc 3.22. 33^m A myfi nid adwaenwn ef: eithr yr
hwn a'm hanfonodd i fedyddio a dwfr,
efe a ddywedodd wrthyf, Ar yr hwn y
gwelwch yr Ysryd yn disgyn ac yn aros
Mat. 3.11. arno, hwnnw yw'r un fy'n bedyddio
Act. 1.5. A'r Ysryd Glân.

34^m A mi a welais, ac a dytiolaethais
mai hwn yw Mab Duw.
35^m Trannoeth drachefn y safodd Ioan,
a dau o'i ddisgyblion:
36^m A chan edrych ar yr Iesu yn rhodio,
efe a ddywedodd, Wele Oen Duw.
37^m A'r ddau ddisgybl a'i clywiant ef yn
llefaru, ac a ganlynafant yr Iesu.
38^m Yna'r Iesu a droes; a phan welodd
hwynt yn canlyn, efe a ddywedodd wrth-
ynt, Beth yr ydych chiwi yn ei geisio? A
hwy a ddywedafant wrtho ef, Rabbi (yr
hyn o'i gyfieithu yw, Athraw) pa le yr
wyt ti yn + trigo?
39^m Efe a ddywedodd wrthynt, Deuwch
a gwelwch. A hwy a ddaethant, ac a
wellant lle yr oedd efe yn trigo, ac a ar-
hofafant gyd ag ef y diwrnod hwnnw: ac
yr oedd hi ynghylch y ddegfed awr.
40^m Andreas, brawd Simon Petr, oedd
un o'r ddau a glywfent hynny gan Ioan, ac
a'i dilynafent ef.
41^m Hwn yn gyntaf a gafodd ei frawd ei
hun Simon, ac a ddywedodd wrtho, Nym
a gawom y Mefias; yr hyn o'i ddeongl
yw, + Y Crist.
42^m Ac efe a'i dug ef at yr Iesu. A'r
Iesu wedi edrych arno ef, a ddywedodd,
Ti yw Simon mab Iona: m ti a elwir Ce-
phas, yr hwn a gyfieithir, + Carreg.
43^m Trannoeth yr ewyllysodd yr Iesu
fynd allan i Alilea; ac efe a gafodd Phy-
lip, ac a ddywedodd wrtho, Dilyn fi.
44^m A Phylip oedd o Fethiada, o ddinas
Andreas a Pheir.
45^m Phylip a gafodd o Nathanaël, ac a
ddywedodd wrtho, Cawfom yr hwn yr
ygrifenodd Moses yn y gyfraith, a'r
prophwyd, am dano, Iesu o Nazareth,
mab Ioseph.
46^m A Nathanaël a ddywedodd wrtho, A
ddichon dim da ddyfod o Nazareth? Phy-
lip a ddywedodd wrtho, Tyred a gwel.
47^m Iesu a ganfu Nathanaël yn dyfod atto;
ac a ddywedodd am dano, Wele Israeliad
yn wir, yn yr hwn nid oes dwyll.
48^m Nathanaël a ddywedodd wrtho, Pa
fodd y'm hadwaenott? Iesu a atebodd ac
a ddywedodd wrtho, Cyn i Phylip dy alw
di, pan oeddut tan y ffygybren, mi a'th
welais di.
49^m Nathanaël a atebodd ac a ddywedodd
wrtho ef, Rabbi, ti yw Mab Duw; ti yw
Brenhin Israel.
50^m Iesu a atebodd ac a ddywedodd
wrtho ef, O herwydd i mi ddywedyd i ti,
Myfi a'th welais di dan y ffygybren, a
ydwyti yn credu? ti a gei weled pethau
mwy na'r rhai hyn.
51^m Ac efe a ddywedodd wrtho, Yn wir,
yn wir, meddaf i chiwi, Ar ol hyn y
gwelwch y nef yn agored, ac angylion
Duw yn efgyn ac yn diégyn ar Fab y dyn.
PEN. II.

1^m Crist yn troi'r dwfr yn win: 12 yn myn-
ned i wared i Gapernaum a Jerusaleml; 14
ac yno yn bwrw y prynwyr a'r gwerth-
wyr allan o'r deul: 19 yn rhag-synegi ei
farwolaeth, a'i adgyfodiad. 23 Llauer
yn credu ynddo, o herwydd ei wsrthiau;
ond er hynny nid ymddiriedaf ef iddynt am
dano ei hun.
A'r R trydydd dydd yr oedd priodas
yng Nghana Galilea: a mam yr Iesu
oedd yno.
2^m A galwyd yr Iesu befyd a'i ddisgyblion
i'r briodas.

3 A phan halledd y gwin, mam yr Iesu a ddywedodd wrtho ef, Nid oes ganddynt mo'r gwin.

Pen. 19. 4 Iesu a ddywedodd wrthi, ^b + Beth sydd i mi a *wnebwff* â thi, wraig? ^c ni ^d *Beth* yw ddaeth fy awr i etto.

20. 5 Ei fam ef a ddywedodd wrth y gwafanaethwyr, Beth bynnag a ddywedo ef *uraig?*

Pen. 7. 6. wrthych, gwnewch.

6 Ac yr oedd yno chwech o ddyfr-lestri meini wedi eu gosod, ^d yn ol defod puredigaeth yr Iuddewon, y rhai a ddalient bob un ddau ffircyn neu dri.

7 Iesu a ddywedodd wrthyt, Llenwch y dyfr-lestri o ddwfr. A hwy a'u llanwafant hyd yr ymyl.

8 Ac efe a ddywedodd wrthyt, Goll-yngwch yn awr, a dygwch at lywodraethwyr y wledd. A hwy a ddygafant.

9 A phan brofodd llywodraethwyr y wledd y dwfr a wnaethid yn win (ac ni wyddai o ba le yr ydoedd, eithr y gwafanaethwyr, y rhai a olyngafant y dwfr, a wyddent) llywodraethwyr y wledd a alwodd ar y priod-fab,

10 Ac a ddywedodd wrtho, Pob dyn a efyd y gwin da yn gyntaf; ac wedi iddynt yfed yn dda, yna un a fo gwaeth: tithau a gedwaist y gwin da hyd yr awr hon.

11 Hyn o ddechreu gwyrthiau a wnaeth yr Iesu yng Nghana Galilea, ac a eglurodd ei ogoniant; a'i ddisgyblion a gredafant ynddo.

Pen. 7. 3. 12 [¶] Wedi hyn efe a aeth i wared i Gaper-naum, efe, a'i fam, ^e a'i frodyr, a'i ddisgyblion: ac yno nid arhosafant nemmawr o ddyddiau.

13 [¶] A phafg yr Iuddewon oedd yn agos: a'r Iesu a aeth i fynu i Jerusalem;

Mat. 21. 14 [¶] Ac a gafodd yn y deml rai yn gwerthu ychen, a defaid, a cholommennod, a'r newidwyr arian yn eistedd.

Marc 11. 15 Ac wedi gwneuthur fflan-gell o fân reffynnan, efe a'u gyrodd hwynt oll allan o'r deml, y defaid hwyd a'i ychen; ac a dywalltodd allan arian y newidwyr, ac a dymchwelodd y byrddau:

Luc 19. 45. 16 Ac a ddywedodd wrth y rhai oedd yn gwerthu colomennod, Dygwch y rhai hyn oddi yma; na wnewch dy fy Nhada i yn dy marchnad.

17 A'i ddisgyblion a gosafant fod yn ysgifenedig, [¶] Zel dy dy di a'm hyfodd i.

Pl. 69. 9. 18 [¶] Yna'r Iuddewon a atebafant ac a ddywedafant wrtho ef, ^h Pa arwydd yr wyt ti yn ei ddangos i ni, gan dy fod yn gwneuthur y pethau hyn?

Mat. 12. 38 **Pen. 6. 30.** 19 Yr Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrthyt, ⁱ Dinystrwch y deml hon, ac mewn tridiau y cyfodaf hi.

Mat. 26. 61 **a 27. 40.** **Marc 14.** 58 **a 15. 29.** 20 Yna'r Iuddewon a ddywedafant, Chwe blynedd a deugain y buwyd yn adeiladu'r deml hon; ac a gyfodi di hi mewn tridiau?

21 Ond efe a ddywedafai am deml ei gorph.

Luc 24. 8 22 Am hynny pan gyfododd efe o feirw, [¶] ei ddisgyblion ef a gosafant iddo ddywedyd hyn wrthyt hwy: a hwy a gredafant yr ysgrythyr, a'r gair a ddywedafai'r Iesu.

23 [¶] Ac fel yr oedd efe yn Jerusalem ar y pafg yn yr wyl, llawer a gredafant yn ei enw ef, wrth weled ei arwyddion a wnaethai efe.

24 Ond nid ymddiriedodd yr Iesu iddynt am dano ei hun, am yr adwaenai efe hwynt oll;

25 Ac nad oedd raid iddo dyfiolaethu o ¹ i Sam. 16. neb iddo am ddyu: o herwydd ¹ yr oedd 7. efe yn gwybod beth oedd mewn dyn. ¹ Cron. 23. 9.

Pen. 6. 64. Act. 1. 24. Dat. 2. 23.

PEN. III.

1 *Crist yn dyfegu Nicodemus mor angenrheidiol yw ad-enedigaeth.* 14 *Am fydd yn ei farwolaeth ef.* 16 *Marw gariad Duw tu ag at y byd.* 18 *Condemniad am anghrediniacth.* 23 *Bedydd, tyfiolaeth, ac athrawiaeth Ioan am Grist.*

A C yr oedd dyn o'r Phariseaid, a'i enw Nicodemus, pennaeth yr Iuddewon:

2 ^a Hwn a ddaeth at yr Iesu liw nos, ac a ddywedodd wrtho, Rabbi, nyni a wyddom 50. mai disgawdwr ydwytt ti wedi dyfod oddi a 19. 39. wrth Dduw: canys ^b ni allai neb wneud ^b Pen. 9. thur y gwyrthiau hyn yr wyt ti yn eu 16, 33. gwneuthur, oni bai fod ^c Duw gyd ag ef. ^c Act. 10. 3. Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrtho, ^{38.}

Yn wir, yn wir, meddaf i ti; ^d Oddi eithr ^d Tit. 3. 5. geni dyn + dracheff, ni ddichion efe weled ^d oddi fyuu, teyrnas Dduw.

4 Nicodemus a ddywedodd wrtho, Pa fodd y dichon dyn ei eni, ac efe yn hen? a ddichion efe fyned i groth ei fam eil-waith, a'i eni?

5 Iesu a atebodd ac a ddywedodd, Yn wir, yn wir, meddaf i ti, Oddi eithr geni dyn o ddwfr ac o'r Yspryd, ni ddichion efe fyned i mewn i deyrnas Dduw.

6 Yr hyn a aned o'r cnawd, fydd gnawd; a'r hyn a aned o'r Yspryd, fydd yspryd.

7 Na ryfodda ddywedyd o honoffi wrthyt, Y mae yn rhaid eich geni chiwi + [†] oddi fyuu, dracheff.

8 ^e Y mae'r gwylt yn chwythu lle y ^e Preg. 11. mynno: a thi a glywi ei fwn ef, ond ni 5. wyddost o ba le y mae yn dyfod, nac i ba ¹ Cor. 2. le y mae yn myned: felly mae pob un a'r 11. a aned o'r Yspryd.

9 Nicodemus a atebodd ac a ddywedodd wrtho, ^f Pa fodd y dichon y pethau ^f Pen. 6. hyn fod? 52, 60.

10 Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrtho, A wyt ti yn ddyfsgawdwr yn Isra-^g rael, ac ni wyddost y pethau hyn?

11 [¶] Yn wir, yn wir, meddaf i ti, Mai [¶] Pen. 7. yr hyn a wyddom yr ydym yn ei lefaru, 16. a'r hyn hyn a wellom yr ydym yn ei dyfi-^h a 8. 28. olaethu; ^h a'n tyfiolaeth ni mid ydych yn a 12. 49. ei derbyn. ^h a 14. 24.

12 Os dywedais i chiwi bethau daearol, ^h Ad. 32. a chwithau nid ydych yn credu; pa fodd, os dywedaf i chiwi bethau nefol, y cred-ⁱ wch? ⁱ Dihar. 30.

13 Ac ⁱ ni efgynodd neb i'r nef, oddi 4. eithr yr hwn a ddisgynodd o'r nef, [¶] fef Mab [¶] Pen. 6. 62. y dyn, yr hwn fydd yn y nef. [¶] Eph. 4. 9.

14 [¶] Ac [¶] megis y dyrchafodd Moses y [¶] Num. 21. farph yn y diffaethweh, felly [¶] y mae yn 9. rhaid dyrchafu Mab y dyn: [¶] Pen. 8. 28.

15 Fel na choller pwy bynnag a gredo a 12. 32. ynddo ef, ond [¶] caffael o hono fywyd tra-[¶] Adn. 36. gywyddol. [¶] Pen. 6. 47.

16 [¶] Canys felly y carodd Duw y byd, [¶] i Ioan 4. fel y rhoddodd efe ei unig-anedig Fab, fel na choller pwy bynnag a gredo ynddo ef, [¶] ond caffael o hono fywyd tragwyddol. [¶] o Luc 9. 56.

17 [¶] O blegid ni ddanfionodd Duw ei [¶] Pen. 5. 45. Fab i'r byd, i ddannio'r byd, ond fel yr a 8. 15. aclubid y byd trwyddo ef. [¶] a 12. 47.

Pen. 5. 18 ¶ Yr hwn fydd yn credu ynddo ef, ni ddemmir: eithr yr hwn nid yw yn credu, a 6. 40, 47. du, a ddamniwyd eisoes; o herwydd na chredodd yn enw unig-anedig Fab Duw.
Pen. 8. 19 A hon yw'r ddamnedigaeth; ¶ ddyfod goleuni i'r byd, a charu o ddynion y tywyllwch yn fwy na'r goleuni: canys yr oedd eu gweithredoedd hwy yn ddrwg.
Job 24. 20 O herwydd pob un a'r fydd yn gwneuthur drwg, fydd yn caſau y goleuni, ac nid yw yn dyfod i'r goleuni, fel + nad argyodder ei weithredoedd ef.
13, 17. 21 Ond yr hwn fydd yn gwneuthur gwirionedd, fydd yn dyfod i'r goleuni, fel yr eglurhaer ei weithredoedd ef, mai yn Nuw y gwnaed hwynt.
+ Neu, na ddal-guddier. 22 ¶ Wedi y pethau hyn, daeth yr Iesu a'i ddifgylbion i wlad Judea; ac a arhodd yno gyd â hwynt, ac a fedyddiodd.
Pen. 4. 2. 23 ¶ Ac yr oedd Ioan hefyd yn bedyddio yn Aion, yn agos i Salim; canys dyfroedd lawer oedd yno: a hwy a ddaethant ac a'u bedyddiwyd.
Mat. 14. 3. 24 Canys ni fwriadid Ioan etto yng-harchar.
25 ¶ Yna y bu ymofyn rhwng rhai o ddifgylbion Ioan a'r Iuddewon, ynghylch puredigaeth.
+ Athraw. 26 A hwy a ddaethant at Ioan, ac a ddywedasant wrtho, + Rabbi, yr hwn oedd gyd â thi y tu hwnt i'r Iorddonen, a am yr hwn y tystiolaethais ti, wele, y mae hwnnw yn bedyddio, a phawb yn dyfod iago i. 17. atto ef.
+ gymeryd dim iddo. 27 Ioan a attebodd ac a ddywedodd, Ni ddichon dyn + dderbyn dim, oni bydd wedi ei roddi iddo o'r nef.
Pen. 1. 28 Chwydychwi eich hunain ydych dystion i mi, ddywedyd o honof fi, y Nid myfi a Mal. 3. 1. yw y Crist, eithr fy mod wedi fy anfon Marc i. 2. o'i flaen ef.
Luc 1. 17. 29 Yr hwn fydd ganddo y briod-serch, Can. 5. 1. yw'r priod-fab: ond cyfaill y priod-fab, yr hwn fydd yn sefyll ac yn ei glywed ef, fydd yn llawenyachu yn ddifawr o blegid lles y priod-fab: y llawenydd hwn + mau fi gan hynny a gyflawnwyd.
Pen. 1. 30 Rhaid ydyw iddo ef gynyddu, ac i minnau leiháu.
15, 27. 31 Yr hwn a ddaeth oddi uchod, b fydd goruwch pawb olli: yr hwn fydd o'r ddaear, fydd o'r ddaear, ac am y ddaear.
Adn. 11. mae yn llefaru: e yr hwn fydd yn dyfod Pen. 8. 26. o'r nef, fydd goruwch pawb.
Rhuf. 3. 4. 32 ¶ A'r hyn a welodd efe ac a glywio Ioan 5. 10. odd, hynny y mae efe yn ei dystiolaethu: Mat. 11. odd nid oes neb yn derbyn ei dystiolaeth ef.
28. 18. 33 Yr hwn a dderbyniodd ei dystiolaeth Pen. 5. 20, ef, a feliodd mai geirwir yw Duw.
22. 34 Canys yr hwn a anfonodd Duw, fydd a 13. 2. yn llefaru geiriau Duw; o blegid nid wrth a 17. 2. sefur y mae Duw yn rhoddi iddo ef yr Heb. 2. 8. Yspryd.
Hab. 2. 4. 35 ¶ Y mae'r Tad yn caru'r Mab, ac Adn. 15. efe a roddodd bob peth yn ei law ef.
16. 36 ¶ Yr hwn fydd yn credu yn y Mab, Rhuf. 1. y mae ganddo fywyd tragwyddol: a'r hwn fydd heb gredu i'r Mab, ni wel 17. fywyd; eithr y mae digofaint Duw yn 10. aros arno ef.

PEN. IV.

1 Crist yn ymddiddan â goraig o Samaria, ac yn ei ddatguddio ei hun iddi. 27 Ei ddifgylbion yn rhyfeddu; 31 ac yntau yn hysegu iddynt ei zel tu ag at ogoniant

Duw. 39 Llawer o'r Samariaid yn credu ynddo; 43 ac yntau yn myned ymaith i Alilea, ac yn iacháu mab y llywydd oedd yn gorwedd yn glaf yng Nghafernaum.

PAN wybu'r Arglwydd gan hynny glywed o'r Phariseaid fod yr Iesu yn gwneuthur ac yn bedyddio mwy o ddifgylbion nag Ioan, 30.
 2 (Er na fedyddiasai yr Iesu ei hun, eithr ei ddifgylbion ef)
 3 Efe a adawodd Judea, ac a aeth drachefn i Alilea.
 4 Ac yr oedd yn rhaid iddo fyned trwy Samaria.
 5 Efe a ddaeth gan hynny i ddinas yn Samaria a elwid Sichar, ger llaw y rhandir a roddasai Jacob i'w fab Joseph. b Gen. 33.
 6 Ac yno yr oedd ffynnon Jacob. Yr 19. Iesugan hynny yn ddifgygiol gan y daith, a a 43. 22. eiteddodd felly ar y ffynnon: ac ynghylch Jos. 24. 32. y chweched awr ydoedd hi.
 7 Daeth gwraig o Samaria i dynnu dwfr: a'r Iesu a ddywedodd wrthi, Dyro i mi i yfed.
 8 (Canys ei ddifgylbion ef a aethant i'r ddinas i brynu bwyd)
 9 Yna'r wraig o Samaria a ddywedodd wrtho ef, Pa fodd yr ydwyti ti, a thi yn Iuddew, yn gofyn diod gennyti fi, a myfi yn wraig o Samaria? o blegid e nid e 2 Bren. 17. 24. yw'r Iuddewon yn ymgysylltu â'r Samariaid. Luc 9. 52.
 10 Yr Iesu a attebodd ac a ddywedodd wrthi, Ped adwaenit ti ddawn Duw, a Act 10. 28. phwy yw'r hwn fydd yn dywedyd wrthy, Dyro i mi i yfed: tydi a ofynais iddo ef, ac efe a roddasai i ti d dwfr bywiol. a Jer. 2. 13.
 11 Y wraig a ddywedodd wrtho, Arglwydd, nid oes gennyti ti ddim i godi dwfr, a'r pydew fydd ddwfn: o ba le gan hynny y mae gennyti ti y dwfr bywiol hwnnw?
 12 Ai mwy wyt ti na'n tad Jacob, yr hwn a roddodd i ni y pydew, ac efe ei hun a yfodd o hono, a'i feibion, a'i anifeiliaid?
 13 Iesu a attebodd ac a ddywedodd wrthi, Pwy bynnag fydd yn yfed o'r dwfr hwn, efe a fycheda drachefn:
 14 Ond e pwy bynnag a yfo o'r dwfr a Pen. 6. 35. roddwyf fi iddo, ni fycheda yn dragywydd: eithr y dwfr a roddwyf iddo, a Pen 7. 38. fydd ynddo yn ffynnon o ddwfr yn tarddu i fywyd tragwyddol.
 15 ¶ Y wraig a ddywedodd wrtho, Arglwydd, dyro i mi y dwfr hwn, fel na fychedwyf, ac na ddelwyf yma i godi dwfr.
 16 Iesu a ddywedodd wrthi, Dos, galw dy wr, a thyred yma.
 17 Y wraig a attebodd ac a ddywedodd, Nid oes gennyti wr. Iesu a ddywedodd wrthi, Da y dywedais, Nid oes gennyti wr;
 18 Canys pump o wŷr a fu i ti; a'r hwn fydd gennyti yr awrhon, nid yw wr i ti: hyn a ddywedais yn wr.
 19 Y wraig a ddywedodd wrtho ef, Arglwydd, + mi a welaf mai prophwyd wyt a 24. 19. ti. Pen. 6. 14.
 20 Ein tadau a addolasant yn y mynydd hwn; ac yr ydych chiwi yn dywedyd mai 5. 11. yn Jerufalem y mae'r man lle y mae'n rhaid addoli. 1 Bren. 9. 3.
 21 Iesu a ddywedodd wrthi hi, O wraig cred fi, y mae'r awr yn dyfod, pryd nad addoloch 2 Cron. 7. 12.

- addoloch y Tad, nac yn y mynydd hwn, nac yn Jerusaleu.
- ¹² Bren. ²² Chwychwi ydych yn addoli i y peth ni wyddoch; ninnau ydym yn addoli y peth a wyddom: canys ^k iachawdwriaeth Rhuf. 9. 4. fydd o'r luddewon.
- ⁵ ²³ Ond dyfod y mae'r awr, ac yn awr y mae hi, pan addolo y gwir addolwyr y Tad mewn yfryd a gwirionedd: canys y cyfryw y mae'r Tad yn eu ceisio i'w addoli ef.
- ¹² Co. 3. 17. ²⁴ Yfryd yw Duw; a rhaid i'r rhai a'i haddolant ef, addoli mewn yfryd a gwirionedd.
- ²⁵ Y wraig a ddywedodd wrtho, Mi a wn fod y Mefias yn dyfod, yr hwn a elwir Crist: pan ddelo hwnnw, efe a fynega i ni bob peth.
- ^{Pen. 9.} ²⁶ Iesu a ddywedodd wrthi hi, ^m Myfi, yr hwn wyf yn ymddiddan â thi, yw hwnnw.
- ^{37.} ²⁷ Ac ar hyn y daeth ei ddisgyblion; a bu ryfedd ganddynt ei fod ef yn ymddiddan â gwraig: er hynny ni ddywedodd neb, Beth a geisi? nen, Paham yr ydwyf yn ymddiddan â hi?
- ²⁸ Yna'r wraig a adawodd ei dwfr-lestr, ac a aeth i'r ddinas, ac a ddywedodd wrth y dynion,
- ²⁹ Deuwch, gwelwch ddyn yr hwn a ddywedodd i mi yr hyn oll a wneuthum; onid hwn yw'r Crist?
- ³⁰ Yna hwy a aethant allan o'r ddinas, ac a ddacthant atto ef.
- ³¹ Yn y cyfamer y disgyblion a atolygasant iddo, gan ddywedyd, Rabbi, bwyta.
- ³² Ac efe a ddywedodd wrthynt, Y mae gennyf fi fwyd i'w fwyta yr hwn ni wyddoch chwi oddi wrtho.
- ³³ Am hynny y disgyblion a ddywedasant wrth eu gilydd, A ddug neb iddo ddim i'w fwyta?
- ³⁴ Iesu a ddywedodd wrthynt, Fy mwyd i yw gwneuthur cwylllys yr hwn a'm hanfonodd, a gorphen ei waith ef.
- ³⁵ Onid ydych chwi yn dywedyd, Y mae etto bedwar mis, ac yna y daw'r cynhauf? Wele, yr ydwyf fi yn dywedyd wrthynt, Dyrchewch eich llygaid, ac edrychwch ar y meysydd; ^a canys gwynion ydynt eisoes i'r cynhauf.
- ³⁶ A'r hwn fydd yn medi, fydd yn derbyn cyflog, ac yn casglu firwyth i fywyd tragywyddol: fel y byddo i'r hwn fydd yn hau, ac i'r hwn fydd yn medi, lawenychu ynghyd.
- ³⁷ Canys yn hyn y mae'r gair yn wir, Mai arall yw yr hwn fydd yn hau, ac arall yr hwn fydd yn medi.
- ³⁸ Myfi a'ch anfonais chwi i fedd yr hyn ni lasuriaoch: craill a lasuriafant, a chwithau a aethoch i mewn i'w llafur hwynt.
- ³⁹ A llawer o'r Samariaid o'r ddinas honno a gredasant ynddo, o herwydd gair y wraig, yr hon oedd yn tyfiolaethu, Efe a ddywedodd i mi'r hyn oll a wneuthum.
- ⁴⁰ Am hynny pan ddaeth y Samariaid atto ef, hwy a atolygasant iddo aros gyd â hwynt. Ac efle a arhosodd yno ddeudddydd.
- ⁴¹ A mwy o lawer a gredasant ynddo ef, o blegid ei air ei hun.
- ⁴² A hwy a ddywedasant wrth y wraig, Nid ydym ni weithian yn credu, o blegid dy ymadrodd di: canys o ni a'i clywiom o Pen. 17. ef ein hunain, ac a wyddom mai hwn yn 8. ddiau yw'r Crist, Iachawdwr y byd.
- ⁴³ Ac ym mhben y ddeu-ddydd efe a aeth ymaith oddi yno, ac a aeth i Alileu.
- ⁴⁴ Canys yr Iesu ei hun a dystiolaethodd, nad ydyw prophwyd yn cael anrhyddedd yn ei wlad ei hun. ^{Mat. 13. 57. Marc 6. 4.}
- ⁴⁵ Yna pan ddaeth efe i Alileu, y Galileaid a'i derbyniasant ef, wedi iddynt weled yr holl bethau a wnaeth efe yn Jerusaleu ar yr wyl: canys hwythau a ddaethant i'r wyl.
- ⁴⁶ Felly yr Iesu a ddaeth drachefn i Gana yng Ngallileu, i lle y gwnaeth efe y dwfr yn Pen. 2. win. Ac yr oedd rhyw bendefig yr hwn i, 11. yr oedd ei fab yn glaf yng Nghapernaum. ^{+ realur.}
- ⁴⁷ Pan glybu hwn ddyfod o'r Iesu o Judea i Alileu, efe a aeth atto ef, ac a atolygodd iddo ddyfod i wared, a iachâu ei fab ef: canys yr oedd efe yn mron marw.
- ⁴⁸ Yna Iesu a ddywedodd wrtho ef, ⁱ i Cor. 1. Oni welwch chwi arwyddion a rhyfeddodau, ni chredwch.
- ⁴⁹ Y pendefig a ddywedodd wrtho ef, O Arglwydd, tyred i wared cyn marw fy machgen.
- ⁵⁰ Iesu a ddywedodd wrtho ef, Dos ymaith: y mae dy fab yn fyw. A'r gwr a gredodd y gair a ddywedafai Iesu wrtho, ac efe a aeth ymaith.
- ⁵¹ Ac felly yr oedd efe yr awrhon yn myned i wared, ei weision a gyfarfuant ag ef, ac a fynegasant, gan ddywedyd, Y mae dy fachgen yn fyw.
- ⁵² Yna efe a ofynodd iddynt yr awr y gwelhafai arno. A hwy a ddywedasant wrtho, Doe, y feithfed awr, y gadawodd y cryd ef.
- ⁵³ Yna y gwybu'r tad mai yr awr honno oedd, yn yr hon y dywedafai Iesu wrtho ef, Y mae dy fab yn fyw. Ac efe a gredodd, a'i holl dy.
- ⁵⁴ Yr ail arwydd yma drachefn a wnaeth yr Iesu, wedi dyfod o Judea i Alileu.

PEN. V.

¹ Yr Iesu ar y dydd Sabboth yn iachâu'r hwn a fuasai glaf namyn dwy flynedd deugain: ¹⁰ a'r luddewon am hynny yn cwerthu, ac yn ei erlid ef. ¹⁷ Ac yntau yn ateb drosto ei hun, ac yn eu hargyhoeddi hwy, gan ddangos prwy ydyw ef, trwy dystiolaeth ei Dad, ³² ac Ioan, ³⁶ a'i weithredodd ei hun, ³⁹ a'r yfgyrthyrau.

WEDI hynny yr oedd a gwyl yr Iuddewon; a'r Iesu a aeth i fynu i Jerusaleu.

² Ac y mae yn Jerusaleu, wrth ⁺ farchnad y defaid, llyn a elwir yn Hebraeg, Bethesda, ag iddo bwm porth:

³ Yn y rhai gorweddaï lliaws mawr o rai cleision, deillion, clottion, gwywedigion, yn disgwyl am gynhyrfaid y dwfr.

⁴ Canys angel oedd ar amserau yn disgyn i'r llyn, ac yn cynhyrfu'r dwfr: yna yr hwn a elai i mewn yn gyntaf ar ol cynhyrfu'r dwfr, a ai yn iach o ba glefyd hynnag a fyddai arno.

⁵ Ac yr oedd rhyw ddyn yno, yr hwn a fuasai ⁺ glaf namyn dwy flynedd deugain.

⁶ Yr Iesu, pan welodd hwn yn gorwedd, a gwybod ei fod ef ^{felly} yn hir o amser bellach, a ddywedodd wrtho, A fynni di dy wneuthur yn iach?

⁷ Y claf a atebodd iddo, Arglwydd, nid oes gennyf ddyn i'm bwrw i'r llyn, pan gyn-

^{31.} ¹ Ief. 23. 2. Deut. 16. 1. ⁺ horth.

⁺ mewn gwentid.

⁺ Mat. Luc 9. ⁺ Pen. ⁺ Ex. 2. ⁺ Neh. 21. ⁺ Jer. 21. ⁺ Mat. Marc. Luc 1.

⁺ Ne. ⁺ er bod (neu) ⁺ rhyf. ⁺ y fan. ⁺ Ma. ⁺ 45. ⁺ Pen.

⁺ Pen. 10.

⁺ Pen.

⁺ Pen. 33. ⁺ Pail. ⁺ Ed. ⁺ i ad. ⁺ Pen. 29. ⁺ a 12. ⁺ a 14. ⁺ Pen. 35.

¹ M. 27. ² a 25. ³ Ad. ⁴ Pen. ⁵ a 17. ⁶ m. 1. ⁷ 25. ⁸ a p. ⁹ 18. ¹⁰ a 6. ¹¹ a 8. ¹² o E. ¹³ 1.

gynhyrfer y dwfr: ond tra fyddwyf fi yn dyfod, arall a ddisgyn o'm blaen i.

Mat. 9. 6. 8 Yr Iesu a ddywedodd wrtho, b Cyfod, Marc 2. 11. cymmer dy wely i fynu, a rhodia.

Luc 5. 24. 9 Ac yn ebrwydd y gwnaed y dyn yn y Pen. 9. 14. iach; ac efe a gododd ei wely, ac a rodi- Ex. 20. 10. odd. A'r fabbath oedd y diwrnod hwnnw.

Neh. 13. 19. 10 ¶ Am hynny yr Iuddewon a ddywed- Jer. 17. afant wrth yr hwn a wnaethid yn iach, d Y 21. &c. fabbath yw hi: nid cyfreithlon i tigodi dy Mat. 12. 2. wely.

Marc 2. 24 11 Efe a attebodd iddynt, Yr hwn a'm Luc 6. 2. gwnaeth i yn iach, efe a ddywedodd wrthyf, Cyfod dy wely, a rhodia.

12 Yna hwy a ofynafant iddo, Pwy yw'r dyn a ddywedodd wrthyf ti, Cyfod dy wely, a rhodia?

13 A'r hwn a iachafid ni wyddai pwy oedd efe. Canys yr Iesu a giliafai + o'r dyfod oedd yn y fan hwnno.

14 Wedi hynny 'r Iesu a'i cafodd ef yn y deml, ac a ddywedodd wrtho, Wele, ti y wnaethpwyd yn iach: a na phechamwy- ach, rhag digwydd i ti beth a fyddo gwaeth.

45. 15 Y dyn a aeth ymaith, ac a fynegodd i'r Iuddewon, mai'r Iesu oedd yr hwn a'i gwnaethai ef yn iach.

16 Ac am hynny yr Iuddewon a erlid- iafant yr Iesu, ac a geisafant ei ladd ef, o blegid iddo wneuthur y pethau hyn ar y fabbath.

Pen. 14. 17 ¶ Ond yr Iesu a'u hattebodd hwynt, f Y mae fy Nhaf yn gweithio hyd yn hyn, ac yr ydwyf finnau yn gweithio.

10. 18 Am hyn gan hynny yr Iuddewon a geisafant yn fwy ei ladd ef, o blegid nid yn unig iddo dorri'r fabbath, ond hefyd iddo ddywedyd fod Duw yn Dad iddo, a gan ei wneuthur ei hun yn + gyfal a Duw.

Pen. 10. 33. 19 Yna'r Iesu a attebodd ac a ddywed- odd wrthynt, Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, i Ni ddichon y Mab wneuthur dim o hono ei hunan, eithr yr hyn a welo efe y Tad yn ei wneuthur: canys beth hyn- nag y mae efe yn ei wneuthur, hynny hefyd mae y Mab yr un ffunud yn ei wneuthur.

20 Canys y Tad fydd yn caru'r Mab, ac yn dangos iddo yr hyn oll y mae efe yn ei wneuthur: ac efe a ddengys iddo ef weithredoedd mwy na'r rhai hyn, fel y rhyfeddodch chwi.

21 O blegid megis y mae y Tad yn cyfodi y rhai meirw, ac yn eu bywhau; felly hefyd y mae'r Mab yn bywhau y rhai a fyfno.

22 Canys y Tad nid yw yn barnu neb; eithr iefe a roddes bob barn i'r Mab:

1 Mat. 11. 27. 23 Fel yr anrhydeddai pawb y Mab, fel y maent yn anrhydeddu'r Tad. m Yr hwn Adn. 27. nid yw yn anrhydeddu'r Mab, nid yw yn Pen. 3. 35. anrhydeddu'r Tad yr hwn a'i hanfonodd ef.

21 Ioan 2. 24 Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, a Y neb fydd yn gwrando fy ngair i, ac yn credu i'r hwn a'm hanfonodd i, a gaiff fywyd tragywyddol, ac ni ddaw i farn; eithr a 6. 40, 47. efe a aeth trwodd o farwolaeth i fywyd.

28. 51. 25 Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, Y mae'r awr yn dyfod, ac yn awr y mae, o pan glywo y meirw les Mab Duw: a'r rhai glywant, a fyddant byw.

26 Canys meigs y mae gan y Tad fywyd ynddo ei hunan, felly y rhoddes efe i'r Mab hefyd fod ganddo fywyd ynddo ei hun;

27 Ac a roddes awdurdod iddo i wneud Pen. 22. thur barn hefyd, o herwydd ei fod yn Fab Act. 10. y dyn.

28 Na ryfeddwch am hyn: canys y mae'r awr yn dyfod, yn yr hon y caiff pawb a'r Edrych fydd yn y beddau glywed ei leferydd ef: Dan. 7. 13.

29 A hwy a ddeuant allan: y rhai a wnaethant dda, i adgyfodiad bywyd; ond y rhai a wnaethant ddrwg, i adgyfodiad barn.

30 ¶ Ni allaf fi wneuthur dim o honof fy hunan: fel yr ydwyf yn clywed, yr ydwyf i Thef. 4. yn barnu: a'm barn i fydd gyhawn; ca- Adn. 19. nys a nid ydwyf yn ceisio fy ewyllys fy hunan, ond ewyllys y Tad yr hwn a'm hanfonodd i.

31 ¶ Os ydwyf fi yn tyftiolaethu am danaf Pen. 8. fy hunan, nid yw fy nhyftiolaeth i wir.

32 ¶ Arall fydd yn tyftiolaethu am danaf Mat. 3. naif fi; ac mi wna mai gwir yw y dyftiolaeth y mae efe yn ei tyftiolaethu am danaf fi. a 17. 5.

33 ¶ Chwychwi a anfonafoch at Ioan, Pen. 1. ac efe a ddug dyftiolaeth i'r gwirionedd. 15, 19, 27.

34 Ond myfi nid ydwyf yn derbyn tyftiolaeth gan ddyn: eithr y pethau hyn yr ydwyf yn eu dywedyd, fel y gwareder chwi.

35 Efe oedd ganwyll yn llosgi, ac yn y 2 Petr. 1. goleuo; a chwithau oeddych ewyllysgar 10. i orfoleddu dros amfer yn ei oleuni ef. Edrych

36 ¶ Ond y mae gennyf fi dyftiolaeth Mat. 13. 20. fwy nag Ioan: canys y gweithredoedd a i Ioan 5. roddes y Tad i mi i'w gorphen, y gweith- redodd hynny y rhai yr ydwyf fi yn eu Pen. 10. gwneuthur, fy'n tyftiolaethu am danaf fi, 25. mai'r Tad a'm hanfonodd i.

37 A'r Tad, yr hwn a'm hanfonodd i, e efe a dyftiolaethodd am danaf fi. Mat. 3. Ond ni chlywloch chwi ei lais ef un amfer, 17. a ac ni weloch ei wedd ef. a 17. 5.

38 Ac nid oes gennyf chwi mo'i air ef Pen. 8. 18. yn aros ynoch: canys yr hwn a anfonodd Deut. 4. efe, hwnnw nid ydych chwi yn credu iddo. 12.

39 ¶ Chwiliwch yrysgrhythrau; canys i Tim. 1. ynddynt hwy yr ydych chwi yn medd- 17. wl cael bywyd tragywyddol: a hwynt- a 6. 16. hwy yw y rhai fy'n tyftiolaethu am danaf fi. 12.

40 Ond ni fynnwch chwi ddyfod ataf Efai. 3. 20. fi, fel y caffoch fywyd. a 34. 16.

41 Nid ydwyf fi yn derbyn gogoniant Luc 16. 29. oddi wrth ddynion. Act. 17. 11.

42 Ond myfi a'ch adwaen chwi, nad oes gennyf gariad Duw ynoch. Deut. 18. 15, 18.

43 Myfi a ddaethum yn enw fy Nhaf, ac nid ydych yn fy nerbyn i: os arall a ddaw Pen. 1. 45. yn ei enw ei hun, hwnnw a dderbyn- iwech.

44 ¶ Pa fodd y gellwch chwi gredu, y Pen. 12. rhai ydych yn derbyn gogoniant gan eich gilydd, ac heb geisio y gogoniant fydd Rhuf. 2. oddi wrth Dduw yn unig? 29.

45 Na thybiwch y cyhuddaf fi chwi wrth y Tad; y mae a'ch cyhudda chwi, fef 12.

Moses, yn yr hwn yr ydych yn gobeithio. Gen. 3. 46 Canys pe credafech chwi i Fofes, 15. chwi a gredafech i minnau: o blegid a am a 12. 3. danaf fi yr ysgrifennodd efe. a 18. 18.

47 Ond os chwi ni chredwch i'w ysgrif- enadau ef, pa fodd y credwch i'm geir- a 22. 18. iau i? a 49. 10. Deut. 18. 15. 18. Act. 26. 12.

PEN. VI.

1 Crist yn porthi pum mil o bobl a phum torth, a dau bysgodyn. 15 A'r bobl o herwydd hynny yn ceisio ei wneuthur ef yn frenhin.

16 Ac yntau yn cilio o'r nailldu, ac yn rhodia

rhodio ar y môr at ei ddisgyblion: 26 ac yn ceryadu y bobl oedd yn heidio ar ei ol, a holl gnawdod ywrandawr-wyr ei air: 32 ac yn dangos mai efe yw bara y bywyd i'r fyddloniaid. 66 Llawer o ddisgyblion yn ymadael ag ef. 68 Petr yn ei gyffesu ef. 70 Bod Judas yn gythraul.

32.

WEDI'r pethau hyn yr aeth yr Iesu dros for Galilea, hwnnw yw môr Tiberias.

2 A thyrsa fawr a'i canlynodd ef; canys hwy a welent ei arwyddion y rhai a wnaethai efe ar y cleision.

3 A'r Iesu a aeth i fynu i'r mynydd, ac a eisteddodd yno gyd a'i ddisgyblion.

* Lef. 23.

5, 7.

Deut. 16.1.

* Mat. 14.

14.

4 A'r paig, gwyl yr Iuddewon, oedd yn agos.

6 (A hyn a ddywedodd efe i'w brofi ef: canys efe a wyddai beth yr oedd efe ar fedr ei wneuthur)

* Edrych

Num. 11.

21, 22.

7 Phylip a'i hatebodd ef; Gwerth dau can ceiniog o fara nid yw ddigon iddynt hwy, fel y gallu pob un o honynt gymmeryd ychydig.

8 Un o'i ddisgyblion a ddywedodd wrtho, Andreas, brawd Simon Petr.

9 Y mae yma ryw fachgennyn, a chanddo bwm torth haidd, a dau bysgodyn: ond beth yw hynny rhwng cynnifer?

* 2 Bren.

4. 43.

10 A'r Iesu a ddywedodd, Perwch i'r dynion eistedd i lawr. Ac yr oedd glaf-well lawer yn y fan honno. Felly y gwyr a eisteddant i lawr, ynghylch pum mil o nifer.

11 A'r Iesu a gymmerth y torthau, ac wedi iddo ddiolch, efe a'u rhannodd i'r ddisgyblion, a'r ddisgyblion i'r rhai oedd yn eistedd; felly hefyd o'r pygog, cymmaint ag a fynafant.

12 Ac wedi eu digoni hwynt, efe a ddywedodd wrth ei ddisgyblion, Cefgliwch y briw-fwyd gweddill, fel na cholier dim.

13 Am hynny hwy a'u cefgliant, ac a lanwasant ddeuddeg baggedaid o'r briw-fwyd o'r pum torth haidd a weddillasai gan y rhai a fwytafant.

14 Yna y dynion, pan welant yr arwydd a wnaethai'r Iesu, a ddywedasant, Hwn yn ddiaf yw e' prophwyd oedd ar ddyfod i'r byd.

* Deut. 18.

15, 18.

Pen. 1. 21.

2. 7. 40.

15 ¶ Yr Iesu gan hynny, pan wybu eu bod hwy ar fedr dyfod, a'i gipio ef i'w wneuthur yn frenhin, a giliodd drachefn i'r mynydd, ei hunan yn unig.

* Mat. 14.

23.

Marc 6. 47.

16 ¶ A phan hwyrraodd hi, ei ddisgyblion a aethant i wared at y môr.

17 Ac wedi iddynt ddringo i long, hwy a aethant dros y môr i Gapernaum. Ac yr oedd hi weithian yn dywyll, a'r Iesu ni ddaethai attynt hwy.

18 A'r môr, gan wylt mawr yn chwythu, a gododd.

19 Yna, wedi iddynt rwyfo ynghylch pump ar hugain neu ddeg ar hugain o fladiau, hwy a welent yr Iesu yn rhodio ar y môr, ac yn neisau at y llong; ac a ofnafant.

20 Ond efe a ddywedodd wrthynt, Myfi yw; nac ofnwch.

21 Yna y derbyniant ef yn chwannog i'r llong; ac yn ebrwydd yr oedd y

llong wrth y tir yr oeddylt yn myned iddo.

22 ¶ Trannoeth, pan welodd y dyrsa oedd yn sefyll y tu hwnt i'r môr, nad oedd un llong arall yno ond yr un honno i'r hon yr aethai ei ddisgyblion ef, ac nad aethai'r Iesu gyd a'i ddisgyblion i'r llong, ond myned o'i ddisgyblion ymaith eu hunain;

23 (Eithr llongau eraill a ddaethant o Diberias yn gyfagos i'r fan lle y bwytafant hwy fara, wedi i'r Arglwydd roddi diolch)

24 Pan welodd y dyrsa gan hynny nad oedd yr Iesu yno, nai ddisgyblion, hwythau a aethant i longau, ac a ddaethant i Gapernaum, dan geisio'r Iesu.

25 Ac wedi iddynt ei gael ef y tu hwnt i'r môr, hwy a ddywedasant wrtho, Rabbi, pa bryd y daethost ti yma?

26 Yr Iesu a atebodd iddynt, ac a ddywedodd, Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, Yr ydych chiwi yn fy ngheisio i, nid o herwydd i chwi weled y gwyrtbiau, eithr o herwydd i chwi fwyta o'r torthau, a'ch digoni.

27 ¶ Llafuriwch nid am y bwyd a dderfydd, eithr am e' bwyd a bery i fywyd tragwyddol, yr hwn a ddryr Mab y dyn i chwi: canys hwn a seliodd Duw Dad.

28 Yna y dywedasant wrtho, Pa beth a wnawn ni, fel y gweithredom weithredodd Duw?

29 Yr Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Hyn yw gwaith Duw; credu o honoch yn yr hwn a anfonodd efe.

30 Dywedasant gan hynny wrtho ef, Pa arwydd yr ydwynt ti yn ei wneuthur, fel y gwelom, ac y credom i ti? pa beth yr wyt ti yn ei weithredu?

31 ¶ Ein tadau ni a fwytafant y manna yn yr anialwch, fel y mae yn ysgifenedig, Efe a roddodd iddynt fara o'r nef i'w fwyta.

32 Yna'r Iesu a ddywedodd wrthynt, Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, Nid Moyses a roddodd i chwi y bara o'r nef: eithr fy Nhaf fydd yn rhoddi i chwi y gwir fara o'r nef.

33 Canys bara Duw ydyw yr hwn fydd yn dyfod i wared o'r nef, ac yn rhoddi bywyd i'r byd.

34 ¶ Yna hwy a ddywedasant wrtho, Arglwydd, dyro i ni y bara hwn yn wastadol, 24, 25.

35 A'r Iesu a ddywedodd wrthynt, Myfi yw bara'r bywyd. ¶ Yr hwn fydd yn dyfod attaf fi, ni newyna; a'r hwn fydd yn credu yno fi, ni fycheda un amfer.

36 Eithr dywedais wrthychi, i chwi fy ngweled, ac nad ydych yn credu.

37 Yr hyn oll y mae'r Tad yn ei roddi i mi, a ddaw attaf fi: a'r hwn a ddél ataf fi, ni's bwrir ef allan ddim.

38 Canys myfi a ddisgynais o'r nef, a nid i'wneuthur fy ewyllys fy hun, ond ewyllys yr hwn a'm hanfonodd.

39 A hyn yw ewyllys y Tad a'm hanfonodd i: o'r cwbl a roddes ef i mi, na chollwn ddim o hono, eithr bod i mi ei adgyfodi ef yn y dydd diweddaf.

40 A hyn yw ewyllys yr hwn a'm hanfonodd i: cael o bob un a'r fydd yn gweled y Mab, ac yn credu ynddo ef, fywyd tragwyddol: a myfi a'i hadgyfodaf ef yn y dydd diweddaf.

41 Yna yr Iuddewon a rwgnachasant y'n ei erbyn ef. o herwydd iddo ddy-

wedyd,

+ am hynny,

+ am hynny,

weddyd, Myfi yw'r bara a ddaeth i wared o'r nef.

* Mat. 13. 42 A hwy a ddywedasant, ' Onid hwn yw Iesu mab Joseph, tad a main yr hwn a adwaenon ni? pa fodd gan hynny y mae efe yn dyweddyd, O'r nef y disgynais?

43 Yna 'r Iesu a attebodd ac a ddywedodd wrthynt, Na furnurwch wrth eich gilydd.

* Can. 1. 4. 44 Ni ddichon neb ddyfod attaf fi, oddi eithr i'r Tad, yr hwn a'm hanfonodd, ei dynnu ef: a myfi a'i hadgyfodaf ef y dydd diweddaf.

* Eesai. 54. 45 Y mae yn ysgrifenedig yn y prophwydi, A phawb a fyddant wedi eu dyf-gu gan Dduw. Pob un gan hynny a glywodd gan y Tad, ac a ddyfododd, fydd yn dyfod attaf fi.

* Mat. 11. 46 Y Nid o herwydd gweled o neb y Tad, ond yr hwn fydd o Dduw! efe a welodd y Tad.

Pen. 1. 18. 47 Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, * Yr hwn fydd yn credu ynof fi, fydd ganddo a 8. 19. fywyd tragywyddol.

* Pen. 3. 48 Myfi yw bara'r bywyd. 16, 18, 36. 49 Eich tadau chwi a fwytafant y man-na yn yr anialwch, ac a fuont feirw.

* Adn. 31. 50 Hwn yw'r bara fydd yn dyfod i wared o'r nef, fel y bwytao dyn o hono, ac na byddo marw.

* Pen. 3. 51 Myfi yw'r bara bywiol, * yr hwn a ddaeth i wared o'r nef. Os bwytyt neb o'r bara hwn, efe a fydd byw yn dragywydd. A'r 4 bara a roddaf fi, yw fy nghnawd i, yr hwn a roddaf fi dros fywyd y byd.

* Heb. 10. 5, 10. 52 Yna 'r Iuddewon * a ymrysonafant a'u gilydd, gan ddyweddyd, ' Pa fodd y dichon hwn roddi i ni ei gnawd i'w fwyta?

* Pen. 3. 53 Yna 'r Iesu a ddywedodd wrthynt. Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, Oni * fwyt-têwch gnawd Mab y dyn, ac oni yfwrch ei waed ef, nid oes gennych fywyd ynoch.

* Mat. 26. 26, 28. 54 Yr hwn fydd yn bwyta fy nghnawd i, ac yn yfed fy ngwaed i, fydd ganddo fywyd tragywyddol: ac myfi a'i hadgyfodaf ef yn y dydd diweddaf.

* Pen. 4. 14. 55 Canys fy nghnawd i fydd fwyd yn wir, a'm gwaed i fydd ddiod yn wir.

Adn. 27. 56 Yr hwn fydd yn bwyta fy nghnawd i, ac yn yfed fy ngwaed i, fydd yn aros ynof fi, a minnau ynddo yntau.

57 Fel yr anfonodd y Tad byw fi, ac yr ydwyf fi yn byw trwy'r Tad: felly yr hwn fydd yn fy mwyta i, yntau a fydd byw trwof fi.

* Adn. 50, 51. 58 Dyina 'r bara a ddaeth i wared o'r nef: nid megis y bwytaodd eich tadau chwi y manna, ac y buont feirw. Y neb fydd yn bwyta'r bara hwn, a fydd byw yn dragywydd.

59 Y pethau hyn a ddywedodd efe yn y fynagor, wrth athrawiaethu yng Ngha-pernaum.

60 Llauer gan hynny o'i ddisgyblion, pan glywfant, a ddywedasant, Caled yw'r ymadrodd hwn; pwy a ddichon wrando arno?

61 Pan wybu'r Iesu ynddo ei hun, fod ei ddisgyblion yn grwnach am hyn, efe a ddywedodd wrthynt, A ydyw hyn yn eich rhwyfiro chwi?

* Pen. 3. 13. 62 Beth gan hynny os gwelwch Fab y Aet. 1. 9. dyn yn dyrchafu? lle'r oedd efe o'r blaen?

Eph. 4. 8. 63 Yr yspryd yw'r hyn fydd yn byw- i 2 Cor. 3. 6. hau; y cnawd nid yw yn llefau dim: y

geiriau yr ydwyf fi yn eu llefaru wrthyich, yspryd ydynt, a bywyd ydynt.

64 Ond y mae o honoch olhwi rai nid ydynt yn credu. Canys m y Iesu a wyddai m Pen. 2. o'r dechreuad, pwy oedd y rhai nid oedd yn credu, a phwy oedd yr hwn a'i brad-a 13. 11. ychai ef.

65 Ac efe a ddywedodd, Am hynny y n Adn. 44. ddywedais wrthyich, naddichon neb ddyfod attaf fi, oni bydd wedi ei roddi iddo oddi wrth fy Nhau.

66 O hynny allan llawer o'i ddisgyblion ef a aethant yn eu hol, ac ni rodiafant mwyach gyd ag ef.

67 Am hynny yr Iesu a ddywedodd wrth y deuddeg, A fynnwch chwithau hefyd fyned ymaith?

68 Yna Simon Petr a'i hatebodd ef, O Arglywydd, at bwy yr awn ni? gennyt ti y mae o geiriau bywyd tragywyddol. * Act. 5. 20.

69 Ac yr ydym ni yn credu, ac yn gwy- * Mat. 16. bod mai'r tydi yw y Crist, Mab y Duw byw.

70 Iesu a'u hatebodd hwynt, * Oni Pen. 1. 49. ddewisais i chwychwi y deuddeg, * ac o 11. 27. honoch y mae un yn ddiabol? * Luc 6. 13.

71 Eithr efe a ddywedafai am Judas If- * Pen. 13. cariot, mab Simon: canys hwn oedd ar fedr 27. ei fradychu ef, ac efe yn un o'r deuddeg.

PEN. VII.

1 Iesu yn argyhoeddi rhyfysg a kyfder ei geraint: 10 yn myned i fynu o Alileia i wyl y pebyll: 14 yn dyfgu yn y denl. 40 Am-ryw dyb am dano ef ym mhiliel y bobl. 45 Y Phariseaid yn ddiglon am na ddaliafai eu fwyddogion hwy ef; ac yn rhoddi sen i Nicodemus am gymmeryd ei blaid ef.

A'R Iesu a rodiodd ar ol y pethau hyn yng Ngallilea: canys nid oedd efe yn chwennych rhodio yn Judea, o blegid bod yr Iuddewon yn ceisio ei ladd ef.

2 A gwyl yr Iuddewon, sef gwyl y * Lef. 23. pebyll, oedd yn agos.

3 Am hynny ei frodyr ef a ddyweda- * Mat. 12. fant wrtho, Cerdda ymaith oddi yma, a 46. dos i Judea; fel y gwelo dy ddisgyblion Marc 3. 31. dy weithredoedd di y rhai yr ydwyf yn Act. 1. 14. eu gwneuthur.

4 Canys nid oes neb yn gwneuthur dim yn ddirgel, ac yntau yn ceisio bod yn gyhoedd: od wyt ti yn gwneuthur y pethau hyn, amlyga dy hun i'r byd.

5 Canys * nid oedd ei frodyr yn credu ynddo.

6 Yna'r Iesu a ddywedodd wrthynt * Marc 3. hwy, 4 Ni ddaeth fy amfer i etto: ond eich 21. amfer chwi fydd yn wastad yn barod. * Pen. 2. 4.

7 Ni ddichon y byd eich casáu chwi; a 8. 20. ond myfi y mae yn ei gasáu, * o herwydd Adn. 8. 30. fy mod i yn tyfolaethu am dano, fod ei * Pen. 15. weithredoedd ef yn ddrwg.

8 Ewch chwi i fynu i'r wyl hon: nid * Pen. 3. wyf fi etto yn myned i fynu i'r wyl hon, 10.

9 o blegid ni chyflawnwyd fy amfer i etto. * Pen. 8.

9 Gwedi iddo ddyweddyd y pethau hyn 20. wrthynt, efe a arhofodd yng Ngallilea.

10 Ac wedi myned o'i frodyr ef i fynu, yna yntau hefyd a aeth i fynu i'r wyl; * Pen. 11. nid yn amlwg, ond megis yn ddirgel.

11 Yna'r Iuddewon a'i ceisiant ef * Pen. 9. 16. yn yr wyl, ac a ddywedasant, Pa le y a 10. 19. mae efe? * Mat. 21.

12 A i murmur mawr oedd am dano ef * Luc 7. 16. ym myg y bobl. Canys k rhai a ddywed- ent, Gwr da yw: ac eraill a ddywedent, Pen. 6. 14. Nag é: eithr twyllo'r bobl y mae.

13 Er hynny ni lefarodd neb yn eglur
 1 Pen. 9. 22. am dano ef, rhag ofi yr Iuddewon.
 12. 42. 14 Ac yr awrhon ynghylch canol yr
 19. 38. wyl, yr Iesu a aeth i fynu i'r deml, ac a
 athrawaethodd.
 15 A'r Iuddewon a ryfeddasant, gan
 ddywedyd, Pa fodd y + medr hwn ddyg-
 eidiacth, ac yntau heb ddyfyn?
 16 Yr Iesu a atebodd iddynt, ac a ddy-
 wedodd, m Fy nyfgeidiaeth nid eiddof fi
 yw, eithr eiddo yr hwn a'm hanfonodd i.
 17 Os ewyllyfia neb wneuthur ei ewy-
 llys ef, efe a gaiff wybod am y ddyfgeidi-
 aeth, pa un ai o Dduw y mae hi, ai myfi o
 honof fy hun fydd yn llefaru.
 18 Y mae'r hwn fydd yn llefaru o hono
 ei hun, yn ceisio ei gogoniant ei hun: ond
 yr hwn fydd yn ceisio gogoniant yr hwn
 a'i hanfonodd, hwnnw fydd eirwir, ac
 anghyfiawnder nid oes ynddo ef.
 19 Oni roddes Moses i chwi y gyfraith,
 ac nid oes neb o honoch yn gwneuthur y
 gyfraith? Pabam yr ydych yn ceisio fy
 laddi?
 20 Y bobl a atebodd ac a ddywedodd,
 Y mae gennyti gythraul: pwy fydd yn
 ceisio dy ladd di?
 21 Yr Iesu a atebodd ac a ddywed-
 odd wrthynt, Un weithred a wneuthum,
 ac yr ydych oll yn rhyfeddu.
 22 Am hynny y rhoddos Moses i chwi
 yr enwaediad (nid o herwydd ei fod o
 Moses, eithr o'r tadau) ac yr ydych yn
 enwaedu ar ddyn ar y fabbath.
 23 Os yw dyn yn derbyn enwaediad ar
 y fabbath, + heb dorri cyfraith Moses, a
 ydych yn lliodiog wrthyf fi, am i mi
 wneuthur dyn yn holliair ar y fabbath?
 24 Na fernwch wrth y golwg, eithr
 bernwch farn gyfiawn.
 25 Yna y dywedodd rhai o'r + Jerofoly-
 mitaniaid, Onid hwn yw'r un y maent
 hwy yn ceisio ei ladd?
 26 Ac wele, y mae yn llefaru ar gy-
 hoedd, ac nid ydynt yn dywedyd dim
 wrtho ef: a wybu y pennaethiaid mewn
 gwirionedd mai hwn yw Crist yn wir?
 27 Eithr nyni a adwaenom hwn o ba
 le y mae: eithr pan ddél Crist, ni's gwyr
 neb o ba le y mae.
 28 Am hynny yr Iesu, wrth athrawaethu
 yn y deml, a lefodd ac a ddywedodd,
 Chwi a'm hadwaenoch i, ac a wyddoch
 o ba le yr ydwyf fi: ac ni ddaethum i
 o honof fy hun, eithr y mae y gwyr yr
 hwn a'm hanfonodd i, yr hwn nid ad-
 waenoch chwi.
 29 Ond e myfi a'i hadwaen: o blegid o
 hono ef yr ydwyf fi, ac efe a'm hanfonodd i.
 30 Am hynny hwy a geisiant ei ddal
 ef: ond e ni ofododd neb law arno, am
 na ddaethai ei awr ef eto.
 31 A llawer o'r bobl a gredasant yn-
 ddo, ac a ddywedasant, Pan ddelo Crist, a
 wna efe fwy o arwyddion na'r rhai hyn a
 wnaeth hwn?
 32 Y Phariseiaid a glywfant fod y bobl
 yn marmur y pethau hyn am dano ef; a'r
 Phariseiaid a'r arch-offeiriaid a antonasant
 e. Adn. 44. fwyddogion i'w ddal ef.
 33 Am hynny y dywedodd yr Iesu wrth-
 ynt hwy, Yr ydwyf fi ychydig amser eto
 ynd y deml, ac yr wyf yn myned at yr
 hwn a'm hanfonodd.
 34 Chwi a'm ceiswch, ac ni'm cewch:
 a lle yr ydwyf fi, ni ellwch chwi ddyfod.
 35 Yna y dywedodd yr Iuddewon yn eu

myfsg eu hunain, I ba la y mae hwn ar fedr
 myned, fel na chaffom ni ef? ai at y rhai 12.
 fydd ar walgar ym mhlith y Groegiaid lago i. r.
 y mae efe ar fedr myned, a dysgu r i Pet. i. r.
 Groegiaid? y Cenhedl-
 36 Pa ymadrodd yw hwn a ddywedodd
 efe, Chwi a'm ceiswch, ac ni'm cewch: k Lef. 23.
 a lle'r ydwyf fi, ni ellwch chwi ddyfod? 36.
 37 Ac ar y dydd diweddaif, y dydd 1 Efa. 55. 1.
 mawr o'r wyl, y tafodd yr Iesu, ac a lef- Pen. 6. 35.
 odd, gan ddywedyd, Od oes ar neb fy- Dat. 22. 17.
 ched, deud attaf fi, ac yfed. m Deut. 18.
 38 Yr hwn fydd yn credu ynaof fi, me- 15.
 gis y dywedodd yr yfgyrthy, a' afonydd o n Dihar.
 ddwfr bywiol a ddylfant o'i + groth ef. 18. 4.
 39 A hyn a ddywedodd efe o am yr Efa. 12. 3.
 Yfpryd, yr hwn a gai y rhai a gredent a 44. 3.
 ynddo ef ei dderbyn: canys etto nid oedd Pen. 4. 14.
 yr Yfpryd Glân wedi ei roddi, o herwydd + fel.
 na ogoneddaif y yr Iesu eto) o Joel 2. 28.
 40 Am hynny llawer o'r bobl, wedi Pen. 6. 7.
 clywed yr ymadrodd hwn, a ddywedasant, Aet. 2. 17.
 Yn wir hwn yw'r Prophwyd. Pen. 12.
 41 Eraill a ddywedasant, Hwn yw 16.
 Crist. Eraill a ddywedasant, Ai o Alilea a 16. 7.
 y daw Crist? Deut. 18.
 42 Oni ddywedodd yr yfgyrthy, Mai 15. 13.
 o had Dafydd, ac o Fethlehem, y dref lle Pen. 1. 21.
 y bu Ddafydd, y mae Crist yn dyfod? a 6. 14.
 43 Felly y yrraeth ymrafael ym myfsg y Pen. 4. 42.
 bobl o'i blegid ef. Pen. 1. 46.
 44 A rhai o honynt a fynasant ei ddal Adn. 52.
 ef: ond ni ofododd neb ddwyllaw arno. Pf. 132.
 45 Yna y daeth y fwyddogion at yr 11.
 arch-offeiriaid a'r Phariseiaid, a hwy a Mic. 5. 2.
 ddywedasant wrthynt hwy, Pabam na Mat. 2. 5.
 ddygafoch chwi ef? Luc 2. 4.
 46 A'r fwyddogion a atebasant, Ni le- u i Sam.
 farodd dyn erioed fel y dyn hwn. 16. 1. 4.
 47 Yna y Phariseiaid a atebasant iddynt, Pen. 9.
 A hudwyd chwithau hedyd? 16. 1. 8.
 48 A gredodd neb o'r pennaethiaid a. 10. 19.
 ynddo ef, neu o'r Phariseiaid? y Adn. 30.
 49 Eithr y bobl hyn, y rhai ni wyddant y Pen. 12.
 y gyfraith, melldigedig ydynt. 42.
 50 Nicodemus (y yr hwn a ddaethai + at Aet. 6. 7.
 yr Iesu o hyd nos, ac oedd un o honynt) i Cor. 1. 20.
 a ddywedodd wrthynt, a 2. 8.
 51 A ydyw ein cyfraith ni yn barnu Pen. 3. 2.
 dyn, oddi eithr clywed ganddo ef yn gyn- + atto ef.
 taf, a gwybod beth a wnaeth efe? Deut. 1.
 52 Hwyrthau a atebasant ac a ddywed- 17.
 asant wrtho, A ydwyf tithau o Alilea: a 17. 8. &c.
 Chwilia a gwel, na chododd prophwyd a 19. 15.
 o Alilea. Efa. 9. 1, 2.
 53 A phob un a aeth i'w dy ei hun. Mat. 4. 15.
 Pen. 1. 46.

PEN. VIII.

1 Crist yn gwaredu y wraig a ddaliefid mewn
 godineb: 12 yn pregethu ei fod ef ei hun
 yn oleuni y byd; ac yn gwirio ei athraw-
 iaeth: 33 yn ateb yr Iuddewon a wnaent
 eu bost o Abraham; 59 ac yn gochlyd eu
 creulondeb hwy.

A'R Iesu a aeth i synydd yr Olewydd:
 2 Ac a ddaeth drachefn y bore i'r
 deml; a'r holl bobl a ddaeth atto ef: yntau
 a citteddodd, ac a'u dyfgoedd hwynt.
 3 A'r yfgrifenyddion a'r Phariseiaid a
 ddygalant atto ef, wraig yr hon a ddaliefid
 mewn godineb; ac wedi ei gosod hi yn
 y canol.

4 Hwyrthau a ddywedasant wrtho, Athraw,
 y wraig hon a ddaliwyd ar y weithred yn
 godinebu.

^a Lef. 20. ⁵ A Moses yn y gyfraith a orchymynodd i ni labyddio y cyfryw: beth gan hynny yr wyti ti yn ei ddywedyd?

^{22. 22.} ⁶ A hynny a ddywedafant hwy, gan ei demtio ei, fel y gallent ei gyhuddo ef. Eithr yr Iesu, wedi ymgyrru tu a'r llawr, a'igrifenodd a'fys ar y ddaciar, heb gymmeryd arno eu clywed.

^b Deut. 17. ⁷ Ond fel yr oeddynt hwy yn parhau yn gofyn iddo, efe a ymuniawnodd, ac a ddywedodd wrthynt, ^a Yr hwn fydd ddi-bechod o honoch, taffed yn gyntaf garreg ati hi.

⁸ Ac wedi iddo eilwaith ymgyrru tu a'r llawr, efe a ygrifenodd ar y ddaciar.

⁹ Hwytiau panglywfant hyn, wedi hefyd eu hargybeddi gan eu cydwylbod, a aethant allan o un i un, gan ddechreu o'r llynaf hyd yr olaf: a gadawyd yr Iesu yn unig, a'r wraig yn feryll yn y canol.

¹⁰ A'r Iesu wedi ymuniawnu, ac heb weled neb ond y wraig, a ddywedodd wrthi, ^a Hwraig, pa le y mae dy gyhuddwyr di? oni chondemniodd neb di?

¹¹ Hithau a ddywedodd, Na ddo neb, Arglwydd. A dywedodd yr Iesu wrthi, Nid wyf annau yn dy gondemnio di: dos, ac na phecha mwyach.

^c Pen. 9. 3. ¹² Yna y llefarodd yr Iesu wrthynt drachefn, gan ddywedyd, ^a Goleuni y byd ydwyf fi: yr hwn a'm dilynno i, ni rodia mwntu tywyllwch, eithr efe a gaiff oleuni y bywyd.

^d Pen. 5. 31. ¹³ Am hynny y Pharisfaid a ddywedafant wrtho, ^a Tydi fydd yn tyfiolaethu am danat dy hun; nid yw dy dyfiolaethu di wir.

^e Pen. 7. 28. ^a 9. 29. ¹⁴ Yr Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrthynt hwy, Er fy mod i yn tyfiolaethu am danaf fy hun, y mae fy nhyfiolaeth i yn wir: o blegid mi a wn o ba le y daethum; ac i ba le yr ydwyf yn myned; ^a chwithau hi's gwyddoch o ba le yr wyf fi yn dyfod, nac i ba le yr wyf fi yn myned.

^f Pen. 3. 17. ¹⁵ Chwydychwi fydd yn barnu yn ol y crawd; ^a nid ydwyf fi yn barnu neb.

^a 12. 47. ¹⁶ Ac etto os wyf fi yn barnu, y mae fy maru i yn gywir: o blegid nid wyf fi yn unig, ond myfi a'r Tad yr hwn a'm hanfonodd i.

^h 2 Cor. 13. ¹⁷ Yna mae hefyd yn ygrifenedig yn eich i. Heb. 10. ¹⁸ Myfi yw'r hwn fydd yn tyfiolaethu dau ddy.

ⁱ Pen. 5. 37. ¹⁹ Yna y dywedafant wrtho, Pa le y mae dy Dad di? Yr Iesu a atebodd, ^a Nid adwaenoch na myfi, na'm Tad: ¹ ped adnabusech fi, chwi a adnabusech fy Nhada i hefyd.

²⁰ Yna y dywedafant wrtho, Pa le y mae dy Dad di? Yr Iesu a atebodd, ^a Nid adwaenoch na myfi, na'm Tad: ¹ ped adnabusech fi, chwi a adnabusech fy Nhada i hefyd.

²¹ Yna y dywedodd yr Iesu wrthynt hwy drachefn, Yr wyf fi yn myned ymaith, a chwi a'm ceiswch i, ac a fyddwch feirw yn eich pechod. Lle yr wyf fi yn myned, ni ellwch chwi ddyfod.

²² Am hynny y dywedodd yr Iuddewon, A ladd efe ei hun? gan ei fod yn dywedyd, Lle yr wyf fi yn myned, ni ellwch chwi ddyfod.

²³ Ac efe a ddywedodd wrthynt hwy, ^a Chwydychwi fydd oddi i'fod; minnau fydd oddi uchod: chwydychwi fydd o'r byd hwn; minnau nid wyf o'r byd hwn.

²⁴ Am hynny y dywedais wrthynt, y'r Adu. 21. byddwch chwi feirw yn eich pechodau: o blegid oni chredwch chwi mai myfi yw efe, chwi a fyddwch feirw yn eich pechodau.

²⁵ Yna y dywedafant wrtho, Pwy wyti ti? A'r Iesu a ddywedodd wrthynt, Yr hwn yr wyf yn ei ddywedyd hefyd wrthynt o'r dechreuad.

²⁶ Yna y dywedafant wrtho, Pwy wyti ti? A'r Iesu a ddywedodd wrthynt, Yr hwn yr wyf yn ei ddywedyd hefyd wrthynt o'r dechreuad.

Yna y dywedafant wrtho, Pwy wyti ti? A'r Iesu a ddywedodd wrthynt, Yr hwn yr wyf yn ei ddywedyd hefyd wrthynt o'r dechreuad.

²⁷ Ni wyddent hwy mai am y Tad yr oedd efe yn dywedyd wrthynt hwy.

²⁸ Am hynny y dywedodd yr Iesu wrthynt, Pan a ddyrchafoch chiwi Fab y dyn, yna y cewch wybod mai myfi yw efe, ac a'r pethau a glywais i ganddo, y rhai hyn: ny yr ydwyf fi yn eu dywedyd i'r byd.

²⁹ A'r hwn a'm hanfonodd; i fydd gyd â myfi: ^a ni adawodd y Tad fi yn unig; o blegid yr wyf fi yn gwneuthur bob amier y pethau fy foddion ganddo ef.

³⁰ Fel yr oedd efe yn llefaru y pethau hyn, ^a llawer a gredafant ynddo ef.

³¹ Yna y dywedodd yr Iesu wrth yr Iuddewon a gredafant ynddo, Os arhufwch chwi yn fy ngair i, diugybllion i mi ydych yn wir;

³² A chwi a gewch wybod y gwirionedd, ^a a'r gwirionedd a'ch rhyddha chwi.

³³ Hwytiau a atebafant iddo, ^a Had 18. Abraham ydym ni, ac ni wafanaethafom ni neb erioed: pa fodd yr wyti yn dywedyd, Chwi a wneir yn rhyddion?

³⁴ Yr Iesu a atebodd iddynt, Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, ^a Pwy bynnag fydd yn gwneuthur pechod, y mae efe yn was i bechod.

³⁵ Ac nid yw y gwas yn aros yn tŷ byth: y Mab fydd yn aros byth.

³⁶ Os y Mab gan hynny a'ch rhyddha chwi, rhyddion fyddwch yn wir.

³⁷ Mi a'wn mai had Abraham ydych chiwi: ond yrdych chiwi yn ceisio fy lladd i, am ^a had yw fy ngair i yn geblu ynnoch chiwi.

³⁸ Yr wyf fi yn llefaru yr hyn a welais gyd â'm Tad: ^a a chwithau fydd yn gwneuthur yr hyn a welsoch gyd â'ch tad chwithau.

³⁹ Hwytiau a atebafant ac a ddywedafant wrtho, ^a Ein tad ni yw Abraham. Yr Iesu a ddywedodd wrthynt, ¹ Pe plant Abraham fydddech, gweithrededoch Abraham a wnaech.

⁴⁰ Eithr yn awr yr ydych chiwi yn ceisio fy lladd i, dyn a ddywedodd i chwi y gwirionedd, yr hwn a glywais i gan Dduw: hyn ni wnaeth Abraham.

⁴¹ Yr ydych chiwi yn gwneuthur gweithrededoch eich tad chwi. Am hynny y dywedafant wrtho, Nid trwy buiteindra y cenhedlwyd ni: ^a un Tad fydd gennym ni, ¹ Iesu Dduw.

⁴² Yna y dywedodd yr Iesu wrthynt hwy, ^a Pe Dduw fyddai eich Tad, chwi a'm carech i: canys oddi wrth Dduw y deilliais, ac y daethum i; ^a o blegid nid o honof fy hun y daethum i, ond efe a'm hanfonodd i.

⁴³ Pallam nad ydych chiwi deall fy lleferydd i: am na ellwch wrando fy ymadrodd i.

⁴⁴ O'ch

Mat. 13.
38.
Ioan 3. 3.
Judas 6.

44 P' O'ch tad diabol yr ydych chiwi, a thrachwantau eich tad a fynuwch chiwi eu gwneuthur. Lleiddiad dyn oedd efe o'r dechreuad; ac ni safodd yn y gwirionedd, o blegid nid oes gwirionedd ynddo ef. Pan yw yn dywedyd celwydd, o'r eiddo ei hun y mae yn dywedyd: canys y mae yn gelwyddog, ac yn dad iddo.

45 Ac am fy mod i yn dywedyd y gwirionedd, nid ydych yn credu i mi.

46 Pwy o honoch a'm hargyocdda i o bechod? Ac od wyf fi yn dywedyd y gwir, paham nad ydych yn credu i mi?

Ioan 4.
6.

47 Y mae yr hwn fydd o Dduw, yn gwrandao geiriau Duw: am hynny nid ydych chiwi yn ei gwrandao, am nad ydych o Dduw.

48 Yna'r atebodd yr Iuddewon, ac y dywedafant wrtho ef, Onid da yr ydym ni yn dywedyd, mai Samaritan wyt ti, a bod gennyf gythraul?

Pen. 7.
20. a 10.
20.

49 Yr Iesu a atebodd, Nid oes gennyf gythraul; ond yr wyf fi yn anrhydeddu fy Nhadau, ac yr ydych chiwithau yn fy nianrhydeddu innau.

Pen. 5.

50 Ac nid wyf fi yn ceisio fy ngogoniant fy hun: y mae a'i cais, ac a farn.

Pen. 5.

51 Yn wir, yn wir, meddaf i chiwi, Os ceidw neb fy ymadrodd i, ni wel efe farwolaeth + yn dragwydd.

24. a 11.
26.

+ byth.

52 Yna y dywedodd yr Iuddewon wrtho, Yr awr hon y gwyddom fod gennyf gythraul. Bu Abraham farw, a'r prophwydi; ac meddi di, Os ceidw neb fy ymadrodd i, nid archwaetha efe farwolaeth + yn dragwydd.

Heb. 11.
13.

+ byth.

53 Ai mwy wyt ti nag Abraham ein tad ni, yr hwn a fu farw? a'r prophwydi a faant feirw: pwy yr wyt ti yn dy wneuthur dy hun?

Pen. 5.
31.

54 Yr Iesu a atebodd, Os wyf fi yn fy ngogoneddu fy hun, fy ngogoniant i nid yw ddim: fy Nhadau yw'r hwn fydd yn fy ngogoneddu i, yr hwn yr ydych chiwi yn dywedyd, mai eich Duw chiwi yw.

Pen. 7.
28, 29.

55 Ond nid adnabuoch chiwi efe: eithr myfi a'i hadwaen ef. Ac os dywedaf nad adwaen ef, myfi a fyddaf debyg i chiwi, yn gelwyddog: ond mi a'i hadwaen ef, ac yr wyf yn cadw ei ymadrodd ef.

Luc 10.
24.

56 Gorfoledd oedd gan eich tad Abraham welad fy nydd i: ac efe a'i gwelodd hefyd, ac a lawenychodd.

Efa. 43.
13.

57 Yna y dywedodd yr Iuddewon wrtho, Nid wyt ti ddengmlwydd a deugain etto, ac a welast ti Abraham?

Pen. 10.
31, 39. a
11. 8.

58 Yr Iesu a ddywedodd wrthynt, Yn wir, yn wir, meddaf i chiwi, Cyn bod Abraham, yr wyf fi.

+ oedd
guddiedig.

Luc 4.
30.

59 Yna hwy a godafant gerrig i'w taslu atto ef. A'r Iesu a ymgyddiodd, ac a aeth allan o'r deml, a gan fyned trwy eu canol hwynt: ac felly yr aeth efe heibio.

PEN. IX.

1 Y dyn a anefid yn ddall, yn cael ei olwg; 13 a'i ddwyn ef at y Phariseaid: 16 hwythau yn ymrwystro, 34 ac yn ei ysgymmuo ef; 35 ac yntau yn cael ei dderbyn gan yr Iesu, ac yn ei Galfaru ef. 39 Pwy yw y rhai y mae Crist yn eu goluo.

32.

A wrth fyned heibio, efe a ganfu ddyn dall o'i enedigael.

2 A'i ddigyhllion a ofynafant iddo, gan ddywedyd, Rabbi, pwy a bechodd, a'i hwn, a'i ei rieni, fel y genid ef yn ddall?

3 Yr Iesu a atebodd, Nid hwn a bech-

odd, na'i rieni chwaith: eithr fel yr am-

lygid gweithredodd Duw ynddo ef.

4 Rhaid i mi weithio gwaith yr hwn

a'm hanfonodd, tra'r ydyw hi yn ddydd:

y mae'r nos yn dyfod, pan na ddichon neb

weithio.

5 Tra yr ydwyf yn y byd, e golueni'r

byd ydwyf.

6 Wedi iddo ef ddywedyd hyn, efe a

bocerodd ar lawr, ac a wnaeth glai o'r

poeryn, ac a irodd y clai ar lygaid y

dall, Dos, ac ym-

olch yn llyn Siloam (yr hwn a gyf-

ieithir, Anfonedig) Am hynny efe a aeth

ymaith, ac a ymolchodd, ac a ddaeth yn

gweled.

8 Y cymmydogion gan hynny, a'r rhai

a'i gwelfent ef o'r blaen, mai dall oedd

efe, a ddywedafant, Onid hwn yw'r un

oedd yn eistedd ac yn cardotta?

9 Rhai a ddywedafant, Hwn yw efe: ac

eraill, Y mae efe yn debyg iddo. Yntau a

ddywedodd, Myfi yw efe.

10 Am hynny y dywedafant wrtho, Pa

fodd yr agorwyd dy lygaid di?

11 Yntau a atebodd ac a ddywedodd,

Dyn a elwir Iesu, a wnaeth glai, ac a irodd

fy lygaid i; ac a ddywedodd wrthyf, Dos

i llyn Siloam, ac ymolch. Ac wedi i mi

fyned ac ymolchi, mi a gefais fy ngolwg.

12 Yna y dywedafant wrtho, Pa le y

mae efe? Yntau a ddywedodd, Ni wn i.

13 Hwythau a'i dygafant ef at y Pha-

riseaid yr hwn gynt a fuasai yn ddall.

14 A'r fabbath oedd hi pan wnaeth yr

Iesu y clai, a phan agorodd efe ei lygaid ef.

15 Am hynny y Phariseaid hefyd a

ofynafant iddo drachefn, pa fodd y caw-

saif efe ei olwg. Yntau a ddywedodd

wrthynt, Clai a ofododd efe ar fy lygaid

i, a mi a ymolchais, ac yr ydwyf yn

gweled.

16 Yna rhai o'r Phariseaid a ddywed-

afant, Nid yw y dyn hwn o Dduw, gan nad

yw efe yn cadw'r fabbath. Eraill a ddy-

wedafant, Pa fodd y gall dyn pechadurus

wneuthur y cyfryw arwyddion? Ac yr

oedd ymrafael yn eu plith.

17 Hwyl a ddywedafant drachefn wrth

y dall, Beth yr wyt ti yn ei ddywedyd

am dano ef, am agorid o hono dy lygaid

di? Yntau a ddywedodd, Mai prophwyd

yw efe.

18 Am hynny ni chredai'r Iuddewon

am dano ef, mai dall fuasai, a chael o hono

ef ei olwg, nes galw o honnynt ei rieni ef

yr hwn a gawfa ei olwg.

19 A hwy a ofynafant iddynt, gan ddy-

wedyd, Ai hwn yw eich mab chiwi, yr

hwn yr ydych chiwi yn dywedyd ei eni

yn ddall? pa fodd gan hynny y mae efe

yn gweled yn awr?

20 Ei rieni ef a atebafant iddynt hwy,

ac a ddywedafant, Nyni a wyddom mai

hwn yw ein mab ni, ac mai yn ddall y

ganwyd ef:

21 Ond pa fodd y mae efe yn gweled yr

awrhon, ni's gwyddom ni; neu pwy a

agorodd ei lygaid ef, ni's gwyddom ni:

y mae efe mewn oedran; gofynwch iddo

ef: efe a ddywaid am dano ei hun.

22 Hyn a ddywedodd ei rieni ef, am i eu

bod yn ofni yr Iuddewon: o blegid yr Act.

5. 13. luddewon a gyd-ordinafant eisoes, os + yr ysgym-

cyfaddefai neb ef yn Crist, + y bwrid ef

allan o'r synagog.

23 Am hynny y dywedodd ei rieni ef, Y mae ef mewn oedran; gofynwch iddo ef.

24 Am hynny hwy a alwafant eilwaith y dyn a fuafai yn ddall, ac a ddywedafant wrtho, Dyro 'r gogoniant i Dduw: nyni a wyddom mai pechadur yw y dyn hwn.

25 Yna yntau a atebodd ac a ddywedodd, Ai pechadur yw, ni's gwn i: un peth a wn i, lle yr oeddwn i yn ddall, yr wyf fi yn awr yn gweled.

26 Hwytthau a ddywedafant wrtho drachefu, Beth a wnaeth ef i ti? pa fodd yr agorodd ef e dylygaid di?

27 Yntau a atebodd iddynt, Mi a ddywedais i chwi eisoes, ac ni wrandawfoch: paham yr ydych yn ewyllysio clywed drachefn? a ydych chwithau yn ewyllysio bod yn ddisgyblion iddo ef?

28 Hwytthau a'i disenwafant ef, ac a ddywedafant, Tydi fydd ddisgybl iddo ef; eithr disgyblion Moises ydym ni.

29 Nyni a wyddom lefaru o Dduw wrth Fofes: eithr hwn, ni's gwyddom ni o bale y mae ef.

30 Y dyn a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Yn hyn yn ddiau y mae yn rhyfedd, na wyddoch chiwi o bale y mae ef, ac efe a agorodd fy llygaid i.

31 Ac ni a wyddom 'nad yw Duw yn gwrandao pechaduriaid: ond os yw neb yn addolwr Duw, ac yn gwnethur ei fwylls ef, hwnnw y mae yn ei wrando.

32 Ni chlybuwyd erioed agoryd o neb lygaid un a anesid yn ddall.

33 'Oni bai fod hwn o Dduw, ni allai efe wneuthur dim.

34 Hwytthau a atebafant ac a ddywedafant wrtho, Mewn pechodau y ganwyd ti oll; ac a wyt ti yn ein dygu ni? A hwy a'i bwriafant ef allan.

35 Clybu yr Iesu ddarod iddynt ei + fwrw ef allan: a phan ei cafodd, efe a ddywedodd wrtho, A wyt ti yn credu ym Mab Duw?

36 Yntau a atebodd ac a ddywedodd, Pwy yw ef, O Arglwydd, fel y credwyf ynddo?

37 A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Ti a'i gwelaist ef; a'r hwn fydd yn ymddiddan â thi, hwnnw ydyw ef.

38 Yntau a ddywedodd, Yr wyf fi yn credu, O Arglwydd. Ac efe a'i haddolodd ef.

39 ¶ A'r Iesu a ddywedodd, O i farn y daethum i'r byd hwn: Y fel y gwelai y rhai nid ydynt yn gweled, ac yr elai y rhai fy yn gweled yn deillion.

40 A rhai o'r Phariseid a oedd gyd ag ef, a glywfant y pethau hyn, ac a ddywedafant wrtho, Ydym ninnau hefyd yn deillion?

41 Yr Iesu a ddywedodd wrthynt, Pe deillion fydddech, ni byddai annoch bechod: eithr yn awr meddwch chiwi, Yr ydym ni yn gweled; am hynny y mae eich pechod yn aros.

PEN. X.

1 Crist yw'r drws, a'r bugail da. 19 Am-yrw dyb am dam. 25 Y mae ef yn profi trwy ei wneithredodd, mai ef yw Crist Mab Duw: 39 ac yn ddiange rhag yr Iuddewon, 40 ac yn myned drachefn dros yr Iorddonen; lle y credodd llawer ynddo ef.

Y N wir, yn wir, meddaf i chwi, Yr hwn nid yw yn myned i mewn trwy 'r drws i gorlan y defaid, eithr fydd yn dringo ffordd arall, lleidr ac yspeiliwr yw.

2 Ond yr hwn fydd yn myned i mewn trwy 'r drws, bugail y defaid ydyw.

3 I hwn y mae y drysor yn agoryd, ac y mae y defaid yn gwrandao ar ei lais ef: ac y mae ef yn galw ei ddefaid ei hun erbyn eu henw, ac yn eu harwain hwy allan.

4 Ac wedi iddo yrru allan ei ddefaid ei hun, y mae ef yn myned o'u blaen hwy; a'r defaid fydd yn ei ganlyn ef, o blegid y maent yn adnabod ei lais ef.

5 Ond y dieithr ni's canlynant, eithr ffoant oddi wrtho: o blegid nad adwaen-ant lais dieithriaid.

6 Y ddammeg hon a ddywedodd yr Iesu wrthynt: ond hwy ni wybuant pa bethau ydoeddy rhai yr oedd ef yn eu llefaru wrthynt.

7 Am hynny yr Iesu a ddywedodd wrth- ynt drachefn, Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, Myfi yw drws y defaid.

8 Cynnifer oll ag a ddaethant o'm blaen i, lladron ac yspeiliwyr ynt: eithr ni wran- dawdd y defaid arnynt.

9 ¶ Myfi yw y drws: os â neb i mewn: Pen. 14.6. trwof fi, efe a fydd cadwedig; ac efe a Eph. 2. 18. â i mewn ac allan, ac a gaiff boria.

10 Nid yw lleidr yn dyfod ond i ladratia, ac i ladd, ac i ddistrywio: myfi a ddaethum fel y caent fywyd, ac y caent ef yn he- laethach.

11 ¶ Myfi yw'r bugail da. Y bugail da ydych chi rhoddi ei einioes dros y defaid. Efai. 40.

12 Eithr y gwas cyflog, a'r hwn nid yw Ezec. 34. fugail, yr hwn nid eiddo y defaid, fydd yn gweled y blaidd yn dyfod, ac yn gadael y defaid, ac yn ffoi: a'r blaidd fydd yn eu Heb. 13. hyglysio hwy, ac yn tarfu'r defaid.

13 Y mae'r gwas cyflog yn ffoi, o ble- 1 Petr. 5. 4. gid mai gwas cyflog yw, ac nid oes ofal Zec. 11. arno am y defaid.

14 Myfi yw'r bugail da; ac a adwaen d Tim. 2. 16, 17. yr eiddof fi, ac a'm hadweinir gan yr 19. eiddof fi.

15 ¶ Fel yr edwyn y Tad fyfi, felly yr Mat. 11. adwaen innau y Tad: ac yr ydwyf y rhoddi fy einioes dros y defaid.

16 A'r defaid eraill fy gennyf, y rhai nid ynt o'r gorlan hon y rhai hynny he- Ezec. 37. fydd fy raid i mi eu cyrchu, a'm llais i a wrandawant; a bydd un gorlan, ac un bugail.

17 Am hyn y mae y Tad yn fy ngharu i, a'm fy mod i yn dodi fy einioes, fel y cymmerwyf hi drachefn.

18 Nid oes neb yn ei dwyn oddi arnaf fi: ond myfi fydd yn ei dodi hi lawr o houof fy hun. Y mae gennyf feddiant i'w dodi hi i lawr, ac y mae gennyf feddiant i'w chynmeryd hi drachefn. ¶ Y gorchymyn hwn a dderbyniais i gan fy Nhad.

19 ¶ Yna y bu drachefn ymrafael ym myig yr Iuddewon, am yr ymadroddion hyn.

20 A llawer o honynt a ddywedafant, ¶ Y mae cythraul ganddo, ac y mae ef yn yfydu: paham y gwrandawch chiwi arno ef?

21 Eraill a ddywedafant, Nid yw y rhai hyn eiriau un â chythraul ynddo. ¶ A all cythraul agoryd llygaid y deillion?

22 ¶ Ac yr oedd o y gyslegr-wyl yn Je- rusalem, a'r gauaf oedd hi.

23 ¶ Ac yr oedd yr Iesu yn rhodio yn y deml, ym mhorth Salomon.

24 Am hynny y daeth yr Iuddewon yn ei gylch ef, ac a ddywedafant wrtho, Pa 5. 1. hys

1 Pen. 8. 14.

2 Job 27.9. a 35. 12. Pl. 18. 41. Dihar. 1. 28. a 28. 9. Efa. 1. 15. Jer. 11. 11. a 14. 12. Ezec. 8. 18. Mic. 3. 4. Zec. 7. 13. Adn. 16. + Neu, ysgymmun- nasant ef. + ysgym- muno.

• Pen. 5. 22, 27. Edrych Pen. 3. 17. a 12. 47. ¶ Mat. 13. 13.

1 Pen. 15. 22, 24.

29 Cyn gynted ag y clyhu hi, hi a gododd yn ebrwydd, ac a ddaeth atto ef.

30 (A'r Iesu ni ddaethai etto i'r dref, ond yr oedd efe yn y man lle y cyfarfuasai Martha ag ef.)

31 Yna yr Iuddewon y rhai oedd gyd â hi yn y ty, ac yn ei chysfuro hi, pan wel-
fant Fair yn codi ar frys, ac yn myned
allan, a'i canlynafant hi, gan ddywedyd,
Y mae hi yn myned at y bedd, i wylo
yno.

32 Yna Mair, pan ddaeth lle yr oedd yr
Iesu, a'i weled ef, a syrthiodd wrth ei draed
ef, gan ddywedyd wrtho, Arglwydd, pe
buaist ti yma, ni buafai fy mrawd farw

33 Yr Iesu gan hynny, pan welodd hi yn
wylo, a'r Iuddewon y rhai a ddaethai gyd
â hi yn wylo, a riddfanodd yn yr yspryd, ac
a gynhyrfwyd;

34 Ac a ddywedodd, Pa le y dodafoch
chwi ef? Hwy a ddywedafant wrtho, Ar-
glwydd, tyred a gwel.

35 Yr Iesu a ddwywedodd,

36 Am hynny y dywedodd yr Iuddewon,
Wele fel yr oedd yn ei garu ef.

37 Eithr rhai o honynt a ddywedafant,
Oni allafai hwn, a yr hwn a agorodd
lygaid y dall, beri na buafai hwn farw
chwaith?

38 Yna'r Iesu drachefu a riddfanodd ynd-
do ei hunan, ac a ddaeth at y bedd. Ac ogof
oedd, a maen oedd wedi ei ddodi arno.

39 Yr Iesu a ddywedodd, Codwch yma-
ith y maen. Martha, chwaer yr hwn a fu-
asai farw, a ddywedodd wrtho, Arglwydd,
y mae efe weithian yn drewi: herwydd y
mae yn farw er ys pedwar diwrnod.

40 Yr Iesu a ddywedodd wrthi, Oni ddy-
wedais i ti, pe's credit, y caist ti? weled go-
goniant Duw?

41 Yna y codafant y maen lle yr oedd y
marw wedi ei ofod. A'r Iesu a gododd ei
olwg i fynu, ac a ddywedodd, Y Tad, yr
wyf yn diolch i ti am i ti wrando arnaf.

42 Ac myfi a wyddwn dy fod di yn fy-
ngwrando bob amser: eithr? er mwyn y
bobl fydd yn sefyll o amgylch, y dywedais,
fel y credont mai tydi a'm hanfonait i.

43 Ac wedi iddo ddywedyd hyn, efe a lef-
odd â llef uchel, Lazarus, tyred allan.

44 A'r hwn a fuasai farw a ddaeth allan,
yn rhwym ei draed a'i ddwyllaw mewn
ando: a'i wnech oedd wedi ei rwyno â
napcyn. Yr Iesu a ddywedodd wrthynt,
Gollyngwch ef yn rhydd, a gadewch iddo
fyned ymaith.

45 Yna llawer o'r Iuddewon, y rhai a
ddaethent at Fair, ac a wellant y pethau a
wnaethai'r Iesu, a gredafant ynddo ef.

46 Eithr rhai o honynt a aethant ymaith
at y Phariseaid, ac a ddywedafant iddynt y
pethau a wnaethai'r Iesu

47 Yna'r arch-offeiriad a'r Pharise-
aid a gafgafant gynghor, ac a ddywedafant,
Marc 14. 1. Pa beth yr ydym ni yn ei wneuthur? canys
Pen. 12. y mae'r dyn yma yn gwneuthur llawer o
19. arwyddion.

48 Os gadawn ni ef fel hyn, pawb a gred-
ant ynddo; ac fe a ddaw y Rhufeiniad ac
a ddifethant ein lle ni a'n cenedl hefyd.

49 A rhyw un o honynt, Cataphas, yr
hwn oedd arch-offeiriad y flwyddyn hon-
no, a ddywedodd wrthynt, Nid ydych chiwi
yn gwybod dim oll,

50 Nac yn ystyried, mai buddiol yw i ni,
farw o un dyn dros y bobl, ac i'na ddifether
yr holl genedl.

51 Hyn ni ddywedodd efe o hono ei
hun: eithr, ac efe yn arch-offeiriad y
flwyddyn honno, efe a brophwydodd y
byddai'r Iesu farw dros y genedl;

52 Ac nid dros y genedl yn unig, *eithr *Eesai. 49.

53 Yna o'r dydd hwnnw allan y cyd-ym-
gynghorafant fel y lladdent ef.

54 Am hynny y ni rodiodd yr Iesu mwy y
yn amlwg ym mysg yr Iuddewon; ond efe
a aeth oddi yno i'r wlad yn agos i'r anial-
wch, i ddinas a elwir *Ephraim, ac a ar-
hosodd yno gyd â'i ddifgylbion.

55 A phasg yr Iuddewon oedd yn
agos: a llawer a aethant o'r wlad i fynu i
Jerusalem o flaen y pasg, i'w glanhau eu
hunain.

56 Yna y ceisafant yr Iesu; a dywed-
afant wrth eu gilydd, fel yr oeddynt yn se-
fyll yn y deml, Beth a dybygwrch chwi, gan
na ddaeth efe i'r wyl?

57 A'r arch-offeiriad a'r Phariseaid a
roisant orchymyn, os gwyddai neb pa le yr
oedd efe, ar fynegi o hono, fel y gallent ei
ddal ef.

PEN. XII.

Yr Iesu yn egsusodi Mair am enneinio ei draed
ef. 9 Y bobl yn ymgasgu i weled Lazarus,
10 Yr arch-offeiriad yn ymgynghori i'w ladd
ef. 12 Crist yn marchogaeth i Jerusalem.

20 Groegwyr yn ewyllysio gweled yr Iesu.

23 Y mae efe yn rhag-fynegi ei farwolaeth.

37 Yr Iuddewon i gyd gan mwyaf wedi eu
dallu; 42 er hynny llawer o bennaethiaid yn
credu, ond heb ei gyffesu ef: 44 yr Iesu gan
hynny yn galw yn daer am gyffesu fydd.

YNA'r Iesu, chwe diwrnod cyn y pasg,
a ddaeth i Bethania, lle'r oedd Laz-
arus, yr hwn a fuasai farw, yr hwn a godasai
efe o feirw.

2 Ac yno y gwnaethant iddo swpper: a Lazarus
oedd un o'r rhai a eisteddant gyd ag ef.

3 Yna y cymmerth Mair bwys o en-
naint nard gwlyb gwerthfawr, ac a ennei-
niodd draed yr Iesu, ac a fychodd ei draed
ef â'i gwallt: a'r ty a lanwyd gan arogl yr
ennaint.

4 Am hynny y dywedodd un o'i ddifgyl-
bion ef, Judas Iscariot, mab Simon, yr hwn
oedd ar fedr ei fradychu ef,

5 Paliam na werthwyd yr ennaint hwn
er tri chan ceiniog, a'i roddi i'r tlodion?

6 Eithr hyn a ddywedodd efe, nid o her-
wydd bod arno ofal dros y tlodion; ond
am ei fod yn lleidr, a bod ganddo y pwrs,
a'i fod yn + dwyn yr hyn a fwrdd ynddo.

7 A'r Iesu a ddywedodd, Gad iddi: er-
byn dydd fy nghladdedigaeith y cadwodd
hi hwn.

8 Canys y mae gennyh y tlodion gyd â
chwi bob amser; eithr myfi nid oes gen-
nyh bob amser.

9 Gwybu gan hynny dyrfa fawr o'r Iu-
ddewon ei fod ef yno: a hwy a ddaethant,
nid er mwyn yr Iesu yn unig, ond fel y
gwelent Lazarus hefyd, yr hwn a godasai
efe o feirw.

10 Eithr yr arch-offeiriad a ymgyn-
ghorafant fel y lladdent Lazarus hefyd.

11 O blegid llawer o'r Iuddewon a aeth-
ant ymaith o'i herwydd ef, ac a gredafant
yn yr Iesu.

12 Trannoeth, tyrfa fawr yr hon a
ddaethai i'r wyl, pan glywfant fod yr Iesu
yn dyfod i Jerusalem,

1 Ioan 2. 2.

* Eph. 2.

14, 15, 16.

Pen. 4.

1, 3. a 7. 1.

* Edrych

2 Cron.

13. 19.

Pen. 7.

11.

Pen. 11. 2.

33.

Mat. 26.

Marc 14. 3.

Luc 10.

38, 39.

Pen. 11. 2.

29.

* arwedd.

Pen. 13.

43, 44.

Mat. 26.

Marc 11. 8.

Luc 19. 35.

13 A gymmerafant gangau o'r palm-wydd, ac a aethant allan i gyfarfod ag ef, ac a lefaint, * Hofanna: Bendigedig yw brenhin Israel yr hwn fydd yn dyfod yn enw yr Arglwydd.

14 A'r Iesu wedi cael afynyn, a eisteddodd arno; megis y mae yn ygrifenedig,

15 Nac ofna, merch Sion: wele, y mae dy Frenhin yn dyfod, yn eistedd arebol afyn.

16 Y pethau hyn ni wybu ei ddisgyblion ef ar y cyntaf: eithr pan ogoneddwyd yr Iesu, yna y cofiant fod y pethau hyn yn ygrifenedig am dano, ac iddynt wneuthur hyn iddo.

17 Tyfhiolaethodd gan hynny y dyrfa yr hon oedd gyd ag ef a pan alwodd efe Lazarus o'r bedd, a'i godi ef o feirw.

18 Am hyn y daeth y dyrfa hefyd i gyfarfod ag ef, am glywed o honynt iddo wneuthur yr arwydd hon.

19 Y Phariseiaid gan hynny a ddywedafant yn eu plith eu hunain, A welwch chiwi nad ydych yn tyccio ddim? wele, fe aeth y byd ar ei o'ef.

20 Ac yr oedd rhai Groegiaid ym mhllith y rhai a ddaethant i fynu: addoli ar yr wyl:

21 Y rhai hyn gan hynny a ddaethant at Phylip, yr hwn oedd o Fethfaida yng Ngallilea, ac a ddymunafant arno, gan ddywedyd, Syr, ni a cwyllyfem weled yr Iesu.

22 Phylip a ddaeth ac a ddywedodd i Andreas: a thracheu Andreas a Phylip a ddywedafant i'r Iesu.

23 A'r Iesu a atebodd iddynt, gan ddywedyd, * Daeth yr awr y gogonedd Mab 32. a 17. i y dyn.

24 Yn wir, yn wir, meddafi chiwi, * Oni syrth y gronyn gwenith i'r ddaear, a marw, hwnnw a crys yn unig: eithr os bydd efe 39. a 16. 25. marw, efe a ddwg ffirwyth lawer.

25 Yr hwn fydd yn caru ei einioes, a'i Luc 9. 24. a cyll hi; a'r hwn fydd yn casâu ei einioes a 17. 33. yn y byd hwn, a'i ceidw hi i fywyd tragy- Pen. 14. wyddol.

26 Os gwafanaetha neb fi, dilyned fi: a Pen. 26. lle yr wyf fi, yno y bydd fy ngweinidog 33. 39. Luc hefyd: ac os gwafanaetha neb fi, Y Tad a'i 12. 50. hanrhyddda ef.

27 Yr awr hon y cynhyrfwyd fy enaid: a Pen. 13. 21. a Mat. 3. 17. pha beth a ddywedaf? O Dad, gwared fi Pen. 11. allan o'r awr hon: eithr o herwydd hyn y daethum i'r awr hon.

28 O Dad, gogonedda dy enw. Yna y 29. Luc 10. daeth llef o'r nef, Mi a'r gogoneddas, ac 18. Pen. 14. a'r gogoneddaf drachefn.

30 Y dyrfa gan hynny yr hon oedd yn 11. Eph. 6. sefyll, ac yn clywed, a ddywedodd mai ta- 12. ran oedd: eraill a ddywedafant, Angel a Pen. 3. lefarodd wrtho.

30 Yr Iesu a atebodd ac a ddywedodd, Rhuf. 5. Nid o'm hachos i y bu y llef hon, ond o'ch 18. Heb. 2. achos chiwi.

31 Yn awr y mae barn y byd hwn: yn 9. awr y bwrir allan y dywyflog y byd hwn.

32 A minnau, y os dyrcheffir fi oddi ar y 36. 37. a ddaear, a dynnaf bawb attaf fy hun.

33 A hyn a ddywedodd efe, gan ar- 33. 8. Ezech. wyddo o ba angyb y byddai farw.

34 Y dyrfa a atebodd iddo, Ni a glyw- 37. 25. dan o'r ddeddf, fod Crist yn aros yn dragy- 27. 14. 27. wyddol: a pha wedd yr wytti yn dywedyd, Mic. 4. 7. fod yn rhaid dyrchafu Mab y dyn? pwy Pen. 8. ydyw hwnnw Mab y dyn?

35 Yna yr Iesu a ddywedodd wrthynt, 12. a 9. 5. Adn. 46. Etto ychydig ennwyd y mae'r goleuni gyd

a chiwi. Rhodiwch tra fyddo gennych y Jer. 13. goleuni, fel na ddalio'r tywyllwch chiwi: 16.

a'r hwn fydd yn rhodio mewn tywyll- Eph. 5. 8. wch, ni wyri ba le y mae yn myned. Pen. 11.

36 Tra fyddo gennych oleuni, credwch 10. yn y goleuni, fel y byddoch blant y go- Luc 16. 8. leuni. Hyn a ddywedodd yr Iesu, ac efe Eph. 5. 8. a ymadawodd, ac a ymguddiodd rhag- 1 Thef. 5. 5. ddynt. i Ioan 2.

37 Ac er gwneuthur o hono ef gym- 9. 10. maint o arwyddion yn eu gwydd hwynt, Pen. 8. ni chredafant ynddo: 59. a 11.

38 Fel y cyflawnid ymadrodd Efaías y 34. prophwyd, yr hwn a ddywedodd efe, Ar- Efaí. 53. glywdd, pwy a gredodd i'n hymadrodd ni? 1.

ac i bwy y datguddiwyd braich yr Ar- Rhuf. 10. glywdd? 16.

39 Am hynny ni allent gredu, o blegid dywedyd o Efaías drachefn,

40 Efe a ddallodd eu llygaid, ac a galed- h Efaí. 6. odd eu calon; fel na welent a'u llygaid, a o. deall a'u calon, ac ymchwelyd o honynt, Mat. 13. ac i mi eu hiachâu hwynt.

41 Y pethau hyn a ddywedodd Efaías, Act. 28. pan welodd ei ogoniant ef, ac y llefarodd 26. am dano ef. Efaí. 6. 1.

42 Er hynny llawer o'r pennaethiaid hefyd a gredafant ynddo; ond o blegid y Pen. 7. Phariseiaid ni chyffetafent ef, rhag eu bwrw 13. a 9. 22. allan o'r synagog:

43 Canys yr oeddynt yn caru gogoniant Pen. 5. 44. dynion yn fwy na gogoniant Duw.

44 A'r Iesu a leiodd ac a ddywedodd, Yr hwn fydd yn credu ynof fi, nid yw yn Marc 9. credu ynof fi, ond yn yr hwn a'm hanfon- 37. i Petr. odd i. 1. 21.

45 A'r hwn fydd yn fy ngweled i, fydd Pen. 14. 9. yn gweled yr hwn a'm danfonodd i. Pen. 1. 4.

46 Mi a ddaethum yn oleuni i'r byd, a 3. 19. a fel y bo i bob un a'r fydd yn credu ynof fi, 8. 12. a 9. nad arhofo yn y tywyllwch.

47 Ac os clyw neb fy ngeiriau, ac ni Adn. 36. chred, rwyf i'n dyfod i'r farnu ef: canys Pen. 5. ni ddaethum i farnu'r byd, eithr i achub 45. a 8. y byd. 15. 26.

48 Yr hwn fydd yn fy nymygu i, ac heb Pen. 3. 17. dderbyn fy ngeiriau, y mae iddo yn ei Marc 10. farnu: y gair a lefarais i, hwnnw a'i barn 16. ef yn y dydd diweddaf.

49 Canys i'm llesarais o honof fy Pen. 8. hun: ond y Tad yr hwn a'm hanfonodd i, 38. a 14. efe a roddes orchymyn i mi, beth a ddy- 10. wedwn, a pha beth a lefarwn. Deut. 18.

50 Ac mi a wn fod ei orchymyn ef yn 18. fywyd tragywyddol: am hynny y pethau yr wyf fi yn eu llefaru, fel y dywedodd y Tad wrthyf, felly yr wyf yn llefaru.

PEN. XIII.

1 Yr Iesu yn golchi traed ei ddisgyblion: 14 yn eu hannog i olyngeiddrwydd, a chariad perffaiith: 18 yn rhag-ddwywedyd, ac yn datguddio i Ioan, trwy arwydd, y bradychai Judas ef: 31 yn gorchymyn iddynt garu eu gilydd; 36 ac yn rhybuddio Petr y gwadaid efe ef.

A Chyn gwyl y pasg, yr Iesu yn gwybod ddyfod ei awr ef i ymadael a'r Mat. 26. byd hwn at y Tad, efe yn caru yr eiddo y rhai oedd yn y byd, a'u carodd hwynt hyd y diwedd.

2 Ac wedi darfod swpper (b wedi i ddi- Luc 22. 3. afol eifoes roi ynghalon Judas Ilicariot, fab Adn. 27. Simon, ei fradychu ef)

3 Yr Iesu yn gwybod rododi o'r Tad Mat. 11. bob peth oll yn ei ddwyllaw ef, a'i fod wedi 27. a 28. 18. dyfod oddi wrth Dduw, ac yr myned at Pen. 3. 35. Dduw; a 17. 2.

4 Efe a gyfododd oddi ar swpper, ac a roes heibio ei gochl-wisg, ac a gymmerodd dywel, ac a ymwregy fodd.
 5 Wedi hynny efe a dywalltodd ddwfr i'r cawg, ac a ddechreuodd olchi traed y diggyblion, a'u fychu â'r tywel â'r hwn yr oedd efe wedi ei wregeylu.
 * A Petr a, &c.
 † Edrych
 Mat. 3. 14. 6 Yna y daeth efe at Simon Petr. † Ac efe a ddywedodd wrtho, Arglwydd, † a wytty yn golchi fy nbraed i?
 7 Yr Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrtho, Y peth yr wyf fi yn ei wneuthur, ni wyddost ti yr awrhon: eithr ti a gei wybod ar ol hyn.
 8 Petr a ddywedodd wrtho, Ni chei di olchi fy nbraed i byth. Yr Iesu a atebodd iddo, † Oni olchaf di, nid oes i ti gyfran gyd â myfi.
 † Pen. 3. 5.
 † Cor. 6. 11. 9 Simon Petr a ddywedodd wrtho, Arglwydd, nid fy nbraed yn unig, eithr fy nwyllaw a'm pen hefyd.
 10 Yr Iesu a ddywedodd wrtho, Yr hwn a olchwyr, nid rhaid iddo ond golchi ei draed, eithr y mae yn lân oll: ac † yr ydych chiwi yn lân, eithr nid pawb oll.
 † Pen. 15. 3.
 † Pen. 6. 64. 11 Canys efe † a wyddai pwy a'i bradychai ef: am hynny y dywedodd, Nid ydych chiwi yn lân bawb oll.
 12 Felly wedi iddo olchi eu traed hwy, a chymmeryd ei gochl-wisg, efe a eisteddodd drachefn, ac a ddywedodd wrthynt, A wyddoch chiwi pa beth a wnaethum i chiwi?
 13 † Yr ydych chiwi yn fy ngalw i, Yr Athraw, a'r Arglwydd: a da y dywed- wch: canys feib yr ydwyf.
 † Mat. 23. 8, 10.
 † Cor. 8. 6. 14 † Am hynny os myfi, yn Arglwydd Phil. 2. 11. ac yn Athraw, a olchais eich traed chiwi; †
 † Luc 22. 27. 15 Canys † rhoddais efampyl i chiwi, fel y gwnelech chiwithau megis y gwneuthum i chiwi.
 † Gal. 6. 1, 2.
 † Mat. 11. 29. 16 † Yn wir, yn wir, meddaf i chiwi, Nid yw'r gwas yn fwy na'i arglwydd: † Petr 2. 21. na'r hwn addanfonwyd yn fwy na'r hwn i Ioan 2. 6. a'i danfonodd.
 † Mat. 10. 24. 17 † Os gwyddoch y pethau hyn, gwŷn eich byd os gwnewch hwynt.
 † Luc 6. 40. 18 † Nid wyf fi yn dywedyd am danoch oll: mi a wn pwy a etholais: ond fel y cyflawnid yr ygyrthyr, † Yr hwn fydd yn fy nerbyn i, fydd yn derbyn yr hwn a'm danfonodd i.
 † Pl. 41. 9. 19 † Yn awr yr wyf yn dywedyd wrthy chyn ei ddyfod, fel pan ddél, y credoch mai myfi yw efe.
 † Pen. 14. 29. 20 † Yn wir, yn wir, meddaf i chiwi, Yr hwn fydd yn derbyn y neb a ddanfonwyf fi, fydd yn fy nerbyn i; a'r hwn fydd yn fy nerbyn i, fydd yn derbyn yr hwn a'm danfonodd i.
 † Mat. 10. 40. 21 † Wedi i'r Iesu ddywedyd y pethau hyn, † efe a gynhyrwyd yn yr yspryd, ac † Luc 10. 16. a dystiolaethodd, ac a ddywedodd, Yn † Mat. 26. 21. wir, yn wir, y dywedaf wrthy ch, † y bradycha un o honoch fi.
 † Marc 14. 18. 22 Yna y diggyblion a edrychasant ar ef gilydd, gan ammuo am bwy yr oedd efe † Luc 22. 21. yn ddywedyd.
 † Pen. 12. 27. 23 Ac † yr oedd un o'i ddiggyblion yn pwyfo ar fynwes yr Iesu, yr hwn yr oedd † Act. 1. 17. yr Iesu yn ei garu.
 † Ioan 2. 19. 24 Am hynny yr amneidiodd Simon Petr ar hwnnw, i ofyn pwy oedd efe am † Pen. 19. yr hwn yr oedd efe yn dywedyd.
 25 Ac yntau yn pwyfo ar ddwyfron yr Iesu, a ddywedodd wrtho, Arglwydd, a 21. 7, 20, pwy yw efe?
 24

26 Yr Iesu a atebodd, Hwnnw yw efe i'r hwn y rhoddaf fi dammaid wedi i mi ei wlychu. Ac wedi iddo wlychu'r tam- maid, efe a'i rhoddodd i Judas Ifcariot, sub Simon.
 27 Ac arol y tammaid, yna yr aeth Sa- tan i mewn iddo. Am hynny y dywedodd yr Iesu wrtho, Hyn yr wyt yn ei wneuthur, gwna ar frys.
 28 Ac ni wyddai neb o'r rhai oedd yn eistedd i ba beth y dywedafai efe hyn wrtho.
 29 Canys rhai oedd yn tybied, am fod † Pen. 12. † Judas â'r god ganddo, fod yr Iesu yn 6. dywedyd wrtho, Pryd y pethau fy arnom eu heisiau erbyn yr wyl; neu, ar roi o hono beth i'r tlodion.
 30 Yntau gan hyany, wedi derbyn y tammaid, a aeth allan, yn ebrwydd. Ac yr oedd hi yn nos.
 31 † Yna gwedi iddo fyned allan, yr Iesu a ddywedodd, Yn awr y gogoneddwyd Mab y dyn, a Duw a gogoneddwyd ynddo ef.
 32 † Os gogoneddwyd Duw ynddo ef, † Pen. 17. Duw hefyd a'i gogonedda ef ynddo ei hun, 1, 5, 6. ac † efe a'i gogonedda ef yn ebrwydd. † Pen. 12. 23.
 33 O blant bychain, eto yr wyf ennwyd fechan gyd â chiwi. Chiwi a'm ceisfych: ac, † megis y dywedais wrth yr Iuddewon, † Pen. 7. Lle yr wyf fi yn myned, ni ellwch chiwi ddyfod; yr ydwyf yn dywedyd wrthy ch chiwithau hefyd yr awrhon. † 8. 21. a 16. 16.
 34 † Gorchymyn newydd yr wyf yn ei roddi i chiwi, Ar garu o honoch eich gilydd: fel y cerais i chiwi, ar garu o honoch chiwithau bawb eich gilydd. † Lef. 19. 18.
 35 † Wrth hyn y gwybydd pawb mai diggyblion i mi ydych, os bydd gennych gariad i'ch gilydd. † Pen. 15. 12, 17.
 36 † A Simon Petr a ddywedodd wrtho, Arglwydd, i ba le yr wyt ti yn myned? Yr Iesu a atebodd iddo, Lle yr ydwyf fi yn myned, ni ell i di yr awrhon fy nghanlyn: † Eph. 5. 2. i Thef. 4. 9. eithr † ar ol hyn y'm canlyni. † Ioan 2. 5.
 37 Petr a ddywedodd wrtho, Arglwydd, a 4. 20. paliam na allaf fi dy ganlyn yr awrhon? † Pen. 21. 18.
 38 Yr Iesu a atebodd iddo, A roddi di dy einioes drofot fi? Yn wir, yn wir, meddaf i ti, Ni chàn y ceiliog nes i ti fy ngwadu dair gwaith. † Mat. 26. 33, 35.
 P E N. XIV.
 1 Crist yn cyfwr ei ddiggyblion â gobaith teyrnas nef: 6 yn profesu mai efe yw'r ffordd, a'r gwirionedd, a'r bywyd; a'i fod yn un â'r Fad: 13 yn gwarantu y bydd eu gweddïau hwy yn ei enw ef yn ffwrthlawn: 15 yn dymuno cariad ac ufudd-dod: 16 yn addarw'r Yspird Glân y Diddanydd; 27 ac yn gadael ei dangnefedd gyd â hwynt.
 N A thralloder eich calon: yr ydych yn credu yn Nuw, credwch yno ffinau hefyd.
 2 Yn nhŷ fy Nhaf y mae llawer o drig- fannau: a phe amgen, mi a ddywedafwn i chiwi. Yr wyf fi yn myned i barattoli lle i chiwi.
 3 Ac † os myfi a af, ac a barottoaf le i Adn. 18, chiwi, mi a ddeuaf drachefn, ac a'ch cym- 28. meraf chiwi ataf fy hun: fel † lle yr wyf † Pen. 12. fi, y byddoch chiwithau hefyd. 26.
 4 Ac i ba le yr wyf fi yn myned, chiwi a 17. 24. a wyddoch, a'r ffordd a wyddoch.
 5 Dywedodd Thomas wrtho, Arglwydd, ni wyddom ni i ba le yr wyt ti yn myned; a pha fodd y gallwn wybod y ffordd?
 6 Yr

6 Yr Iesu a ddywedodd wrtho ef, Myfi
 Heb. 9.8. yw'r cffordd, a'r gwirionedd, a'r byw-
 Pen. 1. yd: nid yw neb yn dyfod at y Tad, ond
 17. trwy fi.
 Pen. 1.4. 7 Ped adnabuafech fi, fy Nhada hefyd a
 11. 25. adnabuafech: ac o hyn allan yr adwaen-
 Pen. 10.9. och ef, a chwi a'i gwelsoch ef.
 8 Dywedodd Phylip wrtho, Arglwydd,
 dangos i ni y Tad, a digon yw i ni.
 9 Yr Iesu a ddywedodd wrtho, A ydwyf
 gyhyd o amfer gyd â chwi, ac nid adna-
 buo fi, Phylip? Y neb a'm gwelodd i, a
 Pen. 12. welodd y Tad; a pha fodd yr wyt ti yn
 45. dywedyd, Dangos i ni y Tad?
 Pen. 10. 10 Onid wytti yn credu^a fy mod i yn y
 38. Tad, a'r Tad ynof finnau? Y geiriau yr
 21. 17, 23. wyf fi yn eu llefaru wrthy, nid o honof
 Adn. 20. fy hun yr wyf yn eu llefaru; ond y Tad
 Pen. 5.19. yr hwn sydd yn aros ynof, efe sydd yn
 28. 38. gwneuthur y gweithredoedd.
 12. 49. 11 Credwch fi, fy mod i yn y Tad, a'r
 Mat. 21. Tad ynof finnau: ac onid e, credwch fi
 21. er mwyn y gweithredoedd eu hunain.
 Marc 16. 12 Yn wir, yn wir, meddafi chwi, Yr
 17. hwn sydd yn credu ynof fi, y gweithred-
 Mat. 7.7. oedd yr wyf fi yn eu gwneuthur, yntau
 21. 22. hefyd a'u gwna, a mwy na'r rhai hyn a
 Marc 11. wna efe: o blegid yr wyf fi yn myned at
 24. fy Nhada.
 Pen. 15.7. 13 A pha beth bynnag a ofynoch yn
 16. fy enw i, hynny a wna; fel y gogonodder
 16. 23. y Tad yn y Mab.
 Ioan 3.22. 14 Os gofynwch ddim yn fy enw i, mi
 5. 14. a'i gwna.
 Pen. 15. 15 ^a O cherwch fi, cedwch fy ngor-
 10. 14. chymynion.
 Ioan 5.3. 16 A mi a weddiaf ar y Tad, ac ^a efe a
 Adn. 21. rydd i chwi Ddiddanydd arall, fel yr ar-
 23. holo gyd â chwi yn dragwyddol;
 Pen. 15. 17 Ysprit y gwirionedd, yr hwn ni
 26. ddichon y byd ei ddichyn, am nad yw yn
 16. 7. ei weled, nac yn ei adnabod ef: ond chwi
 Rhuf. 8. a'i hadwaenoch ef; o herwydd y mae yn
 25. 26. aros gyd â chwi, ac ynoch y bydd efe.
 Pen. 15. 18 Ni's gadawaf chwi yn ^a amddi-
 26. ffaid: a mi a ddeuaf atoch chwi.
 16. 13. 19 Etto ennyd bach, a'r byd ni'm gwel
 Mat. 28. mwyl: eithr chwi a'm gwelwch: canys
 20. byw wyf fi, a byw fyddwch chwithau
 + anghy-
 furus.
 Adn. 3. 20 Y dydd hwnnw y gywybyddwch^a fy
 Adn. 3. mod i yn fy Nhada, a chwithau ynof fi, a
 28. minnau yn och chwithau.
 Pen. 16. 21 Yr hwn sydd a'm gorchymynion i
 16. ganddo, ac yn eu cadw hwynt, efe yw'r
 Pen. 10. hwn sydd yn fy ngharu i: a'r hwn sydd
 38. yn fy ngharu i, a gerir gan fy Nhada i:
 17. 21, a minnau a'i caraf ef, ac a'm hegluraf fy
 23. 26. hun iddo.
 Adn. 10. 22 Dywedodd Judas wrtho (nid yr If-
 Ioan 2.5. cariot) Arglwydd, pa beth yw'r achos yr
 25. 3. wyt ar fedr dy eglurhau dy hun i ni, ac
 Adn. 15. nid i'r byd?
 Ioan 2. 23 Yr Iesu a attebodd ac a ddywedodd
 24. wrtho, ^a Os câr neb fi, efe a geidw fy
 24. ngair; a'm Tad a'i câr yntau, a ^a nyny a
 Dat. 3. ddeuwn atto, ac a wnawn ein trigfa gyd
 20. ag ef.
 Pen. 5. 24 Yr hwn nid yw yn fy ngharu i, nid yw
 28. 38. yn cadw fy ngeiriau: y a'r gair yr dydych
 Adn. 10. yn ei glywed, nid eiddof fi ydyw, ond eiddo
 Adn. 16. y Tad a'm hanfonodd i.
 Pen. 12. 25 Y pethau hyn a ddywedais wrthy, ch
 16. a mi yn aros gyd â chwi.
 16. 13. 26 Eithr^a y Diddanydd, yr Ysprit Glân,
 Ioan 2. yr hwn a enfyf y Tad yn fy enw i, ^a efe
 20. 27. a ddyf i chwi yr holl bethau, ac a ddwg

ar gof i chwi yr holl bethau a ddywedais i
 chwi.

27 Yr wyf yn gadael i chwi dangnefedd;
 fy nhangnefedd yr ydwyf yn ei rhoddi i
 chwi: nid fel y mae y byd yn rhoddi, yr
 wyf fi yn rhoddi i chwi. Na tirallodder
 eich calon, ac nac ofned

28 Clywsoch fel^b y dywedais wrthy, ^b Adn. 3.
 Yr wyf yn myned ymaith, ac mi a ddeuaf 18.
 atoch. Pe carech fi, chwi a lawenhaech,
 am i mi ddywedyd, Yr wyf yn myned at
 y Tad: canys y mae^c fy Nhada yn fwy na^c
 myfi.

29 Ac^d yr awrhon y dywedais i chwi Phil. 2.6.
 cyn ei ddyfod, fel pan ddell, y credoch. ^d Pen. 13.
 30 Nid ymddiddanaf â chwi nemmawr 19.
 bellach: ^e canys tywyfogyd ydych chi hwn sydd ^e Pen. 12.
 yn dyfod, ac nid oes iddo ddim ynof fi. 31.
 31 Ond fel y gwypo'r byd fy mod i yn
 caru y Tad, ac^f megis y gorchymynodd ^f Pen. 10.
 y Tad i mi, felly yr wyf yn gwneuthur. 18.
 Codwch, awn oddi yma.

PEN. XV.

*Y diddanwch a'r caredigrwydd fydd i rhwng
 Crist a'i uchodau, trwy ddamneg y win-
 wŷdden, 18 Cysur mewn eafneib, ac erlid
 bydol. 26 Swydd yr Ysprit Glân, a'r
 apostolion.*

MYFI yw y wir winwŷdden, a'm Tad 33.
 yw'r llafurwr.

2 ^a Pob cangen ynof fi heb ddwyn^a Mat. 15.
 ffirwyth, y mae efe yn ei thynnu ymaith: 13.
 a phob un a ddygo ffirwyth, y mae efe yn
 ei glanhau, fel y dygo fwy o ffirwyth.

3 ^b Yr awrhon yr ydych chi yn lân^b Pen. 13.
 trwy'r gair a lefarais i wrthy. 10.

4 Arhoswch ynof fi, a mi yn och chwi. a 17.17.
 Megis na all y gangen ddwyn ffirwyth o Eph. 5.26.
 honi ei hun, onid crys yn y winwŷdden; i Petr 1.
 felly ni ellwch chwithau, onid arhoswch 22.
 ynof fi.

5 Myfi yw'r winwŷdden, chwithau yw'r
 canghennau. Yr hwn sydd yn aros ynof
 fi, a minnau ynddo yntau, hwnnw sydd
 yn dwyn ffirwyth lawer: o blegid^c + he-^c Hof. 14.8.
 bod fi ni ellwch chwi wneuthur dim. Phil. 1.11.

6 Onid crys un ynof fi, ^d efe a dafwyd^d + wedi eich
 allan megis cangen, ac a wywodd; ac y gwaahanu
 maent yn eu caislu hwynt, ac yn eu bwrw
 oddi wrthyf
 yn tân, a hwy a lofir.

7 Os arhoswch ynof fi, ac aros o'm gei-^d Mat. 3.10.
 riau yn och, ^e beth bynnag a cwyllfioch, a 7.19.
 gofynwch, ac efe a fydd i chwi. ^e Pen. 14.

8 Yn hyn y gogoneddwyd fy Nhada, 13.
 ar ddwyn o honoch ffirwyth lawer; a Adn. 16.
 disgylion fyddwch i mi. ^f Mat. 5.16.

9 Fel y carodd y Tad fi, felly y cerais in-
 Phil. 1.11. Phil. 1.11.
 nau chwithau: arhoswch yn fy nghariad i. ^g Pen. 14.

10 Os cedwch fy ngorchymynion, 15, 21, 23.
 chwi a arhoswch yn fy nghariad; fel y ^h arhofo.
 cedwais i orchymynion fy Nhada, ac yr ^h Pen. 16.
 wyf yn aros yn ei gariad ef. 24.

11 Hyn a ddywedais wrthy, fel yr ⁱ + byddo.
 arhofoi fy llawenydd yn och, ^h y + bydd-ⁱ Pen. 13.
 ai eich llawenydd yn gyflawn. 34.

12 Dyma fy nghorchymyn i; Ar i i Thef. 4.9.
 chwi garu eich glydd, fel y cerais i chwi. i Petr 4.8.

13 Cariad mwy na hwn nid oes gan Ioan 3.11.
 neb; ^j felly, bod i un roi ei einioes dros ei ^j a 4.21.
 gyfeillion. ^k Rhuf. 5.

14 Chwydychwi yw fy nghyfeillion, os 7, 8.
 gwnewch pa bethau bynnag yr wyf yn eu Eph. 5.2.
 gorchymyn i chwi. ^l Ioan 3.16.

15 Nid ydwyf mwylach yn eich galw yn ^m Pen. 14.
 weision; o blegid y gwas ni wyl beth i 15, 23.
 mae ei arglwydd yn ei wneuthur: ond ni Edrych
 a'ch gelwais chwi yn gyfeillion; o blegid Mat. 12.50.
^m pob

Edrych m pob peth a'r a glywais gan fy Nhad, a Gen. 18. 17. hyfpylais i chwi.
 16 Nid chwia a'm dewisafoch i, ond 10, 19.
 myfi a'ch dewisaf chwi, ac a'ch ordeiniais chwi, fel yr olech ac y dygech ffrwyth, ac yr arholai eich ffrwyth; megis pa beth 19.
 bynnag a ofynoch gan y Tad yn fy enw i, y rhoddo efe i chwi.
 17 Hyn yr wyf yn ei orchymyn i chwi, 15.
 garu o honoch eich gilydd.
 18 Os yw'r byd yn eich casâu chwi, 13.
 chwi a wyddochi gafâu o hono fyfi o'ch 19.
 blaen chwi.
 19 Pe byddech o'r byd, y byd a garai'r eiddo; ond o blegid nad ydych o'r byd, eithr i mi eich dewis allan o'r byd, am 19.
 hynny y mae'r byd yn eich casâu chwi: 17.
 20 Cofiwch yr ymadrodd a ddywedais i wrthych; Nid yw'r gwas yn fwy na'i arglwydd. Os erlidiafant fi, hwy a'ch erlidiant chwithau: os cadwafant fy ngair i, yr eiddoch chwithau hefyd a gadwant.
 21 Eithr hyn oll a wnant i chwi er mwyn fy enw i, am nad adwaenant yr hwn a'm hanfonodd i.
 22 21 Y Oni bai fy nyfod a lefaru wrthynt, ni buafai arnynt bechod: ond yr awrhon nid oes ganddynt eigas am eu pechod.
 23 Yr hwn fydd yn fy nghafâu i, fydd yn casâu fy Nhad hefyd.
 24 Oni bai wneuthur o honof yn eu plith iago 4. 17. y gweithredoedd ni wnaeth neb arall, ni buafai arnynt bechod: ond yr awrhon hwy a wellant, ac a'm casafant i a'm 23.
 Tad hefyd.
 25 Eithr, fel y cyflawnid y gair fydd yfgrifenedig yn eu cyfraith hwynt, Hwy a'm casafant yn ddiachos.
 26 Eithr pan ddél y Diddanydd, yr hwn a anfonaf i chwi oddi wrth y Tad (sef Yspryd y gwirionedd, yr hwn fydd yn deilliaw oddi wrth y Tad) efe a dytiolaetha am danaf fi.
 27 Chwithau hefyd a dytiolaethwch, am eich bod o'r dechreuad gyd â mi.
 1. Ioan 1. 1.

PEN. XVI.

Crist yn cysuro ei ddisgyblion yn erbyn blinder, trwy addewid o'r Yspryd Glân, a thrwy ei ail-gyfodiad, a'i esgyniad: 23 yn eu sicrhâu, y bydd eu gweddïau hwy yn ei enw ef yn gymmeradwy gan ei Dad.
 33 Tangnesedd yng Nghrist; ac yn y byd gorthrymder.

33. Y PETHAU hyn a ddywedais i chwi, fel a na rwyftr chwi.
 2 Hwy a'ch bwriant chwi allan o'r synagogau: ac y mae'r awr yn dyfod, y tybia pwy bynnag a'ch lladdo, ei fod yn gwnethur gwafanaeth i Dduw.
 3 A'r pethau hyn a wnant i chwi, o blegid nad adnabuant y Tad, na myfi.
 4 Eithr d y pethau hyn a ddywedais i chwi, fel pan ddél yr awr, y cofioch hwynt, ddarford i mi ddywedyd i chwi: a'r pethau hyn ni ddywedais i chwi o'r dechreuad, am fy mod gyd â chwi.
 5 Ac yn awr yr wyf yn myned at yr hwn a'm hanfonodd, ac nid yw neb o honoch yn gofyn i mi, I ba le yr wyt ti yn myned?
 6 Eithr am i mi ddywedyd y pethau hyn i chwi, triftwch a lanwodd eich calon.

7 Ond yrrwyf fi yn dywedyd gwirionedd i chwi; Buddiol yw i chwi fy myned i ym-aith: canys onidaf fi, ni ddaw y Diddanydd atoch: eithr os mi a af, mi a'i hanfonaf ef atoch.
 8 A phan ddél, efe a argyoedda'r byd o bechod, ac o gyfiawnder, ac o farn: 16, 26.
 9 O bechod, am nad ydynt yn credu ynof fi; 15. 26.
 10 O gyfiawnder, am fy mod yn myned at fy Nhad, ac ni'm gwelwch i mwyach; 33.
 11 O farn, o blegid i tywyflog y byd hwn a farnwyd. 31.
 12 Y mae gennyf etto lawer o bethau i'w dywedyd i chwi, ond ni ellwch eu dwyn yr awrhon. Eph. 2. 2.
 13 Ond pan ddél efe, (sef Yspryd y gwirionedd, efe a'ch tywys chwi i bob gwirionedd: canys ni lefara o hono ei hun; ond pa bethau bynnag a glywo, a lefara efe: a'r pethau fy i ddyfod, a fynega efe i chwi.) Pen. 14.
 14 Efe a'm gogoneddai: canys efe a gymmer o'r eiddo, ac a'i mynega i chwi.
 15 Yr holl bethau fy eiddo'r Tad, ydynt eiddo fi: o herwydd hyn y dywedais, mai o'r eiddo fi y cymmer, ac y mynega i chwi. Pen. 17.
 16 Ychydig ennyd, ac ni'm gwelwch: a thrachefu ychydig ennyd, a chwi a'm gwelwch; am fy mod yn myned at y 10. 33.
 Tad.
 17 Am hynny y dywedodd rhai o'i ddisgyblion wrth eu gilydd, Beth yw hyn y mae efe yn ei ddywedyd wrthym, Ychydig ennyd, ac ni'm gwelwch: a thrachefu ychydig ennyd, a chwi a'm gwelwch: ac, Am fy mod yn myned at y Tad?
 18 Am hynny hwy a ddywedafant, Beth yw hyn y mae efe yn ei ddywedyd, Ychydig ennyd? ni wyddom ni beth y mae efe yn ei ddywedyd.
 19 Yna y gwybu'r Iesu eu bod hwy yn ewyllysio gofyr iddo; ac a ddywedodd wrthynt, Ai ymofyn yr ydych â'ch gilydd am hyn, o blegid i mi ddywedyd, Ychydig ennyd, ac ni'm gwelwch: a thrachefu ychydig ennyd, a chwi a'm gwelwch?
 20 Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, Chwi a wylwch ac a alerwch, a'r byd a lawenycha: eithr chwi a fyddwch drifion; ond eich triftwch a droir yn llawenydd.
 21 Gwraig wrth egor, fydd mewn triftwch, am ddyfod ei hawr: eithr wedi geni y plentyn, nid yw hi yn cofio ei gofod mwyach, gan lawenydd geni dyn i'r byd. 17.
 22 A chwithau am hynny ydych yr awrhon mewn triftwch: eithr mi a ymwelaf â chwi drachefn, a'ch calon a lawenycha, a'ch llawenydd ni ddwg neb oddi arnoch. 1.
 23 A'r dydd hwnnw ni ofynwch ddim i mi. O'n wir, yn wir, meddaf i chwi, Pa bethau bynnag a ofynoch i'r Tad yn fy enw, efe a'r rhydd i chwi. 11.
 24 Hyd yn hyn ni ofynafoch ddim yn fy enw i: gofynwch, a chwi a gewch; fel y byddo eich llawenydd yn gyflawn. Pen. 14. 13.
 25 Y pethau hyn a lefarais wrthych mewn damhegion: eithr y mae yr awr yn dyfod, pan a lefarwyf wrthych mewn damhegion mwyach, eithr y mynegaf i chwi yn eglur am y Tad.
 26 Y dydd hwnnw y gofynwch yn fy enw: ac nid wyf yn dywedyd i chwi, y gweddiat fi ar y Tad trofoc: 27 Canys

27 Canys y Tad ei hun fydd yn eich caru chiwi, am i chiwi fy ngharu i, a
 Pen. 3. 13. chredu fy nyfod i allan oddi wrth
 a 17. 8. Dduw.
 Pen. 13. 3. 28 Mi a ddaethum allan oddi wrth y
 Tad, ac a ddaethum i'r byd: trachefn yr
 wyf yn gadael y byd, ac yn myned at y
 Tad.
 29 Ei ddisgyblion a ddywedasant wrtho,
 Wele, yr wyt ti yn awr yn dywedyd yn
 eglur, ac nid wyt yn dywedyd un ddam-
 meg.
 Pen. 17. 8. 30 Yn awr y gwyddom y gwyddost
 Mat. 26. bob peth, ac nid rhaid i't ymofyn o neb â
 31. thi: wrth hyn y'r ydym yn credu ddyfod
 Marc 14. o honot allan oddi wrth Dduw.
 27. 31 Yr Iesu a'u hatterbodd hwynt, A
 Pen. 20. ydych chiwi yn awr yn credu?
 10. 32 Wele, y mae yr awr yn dyfod, ac yr
 awrhon hi a ddaeth, y gwalgenir chiwi
 + P'w. * bob un + at yr eiddo, ac y gadewch fi
 gartref.
 Pen. 8. 29. yn unig: ac y nid wyf yn unig, o blegid
 a 14. 10. y mae'r Tad gyd â myfi.
 * Efaï. 9. 6. 33 Y pethau hyn a ddywedais wrth-
 Pen. 14. 27. ych, fel y caffech dangnefedd yno.
 Rhuf. 5. 1. Yn y byd gorthrymder a gewch: eithr
 Eph. 2. 14. cymmerwch gyfrw, myfi a orchfygais y
 Col. 1. 20. byd.

PEN. XVII.

1 Crist yn gweddio ar ei Dad am ei ogo-
 neddu ef; 6 am gadw ei apostolion i
 mesur undeb 17 a holl ffyddloniaid eraill,
 gyd ag ef yn y nefedd.

33.

Y PETHAU hyn a lefarodd yr Iesu, ac
 efe a gododd ei lygaid i'r nef, ac a
 ddywedodd, Y Tad, a daeth yr awr; go-
 gonedda dy Fab, fel y gogoneddo dy Fab
 dithau:
 Pen. 12. 2. Megis y rhoddaist iddo awdurdod
 a 13. 32. ar bob cnawd, fel am y cwbl a rodddaist
 Mat. 11. iddo, y rhoddaist eife iddynt fywyd tragy-
 27. Pen. 3. 35. wyddol.
 a 5. 27. 3 A e hyn yw'r bywyd tragywyddol;
 1 Cor. 15. iddynt dy adnabod di yr unig wir Dduw,
 a hwn a anfonais ti, Iesu Grif.
 Phil. 2. 10. 4 Mi a'th ogoneddais di ar y ddaear;
 Heb. 2. 8. e mi a gwlbiais y gwaith a rodddaist i mi
 * Efaï. 53. i'w wneutlur.
 11. 5 Ac yr awrhon, O Dad, gogonedda
 Jer. 9. 24. di fyfi gyd â thi dy hun, a'r gogoniant
 Pen. 13. oedd i mi gyd â thi cyn bod y byd.
 32. 6 Mi a eglurais dy enw i'r dynion a
 a 14. 13. rodddaist i mi allan o'r byd; eiddot ti oedd-
 Pen. 4. 34. ynt, a thi a'u rhoddaist hwynt i mi; a hwy
 a 19. 30. agadwafant dy air di.
 Pen. 1. 1. 7 Yr awrhon y gwybuant mai oddi
 2. wrthyt ti y mae'r holl bethau a rodddaist
 a 10. 30. i mi:
 a 14. 9. 8 Canys y geiriau a rodddaist i mi, a
 Pen. 6. roddais iddynt hwy; a hwy a'u derbyn-
 37. 39. iafant, ac a wybuant yn wir mai oddi
 a 10. 29. wrthyt, ti y daethum i allan, ac a greda-
 Pen. 8. fant mai tydi a'm hanfonaist i.
 28. 9 Drolynt hwy yr wyf fi yn gweddio:
 a 12. 49. nid dros y byd yr wyf yn gweddio, ond
 a 14. 20. dros y rhai a rodddaist i mi; canys eiddot
 Pen. 16. ti ydynt.
 27. 30. 10 A'r eiddot fi oll fy eiddot ti, a'r
 Pen. 16. eiddot ti fy eiddot fi: a mi a ogoneddwyd
 15. ynddynt.
 11 Ac nid wyf mwyach yn y byd, ond
 Judas 1. y rhai hyn fy yn y byd, a myfi fydd
 y dyfod attat ti. Y Tad sancteiddiol,
 + yn. cadw hwynt + trwy dy enw, y rhai a

rodddaist i mi; a fel y byddont un, a megis
 ninnau.
 12 Tra fum gyd â hwynt yn y byd, o mi
 a'u cedwais yn dy enw: y rhai a rodddaist i
 mi, a gedwais, ac ni chollwyd o honynt
 ond mab y golledigacath; a fel y cyflawn-
 id yr ysgrythyr.
 13 Ac yr awrhon yr wyf yn dyfod attat:
 a'r pethau hyn yr wyf yn eu llefaru yn y
 byd, fel y caffont fy llawenydd i yn gy-
 flawn ynddynt eu hunain.
 14 Myfi a roddais iddynt hwy dy air di:
 a'r byd a'u cafaodd hwynt, o blegid nad
 ydynt o'r byd, megis nad ydwyf finnau
 o'r byd.
 15 Nid wyf yn gweddio ar i ti eu cym-
 meryd hwynt allan o'r byd, eithr a'r ti
 eu cadw hwynt rhag y drwg.
 16 O'r byd nid ydynt, megis nad wyf
 finnau o'r byd.
 17 Sancteiddia hwynt + yn dy wiri-
 onedd: a dy air fydd wirionedd.
 18 Fel yr anfonais fi i'r byd, felly yr i
 anfonais innau hwythau i'r byd.
 19 Ac e'r eu mwyn hwy yr wyf yn fy +
 sancteiddio fy hun, fel y byddont hwythau
 wedi eu + sancteiddio + yn y gwirionedd.
 20 Ac nid wyf yn gweddio dros y
 rhai hyn yn unig, eithr dros y rhai hefyd
 a gredant yno fi trwy eu hymadrodd
 hwynt:
 21 Fel y byddont oll yn un; megis
 yr wyt ti, y Tad, yno fi, a minnau ynot
 ti: fel y byddont hwythau un ynom ni:
 fel y credo y byd mai tydi a'm hanfon-
 aist i.
 22 A'r gogoniant a rodddaist i mi, a
 roddais iddynt hwy: a fel y byddont un,
 megis yr ydym ni yn un:
 23 Myfi ynddynt hwy, a thithau ynot +
 fi; fel y byddont wedi eu perffectio yn un,
 ac fel y gwypo'r byd mai tydi a'm han-
 fonaist i, a charu o honot hwynt, megis y
 ceraist fi.
 24 Y Tad, y rhai a rodddaist i mi, a
 yr wyf yn ewyllysio, lle yr wyf fi, fod
 o honynt hwythau hefyd gyd â myfi;
 fel y gwelont y ngogoniant a rodddaist i
 mi: ohlegid ti a'm ceraist cyn feiliad y byd.
 25 Y Tad cyflawn, e nid adnabu y byd
 dydi: eithr e mi a'th adnabum, a'r rhai
 hyn a wybu mai tydi a'm hanfonaist i.
 26 Ac mi a hyfpyfais iddynt dy enw, ac i
 a'i hyfpyfais: fel y byddo ynddynt hwy y
 cariad a'r hwn y ceraist fi, a minnau
 ynddynt hwy.

Pen. 7. 29. a 8. 55. a 10. 15. Pen. 16. 27.
 Adn. 8. Pen. 15. 9.

PEN. XVIII.

1 Judas yn bradychu'r Iesu. 6 Y swyddog-
 ion yn syrthio i'r llawr. 10 Petr yn torri
 chys Malchus. 12 Daf yr Iesu, a'i ddwyn
 at Annas, a Chaiaphas. 15 Petr yn gwadu
 Crist. 19 Holi'r Iesu ger bron Caiaphas;
 28 a cher bron Pilat. 36 Ei deyrnas ef.
 40 Yr Iuddewon yn dymuno cael gollwng
 Barabbas yn rhidd.

G WEDI a'r Iesu ddywedyd y geiriau
 hyn, efe a aeth allan, efe a'i ddis-
 gyblion, dros a'fson Cedron, lle'r oedd Marc
 gardd, i'r hon yr aeth efe a'i ddisgyblion.
 2 A Judas hefyd, yr hwn a'i bradychodd
 ef, a adwaenai y lle: o blegid mynych y
 cyrchafai yr Iesu a'i ddisgyblion yno.
 3 Judas

33.

Brad
 Mat. 2
 57.
 Marc 14
 43.
 Luc 22.
 Act. 1.

Pen
 12.
 Mat
 51.
 Marc
 47.
 Luc
 50.

Mat
 22.
 a 26
 42.

Ed
 Mat
 57.
 Luc
 42.

nas
 dda
 yr
 rhu
 Ga
 yr

effe
 ad
 i p
 50
 58
 M
 54
 L
 1
 60

* Mat. 26. 3° Judas gan hynny, wedi iddo gael byddin a swyddogion gan yr arch-offeiriad a'r Phariieaid, a ddaeth yno â lanternau, a lampau, ac arfau.

Luc 22. 47. 4 Yr Iesu gan hynny, yn gwybod pob peth a oedd ar ddyfod arno, a aeth allan, ac a ddywedodd wrthynt, Pwy yr ydych yn ei geisio?

Act. 1. 16. 5 Hwyl a attebafant iddo, Iesu o Nazareth. Yr Iesu a ddywedodd wrthynt, Myfi yw. A Judas, yr hwn a'i bradychodd ef, oedd hedyd yn sefyll gyd â hwynt.

6 Cyn gynted gan hynny ag y dywedodd efe wrthynt, Myfi yw hwyl a aethant yn wryg eu cefnau, ac a syrthiant i lawr.

7 Am hynny efe a ofynodd iddynt drachefn, Pwy yr ydych yn ei geisio? A hwyl a ddywedafant, Iesu o Nazareth.

8 Yr Iesu a attebodd, Mi a ddywedais i chwi mai myfi yw. Am hynny os myfi yr ydych yn ei geisio, gadewch i'r rhai'n fyned ymaith:

9 Fel y cyflawnid y gair a ddywedafai efe, O'r rhai a roddait i mi, ni chollais i'r un.

* Pen. 17. 12. 10° Simon Petr gan hynny â chanddo gleddyf, a'i tynnodd ef, ac a darawodd was yr arch-offeiriad, ac a dorodd ymaith ei glust ddeheu ef: ac enw y gwas oedd Malchus.

* Mat. 26. 51. 11 Am hynny yr Iesu a ddywedodd wrth Betr, Dod dy gleddyf yn y wain: y cwppan a roddes y Tad i mi, onid yfais ef?

Marc 14. 47. 12 Yna'r fyddin, a'r milwriad, a swyddogion yr Iuddewon, a ddaliafent yr Iesu, ac a'i rhwymafent ef.

Luc 22. 49, 50. 13 Ac a'i dygalant ef at Annas yn gyntaf (canys chwegrwn Caiaphas, yr hwn oedd arch-offeiriad y swyddyn honno, ydoedd efe) +

* Edrych Mat. 26. 57. 14° A Chaiaphas oedd yr hwn a gyng-horafai i'r Iuddewon, mai buddiol oedd farw un dyn dros y bobl.

* Luc 3. 2. 15° Ac yr oedd yn canlyn yr Iesu, Simon Petr, a disgybl arall. A'r disgybl hwnnw oedd adnabyddus gan yr arch-offeiriad, ac efe a aeth i mewn gyd â'r Iesu i + llys yr arch-offeiriad.

* Ac Annas a ddanfmodd yr Iesu yn rhwym at Caiaphas yr arch-offeiriad, adn. 24. 16° A Phetr a safodd wrth y drws allan. Yna y disgybl arall yr hwn oedd adnabyddus gan yr arch-offeiriad a aeth allan, ac a ddywedodd wrth y ddryfores, ac a ddug Betr i mewn.

* Pen. 11. 50. 17 Yna y dywedodd y llanges oedd ddryfores wrth Betr, Onid wyt tithau o ddisgyblion y dyn hwn? Dywedodd yntau, Nac wyf.

* Mat. 26. 58. 18 A'r gweision a'r swyddogion, gwedi gwneuthur tan glo (o herwydd ei bod hi yn oer) oeddynt yn sefyll, ac yn ymdwymno: ac yr oedd Petr gyd â hwynt yn sefyll, ac yn ymdwymno.

Marc 14. 54. 19° A'r arch-offeiriad a ofynodd i'r Iesu am ei ddisgyblion, ac am ei athrawiaeth.

Luc 22. 54. 20 Yr Iesu a attebodd iddo, Myfi a lefarais yn eglur wrth y byd: yr oeddw'n bob amler yn athrawiaethu yn y synagog, ac yn y deml, lle mae'r Iuddewon yn ymgynnull bob amser; ac yn ddargel ni ddywedais i ddim.

* Mat. 26. 69. 21 Paham yr wyt ti yn gofyn i mi? gofyn i'r rhai a'm clywiant, beth a ddywedais wrthynt: wele, y rhai hynny a wyddant pa bethau a ddywedais i.

* Pen. 7. 26. 22 Wedi iddo ddyweddyd y pethau hyn, un o'r swyddogion a'r oedd yn sefyll ger

llaw, a a roddes + gernod i'r Iesu, gan^a Jer. 20. 2. ddyweddyd, Ai felly yr wyt ti yn ateb yr Act. 23. 2. arch-offeiriad? + ffonodd.

23 Yr Iesu a attebodd iddo, Os drwg y neu, wial-dywedais, tyftiolaetha o'r drwg; ac os da, ennod.

24° Ac Annas a'i hanfonasai ef yn^o Mat. 26. rhwym at Caiaphas yr arch-offeiriad 57.

25° A Simon Petr oedd yn sefyll, ac^o Mat. 26. yn ymdwymno. Hwylthau a ddywedafant 69, 71.

wrtho, Onid wyt tithau hedyd o'i ddi- Marc 14. gyblion ef? Yntau a wadodd, ac a ddy- 69.

wedodd, Nac wyf. Luc 22. 58.

26 Dywedodd un o weision yr arch-offeiriad (câr i'r hwn y torasai Petr ei glust) Oni welais i di gyd ag ef yn yr ardd?

27 Yna Petr a wadodd drachefn; ac^o Pen. 13. yn y man y canodd y ceiliog. 38.

28° Yna y dygalant yr Iesu oddi wrth^o Mat. 27. 2. Caiaphas, + i'r dadleudy: a'r bore ydoedd Marc 15. 1. hi; + ac nid aethant hwy i mewn i'r dad- Luc 23. 1. leudy, rhag eu halogi; eithr fel y gallent + Neu, swytta i'r pasg. i dy Pilat.

29 Yna Pilat a aeth allan attynt, ac a Mat. 27. 27. ddywedodd, Pa achwyn yr ydych chi yn^o Act. 10. ei ddwyn yn erbyn y dyn hwn? 28.

30 Hwyl a attebafant ac a ddywedafant a 11. 3. wrtho, Oni bai fod hwn yn ddrwgweithredwr, ni thraddodafem ni ef attat ti.

31 Am hynny dywedodd Pilat wrthynt, Cymmerwch chiw ef, a bennwch ef yn ol eich cyfraith chiw. Yna yr Iuddewon a ddywedafant wrtho, Nid cyfreithlon i ni ladd neb:

32° Fel y cyflawnid gair yr Iesu, yr hwn^o Mat. 26. a ddywedafai efe, gan arwyddocau o ba 19. aneu y byddai farw. Pen. 12. 32.

33° Yna Pilat a aeth drachefn i'r dad-^o Mat. 27. leudy, ac a alwodd yr Iesu, ac a ddywed- 11. odd wrtho, Ai ti yw Brenhin yr Iuddewon?

34 Yr Iesu a attebodd iddo, Ai o honot dy hun yr wyt ti yn dyweddyd hyn, ai eraill a'i dywedafant i ti am danaf fi?

35 Pilat a attebodd, Ai Iuddew ydwyf fi? Dy genedl dy hun a'r arch-offeiriad a'th draddodafant i mi. Beth a wnaethost ti?

36° Yr Iesu a attebodd, Y Fymhrenhin-^o Tim. 6. iaeth i mid yw o'r byd hwn. Pe o'r byd 13. hwn y byddai fy mrenhiniaeth i, fy ngweis- y Pen. 6. ion i a ymdrechent, fel na'm rhoddid i'r 15. Iuddewon: ond yr awr hon nid yw fy mrenhiniaeth i oddi yma.

37 Yna y dywedodd Pilat wrtho, Wrth hynny ai Brenhin wyt ti? Yr Iesu a attebodd, Yr ydwyf ti yn dyweddyd mai Brenhin wyf fi. Er mwyn hyn y'm ganned, ac er mwyn hyn y daethum i'r byd, fel y tyftiolaethwn i'r gwirionedd. Pob un a'r^o fydd o'r gwirionedd, fydd yn^o Ioan 3. gwrando fy lleferydd i. 19.

38 Pilat a ddywedodd wrtho, Beth yw gwirionedd? Ac wedi iddo ddyweddyd hyn, efe a aeth allan drachefn at yr Iudde-^o Mat. 27. won, ac a ddywedodd wrthynt, + Nid wyf 24. fi yn cael dim + achos ynddo ef.

39° Eithr y mae gennych chiw ddefod, Pen. 19. 4. i mi ollwng i chwi un yn rhydd ar y + bai arno. pag: a fyynnwch chiw gan hynny i mi^o Mat. 27. ollwng yn rhydd i chwi Frenhin yr Iudde- 15. dewon?

40° Yna y llefasant oll drachefn, gan Luc 23. 17. ddyweddyd, Nid hwnnw, ond Barabbas. + Act. 3. 14.

A'r Barabbas hwnnw oedd leidr. + Luc 23. 19.

PEN. XIX.

1 Fflan-gellu Crist, a'i goron a drain, a'i guro. 4 Pilat yn chwennych ei ollwng ef yn rhydd; etto wedi ei orchfygu gan Iesu yn Iuddewon, yn ei roddi ef i'w groes-hoelio. 23 Burow oel-brennau ar ei ddillad ef: 26 yntau yn gorchymyn ei fam i Ioan; 28 ac yn marw. 31 Gwanu ei yflys ef. 38 Joseph a Nicodemus yn ei gladdu ef.

33.

* Mat. 27.

26.

Marc 15.

15.

+ ffonodi-

au.

+ achos.

* Lef. 24.

16.

* Mat. 26.

56.

Pen. 5. 18.

a 10. 33.

* Act. 17. 7.

* Mat. 27.

62.

* Gen. 49.

10.

* Mat. 27.

26. 31.

Marc 15.

15.

Luc 23. 24.

* Mat. 27.

31. 33.

Marc 15.

16.

+ Y ben-

glogfa.

* Mat. 27.

37.

Marc 15.

26.

Luc 23. 38.

YNA gan hynny a y cymmerodd Pilat yr Iesu, ac a'i fflan-gellodd ef.

2 A'r milwyr a blethafant goron o ddrain, ac a'i gosodafant ar ei ben ef, ac a roisafant wisg o borphor am dano;

3 Ac a ddywedafant, Henffych well. Brenhin yr Iuddewon; ac a roisafant iddo + gernodiau.

4 Pilat gan hynny a aeth allan drachefn, ac a ddywedodd wrthynt, Wele yr wyf fi yn ei ddwyn ef allan i chwi, fel y gwypoch nad wyf fi yn cael ynddo ef un + bai.

5 Yna y daeth yr Iesu allan, yn arwain y goron ddain, a'r wisg borphor. A Philat a ddywedodd wrthynt, Wele y dyn.

6 Yna yr arch-offeiriad a'r iwyddogion, pan wellafant ef, a lefasant, gan ddywedyd, Croes-hoelia, croes-hoelia ef. Pilat a ddywedodd wrthynt, Cymmerwch chwi ef, a chroes-hoeliwch: canys nid wyf fi yn cael dim bai ynddo.

7 Yr Iuddewon a attebafant iddo, b Y mae gennym ni gyfraith, ac wrth ein cyfraith ni efe a ddylai farw, am iddo ei wneuthur ei hun yn Fab Duw.

8 A phan glybu Pilat yr ymadrodd hwnnw, efe a ofnodd ei fwy;

9 Ac a aeth drachefn i'r dadleudy, ac a ddywedodd wrth yr Iesu, O ba le yr wyt ti? Ond ni roes yr Iesu ateb iddo.

10 Yna Pilat a ddywedodd wrtho, Oni ddyweddi di wrthyf fi? oni wyddost ti fod gennyf awdurdod i'th groes-hoelio di, a bod gennyf awdurdod i'th ollwng yn rhydd?

11 Yr Iesu a attebodd, Ni byddai i ti ddim awdurdod arnaf fi, oni bai ei fod wedi ei roddi i ti oddi uchod: am hynny yr hwn a'm traddodes i ti, fydd fwy ei bechod.

12 O hynny allan y ceisiodd Pilat ei ollwng ef yn rhydd: ond yr Iuddewon a lefasant, gan ddywedyd, Os gollyngi di hwn yn rhydd, nid wyt ti yn garedig i Cefar.

13 Pwy bynnag a'i gwnelo ei hun yn frenhin, y mae yn dywedyd yn erbyn Cefar.

14 Yna Pilat, pan glybu yr ymadrodd hwn, a ddug allan yr Iesu; ac a eisteddodd ar yr oriedd-faing, yn y lle a elwir y Palmant, ac yn Hebraeg, Gabbatha.

15 A darpar-wyl y paig oedd hi, ac ynghylch y chweched awr: ac efe a ddywedodd wrth yr Iuddewon, Wele eich Brenhin.

16 Eithr hwy a lefasant, Ymaith ag ef, ymaith ag ef, croes-hoelia ef. Pilat a ddywedodd wrthynt, A groes-hoeliaf fi eich Brenhin chwi? A'r arch-offeiriad a attebafant, Nid oes i ni frenhin ond Cefar.

17 Yna gan hynny efe a'i traddodes ef iddynt i'w groes-hoelio. A hwy a gymmerafant yr Iesu, ac a'i dygafant ymaith.

18 Ac efe gan ddwyn ei groes, a ddaeth i le a elwid + Lef'r ben-glog, ac a elwir yn Hebraeg, Golgotha:

19 Lle y croes-hoeliaf ef, a dau eraill gyd ag ef, un o bob tu, a'r Iesu yn y canol.

20 A Philat a 'sgrifennodd ditl, ac a'i dododd ar y groes. A'r ysgrienen oedd,

IESU O NAZARETH, BRENHIN YR IUDDEWON.

20 Y titl hwn gan hynny a ddarllenodd llawer o'r Iuddewon: o blegid agos i'r ddinas oedd y fan lle y croes-hoeliwyd yr Iesu, ac yr oedd wedi ei 'sgrifenu yn Hebraeg, Groeg, a Lladin.

21 Yna arch-offeiriad yr Iuddewon a ddywedafant wrth Bilat, Na 'sgrifena, Brenhin yr Iuddewon; eithr dywedyd o hono ef, Brenhin yr Iuddewon ydwyf fi.

22 Pilat a attebodd, Yr hyn a 'sgrifena i, a 'sgrifena i.

23 Yna 'r milwyr, wedi iddynt groes-hoelio yr Iesu, a gymmerafant ei ddillad ef (ac a wnaethant bedair rhan, i bob milwr ran) a'i bais ef: a'i bais ef oedd ddi-wriad, wedi ei + gweu o'r cwr uchaf trwyddi oll.

24 Hwytiau a ddywedafant wrth eu gilydd, Na thorriwn hi, ond buriwn goel-brennau am dani, eiddo pwy fydd hi: fel y cyflawnid yr ysgrythyr fydd yn dywedyd. Rhannafant fy nillad yn eu mysg, ac am fy mhais y bwriafant goel-brennau. A'r milwyr a wnaethant y pethau hyn.

25 Ac yroedd yn fesyll wrth groes yr Iesu, ei fam ef, a chwaer ei fam ef, Maur gwraig + Cleophas a Mair Fagdaen.

26 Yr Iesu gan hynny, pan welodd ei fam a'r disgybl yr hwn a garai efe yn fesyll ger llaw, a ddywedodd wrth ei fam, O wraig, wele dy fab.

27 Gwedi hynny y dywedodd wrth y disgybl, Wele dy fam. Ac o'r awr honno allan y cymmerodd y disgybl hi i'w gartref.

28 Wedi hynny yr Iesu, yn gwybod fod pob peth wedi ei orphen weithian, fel y cyflawnid yr ysgrythyr, a ddywedodd, Y mae fychied arnaf.

29 Yr oedd gan hynny lestr wedi ei ofod yn llawn o finegr: a'r hwy a lanwa-fant yfswng o finegr, ac a'i rhoddafant ynghylch isop, ac a'i dodafant wrth ei eneu ef.

30 Yna pan gymmerodd yr Iesu y finegr, efe a ddywedodd, Gorphenwyd: a chan ogwyddo ei ben, efe a roddes i fynu yr 4 yipryd.

31 Yr Iuddewon gan hynny, fel nad arhoai y cyrph ar y groes ar y sabath, o herwydd ei bod yn ddarpar-wyl (canys mawr oedd y dydd sabath hwnnw) a ddeifysafant ar Bilat, gael torri eu hestgeiriau hwynt, a'u tynnu i lawr.

32 Yna y milwyr a ddaethant, ac a dorrasant estgeiriau y cyntaf, a'r llall yr hwn a groes-hoeliaf gyd ag ef.

33 Eithr wedi iddynt ddyfod at yr Iesu, pan wellafant ef wedi marw ciboes, ni thorrasant ei estgeiriau ef.

34 Ond un o'r milwyr a wanodd ei yflys ef a gwaywffon: ac yn y fan a daeth allan waed a dwfr.

35 A'r hwn a'i gwelodd, a dystiolaethodd; a gwir yw ei dystiolaeth: ac efe a'wyr ei fod yn dywedyd gwir, fel y credoch chwi.

36 Canys y pethau hyn a wnaethpwyd, fel y cyflawnid yr ysgrythyr, Ni thorriw algwrn o hono.

37 A thrachefn, ysgrythyr arall fydd yn dywedyd, Hwy a edrychiant ar yr Iesu a wanafant.

38 Ac ar ol hyn, Joseph o Arimatea (yr hwn oedd ddifgybl i'r Iesu, eithr yn guddedig, y rhag ofn yr Iuddewon) a ddeifysodd

* Pen. 3.

2.

2 7. 50.

* Act. 5.

* Mat. 27.

35.

Marc 15.

24.

Luc 23. 34.

+ gweithio.

Pf. 22. 18.

* Mat. 27.

55.

Marc 15.

40.

Luc 23. 49.

+ Clepas.

* Pen. 13.

23.

a 21. 7.

24.

* Luc.

12.

33.

* Mac 2.

Mat. 16.

Luc 24.

+ sabba-

au.

* Pen.

23.

a 21. 7.

24.

* Luc.

12.

* Pen.

40.

* Pen.

44.

* Pf.

Act.

31.

a 13.

* Ma.

5.

* M.

Ma.

i L.

16.

Pe.

ddeisyfodd ar Bilat, gael tynnu i lawr gorph yr Iesu. A Philat a ganiataodd iddo. Yna y daeth ef ac a ddug ymaith gorph yr Iesu.

² Pen. 3. 1, 2. ² 7. 50. 39 A daeth ² Nicodemus hefyd (yr hwn ar y cyntaf a ddaethai at yr Iesu o hyd nos) ac a ddug fyrr ac aloes ynghymmysg, tu a chan-pwys.

² Aet. 5. 6. 40 Yna y cymmerasant gorph yr Iesu, ac a'i rhwymasant mewn lliw'nau, gyd ag aroglau, fel y mae arfer yr Iuddewon ar gladdu.

41 Ac yn y fan-gre lle y croes-hoeliad ef, yr oedd gardd; a bedd newydd yn yr ardd, yn yr hwn ni ddodafid dyn erioed.

42 Ac yno, rhag nefed oedd darpar-wyl yr Iuddewon, am fod y bedd hwnnw yn agos, y rhoddasant yr Iesu.

PEN. XX.

1 Mair yn dyfod at y bedd; 3 a Phetr hefyd ac Ioan; heb wylbod adgyfodi o'r Iesu.

11 Yr Iesu yn ymddangos i Fair Magdalen; 19 ac i Pw ddisgyblion. 24 Anghrediniaeth, a chyffes Thomas. 30 Bod yr ysgrythyr lán yn ddigonol i iachawduriaeth.

Y ² Dydd cyntaf o'r + wythnos, Mair Magdalen a ddaeth y bore, a hi etto yn dywyll, at y bedd; ac a welodd y maen wedi ei dynnu ymaith oddi ar y bedd.

2 Yna y rheddodd hi, ac a ddaeth at Simon Petr, a'r ^b disgybl arall yr hwn yr oedd yr Iesu yn ei garu, ac a ddywedodd wrthynt, Hwv a ddygasant yr Arglwydd ymaith o'r bedd, ac ni wyddom ni pa le y dodasant ef.

3 ^c Yna Petr a aeth allan, a'r disgybl arall; a hwy a ddaethant at y bedd:

4 Ac a redasant ill dau ynghyd: a'r disgybl arall a redodd o'r blaen yn gynt na Phetr, ac a ddaeth yn gyntaf at y bedd.

5 Ac wedi iddo grymmu, efe a ganfu ^d y lliciniau wedi eu gosod: er hynny nid aeth efe i mewn.

6 Yna y daeth Simon Petr yn ei ganlyn ef, ac a aeth i mewn i'r bedd, ac a ganfu y lliciniau wedi eu gosod;

7 ^e A'r napcyn a fuasai am ei ben ef, wedi ei ofod, nid gyd â'r lliciniau, ond o'r neilldu wedi ei blygu mewn lle arall.

8 Yna yr aeth y disgybl arall hefyd i mewn, yr hwn a ddaethai yn gyntaf at y bedd; ac a welodd, ac a gredodd.

9 Canys hvd yn hyn ni wyddent ^f yr ysgrythyr, fod yn rhaid iddo gyfodi o feirw.

10 Yna y disgyblion a aethant ymaith drachefn at yr eiddynt.

11 ^g Ond Mair a safodd wrth y bedd oddi allan, yn wlo: ac fel yr oedd hi yn wlo, hi a ymofyngodd i'r bedd;

12 Ac a ganfu ddau angel mewn gwisgoedd gwynion, yn eistedd, un wrth ben, ac un wrth draed y lle y dodafid corph yr Iesu.

13 A hwy a ddywedasant wrthi, O wraig, paham yr wyt ti yn wlo? Hithau a ddywedodd wrthynt, Am ddwyn o honnynt hwy fy Arglwydd i ymaith, ac na's gwn pa le y dodasant ef.

14 ^h Ac wedi dywedyd o honi hyn, hi a droes drach ei chefn, ac a welodd yr Iesu yn sefyll: ac ni's gwyddai hi mai'r Iesu oedd ef.

15 Yr Iesu a ddywedodd wrthi, O wraig, paham yr wyt ti yn wlo? pwy yr wyt ti yn ei geisio? Hithau yn tybied mae'r garddwr oedd ef, a ddywedodd wrtho, Syr, os tydi a'i dygais ef, dywaid

i mi pa le y dodais ef, a myfi a'i cymmeraf ef ymaith.

16 Yr Iesu a ddywedodd wrthi, Mair. Hithau a droes, ac a ddywedodd wrtho, Rabboni; yr hyn yw dywedyd, Athraw.

17 Yr Iesu a ddywedodd wrthi, Na chyffwrdd â mi; o blegid ni ddyrchefais i etto at fy Nhad: eithr dos at ^k fy mrodyr, ^k Pf. 22. 22^a a dywaid wrthynt, ⁱ Yr wyf yn dyrchafu at fy Nhad i a'ch Tad chwithau, ^m a'm Heb. 2. 11. Duw i a'ch Duw chwithau. ⁱ Pen. 16.

18 Mair Magdalen a ddaeth ac a fynegodd i'r disgyblion, weled o honi hi yr Arglwydd, a dywedyd o hono y pethau yr hyn iddi. ⁿ Marc 16.

19 ^o Yna, a hi yn hwyr, y dydd cyntaf hwnnw o'r + wythnos, a'r drysau yn gauad lle yr oedd y disgyblion wedi ymgafgu i ynglyd rhag ofn yr Iuddewon, daeth yr Iesu, ac a safodd yn y canol, ac a ddywedodd wrthynt, Tangnefedd i chwi. ^{au.}

20 Ac wedi iddo ddywedyd hyn, efe a ddangosodd iddynt ei ddwyllaw, a'i yttlys. 22.

^o Yna'r disgyblion a lawenychasant pan wellant yr Arglwydd.

21 Yna y dywedodd yr Iesu wrthynt drachefn, Tangnefedd i chwi: ^p megis y ^p Mat. 23. danfonodd y Tad fi, yr wyf finnau yn eich danfon chwi. ^{Pen. 17. 18.}

22 Ac wedi iddo ddywedyd hyn, efe a anadlodd arnynt, ac a ddywedodd wrthynt, Derbyniwch yr Yspryd Glân.

23 ^q Pwy bynnag y maddeuoch eu pechodau, maddeuir iddynt; a'r eiddo pwy bynnag a attalioch, hwy a attaliwyd. ^a 18. 18.

24 ^r Eithr Thomas, un o'r deuddeg, yr hwn ^r a elwir Didymus, nid oedd gyd â hwynt pan ddaeth yr Iesu. ^r Pen. 11. 16.

25 Y disgyblion eraill gan hynny a ddywedasant wrtho, Ni a welom yr Arglwydd. Yntau a ddywedodd wrthynt, Oni chaf weled yn ei ddwyllaw ef ôl yr hoelion, a dodi fy mys yn ôl yr hoelion, a dodi fy llaw yn ei yttlys ef, ni chredaf fi.

26 ^s Ac wedi wyth niwrnod, drachefn yr oedd ei ddisgyblion ef i mewn, a Thomas gyd â hwynt. Yna yr Iesu a ddaeth, a'r drysau yn gauad, ac a safodd yn y canol, ac a ddywedodd, Tangnefedd i chwi.

27 Wedi hynny y dywedodd efe wrth Domas, Moes yma dyfys, a gwel fy nwyllaw; ac ^t eityn dy law, a dod yn fy yttlys: ^s Ioan 1. 1.

28 A Thomas a atebodd ac a ddywedodd wrtho, Fy Arglwydd, a'm Duw.

29 Yr Iesu a ddywedodd wrtho, Am i ti fy ngweled, Thomas, y credais: ^t bendi- ^t i Petr 1. 8. gedig yw y rhai ni wellant, ac a gredasant.

30 ^u A llawer hefyd o arwyddion eraill a wnaeth yr Iesu yng ydydd ei ddisgyblion, y rhai nid ydynt ygritenedig yn y llyfr hwn.

31 ^v Eithr y pethau hyn a ygritewyd, fel y credoch chwi mai yr Iesu yw Crist, Mab Duw; a chan gredu, y caffoch fywyd yn ei enw ef.

PEN. XXI.

1 Ei ddisgyblion yn adnabod Crist ar ei ailymddangosiad, wrth y ddalfa farw o bysgod: 12 yntau yn ciniarwa gyd â hwynt: 15 yn rhoddi gorchymyn marw ar Betr, i borthi ei wlo ef a'i ddesaid: 18 yn ei rybuddio ef o'i farwolaeth: 22 yn cryddu ei brysurdeb ef ynghylch Ioan. 25 Y diben.

G ^w EDI'r pethau hyn, yr Iesu a ymddangosodd drachefn i'w ddisgyblion wrth for Tiberias: ac fel hyn yr ymddangosodd.

Yr

- ^a Pen. 1. 2 Yr oedd ynghyd Simon Petr, a Thomas yr hwn a elwir Didymus, a ^a Nathan-ael o Gana yug Ngaleia, a ^b meibion Zebedeus, a dau eraill o'i ddifgyblion ef.
- ^a Mat. 4. 3 Dywedodd Simon Petr wrthynt, Yr wyf fi yn myned i dyfgota. Dywedafant wrtho, Yr ydym ninnau hefyd yn dyfod gyd â thi. A hwy a aethant allan, ac a ddringafant i long yn y man: a'r nos hono ni ddaliafant ddim.
- ^c Pen. 20. 4 A phan ddaeth y bore weithian, safodd yr Iesu ar y lan: eithr y difgyblion ni wyddent mai'r Iesu ydoedd.
- ^a Luc 24. 5 Yna ^d yr Iesu a ddywedodd wrthynt, + O blant, a oes gennych ddim bwyd?
- ^a Neu, 4 Hwythau a atebafantiddo, Nac oes.
- ^a Luc 5. 4 6 Yntau a ddywedodd wrthynt, ^c Bwr- iwech y rhwyd i'r tu deheu i'r llong: a chwi a gewch. Hwy a fwiafant gan hynny; ac ni allent bellach ei thynnu, gan y lliaws pysgod.
- ^f Pen. 13. 7 Am hynny ^f y difgybl hwnnw yr oedd yr Iesu yn ei garu a ddywedodd wrth Petr, Yr Arglwydd yw. Yna Simon Petr, pan glybu mai yr Arglwydd oedd, a wregy- fodd ei amwŷ (canyis noeth oedd efe) ac a'i bwriodd ei hun i'r môr.
- ^a 20. 2 8 Eithr y difgyblion eraill a ddaethant mewn llong (o blegid nid oeddynt bell oddi wrth dir, ond megis dau can cufydd) dan lusgo y rhwyd â'r pysgod.
- 9 A chyn gynted ag y daethant i dir, hwy a welent dan o farwor wedi ei ofod, a physgod wedi eu dodi arno, a bara.
- 10 Yr Iesu a ddywedodd wrthynt, Dyg- wch o'r pysgod a ddaliafoch yr awrhon.
- 11 Simon Petr a elgynodd, ac a dyn- nodd y rhwyd i dir, yn llawn o bysgod mawrion, cant a thri ar ddeg a deugain: ac er bod cymmaint, ni thorodd y rhwyd.
- ^a Act. 10. 12 Yr Iesu a ddywedodd wrthynt, ^c Deuwch, ciniawwch. Eithr ni feiddiai neb o'r difgyblion ofyn iddo, Pwy wyt ti? am eu bod yn gwybod mai yr Arglwydd oedd.
- ^a Edrych 13 Yna y daeth yr Iesu, ac a gymmerth Pen. 20. fara, ac a'i rhoddes iddynt, a'r pysgod yr 29. 26. un modd.
- 14 Y drydedd waith hon yn awr yr ymddangosodd yr Iesu i'w ddifgyblion, wedi iddo gyfodi o feirw.
- 15 Yna gwedi iddynt giniawa, yr Iesu a ddywedodd wrth Simon Petr, Simon *mab Jona*, a wyt ti yn fy ngharu i yn fwy

na'r rhai hyn? Dywedodd yntau wrtho, Ydwyl, Arglwydd; ti a wyddost fy mod yn dy garu di. Dywedodd yntau wrtho, Portha fy wyn.

16 Efe a ddywedodd wrtho drachefn yr ail waith, Simon *mab Jona*, a wyt ti yn fy ngharu i? Dywedodd yntau wrtho, Ydwyl, Arglwydd; ti a wyddost fy mod yn dy garu di. Dywedodd yntau wrtho, + Bu + Portha geilia fy nefaid.

17 Efe a ddywedodd wrtho y drydedd waith, Simon *mab Jona*, a wyt ti yn fy ngharu i? Petr a driftoodd, am iddo ddy- wedyd wrtho y drydedd waith, A wyt ti yn fy ngharu i? Ac efe a ddywedodd wrtho, Arglwydd, ti a wyddost bob peth: ti a ^a Pen. 16. wyddost fy mod i yn dy garu di. Yr Iesu 30. a ddywedodd wrtho, Portha fy nefaid.

18 Yn wir, yn wir, meddaf i ti, Pan ^a Pen. 13. oeddit ieuange, ti a'th wregysfaist dy hun, 36. ac a rodiast lle y mynnais: eithr pan elech ^a Act. 12. 3. yn hen, ti a eityni dy ddwyllaw, ac arall 4. a'th wregysa, ac a'th arwain lle ni fynnit.

19 A hyn a ddywedodd efe, gan arwyddo ^a 1 trwy ba fath angyb y gogoneddai efe? ^a 2 Petr. 1. Dduw. Ac wedi iddo ddywedyd hyn, efe 14. a ddywedodd wrtho, Canlyn fi.

20 Phetr a drodd, ac a welodd m y ^a Pen. 13. difgybl yr oedd yr Iesu yn ei garu, yn can- 23. 25. lyn (yr hwn hefyd a bwyfais ar ei ddwy- a 20. 2. fron ef ar fwypp, ac a ddywedafai, Pwy, Arglwydd, yw yr hwn a'th fradycha di?)

21 Pan welodd Petr hwn, efe a ddywed- odd wrth yr Iesu, Arglwydd, ond beth a *wna hwn?*

22 Yr Iesu a ddywedodd wrtho, Os mynnaf iddo aros hyd oni ddelwyf, beth *yw hynny* i ti? canlyn di fyfi.

23 Am hynny yr aeth y gair yma allan ym mhiliu y brodyr, na fyddai y difgybl hwnnw farw: ac ni ddywedafai yr Iesu wrtho na fyddai efe farw: ond, Os myn- naf iddo aros hyd oni ddelwyf, beth *yw hynny* i ti?

24 Hwn yw'r difgybl fydd yn tyfio- laethu am y pethau hyn, ac i'grifenodd y pethau hyn; ac a ni a wyddom fod ei ^a Pen. 19. dyfolaeth ef yn wir. 35.

25 Ac y mae hefyd lawer o bethau ^a 3 Ioan 12. eraill a wnaeth yr Iesu, y rhai ped ysgri- ^a Pen. 20. fenid y cynhwysai y byd y llyfrau a i'grif- ^a Amos 7. fenid. Amen. 10.

1 ACTAU, NEU, WEITHREDOEDD YR APOSTOLION SANCTAIDD.

PEN. I.

Crist, er mwyn paratōi ei apostolion i weled ei ddyrchafiad ef, yn eu casglu hwy ynghyd i fynydd yr Olerwydd; ac yn gorchymyn iddynt ddifgwyl yn Jerusaleu am ddanfon yr Yspryd Glân; ac yn addaru cyn nemmawr o ddyddiau ei anfon ef; trwy rin: wedd yr hwn y byddiwynt yn dystion iddo ef hyd eithaf- oedd y ddacae. 9 Ar ol ei ymddyrchafiad ef, y mae dau angel yn ei rhybuddio hwy i ymadael, ac i roddi eu meddyliau ar ei ail- dyfodiad ef. 12 Hwythau felly yn dy- chwyld, a chan ymrōi i weddi, yn dewis Matthias yn apostol yn lle Judas.

Bl. yr
Argl.

33.

^a Luc 1. 3.

^b Mat. 16.

19.

Luc 9. 51.

1 Tim. 3.

16.

Y TRAETHAWD cyntaf a wnaethum, O ^a Theophilus, am yr holl bethau a ddechreuodd yr Iesu eu gwnentur a'u dyfgu,

2 Hyd y dydd y derbyniwyd ef i fynu,

2

wedi iddo trwy yr Yspryd Glân ^c roddi ^c Mat. 28. gorchymynion i'r apostolion a etholafai: 19.

3 I'r rhai hefyd yr ymddangosodd efe ^c Marc 16. yn fwy wedi iddo ddirodded, trwy lawer o ^c 15. arwyddion sicr; gan fod yn weledig iddo ^c Ioan 20. ynt dros ddeugain niwrnod, a dywedyd y ^c 21. pethau a berthynant i deyrnas Dduw.

4 Ac wedi a ymgynnull gyd â hwynt, ^c Marc 16. efe a orchymynodd iddynt, nad ymadaw- ^c 14. ent o Jerusaleu, eithr difgwyl am addew- ^c Ioan 20. id y Tad, i yr hwn, *eb efe*, a glywioch ^c 19. gennyf fi: ^c a 21. 1.

5 O blegid Ioan yn ddiâu a feddyddiodd ^c 1 Cor. 15. â dwf; ond chwi a feddyddir â'r Yspryd ^c 5. Glân, cyn nemmawr o ddyddiau.

+ Neu, *cyttal*, neu, *gyd-fwytta â hwynt*. ^c Ioan 14. 16, 26, 27. ^c a 15. 26. ^c a 16. 7. ^c Mat. 3. 11. ^c Pen. 11. 16. ^c a 19. 4. ^c Joël 3. 18. ^c Pen. 2. 4. ^c a 11. 15.

6 Gan

6 Gan hynny wedi eu dyfod hwy yng-
hÿd, hwy a ofynasant iddo, gan ddywedyd,
1 Mat. 24. 3. 'Arglwydd, ai'r pryd hwn y rhoddi dra-
chefn y frenhiniaeth i Israel?
2 Mat. 24. 7 Ac efe a ddywedodd wrthynt, * Ni
pherthyn i chwi wybod yr amfaroedd na'r
Marc 13. 32. prydiau y rhai a ofododd y Tad yn ei fedd-
iant ei hun.
3 Pen. 2. 8 Eithr chwi a dderbyniwch nerth y'r
1, 4. Yspryd Glân wedi y delo efe arnoch; ac
4 Neu, a fyddwch dyllion i mi yn Jerufalem,
pan ddêl yr Yspryd Glân ar-
noch.
5 Luc 24. 48. 10 Ac fel yr oeddynt yn edrych yn ddy-
fal tu a'r nef, ac efe yn myned i fynu, wele,
dan wr a safodd ger llaw iddynt mewn
Adn. 22. 51. o'gwig wen;
6 Luc 24. 51. 11 Y rhai hesyd a ddywedasant, Chwi
wyr o Alilea, paham y sefwich yn edrych
tu a'r nef? y'r Iesu hwn yr hwn a gym-
merwyd i fynu oddi wrthynt i'r nef, a
3 Pen. 10. 3. ddaw felly yn yr un modd ag y gweloch
ef yn myned i'r nef.
4 Dan. 7. 13. Mat. 24. 30. 12 Yna y troisfant i Jerufalem, o'r my-
nydd a elwir Olewydd, yr hwa fydd yn
Marc 13. 36. Luc 21. 27. agos i Jerufalem, sef taith diwrnod sab-
bath.
13 Ac wedi eu dyfod i mewn, hwy a
aethant i fynu i oruch-ydafell, lle yr oedd
Ioan 14. 3. 1 Thef. 1. 10. Dat. 1. 7. 1 Mat. 10. 3. 1 Judas 1. 1 Pen. 2. 1, 46. 1 Mat. 13. 55. 1 Pf. 41. 9. 1 Ioan 13. 18. a 18. 3. 1 Luc 6. 16. 1 Mat. 27. 5, 7, 8. 1 Pf. 69. 25. 1 Pf. 109. 8. 1 fwydd. 1 Adn. 9. 10. 1 Ioan 15. 27. Adn. 8. 1 Pen. 4. 33. 1 Sam. 16. 7. 1 Cron. 28. 9. a 29. 17. 1 Jer. 11. 20. 17. 10. 1 Pen. 15. 8. 1 Dat. 2. 23. 1 Tydi, Arglwydd, e yr hwn a wyddost

galonnau pawb, dangos pa un o'r ddau
hyn a etholaist,

25 I dderbyn rhan o'r weinidogaeth hon,
a'r apostoliaeth, o'r hon y cyfeiliornodd
Judas, i fyned i'w le ei hun.

26 A hwy a fwriasant eu coel-brennau
hwynt: ac ar Fatthias y syrthiodd y coel-
bren; ac efe a gyfrifwyd gyd â'r un apostol
ar ddeg.

PEN. II.

1 Yr apostolion, wedi eu llennu d'r Yspryd
Glân, yn llefaru ag amryw dafodau; a
rhai yn rhyfeddu o'u plegid; ac eraill yn
eu gwatwar: 14. a Phetr yn eu hargyhoeddi
hwy; ac yn dangos fod yr apostolion yn
llefaru trwy nerth yr Yspryd Glân; a bod
yr Iesu wedi cyfodi oddi wrth y meirni,
a dyrchafu i'r nefoedd; a thynwalle o hono
yr Yspryd Glân; ac mai efe oedd y Mesiias;
gair a wyddent hwy ei fod yn brofedig gan
Dduw, trwy ei wrthyau, a'i rhyddodau,
a'i arwyddion; a chweddi ei groes-helio,
nid heb ei derfynedig gyngor, a'i rag-
wybodaeth ef. 37 Petr yn bedyddio llawer
o'r rhai a droisid: 41 y rhai wedi hynny
fydd yn cytall yn ddurwyl ac yn gariadus.
Yr apostolion yn gawneuthur gwrythiau la-
wer; a Duw bemydd yn ychwanegu ei
eglwys.

A wedi dyfod a dydd y Pentecost, b yr
oeddynt hwy oll yn gyrtu yn yr un 33.

lle. 2 Ac yn ddifymmwrth y daeth fwn o'r 15. Deut. 16. 9. 1 Pen. 1. 14. 1 Pen. 4. 31.

nef, megis gwÿnt nerthol yn rhuthro, ac a
lanwodd yr holl dylle yr oeddynt yn eistedd.

3 Ac ymddangofodd iddynt dafodau gwa-
hanedig megis o dân, ac efe a eisteddodd ar
bob un o honynt.

4 A d hwy oll a lánwyd â'r Yspryd Glân, d Pen. 1. 5. ac a ddechreuasant e lefaru a thafodan e Marc 16. eraill, megis y rhoddes yr Yspryd iddynt 17. ymadrodd Pen. 10. 46. 1 Cor. 12. 10, 28, 30. a 13. 1. a 14. 2, &c.

5 Ac yr oedd yn trigo yn Jerufalem, 1 Iudewon, gwÿr bucheddol o bob cenedl
dau y nef.

6 Ac wedi myned y gair o hyn, daeth y
lliaws ynghÿd, ac a drallodwyd, oherwydd
bod pob un yn eu clywed hwy yn llefaru
yn ei iaith ei hun.

7 Synnodd hesyd ar pawb, a rhyfeddu a
wnaethant, gan ddywedyd wrth eu gilydd,
Wele, onid Galileaid yw y rhai hyn oll sy
yn llefaru?

8 A pha fodd yr ydym ni yn eu clywed
hwynt bob un yn ein hiaith ein hun yn
yr hon y'n ganed ni?

9 Parthiaid, a Mediaid, ac Elamitiaid, a
thrigolion Mesopotamia, a Judea, a Chap-
padocia, Pontus, ac Asia,

10 Phrygia, a Phamphylia, yr Aipht, a
pharthau Libya, yr hon fydd ger llaw Cy-
rene, a dieithriaid o Rufeiniwÿr, Iudewon
a phroselytiaid,

11 Creuaid, ac Arabiaid, yr ydym ni yn
eu clywed hwynt yn llefaru yn ein hiaith
ni fawrion weithredoedd Duw.

12 A synnasant oll, ac a amheuasant, gan
ddywedyd y naill wrth y llall. Beth a all
hyn fod?

13 Ac eraill, gan watwar, a ddywedasant,
Llawen o win melys ydynt.

14 Eithr Petr, yn sefyll gyd â'r un
ar ddeg, a gyfododd ei leferydd, ac a ddy-
wedodd wrthynt, O wÿr o Iudewon, a
chwi oll fydd yn trigo yn Jerufalem, by-
dded hyfpyfol hyn i chwi, a chlutt-ym-
wrandêwch â'm geiriau:

G

15 Canys nid yw y rhai hyn yn feddwon, fel yr ydych chiwi yn tybied; o blegid y drydedd awr o'r dydd yw hi.

16 Eithr hyn yw y peth a ddywedwyd trwy y prophwyd Joel,

17 A bydd yn y dyddiau diweddaf (medd Duw) y tywalltaf o'm Hyfryd ar bob enawd: a'ch meibion chiwi a'ch merched a brophwydant, a'ch gwyr ieuainge a welant weledigaethau, a'ch hynaf-gwyr a freuddwydiant freuddwydion:

18 Ac ar fy ngweision ac ar fy llaw-for-wnion y tywalltaf o'm Hyfryd yn y dyddiau hynny; a hwy a brophwydant:

19 A mi a roddaf ryfeddodau yn y nef uchod, ac arwyddion yn y ddacar ifod; gwaed, a than, atharth mwg.

20 Yr haul a droir yn dywyllwch, a'r lloer yn waed, cyn i dydd mawr ac eglur yr Arglwydd ddyfod.

21 A bydd, pwy bynnag a alwo ar enw yr Arglwydd, a fydd cadwedig.

22 Ha wŷr Israel, clywch y geiriau hyn: Iesu o Nazareth, gwr profedig gan Dduw yn eich plith chiwi, trwy nerthoedd a rhyfeddodau ac arwyddion, y rhai a wnaeth Duw trwyddo ef yn eich canol chiwi, megis ag y gwyddoch chwithau:

23 Hwn, a wedi ei roddi trwy derynyddig gynghor a rhag-wybodaeth Duw, a gymmrafaeth chiwi; a thrwy ddwyllaw anwir a groes-hoeliachoch, ac a laddaloch:

24 Yr hwn a gyfododd Duw, gan rydd-hau gofidiau angeu: canys nid oedd hofibl ei attal ef ganddo.

25 Canys Dafydd fydd yn dywedyd am dano, Rhag-welais yr Arglwydd ger fy mron yn waitad; canys ar fy neheu-law ymae, fel na'm hyfgyger.

26 Am hynny y llawenyddodd fy nghalon, ac y gorfoleddodd fy nhabod; ie, a'm cnawd hedyd a orphwys mewn gobaith:

27 Am na adewi fy enaid yn uffern, ac na oddeff i'th Sanct weled llygredigaeth.

28 Gwnaethon yn hylyps i mi fyrryd y bywyd: ti a'm cyflawni o lawenydd a'th Heb. 13.20. wynet pryd.

29 Ha wŷr frodyr, y mae yn rhydd i mi ddywedyd yn hy wrthych am y patriarch Dafydd, ei farw ef a'i gladdu, ac y mae ei feddwod ef gyd â ni hyd y dydd hwn.

30 Am hynny, ac efe yn brophwyd, yn gwybod dyngu o Dduw iddo trwy lw, Mai o'r hwyd ei lwynau ef o ran y cnawd, y cyfodai efe Crist i oistedd ar ei orfeddfa ef:

31 Ac efe yn rhag-weled, a lefarodd am adgyfodiad Crist, a na adawyd ei enaid ef yn uffern, ac na's gwelodd ei gnawd ef lygredigaeth.

32 Yr Iesu hwn a gyfododd Duw i' fynu; o'r hyn yr ydym ni oll yn dyfion.

33 Am hynny, wedi ei ddychafu ef trwy ddeheu-law Duw, ac iddo dderbyn gan y Tad yr addewid o'r Yfpryd Glân, efe a dywalltodd y peth yma yr ydych chiwi yr awrhon yn ei weled ac yn ei glywed.

34 O blegid ni ddychafodd Dafydd i'r nefoedd: ond y mae efe yn dywedyd ei hun, Yr Arglwydd a ddywedodd wrth fy Arglwydd, Eistedd ar fy neheu-law,

35 Hyd oni ofodwyf dy elynion yn droed-faingc i'th draed.

36 Am hynny gwybydded holl dŷ Israel yn ddiogel, ddarod i Dduw wneuthur yn Arglwydd ac yn Crist, yr Iesu hwn a Heb. 1.13. groes-hoeliachoch chiwi.

37 Hwytiau wedi clywed hyn, a' Zec. 12. ddwys-bigwyd yn eu calon, ac a ddywed-10. Luc 3. asant wrth Betr, a'r apostolion eraill, Ha 10. Pen. 9. wŷr frodyr, beth a wnawn ni? 6. a 16.

38 A Phetr addwydded wrthynt, a' Ed-30. farhewch, a bedyddier pob un o honoch yn Pen. 3.19. enw Iesu Crist, er maddeuant pechodau; a chiwi a dderbyniwch ddawn yr Yfpryd Glân.

39 Canys i chiwi y mae yr addewid, ac i'ch plant, ac i' bawb ym mhell, cynnifer b Joel 2. ag a alwo yr Arglwydd ein Duw ni atto. 28.

40 Ac a llawer o ymadroddion eraill y tyftiolaethodd ac y cynghorodd efe, gan ddywedyd, Ymgedwch rhag y genhedlaeth drofaus hon.

41 Yna y rhai a dderbyniafant ei air ef yn ewyllygar, a feddyddiwyd: a'chwanegwyd attynt y dwthwn hwnnw ynghylch tair mil o eneidiau.

42 Ac yr oeddynt yn parhau yn athrawiaeth ac ynghymdeithas yr apostolion, ac yn torri bara, ac mewn gweddïau. Pen. 1.14.

43 Ac ofn a ddaeth ar bob enaid: a Adn. 46. llawer o ryfeddodau ac arwyddion a Marc 16. wnaethpwyd gan yr apostolion.

44 A'r rhai a gredent oll oeddynt yn yr un man, a phob peth ganddynt yn gyffredin; Pen. 5.12. Pen. 4.32, 34.

45 A hwy a werthiafant eu meddiannau a'u dâ, ac a'u rhannafant i bawb, fel yr oedd yr eisiau ar neb. 7.

46 A hwy beunydd yn parhau yn gyttûn yn y deml, ac yn torri bara a o dŷ i dŷ, a gymmefiant eu lluniaeth mewn llawenydd a fymledd calon; Pen. 20.7. Luc 2.52.

47 Gan foli Duw, a chael ffafr gan yr holl bobl. A'r Arglwydd a'chwanegodd Rhuf. 14. beunydd at yr eglwys y rhai fyddent gadwedig. Pen. 5.14.

PEN. III.

Petr, wrth bregethu i'r bobl a ddaethai i weled y cloff a'r rufid ar ei draed, 12 yn profesu nad trwy ei rym a'i ddurwioledd ef, neu Ioan, y gwnasthid ef yn iach; ond trwy Dduw, a'i Fab Iesu, a thrwy fydd yn ei enw ef: 13 gan eu ceryddu hwy hefyd am groes-hoeliad Iesu; 17 yr hwn beth gan iddynt ei wneuthur mewn amysbod, ac wrth hynny gyflawni terynyddig gynghor Duw, a'r yf-grythrau, 19 y mae efe yn eu hannog hwy, trwy edifeirwch a ffydd, i geisio maddeuant o'u pechodau, a iacharwduiaeth yn yr unrhyw Iesu.

PETR hefyd ac Ioan a aethant i fynu i'r deml ynghyd, ar yr awr weddi, a' fef y nawfed.

2 A'r rhyw wr cloff o groth ei fam a ddygid, yr hwn a ddodent beunydd wrth borth y deml yr hwn a elwid Prydferth, i ofyn elusen gan y rhai a elai i mewn i'r deml.

3 Yr hwn, pan welodd efe Betr ac Ioan ar fedr myned i mewn i'r deml, a ddeisyf-iodd gael elusen.

4 A Phetr yn dal fulw arno, gyd ag Ioan, a ddywedodd, Edrych arnom ni.

5 Ac efe a ddaliodd fulw arnynt, gan obeithio cael rhyw beth ganddynt.

6 Yna y dywedodd Petr, Arian ac aur nid oes gennyf; eithr yr hyn fydd gennyf, hynny yr wyf yn ei roddi i ti: Yn enw Iesu Crist o Nazareth, cyfod a rhodia.

7 A chan ei gymmyrdd ef erbyn ei ddeheu-law, efe a'i cyfododd ef i fynu; ac yn ebrwydd ei draed o'r fferau a gadarnhawyd.

8 A chan neidio i fynu, efe a safodd ac a rodiodd, ac a aeth gyd â hwynt i'r deml, dan rodio, a neidio, a moli Duw.

9 A'r holl bobl a'i gwelodd ef yn rhodio, ac yn moli Duw.

10 Ac yr oeddynt hwy yn ei adnabod, mai hwn oedd yr un a eisteddai am elusen, wrth borth Prydferth y deml: a hwy a lanwyd o fraw a fynnedigaeth am y peth a ddigwyddasai iddo.

11 Ac fel yr oedd y cloff a iachafid yn attal Petr ac Ioan, yr holl bobl yn frawychus a gyd-redodd attynt i'r porth a elwir Porth Salomon.

• Ioan 10.

23.

Pen. 5. 12.

12 ¶ A phan welodd Petr, efe a atebodd i'r bobl, *Ha wŷr Israeliaid*, beth a wnawch chiwi yn rhyfeddu am hyn? neu beth a wnawch chiwi yn dal fulw arnom ni, fel pe trwy ein nerth ein hun neu ein duwioldeb y gwnaethem i hwn rodio?

13 ¶ Duw Abraham, ac Isaac, a Jacob, Duw ein tadau ni, a ogoneddodd ei Fab Iesu, yr hwn a draddodafoch chiwi, ac a'i gwadafoch ger bron Pilat, pan farnodd efe ef i'w ollwng yn rhydd.

14 Eithr chiwi a wadafoch y Sanct a'r Cyfiawn, ac a ddeisyfiofoch roddi i chiwi wr llofruddio;

15 A ¶ Thywyflog y hywyd a laddafoch, yr hwn a gododd Duw o feirw; a'r hyn yr ydym ni yn dytton.

16 A'i enw ef, trwy flydd yn ei enw ef, a nerthodd y dyn yna, a welwch ac a adwaenoch chiwi: a'r fydd yr hon fydd trwyddo ef, a roes iddo ef yr holl iechyd hwn yn eich gwydd chiwi oll.

17 Ac yn awr, frodyr, mi a wn mai trwy anwybod y gwnaethoch, megis y gwnaeth eich pendengion chiwi hefyd.

18 Eithr ly pethau a rag-fynegodd Duw i'r trwy euen ei holl brophwydi, y dioddefai Crist, a gyflawnodd efe fel hyn.

19 ¶ Edifarhewch gan hynny, a dychwelwch, fel y dileer eich pechodau, pan ddelo yr amseroedd i orphwys o olwg yr Arglwydd;

20 Ac yr anfonodd efe Iesu Crist, yr hwn a bregethwyd o'r blaen i chiwi:

21 Yr hwn fydd raid i'r nef ei dderbyn, hyd amseroedd adferiad pob peth, y rhai a ddywedodd Duw trwy enw ei holl sanctaidd brophwydi, erioed.

22 Canys Moses a ddywedodd wrth y tadau, o Yr Arglwydd eich Duw a gyfyd i chiwi Brophwyd o'ch brodyr, megis myti arno ef y gwrandewch ym mhob peth a ddywetto wrthyh.

23 A bydd, pob enaid ni wrandawo ar y Prophwyd hwnnw, a lwyr-ddifethir o blith y bobl.

24 A'r holl brophwydi hefyd o Samuel, ac o'r rhai wedi, cynnifer ag a lefarant, a rag-fynegant hefyd am y dyddiau hyn.

25 Chwychiwi ydyh blant y brophwydi, a'r cyfammod yr hwn a wnaeth Duw a'n tadau ni, gan ddywedyd wrth Abraham, ¶ Ac yn dy had di y bendithir holl dywythau y dddear.

26 ¶ Duw gwedi cyfodi ei Fab Iesu, a'i hanfonodd ef i chiwi yn gyntaf, gan eich bendithio chiwi, trwy droi pob un o honoch ymaith oddi wrth eich drygioni.

PEN. IV.

1 Llywodraethwyr yr Iuddaeon yn anffoddlon i bregeth Petr (4 er tri mil oedd i'r fydd o'r bobl a glywsent y gair) ac yn ei garcharu ef, ac Ioan: 5 wedi hynny

Petr, wrth ei holi, yn dywedyd yn hyderus, mai trwy enw'r Iesu yr iachafid y cloff; ac mai trwy Iesu yn unig y bydd raid i ninnau gael iachawdoriacth dragrwyddol: 13 hwythau yn gorchymyn iddo ef, ac i Ioan, na phregethent mwyach yn yr enw hwnnw; ac yn eu bygwth hwy: 23 yr eglwys ar hynny yn ymroi i weddio; 31 a Duw, trwy gynhyrfu y lle'r oeddynt awedi ymgynnull ynddo, yn tystiolaethu glywed o hono ef eu gweddi hwynt: ac yn cadarnhau'r eglwys, trwy roddi yr Ys- pryd Glân, a chariad perffaith tu ag at eu gilydd.

AC fel yr oeddynt yn llefaru wrth y bobl, yr offeiriad, a blaenor y deml, a'r Saduceaid, a ddaethant arnynt hwy; 2 Yn flin ganddynt am eu bod hwy yn dygu y bobl, ac yn pregethu trwy'r Iesu yr adgyfodiad o feirw.

3 A hwy a ofodafant ddwyllaw arnynt hwy, ac a'u dodafant mewn dalfa hyd drannoeth: canys yr oedd hi yn awr yn hwy.

4 Eithr llawer o'r rhai a glywfant y gair, a gredafant: a rhifedi y gwyr a wnaed ynghylch pum mil.

5 ¶ A digwyddodd drannoeth, ddarfod i'w llywodraethwyr hwy, a'r henuriaid, a'r ygrifenyddion, ymgynnull i Jerusaleml.

6 Ac a' Annas yr arch-offeiriad, a Chaia- phas, ac Ioan, ac Alexander, a chymmaint ag oedd o genedl yr arch-offeiriad.

7 Ac wedi iddynt eu gosod hwy yn y canol, hwy a ofynafant, b Trwy ba awdurdod, neu ym mha enw y gwnaethoch chiwi hyn?

8 Yna Petr, yn gyflawn o'r Yspryd Glân, a ddywedodd wrthynt, *Chwychiwi* ben- naethiaid y bobl, a henuriaid Israel,

9 Od ydys yn ein holi ni heddyw am y weithred dda i'r dyn claf, *sef* pa wedd y iachawyd ef;

10 Bydded hyfysys i chiwi oll, ac i bawb o bobl Israel, mai trwy enw Iesu Crist o Nazareth, yr hwn a groes-hoeliafoch chiwi, yr hwn a gyfododd Duw o feirw, trwy hwnnw y mae hwn yn sefyll yn iach ger eich bron chiwi.

11 ¶ Hwn yw'r maen a lyswyd gennyh chiwi yr adeiladwyr, yr hwn a wnaed yn ben i'r gogle.

12 ¶ Ac nid oes iachawdwriaeth yn neb arall: canys nid oes enw arall dan y nef, wedi ei roddi ym mhllith dynion, trwy yr hwn y mae yn rhaid i ni fod yn gadwedig.

13 ¶ A phan welant hyder Petr ac Ioan, a deall mai gwyr anlythrennog ac annysgedig oeddynt, hwy a ryfeddafant; a hwy a'u hadwaenent, eu bod hwy gyd â'r Iesu.

14 Ac wrth weled y dyn a iachafid yn sefyll gyd â hwynt, nid oedd ganddynt ddim i'w ddywedyd yn erbyn hynny.

15 Eithr wedi gorchymyn iddynt fyned allan o'r gynghorfa, hwy a ymgynghorafant â'u gilydd,

16 Gan ddywedyd, b Beth a wnawn ni i'r dynion hyn? canys yn ddiau arwydd hynod a wnaed trwyddynt hwy, hyfysys i bawb a'r fydd yn preiwylio yn Jerusaleml, ac ni's gallwn ni ei wadu.

17 Eithr fel na's taner ym mhellach ym mhllith y bobl, gan fygwth bygythiwn hwy, na lefaront mwyach wrth un dyn yn yr enw hwn.

- 18 A hwy a'u galwafant hwynt, ac a orchymynafant iddynt nad yganent ddim, ac na ddyfent yn euw'r Iesu.
- 19 Eithr Petr ac Ioan a attebafant iddynt, Pen. 5. 29. ac a ddywedafant, "Ai cyfiawn yw ger bron Duw, wrando arnoch chi yn hytrach nag ar Dduw, bernwch chiw."
- 20 Canys ni allwn ni na ddywedom y pethau a welom ac a glywom.
- 21 Eithr wedi eu bygwth ym mhellach, hwy a'u gollyngafant hwy yn rhyddion, heb gael dim i'w cospi hwynt, o blegid y bobl: canys yr oedd pawb yn gogoneddu Duw am i'w hyn a wnaethid.
- 22 Canys yr oedd y dyn uwch-law deu- Pen. 5. 26. gain oed, ar yr hwn y gwnaethid yr arwydd hwn o iachawdwriaeth.
7. 8. 23 ¶ A hwythau, wedi eu gollwng ym- aith, a ddaethant at yr eiddynt, ac a ddangosafant yr holl bethau a ddywedafant i'r arch-offeiriad a'r henuriaid wrthynt.
- 24 Hwythau pan glywafant, o un fryd a gyfodafant eu llef at Dduw, ac a ddywed- zifant, O Arglwydd, tydi yw y Duw yr hwn a wnaethof y nef a'r ddaear, a'r mor, ac oll fydd ynddynt;
- 25 Yr hwn trwy'r Ysryd Glân, yngeneu dy was Dafydd, a ddywedafant, 1 Paham y terfygodd y cenhedloedd, ac y bwriadodd y bobloedd bethau ofer?
- 26 Brenhinoedd y ddaear a safafant i fynu, a'r llywodraethwyr a ymgafglafant yng- hŷd, yn erbyn yr Arglwydd, ac yn erbyn ei Grif ef.
- 27 Canys mewn gwirionedd, yn y ddinas hon yr ymgynghulodd yn erbyn dy Sanct Fab Iesu, yr hwn a enneiniaist ti, Herod a Phentius Pilat, gyd â'r cenhedi- oedd, a phobl Israel.
- 28 ¶ I wneuthur pa bethau bynnag a rag- luniodd dy law a'th gynghor di eu gwneut- hur.
- 29 Ac yn awr, Arglwydd, edrych ar eu bygythion hwy, a chaniatâ i'th weision draethu dy air di gyd â phob hyfder;
- 30 Trwy estyn o honot dy law i iachâu, ac fel y gwneir arwyddion a rhyfeddodau trwy enw dy sanctaidd Fab Iesu.
- 31 ¶ Ac wedi iddynt weddio, o siglwyd 4. a 16. 26. y lle yr oeddnt wedi ymgynnull ynddo; a hwy a lánwyd oll o'r Ysryd Glân, a hwy a lefarafant air Duw yn hyder- us.
- 32 A lliaws y rhai a gredafent oedd o un galon, ac un enaid; ac ni ddywedodd neb o honynt, fod dim a'r a feddai yn eiddo ei hunan, eithr yr oedd ganddynt bob peth yn gyffredin.
- 33 A'r apostolion trwy nerth mawr a roddafant ddytiolaeth o adgyfodiad yr Arglwydd Iesu: a'r gras mawr oedd arnynt hwy oll.
- 34 Canys nid oedd un angenus yn eu plith hwy: o blegid cynnifer ag oedd ber- chen tiroedd neu dai, a'u gwerthafant, ac a ddygafant werth y pethau a werthafid,
- 35 Ac a'u gosodafant wrth draed yr apo- stolion: a rhanwyd i bob un megis yr oedd yr angen arno.
- 36 A Jofeph, yr hwn a gyfenwid Bar- nabas gan yr apostolion (yr hyn o'i gyf- ieithu yw, Mab diddanwch) yn Lefiad, ac yn Cypriad o genedl,
- 37 A thir ganddo, a'i gwerthodd, ac a ddug yr arian, ac a'i gosododd wrth draed yr apostolion.

PEN. V.

1 Wedi i Ananias a Sapphira ei wraig, am eu rhagrith, gauymio i lawr yn feirw wrth gerydd Petr, 12 ac i'r apostolion eraill wneuthur llawer o wyrthiau, 14 er cynnydd i'r fydd, 17 y mae'r apostolion yn cael eu carcharu eithwaith; 19 ac er hyn- ny yn cael eu gwaredu gan angel, yr hwn fydd yn erchi iddynt bregethu i barub ar gyhoedd: 21 hwythau, wedi iddynt bre- gethu felly yn y deml, 29 a cher bron y cyngor, 33 mewn perygl o gael eu lladd; eithr trwy gyngor Gamaliel, cyngorwyr mawr ym mhilith yr Iuddewon, yn cael eu cadw yn fyw, 40 ac yn unig eu curo: a hwythau yn gogoneddu Duw am hynny, ac heb beidio â phregethu.

EITHR rhyw wr, a'i enw Ananias, 33. gyd â Sapphira ei wraig, a werth- odd + dir, + feddiant. 2 Ac a ddarn-guddiodd beth o'r gwerth, a'i wraig hefyd + o'r gyfrinach, ac a ddug + yn gwy- ryw gyfran, ac a'i gosododd wrth draed yr bod. apostolion.

3 Eithr Petr a ddywedodd, Ananias, pa- ham y llanwodd Satan dy galon di i ddy- wedyd celwydd wrth yr Ysryd Glân, ac i ddarn-guddio peth o werth y tir?

4 Tra'r ydoedd yn aros, onid i ti yr oedd yn aros? ac wedi ei werthu, onid oedd yn dy feddiant ti? paham y gosodafst i peth hwn yn dy galon? ni ddywedafst ti gel- wydd wrth ddynion, ond wrth Dduw.

5 Ac Ananias, pan glybu y geiriau hyn, a syrthiodd i lawr, ac a drengodd. A daeth ofn mawr ar bawb a glybu'r pethau hyn.

6 A'r gwŷr ieuaingc a gyfodafant, ac a'i + cymmerafant ef, ac a'i dygafant allan, ac a'i claddafant. + hamdai- fant.

7 A bu megis yspaid tair awr, a'i wraig ef, heb wybod y peth a wnaethid, a ddaeth i mewn.

8 A Phetr a attebodd iddi, Dywaid di i mi, Ai er cymmaint y gwerthafoch chiw y tir? Hithau a ddywedodd, Ie, er cym- maint.

9 A Phetr a ddywedodd wrthi, Paham y cyttunafoch i demtio Ysryd yr Ar- glwydd? wele draed y rhai a gladdafant dy wr di wrth y drws, a hwy a'th ddygant dithau allan.

10 Ac yn y man hi a syrthiodd wrth ei draed ef, ac a drengodd: a'r gwŷr ieuaingc wedi dyfod i mewn, a'i cawfant hi yn farw; ac wedi iddynt ei dwyn hi allan, hwy a'i claddafant hi yn ymyl ei gwr.

11 A bu ofn mawr ar yr holl eglwys, ac ar bawb oll a glybu'r pethau hyn.

12 ¶ A thrwy ddwy law yr apostolion y Pen. 2. 43. gwnaed arwyddion a rhyfeddodau lawer

ynt mhlith y bobl (ac yr oeddnt oll yn gyntân ym mhorth Salomon.

13 Eithr ni feiddiai neb o'r lleill ym- gyfyllu â hwynt: ond y bobl oedd yn eu mawrhau.

14 A'chwanegwyd attynt rai yn credu yn yr Arglwydd, lliaws o wŷr a gwragedd hefyd.)

15 Hyd oni ddygent y rhai cleifion allan + ar hŷd yr heolwydd, a'u gosod ar welyau + ym mhob a glythau, fel o'r hyn lleiaf y cyfodai heal. cyfod Petr, pan ddelai heibio, rai o Mat. 9. honynt. 21. a 14. 36.

16 A lliaws a ddaeth hefyd ynghŷd o'r dinafoedd o amgylch Jerusaleu, ganddwyn rhai cleifion, a rhai a drallodid gan yspri- Marc 16. dion allan; y rhai a iachawyd oll. 17, 18;

17 ¶ A'r

[†] lid. 17 ¶ A'r arch-offeiriad a gyfododd, a'r holl rai oedd gyd ag ef (yr hon yw herefi y Saduceaid) ac a lánwyd o + gynfigen, 18 Ac a ddodafant eu dwylaw ar yr apostolion, ac a'u rhoifant yn y carchar cyffredin.

[†] Pen. 12. 7. a 16. 26 19 Eithr f angel yr Arglwydd o hŷd nos a agorodd ddrysau'r carchar, ac a'u dug hwynt allan, ac a ddywedodd,

20 Ewch, fefwch a llefarwch yn y deml wrth y bobl holl eiriau'r fuchedd hon.

21 A phan glywfant, hwy a aethant yn fore i'r deml, ac a athrawiaethafant. Eithr daeth yr arch-offeiriad, a'r rhai oedd gyd ag ef, ac a alwafant ynghyd y cyngbor, a holl henuariaid plant yr Israel, ac a ddanfonaifant i'r carchar i'w dwyn hwy ger bron.

22 A'r fwyddogion, pan ddaethant, ni chawfant hwynt yn y carchar; eithr hwy a ddychwelafant, ac a fynegafant,

23 Gan ddywedyd, Yn wir ni a gawfom y carchar wedi ei gau o'r fath sicraf, a'r ceidwaid yn fefyll allan o flaen y drysau; eithr pan agorafom, ni chawfom neb i mewn.

[†] chapten. * Luc 22. 4. 24 A phan glybu'r arch-offeiriad, a + blaenor y deml, a'r offeiriad pennaaf, yr ymadroddion hyn, ammeu a wnaethant yn eu cylch hwy beth a ddeuai o hyn.

Pen. 4. 1. 25 Yna y daeth un ac a fynegodd iddynt, gan ddywedyd, Wele, y mae y gwyr a ddodafoch chiw yngharchar, yn fefyll yn y deml, ac yn dyfgu'r bobl.

[†] capten. 26 Yna y + blaenor, gyd â'r fwyddogion, a aeth ac a'u dug hwy heb drais (o blegid y'r oedd arnynt ofn y bobl, rhag eu lla-byddio)

[†] Mat. 21. 26. Pen. 4. 21. 27 Ac wedi eu dwyn, hwy a'u gosodafant o flaen y cyngbor: a'r arch-offeiriad a ofynodd iddynt,

[†] Pen. 4. 18. 28 Gan ddywedyd, h Oni orchymynafom ni, gan orchymyn i chiw na athrawiaeth ym yr enw hwn[†] ac wele, chiw a lanwafoch Jerufalem â'ch athrawiaeth, ac yr ydych yn ewyllysio dwyn arnom ni waed y dyn hwn.

[†] Pen. 4. 19. 29 ¶ A Phetr a'r apostolion a attebafant ac a ddywedafant, Rhaid yw ufuddhau i Dduw yn fwy nag i ddynion.

[†] Pen. 3. 13, 15. 30 ¶ Duw ein tadau ni a gyfododd i fynu Iesu, yr hwn a laddafoch chiw, ac i a groes-hoeliafoch ar bren.

[†] Pen. 10. 39. a 13. 29. i Petr. 24. 31 ¶ Hwn a ddychafodd Duw â'i ddech-law, yn Dywyfio, ac yn fachawdwr, i roddi edifeirwch i Israel, a maddeuant m Pen. 2. pechodau.

[†] Pen. 4. 10. 32 A n yni ydym ei dyfion ef o'r pethau hyn, a'r Yspryd Glân hefyd, o yr hwn a roddes Duw i'r rhai fydd yn ufuddhau iddo ef.

[†] Pen. 2. 47. 33 + A phan glywfant hwy hynny, hwy a ffrommafant, ac a ymgynghorafant am eu lladd hwynt.

[†] Pen. 2. 4. 34 Eithr rhyw Pharisead a'i enw i Gamaliel, doctôr o'r gyfraith, parchedig gan yr holl bobl, a gyfododd i fynu yn y

[†] Pen. 7. 54. 35 Ac a ddwywedodd wrthynt, Ha wŷr o Israel, edrychwch arnoch eich hunain, pa beth yr ydych ar fedr ei wneuthur am y dynion hyn.

36 Canys o flaen y dyddiau hyn cyfododd Theudas i fynu, gan ddywedyd ei fod ef yn rhyw un; wrth yr hwn y glynodd rhifedi o wŷr, ynghylch pedwar cant: yr hwn a laddwyd, a chynnifer oll a

+ ufuddhafant iddo, a wasgarwyd, ac a + Neu, wnaed yn ddiddym.

37 Ar ol hwn y cyfododd Judas y Galilead, yn nyddiau y dreth; ag efe a drodd bobl lawer ar ei ol: ac yntau hefyd a ddarfau am dano, a chynnifer oll a ufuddhafant iddo a wasgarwyd.

38 Ac yr awrhon meddaf i chiw, Ciliwech oddi wrth y dynion hyn, a gadewch iddynt: o blegid os o ddynion y mae'r cyngbor i Dihar. 21. hwn, neu'r weithred hon, fe a ddiddym-[†] Efai. 8. 10. mir;

39 Eithr os o Dduw y mae, ni ellwch chiw ei ddiddymmu, rhag eich cael y[†] Mat. 5. 12. ymladd yn erbyn Duw.

40 A chyttuno ag ef a wnaethant. Ac wedi iddynt alw yr apostolion atynt, a'u curo, hwy a orchymynafant iddynt na lefarent yn enw'r Iesu, ac a'u gollyngafant ymaith.

41 ¶ A hwy a aethant allan o olwg y cyngbor ym llawen, am eu cyfrif hwynt ym deilwng i ddiodeff ammharch o achos ei enw ef.

42 A beunydd ym y deml, ac o dŷ i dŷ, ni pheidiafant â dyfgu a phregethu Iesu Grist.

P E N. VI.

1 Yr apostolion yn chwennych nad esgeulufid y tlodion, o ran eu lluniaeth corphorol; ac yn ofalus hefyd eu hunain am gyfrannu gair Duw, lluniaeth yr enaid: 3 yn ordeinio fwydd diaconiaeth i faith o wŷr etholedig; 5 o'r rhai y mae Stephan, gwyr llawn o ffydd ac o'r Yspryd Glân, yn un: 12 ei ddol ef gan y rhai a waradwyddodd efe wrth ymresymmu; 13 ac achwyn arno ar gam, am gablu yn erbyn y gyfraith a'r deml.

A C yn y dyddiau hynny, a'r difgybillion yn amlhau, bu grwngnach gan y Groegiaid yn erbyn yr Hebreaid, am ddirmygu eu gwragedd gweddolwch hwy yn y weinidogaeth feunyddiol.

2 Yna'r deudleg a alwafant ynghyd y lliaws difgybillion, ac a ddywedafant, Nid yw gymhefur i ni adael gair Duw, a gwafanaethu byrddau.

3 Am hynny, frodyr, edrychwch yn eich plith am feithwyr da eu gair, yn llawn o'r Yspryd Glân a doethineb, y rhai a ofodom ar hyn o orchwyl.

4 Eithr nyni a barhawn mewn gweddi a gweinidogaeth y gair.

5 ¶ A boddlon fu'r ymadrodd gan yr holl liaws: a hwy a etholafant Stephan, gwyr llawn o ffydd ac o'r Yspryd Glân, a Phylip, a Phrochorus, a Nicanor, a Thimon, a Pharmenas, a Nicolas profelyt o Antiochia.

6 Y rhai a ofodafant hwy ger bron yr apostolion; ac wedi iddynt weddio, hwy a ddodafant eu dwylaw arnynt hwy.

7 A'r gair Duw a gynnyddodd; a rhifedi y difgybillion yn Jerufalem a amlhaodd yn ddurafwr, a thyrfawr o'r offeiriad a ufuddhafant i'r ffydd.

8 Eithr Stephan, yn llawn ffydd a nerth, a wnaeth ryfeddodau ac arwyddion ym mhilith y bobl.

9 ¶ Yna y cyfododd rhai o'r synagog a elwir eiddo y Libertiniaid, a'r Cyreniaid, a'r Alexandriaid, a'r rhai o Cilicia, ac o Asia, gan ymddadlau â Stephan.

10 Ac ni allent wrthwynebu y doethineb a'r yspryd trwy yr hwn yr oedd efe yn llefaru.

35 Y Moses yma yr hwn a wrthodafant hwy, gan ddywedyd, Pwy a'th ofododd di yn llywodraethwr ac yn farnwr? hwn a anfonodd Duw yn llywydd ac yn waredwr, trwy law yr angel yr hwn a ymddangotodd iddo yn y berth.

36 Hwn a'u harweiniodd hwynt allan, gan wneuthur rhyfeddodau ac arwyddion a 9, a 10, a yn nhir yr Aipht, ac yn y môr coch, ac yn y diffaethwch ddeugain mlynedd.

37 Hwn yw'r Moses a ddywedodd i feibion Israel, 'Prophwyd a gyfyd yr Arglwydd eich Duw i chwi o'ch brodyr fel Pen. 3. 22. myfi: arno ef y gwrandewch.

38 Hwn yw efe a fu yn y eglwys yn y diffaethwch, gyd â'r angel a ymddiddanodd ag ef ym mynydd Sina, ac d'n tadau ni; yr hwn a dderbyniodd ymadroddion bywiol i'w rhoddi i ni.

39 Yr hwn ni fynnai ein tadau fod yn ufudd iddo, eithr cilgwthiafant ef, a throiafant yn eu calonnau i'r Aipht,

40 Gan ddywedyd wrth Aaron, Gwna i ni dduwiau i'n blaenori: o blegid y Moses yma, yr hwn a'n dug ni allan o dir yr Aipht, ni wyddom ni beth a ddigwyddodd iddo.

41 A hwy a wnaethant lo yn y dyddiau hynny, ac a offrymmafant aberth i'r eilun, ac a ymlawenafant yngweithredoedd eu dwylaw eu hun.

42 Yna y trodd Duw, ac a'u rhoddes hwy i fynu i wafanaethu *llu y nef; fel y mae yn ygrifenedig yn llyfr y prophwyd, 'A offrymmaf och i mi laddedigion ac aberthau ddeugain mlynedd yn yr amalech, chwi ty Israel?

43 A chwi a gymmeraf och babel Moloch, a seren eich duw Remphan, lluniau y rhai a wnaethoch i'w haddoli: minnau a'ch fydduaf chwi tu hwnt i Fabilon.

44 Tabernacl y dyfolaeth oedd ym mhlith ein tadau yn yr amalech, fel y gorchymynafai a'r hwn a ddwyddai wrth Moses, 'am ei wneuthur ef yn ol y portreid a wellai.

45 Yr hwn a ddarfu i'n tadau ni ei gymmeryd, a'i ddwyn i mewn gyd ag Iesu i berchennogaeth y Cenhedloedd, y rhai a yrrodd Duw allan o flaen ein tadau, hyd yn nyddiau Dafydd:

46 Yr hwn a gafodd ffafwr ger bron Duw, ac a'r ddymunodd gael tabernacl i Dduw Jacob.

47 Eithr Salomon a adeiladodd dy iddo i'r Bren. 6. ef.

48 Ond nid yw y Goruchaf yn trigo mewn temlau o waith dwylaw; fel y mae y prophwyd yn dywedyd,

49 Y nef yw fy ngorfodd-faingc, a'r ddaear yw troed-faingc fy nhraed. Pa dy a adeiledwch i mi? medd yr Arglwydd;

50 Onid fy llaw i a wnaeth hyn oll? neu pa le fydd i'm gorphwysfa i?

51 Chwi rai b'gwar-galed, a' dien-waededig o galon ac o glustiau, yr ydech chwi yn wastad yn gwrthwynebu'r Yspryd Glân: megis eich tadau, felly chwithau.

52 Pa un o'r prophwyd ni ddarfu i'ch tadau chwi ei erlid? a hwy a laddafant y rhai oedd yn rhag-fynegi dyfodiad y Cyf-iawn, i'r hwn yr awrhon y buoch chwi fradwyr a llofruddion:

53 Y rhai a dderbynaf och y gyfraith trwy drefnid angylion, ac ni's cadwaf och Heb. 2. 2.

54 A'r phan glywfant hwy y pethau hyn, hwy a ffrommafant yn eu calonnau, ac a yigyrnygafant ddannedd arno.

55 Ac efe yn gyflawn o'r Yspryd Glân, a edrychodd yn ddyl fal tu a'r nef; ac a welodd ogoniant Duw, a'r Iesu yn sefyll ar ddeheu-law Dduw.

56 Ac efe a ddywedodd, Wele, smi a welaf y nefoedd yn agored, a Mab y dyn yn eistedd ar ddeheu-law Dduw.

57 Yna y gwaeddafant â llef uchel, ac a gauafant eu cluthiau, ac a rutirafant yn un-tryd arno,

58 Ac a'i bwriafant allan o'r ddinas, ac a'i llabyddiafant: 'a'r tythion a ddodafant eu dillad wrth draed dyn ieuange a elwid Saul.

59 A hwy a llabyddiafant Stephan, ag efe yn galw ar Dduw, ac yn dywedyd, Arglwydd Iesu, *derbyn fy yspryd.

60 Ac efe a oftyngodd ar ei liniau, ac a lefodd â llef uchel, 'Arglwydd, na ddod y pechod hwn yn eu herbyn. Ac wedi iddo ddywedyd hyn, efe a hunodd.

PEN. VIII.

Yr eglwys, o achos yr erlid yn Jerusalem, wedi ei phlannu yn Samaria, y trwy waith Philip y diacon; yr hwn a bregethodd, ac a wnaeth wyrthiau, ac a feddyddodd lawer; ym mhlith eraill Simon y fawnwyr, hudal mawr ym mysg y bobl. 14 Petr ac Ioan yn dyfod i gadarnhau ac i'chwanegu'r eglwys, gan roi'r Yspryd Glân trwy weddi ac arddodiad dwylaw: 18 a Simon yn ceisio prynu y cyfelyb awdurdod ganthyn; 20 a Petr yn ei geryddu ef yn dyl am ei ragrith a'i gybydd-dod, ac yn ei annog ef i edifarhau; 25 ac yn dychwelyd i Jerusalem, dan bregethu gair yr Arglwydd, efe ac Ioan: 26 ac angel yn anfon Philip i ddyfgu ac i feddyddio yr eunuch o Ethiopia.

A Saul oedd yn cytuno i'w ladd ef. A bu yn y dyddiau hynny erlid mawr ar yr eglwys oedd yn Jerusalem; a b'phawb a waifarwyd ar hyd gwledydd Judea a Samaria, ond yr apostolion.

2 Agwyr bucheddola a ddygafant Stephan i'w gladdu, ac a wnaethant alar mawr am dano ef.

3 Eithr Saul oedd yn anrheithio'r eglwys, gan fyned i mewn i bob ty, a llusgo allan wŷr a gwragedd, efe a'u rhoddes yng-harchar.

4 A'r rhai a waifarafid a dramwyafant gan bregthu'r gair.

5 Yna Philip a aeth i wared i ddinas Samaria, ac a bregethodd Grist iddyn.

6 A'r bobl yn gytuno a ddaliodd ar y pethau a ddywedid gan Philip, with glywed o honynt, a gweled yr arwyddion yr oedd efe yn eu gwneuthur.

7 Canys yipyddion aflan, gan lefain â llef uchel, a actiant allan o lawer a berchennogid ganddyn; a llawer yn gleision o'r parlys, ac yn gloffion, a iachawyd.

8 Ac yr oedd llawenydd mawr yn y ddinas honno.

9 Eithr rhyw wr a'i enw Simon, oedd o'r blaen yn y ddinas yn swyno ac yn hudo pobl Samaria, gan ddywedyd ei fod ef ei hun yn rhyw un mawr.

10 Ar yr hwn yr oedd pawb, o'r lleiaf hyd y mwyaf, yn gwrando, gan ddywedyd, Mawr allu Duw yw hwn.

11 Ac yr oeddynt a'u coel arno, o herwydd iddo dalm o amfer eu hudo hwy â swynion.

12 Eithr pan gredafant i Philip, yn pregethu'r pethau a berthynent i deyrnas Dduw,

Dduw, ac i enw Iesu Grift, hwy a feddyddiwyd, yn wŷr ac yn wragedd.

13 A Simon yntau hefyd a gredodd: ac wedi ei feddyddio, a lynnodd wrth Phylip; a lynnodd arno wrth weled y r arwyddion a'r northoedd mawrion a wneid.

14 A phan glybu'r apostolion yn Jerusaleim, dderbyn o Samaria air Duw, hwy a anfonasant atynt Petr ac Ioan.

15 Y rhai wedi eu dyfod i wared, a weddiafant drofyt, ar iddynt dderbyn yr Yspryd Glân.

16 (Canys¹ etto nid oedd efe wedi syrthio ar neb o honynt: ond yr oeddynt yn unig¹ wedi eu bedyddio yn enw yr Arglwydd Iesu)

17 Yna² hwy a ddodasant eu dwylaw arynt, a hwy a dderbyniasant yr Yspryd Glân.

18 A phan welodd Simon mairwry + ofodiad dwylaw yr apostolion y rhoddid yr Yspryd Glân, efe a gynnigiodd iddynt arian.

19 Gan ddyweddyd, Rhoddwch i minnau hefyd yr awdurdod hon, fel ar bwy bynnag y gosodwyf fy nwyllaw, y derbynio efe yr Yspryd Glân.

20 Eithr Petr a ddywedodd wrtho, Bydded dy arian gyd â thi i ddifryw, am¹ i ti + dybied y meddiennir dawn Duw trwy arian.

21 Nid oes i ti na rhan na chyfran yn y gorchwyl hwn: canys nid yw dy galon di yn uniawn ger bron Duw.

22 Edifariah gan hynny am dy ddyrgioni hwn, a gweddia Dduw, a faddeuir i ti feddyl-fryd dy galon.

23 Canys mi a'th welaf mewn bufl chwerwder, ac mewn rhwymedigaeth anwired.

24 A Simon a attebodd ac a ddywedodd, Gweddïwch chwi drofod fi at yr Arglwydd, fel na ddol dim arnaf o'r pethau a ddywedafoch.

25 Ac wedi iddynt dystiolaethu a llesaru gair yr Arglwydd, hwy a ddychwelasant i Jerusaleim, ac a bregethasant yr efengyl yn llawer o bentrefi'r Samariaid.

26 A angel yr Arglwydd a lefarodd wrth Phylip, gan ddyweddyd, Cyfod, a dos tu a'r deheu, i'r ffordd fydd yn myned i wared o Jerusaleim i Aza, yr hon fydd anghyfannedd.

27 Ac efe a gyfododd, ac a aeth. Ac wele gwyr o Ethiopia, eunuch galluog dan Zandace brenhines yr Ethiopiaid, yr hwn oedd ar ei holl-dryfor hi, y'r hwn a ddaethai i Jerusaleim i addoli;

28 Ac oedd yn dychwelyd, ac yn eistedd yn ei gerbyd, ac yn darllain y prophwyd Efaïas.

29 A dywedodd yr Yspryd wrth Phylip, Dos yn nes, a glŷn wrth y cerbyd yma.

30 A Phylip a redodd atto, ac a'i clybu ef yn darllain y prophwyd Efaïas; ac a ddywedodd, A wyt ti yn deall y pethau yr wyt yn eu darllain?

31 Ac efe a ddywedodd, Pa feddyd gallaf, oddi eithr i ryw un fy nghylfarwyddo i? Ac efe a ddymunodd ar Phylip ddyfod i fynu, ac eistedd gyd ag ef.

32 A'r lle o'r ysgrythyr yr oedd efe yn ei ddarlain, oedd hwn, Fel dafad i'r lladdfa yr arweinwyd ef; ac fel oen ger bron ei gaeifiwr yn fud, felly nid agorodd efe ei eneu.

33 Yn ei ofstyngiad, ei farn ef a dynnwyd ymaith; eithr pwy a dractha ei genhedl-

aeth ef? o blegid dygir ei fywyd ef oddi ar y ddaear.

34 A'r eunuch a attebodd Phylip, ac a ddywedodd, Attolwg i ti, am bwy y mae'r prophwyd yn dyweddyd hyn? am dano ei hun, ai am ryw un arall?

35 A Phylip a agorodd ei eneu, ac a ddechreuodd ar yr ysgrythyr honno, ac a bregethodd iddo yr Iesu.

36 Ac fel yr oeddynt yn myned ar hŷd y ffordd, hwy a ddaethant at ryw ddwfr. A'r eunuch a ddywedodd, Wele ddwfr;

beth fydd yn luddias fy meddyddio?

37 A Phylip a ddywedodd, Os wyt ti yn credu a'th holl galon, fe a ellir. Ac efe a attebodd ac a ddywedodd, Yr wyf yn credu fod Iesu Grift yn Fab Duw.

38 Ac efe a orchymynodd sefyll o'r cerbyd: a hwy a aethant i wared ill dau i'r dwfr, Phylip a'r eunuch; ac efe a'i bedyddiodd ef.

39 A phan ddaethant i fynu o'r dwfr, Yspryd yr Arglwydd a gipiodd Phylip ymaith, ac ni welodd yr eunuch ef mwyach. Ac efe a aeth ar hŷd ei ffordd ei hun yn llawen.

40 Eithr Phylip a gaed yn Azotus: a chan dramwy, efe a etanglodd ym mhob dinas hyd oni ddaeth efe i Cefarea.

PEN. IX.

1 Saul yn myned i Ddamascus; a'i daraw ef i lawr i'r ddaear; 10 a'i alw i fod yn apostol; 18 a'i feddyddio gan Ananias: 20 yntau yn pregethu Crist yn hyderus. 23 Yr Iuddeuon yn cynllwyn i'w ladd ef, 29 a'r Groegwyr hefyd; yntau yn diange rhag y ddwy blaid. 31 Yr eglwys yn cael llonyddwch. 32 Petr yn iacháu Aeneas o'r parlys 36 ac yn codi Tabitha o farw i fyw.

A^b Saul etto yn chwyrthi bygythiau a chelanedd yn erbyn ddisgyblion yr Arglwydd, a aeth at yr arch-offeiriaid,

2 Ac a ddeisyfiodd ganddo lythyr i Ddamascus, at y synagogau, fel os cai efe neb o'r ffordd + hon, na gwŷr na gwragedd, y gallai efe eu dwyn hwy yn rhwym i Jerusaleim.

3 Ac^b fel yr oedd efe yn ymdaith, bu iddo ddyfod yn agos i Ddamascus: ac yn ddifymmyth llewyrchodd o'i amgylch oleuni o'r nef.

4 Ac efe a syrthiodd ar y ddaear, ac a 8. glybu lais yn dyweddyd wrtho, Saul, Saul, paham yr wyt yn fy erlid i?

5 Yntau a ddywedodd, Pwy wyt ti, Arglwydd? A'r Arglwydd a ddywedodd, Myni yw Iesu, yr hwn yr wyt ti yn ei erlid: caled yw i ti wingo yn erbyn y^c symbylau.

6 Yntau gan grynu, ac â braw arno, a ddywedodd, Arglwydd, beth a fynni di i mi ei wneuthur? A'r Arglwydd a ddywedodd wrtho, Cyfod, a dos i'r ddinas, ac a 16. 30. fe a ddywedir i ti pa beth fy raid i ti ei wneuthur.

7 A'r gwŷr oedd yn cyd-deithio ag ef^c a safasant yn + fud, gan glywed y llais, ac heb weled neb.

8 A Saul a gyfododd oddi ar y ddaear; a phan agorwyd ei lygaid, ni welai efe neb: a 26. 13. eithr hwy a'i tywyllasant ef erbyn ei law, + syn. ac a'i dygafant ef i mewn i Ddamascus.

9 Ac efe a fu dridiau heb weled, ac ni wnaeth na bwyta nac yfed.

10 A yr oedd rhyw ddisgybl yn Ndamascus, a'i enw Ananias: a'r Arglwydd a ddywedodd wrtho ef mewn gwledigaeth, Ananias.

† y gwyrrh- iau a'r arwyddion.

1 Pen. 19.

2. 1 Mat. 28.

19. Pen. 2. 38.

6. Pen. 6.

6. a 19. 6.

Heb. 6. 2.

† arddod- iau.

1 Mat. 10. 8.

Edrych

2. Bren. 5.

† feddwl.

2. Dan. 4.

27. 2 Tim.

2. 25.

2. Num. 21.

7. 1 Bren.

13. 6.

2. Zeph. 3.

10.

† Ioan 12.

20.

† Efaï. 53. 7.

Ananias. Yntau a ddywedodd, Wele fi, Arglwydd.

^f Pen. 21. 11 A'r Arglwydd a ddywedodd wrtho, Cyfod, a dos i'r hool a elwir Uniawn, a chias yn nhŷ Judas un a'i enw Saul, ^o Tarias: canys wele y mae yn gweddio, ^{39.} a 22. 3. 12 Ac efe a welodd mewn gweledigaeth wr a'i enw Ananias, yn dyfod i mewn, ac yn dodi ei law arno, fel y gwelai cilwaith.

^{Adn. 1.} 13 Yna yr atebodd Ananias. O Arglwydd, mi a glywais gan lawer am y gwr hwn, ⁺ faint o ddrygau a wnaeth efe i'th faint di yn Jerusalem: 14 Ac yma y mae ganddo awdurdod oddi wrth yr arch-offeiriad, i rwymo pawb fy'n galw ar dy enw di.

15 A ddywedodd yr Arglwydd wrtho, ^h Pen. 13. 2. Dos ymaith: canys ^h y mae hwn yn llestr etholeddig i mi, i ddwyn fy enw ger bron i y Cenhedloedd, a ^k brenhinoedd, a phlant Rhuf. 1. 1. Israel. 16 Canys ^l myfi a ddangosaf iddo pa Eph. 3. 8. bethau eu maint fydd raid iddo ef eu di- 1 Tim. 2. 7. oddef er mwyn fy enw i.

17 Ac ^m Ananias a aeth ymaith, ac a aeth i mewn i'r tŷ; ac ⁿ wedi dodi ei i Rhuf. 1. 5. ddwy law arno, efe a ddywedodd, Ybrawd ^k Pen. 25. Saul, yr Arglwydd a'm hanfonodd i (Iesu yr hwn a ymddangosodd i ti ar y ffordd y daethost) fel y gwelych drachefn, ac ^o y'th lanwer â'r Yspryd Glân.

18 Ac yn ebrwydd y fythiodd oddi wrth ei lygaidd ef megis cen: ac efe a gafodd ei olwg yn y man; ac ^{efe} a gyfododd, ac a fedyddiwyd.

19 Ac wedi iddo gymmeryd bwyd, efe a grythaodd. A bu Saul gyd â'r disgyblion oedd yn Namasus dalm o ddyddiau. 20 Ac yn ebrwydd yn y synagogau efe a bregethodd Grist, mai ^p ete yw Mab Duw.

21 A phawb a'r a'i clybu ef, a synna- fant, ac a ddywedafant, Onid hwn yw'r un oedd yn difetha yn Jerusalem y rhai a alwent ar yr enw hwn, ac a ddaeth yma er mwyn hyn, fel y dygai hwynt yn rhwym at yr arch-offeiriad?

22 Eithr Saul a gynnyddodd fwy-fwy o nerth, ac a orchfygodd yr Iuddewon oedd yn preswyllo yn Namasus, gan gadarn- hau mai hwn yw Crist.

37. 23 ^q Ac wedi cyflawni llawer o ddydd- iau, cyd-ymgyngiorodd yr Iuddewon i'w ladd ef.

^q 2 Cor. 11. 24 ^q Eithr eu cyd-fwriad hwy a wybu- wyd gan Saul: a hwy a ddigwyliasant y ^r Jos. 2. 15. pyth ddydd a nos, i'w ladd ef.

^r Sam. 19. 25 Yna y disgyblion a'i cymmerasant ef o hyd nos, ac ^t a'i gollyngasant i wared ⁺ ar hŷd. ⁺ dros y mur mewn basged.

^o Pen. 22. 26 ⁺ A Saul, wedi ei ddysfod i Jerusalem, a geisiodd ymwafgu â'r disgyblion: ac yr oeddynt oll yn ei ofni ef, heb gredu ei fod ef yn ddigfyll.

^t Pen. 4. 27 Eithr ^t Barnabas a'i cymmerodd ef, ac a'i dug at yr apostolion, ac a fynegodd iddynt pa fodd y gwelai efe yr Arglwydd ar y ffordd, ac ymddiddan o hono ag ef, ac mor hŷ a fuasai efe yn Namasus yn enw yr Iesu.

^u Gal. 1. 28 Ac ^u yr oedd efe gyd â hwynt, yn myned i mewn ac yn myned allan, yn Jerusalem.

29 A chan fod yn hŷ yn enw'r Arglwydd Iesu, efe a lefarodd ac a ymddad- leuodd yn erbyn y ⁺ Groegiaid; a hwy a geisiasant ei ladd ef.

⁺ Pen. 6, 1. 30 A'r brodyr, pan wybuant, a'i dyga-

fant ef i wared i Cefarea, ac a'i hanfona- fant ef ymaith i Darius.

31 Yna'r eglwyfi trwy holl Judea, a Galilea, a Samaria, a gawfant heddwch, ac a adeiladwyd; a chan rodio yn ofn yr Arglwydd, ac yn niddanwch yr Yspryd Glân, hwy a amlhawyd.

32 ⁺ A bu, a Phetr yn tramwyl ⁺ trwy'r holl ^{wledydd}, iddo ddyfod i wared at y faint hefyd y rhai oedd yn trigo yn Lyda.

33 Ac efe a gafodd yno ryw ddyn a'i enw Aeneas, er ys wyth mlynedd yn gor- wedd ar wely, yr hwn oedd glaf o'r parlys.

34 A Phetr a ddywedodd wrtho, Aeneas, y mae Iesu Grist yn dy iachâu di: cyfod, a chyweiria dy wely. Ac efe a gyfododd yn ebrwydd.

35 A phawb a'r oedd yn preswyllo yn Lyda ⁺ Saron a'i gwelfant ef, ac a ym- chywelfant at yr Arglwydd.

36 ⁺ Ac yn Joppa yr oedd rhyw ddif- gybles a'i henw Tabitha (yr hon os cyfieithir a elwir ⁺ Dorcas) hon oedd yn llawn o ⁺ weithredoedd da, ac elusenau y rhai a wnaethai hi.

37 A digwyddodd yn y dyddiau hynny iddi fod yn glaf, a marw: ac wedi iddynt ei golchi, hwy a'i dodasant hi ⁺ mewn llofft.

38 Ac o herwydd bod Lyda yn agos i Joppa, y disgyblion a glywfant fod Petr yno; ac a antonasant ddau wr atto ef, gan ddeisyf ⁺ nad oedai ddyfod hyd atynt hwy.

39 A Phetr a gyfododd, ac a aeth gyd â hwynt. Ac wedi ei ddysfod, hwy a'i dyg- aiant ef i synu i'r llofft: a'r holl wragedd gweddwon a safasant yn ei ymyl ef yn wylo, ac yn dangos y peisfa a'r gwisgoedd a wnaethai Dorcas tra'r ydoedd hi gyd â hwynt.

40 Eithr Petr, wedi eu bwrw hwy i gyd allan, a dodi ei ⁺ liniau ar lawr a weddi- odd; a chan droi at y corph, a ddywed- odd, Tabitha, cyfod. A hi a agorodd ei llygaidd, a phan welodd hi Petr, hi a god- odd yn ei heistedd.

41 Ac efe a roddodd ei law iddi, ac a'i cyfododd hi i synu. Ac wedi galw y faint a'r gwragedd gweddwon, ^{efe} a'i gosododd hi ger bron yn fyw.

42 A hyspys fu trwy holl Joppa; a lla- wer a gredasant yn yr Arglwydd.

43 A bu iddo aros yn Joppa lawer o ddyddiau gyd ag un ⁺ Simon, barcer.

PEN. X.

¹ Cornelius, gwr defosfynol, 5 wrth orchy- myn angel, yn danfon i gyrchu Petr: 11 yntau, trwy weledigaeth, 15, 20 a ddysgir na ddysgyrai mo'r Cenhedloedd. 34 Ac efe yn pregethu Crist i Cornelius, a'r rhai oedd gyd ag ef, 44 yr Yspryd Glân yn disgyn arnynt; 48 a'u bedyddio hwy.

Y R oedd rhyw wr yn Cefarea, a'i enw Cornelius, canwriad o'r fyddin a elwid yr Italaidd;

2 Gwr defosfynol, ac yn ofni Duw, yng- hŷd â'i holl dŷ, ac yngwneuthur llawer o elusenau i'r bobl, ac yn gweddio Duw yn wastadol.

3 Efe a welodd mewn gweledigaeth yn eglur, ynghylch y nawfed awr o'r dydd, angel Duw yn dyfod i mewn atto, ac yn dywedyd wrtho, Cornelius.

4 Ac wedi iddo graffu arno, a myned yn ofnus, efe a ddywedodd, Beth fydd, Arglwydd? Ac efe a ddywedodd wrtho, Dy weddiau di a'th elusenau a ddyrchafasant yn goffadwriaeth ger bron Duw.

5 Ac yn awr anfon wŷr i Joppa, a gyr am Simon, yr hwn a gyfenwir Petr:

6 Y mae efe yn llettya gyd ag un Simon, barcer, tŷ'r hwn fydd wrth y môr: efe a ddywaid i ti pa beth fyddraid i ti ei wneuthur.

7 A phan ymadawodd yr angel oedd yn ymddiddan â Chornelius, efe a alwodd ar ddau o dylwyth ei dŷ, a milwr defosiynol o'r rhai oedd yn aros gyd ag ef:

8 Ac wedi iddo fynegi iddynt y cwbl, efe a'u hanfonodd hwynt i Joppa.

* Pen. 11. 5, &c. 9 A thrannoeth, fel yr oeddynt hwy yn ymdeithio, ac yn nesáu at y ddinas, ynghylch y chweched awr.

10 Ac fe ddaeth arno newyn mawr, ac efe a chwennychai gael bwyd. Ac a hwynt yn parotioi iddo, fe syrthiodd arno lewyg:

b Pen. 7.56. 11 Ac b'efe a welai y nef yn agored, a Dat. 19.11. rhyw lestr yn disgyn arno fel llen-lliaen fawr, wedi rhwymo ei phedair congl, a'i gollwng i wared hyd y ddacar:

12 Yn yr hon yr oedd pob rhyw bedwar-carnolion y ddacar, a gwyllt-filod, ac ymlusgiaid, ac echediad y nef.

13 A daeth llef atto, Cyfod, Petr; lladd, a bwyta.

* Lef. 11.4. 14 A Phetr a ddywedodd, Nid felly, Arglywydd: canys e ni fwytcais i erioed Deut. 14.7. ddim cyffredin neu aflan.

Ezec. 4.14. 15 A'r llef drachefn a ddywedodd wrtho Mat. 15. yr ailwaith, e' pethau a laniaodd Duw, na alw di yn gyffiedin.

11. Rhuf. 14. 16 A hyn a wnaed dairgwaith: a'r llestr a dderbyniwyd drachefn i synu i'r nef.

17, 20. 17 Ac fel yr oedd Petr yn amneu ynddo i Tim. 4.4. ei hun beth oedd y weledigaeth a welai;

Tit. 1. 15. wele, y gwŷr a anfonafid oddi wrth Gornelius, wedi ymosyn am dŷ Simon, oeddynt yn sefyll wrth y porth.

18 Ac wedi iddynt alw, hwy a ofynafant a oedd Simon, yr hwn a gyfenwid Petr, yn llettya yno.

19 A fel yr oedd Petr yn meddwl am y weledigaeth, dywedodd yr Ysryd wrtho, Wele dri wŷr yn dŷ geisio di.

* Pen. 15. 7. 20 Am hynny e cyfod, disgyn, a dos gyd â hwynt, heb amneu dim: o herwydd myfi a'u hanfonais hwynt.

21 A Phetr, wedi disgyn at y gwŷr a anfonafid oddi wrth Gornelius atto, a ddywedodd, Wele, myfi yw yr hwn yr ydych chiwi yn ei geisio: beth yw yr achos y daethoch o'i herwydd?

22 Hwytthau a ddywedafant, Cornelius y canwriad, gwr cyfiawn, ac yn ofni Duw, ac â gair da iddo gan holl genedl yr Iuddewon, a rybuddiwyd gan angel sanctaidd, i ddanfôn am danat ti i'w dŷ, ac i wrando geiriau gennyt.

23 Am hynny efe a'u galwodd hwynt i mewn, ac a'u llettyodd hwy. A thrannoeth yr aeth Petr ymaith gyd â hwy, a rhai o'r brodyr o Joppa a aeth gyd ag ef.

24 A thrannoeth yr aethant i mewn i Cefarea. Ac yr oedd Cornelius yn disgwyl am danynt, ac efe a alwafai ei geraint a'i anwyl gyfeillion ynghyd.

25 Ac fel yr oedd Petr yn dyfod i mewn, Cornelius a gyfarfu ag ef, ac a syrthiodd wrth ei draed, ac a'i haddolodd ef.

* Pen. 14. 14. 26 Eithr Petr a'i cyfododd ef i synu, gan ddywedyd, e Cyfod; dyn wyf finnau a 22. 9.

27 A than ymddiddan ag ef, efe a ddaeth

i mewn, ac a gafodd llawer wedi ymgynnull ynghyd.

28 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Chwi a wyddoch e mai anghyfreithlawn yw i wr o Iudeu ymwasgu neu ddyfod at alltud: a 18. 28.

eithr b Duw a ddangosodd i mi na alwn Pen. 11. 3. neb yn gyffredin neu yn aflan. b Pen. 15.8.

29 O ba herwydd, e, yn ddinâg, y Eph. 3. 6. daethum, pan anfonwyd am danaf: yr wyf gan hynny yn gofyn am ba achos y danfonafoch am danaf.

30 A Chornelius a ddywedodd, Er ys pedwar diwrnod i'r awr hon o'r dydd yr oeddwn yn ymptydio, ac ar y nawfed awr yn gweddio yn fy nhŷ: ac wele, safodd gwr ger fy mron i mewn gwisg ddisglair, i Mat. 28.3.

31 Ac a ddywedodd, Corneliws, gwrantawyd dy weddi di, a'th elusenau a ddaethant mewn coffa ger bron Duw. Marc 16.5. Luc 24. 4.

32 Am hynny anfon i Joppa, a galw am Simon, yr hwn a gyfenwir Petr: y mae efe yn llettya yn nhŷ Simon, barcer, ynglân y môr; yr hwn, pan ddelo attat, a lefara wrthynt.

33 Am hynny yn ddiöed myfi a anfonais attat; a'thi a wnaethost yn dda dyfod. Yr awrhon, gan hynny, yr ym ni oll yn brennol ger bron Duw, i wrando, yr holl bethau a orchymynwyd i ti gan Dduw.

34 A Yna yr agorodd Petr ei eneu, ac a ddywedodd, e Yr wyf yn deall mewn k Deut. 10. gwirionedd, nad ydyw Duw dderhyniwr 17.

wyneb: Job 34. 19. 35 Ond ym mhob cenedl, y neb fydd yn Rhuf. 2.11. ei ofni ef, ac yn gweithredu cyfiawnder, Gal. 2. 6.

fydd gymmeradwy ganddo ef. Eph. 6. 9. 36 Y gair yr hwn a anfonodd Duw i blant Col. 3. 25.

Israel, gan bregethu tangnedd trwy Iesu i Petr. 1. 17. Grift (e' efe yw Arglywydd pawb oll) i E'fai. 57.

37 Chwyychwi a wyddoch y gair a fu yn holl Judea, a gan ddechreu o Ahilea, Eph. 2. 14,

wedi y bedydd a bregethodd Ioan: 16. 17. 38 Y modd yr enneiniodd Duw Iesu o Col. 1. 20.

Nazareth a'r Ysryd Glân, ac â nerth; yr hwn a gerddodd o amgylch gan wneuthur 10. 12.

daioni, ac iacháu pawb a'r oedd wedi eu + Neu, gorthrymmu gan ddiafol: o blegid yr oedd peth. Luc 4.18.

Duw gyd ag ef. 39 A ninnau ydym dyfion o'r pethau oll a wnaeth efe ynglwlâd yr Iuddewon, ac yn Jerusalem; yr hwn a laddafant, ac a groes-hoeliasant ar bren:

40 e Hwn a gyfododd Duw y trydydd Pen. 2. dydd, ac a'i rhoddes ef i'w wneuthur yn 24. amlwg:

41 Nid i'r bobl oll, eithr i'r tyfion etholedig o'r blaen gan Dduw, fef i ni, y rhai a fwyttafom ac a ysfafom gyd ag ef wedi ei adgyfodi ef o feirw.

42 Ac e'efe a orchymynodd i ni bre- P Mat. 28. gethu i'r bobl, a thyftiolaethu mai e'efe 19.

yw r' hwn a ordeiniwyd gan Dduw i yn Pen. 1. 8. Farnwr byw a meirw. i Ioan 5.

43 e I hwn y mae'r holl brophwydi yn 22, 27. dwyn tyftiolaeth, y derbyn pawb a gredo Pen. 17.31.

ynddo ef faddeuant pechodau, trwy ei Rhuf. 14. enw ef. 9, 10.

44 A Phetr etto yn llefaru'r geiriau 2 Tim. 4. 1. hyn, syrthiodd i yr Ysryd Glân ar bawb i Petr. 4. 5.

a oedd yn clywed y gair. i Jer. 31.34. 45 A'r rhai o'r enwaediad a oeddynt Mic. 7. 18.

yn crodu, cynnifer ag a ddaethant gyd â Pen. 26.22. Phetr, a fynnafant, am dwalt dawu yr Pen. 4.31.

Ysryd Glân ar y Cenhedloedd hefyd. a 8. 15, 16. 46 Canys yr oeddynt yn eu clywed hwy yn llefaru â thafodau, ac yn mawrygu Duw. Yna yr atebodd Petr,

47 A all neb luddias dwfr, ſel na fedyddier y rhai hyn, y rhai a dderbyniaſant yr
* Pen. 15.8. Yſpyd Glân, ſel ninnau?

* 1 Cor. 1. 43^a Ac eſe a orchymynodd eu bedyddio
17. hwynt y yn enw yr Arglwydd. Yna y dei-
y Pen.8.10. fyhaſant arno aros dros ennud o ddyddiau.

PEN. XI.

1 Petr, wedi achwyn arno am fyned i mewn
at y Cenhedloedd, yn gwrneuthur ei ymddi-
ffyn; 18 ac yn cael ei dderbyn. 19 Wedi
cyrhnedd o'r eſengyl hyd Phenice, a Cy-
prus, ac Antiochia, yr yds yn danſon Bar-
nabas i'w cadarnhau hwynt. 26 Y diſ-
gyblion yno yn cael yn gyntaf rhai eu galw
yn Gristianogion; 27 ac yn anſon ymwa-
red i'r brodyr yn Judea, yn amſer newyn.

41.

A'R apoſtolon a'r brodyr oedd yn Ju-
dea, a glywfant ddarlod i'r Cenhedi-
oedd hefyd dderbyn gair Duw.

* Pen. 10.

2 A phan ddaeth Petr i fynu i Jeruſa-
lem, y rhai o'r enwaediad a ymryſona-
ſant yn ei erbyn ef.

45. Pen. 10.

3 Gan ddywedyd, b Ti a aethof i mewn
at wŷr diſenwaededig, ac a fwyteiaſt gyd
â hwynt.

28. Gal. 2.12.

4 Eithr Petr a ddechreuodd, ac a eglu-
rodd y peth iddynt mewn trefn, gan ddy-
wedyd,

* Pen. 10.

9, &c.

5^c Yr oeddwn i yn ninas Joppa yn gwed-
ddio; ac mewn llewgy y gwelais welodig-
aeth, Rhyw leſtr megis llen-llian fawr yn
diſgyn, wedi ei gollwng o'r nef erbyn ei
phedair congl; a hi a ddaeth hyd ataf fi.

6 Ar yr hon pan edrychais, yr yſtyriais;
ac mi a welais bedwar-carnolion y ddaear,
a gwŷllt-filod, ac ynluſgiaid, ac ehediad
y nef.

7 Ac mi a glywais leſ yn dywedyd
wrthyf, Cyfod, Petr; lladd, a bwyta.

8 Ac mi a ddywedais, Nid felly, Ar-
glwydd: canys dim cyffredin neu aſian
nid aeth un amſer i'm geneu.

9 Eithr y llais a'm hattebodd i eilwaith
o'r nef, Y pethau a lanhaodd Duw, na
allw di yn gyffredin.

10 A hyn a wnaed dair gwaith: a'r holl
bethau a dynnwyd i fynu i'r nef drachefn.

11 Ac wele, yn y man yr oedd tri wŷr
yn ſefyll wrth y tŷ yr oeddwn ynddo,
wedi eu hanfon o Cefarea ataf fi.

d Pen. 10.

19.

a 15. 7.

12 A'r Yſpyd a archodd i mi fyned
gyd â hwynt, heb amneud dim. A'r chwe
brodyr hyn a ddaethant gyd â mi; a nyni
a ddaethom i mewn i dy y gwr.

13 Ac eſe a fynegodd i ni pa fodd y
gwelais eſe angel yn ei dŷ, yn ſefyll ac
yn dywedyd wrtho, Anſon wŷr i Joppa,
a gyr am Simon, a gyfenwir Petr:

14 Yr hwn a leſaru eiriau wrthyf, trwy
y rhai y'th iacheir di a'th holl dŷ.

* Pen. 2.4.

15 Ac a myfi yn dechreu leſaru, fyrthi-
odd yr Yſpyd Glân arnynt, c megis ar-
nom ninnau yn y dechreuad.

f Ioan 1.

26.

Pen. 1. 5.

a 19. 4.

* Eſai. 44.3.

Joël 2. 28.

a 3. 18.

b Pen. 15.8.

16 Yna y cofiais air yr Arglwydd, y
modd y dywedais eſe, f Ioan yn wir a fe-
dyddiodd â dwfr; eithr c chwi a fedyddir
â'r Yſpyd Glân.

17^b Os rhoddles Duw gan hynny iddynt
hwy gyſſfelyb rodd ag i ninnau, y rhai a
gredaiom yn yr Arglwydd Ieſu Grist, pwy
oeddwn i, i allu lluddias Duw?

18^a A phan glywfant y pethau hyn, diſ-
tawu a wnaethant, a gogoneddu Duw, gan
ddywedyd, Fe roddes Duw gan hynny i'r
Cenhedloedd hefyd edifeirwch i fywyd.

* Pen. 8. 1.

19^a A'r rhai a waigaraſid o herwydd
y blinder a godafai ynghylch Stephan, a

dramwyafant hyd yn Phenice, a Cyprus
ac Antiochia, heb leſaru y gair wrth neb
ond wrth yr Iuddewon yn unig.

20 A rhai o honynt oedd wŷr o Cyprus
ac o Cyrene, y rhai wedi dyſod i Antiochia,
a leſarant wrth y Groegiaid, gan brege-
thu'r Arglwydd Ieſu.

21^k A llaw yr Arglwydd oedd gyd â
hwynt: a niſer mawr a gredodd, ac a
drodd at yr Arglwydd.

22^q A'r gair a ddaeth i gluſiau'r egl-
wys oedd yn Jeruſalem am y pethau hyn:
a hwy a anfonafant Farnabas i fyned hyd
Antiochia.

23 Yr hwn pan ddaeth, a gweled gras
Duw, a fu lawen ganddo, ac f a gynghor-
odd bawb oll, trwy lwyr-fryd calon, i lynu
wrth yr Arglwydd.

24 O blegid yr oedd eſe yn wr da, ac m
yn llawn o'r Yſpyd Glân, ac o ffydd: alla-
wer o bobla a chwaneigwyd i'r Arglwydd.

25 Yna yr aeth Barnabas i^a Darius, iⁿ
geiſio Saul. Ac wedi iddo ei gael, eſe a'i
dug i Antiochia.

26 A bu iddynt flwyddyn gyfan ymgyn-
null + yn yr eglwys, a dyſgu pobl lawer; a + Neu,
bod galw y diſgyblion yn Gristianogion yn
gyntaf yn Antiochia.

27^q Ac yn y dyddiau hynny daeth pro-
phwydi o Jeruſalem i wared i Antiochia.

28 Ac un o honynt, a'i enw o Agabus, o
a gyfododd, ac a arwyddocaodd trwy'r
yſpyd, y byddai newyn mawr dros yr holl
fyd: yr hwn hefyd a fu dan Glaudius Cefar.

29 Yna'r diſgyblion, bob un yn ol ei
allu, a + fwriadafant anſon cymmorth i'r
brodyr oedd yn preſwyllo yn Judea.

30^q Yr hyn beth hefyd a wnaethant;
gan ddanſon at yr henuriaid trwy law
Barnabas a Saul.

PEN. XII.

1 Herod yn erlid y Chriſtianogion: yn lladd
Iago; ac yn carcharu Petr: a'r angel yn
ei waredu ef, wrth gweddiau yr eglwys.

20 Herod, trwy falchder, yn cymmyrd iddo
ei hun y gogoniant oedd dybleddus i Dduw;
ac yn cael ei diro gan yr angel, ac yn marw
yn reſynol: 24 a'r eglwys yn llwyddo ar ol
ei farwolaeth ef.

A C ynghylch y pryd hynny + yr eſyn-
odd Herod frenhin ei ddwyllaw i
ddrygu rhai o'r eglwys.

2 Ac eſe a laddodd Iago a brawd Ioan
â'r cleddyf.

3 A phan welodd fod yn dda gan yr
Iuddewon hynny, eſe a' chwaneigodd
ddala Petr hefyd (A^b dyddiau y bara
croyw ydoedd hi)

4^c Yr hwn, wedi ei ddal, a roddes eſe
yngharchar, ac a'i traddododd at bedwar
pedwariaid o filwŷr i'w gadw; gan ewy-
llyſio, ar ol y Paſg, ei ddwyn ef allan at y
bobl.

5 Felly Petr a gadwyd yn y carchar:
eithr gweddi + ddyfal a wnaethpwyd gan + Neu,
yr eglwys at Dduw droſto ef.

6 A phan oedd Herod â'i fryd ar ei
ddwyn ef allan, y nos honno yr oedd Petr
yn cyſgu rhwng dau filwr, wedi ei rwymo
â dwy gadwyn; a'r ceidwaid o flaen y
drws oeddynt yn cadw y carchar.

7 Ac wele, d angel yr Arglwydd a faf-
odd ger llaw, a goleuni a ddiſgleiriodd yn y
carchar: ac eſe a darawodd vitlys Petr, + y
ac a'i cyfododd ef, gan ddywedyd, Cyfod
yn fuan. A'i gadwyni ef a fyrthiaſant
oddi wrth ei ddwyllaw.

- 8 A dywedodd yr angel wrtho, Ymwre-gyfa, a rhwym dy fandlau. Ac felly y gwnaeth efe. Yna y dywedodd, Rwrw dy wifg am danat, a chanlyn fi.
- 9 Ac efe a aeth allan, ac a'i canlywoddi. * Pl. 126.1. ef; ac e'i gwybu mai gwir oedd y peth a wnaethid gan yr angel; eithr yr oedd yn tybied mai gweled gweledigaeth yr oedd.
- 10 Ac wedi myned o honynt heb law y gyntaf a'r ail wylidwriaeth, hwy a ddaethant i'r porth haiarn i yr hwn fydd yn arwain i'r ddinas, yr hwn a ymagorodd iddynt o'i waith ei hun: ac wedi eu myned allan, hwy a aethant ar hyd un heol; ac yn ebrwydd yr angel a aeth ymaith oddi wrtho.
- 11 A Phetr, wedi dyfod atto ei hun, a ddywedodd, Yn awr y gwn yn wir i anfon o'r Arglwydd ei angel, a'm gwared i allan o law Herod, ac oddi wrth holl ddiſgwyliad pobl yr Iuddeuon.
- 12 Ac wedi iddo a gymmeryd pwyll, efe a ddaeth i ddy Mair mam i Ioan, yr hwn oedd a'i gyfenw Marc, lle yr oedd llawer wedi ymgafglu, ac yn gwe-ddio.
- 13 Ac fel yr oedd Petr yn curo drws y porth, morwyn a ddaeth i ymwrando, a'i henw Rhode.
- 14 A phan adnabu hi lais Petr, nid agorodd hi y porth gan lawenydd; eithr hi a redodd i mewn, ac a fynegodd fod Petr yn feyll o flaen y porth.
- 15 Hwytthau a ddywedafant wrthi, Yr wyt ti yn ynfydu. Hithau a daerodd mai felly yr oedd. Eithr hwy a ddywedafant, Ei angel ef ydyw.
- 16 A Phetr a barhaodd yn curo: ac wedi iddynt agori, hwy a'i gwelfant ef, ac a fynnafant.
- * Pen. 13. 16. a 19. 33. a 21. 40.
- 17 Ac efe a amneidiodd arnynt â llaw i dewi, ac a adroddodd iddynt pa wedd y dygafai'r Arglwydd ef allan o'r carchar: ac efe a ddywedodd, Mynegwch y pethau hyn i lago, ac i'r brodyr. Ac efe a ymadawodd, ac a aeth i le arall.
- 18 Ac wedi ei myned hi yn ddydd, yr oedd trallod nid bychan ym mhlith y mil-wyr, pa beth a ddaethai o Betr.
- 19 Eithr Herod pan ei ceisiodd ef, ac heb ei gael, a holodd y ceidwaid, ac a orchymynodd eu a cymmeryd hwy ymaith. Yntau a aeth i wared o Judea i Cefarea, ac a arhofodd ymo.
- * Neu, a'i ffryd ar ryfela yn erbyn. * Gr. arystafell.
- 20 Eithr Herod oedd + yn lliidiog iawn yn erbyn gwy'r Tyrus a Sidon: a hwy a ddaethant yn gyfûn atto; ac wedi ynnill Blaſtus, yr hwn oedd + ystafellydd y brenhin, hwy a ddeifysafant dangnefedd; am fod i eu gwlad hwynt yn cael ei chynhal-iaeth o wlad y brenhin.
- 21 Ac ar ddydd nodedig, Herod, gwedi gwifo dillad brenhinol, a eisteddodd ar oriedd-faingc, ac a areithiodd wrthynt.
- 22 A'r bobl a roes floedd, Lleferydd Duw, ac nid dyn ydyw.
- 23 Ac allan o law y tarawodd angel yr Arglwydd ef, am na roisai y gogoniant i Dduw: a chan bryfed yn ei ytu, efe a drengodd.
- 24 * A m gair Duw a gynnyddodd ac a amhaodd.
- 25 A Barnabas a Saul, wedi cyflawni eu a gweinidogaeth, a ddychwelasant o Jeruſalem, o gan gymmeryd gyd â hwynt Ioan hefyd, yr hwn a gyfenwid Marc.
- * dodi hwy i farwolaeth.
- * Neu, a'i ffryd ar ryfela yn erbyn.
- * Gr. arystafell.
- * Bren. 5. 9. 11. Ezec. 27. 17.
- * Eſa. 55. 11. Pen. 6. 7. a 19. 20. Col. 1. 6. Pen. 11. 29, 30. Pen. 13. 5, 13.

PEN. XIII.

- 1 Derwis Paul a Barnabas i fyned at y Cenh-edloedd. 7 Sergius Paulus, ac Elymas y fwyfwr. 14 Paul yn pregethu yn Antiochia mai Iesu yw Crist. 42 Y Cenhedloedd yn credu; 45 yr Iuddeuon yn gwrthwnebu, ac yn cablu: 46 Paul a Barnabas ar hynny, yn troi at y Cenhedloedd. 48 Y rhai a drefnodd i fwyd, yn credu.
- Y R oedd hefyd a yn yr eglwys ydoedd yn Antiochia, rai propawdyd ac athrawon; Barnabas, a Simeon, yr hwn a elwid Niger, a Lucius o Cyrene, a Manaen brawd-maeth Herod y tetrarch, a Saul.
- 2 Ac fel yr oeddynt hwy yn gwafan-aethu'r Arglwydd, ac yn ymrydio, dywedodd yr Ysryd Glân, Neillduwch i mi Farnabas a Saul, i'r gwaith e y gelwais a hwynt iddo.
- 3 Yna wedi iddynt ymrydio, a gwe-ddio, a dodi eu dwylaw arnynt, hwy a'u gollyngafant ymaith.
- 4 A hwythau, wedi eu danfon ymaith gan yr Ysryd Glân, a ddaethant i Seleucia; ac oddi yno a fordyasafant i Cyprus.
- 5 A phan oeddynt yn Salamis, hwy a bregethafant air Duw yn synagogau yr Iuddeuon: ac yroedd hefyd ganddynt i Ioan ym weinidog.
- 6 Ac wedi iddynt dramwy trwy'r ynys a hyd Baphus, hwy a gawfant ryw fwyfwr, gau-brophwyd o Iuddeu, a'i enw Barieſu;
- 7 Yr hwn oedd gyd â'r rhaglaw, Sergius Paulus, gwr call: hwn, wedi galw atto Farnabas a Saul, a ddeifysiodd gael clywed gair Duw.
- 8 Eithr i Elymas y fwyfwr (canys felly y cyfieithir ei enw ef) a'u gwrthwnebodd hwynt, gan geisio gwytrdri y rhaglaw oddi wrth y ffydd.
- 9 Yna Saul (yr hwn hefyd a elwir Paul) yn llawn o'r Ysryd Glân, a edrychodd yn graff arno ef,
- 10 Ac a ddywedodd, O gyflawn o bob twyll a phob yfgerlder, tydi a mab diafol, a gelyn pob cyfiawnder, oni pheidi di a gwyro uniawn ffydd yr Arglwydd?
- 11 Ac yn awr wele, y mac llaw yr Arglwydd arnat ti, a thi a fyddi ddall heb weled yr haul dros amfer. Ac yn ddiat-treg y syrthiodd arno niwlen a thywyll-wch; ac efe a aeth oddi amgylch gan geisio rhai i'w arwain erbyn ei law.
- 12 Yna y rhaglaw, pan welodd yr hyn a wnaethid, a gredodd, gan ryfeddu wrth + ddyfgeidiaeth yr Arglwydd.
- 13 A Phaul a'r rhai oedd gyd ag ef a aethant ymaith o Baphus, ac a ddaethant i Berga ym Mhampylia; eithr i Ioan a ymadawodd oddi wrthynt, ac a ddychwelodd i Jeruſalem.
- 14 Eithr hwynt-hwy, wedi ymado o Berga, a ddaethant i Antiochia ym Mhifid-a, ac a aethant i mewn i'r synagog ar y dydd fabbath, ac a eisteddafant.
- 15 Ac ar ol darllain y gyfraith a'r prophwydi, llywodraethwyr y synagog a anfonasant atynt, gan ddywedyd, Ha wŷr frodyr, od oes gennyh air o gyngor i'r bobl, traethwch.
- 16 Yna y cyfododd Paul i fynu, a chan amneidio â'i law am ofteg, a ddywedodd, O wŷr o Israel, â'r rhai ydych yn ofni Duw, gwrandewch.
- 17 Duw y bobl hyn Israel a etholodd ein tatau ni, ac a ddrychafodd y bobl i pan oeddynt
22. 21. Rhuf. 1. 1. Gal. 2. 9. Mat. 9. 38. Rhuf. 10. Heb. 5. 4. Pen. 6. 6. Pen. 12. 25. 15. 37. Ex. 7. 11. 2 Tim. 3. 8. 10. 38. Mat. 13. 38. Ioan 8. 44. 1 Ioan 3. 8. Luc 4. 16. Adn. 27. Ex. 1. 1. Pen. 12. 17.

oeddynt yn ymdeithio yngwlad yr Aipht, ^m ac â braich uchel y dug efe hwynt oddi ^a 13. 14, 16. yno allan.

ⁿ Ex. 16. 35. 18 Ac ⁿ ynghylch deugain mlynedd o Pl. 95. 10. amser y goddetodd efe eu harferion hwynt yn yr anialwch.

19 Ac wedi iddo ddinyfrio faith genedl yn nhir Canaan, ^o â choelbren y parthodd efe dir y rhai hynny iddynt hwy.

^p Barn. 3. 9. 20 ^p Ac wedi y pethau hyn, dros yspaid ynghylch pedwar cant a deng mlynedd a deugain, efe a roddes faruwyr iddynt, hyd Samuel y prophwyd.

^r 1 Sam. 8. 5. 21 ^r Ac ar ol hynny y dymunafant gael brenhin: ac fe a roddes Duw iddynt Saul fab Cis, gwr o lwyth Benjamin, ddeugain mlynedd.

^r 1 Sam. 16. 13. 22 Ac wedi ei ddifwyddo ef, ^r y cyfododd efe Ddafydd yn frenhin iddynt; am yr hwn y tyfolaethodd, ac y dywedodd, ^o Cefais Ddafydd fab Jesse, ^r gwr yn ol fy nghalon, yr hwn a gyflawnia fy holl ewyllys.

^s Efa. 11. 1. 23 ^s O had hwn, Duw, yn ol ei addewid, a gyfododd i Israel yr Iachawdwr Iesu;

^t Mat. 3. 1. 24 ^t Gwedi i Ioan rag-bregethu o flaen ^u ywneb ei ^u ei ddysodiad ef i mewn, fedydd edifeirddydodiad.

^u Mat. 3. 11. 25 Ac fel yr oedd Ioan yn cyflawni ei redfa, efe a ddywedodd, ^y Pwy yr ydych chiwi yn tybied fy mod i? Nid mwy yw efe: eithr wele, y mae yn dyfod ar fy ol i, ^y Mat. 10. 6. yr hwn nid wyf yn deilwng i ddadod eigi.

^u Pen. 3. 26. diau ei draed.

Adn. 46. 26 Ha wŷr frodyr, plant o genedl Abraham, a'r rhai yn eich plith fydd yn ofni i Cor. 2. 8. Duw, ^z i chwi y danfonwyd gair yriach-
+ Pen. 15. awdwriaeth hon.

21. 27 Canys y rhai oedd yn preswyllo yn Jerusaleml, a'u tywyfogiogion, ^z heb adnabod hwn, a lleferydd y prophwyd ^y y rhai a ddarllenid bob sabbath, gan ei farnu ef, ^z a'u cyflawnafant.

^z Luc 23. 28 ^z Ac er na chawfiant ymddo ddim achos angeu, hwy a dymunafant ar Bilat ei Ioan 19. 6. ladd ef.

^z Mat. 27. 29 Ac wedi iddynt gwblhau pob peth a'r a' sgrifenafid am dano ef, ^z hwy a'i ddisgynafant ef oddi ar y pren, ac a'i dodafant mewn bedd.

^z Luc 23. 53. 30 ^z Eithr Duw a'i cyfododd ef oddi Ioan 19. 38. wrth y meirw.

^z Mat. 28. 6. 31 ^z Yr hwn a welwyd dros ddyddiau Pen. 2. 24. lawer gan y rhai a ddaethant i fynu gyd ag ef o Alikea i Jerusaleml, y rhai fydd dytïon + iddo wrth y bobl.

^z Pen. 1. 3. 32 Ac yr ydym ni yn efangylu i chwi yr i Cor. 15. addewid a wnaed i'r tadau, ddarod i Dduw gyflawni hwn i ni eu plant hwy, gan iddo adgyfodi i'r Iesu:

^z o homo. 33 Megis ag yr ysgriwenwyd yn yr ail Pl. 2. 7. psalm, ^z Fy mab i ydwytti; myn heddyw ^z Efa. 55. 3. a'th genhedlais.

^z Pl. 16. 10. 34 Ac am iddo ei gyfodi ef o'r meirw, Pen. 2. 31. nid i ddechryd mwy i lygredigaeth, y + Ni roddi dywedodd fel hyn; ^z Rhoddaf i chwi sicr dy Sanct i welled.

^z + wedi iddo yn ei oes ei hun wafanaethu ewyllys Duw.

^z h. i Bren. 37 Eithr yr hwn a gyfododd Duw, ni 2. 10. welodd lygredigaeth.

^z Pen. 2. 26. 38 ^z Am hynny bydded byspys i chwi,

ha wŷr frodyr, mai ^z trwy hwn yr ydys yn i Luc 24. pregethu i chwi faddeuant pechodau: 47.

39 A ^z thrwy hwn y cyflawnheir pob un i Ioan 2. 12. fydd yn credu, oddi wrth yr holl bethau, y ^z Rhuf. 3. rhai ni allech trwy gyfraith Moses gael eich 28. cyflawnhau oddi wrthyn. a 8. 3.

40 Gwylwch gan hynny na ddél amoch Heb. 7. 19. y peth a ddywedwyd yn ^z y prophwydi; Efa. 29. 14. 41 Edrychwch, ^z O ddirmygwyr, a rhy- ^z Hab. 1. 5. feddwch, a diflennwch: canys yr wyf yn gwneuthur gweithred yn eich dyddiau, gwaith ni chredwch ddim, er i neb ei ddangos i chwi.

42 A phan aeth yr Iuddewon allan o'r synagog, y Cenhedloedd a atolygafant gael pregethu y geiriau hyn iddynt ^z y sabbath ^z Gr. yn yr netaf. ^z nychnos

43 Ac wedi gollwng y gynnulleidia, lla- (neu, y wer o'r Iuddewon ac o'r profelytiaid cre- sabbath) fyddol a ganlynsafant Baul a Barnabas; y rhwng. rhai gan lefaru wrthynt, ^z a gynghorasant ^z Pen. 14. iddynt aros yngras Duw. 13.

44 ^z A'r sabbath nefaf yr holl ddinas agos a 14. 22. a ddaeth ynghyd i wrando gair Duw.

45 Eithr yr Iuddewon, pan weliant y torfeydd, a lánwyd o gynfigen, ac ^z a ddy- ^z Pen. 18. wedafant yn erbyn y pethau a ddywedid 6. gan Baul, gan wrth-ddwydd a chablu. i Petr. 4. 4.

46 Yna Paul a Barnabas a aethant yn hy, ac a ddywedafant, ^z Rhaid oedd llefaru gair ^z Mat. 10. 6. Duw wrthynt chwi yn gyntaf: eithr ^z o Pen. 3. 26. herwydd eich bod yn ei wrthod, ac yn eich Rhuf. 1. 16. barnu eich hunain yn annheilwng o fywyd ^z Ex. 32. 10. tragwyddol, wele, ^z yr ydym yn troi at y Ef. 55. 5. Cenhedloedd. Mat. 21. 43.

47 Canys felly y gorchymynodd yr Ar- Rhuf. 10. glwydd i ni, ^z gan ddywedyd, ^z Mi a'th olo- 19. dais di yn oleuni i'r Cenhedloedd, i fod o ^z Pen. 18. 6. honot yn iachawdwriaeth hyd eithaf y a 28. 28. ddaear. ^z Efa. 49. 6.

48 A'r Cenhedloedd pan glywfant, afu Luc 2. 32. lawen ganddynt, ac a ogoneddaffant air yr + Neu, Arglwydd: a chynnifer ag oedd wedi eu trefnu. + horddeinio i fywyd tragwyddol, a greda- (trwy bre- gethiad

49 A gair yr Arglwydd a danwyd trwy ^z yr apostol- ion) i fy- 10. 11.

50 A'r Iuddewon a annogafant y gwrng- uyd. edd crefyddol ac anrhydeddus, a phen- ^z 2 Tim. 3. naethiaid y ddinas, ac ^z a godafant erlid yn 11. erbyn Paul a Barnabas, ac a'u bwriafant ^z Mat. 10. hwy allan o'u trefynau. 14.

51 ^z Eithr hwy a ysgydwafant y llwch Pen. 18. 6. oddi wrth eu traed yn eu herbyn hwynt, ac a ddaethant i Iconium.

52 A'r disgybion a gyflawnwyd o law- enydd, ac o'r Ysryd Glân.

P E N. XIV.

1 Erld Paul a Barnabas allan o Iconium.

8 Paul yn iachau y cleff efydd yn Lystira: ac ar hynny y bobl yn tybied mai darwiau oeddynt hwy. 19 Llabyddio Paul. 21 Hwyt-hwyt ymnydd trwy fagad o'gryff, gan gadarnhau y disgybion yn y ftydd, ac mewn dioddefgarwch: 26 ac wedi dychwelyd i Antiochia, yn mynegi yno beth a wnaethai Duw trwyddynt hwy.

A Digwyddodd yn Iconium iddynt fyned ynghyd i synagog yr Iuddewon, a lefaru felly, fel y credodd lliaws mawr o'r Iuddewon ac o'r Groegwyr hefyd.

2 Ond yr Iuddewon anghredadwy a gyffroisafant fedyddiau i'r Cenhedloedd, ac a'u gwnaethant yn ddrwg yn erbyn y brodyr.

3 Am hynny hwy a arhosafant yno amser ^z Marc 16. mawr, gan fod yn hy yn yr Arglwydd, ^z yr 20. lwn Heb. 2. 4.

hwn oedd yn dwyn tyftiolaeth i air ei ras, ac yn cenhadu gwneuthur arwyddion a rhyfeddodau trwy eu dwylaw hwynt.

46. 4 Eithr lliaws y ddinas a rannwyd: a rhai oedd gyd â'r Iuddewon, a rhai gyd â'r apostolion.

5 A phan wnaethpwyd rhuthr gan y Cenhedloedd a'r Iuddewon, ynghyd â'u llywodraethwyr, b i'w hamherchi hwy, ac i'w llabyddio,

6 Hwytiau a ddeallafant hyn, ac a ffoifant i Lystra a Derbe, dinafodd o Lycania, ac i'r wlad oddi amgylch:

7 Ac yno y buant yn efangylu.

8 Ac yno oedd gwr yn eistedd yn Lystra yn ddisfwrth ei draed, yr hwn oedd gloff o groth ei fam, ac ni roddasai erioed.

9 Hwn a glybu Paul yn llefaru; yr hwn wrth edrych yn graff arno, a gweled fod ganddo ffydd i gael iechyd,

10 A ddywedodd â llef uchel, * Saf ar dy draed yn uniawn. Ac eise a neidiodd i fynu ac a roddodd.

11 A phan welodd y bobloedd y peth a wnaethai Paul, hwy a godafant eu llef, gan ddywedyd yn iaith Lycaonia, * Y duwiau yn rhith dynion a ddisgynafant attom.

12 A rhai a alwafant Farnabas, yn Jupiter; a Phaul, yn Fercurius, o blegid eise oedd yr ymadroddwr pennaf.

13 Yna offeiriad Jupiter, yr hwn oedd o flaen eu dinas, a ddug deirw a gartantau i'r pyth, ac a fynnaasai gyd â'r bobl aberthu.

14 A'r apostolion, Barnabas a Phaul, pan glywfant hynny, a rwygafant eu dillad, ac a neidiafent ym mhlith y bobl, gan sefain,

15 A dywedyd, *Ha wŷr, * pahan y gwnewch chwi y pethau hyn? * dynion hefyd ydym rinnau yn gorffod goddef fel chwithau, ac yn pregethu i chwi ar i chwi droi oddi wrth y pethau gweigion yma at*

Dduw byw, yr hwn a wnaeth nef a daear, a'r môr, a'r holl bethau fydd ynddynt:

16 * Yr hwn yn yr oesoedd gynt a odd-efodd i'r holl genhedloedd fyned yn eu ffyrdd eu hunain.

17 Er hynny ni adawodd eise mo hono ei hun yn ddiwyf, gan wneuthur daioni, a rhoddi glaw o'r netoedd i ni, a thymherau ffyrthlon, a llenwi ein calonau ni â llunïaeth ac â llawenydd.

18 Ac er dywedyd y pethau hyn, braidd yr attaliafent y bobl rhag aberthu iddynt.

19 A daeth yno Iuddewon o Antiochia ac Iconium, a hwy a berfwadiafent y bobl; ac wedi llabyddio Paul, a'i llusgafant ef allan o'r ddinas, gan dybied ei fod ef wedi marw,

20 Ac fel yr oedd y disgybion yn sefyll o'i amgylch, eise a gyfododd, ac a aeth i'r ddinas; a thurannoeth eise a aeth allan, eise a Barnabas, i Dderbe.

21 Ac wedi iddynt bregethu'r efengyl i'r ddinas honno, ac yn nill llawer o ddisgypion, hwy a ddychwelafant i Lystra, ac Iconium, ac Antiochia,

22 Gan gadarnhau encidiau y disgypion, a'u cyngori i aros yn y ffydd, ac * mai trwy lawer o orthymderau y mae'n rhaid i ni fyned i deyrnas Dduw.

23 Ac wedi i'r ordeinio iddynt henuriaid ym mhob eglwys, a gweddio gyd ag ym- prydiau, hwy a'u gorchymynafant hwynt i'r Arglwydd, yr hwn y credafant ynddo.

24 Ac wedi iddynt dramwy trwy Bisi- dia, hwy a ddaethant i Bampylia.

25 Ac wedi pregethu'r gair ym Mher- ga, hwy a ddaethant i wared i Attalia:

26 Ac oddi yno a fordwyafant i Antio- chia, a o'r lle yr oeddynt wedi eu gorchym- yn i ras Duw i'r gorchwyla gyflawnafant.

27 Ac wedi iddynt ddyfod a chynnull yr eglwys ynghyd, a adrodd a wnaethant faint o bethau a wnaethai Duw gyd â hwy, aciddo ef agoryd i'r Cenhedloedd ddwys y ffydd.

28 Ac yno yr arhofafant hwy dros hir o 9 amfer gyd â'r disgypion.

PEN. XV.

1 Ymryson mawr yn cyfodi ynghylch yr enwaediad: 6 yr apostolion yn ymgynghori ynghylch hynny; 22 ac yn arfon eu meddwl trwy lythyrâu at yr eglwys. 36 Paul a Barnabas, wedi bwriadu myned i ymvelod â'r brodyr, yn ymrasaelu, ac yn ymadael â'u gilydd.

A RHAI wedi dyfod i wared o Judea, a ddygafant y brodyr, gan ddywedyd, Onid enwaedir chwi b yn ol defod Moses, ni ellwch fod yn gadwedig.

2 A phan ydoedd ymryson a dadleu nid bychan gan Baul a Barnabas yn eu herbyn, hwy a ordiniafent ras o Baul a Barnabas, a rhai eraill a bonynt, i fynu i Jeru- salem, at yr apostolion a'r henuriaid, yng- lylch y cwestiwn yma.

3 Ac wedi eu hebrwng gan yr eglwys, llwy adramwyafant trwy Phenice a Samaria, gan fynegi troad y Cenhedloedd. A hwy a barafant lawenydd mawr i'r brodyr oll.

4 Ac wedi eu dyfod hwy i Jerusaleim, hwy a dderbyniwyd gan yr eglwys, a chan yr apostolion, a chan yr henuriaid; a d hwy a fynegafant yr holl bethau a wnaethai Duw gyd â hwynt.

5 Eithr cyfododd a rhai o'f feŷt y Pharise- aid y rhai oedd yn credu, gan ddywedyd, * Heb Mai rhaid iddynt eu henwaedu, a gorchymyn cadw deddf Moses.

6 A'r apostolion a'r henuriaid a ddaeth- ant ynghyd i edrych am y mater yma.

7 Ac wedi bod ymddadleu mawr, cyfod- odd Petr ac a ddywedodd wrthynt, *Ha wŷr frodyr, chwi a wyddoch ddarfod i * Pen. 10.*

Dduw er ys talm o amfer yn ein plith ni fy ethol i, i gael o'r Cenhedloedd trwy fy nge- neu i glywed gair yr efengyl, a chredu.

8 A Duw, a aduabyddwr calonau, a f i Cron- ddug dyftiolaeth iddynt, a gan roddi iddynt yr Ysopryd Glân, megis ag i ninnau: Pen. 1. 24.

9 Ac ni wnaeth ef ddim gwahaniaeth rhngom ni a hwynt, a gan buro eu calon- nau hwy trwy ffydd.

10 Yn awr gan hynny pahan yr ydych chwi yn temtio Duw, i ddodi iau ar war- rau'r disgypion, yr hon nid allai ein tadau ni na ninnau eu dwyn?

11 Eithr trwy ras yr Arglwydd Iesu Grist, yr ydym ni yn credu ein bod yn gadwedig yr un modd a hwythau.

12 A'r holl liaws a ddiatawodd, ac a wrandawodd ar Farnabas a Phaul, yn my- negi pa arwyddion a rhyfeddodau eu maint a wnaethai Duw ym mhlith y Cenhedloedd trwyddynt hwy.

13 Ac wedi iddynt ddistewi, atebodd Iago, gan ddywedyd, *Ha wŷr frodyr, gwrandewch arnaf fi.*

14 Simeon a fynegodd pa wedd yr ym- welodd Duw ar y cyntaf i gymmeryd o'r Cenhedloedd bobli i'w enw.

15 Ac â hyn y cytuna geiriau y pro- phwydi; megis y mae yn ygrifenedig,

1 Amos 9. 16 Ar ol hyn y dychwelaf, ac yr adeil-
11, 12. adaf drachefn dabernacl Dafydd, yr hwn
fydd wedi fyrthio; a'i fylchau ef a adeila-
daf drachefn, ac a'i cyfodaf eilchwyf:
17 Fel y byddo i hyn a weddiller o
ddynion geisio'r Arglwydd, ac i'r holl
Genhedloedd, y rhai y gelwir fy enw i
arnynt, medd yr Arglwydd, yr hwn fydd
yn gwneuthur yr holl bethau hyn.
18 Hyspys i Dduw yw ei weithredoedd
oll erioed.
19 O herwydd pahan m fy marn i yw,
m Edrych adn. 28. na flinom y rhai o'r Cennedloedd a droiant
at Dduw:
20 Eithr ysgrifenu o honon ni attynt, ar
n Ex. 20. 3. ymgadw o honynt m oddi wrth halogrwydd
1 Cor. 8. 1. delwau, a o godineb, ac o oddi wrth y peti
a 10. 20. a dagwyd, ac oddi wrth waed.
o 1 Thef. 4. 3. 21 Canys y mac i Fofes ym mhob dinas,
er yr hen amserodd, rai a'i pregethant ef,
p Gen. 9. 4. gan fod yn ei ddarlain yn y synagogau
Lef. 3. 17. bob labath
q Pen. 13. 45, 27. 22 Yn y gwelwyd yn dda gan yr apostol-
ion a'r henuriaid, ynghyd â'r holl eglwys,
anfon gwyr etholedig o honynt eu hunain,
i Antiochia, gyd â Phaul a Barnabas; sef
Judas a gyfenwir Barnabas, a Silas, gwyr
rhagorol ym mhllith y brodyr:
23 A hwy a fgrifenasant gyd â hwynt
fel hyn: Yr apostolion, a'r henuriaid, a'r
brodyr, at y brodyr y rhai fy o'r Cennedl-
oedd yn Antiochia, a Syria, a Cilicia, yn
anfon annerch.
24 Yn gymmainta chlywed o honon ni,
i rai a aethant allan oddi wrthym ni eich
trallodi chwi â geiriau, gan ddymchwelyd
eich eneidiau chwi, a dywedyd fod yn
rhaid enwaedu arnoch, a chadw'r ddeddf;
i'r rhai ni roisem ni gysfyrw orchymyn:
25 Ni a welsom yn dda, wedi i ni ymgyn-
null yn gytûn, anfon gwyr etholedig at-
toch, gyd â'n hanwylyd Barnabas a Phaul:
26 Gwyr a roisant eu heneidiau dros
enw ein Harglwydd ni Iesu Grist.
27 Ni a anfonafom gan hynny Judas a
Silas; a hwythau ar + air a fynegant i chwi
yr un pethau.
28 Canys gwelwyd yn dda gan yr Yf-
pryd Glân, a chernym ninnau, na ddodid
arnoch faich ychwaneg na'r pethau angen-
rheidiol hyn:
29 A Bod i chwi ymgadw oddi wrth yr
hyn a berthwyd i eulynod, a gwaed, ac
oddi wrth y peth a dagwyd, ac oddi wrth
od neb: oddi wrth yr hyn bethau os ym-
gedwch, da y gwnewch. Byddwch iach.
30 Felly wedi eu gollwng hwynt yma-
ith, hwy a ddaethant i Antiochia: ac
wedi cynnull y lliaws ynghyd, hwy a rois-
ant y llythyr.
31 Ac wedi iddynt ei ddarlain, llawen-
ychu a wnaethant am y + diddanwch.
32 Judas hefyd a Silas, a hwythau yn
brophwydi, trwy lawer o ymadrodd a ddi-
ddanasant y brodyr, ac a'u cadarnhasant.
33 Ac wedi iddynt aros yno dros amser,
hwy a ollyngwyd ymaith mewn heddwch,
gan y brodyr, at yr apostolion.
34 Eithr gwelodd Silas yn dda aros yno.
35 A Phaul a Barnabas a arhofasant yn
Antiochia, gan ddygu ac efangylu gair
yr Arglwydd, gyd â llawer eraill hefyd.
36 Ac wedi rhai dyddiau, dywedodd
Paul wrth Barnabas, Dychwelwn ac ym-
welwn â'n brodyr, ym mhob dinas y pre-
gethafom air yr Arglwydd ynddynt, i
wled pa fodd y maent hwy.

37 A Barnabas a gynghorodd gym-
meryd gyd â hwynt " Ioan, yr hwn a Pen. 12,
gyfenwid Marc. 12, 25.
38 Ond ni welai Paul yn addas gym- a 13. 5.
meryd hwnnw gyd â hwynt, * yr hwn a Col. 4. 10.
dynnafai oddi wrthynt o Bampylia, ac 2 Tim. 4.
nid aethai gyd â hwynt i'r gwaith. 11.
39 A bu gymmaint cynnwrf rhyngddynt, Phile. 24.
fel yr ymadawfant oddi wrth eu gilydd; ac * Pen. 13.
y cymmerth Barnabas Farc gyd ag ef, ac 13.
y mordwyodd i Cyprus:
40 Eithr Paul a ddewisodd Silas, ac a
aeth ymaith, y wedi ei orchymyn i ras y Pen. 14.
Duw gan y brodyr. 26.
41 Ac efe a dramwyodd trwy Syria a Pen. 16. 5.
Cilicia, gan gadarnhau yr eglwys.
PEN. XVI.
1 Paul, wedi enwaedu ar Dimothëus, 7 ac
wedi ei alw gan yr Yfryd, 14 yn troi Ly-
dia: 16 yn bwrw allan yfryd derwiniaeth;
19 ac am hynny Silas ac yntau yn cael eu
ffian-gellu, a'u carcharu: 26 egoryd drysau
y carchar: 31 troi ceidwad y carchar, 37
a'u gwaredu hwythau.
YNA y daeth efe i * Dderbe ac i Ly- a Pen. 14. 6.
stra. Ac wele, yr oedd yno ryw Rhuf. 16.
ddisgybl, a'i enw Timothëus, c mab i 21.
ryw wraig yr hon oedd Iudewes, ac yn Phil. 2. 19.
credu; a'i dad oedd Roegwr: i Thef. 3. 2.
2 Yr hwn oedd yn cael gair da gan y c 2 Tim. 1.
brodyr oedd yn Lystra, ac yn Iconium. 5.
3 Paul a fynnai i hwn fyned allan gyd ag
ef; ac efe a'i cymmerth ac a'i henwaed- d Pen. 6. 3.
odd ef, o achos yr Iudewon oedd yn y e 1 Cor. 9.
lleoedd hynny: canys hwy a wyddent 20.
bawb mai Groegwr oedd ei dad ef. Gal. 2. 3.
4 Ac fel yr oeddynt yn ymdaith trwy r Edrych
dinasoedd, hwy + a roisant arnynt gadw Gal. 5. 2.
y gorchymynion i a ordeinieff gan yr + a drudd-
apostolion a'r henuriaid y rhai oedd yn iddynt.
Jerusalem. f Pen. 15.
5 Ac felly 'r eglwyf a gadarnhawyd yn f 28, 29.
y ffydd, ac a gynnyddasant mewn rhifedi
beunydd.
6 Ac wedi iddynt dramwy trwy Phrygia,
a gwlad Galatia, a gwarafun iddynt gan yr
Yfryd Glân bregethu y gair yn Asia;
7 Pan ddaethant i Ffisia, hwy a geisafant
fyned i Fithynia: ac ni oddefodd Yfryd
yr Iesu iddynt.
8 Ac wedi myned heibio i Ffisia, hwy f 2 Cor. 2.
a aethant i wared i Droas. 12.
9 A gweledigaeth a ymddangosodd i
Baul liw nos: Rhyw wr o Facedonia a fa-
fai, ac a ddeisyfiai arno, ac a ddywedai,
Tyred drosodd i Facedonia, a chymmorth
ni.
10 A phan welodd efe y weledigaeth,
yn ebrwydd ni a geisafom fyned i Face-
donia; gan gwbl-gredu alw o'r Arglwydd
nyni i efangylu iddynt hwy.
11 Am hynny, wedi myned ymaith o
Droas, ni a gyrchafom yn uniawn i Samo-
thracia; a thirannoeth i Neapolis:
12 Ac oddi yno i Philippi, yr hon + fydd + yw y
brif-ddinas o barth o Facedonia, dinas ddinas
rydd: ac ni a fuom yn aros yn y ddinas gyntaf.
honno ddyddiau rai.
13 Ac ar y dydd fabbath ni a aethom allan
o'r ddinas i lan afon, lle y byddid arferol o
weddio; ac ni a eisteddafom, ac a lefara-
fom wrth y gwragedd a ddaethant ynghyd.
14 A rhyw wraig a'i henw Lydia, un
yn gwerthu porphor, o ddinas y Thyatiraid,
yr hon oedd yn addoli Duw, a wrandaw-
odd: yr hon yr agorodd yr Arglwydd i ei
chalon, i ddal ar y pethau a lefarid gan Baul. a Luc 24.
15 Ac

15 Ac wedi ei bedyddio hi a'i theulu, hi a ddymunodd *arnam*, gan ddywedyd, Os barnafoch fy mod i yn ffyddlawn i'r Arglwydd, deuwch i mewn i'm tŷ, ac arhoswch yno. A hi a'n cymhellodd ni.

¹Gen. 19.3. 23 11. 16 ¶ A digwyddodd, a ni yn myned i weddio, i ryw langes, yr hon oedd ganddi yspri + dewiniaeth, gyfarfod â ni;

¹Barn. 19. 21. 17 Hon a ddilynodd Baul a ninnau, ac a lefodd, gan ddywedyd, Ydynion hyn ydynt wceifon y Duw goruchaf, y rhai fydd yn mynegi i chwi fiordd iachawdwriaeth.

¹Luc 24.22. ¹Heb. 13.2. 28. 7. 17 Hon a ddilynodd Baul a ninnau, ac a lefodd, gan ddywedyd, Ydynion hyn ydynt wceifon y Duw goruchaf, y rhai fydd yn mynegi i chwi fiordd iachawdwriaeth.

¹Sam. 28. 7. 17 Hon a ddilynodd Baul a ninnau, ac a lefodd, gan ddywedyd, Ydynion hyn ydynt wceifon y Duw goruchaf, y rhai fydd yn mynegi i chwi fiordd iachawdwriaeth.

¹Neu. 25. 34. 18 A hyn a wnaeth hi dros ddyddiau lawer. Eithr Paul ^m yn flin ganddo, a drodd, ac a ddywedodd wrth yr yspri, Yr ydwyf yn gorchymyn i ti, yn enw Iesu Crist, fyned allan o honi. ^a Ac ese a aethi allan yr awr honno.

¹Pen. 19. 24. 19 ¶ A phlan welodd ei meistrad hi fyned gobaith eu belw hwynt ymaith, ^h hwy a ddaliafant Baul a Silas, ac a'u llusgafant + *didleudy*.

¹2 Cor. 6.5. 20 Ac a'u dygafant hwy at y fwyddogion, ac a ddywedafant, Y mae'r dynion hyn, y rhai ydynt Iuddewon, ^r yn llwyr-gythyblio ein dinas ni.

¹Bran. 18. 17. 21 Ac yn dyfgu defodau y rhai nid ydyw rŷdd i ni eu derbyn, na'u gwneuthur, y rhai ydym Rufeiniwyr.

¹Pen. 17.6. 22 A'r dyfda a safodd i fynu ynghyd yn eu herbyn hwy; a'r fwyddogion, gan rwygo eu dillad, ^a a orchymynafant eu curo hwy â gwaial.

¹2 Cor. 11. 25. 23 Ac wedi rhoddi gwialennodau lawer iddynt, hwy a'u taffafant i garchar; gan orchymyn i geidwad y carchar eu cadw hwy yn ddiogel.

¹Thel. 2.2. 24 Yr hwn, wedi derbyn y cyfryw orchymyn, a'u bwiodd hwy i'r carchar netaf i mewn, ac a wnaeth eu traed hwy yn sicr yn y cyffion.

¹emyn. 25 ¶ Ac ar hanner nos Paul a Silas oedd yn gweddio, ac yn canu + mawl i Dduw: a'r carcharion a'u clywfant hwy.

¹Pen. 4. 31. 26 ¶ Ac yn ddifymmwrth y bu daeargryn mawr, hyd onl fighwyd feiliau'r carchar: ac yn ebrwydd ^a yr holl ddrifau a agorwyd, a rhwymau pawb a aethant yn rhyddion.

¹Luc. 3. 10. 27 A phan ddeffrodd ceidwad y carchar, a chanfod dryfau'r carchar yn agored, ese a dynnodd ei gleddyf, ac a amcanodd ei ladd ei hun; gan dybied ffoi o'r carcharion ymaith.

¹Pen. 2. 37. 28 Eithr Paul a lefodd â llef uchel, gan ddywedyd, Na wna i ti dy hun ddim ni-weid; canys yr ydym ni yma oll.

¹2 Cor. 9. 6. 29 Ac wedi galw am oleu, ese a ruthrodd i mewn, ac yn ddychrynedig ese a syrthiodd i lawr ger bron Paul a Silas,

¹Ioan 3. 16. 30 Ac a'u dug hwynt allan, ac a ddywedodd, ^o O feistrad, beth fydd raid i mi ei wreuthur, fel y byddwyf gadwedig?

¹2 Cor. 9. 6. 31 A hwy a ddywedafant, ^u Cred yn yr Arglwydd Iesu Crist, a chadwedig fyddi, ti a'th deulu.

¹Ioan 3. 16. 32 A hwy a draethafant iddo air yr Arglwydd, ac i bawb oedd yn ei dŷ ef.

¹2 Cor. 9. 6. 33 Ac ese a'u cymmerth hwy yr awr honno o'r nos, ac a olchodd eu briwiau; ac efca fedyddiwyd, a'r eiddo oll, yn y man.

¹Luc 5. 29. 34 Ac wedi iddo eu dwyn hwynt i'w dŷ, ^a ese a ofododd fwyd ger eu bron hwy, ac a fu lawen, gan gredau i Dduw, ese a'i holl deulu.

35 A phanaeth hi yn ddydd, y fwyddogion a anfonafant y ceisfai, gan ddywedyd, Gollwng ymaith y dynion hynny.

36 A cheidwad y carchar a fynegodd y geiriau hyn wrth Baul, Y fwyddogion a anfonafant i'ch gollwng chwi ymaith: yn awr gan hynny cerddwch ymaith; ewch mewn heddwch.

37 Eithr Paul a ddywedodd wrthynt, Wedi iddynt ein curo yn gyhoedd heb ein barnu, ^y a ninnau yn Rhufeiniwyr, hwy a'n ^r Pen. 22. bwriafant ni i garchar; ac yn awr a ydynt hwy yn ein bwrw ni allan yn ddirgel? nid felly; ond deuant hwy eu hunain, a dygant ni allan.

38 A'r ceisfai a fynegafant y geiriau hyn i'r fwyddogion. A hwy a ofnafant, pan glywfant mai Rhufeiniad oeddynt.

39 A hwy a ddaethant ac a attolygafant arnynt, ac a'u dygafant allan, ac ^a a ddeir- ² Mat. 8. fyfaiant arnynt fyned allan o'r ddinas.

40 Ac wedi myned allan o'r carchar, hwy ^a a aethant i mewn at Lydia: ac wedi ^a Adn. 14. gweled y brodyr, hwy a'u cyfurafant, ac a ymadawfant.

PEN. XVII.

1 Paul yn pregethu yn Thefalonica: 4 lle y mae rhai yn credu, ac eraill yn ei erlid ef. 10 Ei anfon ef i Ferea, ac yntau yn pregethu yno; 13 ac wedi ei erlid yn Thefalonica, 15 yn cyfod i Athen; ac yno yn ymrefynnu, ac yn pregethu iddynt hwy y Duw byw, yr hwn nid adwaenent: 34 ac wrth hynny bagad yn troi at Grist.

GWEDI iddynt dramwy trwy Amphipolis ac Apolonia, hwy a ddaethant i Thefalonica, lle yr oedd fynagog i'r Iuddewon.

2 A Phaul, yn ol ei arfer, a aeth i mewn atynt, a thros dri fabbath a ymrefynnodd â hwynt allan o'r ysgrythrau.

3 Gan egluro a dodi ger eu bronau, ^a mai rhaid oedd i Grist ddiodef, a chy- ² Luc 24. fodi oddi wrth y meirw: ac mai hwn yw 26, 46. y Crist Iesu, yr hwn + yr wyf fi yn ei bre- + eb ese, gethu i chwi.

4 A rhai o honynt a gredafant, ac a ^b Pen. 28. ymwagafant â Phaul a Silas, ac o'r Groeg- 24. wŷr crefyddol liaws mawr, ac o'r gwra-gedd pennaf nid ychydig.

5 ¶ Eithr yr Iuddewon y rhai oedd heb gredau, gan gyffignu, a gymmerafant atynt ryw ddynion drwg o grwydriad; ac wedi casglu tyrfia, hwy a wnaethant gyffro yn y ddinas, ac a ofodafant ar dŷ Jason, ac a geisfaiant eu dwyn hwynt allan at y bobl.

6 A phan na chwafant hwynt, hwy a lusgafant Jason, a rhai o'r brodyr, at ben-naethiaid y ddinas, gan lefain, ^c Y rhai ^c Pen. 16. fydd yn aflonyddu'r byd, y rhai hynny a 20. ddaethant yma hefyd;

7 Y rhai a dderbyniodd Jason: ac y mae y rhai hyn oll yn gwneuthur yn erbyn ordeiniadau Cesar, ^a gan ddywedyd fod ^d Luc 22. brenhin arall, *sef* Iesu. ¹ Ioan 19.

8 A hwy a gyffroifant y dyfda, a llywod- 12. raethwyr y ddinas hefyd, wrth glywed y pethau hyn.

9 Ac wedi iddynt + gael + sicrwydd + dderbyn. gan Jason a'r lleill, hwy a'u gollyngafant + boddlon- hwynt ymaith.

10 ¶ A'r brodyr yn ebrwydd o hŷd ^c Pen. 9. nos a anfonafant Baul a Silas i Ferea: y 25. rhai wedi eu dyfod yno, a aethant i fynag- og yr Iuddewon.

11 Y rhai hyn oedd foneddigeiddiach na'r rhai oedd yn Thefalonica, y rhai a dderbyn-

dderbyniafant y gair gyd â phob parod-
Efai. 34. rwydd meddwl, gan chwilio beunydd yr
16. yrgythyrau, a oedd y pethau hyn felly.
Luc 16.19. 12 Felly llawer o honnynt a gredafant,
Ioan 5. 39. ac o'r Groegfau parchedig, ac o wŷr nid
ychedig.

13 A phan wŷbu yr Iuddewon o Thefa-
lonica fod gair Duw yn ei bregethu gan
Baul ym Merea hefyd, hwy a ddaethant
yno hefyd, gan gyfrôi'r dyrfa.

14 Ac yna yn ebrwydd y brodyr a anfon-
afant Baul ymaith, i fynydd megis i'r môr:
ond Silas a Thimotheus a arhdaefant yno.

15 A chyfarwyddwyr Paul a'i dygafant
Pen. 18.5. ef hyd Athen: ac e wedi derbyn gor-
chymyn at Silas a Thimotheus, ar iddynt
ddyfod atto ar ffrwft, hwy a aethant ym-
aith.

54. 16 ¶ A thra'r ydoedd Paul yn aros am
danynt yn Athen, ei ysfryd a gynhyrfwyd
yndo, wrth weled y ddinas + wedi ymroi
+ yn llawen
eulynod.

17 O herwydd hynny yr ymrefymmodd
efe yn y synagog a'r Iuddewon, ac a'r rhai
crefyddol, ac yn y farchnad beunydd a'r
rhai a gyfarfyddent ag ef.

18 A rhai o'r philophyddion o'r Epi-
curiaid, ac o'r Stoiciaid, a ymddadlufant
ag ef: a rhai a ddywedafant, Beth a fynnai
y + siaradwr hwn ei ddywedyd? a rhai,
+ haurwr
geiriau. Tebyg yw ei fod ef yn mynegi duwiau
dieithr: am ei fod yn pregethu yr Iesu,
a'r adgyfodiad, iddynt.

19 A hwy a'i daliafant ef, ac a'i dyga-
fant i + Areopagus, gan ddywedyd, A
allwn ni gael gwybod beth yw y ddyf-
newydd hon, a draethir gennynt?

20 O blegid yr wyt ti yn dwyn rhyw
bethau dieithr i'n clustiau ni: am hynny
ni a fynnem wybod beth a allai y pethau
hyn fod.

21 (A'r holl Atheniaid, a'r dieithriaid y
rhai oedd yn ymdeithio yno, nid oeddynt
yn cymmyrd hamdden i ddim arall, ond
i ddywedyd neu i glywed rhyw newydd)

22 ¶ Yna y safodd Paul ynghanol + Are-
opagus, ac a ddywedodd, Ha wŷr Athen-
iaid, mi a'ch gwelaf chwi ym mhob peth
yn dra choel-grefyddol

23 Canys wrth ddyfod heibio, ac edrych
ar + eich defosiynau, mi a gefais allor yn
yr hon yr ygrifenasid, I'R DUW NID
ADWAENIR. Yr hwn gan hynny yr
ydych chi heb ei adnabod yn ei addoli,
+ Neu,
llys yr
Areopag-
iaid. hwnnw yr wyf fi yn ei fynegi i chwi.

24 ¶ Y Duw a wnaeth y byd, a phob
peth fydd yndo, gan ei fod yn Arglwydd
15. nef a daear, i nid yw yn trigo mewn tem-
lau o waith dwylaw:

25 Ac nid â dwylaw dynion y gwafa-
naethir ef, fel pe bai arno eisiau dim;
1 Gen. 2. 7. gan ei fod yn rhoddi i bawb fywyd, ac
anadl, a phob peth oll

26 Ac efe a wnaeth o un gwaed, bob
cenedl o ddynion, i breswyllo ar holl wy-
neb y ddacar, ac a bennodd yr amferoedd
Deut. 32. rhagofodedig, a thesffynau eu preswyl-
fod hwynt;

27 ¶ Fel y ceisient yr Arglwydd, os
gallent ymbalsalu am dano ef, a'i gael, er
20. Col. 1.17. nad yw efe yn ddiau neppell oddi wrth
Heb. 1. 3. bob un o honon:

28 O blegid ynddo ef yr ydym ni yn
+ Neu,
pryddion, byw, yn fymmud, ac yn bod; + megis y
dywedodd rhai o'ch + poetau chwi eich
neu, hunain. Canys ei hiliogaeth ef hefyd
beirdd. ydym ni.

29 Gan ein bod ni gan hynny yn hili-
ogaeth Duw, ni ddylem ni dybied fod Efai. 40.
y Duwdod yn debyg i aur, neu arian, 18.
neu faen, o gerfiad celfyddyd a dychym-
myg dyn.

30 ¶ A Duw, wedi egeulufo amferoedd Pen. 14.
yr anwybodaeth hon; fydd y'r awr hon 16.
yn gorchymyn i bob dyn ym mhob man Rhuf. 3.25.
edifarhau: Luc 24.

31 O herwydd iddo ofod diwrnod yn yr 47.
hwn y barna efe y byd mewn cyfiawnder, Pen. 10.
trwy y gwr a ordeinodd efe; gan roddi 42.
+ ffydd i bawb, o herwydd u darfod iddo Rhuf. 2.16:
ei gyfodi ef oddi wrth y meirw. + sicrwydd.

32 ¶ A phan glywfant fon am adgyfod- Pen. 2.
iad y meirw, rhai a watwarafant; a rhai a 24.
ddywedafant, Ni a'th wrandawn drachefn
am y peth hwn.

33 Ac felly Paul a aeth allan o'u plith
hwynt.

34 Eithr rhai gwŷr a lynafant wrtho, ac
a gredafant: ym mhllith y rhai yr oedd Di-
onyfius yr Areopagaid, a gwraig a'i henw
Damaris, ac eraill gyd â hwynt.

PEN. XVIII.

3 Paul yn gweithio a'i ddwyllaw ac yn pre-
gethu yng Nghorinth i'r Cenhedloedd. 9 Yr
Arglwydd yn ei gyfuro ef trwy awledigaeth.

12 Achwyn arno ef ger bron Gâllo y rhag-
lawn: yntau yn cael ei ollwng ymaith; 18 ac
wedi hynny yn tramwyo o ddinas i ddinas, ac
yn nerthu'r disgyblion. 24 Apolos, wedi ei
ddyfsgu yn fanylach gan Acwila a Priscila;
28 yn pregethu Crist gyd â nerth marwr.

AR ol y pethau hyn, Paul a ymadawodd
ag Athen, ac a ddaeth i Gorinth.

2 Ac wedi iddo gael rhyw Iuddew a'i
enw Acwila, un o Bontus o genedi, wedi Rhuf. 16.
dyfod yn hwyr o'r Ital, a'i wraig Priscila 3.
(am orchymyn o Glaudius i'r Iuddewon i Cor. 16.
oll fyned allan o Rufain) efe a ddaeth at- 19.
tynt.

3 Ac, o herwydd ei fod o'r un celfyddyd,
efe a rhoes gyd â hwynt, ac a weithi- Pen. 20.
odd (canys gwneuthurwyr pebyll oeddynt 34.
wrth eu celfyddyd) 1 Cor. 4.12:

4 Ac efe a ymrefymmodd yn y synagog i Thef. 2.9.
bob sabbath, ac a gyngorodd yr Iu- 2 Thef. 3.8.
ddewon, a'r Groegiaid. + berfwa-
diodd.

5 A phan ddaeth Silas a Thimotheus o
Facedonia, bu gyfyng ar Baul yn yr yf- Pen. 17.
pryd, ac efe a dythiolaethodd i'r Iuddewon, 14, 15:
mai Iesu + oedd Crist. + ydyw'r
Crist.

6 A d hwythau gwedi ymofod yn ei er-
byn, a chablu, efe a yfygdodd ei ddi- Pen. 13.
llad, ac a ddywedodd wrthynt, Bydded 45.
eich gwaed chwi ar eich pennau eich i Petr 4. 4:
hunain; + glân ydyf fi: o hyn allan mi 2 Sam. 1.
a af at y Cenhedloedd. 16.

7 ¶ Ac wedi myned oddi yno, efe a Nch. 5. 13.
ddaeth i dy un a'i enw Justus, un oedd yn Mat. 10. 14.
addoli Duw, ty yr hwn oedd yn cyffwrdd Pen. 13.5r.
a'r synagog. f Ezec. 18.

8 ¶ A Chrifpus yr arch-synagogydd a 13.
gredodd yn yr Arglwydd, a'i holl dy: a Ezec. 3.
llawer o'r Corinthiaid, wrth wrando, a 18, 19.
gredafant, ac a feddyddiwyd. Pen 20.26.

9 ¶ A'r Arglwydd a ddywedodd wrth 1 Cor. 1.
Baul trwy weledigaeth liw nos, Nac ofna; 12.
eithr llefara, ac na thaw: Pen. 23.

10 Canys yr wyf fi gyd â thi, ac ni esyd neb 11.
arnat, i wneuthur niweid i ti: o herwydd
y mae i mi bobl lawer yn y ddinas hon.

11 Ac efe a rhoes yno flwyddyn a 2 Gr.
chwe mis, yn dyfsgu gair Duw yn eu plith
hwynt. eisteddodd.

55. 12 ¶ A phan oedd Gâllo yn rhaglaw yn Achaia, cyfododd yr Iuddewon yn unfryd yn erbyn Paul, ac a'i dygafant ef i'r frawdle.
- 13 Gan ddywedyd, Y mae hwn yn annog dynion i addoli Duw yn erbyn y ddeddf.
- 14 Ac fel yr oedd Paul yn amcanu agoryd ei eneu, dywedodd Gâllo wrth yr Iuddewon, ¶ Pe buasai gam, neu ddrwg weithred, O Iuddewon, wrth reswm myfi a gyd-ddygafwn â chwi :
- 15 Eithr os y cwestiwn fydd am ymadrodd, ac enwau, a'r ddeddf fydd yn eich plith chwi, edrychwch eich hunain; canys ni fyddaf fi farnwr am y pethau hyn.
- 16 Ac efe a'u gymodd hwynt oddi wrth y frawdle.
- 17 A'r holl Roegwyr a gymmerasant ¶ Sosthenes yr arch-fynagogydd, ac a'i curasant o flaen y frawdle. Ac nid oedd Gâllo yn gofalu am ddim o'r pethau hynny.
- 18 ¶ Eithr Paul, wedi aros etto ddyddiau lawer, a ganodd yn iach i'r brodyr, ac a ffordwyodd ymaith i Syria, a chyd ag ef Priscila ac Acwila; gwedi iddo m gneifio ei ben yng Nghencrea: canys yr oedd arno adduned.
- 19 Ac efe a ddaeth i Ephesus, ac a'u gadawodd hwynt yno; eithr efe a aeth i'r fynagog, ac a ymrefynnodd â'r Iuddewon.
- 20 A phan ddymunasant arno aros gyd â hwynt dros amser hwy, ni chaniattaodd efe:
- 21 Eithr efe a ganodd yn iach iddynt, gan ddywedyd, ¶ Y mae yn anghenrhaidd i mi gadw yr wyl fy'n dyfod yn Jerusaleu; ond os myn Duw, mi a ddeuaf yn fy ol atoch chwi drachefn. Ac efe a aeth ymaith o Ephesus.
- 22 Ac wedi iddo ddyfod i wared i Gefarea, efe a aeth i fynu ac a gyfarchodd yr eglwys, ac a ddaeth i wared i Antiochia.
- 23 Ac wedi iddo dreulio talm o amser, efe a aeth ymaith, gan dramwy trwy wlad ¶ Galatia, a Phrygia, mewn trefn, a chadarnhau yr holl ddifgyblion.
- 24 ¶ Eithr rhyw Iuddew, a'i enw Apôlos, Alexandriad o genedl, gwr ymadroddus, cadarn yn yr yfgythyrau, a ddaeth i Ephesus.
- 25 Hwn oedd wedi dechreu dysgu iddo ffordd yr Arglwydd: ac efe yn wrelog yn yr yspryd, a lefarodd, ac a athrawiaethodd yn ddiwyd y pethau a berthynent i'r Arglwydd, heb ddeall ond bedydd Ioan yn unig.
- 26 A hwn a ddechreuodd lefaru yn hŷ yn y fynagog: a phan glybu Acwila a Priscila, hwy a'i cymmerasant ef atynt, ac a agorasant iddo ffordd Duw yn fanylach.
- 27 A phan oedd efe yn ewyllysio myned i Achaia, y brodyr, gan annog, a fgrifentasant at y difgyblion i'w dderbyn ef. Yr hwn, wedi ei ddyfod, a gynnorthwyodd lawer ar y rhai a gredasant i'rwy ras.
- 28 Canys efe a orchfygodd yr Iuddewon yn egniol, ar gyhoedd, gan ddangos trwy yfgythyrau, mai Iesu yw Crist.
- PEN. XIX.
- 6 Rhoddi'r Yspryd Glân trwy ddwylo Paul. 9 Yr Iuddewon yn cablu ei athrawiaeth ef, yr hon a gadarnheir trwy wyrthiau. 13 Y confurtoyr Iuddewiaidd 16 yn cael enw gan y cythraul. 19 Llesgi y llyfrau confurio. 24 Demetrius, o chwant elw, yn codi terfysg mawr yn erbyn Paul: 35 ac yfgrifenedydd y ddinas yn lloyyddu'r derfysg.
- A Dwyddodd, tra fu Apôlos yng Nghorinth, wedi i Baul dramwy trwy y parthau uchaf, ddyfod o hono ef i Ephesus: ac wedi iddo gael rhyw ddifgyblion, 37. a 6. i.
- 2 Efe a ddywedodd wrthynt, A dderbyniafoch chiwi yr Yspryd Glân er pan gredafoch? A hwy a ddywedasant wrtho, ¶ Ni chawfom ni gymmaint a chlywed a oes Yspryd Glân. 16.
- 3 Ac efe a ddywedodd wrthynt, I ba Edrych beth gan hynny y bedyddiwyd chiwi? 1 Sam. 3.7. Hwytiau a ddywedasant, ¶ I feddyd Ioan. ¶ Pen. 18.
- 4 A dywedodd Paul, ¶ Ioan yn ddiu a 25. feddyddodd â bedydd edifeirwch, gan ddywedyd wrth y bobl am gredu yn yr hwn oedd yn dyfod ar ei ol ef, sef yng Nghrist Iesu. 11. Pen. 1.5. a 11. 16.
- 5 A phan glywsant hwy hyn, hwy a feddyddiwyd yn enw yr Arglwydd Iesu.
- 6 Ac wedi i Baul dddodi ei ddwylo arnynt, yr Yspryd Glân a ddaeth arnynt; a hwy a draethasant â thafodau, ac a brophwydasant. 1 Pen. 2.4. a 10. 46.
- 7 A'r gwyr oll oeddynt ynghŷlch deuddeg.
- 8 Ac efe a aeth i mewn i'r fynagog, ac a lefarodd yn hŷ dros dri mis, gan ymrefynnu a chynghori y pethau a berthynent i deyrnas Dduw.
- 9 Eithr a pan oedd rhai wedi caledu, ac heb gredu, gan ddywedyd yn ddrwg am y ffordd honno ger bron y lliaws, efe a dynnodd ymaith oddi wrthynt, ac a neillduodd y difgyblion; gan ymrefynnu beunydd yn yfisol un Tyranus.
- 10 A hyn a fu dros yspaid dwy flynedd, hyd oni ddarfu i bawb a oedd yn trigo yn Asia, yn Iuddewon a Groegiaid, glywed gair yr Arglwydd Iesu.
- 11 A gwyrtiau rhagorol a wnaeth Duw trwy ddwylo Paul: 1 Marc 19. 20.
- 12 ¶ Hyd oni ddygid at y cleision, oddi wrth ei gorph ef, napcynau neu foleddau; a'r clefydau a ymadawai â hwynt, a'r yfprydion drwg a aent allan o honynt. 2 Pen. 14. 3. ¶ Pen. 5.15. Edrych
- 13 ¶ Ynarhai o'r Iuddewon crwydraidd, y rhai oedd confurwyr, a gymmerasant arnynt enwi uwch ben y rhai oedd ag yfprydion drwg ynddynt, enw'r Arglwydd Iesu, gan ddywedyd, Yr ydym ni yn eich tyngedu chiwi trwy yr Iesu, yr hwn y mae Paul yn ei bregethu. 2 Bren. 4. 29. ¶ 2 Cor. 11. 4. 58.
- 14 Ac yr oedd rhyw faith o feibion i Scefa, Iuddew, ac arch-offeiriad, y rhai oedd yn gwneuthur hyn.
- 15 A'r yspryd drwg a atebodd ac a ddywedodd, Yr Iesu yr wyf yn ei adnabod, a Phaul a adwaen; eithr pwy ydych chiwi? 1 Edrych
- 16 A'r dyn yr hwn yr oedd yr yspryd drwg ynddo, a ruthrodd arnynt, ac a'u gorchfygodd, ac a fu drwm yn eu herbyn; hyd oni ffofant hwy allan o'r tŷ olod. 1 Edrych
- 17 A hyn a fu hyfysps gan yr holl Iuddewon a'r Groegiaid hefyd y rhai oedd yn prefwilio yn Ephesus; ac ofn a ffrthiodd arnynt oll, ac enw yr Arglwydd Iesu a fawrygwyd. 1 Edrych
- 18 A llawer o'r rhai a gredasant a ddaethant, ac m a gyffesasant, ac a fynegasant eu gweithredoedd. 1 Mat. 3.6.
- 19 Llauer

19 Llawer hefyd o'r rhai a fuafai yn gwneuthur + rhodrefwaith, a ddygafant eu llyfrau ynghyd, ac a'u llosgafant yngwedd pawb: a hwy a fwriadant eu gwerth hwy, ac a'i cawfant yn ddengmil a deugain o ddarnau arian.

20^a Pen. 6. 7. Mor gadarn y cynnyddodd gair yr Arglywydd, ac y crythaodd.

21^a ¶ A phan gyflawnwyd y pethau hyn, arfaethodd Paul yn yr yspryd, gwedi iddo dramwyttrwy Facedonia ac Achaia, fyned i Jerasalem; gan ddywedyd, Gwedi i mi fod yno, rhaid i mi weled Rhufain hefyd.

22 Ac wedi anfon i Facedonia ddau o'r rhai oedd yn gweini iddo, sef Timotheus ac Erastus, efe ei hun a arhofodd dros amser yn Asia.

23 ¶ A bu ar yr amser hwnnw drallod nid bychan ynghylch y ffordd honno.

24 Canys rhyw un a'i enw Demetrius, gof arian, yn gwneuthur temlau arian i Ddiana, oedd yn peri elw a nid bychan i'r crefftwyr;

25 Y rhai a alwodd efe, ynghyd a gweithwyr y cyfryw bethau hefyd, ac a ddywedodd, Ha wŷr, chwi a wyddoch mai oddi wrth yr elw hwn y mae ein golud ni:

26 Chwi a welwch hefyd ac a glywch, nid yn unig yn Ephesus, eithr agos dros Asia oll, ddarfod i'r Paul yma berfwadio a throi llawer o bobl ymaith, wrth ddywedyd y nad ydyw dduwiau y rhai a wnaid â dwylaw.

27 Ac nid yw yn unig yn enbyd i ni, ddyfod y rhan hon i ddirmyg; eithr hefyd bod cyrif tml y dduwies fawr Diana yn ddiddym, a bod hefyd ddirfyrwio ei mawrhydi hi, yr hon y mae Asia oll a'r byd yn ei haddoli.

28 A phan glywfant, hwy a lánwyd o ddigofaint; ac a lefasant, gan ddywedyd, Mawr yw Diana yr Ephesiaid.

29 A lánwyd yr holl ddinas o gythrwf: a hwy a rufrafant yn unfyd i'r orfodd, gwedi cipio Gaius ac Anitarchus o Facedonia, cyd-ymdeithion Paul.

30 A phan oedd Paul yn cwyllyfio myned i mewn i blith y bobl, ni adawodd y difgyblion iddo.

31 Rhai hefyd o bennaethiaid Asia, y rhai oedd gyfeillion iddo, a ymfasant atto, i ddeisyf arno, nad ymroddai efe i fyned i'r orfodd.

32 A rhai a lefasant un peth, ac eraill beth arall: canys y gynulleidia oedd yn gymmyg; a'r rhan fwyaf ni wyddent o herwydd pa beth y daethent ynghyd.

33 A hwy a dynnasent Alexander allan o'r dyrra, a'r Iuddewon ei yrru ef ym mlaen. Ac Alexander a amneiddodd a'i law am ofteg, ac a fynnafei ei ymdiffyn ei hun wrth y bobl.

34 Eithr pan wybuant mai Iuddew oedd efe, pawb ag un llef a lefasant megis dros ddwy awr, Mawr yw Diana yr Ephesiaid.

35 Ac wedi i y golhaig y ddinas lonyddu'r bobl, efe a ddywedodd, Ha wŷr Ephesiaid, pa ddyn sydd ni's gwyr fod dinas yr Ephesiaid yn + addoli y dduwies fawr Diana, a'r ddelw a ddisgynodd oddi wrth Jupiter?

36 A chan fod y pethau hyn heb allu ddywedyd i'w herbyn, rhaid i chwi fod yn llynydd, ac na wneloch ddim mewn byrbwyll.

37 Canys dgasoch yma y gwŷr hyn, y rhai nid ydynt nac yn yspilwyr temlau, nac yn cablu eich duwies chiwi.

38 Od oes gan hynny gan Ddemetrius, a'r crefftwyr sydd gyd ag ef, un hawl yn erbyn neb, y mae cyfraith i'w chael, ac y mae rhaglawiad: rhodded pawb yn erbyn eu gilydd.

39 Ac os gofynwch ddim am bethau eraill, mewn cynulleidia + gyfreithlawn + gyffredin, y terfynir hynny.

40 O herwydd enbyd yw rhag achwyn arnom am y derfysg heddyw; gan nad oes un achos trwy yr hwn y gallom roddi rheswm o'r ymgyrch hwn.

41 Ac wedi iddo ddywedyd hyn, efe a olynodd y gynulleidia ymaith.

PEN. XX.

1 Paul yn myned i Facedonia; 7 yn groafu naethu supper yr Arglywydd, ac yn pregethu. 9 Eutychus, wedi cwympo i lawr yn farw, yn cael ei godi i fynu yn fyw. 17 Paul, ym Miletus, yn galw yr hemuriaid ynghyd; ac yn mynegi iddynt beth a ddigwyddai iddo: 28 yn gorchymyn praidl Durw iddynt: 29 yn eu rhybuddio hwynt am y gau athrawon: 36 yn gadeiddio gyd â hwynt; ac yn myned ymaith.

AC ar ol gostegu y cythrwf, Paul, wedi galw y difgyblion atto, a'u costeidio, a ymadawodd i fyned i Facedonia.

2 Ac wedi iddo fyned dros y parthau hynny, a'u cynghori hwynt â llawer ymadrodd, efe a ddaeth i dir Groeg.

3 Ac wedi aros drimis, a gwneuthur o'r Iuddewon gynllwyn iddo, fel yr oedd ar fedr morio i Syria, efe a arfaethodd ddychwelyd trwy Facedonia.

4 A chyd-ymdeithiodd ag ef hyd yn Asia, Sopater o Ferea; ac o'r Thefaloniaid; Anitarchus, a Secundus, a Gaius o Dderbe, a Timotheus; ac o'r Asiaid, Tychicus, a Trophimus.

5 Y rhai hyn a aethant o'r blaen, ac a arhofasant am danom yn Nhebas.

6 A ninnau a fordwyasom ymaith oddi wrth Philippi, ar ol dyddiau y bara crows; ac a ddaethom attynt hwy i Droas mewn pum niwrnod; lle yr arhofasom faith niwrnod.

7 Ac ar y dydd cyntaf o'r wythnos, wedi i'r difgyblion ddyfod ynghyd i dorri bara, Paul a ymrefynnodd â hwynt, ar fedr myned ymaith drannoeth; ac efe a barhaodd yn ymadrodd hyd hanner nos.

8 Ac yr oedd llawer o lampau yn y llofft lle yr oeddynt wedi ymgalgu.

9 A rhyw wr ieuangc, a'i enw Eutychus, a eisteddai mewn ffenestr: ac efe a fyrrhodd i mewn trymgwsg, tra yr oedd Paul yn ymrefynnu yn hir, wedi ei orchfygu gan gwisg, ac a gwympodd i lawr o'r dryddedd lofft; ac a gytodwyd i fynu yn a farw.

10 A Phaul a aeth i wared, ac a fyrrhiodd arno ef, a chan ei gosteidio, a ddywedodd, Na chyffroed amoch: canys y mae ei enaid ynddo ef.

11 Ac wedi iddo ddyfod i fynu, a thorri bara, a bwytta, ac ymddiddan llawer dorriad y dydd; felly efe a aeth ymaith.

12 A hwy a ddygafant y llange yn fyw, ac a gyfurwyd yn ddirfawr.

13 ¶ Ond nyni a aethom o'r blaen i'r llong, ac a hwyliasom i Aflos; ar fedr oddi yno dderbyn Paul: canys felly yr oedd

efe wedi ordeinio, ar fedr myned ei hun ar ei draed.

14 A phan gyfarfu efe â ni yn Affos, nyni a'i derbyniam ef i mewn, ac a ddaethom i Fitylene.

15 A morio a wnaethom oddi yno, a dyfod drannoeth gyferbyn â Chios; a thradwy y tiriafom yu Samos, ac a arhofafom yn Ngrogylum; a'r ail dydd y daethom i Filetus.

16 O blegid Paul a roddasai ei fryd ar hwylio heibio i Ephesus, fel na byddai iddo dreulio amser yn Affa. Canys bryfio yr oedd, os bai bosibl iddo, i fod yn Jerusalef erbyn dydd y Sulgwyn.

17 ¶ Ac o Filetus efe a anfonodd i Ephesus, ac a alwodd ato henuariaid yr eglwys.

18 A phan ddaethant atto, efe a ddywedodd wrthynt, Chwi a wyddoch, a er y dydd cyntaf y daethum i Affa, pa fodd a hum i gyd â chwi dros yr holl amser,

19 Yn gwafanaethu'r Arglwydd gyd â phob gofyrngeiddrwydd, a llawer o ddagrau, a phrofedigaethu y rhai a ddigwyddodd i mi trwy gynllwynion yr Iuddewon:

20 Y modd i nad attelais ddim o'r pethau buddiol heb eu mynegi i chwi, a'ch dyfyo ar gyhoedd, ac o ddy i ddy;

21 Gan dystiolaethu i'r Iuddewon, ac i'r Groegiaid hefyd, a'r edifeirwch fydd tu ag at Dduw, a'r ffydd fydd tu ag at ein Harglwydd Iesu Grist.

22 Ac yn awr, wele a fi yn rhwym yn yr yspryd yn myned i Jerusalef, heb wybod y pethau a ddigwydd i mi yno;

23 Eithr bod o yr Yspryd Glân yn tyftio i mi ym mhob dinas, gan ddywedyd, fod rhwymau a blinderau yn fy aros.

24 Ond nid wyf fi yn gwneuthur cyfrif o ddim, ac nid gwerthfawr gennyf fy einioes fy hun, os gallaf orphen fy ngrŵfa trwy lawenydd, a'r weinidogaeth a dderbyniais gan yr Arglwydd Iesu, i dystiolaethu efengyl gras Duw.

25 Ac yr awrlon, wele, mi a wn na chewch chwi oll (ym myf y rhai y bwm i yn tramwy yn pregethu teyrnas Dduw) weled fy wyneb i mwyach.

26 O herwydd pahan yr ydwyf yn tyftio i chwi y dydd heddyw, a fy mod i yn lân oddi wrth waed pawb oll.

27 Canys nid ymattellais rhag mynegi i chwi holl a gynghor Duw.

28 ¶ Edrychwch gan hynny arnoch eich hunain, ac ar holl braidd ar yr hwn y gofododd yr Yspryd Glân chwi yn olywyr, i fugeilio eglwys Dduw, y yr hon a bwrcasodd efe a'i briod waed.

29 Canys myfi a wn hyn, y daw, ar ol y fy ymadawiad i, a fteiddiau a blinion i'ch Col. i. 14. plith, heb arbed y praid.

30 Ac o honoch chwi eich hunain y cyfyd gwyr yn llefaru pethau gwyr-draws, i edrych dynnu dilgybllion ar eu hol.

31 Am hynny gwyliwch, a chosfwech, a dros dair blynedd na pheidiais i nos a dydd a rhybuddio pob un o honoch a dagrau trymion.

32 Ac yr awrlon, frodyr, yr ydwyf yn eich gorchymyn i Dduw, ac i air ei ras ef, yr hwn a all a deiladu ychwaneg, a rhoddi i chwi a' fteiddiaeth ym mhlith yr holl rai a fanfeiddiwyd.

33 ¶ Arian, neu aur, neu wiig neb, ni chwengychais,

34 Ie, chwi a wyddoch eich hunain, a ddarod i'r dwylaw hyn wafanaethu i'm Pen. 18. cyfreidiau i, ac i'r rhai oedd gyd â mi.

35 Mi a ddangosais i chwi bob peth, a mai wrth lafurio felly, y mae yn rhaid cynnorthwyo'r gweinidau; a chosio geiriau'r Arglwydd Iesu, ddywedyd o hono 2 Thef. 3.8. ef, mai dedwydd yw rhoddi, yn hytrach na derbyn.

36 ¶ Ac wedi iddo ddywedyd y pethau hyn, efe a roddodd ei liniau i lawr, ac a weddiodd gyd â hwynt oll.

37 Ac wlyo yn dott a wnaeth pawb: a hwy a fynthafant ar wddf Paul, ac a'i cusanafant ef;

38 Gan ofidio yn bennaf am y gair a ddywedafai efe, na chaent weled ei wyneb efinwy. A hwy a'i hebryngafant efi i'r llong.

PEN. XXI.

1 Paul yn gwrthod ei gyngori i beidio a myned i Jerusalef. 9 Merched Phylip yn brophwydesau. 15 Paul yn dyfod i Jerusalef: 27 lle y dalwyd ef, ac y bu meron mawr bergyl: 31 a'r pen-capen yn ei achub ef, ac yn rhoi cennad iddo i lesaru wrth y bobl.

A DIGWYDDODD, wedi i ni ofod allan, ac ymadael â hwynt, ddyfod o honom ag uniawn-gyrch i Goos, a thrannoeth i Rhodes; ac oddi yno i Batara.

2 A phan gawfom long yn hwylio trofodd i Phenice, ni a ddringafom iddi, ac a aethom ymaith.

3 Ac wedi ymdangos o Cyprus i ni, ni a'i gadawfom hi ar y llaw afwy, ac a hwyliafom i Syria, ac a diriafom yn Nhyrus: canys yno yr oedd y llong yn dadlwytho'r llwyth.

4 Ac wedi i ni gael disgybllion, nyni a arhofafom yno faith niwrnod: a y rhai a Pen. 20. ddywedafant i Baul, trwy'r Yspryd, nad elai i fynu i Jerusalef.

5 A phan ddarfu i ni orphen y dyddiau, ni a ymadawfom, ac a gychwynafom: a phawb, ynghyd â'r gwragedd a'r plant, a'n hebryngafant ni hyd allan o'r ddinas: ac wedi i ni o'fngwr ar ein gliniau ar y Pen. 20. traeth, ni a weddiafom.

6 Ac wedi i ni yngyfarch a'n gilydd, ni a ddringafom i'r llong; a hwythau a ddychwelafant i'w cartref.

7 Ac wedi i ni orphen hwylio o Dyrus, ni a ddaethom i Ptolemais: ac wedi i ni gyfarch y brodyr, ni a drigafram un diwrnod gyd â hwynt.

8 A thrannoeth y rhai oedd ynghylch Paul a'r ymadael, ac a ddaethant i rhai oedd Cefarea. Ac wedi i ni fyned i mewn i dydd ag ef, Phylip a yr efengylwr (yr hwn oedd un o'r ffaith) ni a arhofafom gyd ag ef.

9 Ac i hwn yr oedd pedair merched o myned allan, a'r hwythau a ddydd-ddaethom i iau lawer, daeth i wared o Judea brophwyd a'i enw Agabus.

10 Ac wedi dyfod attom, a chymmeryd gwegys Paul, a rhwymyo ei ddwyllaw ef a'i draed, efe a ddywedodd, Hyn a ddywaid yr Yspryd Glân: a y gwr hiau y gwegys hwn arwmyr luddewon fel hyn yn Jerusalef, ac a'i traddodant i ddwy-law'r Cenhedloedd.

11 A phan glywom y pethau hyn, nyni, a'r rhai oedd o'r fan honno hefyd, a ddeifysafom nad elai efe i tynu i Jerusalef.

12 Eithr Paul a attebodd, a Beth a wnewch chwi yn wlyo, ac yn torri fy nghalon i? canys

canys parod wyf fi nid i'm rhwymo yn unig, ond i farw hefyd yn Jerusaleum, er mwyn enw yr Arglwydd Iesu.

¹ Mat. 6. 14 A chan na ellid ei herfwadio, ni a beidiafom, gan ddywedyd, 'Ewyllys yr Arglwydd a wneler.

^{10.} Luc 11. 2. 15 Hefyd, ar ol y dyddiau hynny, ni a gymmerafom ein beichiau, ac a aethom i fynu i Jerusaleum.

^{4.} 16 A rhai o'r disgybion o Cefarea a ddaeth gyd â ni, gan ddwyn un Mnafon o Cyprus, hien ddisgybl, gyd â'r hwn y llettyem.

^{60.} 17 Ac wedi ein dyfod i Jerusaleum, y brodyr a'n derbyniasant yn llawen.

^{25.} ^{*} Pen. 15. 18 A'r dydd unaf yr aeth Paul gyd â ni i mewn at ^{13.} Iago: a'r holl henuriaid a ddaethant yno.

^{Gal. 1. 19.} 19 Ac wedi iddo gyfarch gwell iddynt, efe a fynegodd iddynt, bob yn un ac un, bob beth a wnaethai Duw ym mhilith y Cenhedloedd trwy ei weinidogaeth ef.

⁺ aneirif. 20 A phan glywfant, hwy a ogoneddasant yr Arglwydd, ac a ddywedasant wrtho, 'Ti a welst, frawd, pa ⁺ fawl myrddiwn fydd o'r Iuddewon y rhai a gredasant; ac y maent oll i'n dwyn zel i'r ddeddf.

¹ Rhuf. 10. 2. 21 A hwy a glywfant am danat ti, dy fod di yn dygu'r Iuddewon oll, y rhai fydd yn myig y Cenhedloedd, i ymwrthod â Moïses; ac yn dywedyd, na ddylent hwy enwaedu ar eu plant na rhodio yn ol y deiodau.

⁺ anghenrhaid yw dyfod. 22 Pa beth gan hynny? nid ⁺ oes fodd na ddél y lliaws ynghyd: canys hwy a gânt glywed dy ddyfod di.

23 Gwna gan hynny yr hyn a ddywedwn wrthyf; Y mae genny'm ni bedwar gwyr a chanddynt adduned arnynt:

24 Cymmer y rhai hyn, a glanhaer di gyd â hwynt; a gwna draul arnynt, fel yr ^m eilliont eu pennau, ac y gwypo pawb am y pethau a glywfant am danatti, nad ydynt ddim, ond dy fod di dy hun hefyd yn rhodio, ac yn cadw'r ddeddf.

ⁿ Pen. 15. 25 Eithr am y Cenhedloedd y rhai a gredasant, ^{20, 29.} ni a 'grifenasom, ac a farnasom, na bo iddynt gadw dim o'r cyfryw beth; eithr iddynt ymgadw oddi wrth y pethau a aberthwyd i eu llynod, a gwaed, a rhag peth tagedig, a rhag putteindra.

^{*} Pen. 24. 26 Yna Paul a gymmerth y gwyr; a thrannoeth, gwedi iddo ymlanhau gyd â hwynt, efe ^{18.} a aeth i mewn i'r deml; ⁺ gan hyfpyfycyflawni dyddiau y glanhâd, hyd oni ^m Num. 6. 27 A phan oedd y faith niwrnod ar dclafod, yr Iuddewon oeddent o Asia, pan welasant ef yn y deml, a derfygasant yr holl bobl, ac a ddodasant ddwyllaw arno,

^{13.} 28 Gan lefain, Ha wŷr Israeliad, cyn-northwygch. Dyma'r dyn fydd yn dygu pawb ym mhob man yn erbyn y bobl, a'r gyfraith, a'r lle yma: ac ym mhellach, ⁺ y Groegiaid hefyd a ddug efe i mewn i'r deml, ac a halogodd y lle sanctaidd hwn.

¹ Pen. 24. 6. 29 Canys hwy a wellent o'r blaen ⁺ Drophimus yr Ephefiad yn y ddinas gyd ag ef, yr hwn yr oeddynt hwy yn tybied ddarford i Baul ei ddwyn i mewn i'r deml.

^{*} Pen. 26. 30 A ^{21.} chynhyrfwyd y ddinas oll, ⁺ a'r bobl a redodd ynghyd: ac wedi ymaelyd ym Mhau, hwy a'i tynnasant ef allan o'r deml. Ac yn ebrwydd cauwyd y dryfau.

⁺ a bu aruthr gan y bobl, ac wedi, &c. 31 Ac fel yr oeddynt hwy yn ceisio ei ladd ef, daeth y gair at ben-captien y fyddin, fod Jerusaleum oll mewn terfyg,

32 Yr hwn allan o law a gymmerodd filwyr, a chanwriaid, ac a redodd i wared attynt: hwythau, pan welant y pen-captien a'r milwyr, a beidiafant a churo Paul.

33 Yna y daeth y pen-captien yn nes, ac a'i daliodd ef, ac ⁺ a archodd ei rwymo ef ^{Adn. 11.} â dwy gadwyn; ac a ymfynodd pwy oedd efe, a pha beth a wnaethai.

34 Ac amrywrai a lefant amryw beth yn y dyfau: ac am na's gallai wybod hyfpyf-rwydd o herwydd y cythrwff, efe a orchymynodd ei ddwyn ef i'r castell.

35 A phan oedd efe ar y grisiau, fe a ddigwyddodd gorfod ei ddwyn ef gan y milwyr, o achos trais y dyfau.

36 Canys yr oedd lliaws y bobl yn canlyn, gan lefain, ⁺ Ymaith ag ef.

37 A phan oedd Paul ar ei ddwyn i'r castell, efe a ddywedodd wrth Ioan ^{19. 15.} y pen-captien, 'Ai rhydd i mi ddywedyd Pen. 22. 22. peth wrthyf? Ac efe a ddywedodd, 'A fedri di Roeg?

38 ^{*} Onid tydi yw yr Aiphtwr, yr hwn o ⁺ Pen. 5. flaen y dyddiau hyn a gyfodai't derfysg, 36. ac a arweinai't i'r anialwch bedair mil o wŷr llofruddiog?

39 A Phaul a ddywedodd, ⁺ Gwr ydwyf ^{pan gyf-} fi yn wir o Iuddew, ⁺ un o Darsus, dinesydd ^{ododd.} o ddinas nid anenwog, o Cilicia: ac yr ⁺ Pen. 9. 11. wŷf yn deisyf arnat ti, dyro gennad i mi i lefaru wrth y bobl.

40 Ac wedi iddo roi cennad iddo, Paul a safodd ar y grisiau, ac a ⁺ amneidiodd ⁺ Pen. 12. llaw ar y bobl. Ac wedi gwneuthur dif- 17. tawrwydd mawr, efe a letarodd wrthynt yn Hebraeg, gan ddywedyd,

PEN. XXII.

¹ Paul yn mynegi yn helaeth y modd y troisid ef i'r ffydd, 17 ac y galwedid ef i fod yn apostol. 22 Y bobl, wrth glywed crybwyll am y Cenhedloedd, yn lefain yn ei erbyn ef: 24 ac yntau yn debyg i gael ei fflangellu; 25 ac etto yn d'ianze, trwy ymhoni o ddi-nas-fraint Rhufain.

⁺ H A wŷr, frodyr, a thadau, gwrana-dewch fy ymddiffyn wrthyf yr ^{60.} awrhon. ⁺ Pen. 7. 2.

2 (A phan glywfant mai yn Hebraeg yr oedd efe yn lefaru wrthynt, hwy a roiant iddo ofteg gwell. Ac efe a ddywedodd)

3 ⁺ Gwr wyf fi yn wir o Iuddew, yr ^b Pen. 21. hwn a aned yn Nharfus yn Cilicia, ac wedi 39. fy meithrin yn y ddinas hon ⁺ wrth draed ² Cor. 11. ⁺ Gamaliel, ac wedi fy athrawiaethu yn 22. ol manylaf gyfraith y tadau, ⁺ yn dwyn ^c Deut. 33. zel i Dduw, ⁺ fel yr ydych chiwithau oll ^{3.} heddyw.

4 ⁺ A mi a erlidiais ⁺ y ffordd hon hyd ^d Luc 10. 39. angeu, gan rwymo a dodi yngharchar wŷr ^d Pen. 5. 34. a gwragedd hefyd. ⁺ Gal. 1. 14. ⁺ Rhuf. 10.

5 Megis ag y mae yr arch-offeiriad yn 2. dyf i mi, a'r holl henaduriaeth: gan y rhai ⁺ Pen. 8. 3. hefyd y derbynias llythrau at y brodyr, ⁺ Pen. 9. 2. ac yr aethum i Ddamascus, ar fedr dwyn y rhai oedd yno hefyd, yn rhwym i Jerusaleum, i'w colpi.

6 Eithr ⁺ digwyddodd, a myfi yn myned, ⁺ Pen. 9. 3. ac yn nesáu at Ddamascus, ynghylch han- ⁺ a 26. 12. ner dydd, yn ddifymwth i fawr oleuni o'r nef ddifgleirio o'm hamgylch.

7 A mi a fyrrhiais ar y ddacar, ac a glywais lais yn dywedyd wrthyf, Saul, Saul, paham yr wyt yn fy erlid?

8 A minnau a atebais, Pwy wyt ti, O Arglwydd? Yntau a ddywedodd wrthyf, Myfi yw Iesu o Nazareth, yr hwn yr wyt ti yn ei erlid.

* Pen. 9. 7. 9 Hefyd a y rhai oedd gyd a myfi a
Dan. 10. 7. wellant y goleuni yn ddiau, ac a ofnasant;
oud ni chlywiant hwy lais yr hwn oedd
yn llefaru wrthyf.

10 Ac myfi a ddywedais, Beth a wnaif,
O Arglwydd? A'r Arglwydd a ddywed-
odd wrthyf, Cyfod, a dos i Ddamascus; ac
yno y dywedir i ti bob peth a'r ordemi-
wyd i ti en gwneuthur.

11 A phryd nad oeddwn yn gweled gan
ogoniant y goleuni hwnnw, a'r rhai oedd
gyd a mi yn fy nhwys erbyn fy llaw,
myfi a ddacthum i Ddamascus.

* Pen. 9. 17. 12 Ac un Ananias, gwr defosynol yn
ol y ddeddf, ac iddo ar da gan yr Iuddew-
on oll a'r oeddynt yn preswyllo yno.

13 A ddaeth ataf, ac a safodd ger llaw,
ac a ddywedodd wrthyf, Y brawd Saul,
cymmer dy olwg. Ac mi a edrychais
arno yn yr awr honno.

* Pen. 26. 14 Ac efe a ddywedodd, Duw ein ta-
dau ni a'th rag-ordemiodd di i wybod ei
ewyllys ef, ac i a weled o y Cyfiawn

* 1 Cor. 9. 1. hwnnw, ac i glywed llefyrydd ei eneu ef.
15 Canys ti a fyddi dyf i iddo wrth bob
dyn, o'r pethau a welais ac a glywaist.

16 Ac yr awrhon beth yr wyt ti yn
ei a aros? cyfod, bedyddier di, a golch
+ amcanu? ymaith dy bechodau, gan alw ar enw yr
Arglwydd.

* Pen. 9. 28. 17 A darfu, wedi i mi ddyfod yn fy ol
i Jerusalem, fel yr oeddwn yn gweddio
yn y deml, i mi syrthio mewn llewyg;

* Mat. 10. 18 A'i weled ef yn dywedyd wrthyf,
14. Bryfia, a dos ar frys allan o Jerusalem:
o herwydd ni dderbyniant dy dystiolaethi
am danaf fi.

* Adn. 4. 19 A minnau a ddywedais, O Arglwydd,
rhwy a wyddant fy mod i yn carchau, ac
yn baeddu yn mhob synagog, y rhai a
gredent ynot ti.

* Pen. 7. 58. 20 A phan dywalltwyd gwaed Stephan
23. 1. dy ferthyr di, yr oeddwn i hefyd yn sefyll
ger llaw, ac yn cyfl-fynio i'w ladd ef, ac
yn cadw dillad y rhai a'i lladdent ef.

21 Ac efe a ddywedodd wrthyf, Dos
* Pen. 9. 15. ymaith: canys mi a'th anfonaf yn mhell
at y Cenhedloedd.

22 A hwy a'i gwrandawfant ef hyd y
gair hwn. A hwy a godafant eu llef, ac
a ddywedasant, Ymaith a'r cyfiyw un
oddi ar y ddacar: canys nid cymmwyf ei
fod ef yn fyw.

23 Ac fel yr oeddynt yn llefain, ac yn
* Pen. 21. hwrw eu dillad, ac yn taslu llwch i'r
awyr,

* Pen. 25. 24 Y pen-capten a orchymynodd ei
ddwyn ef i'r castell, gan beri ei holi ef
trwy fflan-gellau; fel y gallai wybod am
ba achos yr oeddynt yn llefain arno felly.

25 Ac fel yr oeddynt yn ei rwympo ef a
charterau, dywedodd Paul wrth y canwri-
ad yr hwn oedd yn sefyll ger llaw, Y Ai
rhydd i chiw fflan-gellu gwr o Rufeiniad,
ac heb ei gondemnio hefyd?

26 A phan glybu y canwriad, efe a aeth
ac a fynegodd i'r pen-capten, gan ddy-
wedyd, Edrych beth yr wyt yn ei wneu-
thur: canys Rhufeiniad yw y dyn hwn.

* Pen. 16. 27 A'r pen-capten a ddaeth, ac a ddy-
wedodd wrtho, Dywaid i mi, ai Rhu-
feiniad wyt ti? Ac efe a ddywedodd, Ie.

28 A'r pen-capten a anebodd, A fwm
mawr y ceffais i y ddinas-fraint hon.
Eithr Paul a ddywedodd, A minnau a an-
wyd yn feiniad.

29 Yn ebrwydd gan hynny yr ymadaw-

odd oddi wrtho y rhai oedd ar fedr ei + holi
ef. A'r pen-capten hefyd a ofnodd, pan + arteithio.
wyhu ei fod ef yn Rhufeiniad, ac o blegid
darfod iddo ei rwympo ef.

30 A thrannoeth, ac efe yn ewyllysio
gwybod hyspyrwydd am ba beth y cyhudd-
id ef gan yr Iuddewon, efe a'i gollyng-
odd ef o'r rliwymau, ac a archodd i'r arch-
offeiriad a'u cynghor oll ddyfod yno; ac
efe a ddug Baul i wared, ac a'i gosfodd
ger eu bron hwy.

PEN. XXIII.

1 Paul yn ateb drofio ei hun. 2 Ananias yn
gorchymyn ei daro ef. 3 Ymryson yn mysg
ei gyhuddwyr ef. 11 Duw yn ei gyfuro
ef. 14 Yr Iuddewon yn cynllwyn iddo;
26 a dangos hynny i'r pen-capten: 27 yn-
tau yn ei anfon ef at Felix y rhaglaw.

A PHAUL vnedyrch yn graffar y cyng-
hor, a ddywedodd, Ha wŷr frodyr,
mi a wafanaethais Dduw mewn pob cyd-
wybod dda, hyd y dydd heddyw.

2 A'r arch-offeiriad Ananias a archodd 2 Tim. 1. 3.
i'r rhai oedd yn sefyll yn ei ymyl, b ei daro 1 Bren.
ef ar ei eneu.

3 Yna y dywedodd Paul wrtho, Duw Jer. 20. 2.
a'th dery di, bared wedi ei wŷn-galcu: Ioan 18. 22.
canys a ydwy'ti yn eistedd i'm barnu i yn
ol y ddeddf, a chan drofoddu'r ddeddf
yn peri fy nharo i?

4 A'r sefyllwyr a ddywedasant wrtho, Deut. 25.
A ddifenwi di arch-offeiriad Duw? 1, 2.

5 A dywedodd Paul, Ni wyddwn i, fro-
dyr, mai'r arch-offeiriad oedd efe: canys
ygrifenedig yw, a nad ddywaid yn ddrwg
am bennaeth dy bobl.

6 A phan wyhu Paul fod y naill ran
o'r Saduceaid, a'r llall o'r Phariseaid, efe
a lefodd yn y cynghor, Ha wŷr frodyr, Pen. 24.
Phariseaid wyf fi, mab i Pharisead: am 15, 22.
obaith ac adgyfodiad y meirw yr ydys yn a 26. 5.
fy marnu i. Phil. 3. 5.

7 Ac wedi iddo ddywedyd yn hyn, bu ym-
ryson rhwng y Phariseaid a'r Saduceaid: a 21.
riannwyd y lliaws. a 26. 8.

8 Canys y Saduceaid yn wir a ddywed-
ant nad oes nac adgyfodiad, nac angel, 23.
nac yspryd: eithr y Phariseaid fydd yn Marc 12.
addef pob un o'r ddau. 18.

9 A bu llefain mawr, a'r ygrifenyddion Luc 20. 27.
eran y Phariseaid a godafant i fynu, ac Pen. 25.
a ymrysonafant, gan ddywedyd, a Nid 25.
ydyd mi yn cael dim drwg yn y dyn hwn: a 26. 31.
eithr os yspryd a lefarodd wrtho, neu Pen. 22.
angel, nac ymrysonwn a Duw. 7, 17, 18.

10 Ac wedi cyfodi terfysg mawr, y pen-
capten, yn ofni rhag tynnu Paul yn ddryll-
iau ganddynt, a archodd i'r milwyr fyned
i wared, a'i gipio ef o'u plith hwynt, a'i
ddwyn i'r castell.

11 Yr ail nos yr Arglwydd a safodd ger 1 Pen. 18. 9.
llaw iddo, ac a ddywedodd, Paul, cym-
mer gyfur: canys megis y tyfolaethaist
am danaf fi yn Jerusalem, felly y mae yn
rhaid i ti dystiolaethu yn Rhufain hefyd.

12 A phan aeth hi yn ddydd, rhai o'r Adn. 27.
Iuddewon, wedi lunio cyfarfod, a'u 30.
rhwymafant eu hunain a diotryd, gan ddy-
wedyd, na fwytaent, ac nad yfent, nes
iddynt ladd Paul.

13 Ac yr oedd mwyr na dengain o'r rhai
a wnaethant y cyngair hwn.

14 A hwy a ddaethant ar yr arch-offeiri-
ad a'r henuriaid, ac a ddywedasant, Ni
a'n rhwymafom ein hunain a diotryd, + dan fell-
na archwaethem ddim hyd oni laddem dith.
Paul.

15 Yn awr gan hynny hyspyfwch gyd a'r cynghor, i'r pen-capten, fel y dygo efe ef i wared y toru atoch chwi, fel pe byddech ar fedr cael gwybod yn fanylach ei hanes ef: a ninnau, cyn y delo efe yn agos, ydym barod i'w ladd ef.

16 Eithr pan glybu mab chwacer Paul y cynllwyn yma, efe a aeth i mewn i'r castell, ac a fynegodd i Baul.

17 A Phaul a alwodd un o'r canwriaid atto, ac a ddywedodd, Dwg y gwr ieuangc hwn at y pen-capten: canys y mae ganddo beth i'w fynegi iddo.

18 Ac efe a'i cymmerth ef, ac a'i dug at y pen-capten; ac a ddywedodd, Paul y carcharor a'm galwodd i atto, ac a ddymunodd arnaf ddwyn y gwr ieuangc yma attat ti, yr hwn fydd ganddo beth i'w ddywedyd wrthynt.

19 A'r pen-capten a'i cymmerodd ef erbyn ei law, ac a aeth ag ef o'r neilldu, ac a ofynodd, Beth yw yr hyn fydd gennyt i'w fynegi i mi?

^a Adn. 12. 20 Ac efe a ddywedodd, Yr Iuddewon a gyd-fwriadafat ddeifyf arnat ddwyn Paul i wared y toru i'r cynghor, fel pe baent ar fedr ymofyn yn fanylach yn ei gylch ef.

21 Ond na chytuna di i hwynt. Canys y mae yn cynllwyn iddo mwy na deugeinwr o honnynt, y rhai a roifant ddiogyd, na bwytta nac yfed nes ei ladd ef: ac yn awr y maent hwy yn barod, yn disgwyl am addewid gennyt ti.

⁺ Gwel na ddywedych i neb dila-gos o honot y pethau hyn i mi. 22 Y pen-capten gan hynny a ollyngodd y gwr ieuangc ymaith, wedi gorchymyn iddo + na ddywedai i neb, ddangos o hono y pethau hyn iddo ef.

23 Ac wedi galw atto ryw ddau ganwriad, efe a ddywedodd, Parottwch ddau cant o filwyr, i fyned hyd yn Cefarea, a deg a thrugain o wyr meirch, a deucant o ffyn-wewyr ar y drydded awr o'r nos.

24 A pharottwch ysgubliaid iddynt i ofod Paul arnynt, i'w ddwyn ef yn ddiogel at Ffelix y rhaglaw.

25 Ac efe a 'sgrifenedig lythyr yn cynnwys yr ystyriaeth yma:

26 Claudius Lyfias, at yr ardderchoccaf raglaw Ffelix, yn arfon annerch.

[•] Pen. 21. 33. 27 Y gwr hwn a ddaliwyd gan yr Iuddewon, ac a fu agos a'i ladd ganddynt; ac a achubais i, gan ddyfod i llu arnynt, gwedi deall mai Rhufeiniad oedd.

28 A chan ewyllysio gwybod yr achos yr oeddylt yn achwyn arno, mi a'i dygais ef i wared i'w cynghor hwynt.

29 Yr hwn y ceisais fod yn achwyn arno am + arholion o'u cyfraith hwy, heb fod un cwyn arno yn haeddu anghu, neu rwybau.

⁺ gwestiy-nau. 30 A phan fynegwyd i mi fod yr Iuddewon ar fedr cynllwyn i'r gwr, myfi a'i hanfonais ef allan o law attat ti; ac a rybuddiais y cyhuddwyr i ddywedyd y pethau oedd yn ei erbyn ef ger dyfron di. Bydd iach.

31 Yna y milwyr, megis y gorchymynafat iddynt, a gymmerafat Baul, ac a'i dygafant o hyd nos i Antipatris.

32 A thrannoeth, gan adael i'r gwyr meirch fyned gyd ag ef, hwy a ddychwelafant i'r castell.

33 Y rhai, gwedi dyfod i Cefarea, a rhoddi y llythyr at y rhaglaw, a ofodafant Baul hefyd ger ei fron ef.

34 Ac wedi i'r rhaglaw ddarlain y llythyr, ac ymofyn o ba dalaiht yr oedd efe: a gwybod mai o Cilicia yr ydoedd;

35 Mi a'th wrandawaf, eb efe, pan ddelo dy gyhuddwyr hefyd. Ac efe a orchymynodd ei gadw ef yn nadleudy Herod.

PEN. XXIV.

1 Paul, wedi ei gyhuddo gan Tertulus yr areithiwr, 10 yn ateb dros ei fuchedd a'i athrawiaeth: 24 yn pregethu Grist i'r rhaglau a'i wraig. 26 Y rhaglau yn gobethio cael brib; eithr yn ofer: 27 ac o'r diwedd, wrth fyned allan o'i fwydd, yn gadael Paul yngharchar.

A C ar ol pum niwrnod, y daeth a Ananias yr arch-offeiriad i wared, a'r henuriaid, ac un Tertulus areithiwr; y rhai a ymddangofafant ger bron y rhaglaw yn erbyn Paul.

2 Ac wedi ei alw ef ger bron, Tertulus a ddechreuodd ei gyhuddo ef, gan ddywedyd,

3 Gan ein bod ni yn cael trwt ti heddwch mawr, a bod pethau llwyddiannus i'r genedl hon trwy dy ragwelediad di, yr ydym ni yn gwbl, ac ym mhob man, yn eu cydnabod, O ardderchoccaf Ffelix, gyd a phob diolch.

4 Eithr, fel na rwyftrwyf di ym mhellach yr ydwyf yn deifyf arnat, o'th hynawfedd, wrando arnom ar fyr einiau.

5 Oblegid ni a gawfom y gwr hwn yn bla, ac yn cyfodi terfysig ym mysg yr holl Iuddewon trwy'r byd, ac yn ben ar fect y Nazareniaid:

6 Yr hwn a amcanodd halogi'r deml: a Pen. 21. yr hwn hefyd a ddaliafom ni, ac a fynna- 23. sem ei farnu yn ol ein cyfraith ni.

7 Eithr Lyfias y pen-capten a ddaeth, a thrwy orthrech mawr a'i dug ef allan o'n dwylaw ni:

8 Ac a archodd i'w gyhuddwyr ddyfod ger dyfron di: gan yr hwn, wrth ei holi, y gelli dy hun gael gwybodaeth o'r holl bethau am y rhai yr ydym ni yn achwyn arno.

9 A'r Iuddewon a gyd-fyniafant hefyd, gan ddywedyd, fod y pethau hyn felly.

10 A Phaul a atebodd, wedi i'r rhaglaw amneidio arno i ddywedyd, Gan i mi wybod dy fod di yn farnwr i'r genedl hon er ys llawer o flynyddoedd, yr ydwyf yn fwy cyfurus yn ateb trofod fy hun.

11 Canys ti a clli wybod nad oes dros pan ddeddenddeg diwrnod er pan ddaethum i fyn chreuodd. i addoli yn Jerusalem.

12 Ac ni chawfiant fi yn y deml yn ymddadleu a neb, nac yn gwneuthur ter- a 28. 17. fysig i'r bobl, nac yn y synagoga, nac yn y ddinas:

13 Ac ni allant brofi y pethau y maent yn awr yn achwyn arnat o'u plegid.

14 Ond hyn yr ydwyf yn ei gyfeis i ti, mai yn ol y ffordd y maent hwy a Edrych yn ei galw yn heresi, felly yr wyf fi yn Amos 8. addoli Duw fy nhadau; gan gredu yr holl bethau fydd ysgrifenedig yn y ddeddf a'r prophwyd: Pen. 9. 2. Dan. 12.

15 A chennysf obaith ar Dduw, yr hon y mae y rhai hyn eu hunain yn ei disgwyl, Ioan 5. 28, y bydd adgylodiad y meirw, i'r cyfiawn- ion ac i'r anghyfiawnion.

16 Ac yn hyn yr ydwyf fi fy hun yn ymarfer, i gael cydwybod ddirwyftr tu ag at Dduw a dynion, yn wastadol.

17 Ac ar ol llawer o flynyddoedd, daethum i wneuthur clusenau i'm cenedl, ac offrymmau.

Achwyn ar Baul ger bron Ffestus. ACTAU'R APOSTOLION. Yntau yn appello at Cesar :

^h Pen. 21. 18 ^h Ar hynny rhai o'r Iuddewon o Asia a'mcawfant i wedi fy nglanhau yn y deml, nid gyd â thorf na thertlyg.

26, 27. 19 Y rhai a ddylafent fod ger dy fron di, ac achwyn, os oedd ganddynt ddim i'm herbyn.

20 Neuddwyded y rhai hyn eu hunain, os cawfant ddim camwedd ynof, tra fwm i yn sefyll o flaen y cynghor.

^h Pen. 23 6. 21 Oddi eithr yr un llef hon a lefais pan oeddwn yn sefyll yn eu plith; ⁱ Am adgyfodiad y meirw y'm bernir heddyw gennyh.

^a 18. 20. 22 Pan glybu Ffelix y pethau hyn, efe a'u hoeddodd hwynt, gan wybod yn hyf-pysach y pethau a berthynent i'r ffordd honno; ac a ddywedodd, Pan ddél Lyfias y pen-capten i wared, mi a gaf wybod eich matterion chwi yn gwbl.

^h Pen. 27. 3. 23 Ac efe a archodd i'r capwriad gadw Paul, a chael o hono csmwythdra; ac ^a na llasterial neb o'r ciddo ef i'w wasanaethu, nac i ddyfod atto.

^a 28. 16. 24 Ac ar ol talm o ddyddiau, y daeth Ffelix, gyd â'i wraig Drusila, yr hon ydoedd Iuddewes, ac a yrrodd am Baul, ac a'i gwrandawodd ef ynghylch y ffydd yng Nghrist.

25 Ac fel yr oedd efe yn ymrefymmu am gyfiawder, a dirweitt, a'r farn a fydd, Ffelix a ddychrynodd, ac a attebodd, Dos ymaith ar hyn o amser; a phan gaffwyf fi amier cyfaddas, mi a alwas am danat.

26 A chan obeithio hefyd y rhoddid arian iddo gan Baul, er ei ollwng ef yn rhydd: o herwydd pahan efe a anfonodd am dano yn fynychach, ac a chwedleuodd ag ef.

62. 27 Ac wedi cyflawni dwy ffynedd, y daeth Porcius Ffestus yn lle Ffelix. A

^h Pen. 25. 1 Ffelix yn ewyllysio gwneuthur cym-mwynas i'r Iuddewon, a adawodd Baul yn rhwym.

PEN. XXV.

2 Yr Iuddewon yn achwyn ar Baul ger bron Ffestus: ^h ac yntau yn atteb trosto ei hun, 11 ac yn appello at Cesar: 14 ac wedi hynny Ffestus yn hyspysu ei achos ef i frenhin Agrippa, 23 a'i ddwyn ef ger bron.

25 Ffestus yn ei ddikeuro ef, na wnaethai efe ddim a haeddai farwolaeth.

62. **F**FFESTUS gan hynny, wedi dyfod i'r dalaith, ar ol tri diwrnod a aeth i synu i Jerusaleml o Cesarea.

^h hyspysodd. 2 Yna yr + ymddangosodd yr arch-offeiriad a phennaethiaid yr Iuddewon, ger ei fron ef, yn erbyn Paul, ac a ymbiliafant ag ef,

3 Gan geisio ffafr yn ei erbyn ef, fel y cyrchai efe ef i Jerusaleml, gan wneuthur cynllwyn i'w ladd ef ar y ffordd.

4 A Ffestus a attebodd, y cedwid Paul yn Cesarea, ac yr ai efe ei hun yno ar fynder.

5 Y rhai gan hynny a allant yn eich myig, eb efe, deuant i wared gyd â mi, ac od oes dim drwg yn y gwr hwn, cyhuddant ef.

6 A phryd na thrigafai efe gyd â hwy dros + ddeng niwrnod, efe a aeth i wared i Cesarea; a thrannoeth efe a eisteddodd yn yr orfedd, ac a archodd ddwyn Paul atto.

^h wylh neu ddeg. 7 Ac wedi ei ddyfod, yr Iuddewon a ddaethant o Jerusaleml i wared, a safafant o'i amgylch, ac a ddygafant lawer o achymyon trymion yn erbyn Paul, y rhai a'i galleut eu profi.

8 Ac yntau yn ei ymddiffyn ei hun, ^a Ni ^h Pen. 6. phechais i ddim, nac yn erbyn cyfraith yr Iuddewon, nac yn erbyn y deml, nac yn a 24. 12.

erbyn Cesar. ^a 28. 17.

9 Eithr Ffestus, ^b yn chwennych dangos ffafr i'r Iuddewon, a attebodd Baul, ac ^b Pen. 24. a ddywedodd, A fynni di fyned i fynui

Jerusalem, i'th farnu yno ger fy mron i am y pethau hyn?

10 A Phaul a ddywedodd, O flaen gorfedd-faing Cesar yr wyf fi yn sefyll, lle y mae yn rhaid fy marnu; ni wnaethum i ddim cam â'r Iuddewon, megis y gwyddost ti yn dda.

11 Canys os ydwyf yn gwneuthur cam, ac os gwneuthum ddim yn haeddu angu, ^c Pen. 18. nid wyf yn gwrthod marw: eithr onid oes dim or pethau y mae y rhai hyn yn fy nghyhuddo, ni ddichon neb fy rhoddi idd-ynt.

^d Appello yr wyf at Cesar. ^d Pen. 26.

12 Yna Ffestus, wedi ymddiddan â'r cynghor, a attebodd, A appelliait ti at Cesar? at Cesar y cai di fyned.

13 Ac wedi talm o ddyddiau, Agrippa y brenhin a Bernice, a ddaethant i Cesarea i gyfarch Ffestus.

14 Ac wedi iddynt aros yno lawer o ddyddiau, Ffestus a fynegodd i'r brenhin hanes Paul, gan ddywedyd, ^e Y mae yma ^e Pen. 24. ryw wr wedi ei adael gan Ffelix ynghar-27.

char: 15 Ynghylch yr hwn, pan oeddwn yn Jerusaleml, yr + ymddangosodd arch-off- + Neu, feiriaid a henuriaid yr Iuddewon ger bron, hyspysodd, gan ddeisyf cael barn yn ei erbyn ef.

16 I'r rhai yr atebais, nad oedd arfer y Rhufeinwyr iroddi neb rhyw ddyn i'w ddifetha, nes cael o'r cyhuddol ei gyhudd-wyr yn ei wyneb, a chael lle i'w ymddiff-yn ei hun rhag y cwyn.

17 Wedi eu dyfod hwy yma gan hynny, heb wneuthur dim oed, trannoeth mi a eisteddais ar yr orfedd-faing, ac a orchymynais ddwyn y gwr ger bron.

18 Am yr hwn ni ddug y cyhuddwyr i synu ddim achwyn o'r pethau yr oeddwn i yn tybied:

19 Ond yr oedd ganddynt yn ei erbyn ef ryw ymofynion ynghylch eu coal-grefydd eu hunain, ac ynghylch un Iesu a fuasai farw, yr hwn a daerai Paul ei fod yn fyw.

20 A myfi, yn + anhyspys i ymofyn am hyn, a ddywedais, a fynnai efe fyned i ymghylch y Jerusaleml, a'i farnu yno am y pethau hyn. ^f cyfryw

21 Eithr gwedi i Baul appello i'w gadw gweithiwn. i + wyhyddiaeth Augustus, mi a erchais + Neu, ei gadw ef hyd oni allwn ei anfon ef at farn Cesar.

22 Yna + Agrippa a ddywedodd wrth i Edrych Ffestus, Minnau a ewyllyswn glywed y Pen. 9. 15. dyn. Yntau a ddywedodd, Ti a gai ei glywed ef y foru.

23 Trannoeth gan hynny, wedi dyfod Agrippa a Bernice, a rhwyg fawr, a myned i mewn i'r orfedd, ar pen-capteniaid, a phendefigion y ddinas, wrth orchymyn Ffestus fe a ddygwyd Paul ger bron.

24 A Ffestus a ddywedodd, O frenhin Agrippa, a chwi wyr oll fydd gyd â mi yn breiennol, chwi a welwch y dyn hwn, o blegid pa un y galwodd holl liaws yr Iuddewon arnaf fi, yn Jerusaleml ac yma, gan lefain, ^g na ddylai efe fyw yn hwy. ^g Pen. 22.

25 Eithr pan ddeallais ^h na wnaethai efe ddim yn haeddu angu, ac yntau ei hun ^h Pen. 23. wedi appello at Augustus, mi a farnais ei g. ddanfon ef. ^a 26. 34.

26 Am yr hwn nid oes gennyf ddim sicrwydd i'w ysgirfenu at fy arglwydd. O herwydd paham mi a'i dygaes ef ger eich bron chwî, ac yn enwedig ger dy fron di, O frenhin Agrippa; fel, wedi ei holi ef, y caffwyf ryw beth i'w ysgirfenu.

27 Canys allan o reitwm y gwelaf fi anfon carcharor, heb hyspyfu hefyd yr achwynion a fyddo yn ei erbyn ef.

PEN. XXVI.

2 Paul, yng dydd Agrippa, yn dangos ei fuchedd o'i febyd; 12 ac mor rhyfeddol y troisid ac y galwedid ef i fod yn apostol.

24 Ffestsus yn taeru ei fod ef wedi ymfydu: yntau ar hynny yn ateb yn llariaidd.

28 Agrippa ymron myned yn Grifftion.

31 Yr holl gynulleidfa yn ei farnu ef yn ddewg.

62.

AC Agrippa a ddywedodd wrth Baul, Y mae cennad i ti i ddywedyd droioit dy hunan. Yna Paul a eitynodd ei law, ac a'i hymddiffynodd ei hun.

2 Yr ydwyf yn fy nhybied fy hun yn ddedwydd, O frenhin Agrippa, gan fy mod yn cael fy ymddiffyn fy hun ger dy fron di heddyw, am yr holl bethau yr achwynir arnaf gan yr Iuddewon:

3 Yn benditaddeu, gan wybod dy fod di yn gydnyddus â'r holl ddefodau a'r holion fydd ym mhilith yr Iuddewon. O herwydd paham yr ydwyf yn deisyf arnat fy ngwrando i yn ddiodeffgar.

4 Fy muchedd i o'm mebyd, yr hon oedd o'r dechreuad ym mhilith fy nghenedl yn Jerusaleim, a wya yr Iuddewon oll.

5 Yr rhai a'm hadwaenent i o'r dechreu (os mynnant dystiolaethu) mai yn ol y sefct fanylaf o'n crefydd ni, y bûm i fyw yn Pharisead.

6 Ac yn awr, am obaith a yr addewid a wnaed i'n tadau gan Dduw, yr wyf yn sefyll i'm barnu:

7 I'r hwn addewid y mae ein deuddeg llwyth ni, a heb dor yn gwafanaethu Duru nos a dydd, yn gobeithio dyfod. Am yr hon obaith yr achwynir arnaf, O frenhin Agrippa, gan yr Iuddewon.

8 Pa beth? ai anghredadwy y bernir gennyh chwi, y cyfyd Duw y meirw?

9 Minnau yn wir a dybiais yno fy hun, fod yn rhaid i mi gwneuthur llawer o bethau yn erbyn enw Iesu o Nazareth.

10 Yr hyn hefyd a wneuthum yn Jerusaleim: a llawer o faint a geuais i mewn carcharau, wedi derbyn awdardod gan yr arch-offeiriaid; ac wrth eu difetha, mi a roddais farn yn eu herbyn.

11 Ac ym mhob synagog yn fynych mi a'u cospais hwy, ac a'u cymbellais i gablu; a chan ymfydu yn fwy yn eu herbyn, mi a'u herlidais hyd ddinafoedd dieithr hefyd.

12 Ac yn hyn, a mysi yn myned i Ddamascus ag awdardod a chennad oddi wrth yr arch-offeiriaid,

13 Ar hamer dydd, O frenhin, a'y ffordd, y gwelais oleuni o'r nef, mwy na disgleirdeb yr haul, yn disgleirio o'm hamgylch, a'r rhai oedd yn ymdaith gyd â mi.

14 Ac wedi i ni oll syrthio a'r y ddaear, mi a glwais leferdyd yn llefaru wrthyf, ac yn dywedyd yr Hebraeg, Saul, Saul, paham yr ydwyf yn fy erlid i? Caled yw i ti wingo yn erbyn y tymbylan.

15 Ac mi a ddywedais, Pwy wyt ti, Arglwydd? Ac eie a ddywedodd, Myfi yw Iesu, yr hwn yr wyt ti yn ei erlid.

16 Eithr cyfod, a saf ar dy draed: canys i hyn yr ymddangosais i ti, i'th ofod ti yn weinidog ac yn dyft o'r pethau a welais, ac o'r pethau yr ymddangosais i ti ynddynt;

17 Gan dy wared ti oddi wrth y bobl, a'r Cenhedloedd, at y rhai yr ydwyf yn dy anfon di yr awr hon,

18 a'i agoryd eu llygaid, ac f i'w troi o' Efaï. 35. dywyllwch i oleuni, ac o feddiant Satan at 5. a 42. 7. Dduw; fel y derbyniont faddeuant pechod- Luc 1. 79. au, a chyfran ym mysg y rhai a faneteidd- Eph. 1. 18. iwyd trwy y ffydd fydd yno f i.

19 Am ba achos, O frenhin Agrippa, ni bûm anafudd i'r weledigaeth netol; 25.

20 Eithr mi a bregethais i'r rhai yn Na- Eph. 1. malcus yn gyntaf, ac yn Jerusaleim, a thros 11. holl wlad Judea, ac i'r Cenhedloedd; ar Col. 1. 12. iddynt edifarhau, a dychwelyd at Dduw, Pen. 9. a gwneuthur gweithredoedd addas i edi- 19, 22. a feirwch. 13, a 14, a

21 O achos y pethau hyn a yr Iuddewon a'm daliafant i yn y deml, ac a geisiant 22. 17, 21. fy lladd i a'u dwylaru eu hun.

22 Am hynny, wedi i mi gael help gan Dduw, yr wyf fi yn aros hyd y dydd hwn, gan dystiolaethu i fychan a mawr, ac heb ddywedyd dim amgen nag a ddywedais y prophwydi a Moses, y delent i ben;

23 Y diodeffai Crist, ac i y byddai i Cor. 15. efe yn gyntaf o adgyfodiad y meirw, ac 20. Col. 1. a y dangosai oleuni i'r bobl, ac i'r Ce- 18. Dat. 1. nhedloedd. 5.

24 Ac fel yr oedd efe yn dywedyd y peth- Luc 2. au hyn trofio, Ffestsus a ddywedodd â llef 32. uchel, Paul, a yr wyt ti yn ymfydu; llawer o ddyfgydd yn dy yrru di yn ymfyd. 9. 11. 2 Bren. 9.

25 Ac efe a ddywedodd, Nid wyf fi yn ymfydu, O ardderchoccaf Ffestsus; eithr 10. geiriau gwirionedd a sobrwydd yr wyf fi yn eu hadrodd.

26 Canys y brenhin a wya oddi wrth y pethau hyn, wrth yr hwn yr wyt fi yn llefaru yn hy. O herwydd nid wyt yn tybied fod dim o'r pethau hyn yn guddiedig rhagddo; o blegid nid mewn congl y gwnaed hyn.

27 O'r frenhin Agrippa, A wyt ti yn credu i'r prophwydi? mi a wn dy fod yn credu.

28 Ac Agrippa a ddywedodd wrth Baul, Yr wyt ti o fewn ychydig i'm hynnill i fod yn Grifftion.

29 A Phaul a ddywedodd, O mi a ddy- 1 Cor. 7. munwn gan Dduw, o fewn ychydig, ac yn gwbl oll, fod nid tydi yn unig, ond pawb hefyd a'r fydd yn fy ngwrando heddyw, yn gyfryw ag wyf fi, ond y rhwymau hyn.

30 Ac wedi iddo ddywedyd hyn, cyfododd y brenhin, a'r rhaglaw, a Bernice, a'r rhai oedd yn eistedd gyd â hwynt.

31 Ac wedi iddyni fyned o'r neilldu, hwy a lefarasant wrth eu gilydd, gan ddywedyd, Nid yw'r dyn hwn yn gwneuthur dim yn Pen. 23. haeddu angeu, neu rwyman. 9. a 25.

32 Yna y dywedodd Agrippa wrth Ffetsus, Fe allafid gollwng y dyn yma ymaith, Pen. 25. i oni buasai iddo apelio at Cefar. 11.

PEN. XXVII.

1 Paul, wrth forio tu a Rhufain, 10 yn rhag-ddwydded perygl y daith; 11 ac heb gael ei godio; 14 hwythau yn cael eu tystio drwy ac yma gan y dymmestl; 41 y llong yn torri arnynt; 22, 34, 44 ac er hynny yn dyfod i gyd i dir, yn ddiangel.

A phan

62. A Phan gyttunwyd forio o honom ym-
aith i'r Ital, hwy a roisant Baul, a
rhyw garcharorion eraill, at ganwriad a'i
enw Julius, o fyddin Augustus.

2 Ac wedi dringo i long o Adramyttium,
ar fedr hwyllo i dueddau Asia, ni a aeth-
om allan o'r porthladd, a chyd â ni yr
oedd¹ Aristarchus, Macedoniad o Thessa-
lonica.

3 A thrannoeth ni a ddygwyd i wared i
Sidon. A Julius a ymddug² yn garedigol
tu ag at Baul, ac a roddes iddo gennad i
fyned at ei gyfeillion i gael ymgeledd.

4 Ac wedi myned oddi yno, ni a hwyl-
iasom dan Cyprus, am fod y gwytoedd yn
wrthwynebus.

5 Ac wedi hwyllo o honom dros y môr
fydd ger llaw Cilicia a Phamphylia, ni a
ddaethom i Fyra, dinas yn Lycia.

6 Ac yno y canwriad wedi cael llong o
Alexandria yn hwyllo i'r Ital, a'n golod-
odd ni ynddi.

7 Ac wedi i ni hwyllo yn anniben
lawer o ddyddiau, a dyfod yn brin ar gy-
fer Cnidus, am na adawai y gwynt i ni;
ni a hwyliafom is law³ Creta, ar gyfer
Salmone.

8 Ac wedi i ni yn brin fyned heibio iddi,
ni a ddaethom i ryw le a elwir Y porth-
laddoedd prydferth, yr hwn yr oedd dinas
Lasea yn agos iddo.

9 Ac wedi i dalm o amfer fyned heibio, a
bod morio weithian yn enbyd, o herwydd
hefyd ddarod yr⁴ ymryd weithian, Paul
a gynghorodd,

10 Gan ddywedyd wrthynt, *Ha wŷr*, yr
wyf yn gweled y bydd yr hyn hon ynghyd
â farhad a cholled sawr, nid yn unig am y
llwyth a'r llong, eithr am ein heinioes ni
hefyd.

11 Eithr y canwriad a gredodd i lywydd
ac i berchen y llong, yn fwy nag i'r pethau
a ddywedid gan Baul.

12 A chan fod y porthladd yn anghyfleus i
auafu, y rhan fwyaf a roisant yngor i ym-
ado oddi yno hefyd, os gallent ryw fodd
gyrhacddydd hyd Phenice, i auafu yno; yr
hwn fydd horthladd yng Ngreta, ar gyfer y
deau-orllewin, a'r gogledd-orllewin.

13 A phan chwythodd y deheu-wynt yn
araf, hwynt-hwy yn tybied cael eu me-
ddwl, gan godi *hwyliau*, a forisiant heibio
yn agos i Greta.

14 Ond cyn nemmawr⁵ y cyfododd yn
ei herbyn hi wynt tymhefflog, yr hwn a
elwir Euroclydon.

15 A phan gipiwyd y llong, ac heb allu
gwrthwynebu⁶ y gwynt, ni a ymroisom, ac
a ddygwyd gyd a'r gwynt.

16 Ac wedi i ni redeg goris ynys fechan
a elwir Claua, braidd y gallafom gael y
bâd:

17 Yr hwn a godafant i synu, ac a wnaeth-
ant gynorthwyon, gan wregysu y llong
oddi dani: a hwy yn ofni rhag syrthio ar
fugn-draeth, wedi gollwng yr hwyl, a
ddygwyd felly.

18 A ni yn flin iawn arnom gan y
dymhestl, drannoeth hwy a ysgafnha-
fant y llong.

19 A'r trwydd ddydd⁷ a bwriafom â'n
dyrlaw ein hunain daclau y llong allan.

20 A phan nad oedd na haul na ser yn
ymddangos dros lawer o ddyddiau, a thym-
hestl nid bychan yn pwyso arnom, pob
gobaith y byddem cadwedig a ddygwyd
oddi arnom o hynny allan.

21 Ac wedi bod hir ddirwest, yna y saf-
odd Paul yn eu canol hwy, ac a ddywed-
odd, *Ha wŷr*, chwi a ddylafechi wrando
arnaf fi, a bod heb ymadaw o Greta, ac
yniill y farhad yma a'r golled.

22 Ac yr awrhon yr wyf yn eich cyng-
hori chwi i fod yn gyfurus: canys ni bydd
colled am einioes un o honoch, ond am y
llong yn unig.

23 Canys safodd yn fy ymyl y nos hon
angel Duw, yr hwn a'm piau, a'r hwn yr
wyf yn ei addoli,

24 Gan ddywedyd, *Nac ofna*, Paul; rhaid
i ti felly ger bron Cefar: ac wele, rhoddes
Duw i ti y rhai oll fydd yn morio gyd â thi.

25 Am hynny, *ha wŷr*, cymmerwch
gyfwr: canys yr wyf fi yn credu i Dduw,
mai felly y bydd yn ol y modd y dywed-
wyd i mi.

26 Ond e mae yn rhaid ein bwrw ni
i ryw ynys.

27 Ac wedi dyfod y bedwaredd nos ar
ddeg, fe a ddiwyddodd, a ni yn morio yn
Adria, ynghylch hanner nos, dybied o'r
morwŷr eu bod yn nesau i ryw wlad.

28 Ac wedi iddynt blymio, hwy a'i
cawfant yn ligain gwrhyd: ac wedi myned
ychydig pellach, a phlymio drachefn, hwy
a'i cawfant yn bymtheg gwrhyd.

29 Ac a hwy yn ofni rhag i ni syrthio ar
leoedd geirwon, wedi iddynt fwrw pedair
angor allan o'r llyw, hwy a ddeifysiant ei
myned hi yn ddydd.

30 Ac fel yr oedd y llongwŷr yn ceisio
ffoi allan o'r llong, ac wedi gollwng y bâd
i wared i'r môr, yn rhith bod ar fedr bwrw
angorau o'r pen blaen i'r llong.

31 Dywedodd Paul wrth y canwriad a'r
milwŷr, Onid erys y rhai hyn yn y llong,
ni ellwch chwi fod yn gadwedig.

32 Yna y torodd y milwŷr raffau'r bâd,
ac a adawfant iddo syrthio ymaith.

33 A thra'r ydoedd hi yn dyddhau, Paul
a eiriolodd ar bawb gymmeryd luniaeth,
gan ddywedyd, Heddyw yw y pedwerydd
dydd ar ddeg yr ydych chi yn disgwyl, ac
yn arw at eich cythlwng, heb gymmeryd
dim.

34 O herwydd pahan yr ydwyf y dy-
muno arnoch gymmeryd luniaeth; oblegid
hyn fydd er iechyd i chwi: canys⁸ blewyn
i'r un o honoch ni syrth oddi ar ei ben.

35 Ac wedi iddo ddywedyd hyn, efe a
gymmerodd fara, ac a ddiolchodd i Dduw
yn eu gwydd hwynt oll, ac a'r torodd, ac
a ddechreuodd fwytta.

36 Ac yr oeddynt bawb wedi myned yn
gyfurol; a hwy a gymmerefant luniaeth
hefyd.

37 Ac yr oeddem yn y llong i gyd, yn
ddau cant ac un ar bymtheg a thrugain o
eneidiau.

38 Ac wedi eu digoni o luniaeth, hwy a
ysgafnhafant y llong, gan fwrw'r gwenith
allan i'r môr.

39 A phan aeth hi yn ddydd, nid oeddynt
yn adnabod y tir: ond hwy a ganfuant ryw
gilfach a glan iddi; i'r hon y cynghorasant,
os gallent, wthio'r llong iddi.

40 Ac wedi iddynt⁹ godi'r angorau, a dorri,
a hwy a ymollyngasant i'r môr, ac a gollyng-
ollyngasant hefyd yn rhydd rwyngau'r
llyw, ac a godafant yr hwyl i'r gwynt, ac môr,
a geisiant y lan.

41 Ac wedi i ni syrthio ar le deufor-gyfar-
fod, a hwy a wthiasant y llong: a'r pen
blaenodd a lynnodd, ac a safodd i ddysglog,¹⁰
cithr

Pen. 28. r.

idlynt.

1 Bren. 1.
52. Mat.
10. 30.
1 Sam. 9.
13. Ioan 6.
11. i Tim.

4. 314.

2 Cor. 11.
25.

+ Candia.

+ Yr ym-
pryd yd-
oedd ar y
degfed
dydd o'r
feithfed
mis, Lef.
23. 27. 29.

+ curodd.

+ Jon. 1. 5.

eithr y pen ol a ymddattododd gan nerth y tonnau.

42 A chyngor y milwyr oedd, ladd y carcharoron, rhag i neb o honynt nosis allan, a diange ymaith.

43 Ond y canwriad, yn ewyllysio cadw Paul, a rwyftrodd iddynt eu hamean; ac a archodd i bawb a'r a fedrai nosis, ymfwrw yn gyntaf i'r môr, a myned allan i'r tir:

44 Ac i'r lleill, rhai ar yffylod, ac eraill ar ryw ddrylliau o'r llong. Ac felly y digwyddodd dyfod o bawb i dir yn ddiangel.

PEN. XXVIII.

1 Paul, wedi torri y llong arno, yn cael ei dderbyn yn rhywiogaidd gan y barbariaid.

5 Y gwiber ar ei law ef, heb wneuthur iddo niweid: 8 ac yntau yn iachâu llawer o glefydau yn yr ynys. 11 Hwyt-hwyt yn myned ymaith tu a Rufain. 17 Yntau yn mynegi i'r luddewon achos ei ddyfodiad.

24 Wedi iddo bregethu, rhai yn credu, a rhai heb gredau: 30 ac yntau er hynny yn pregethu yno ddwy flynedd.

A C wedi iddynt ddiange, yna y gwybuant mai + Melita y gelwid a yr ynys.

2 A'r barbariaid a ddangosafant i ni fwyn-eidd-dra nid bychan: o blegid hwy a gyn-neuafant dan, ac a'n derbynafant ni oll o herwydd y gawod gynhyrchiol, ac o herwydd yr oerfel.

3 Ac wedi i Baul gynnull ynghyd lawer o + friw-wydd, a'u doddi ar y tan, gwiber a ddaeth allan o'r gwres, ac a lynodd wrth ei law ef.

4 A phan welodd y barbariaid y bwyffil ynghrôg wrth ei law ef, hwy a ddywedafant wrth eu gilydd, Yn sicr llawruddiog yw y dyn hwn, yr hwn, er ei ddiange o'r môr, ni adawodd dialedd iddo fyw.

5 Ac efe a ysgydodd y bwyffil i'r tan, a ni oddefodd ddim niweid.

6 Ond yr oeddynt hwy yn disgwyl iddo ef chwyddo, neu sgrilio yn ddifymawth yn farw. Eithr wedi iddynt hir-ddisgwyl, a gweled nad oeddi dim niweid yn digwydd iddo, hwy a newidafant eu meddwl, ac a ddywedafant mai duw oedd efe.

7 Ynghylch y man hwnnw yr oedd tir-oedd i bennaeth yr ynys, a'i enw Publius, yr hwn a'n derbyniodd ni, ac a'n lleutyodd dridiau yn garedig.

8 A digwyddodd, fod tad Publius yn gorwedd yn glaf o gryd a gwaedlif: at yr hwn wedi i Baul fyned i mewn, a d gwe-ddio, efe a ddododd ei ddwyllaw arno ef, ac a'i hiachaodd.

9 Felly wedi gwneuthur hyn, y lleill hefyd y rhai oedd â heintiau arnynt yn yr ynys, a ddaethant atto, ac a iachawyd:

10 Y rhai hefyd a'n parchasant ni â llawer o urddas; a phan oeddynt yn ymadael, hwy a'n llwythafant ni â phethau angenrheidiol.

11 Ac wedi tri mis, yr aethom ymaith mewn llong o Alexandria, yr hon a auafasai yn yr ynys; a'i harwydd hi oedd Castor a Pholux.

12 Ac wedi ein dyfod i Syracusa, ni a drigafom yno dridiau.

13 Ac oddi yno wedi myned oddi amgylch, ni a ddaethom i Regium. Ac ar ol yn diwrnod y deheu-wynt a chwythodd, ac ni a ddaethom yr ail dydd i Buteoli:

14 Lle y cawfom frodyr, ac y dymunwyd arnom aros gyd â hwynt ffaith niwrnod: ac felly ni a ddaethom i Rufain.

15 Ac oddi yno, pan glybu'r brodyr am danom, hwy a ddaethant i'n cyfarfod ni hyd Appii-fforwm, a'r Tair tafarn: y rhai pan welodd Paul, efe a ddiolchodd i Dduw, ac a gymmerodd gyfur.

16 Eithr pan ddaethom i Rufain, y canwriad a roddes y carcharoron at ben-capten y llu: eithr cenhadwyd i Baul aros wrtho ei hun, gyd â milwr oedd yn ei gadw ef.

17 A digwyddodd, ar ol tridiau, alw o Baul ynghyd y rhai oedd bennaf o'r luddewon. Ac wedi iddynt ddyfod ynghyd, efe a ddywedodd wrthynt, Ha wŷn frodyr, er na wnaethum i ddim yn erbyn y bobl, na defodau y tadau, etto i mi a roddwyd ym garcharor o Jerusaleim i ddwyllaw y Rhuleinwyr.

18 Y rhai, z wedi darfod fy holi, a syn- nasant fy ngollwng ymaith, am nad oedd dim achos angu ynaf.

19 Eithr am fod yr luddewon yn dywed- yd yn erbyn hyn, i mi a yrrwyd i appellei at Cefar; mid fel peitai gunnyf beth i achwyn ar fy nghenedl.

20 Am yr achos hwn gan hynny y gelw- ais am danoch chwi, i'ch gwled, ac i ym- ddiddan â chwi: canys o achos gobaith I- rael y'm rhwymwyd i â'r gadwyn hon.

21 A hwythau a ddywedafant wrtho, Ni dderbynafom ni lythrau o Judea yn dy- gylch di, ac ni fynegodd ac ni lefarodd neb o'r brodyr a ddaeth oddi yno ddim drwg am danat ti.

22 Ond yr ydym ni yn deisyf cael clyw- ed gennynt ti beth yr ydwynt yn ei fyned: o blegid am y feict hon, y mae yn hyfys i ni fod ym mhob man yn dywedyd yn ei herbyn.

23 Ac wedi iddynt + nodi diwrnod iddo, llawer a ddaeth atto ef i'w letty; i'r rhai y tyftiolaethodd ac yr eglurodd efe deyrnas Dduw, gan gynghori iddynt y pethau am yr Iesu, a'n allan o gyfraith Moïses, a'r pro- phwydi, o'r bore hyd yr hwyr.

24 A rhai a gredafant i'r pethau a ddy- wedafid, a rhai ni chredafant.

25 Ac a hwy yn anghystun â'u gilydd, hwy a ymadawfiant, wedi i Baul ddywedyd un gair, mai da y lefarodd yr Yspryd Glân trwy Efaïas y prophwyd, wrth ein tadau ni,

26 Gan ddywedyd, O dos at y bobl yma, a dywaid, Yn clywed y clywch, ac ni ddeallwch; ac yn gweled y gwelwch, ac ni chanfyddwch.

27 Canys brafawyd calon y bobl hyn, a thrwm y clywsant â'u clustiau, a'u llygaid a gauafant; rhag iddynt weled â'u llygaid, a chlywed â'u clustiau, a deall â'r galon, a dychwelyd, ac i mi eu hiachâu hwyt.

28 Bydded hyfys i chwi gan hynny, an- fon iachawdwriaeth Dduw at y Cenhedi- oedd; a hwy a wrandawant.

29 Ac wedi iddo ddywedyd hyn, yma- dawodd yr luddewon, a chanddynt ddadl mawr yn eu plith.

30 A Phaul a rhoes ddwy flynedd gyfan yn ei dy ardrethol ei hun, ac a dderbyniodd bawb a'r oedd yn dyfod i mewn atto,

31 Gan bregethu teyrnas Dduw, ac ath- rawiaethu y pethau am yr Arglydd Iesu Grist, a gyd â phob hyfder, yn ddiwahardd.

62.
+ Malta.
+ Pen. 27.
26.

+ grinellau.

+ Marc 16. ac
18.

Luc 10. 19.

+ Pen. 14.
11.

+ Iago 5.
14, 15.

63.

Pen. 4.
23. a 27. 3.

Pen. 21.
33.

Pen. 22.
24. a 24.

10. a 25.
8. a 26. 31.

Pen. 25.
11.

Pen. 26.
6, 7.

Pen. 26.
29. Eph. 2.

20. a 6. 20.
2 Tim. 1.

16.

Pen. 24.
5, 14.

+ bennu.

+ Edrych
ar Pen. 26.

6, 22.
Pen. 17. 4.

Efaï. 6. 9.
Mat. 13. 14.

Mat. 4.
12. Luc 8.

10. Ioan
12. 40.

Rhuf. 11. 8.

Pen. 13.
46. a 18.

6.

65.

Pen. 4. 31.

† EPISTOL PAUL YR APOSTOL, AT Y RHUFEINIAID.

PEN. I.

1 Paulyn dangos ei alwedigaeth i'r Rhufeiniaid, 9 a'i chwytant i ddyfod attynt hwy. 16 Beth yw ei efengyl ef, a'r cyfiawnder y mae hi yn ei ddangos. 18 Bod Duw yn ddiglon wrth bob math ar bechod. 21 Pa beth oedd pechodau y Cenhedloedd.

PAUL gwafanaethwr Iesu Grifft wedi ei alw i fod yn apostol, ac wedi ei neillduo i efengyl Dduw.

2 (b) Yr hon a rag-addawfai efe trwy ei brophwyddi yn yr ystyrthrau sanctaidd)

3 Am ei Fab ef Iesu Grifft ein Harglwydd ni, e yr hwn a wnaed o had Dafydd o ran y cnawd,

4 Ac a + eglurwyd yn Fab Duw mewn gallu, yn ol yfpryd sancteiddiad, trwy'r adgyfodiad oddi wrth y meirw:

5 Trwy yr hwn y derbyniasom ras ac apostoliaeth i + ufudd-dod fydd ym mhllith yr holl genhedloedd, er mwyn ei enw ef:

6 Ym mysg y rhai yr ydych chwithau yn alwedigion Iesu Grifft.

7 At hawb fydd yn Rhufain, yn anwyl gan Dduw, b wedi eu galw i fod yn faint:

8 Gras i chwi a thangnefedd oddi wrth Dduw ein Tad ni, a'r Arglwydd Iesu Grifft.

8 Yn gyntaf, k yr wyf yn diolch i'm Duw trwy Iesu Grifft droioch chiwi oll, o blegid i bod eich fydd chiwi yn gyhoeddus yn yr holl fydd.

9 Canys m tyf i mi yw Duw, a yr hwn yr ydwyf yn ei wafanaethu + yn fy yfpryd yn efengyl ei Fab ef, fy mod i o yn ddi-baid yn gwneuthur cofia o honoch bob amser yn fy ngweddianu,

10 Gan ddeisyf a gawn ryw fodd, ryw amser bellach, rwydd-hynt gyd ag ewylllys Duw, i ddyfod atoch chiwi.

11 Canys yr wyf yn hiraethu am eich gwleud, fel i y gallwyf gyfrannu i chiwi ryw ddawn yfryddol, fel y'ch cadarnhaer:

12 A hynny fydd i'm cyd-ymgyfuro + ynoch chiwi, trwy + fydd ein gilydd, yr eiddoch chiwi a'r eiddod finnau.

13 Eithr ni synnwn i chiwi fod heb wybod, frodyr, i mi yn synych arfaethu dyfod atoch (ond + fo'm lluddiwyd i hyd yn hyn) fel y cawn ryw ffrwyth ynoch chiwi hefyd, megis ag yn y Cenhedloedd eraill.

14 Dyledwr ydwyf i'r Groegiaid ac i'r barbariaid hefyd, i'r doethion ac i'r annoethion hefyd.

15 Felly, hyd y mae ynof fi, parod ydwyf i bregethu'r efengyl i chwithau hefyd y rhai ydych yn Rhufain.

16 Canys + nid oes arnaf gywilydd o efengyl Grifft: o blegid + gallu Duw yw hi er iachawdwriaeth, i bob un a'r fydd i'r Groegwr.

17 Canys + ynddi hi y datguddir cyf-fact; iawnder Duw o fydd i fydd; megis y mae yn ygrifenedig, a Y cyfiawn a fydd Pen. 3. 21. byw trwy fydd.

18 Canys digofaint Duw a ddatguddiwyd o'r nef yn erbyn pob annuwioldeb ac anghyfiawnder dynion, y rhai fydd yn attal y gwinionedd mewn anghyfiawnder.

19 O herwydd b yr hyn a ellir ei wydd + iddynt. bod am Dduw, fydd eglur + ynddynt hwy:

Ioan 1. 9. canys + Duw a'r heglurodd iddynt.

20 Canys d ei anweledig bethau ef er d Pf. 19. 1. creadigaeth y byd, wrth eu hystyried yn y Aft. 14. 17. pethau a wnaed, a welir yn amlwg; fef ei a 17. 27. dragwyddol allu ef a'i Dduwdod; + hyd + fel y onid ydynt yn ddielsgus: byddent.

21 O blegid a hwy yn adnabod Duw, Eph. 4. ni's gogoneddafant ef megis Duw, ac na 17. 18. buont ddiolchgar iddo; eithr e ofer fuont Pf. 106. yn eu rhesymmau, a'u calon anneallushwy 20.

22 Pan dybient eu bod yn ddoethion, Jer. 2. 11. hwy a aethant yn ffyliaid; Ezech. 8. 10.

23 Ac f a newidiafant ogoniant yr an-Doeth. 12. llygredig Dduw, i gyffelybiaeth llun dyn 23. llygredig, ac ehediaid, ac anifeiliaid ped-Act. 7. 42. war-carnol, ac ymlusgiaid. 2 Thef. 2. 11, 12.

24 O ba herwydd Duw hefyd a'u rhoddes hwy i synu, yn nhrachwantau eu calonnau, i aflendid, h i amhwrchi eu cyrph eu hun i yn eu plith eu hunain: 1 Thef. 4. 4. 1 Lef. 18.

25 Y rhai a newidiafant wirionedd 22. Duw k yn gelwydd, ac a addolafant ac a wafanaethafant y creadur yn + fwy na'r 4. Creawdwr, yr hwn fydd fendigedig yn + hytrach. dragwyddol. Amen. 1 Lef. 18.

26 O blegid hyn y rhoddes Duw hwynt i synu i wyniau gwarthia: canys eu Eph. 5. 12. + gwragedd hwy a newidiafant yr arfer + benywi-aid. aid.

27 Ac yn gyffelyb y + gwyr hefyd, gan + naturiol. adael yr arfer naturiol o'r wraig, a ym + naturiolsgent yn eu hawydd i'w gilydd: y gwyr aeth. ynghyd â gwyr yn gwneuthur brynti, ac + gwrryyn derbyn ynddynt eu hunain y cyfryw wiaid.

28 Ac megis nad oedd gymmeradwy 14. 22, 23, ganddynt + gadw Duw yn eu gwybodaeth, ac Duw a'u rhoddes hwynt i synu i feddwl + Neu, anghymmeradwy, i wneuthur y pethau gydnabod. Durw.

29 Wedi eu llenwi â phob anghyfiawnder, godineb, auwiredig, cybydd-dod, drygion; yn llawn cynnigen, llofruddiaeth, cynnen, twyll, drwg-anwydau:

30 Yn huffyngwyr, yn athrodwyr, yn gas ganddynt Dduw, yn drahaus, yn feilchion, yn ffrifwyr, yn ddychymygwyr drygion, yn anufudd i rieni,

31 Yn anneallus, yn dorwyr ammod, yn + angharedig, yn anghymmodlon, yn + ddigariad. annhrugarogion:

32 Y rhai yn gwybod cyfiawnder Duw (fod y rhai sy yn gwneuthur y cyfryw bethau yn haeddu marwolaeth) ydynt nid yn unig yn gwneuthur y pethau hyn, eithr a Hof. 7. 3. hefyd a yn + cyd-ymfoddloni â'r rhai sy yn + Neu, eu gwneuthur hwynt. cyd-synia.

PEN. II.

1 Na all y rhai fydd yn pechu, er eu bod yn condemnio pechod meirw eraill, mo'u hesgufodi eu hunain; 6 ac mai anharu o larwr iddynt ddiange rhag barn Duw, 9 pa un bynnag font ai luddewon ai Cenhedloedd. 14 Na gall y Cenhedloedd ddiange, 17 na'r luddewon chwaith; 25 ac na wna eu herwaeddiad lesedd iddynt, oni chadwraig y ddeddf.

HERWYDD pahan diegus wytti, O ddyd, pwy bynnag wyt yn barnu:

canys yn yr hyn yr wyt yn barnu arall, a Sam. 12. yr wyt yn dy gondemnio dy hun: canys ti 5. yr hwn wyt yn barnu, wyt yn gwneuthur Mat. 7. 2, yr un pethau.

2 Eithr ni a wyddom fod barn Duw yn olgwirionedd, yn erbyn y rhai a wnant gyfryw bethau,

Bl. yr Argl. 60.

Aft. 9. 15.

Gal. 1. 15.

Aft. 26. 6.

Mat. 1. 6.

16.

Luc 1. 32.

Aft. 2. 30.

2 Tim. 2. 8.

Gal. 4. 4.

Aft. 13.

33.

derfynwyd.

Pen. 12. 3.

15. 15.

Pen. 16.

26.

1 Cor. 1. 2.

Gal. 1. 3.

Phile. 4.

1 Thef. 1.

8.

Pen. 9. 1.

2 Tim. 1.

3.

Neu.

anhyfryd.

1 Thef. 3.

10.

Pen. 15.

23.

1 Thef. 3.

10.

Pen. 15.

29.

gyd a chiwi.

Tit. 1. 4.

2 Petr. 1. 1.

Aft. 16. 7.

1 Cor. 9.

16.

Pf. 40. 9.

10.

2 Tim. 1. 8.

1 Cor. 1.

18.

15. 2.

Aft. 26.

13. 46.

Pen. 3. 21.

Col. 3. 6.

Aft. 14.

17.

Hab. 2. 4.

Ioan 1. 9.

3 Ac a wyt ti yn tybied hyn, O ddyn, yr hwn wyt yn barnu y rhai fy yn gwneuthur y cyfryw bethau, a thithau yn gwneuthur yr un pethau, y diengi di rhag barn Duw?

4 Neu a wyt ti yn dyfytiru golud ei ddaioni ef, a'i ddiweddegarwch, a'i ymaros, heb wybod fod daioni Duw yn dy dwys di i edifeirwch?

5 Eithr yn ol dy galedrwydd, a'th galon ddiweddeir, wyt yn trysori i ti dy hun ddigofaint erbyn dydd y digofaint, a datguddiad cyfiawn farn Duw.

6 Yr hwn a dâl i bob un yn ol ei weithredoedd:

7 Sef i'r rhai trwy barhau yn gwneuthur da, a geisiant ogomiant, ac anrhydedd, ac anlygredigaeth; bywyd tragywyddol;

8 Eithr i'r rhai fy gynhennus, ac an-ufudd i'r gwirionedd, eithr yn ufudd i an-Dat. 22. 12. ghyfiawnder; y bydd lliid, a digofaint:

9 Trallod ac ing ar bob enaid dyn fydd yn gwneuthur drwg; yr Iuddew yn gyna-taf, a'r Groegwr hefyd.

10 Eithr gogoniant, ac anrhydedd, a thangnefedd, i bob un fydd yn gwneuthur daioni; i'r Iuddew yn gyna-taf, ac i'r Groegwr hefyd.

11 Canys nid oes derbyn wyneb ger bron Duw.

12 O blegid cynnifer ag a bechafant yn ddideddf, a gyfrgolir hefyd yn ddideddf; a chynnifer ag a bechafant yn y ddeddf, a fernir wrth y ddeddf.

13 (Canys nid gwrandawr y ddeddf fydd gyfiawn ger bron Duw, ond gwneuthurwr y ddeddf a gyfiawnheir.

14 Canys pan yw'r Cenhedloedd y rhai nid yw y ddeddf ganddynt, wrth naturiaeth yn gwneuthur y pethau fydd yn y ddeddf, y rhai hyn heb fod y ddeddf ganddynt, ydynt ddeddf iddynt eu hunain:

15 Y rhai fydd yn dangos gweithred y ddeddf yn ysgrienedig yn eu calonnau, a'u cydwylbod yn cyd-dystiolaethu, a'u meddyliau + yn cyhuddo eu gilydd, neu yn eifusodi)

16 Yn y dydd y barno Duw ddirgel- oedd dynion, yn ol fy efengyl i, i'w Iesu Grif.

17 Wele, Iuddew y'th elwir di, ac m'r wyt yn gorphwys yn y ddeddf, ac yn gorfoleddu yn Nuw;

18 Ac yn gwybod ei ewyllys ef, ac a yn + darbod pethau rhagorol, gan fod wedi dy addysgu o'r ddeddf;

19 Ac yr wyt yn coelio dy fod yn dy- wylog i'r deillion, yn llewyrch i'r rhai fydd mewn tywyllwch:

20 Yn athraw i'r ranghall, yn ddyfawdwr i'r rhai bach, a cheunyt i'w gwybod- aeth, a'r gwirionedd yn y ddeddf.

21 Y Tydi, gan hynny, yr hwn wyt yn addysgu arall, onid ddygi dy hun? yr hwn wyt yn pregethu, Na laddratter, a laddretti di?

22 Yr hwn wyt yn dywedyd, Na odineb- er, a odinebi di? yr hwn wyt yn ffeiddio delwau, a gysfeg-yfpeili di?

23 Yr hwn wyt yn gorfoleddu yn y ddeddf, trwy dorri'r ddeddf a ddianrhy- deddi di Dduw?

24 Canys enw Duw, o'ch plegid chwi, a geblir yn mhlith y Cenhedloedd; megis Efai. 52. 5. y mae yn ysgrienedig.

25 Canys enwaediad yn wir a wna les, os cedwi y ddeddf: eithr os trofeddwr y

ddeddf ydwyt, aeth dy enwaediad yn ddi- enwaediad.

26 Os y dienwaediad gan hynny a geidw gyfiawnderau y ddeddf, oni chyfrifir ei ddi-enwaediad ef yn enwaediad?

27 Ac oni bydd i'r dienwaediad yr hwn fydd o naturiaeth (os ceidw y ddeddf) dy farnu di, yr hwn wrth y llythren a'r Ioan 8. enwaediad wyt yn trofeddu'r ddeddf?

28 Canys nid yr hwn fydd yn yr amlwg 6, 7. Gal. fydd Iuddew; ac nid enwaediad yw yr hwn 2. 16. Dat. fydd yn yr amlwg yn y cnawd: 2. 9.

29 Eithr yr hwn fydd yn y dirgel fydd Iuddew; ac enwaediad y galon fydd yn yr ysfryd, nid yn y llythren; yr hwn y Phil. 3. 3. mae ei glod nid o ddynion, ond o Dduw. Pen. 7. 6. 2 Cor. 3.

PEN. III.

1 Rhagor-fraint yr Iuddewon; 3 yr hwn ni 6, 7. chollasant; 9 er hynny y mae'r ddeddf yn i Cor. 4. eu barnu hwythau hefyd yn euog o bechod; 5. 2 Cor. 20 gan hynny ni chyfiawnheir un cnawd 10. 18. trwy'r ddeddf; 28 eithr parwb, heb waha- i Thef. 2. niaeth, trwy fydd yn unig: 31 ac etto ni 4. ddiddymmwyd y ddeddf.

A ragoriaeth gan hynny fydd i'r Iuddew? neu pa fudd fydd o'r en- waediad?

2 Llauer ym mhob rhyw fodd: yn gyn- taf, o herwydd darlod ymddiried iddynt Pf. 147. hwy am ymadroddion Duw. 19, 20.

3 O blegid beth os anghredodd rhai? Pen. 9. 4. a wna eu hanghrediniaeth hwy fydd Heb. 4. 2. Duw yn ofer? Num. 23.

4 Na atto Duw: eithr dydded Duw yn eirwir, a phob dyn yn gelwyddog; megis 6. 2 Tim. yr ysgrienedwyd, Fel y'th gyfiawnhaer yn 2. 13. dy eiriau, ac y gorfyddech + pan y'th Ioan 3. farnar. 33.

5 Eithr os yw ein hanghyfiawnder ni 33. Pf. 62. 9. yn canmol cyfiawnder Duw, pa beth a a 116. 11. ddywedwn? Ai anghyfiawn yw Duw, yr Pf. 51. 4. hwn fydd yn dwyn arnom ddigofaint? + pan farnech.

6 Na atto Duw: canys wrth hynny pa fodd y barno Duw y byd? Gen. 18.

7 Canys os bu gwirionedd Duw trwy fy nghelwydd i yn helacthach i'w ogomiant ef, paham y'm bernir iannau etto megis pechadur?

8 Ac nid (megis y'u ceblir, ac megis y dywaid rhai ein bod yn dywedyd) Gwnawn ddrwg, fel y dël daioni? y rhai y mae eu damnedigaeth yn gyfiawn.

9 Beth gan hynny? a ydym ni fwy rhagorol? Nac ydym ddim: canys ni a brofatom o'r blaen fod pawb, yr Iu- Gal. 3. 22. ddewon a'r Groegwyr, dan bechod; i Pf. 14. 1, 2.

10 Megis y mae yn ysgrienedig, Nid 3. a 53. 1. oes neb cyfiawn, nac oes un:

11 Nid oes neb yn deall; nid oes neb yn ceisio Duw.

12 Gwyrasant oll, aethant i gyd yn an- fuddiol; nid oes un yn gwneuthur daioni, nac oes un:

13 Bod agored yw eu ceg; a'u tafodau Pf. 5. 9. y gwnaethant ddichell; gwenwyn aspiad Pf. 140. 3. fydd dan eu gwefufau:

14 Y rhai y mae eu geneu yn llawn Pf. 10. 7. melldith a chwerwedd.

15 Buan yw eu traed i dywallt gwaed. Dihar. 1.

16 Diftryw ac aflywydd fydd yn eu iffydd: 16. Ef. 59.

17 A ffordd tangnefedd nid adnabuant. 7, 8.

18 Nid oes o'n Duw ger bron eu lly- Pf. 36. 1. gaid.

19 Ni a wyddom hefyd am ba bethau bynnag y mae'r ddeddf yn ei ddywedyd, mai

+ rhyng-
ddynt a'u
gilydd yn
cyhuddo,
neu, yn
eifusodi.

Mat. 25.
31. i Cor.
4. 5.
Ioan 5.
22. Act.
17. 31.
Mic. 3.
11. Pen. 9.
4.
Phil. 1.
10.
+ profi pe-
thau a
gwahani-
aeth rhyng-
dynt.

Pen. 6. 17.
2 Tim. 1.
11. a 3. 5.
Pf. 50.
16, &c.
Adn. 17.
2 Sam.
12. 14.
Ezai. 52. 5.
Ezec. 36.
20, 23.

mai wrth y rhai sy dan y ddeddf y mae hi
yn ei ddywedyd: fel y cauer pob geneu,
ac y byddo yr holl fydd dan farn Duw.
20 Am hynny y trwy weithredoedd y
ddeddf ni chyfiawnheir un cnawd yn ei
olwg ef; canys trwy'r ddeddf y mae
Gal. 2.16. aduabod pechod.
21 Ac yr awrhon yr eglurwyd cyf-
Pen. 7. 7. iawnder Duw heb y ddeddf, wrth gael
Pen. 1.17. tyfiolaeth gan y ddeddf s'r prophwyd;
Phil. 3. 9. 22 Sef cyfiawnder Duw, yr hon fydd
trwy ffydd Iesu Grist i bawb, ac ar bawb
a gredant: canys nid oes gwahaniaeth.
23 O blegid pawb a bechafant, ac ydynt
Gal. 3. 28. Col. 3. yn ol am ongiant Duw;
24 A hwy wedi eu cyfiawnhau yn rhad
Pen. 11. trwy ei ras ef, trwy'r prynedigaeith fydd
yng Nghrist Iesu.
Gal. 3. 22. 25 Yr hwn a osododd Duw yn iawn,
trwy ffydd yn ei waed ef, i ddangos ei gyfi-
+rag-or- iawnder ef, trwy fadduan: y pechodau a
+cymmod- ymmod- wnaethid o'r blaen, trwy ddioddefgarwch
Duw;
26 I ddangos ei gyfiawnder ef y pryd
Act. 17. hwn; fel y byddai efe yn gyfiawn; ac yn
cyfiawnhau y neb fydd o ffydd Iesu.
Heb. 9. 15. 27 Pa le gan hynny y mae y gorfoledd?
y 1 Cor. 1. Efe a gauwyd allan. Trwy ba ddeddf? ai
29, 31. deddf gweithredoedd? Nag e; eithr trwy
Eph. 2. 9. ddeddf ffydd.
2 Tim. 1. 9. 28 Yr ydym ni gan hynny yn cyfrif
Tit. 3. 5. mai trwy ffydd y cyfiawnheir hyn, heb
Act. 13. weithredoedd y ddeddf.
29 Ai i'r fuddewon y mae efe yn Dduw
Pen. 8. 3. yn unig? onid yw i'r Cenhedloedd hefyd?
Gal. 2. 16. Yn wir y mae efe i'r Cenhedloedd hefyd:
30 Gan mai un Duw fydd, yr hwn a
gyfiawnhau yr enwaediad wrth ffydd, a'r
dienwaediad trwy ffydd.
31 Wrth hynny, a ydym ni yn gwne-
thur y ddeddf yn ddrym trwy ffydd? Na
atto Duw: eithr yr ydym yn cadarnhau'r
ddeddf.

PEN. IV.

1 Ffydd Abraham a gyfrifwyd iddo yn gyfi-
iawnder, 10 cyn enwaedu arno. 13 Trwy
ffydd yn unig y derbyniodd efe a'i had yr
addewid. 16 Abraham yw tad pawb a'r
fydd yn credu. 24 Ein ffydd ninnau hefyd
a gyfrifir i ni yn gyfiawnder.

60.

PA beth gan hynny a ddywedwn ni
ddarfod i Abraham ein tad ni ei gael,
yn ol y cnawd?

2 Canys os Abraham a gyfiawnhawyd
trwy weithredoedd, y mae iddo orfoledd;
eithr nid ger bron Duw.

3 Canys pa beth a ddywaid yr ysgrhythyr?
b Gen. 15. Credodd Abraham i Dduw; a chyfrifwyd
6. Gal. 3. iddo yn gyfiawnder.

4 Eithr e'i'r neb fydd yn gweithio, ni
6. Iago 2. chyfrifir y gwobr o ras, ond o ddyled.

5 Eithr i'r neb nid yw yn gweithio, ond
Pen. 11.6. yn credu yn yr hwn fydd yn gyfiawnhau
yr annuwol, ei fydd ef a gyfrifir yn gyfi-
iawnder.

6 Megis y mae Dafydd hefyd yn datgan
dedwyddwch y dyn y mae Duw yn cyfrif
cyfiawnder iddo heb weithredoedd, gan
ddywedyd,

7 Dedwydd yw y rhai y maddenwyd
eu hanwireddau, a'r rhai y cuddiwyd eu
pechodau.

8 Dedwydd yw y gwr nid yw yr Ar-
glwydd yn cyfrif pechod iddo.

9 A ddaeth y dedwyddwch hwn gan
hynny ar yr enwaediad yn unig, ynte ar y
dienwaediad hefyd? Canys yr ydym yn

dywedyd ddarfod cyfrif ffydd i Abraham
yn gyfiawnder.

10 Pa fodd gan hynny y cyfrifwyd hi?
ai pan oedd yn yr enwaediad, ynte yn y
dienwaediad? Nid yn yr enwaediad, ond
y dienwaediad.

11 Ac efe a gymmerth arwydd yr en- Gen. 17.
waediad, yn i'ntel cyfiawnder y ffydd yr io.
hon oedd ganddo yn y dienwaediad: fel y + fel.
byddai efe yn dad pawb a gredent yn y Luc 19. 9.
dienwaediad; fel y cyfrifid cyfiawnder idd- Adn. 12,
ynt hwythau hefyd:

12 Ac yn dad yr enwaediad, nid i'r Gal. 3. 7.
rhaf o'r enwaediad yn unig, ond i'r fawl
hefyd a gerddant lwybrau ffydd Abraham
ein tad ni, yr hon oedd ganddo yn y dien-
waediad.

13 Canys nid trwy'r ddeddf y daeth yr
addewid i Abraham, neu i'w had, y byddai
efe yn eifedd y byd; eithr trwy gyfiawnder
ffydd.

14 Canys os y rhaf fydd o'r ddeddf Gal. 3. 18.
yr o'r eifeddion, gwnaed ffydd yn ofer,
a'r addewid yn ddrym.

15 O blegid y mae'r ddeddf yn peri b Pen. 3. 20.
digofaint; canys lle nid oes deddf, nid oes a 5, 13, 20.
gamwedd. a 7, 8, 10.

16 Am hynny o ffydd y mae, fel y byddai 1 Cor. 15-
yn ol gras: fel y byddai yr addewid yn sicr 56. 2 Cor.
i'r holl had; nid yn unig i'r hwn fydd o'r 7. 9. Gal.
ddeddf, ond hefyd i'r hwn fydd o ffydd 3. 19.

Abraham, yr hwn yw ein tad ni oll, 1 Ioan. 3. 4.
17 (Megis y mae yn ysgrifenedig, k Mi Efaï. 51. 2.
a'r hwnaethum yn dad llawer o genhedl- k Gen. 17.
oedd) + ger bron y neb y credodd efe iddo, 5.

18 Yr hwn yn erbyn gobaith a gredodd
dan obaith, fel y byddai efe yn dad ce-
nhedloedd lawer; yn ol yr hwn a ddywed-
afid, m Felly y bydd dy had di. m Gen.
19 Ac efe yn ddiogwan o ffydd, a nid 15. 5.
ysgrifodd ei gorph ei hun, yr hon oedd yr a Gen. 17.
awrhon wedi marweiddio, ac efe ynghylch 17. a 18. 11.
can mlwydd oed, na marweidd-dra bru Heb. 11.
Sara. 11, 12.

20 Ac nid amheuodd efe addewid Duw
trwy anghredinaeth; eithr efe a nerthwyd
yn y ffydd, gan roddi gogoniant i Dduw:

21 Ac yn gwbl sicr ganddo, am yr hwn
a addawaf ef, o ei fod ef yn abl i'w o Pf. 115. 3.
wneuthur hefyd. Heb. 11. 19.

22 Ac am hynny y cyfrifwyd iddo yn
gyfiawnder.

23 Eithr nid ysgrifenedig hynny er ei b Pen. 15. 4.
fwyn ef yn unig, ddarfod ei gyfrif iddo; 1 Cor. 10.
24 Ond er ein mwyn ninnau hefyd, i'r 6, 11.

rhaf y cyfrifir, y rhaf ydym yn credu yn yr
hwn a gyfododd Iesu ein Harglwydd ni a Act. 2. 24.
o feirw: a 13. 30.

25 Yr hwn a draddodwyd dros ein pech-
odau ni, ac a gyfodwyd i'n cyfiawnhau ni,
PEN. V.

1 Wedi ein cyfiawnhau trwy ffydd, y mae i ni
dangnysedd i hyngom a Duw, a a llawenydd
yn ein gobaith: 8 gan ein cymmodi trwy ei
waed ef, a nynt yn elynion iddo, 10 y caem
yn hytrach fod yn gadwedig wedi ein cym-
modi. 12 Megis y daeth pechod a marwolaeth
trwy Adda, 17 felly yn hytrach y daw cyfi-
iawnder a bywyd trwy Iesu Grist. 20 Lle'r
amlhaodd pechod, y rhagor-amlhaodd gras.

21 Am hynny, s gan ein bod wedi ein cyfi-
iawnhau trwy ffydd, y mae gennym
heddwch tu ag at Dduw, trwy ein Har-
glwydd Iesu Grist.

22 Trwy

60.

Efaï. 32.

17. Ioan.

16. 33.

2 b Trwy

^b Eph. 2. 2 ^b Trwy yr hwn hefyd y cawfom ddy-
18. a 3. 12. fodfa trwy fydd i'r gras hwn yn yr hwn
Heb. 4. 16. yr ydym yn sefyll, ac ^c yn gorfoleddu dan
a 10. 19. obaith gogoniant Duw.

20. ³ Ac nid felly yn unig, eithr yr ydym yn
^c Heb. 3. 6. gorfoleddu mewn gorthrynderau; ^d gan
^a Iago 1. 3. wybod fod gorthrymder yn peri dioddef-
garwch;

4. A dioddefgarwch, brofiad; a phrofiad,
obaith:

5. A gobaith ni chywilyddia, am fod
cariad Duw wedi ei dywallt yn ein calon-
nau ni, trwy yr Ysryd Glân yr hwn a
roddwyd i ni.

⁺ amser
^{cysfaddas.} 6 Canys Crist, pan oeddyd ni etto yn
weiniad, mewn + pryd a fu farw dros yr
annuwiol.

7 O blegid braidd y bydd neb farw dros
un cyfiawn: o blegid dros y da yigatfydd
fe feiddiai un farw hefyd.

^c Ioan 15. 8 Eithr ^c y mae Duw yn canmol ei gariad
13. 1 Petr. 1. ag attom; o blegid a nini etto yn bech-
aduraid, i Grist farw troiom ni.

1. Ioan 3. 9 Mwy ynto o lawer, a nini yn awr
16. a 4. 9. wedi ein cyfiawnhau trwy ei waed ef, y'n
hachubir rhag digofaint trwyddo ef.

^f Pen. 8. 32. 10 Canys ^f os pan oeddyd yn elynion,
² Cor. 5. ^f y'n heddychwyd â Duw trwy farwolaeth
19. ei Fab ef; mwy o lawer wedi ein hedd-

Eph. 2. 16. ychu, y'n hachubir ^h trwy ei fywyd ef.
^h Ioan 5. 11 Ac nid hynny yn unig, eithr gorfo-
26. a 14. 19. leddu yr ydym hefyd yn Nuw trwy ein

2. Cor. 4. Harglwydd Iesu Grist, trwy yr hwn yr
10. 11. awrhon y derbyniamod y cymmod.

ⁱ Gen. 3. 6. 12 Am hynny, megis ⁱ trwy un dyn y
1. Cor. 15. daeth pechod i'r byd, a ^k marwolaeth trwy
21. a 4. 15. bechod; ac felly yr aeth marwolaeth ar
^k Gen. 2. bob dyn, yn gymmaint a phechu o bawb.

17. Pen. 6. 13 Canys hyd y ddeddf yr oedd pechod
23. yn y byd: eithr ⁱ ni chyffirir pechod pryd
ⁱ Pen. 4. nad oes ddeddf.

15. 1 Ioan 14 Eithr teyrnafodd marwolaeth o Adda
3. 4. hys Fofes, i.e., arnynt lwy y rhai ni
pbechafant yn ol cyffelybiaeth camwedd

^m 1. Cor. 15. Adda, ^m yr hwn yw ffurf yr un oedd ar
15. 21, 22, ddyfod.

45. 15 Eithr nid megis y camwedd, felly y
mae y dawn hefyd. Canys os trwy gam-
wedd un y bu feirw llawer; mwy o lawer
yr amlhaodd gras Duw, a'r dawn trwy ras
yr un dyn Iesu Grist, ⁿ i laweroedd.

ⁿ Mat. 20. 16 Ac nid megis y bu trwy un a bechodd,
28. a 26. y mae'r dawn: canys y farn a ddaeth
28. o un camwedd i gondemniad; eithr y
dawn fydd o gamweddau lawer i gyfiawn-
had.

⁺ un cam-
wedd. 17 Canys os trwy + gamwedd un y teyrn-
afodd marwolaeth trwy un; mwy o lawer
y caiff y rhai fydd yn derbyn llofowgrwydd
o ras, ac o ddawn cyfiawnder, deyrnafu
mewn bywyd trwy un, Iesu Grist.

⁺ un cam-
wedd. 18 Felly gan hynny, megis trwy + gam-
wedd un y daeth barn ar bob dyn i gon-
⁺ un cy-
fiawnder. demniad; felly hefyd trwy + gyfiawnder
un y daeth y dawn ^o ar bob dyn i gyfiawn-
^o Ioan 12. had bywyd.

32. 19 O blegid megis trwy anufudd-dod un
Heb. 2. 9. dyn y gwnaethpwyd llawer yn bechadur-
iaid; felly trwy ufudd-dod un y gwneir
llawer yn gyfiawn.

^p Ioan 15. 20 Eithr ^p y ddeddf a ddaeth i mewn fel
22. Pen. 4. yr amlhaai y camwedd; eithr lle'r aml-
15. a 7. 8. haodd y pechod, y rhagor-amlhaodd gras:

Gal. 3. 19, 23. 21 Fel megis y teyrnafodd pechod i
farwolaeth, felly hefyd y teyrnafai gras
trwy gyfiawnder i fywyd trwywyddol,
trwy Iesu Grist ein Harglwydd,

PEN. VI.

1 Na ddylem ni fyw mewn pechod, 2 a nin-
nan wedi marw iddo; 3 megis y mae ein
bedydd ni yn dangos. 12 Na theyrnafed
pechod mwyach, 18 gan ddarffod i ni ymrôl
i wasanneth cyfiawnder; 23 ac o herwydd
mai cyflog pechod yw marwolaeth.

BETH wrth hynny a ddywedwn ni? a
drigwn ni yn wastad mewn pechod,
fel yr amlhao gras?

2 Na atto Duw. A ninnau wedi meirw
i bechod, pa wedd y byddwn fyw etto
ynddo ef?

3 Oni wyddoch chiwi, ^a am gynifer o ^a Gal. 3. 27.
honon ag a + fedyddiwyd i Grist Iesu, ein + Neu,
bedyddio ni i'w farwolaeth ef? ^{fedyddir.}

4 ^b Claddwyd ni gan hynny gyd ag ef ^b Col. 2. 12.
trwy fedydd i farwolaeth; fel ^c megis ag ^c Pen. 8. 11.
y cyfodwyd Crist o feirw trwy ogoniant ² Cor. 13. 4.
y Tad, ^d felly y rhodiom ninnau hefyd Phil. 3.
mewn newydd-deb buchedd. ^{10, 11.}

5 Canys os gwnaed ni yn gyd-blanhigion ^d Eph. 4.
i gyffelybiaeth ei farwolaeth ef, felly y ^{22, 23.}
byddwn i gyffelybiaeth ei adgyfodiad ef: ^{Col. 3. 10.}

6 Gan wybod hyn, ddarffod croes-hoclo ^c Gal. 2.
ein hen ddyn ni gyd ag ef, er mwyn dirym-
20. a 5. 24. mu ^c corph pechod, fel rhag llaw na wafa-
a 6. 14. naethom bechod. ^{Eph. 4. 22.}

7 Canys ^e y mae yr hwn a fu farw, wedi ^e Col. 2. 11.
ei ^e ryddhau oddi wrth bechod. ¹ Petr. 4.

8 Ac ^h os buom feirw gyd â Christ, yr ^{1.}
ydym ni yn credu y byddwn fyw hefyd: <sup>Gr. gyf-
iarwnhau.</sup> gyd ag ef:

9 Gan wybod nad yw ⁱ Crist, yr hwn a ^h 2 Tim. 2.
gyfodwyd oddi wrth y meirw, yn marw ^{11.}
mwyach; nad arglwyddiaetha marwolaeth ⁱ Dat. 1. 18.
arno mwyach.

10 Canys fel y bu efe farw, ^k efe a fu ^k Heb. 9.
farw unwaith i bechod: ac fel y mae yn ^{27, 28.}
byw, ^h byw y mae i Dduw. ¹ Luc 20.

11 Felly chwithau hefyd, cyrifwch eich ^{38.}
hunain yn feirw i bechod; eithr ^m yn fyw ^m Gal. 2. 19.
i Dduw, yng Nghrist Iesu ein Harglwydd.

12 ⁿ Na theyrnafed pechod gan hynny yn ⁿ Pl. 119.
eich corph marwol, i ufuddhau o honoch ^{133.}
iddo yn eichwantau.

13 Ac na ^o roddwch eich aelodau yn ^o Pen. 7. 5.
+ arfau anghyfiawnder i bechod; eithr ^{Col. 3. 5.}
^p rhoddwch eich hunain i Dduw, megis Iago ^{4. 1.}
rhai o feirw yn fyw; a'ch aelodau yn ar-
^f offer. ^f Pen. 12. 1.
fau cyfiawnder i Dduw.

14 Canys nid arglwyddiaetha pechod ⁱ Pet. 4. 2.
arpoeh chiwi: o blegid nid ydych chi dan
y ddeddf, eithr dan ras.

15 Beth wrth hynny? a bechwn ni ^o * ^o * ⁱ Cor. 9.
herwydd nad ydym dan y ddeddf, eithr ^{21.}
dan ras? Na atto Duw.

16 Oni wyddoch chiwi, mai ¹ i bwy ¹ Mat. 6. 24.
bynnag yr ydych yn eich rhoddi eich hun-
Ioan 8. 34. ain yn weision i ufuddhau iddo, eich bod yn ¹ Pet. 2. 19.
weision i'r hwn yr ydych yn ufuddhau
iddo; pa un bynnag ai i bechod i farwol-
aeth, ynte i ufudd-dod i gyfiawnder?

17 Ond i Dduw y bo'r diolch, eich bod
chiwi ^g ynt yn weision i bechod; eithr
ufuddhau o honoch ^o r galon i'r ^f ffurf ^o ² Tim. 1.
athrawiaeth: a draddodwyd i chiwi. ^{13.}

18 Ac ^a wedi eich rhyddhau oddi wrth ^a Gr. i'r
bechod, fe a'ch gwnaethpwyd yn weision ^{hon y'ch}
i gyfiawnder. ^{traddad-}

19 Yn ol dull dynol yr ydwyf yn dy-
wyd, o blegid gwendid eich cnawd chiwi. ¹ Ioan 8.
Canys megis ag y rhoddodoch eich aelod-
32. 1. Cor. 7. 22.
au yn weision i astendid ac anwiredd, ^{Gal. 5. 1.}
i anwiredd; felly yr awrhon rhoddwch
eich aelodau yn weision i gyfiawnder, i
fansteiddrwydd.

20 Canys pan oeddych yn weiflon
+ i gys- pechod, rhyddion oeddych + oddi wrth
iawnder. gyfiawnder.

Pen. 7. 5. 21 Pa ffrwyth gan hynny oedd i chwyl y
pryd hynny o'r pethau y mae arnoch yr awr
hon gwylydd o'n plegid? canys diwedd y
pethau hynny yw marwolaeth.

22 Ac yr awrhon, wedi eich rhyddhau
oddi wrth bechod, a'ch gwneuthur yn
weiflon i Dduw, y mae i chwyl eich ffrwyth
yn fancteidrwydd, a'r diwedd yn fywyd
tragwyddol.

Gen. 2. 17. 23 Canys cyflog pechod yw marwol-
aeth; eithr dawn Duw yw bywyd tragi-
lago i. 15. wyddol, trwy Iesu Grist ein Harglwydd.

PEN. VII.

1 Nad oes un ddeddf yn arglwyddiaethu ar
ddyn, ond tra fyddo byw: a ond ein bod
ni wedi meirw i'r ddeddf. 7 Etto nad yw'r
ddeddf bechod; 12 eithr fanctiaid, a chy-
fiawnder, a da; 16 fel yr ydwyf fi yn cyd-
nabod, ac yn ddarog gennyf na's gallaf ei
chadw.

60. NI wyddoch chwyl, frodyr (canys wrth
y rhai fy'n gwybod y ddeddf yr wyf yn
dywedyd) fod y ddeddf yn arglwyddiaethu
ar ddyn, tra fyddo efe byw?

1 Cor. 7. 39. 2 Canys y wraig y mae iddi wr, fydd
yn rhwym wrth y ddeddf i'r gwr, tra fyddo
efe byw: ond o bydd marw y gwr, hi a
ryddhawyd oddi wrth ddeddf y gwr.

Mat. 5. 38. 3 Ac felly, os a'r gwr yn fyw, y bydd
hi yn eiddo gwr arall, hi a elwir yn odi-
nebus; eithr os marw fydd ei gwr hi, y
mae hi yn rhydd oddi wrth y ddeddf; fel
nad yw hi odinebus, er bod yn eiddo gwr
arall.

4 Ac felly chwithau, fy mrodyr, ydych
wedi meirw i'r ddeddf fwy gorph Crist;
Gal. 2. 19. fel y byddech eiddo un arall, sef eiddo yr
hwn a gyfodwyd o feirw, fel a dygem
Gal. 5. 22. ffrwyth i Dduw.

5 Canys pan oeddych yn y cnawd, gwyn-
iau pechodau, y rhai oedd trwy'r ddeddf,
Pen. 6. 13. oedd y'n gwerthio yn ein haelodau ni,
Pen. 6. 21. i ddiwyn ffrwyth i farwolaeth.

Gal. 5. 19. 6 Eithr yn awr y rhyddhawyd ni oddi
Pen. 6. 2. wrth y ddeddf, *wedi ein meirw i'r peth
y'n hattelid; fel y gwasanaethem mewn
Pen. 2. 29. newydd-deb yspryd, ac nid yn liender y
2 Cor. 3. 6. llythyren.

7 Beth wrth hynny a ddywedwn ni?
Ai pechod yw'r ddeddf? Na ato Duw.
Pen. 3. 20. Eithr nid adnabum i bechod, ond wrth
y ddeddf: canys nid adnabafwn i dra-
chwant, oni bai ddywedyd o'r ddeddf,

Ex. 20. 17. Na thrachwanta.
Deut. 5. 21. 8 Eithr bechod, wedi cymmeryd ach-
Act. 20. 33. lyfur trwy'r gorchymyn, a weithiodd yn-
Pen. 4. 20. of fi bob trachwant.

9 Canys heb y ddeddf marw oedd pech-
od. Eithr yr oeddwn i gynt yn fyw heb
y ddeddf: ond pan ddaeth y gorchymyn,
yr adfywiodd pechod, a minnau a fum
farw.

10 A'r gorchymyn a yr hwn ydodd i
fywyd, hwnnw a gaed i mi i farwolaeth.
11 Canys pechod, wedi cymmeryd ach-
11, 13, 21. lyfur trwy'r gorchymyn, a'm twylodd i;
a thrwy hwnnw a'm lladdodd.

12 Felly yn wir a y mae'r ddeddf yn
fanctiaid; a'r gorchymyn yn fanctiaid,
ac yn gyfiawn, ac yn dda.

13 Gan hynny a wnaethpwyd y peth
oedd dda, yn farwolaeth i mi? Na ato
Duw. Eithr pechod, fel yr ymdangosai yn
bechod, gau weithio marwolaeth ynof fi

trwy'r hyn fydd dda; fel y byddai pechod
trwy'r gorchymyn yn dra pechadurus.

14 Canys ni a wyddom fod y ddeddf yn
ysprydol: eithr myfi fydd gnawdol, o wedi
fy ngwerthu dan bechod.

15 Canys yr hyn yr wyf yn ei wneuthur,
nid yw foddlon gennyf: canys nid y peth
yr wyf yn ei ewyllysio, hynny yr wyf yn ei
wneuthur; eithr y peth fydd gas gennyf,
hyn yr ydwyf yn ei wneuthur.

16 Ac os y peth nid wyf yn ei ewyl-
lysio, hynny yr wyf yn ei wneuthur, yr
wyf fi yn cyd-fynio â'r ddeddf mai da
ydaw.

17 Felly yr awrhon nid myfi fydd mwy
yn gwneuthur hynny, eithr y pechod yr
hwn fydd yn trigo ynof fi.

18 Canys mi a wn nad oes ynof fi (hyn-
ny yw, yn fy nghinawd i) ddim da yn
trigo: o blegid yr ewyllysio fydd barod
gennyf; eithr cwblhau yr hyn fydd dda,
nid wyf yn medru arno.

19 Canys nid wyf yn gwneuthur y peth
da yr wyf yn ei ewyllysio; ond y drwg yr
hwn nid wyf yn ei ewyllysio, hynny yr
wyf yn ei wneuthur.

20 Ac os ydwyf fi yn gwneuthur y peth
nid wyf yn ei ewyllysio, nid myfi mwyach
fydd yn ei wneuthur, ond y pechod fydd
yn trigo ynof fi.

21 Yr ydwyf fi gan hynny yn cael ddeddf,
a mi yn ewyllysio gwneuthur da, fod drwg
yn brefennol gyd â mi.

22 Canys ymhyfyddu yr wyf ynghyfraith
Dduw, yn ol y dyn oddi mewn:

23 Eithr yr wyf yn gweled ddeddf arall
yn fy aelodau, yn gwrthysela yn erbyn
ddeddf fy meddwl, ac yn fy nghaethiwo i
ddeddf pechod, yr hon fydd yn fy aelodau.

24 Ys truan o ddyn wyf fi! pwy a'm
gwared i oddi wrth + gorph y farwolaeth
hon!

25 Yr wyf fi yn diolch i Dduw, trwy Ie-
su Grist ein Harglwydd. Felly gan hynny,
yr wyf fi fy hun a'r meddwl yn gwa-
naethu cyfraith Dduw; ond a'r cnawd,
cyfraith pechod.

PEN. VIII.

1 Bod y rhai fydd yng Nghrist, ac yn byw
yn ol yr Yspryd, yn rhyddion oddi wrth
damnedigaeth. 5, 13 Pa niweid fydd yn
digwydd oddi wrth y cnawd; 6, 14 a pha
les oddi wrth yr Yspryd, 17 ac o fod yn
blentyn i Dduw: 19 yr hwn y mae pob
peth yn hiraethu am ei ogoneddus ymwared:
29 yr hwn a rag-ordeiniwyd gan Dduw.
38 Na all dim ein gwahanu ni oddi wrth
ei gariad ef.

NID oes gan hynny yn awr ddim dam-
niedigaeth i'r rhai sy yng Nghrist Iesu,
y rhai fydd yn rhodio nid yn ol y cnawd,
eithr yn ol yr Yspryd.

2 Canys ddeddf Yspryd y bywyd yng
Nghrist Iesu a'm rhyddiaodd i oddi wrth
ddeddf pechod a marwolaeth.

3 Canys y'r hyn ni allai y ddeddf, oher-
wydd ei bod yn wan trwy'r cnawd, Duw
a ddanfonodd ei Fab ei hun, ynghyfielyb-
oedd uniaeth cnawd pechadurus; ac am bechod
a gondemniodd bechod yn y cnawd:

4 Fel y cyflawniodd cyfiawnder y ddeddf yr hyn yr
ynom ni, y rhai ydym yn rhodio, nid yn
ol y cnawd, eithr yn ol yr Yspryd.

5 Canys y rhai fydd yn ol y cnawd, am
bethau'r cnawd y maent yn fyniaw: eithr
y rhai fy yn ol yr Yspryd, am bethau'r
Yspryd;

6 Canys

1 Bren.

21. 20, 25.

1 Mac. 1.

Gal. 5:17.

10:1

16:1

34

Ph

1P

1A

1P

5.

14.

4p.

1A

1G

22.

Co

18.

1.

12.

1.

1E

Gal

1M

36.

2.

22.

Epl

24.

4.

1A

22.

2.

17.

1.

13.

13.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

Pen. 6. 6 Canys e fyniad y cnawd, marwolaeth yw; a fyniad yr yspryd, bywyd a thang-nesedd yw.

Gal. 6. 8. 7 O blegid syniad y cnawd fydd elyniaeth yn erbyn Duw; canys nid yw ddarostyngedig i ddeddf Duw; i o blegid ni's gall chwath.

1 Cor. 2. 8 A'r rhai fydd yn y cnawd, ni allant ryngu bodd Duw.

1 Cor. 3. 9 Eithr chwydychwi nid ydych yn y cnawd, ond yn yr yspryd, od yw e Yspryd Duw yn trigo ynoch. Ac od oes neb heb h Yspryd Grift ganddo, nid yw hwnnw yn eiddo ef.

Gal. 4. 6. 10 Ac os yw Crist ynoch, y mae'r corph Phil. 1. 19. yn farw, o herwydd pechod; eithr yr Yspryd yn fywyd, o herwydd cyfiawnder.

Aet. 2. 24. 11 Ac os Yspryd yr hwn a gyfododd Iesu o feirw, fydd yn trigo ynoch; k yr 5. 1 Cor. 6. hwn a gyfododd Grift o feirw, a fywiocca hwyd eich cyrph marwol chiwi, + trwy ei Yspryd yr hwn fydd yn trigo ynoch.

Eph. 2. 5. 12 Am hynny, frodyr, dyledwyr ydym, nid i'r cnawd, i fyw yn ol y cnawd.

Gal. 6. 8. 13 Canys i os byw yr ydych yn ol y cnawd, meirw fyddwch; eithr os ydych yn marweiddio gweithredoedd y corph trwy'r Yspryd, byw fyddwch.

Gal. 5. 14 Canys y fawl a arweinir gan Yspryd Duw, y rhai hyn fydd blant i Dduw.

1 Cor. 2. 15 Canys ni dderbyniaoch yspryd caeth-iwedd drachefn i beri ofn; eithr derbyniaoch p Yspryd mabwyfiad, trwy'r hwn ydym yn llefain, a Abba, Dad.

Gal. 4. 5, 6. 16 Y mae yr Yspryd + hwn yn cyddystiolaethu a'n hyfpryd ni, ein bod ni yn blant i Dduw.

2 Cor. 1. 17 Ac os plant, etifeddion hefyd; sef etifeddion i Dduw, a chyd-etifeddion a Chriff: i os ydym yn cyd-ddioddef gyd ag ef, fel y'n cyd-ogonedder hefyd.

Aet. 14. 18 O blegid yr ydwyf yn cyfrif, i nad yw dioddefiadau yr amser presennol hwn, 22. 2 Tim. yn haeddu eu cyffelybu i'r gogoniant a ddatguddir i ni.

2 Cor. 4. 19 Canys awydd-fryd y creadur fydd yn 17. 1 Petr. disgwyl am ddatguddiad meibion Duw.

1. 6, 7. 20 Canys y creadur fydd wedi ei ddarostyng i oferedd; nid o'i fodd, eithr o blegid yr hwn a'i darostyngodd.

2 Petr. 3. 21 Dan obaith y rhyddheir y creadur i yntau hefyd, o gaethiwyd llygredigaeth, i ryddid gogoniant plant Duw.

1. 2. 22 Canys ni a wyddom fod + pob creadur yn cyd-ochencidio, ac yn cyd-ofidio hyd y pryd hwn.

2 Cor. 5. 23 Ac nid yn unig y creadur, ond ninnau hefyd y rhai fydd gennym flaen-firwyth yn yr Yspryd, y'r ydym ninnau ein hunain

2. 4. hefyd yn ocheneidio ynom ein hunain, gan ddisgwyl y mabwyfiad, sef a prynedigaeith Eph. 4. 30. ein corph.

2 Cor. 5. 7. 24 Canys trwy obaith y'n hiachawyd Heb. 11. 1. Eithr y gobaith a welir, nid yw obaith; o blegid y peth y mae un yn ei weled, i ba beth y mae etto yn ei oebethio?

Iago 4. 3. 25 Ond os ydym ni yn gobeithio yr hyn e Zec. 12. nid ym yn ei weled, yr ydym trwy amynedd yn disgwyl am dano.

Eph. 6. 18 A'r un sfundd y mae'r Yspryd hefyd yn cynnorthywo ein gwendod ni. Canys ni wyddom ni beth a weddiom, megis y'r dylem: eithr e y mae'r Yspryd ei hun yn erbyn trofom ni ag ocheneidiau anhraethadwy.

17. 10. Aet. 1. 24. 27 A'r hwn fydd yn chwilio'r calon-Dat. 2. 23. nau, a wyr beth yw meddwl yr Yspryd;

+ canys y mae efe yn ol euglyis Duw yn ei fod efe. 28 Ac ni a wyddom fod pob peth yn cyddystiolaethu ei daioni i'r rhai sy'n caru Duw; sef i'r rhai fydd wedi eu galw yn ol ei arfaeth ef.

29 O blegid y rhai a rag-wybu, a rag-lumiodd efe hefyd h i fod yn un sfur i delw ei Fab ef; i fel y byddai efe yn gyn-taf-anedig ym mhlith brodyr lawer.

30 A'r rhai a ragluniodd efe, y rhai hynny hefyd a alwodd efe; a'r rhai a alwodd efe, y rhai hynny hefyd a gyfiawnhaodd efe; a'r rhai a gyfiawnhaodd efe, y rhai hynny hefyd a ogoneddodd efe.

31 Beth gan hynny a ddywedwn ni wrth y pethau hyn? i Os yw Daw trofom, pwy a all fod i'n herbyn?

32 Yr hwn nid arbedodd ei briod Fab, ond a'i traddododd ef trofom ni oll; pa wedd gyd ag ef hefyd na ddyr efe i ni bob peth?

33 Pwy a rydd ddim yn erbyn etholedigion Duw? o Duw yw'r hwn fydd yn cyfiawnhau.

34 Pwy yw'r hwn fydd yn damnio: Crist yw'r hwn a fu farw, i.e. yn hytrach, yr hwn a gyfodwyd hefyd; y'r hwn hefyd fydd ar ddechul-law Duw, y'r hwn hefyd fydd yn ersyn trofom ni.

35 Pwy a'n gwahana ni oddi wrth gariad Crist: ai gorthrymder, neu ing, neu ym-lid, neu newyn, neu noethni, neu enbydrwydd, neu gleddyf?

36 (Megis y mae yn ysgrifenedig, i Er dy fwyn di yr ydys yn ein lladd ni ar hyd y dydd; cyfrifwyd ni fel defaid i'r lladdia)

37 Eithr yn y pethau hyn oll yr ydym ni yn fwy na chwnnewerwyr, trwy'r hwa a'n carodd ni.

38 Canys y mae yn ddiogel gennyf, na all nac angeu, nac einioes, nac angylion, na thywylogaethau, na meddiannau, na phethau presennol, na phethau i ddyfod,

39 Nac uchder, na dyfnder, nac un creadur arall, ein gwahana ni oddi wrth gariad Duw, yr hwn fydd yng Nghrist Iesu ein Harglwydd.

a 5. 4, 5. Dat. 12. 11. Eph. 1. 21. a 6. 12. a 2. 15. 1 Petr. 3. 22.

PEN. IX.

1 Paul yn ddarwg ganddo dros yr Iuddewon. 7 Nad oedd holl had Abraham yn blant yr addewid. 18 Bod Duw yn trugarhau wrth y neb y mynno. 21 Y gall y crochennedd wneuthur a'i bridd y peth a fynno. 25 Darfod rhag-fynegi galwedigaeth y Cenhedloedd, a gwrthodiad yr Iuddewon. 32 Yr achos pam y croesawodd yn lleied o'r Iuddewon y cyfiawnder fydd.

Y Gwirionedd yr wyf si yn ei ddywed-yd yng Nghrist, nid wyf yn dywedyd celwydd, a'm cydwybod hefyd yn cyddystiolaethu a mi yn yr Yspryd Glân.

2 Fod i mi dristyd mawr, a gofid di-baid i'm calon.

3 Canys mi a ddymunwn fy mod fy hun + yn anathema oddi wrth Grift, dros fy mrodyr, sef fy nghenedl yn ol y cnawd.

4 Y rhai fydd i'r Israeliaid; eiddo y rhai yw y mabwyfiad, a'r gogoniant, a'r cyfi-ammodau, a dodiad y ddeddf, a'r gwa-f-anaeth, a'r addewidion:

+ testamentau. Pf. 147. 19. Pen. 3. 2. Eph. 2. 12.

Dduw yn trugarhau fel y mynno. AT Y RUFENIAID. Galwedigaeth y Cenhedloedd.

¹ Pen. 1. 3. ⁵ Eiddo y rhai yw'r tadau; ac i o'r rhai
¹ Jer. 23. 6. yr hancodd Crist yn ol y cnawd, * yr hwn
¹ Ioan. 1. 7. fydd uwchlaw pawb, yn Dduw bendiged-
¹ Act. 20. 28. ig yn oes oesoedd. Amen.
¹ Heb. 1. 8. ⁶ Eithr nid posibl yw myned gair Duw
¹ Pen. 3. 3. yn ddrym: canys * nid * i Israel yw pawb
¹ Pen. 2. 1. a'r fydd o Israel.
^{28, 29. 3.} ⁷ * Ac nid ydynt, o blegid eu bod yn
^{4. 12. 16.} had Abraham, i gyd yn blant: eithr, * Yn
^{Gal. 6. 16.} Ifaac y gelwir i ti had.
¹ Pen. 3. 3. ⁸ Hynny ydyw, Nid plant y cnawd, y
¹ Pen. 3. 3. rhai hynny fy blant i Dduw; eithr * plant
¹ Pen. 3. 3. i'r addewid a gyfrisir i ti had.
¹ Pen. 3. 3. ⁹ Canys gair yr addewid yw hwn; * Ar
¹ Pen. 3. 3. yr amfer hwn y deufaf, a bydd mah i Sara.
¹ Gal. 4. ¹⁰ Ac nid hyn yn unig; eithr * Rebecca
¹ Gen. 21. ¹¹ Ifaac; wedi iddi feichiogi o un, * sef o'n tad
^{12. Heb.} ¹¹ (Canys cyn geni y plant etto, na gwneu-
^{11. 18.} thur o honnynt dda na drwg, fel y byddai
¹ Gal. 4. ¹² i'r arfaeth yn ol etholedigaeth Duw iefyll,
^{28.} nid o weithred oedd, eithr * o'r hwn fydd
¹ Gen. 18. ¹² yn galw)
^{10.} ¹² Y dywedwyd wrthi, * * Yr hynaf a
¹ Gen. 25. ¹³ wafanaetha'r * i euangaf.
^{21.} ¹³ Megis yr ysgrifenedig, * Jacob a ger-
¹ Pen. 4. 17. ais, eithr Efaa a gafais.
¹ Gen. 25. ¹⁴ Beth gan hynny a ddywedwn ni? * A
^{23.} oes anghyhawnder gyd â Duw? Na atto
¹ Y. ¹⁵ Canys y mae yn dywedyd wrth Fofes,
¹ Gen. 25. ¹⁶ Mi a drugarhâf wrth yr hwn y trugar-
¹ Mal. 1. ¹⁷ hawyf, ac a dostruriaf wrth yr hwn y tolt-
^{2. 3.} uriwyf.
¹ Job 34. ¹⁶ Felly gan hynny nid o'r hwn fydd
^{10.} yn ewyllysio y mae, nac o'r hwn fydd yn
¹ Ex. 33. 19. rhedeg chwaith; ond o Dduw, yr hwn fydd
¹ Edrych ¹⁷ Canys * y mae'r ysgrythyrr yn dy-
^{Gal. 3. 8.} wedyd wrth Pharaon, * I hyn yma y'th
^{22.} gyfodais di, fel y dangoswn fy ngallu yn-
¹ Ex. 19. 16. ot ti, ac fel y datgenid fy enw trwy'r holl
¹ ddaear.
¹⁸ Felly gan hynny y reb y mynno y
¹ mae efe yn trugarhau wrtho, a'r reb y
¹ mynno y mae efe yn ei galedu.
¹⁹ Ti a ddywedid gan hynny wrthyf, Pa-
¹ ham y mae efe etto yn beio? canys pwy a
¹ wrthwynebodd ei ewyllys ef?
²⁰ Yn lyfrach, O ddyn, pwy wyt ti yr
¹ hwn a ddadluei yn erbyn Duw? * a ddy-
¹ waid y peth ffurfiedig wrth yr hwn a'i
¹ ffurfiodd, Paham y'm gwnaethost fel hyn?
¹ Jer. 18. 6. ²¹ Onid oes awdurdod * i'r crochenydd
¹ ar y priddgiff, i wneuthur o'r un telpyn
¹ 2 Tim. 2. ²² pridd * un llestr i barch, ac arall i am-
^{20.} harch?
²³ Beth os Duw, yn ewyllysio dangos ei
¹ ddigofaint, a pheri adnabod ei allu, a oddef-
¹ odd trwy hir-ymaros llestri digofaint * wedi
¹ 1 Petr. 2. ²⁴ eu * cymhwysio i golyddigaeth:
¹ 3. Judas 4. ²⁵ Ac * i heri gywybod golud ei ogoniant
¹ + Neu, ²⁶ ar lestri trugaredd, y rhai a rag-barottodd
¹ gorphen. ²⁷ efe i ogoniant?
¹ Pen. 2. 4. ²⁸ Sef nyny y rhai a alwodd efe, nid o'r
¹ Col. 1. 27. Iuddewon yn unig, eithr hefyd o'r Cenhedl-
^{2. 7. 8.} oedd.
¹ Phil. 4. 9. ²⁹ Megis hefyd y mae efe yn dywedyd
¹ 1 Hof. 2. ³⁰ yn Hofea, * Mi a alwaf yr hwn nid yw
^{23.} bobl i mi, yn bobl i mi; a'r hon nid yw
¹ 1 Petr. 2. ³¹ anwyl, yn anwyl.
^{10.} ³² A bydd yn y fan-gre lle y dywedwyd
¹ wrthynt, Nid fy mhobl i ydyf chiwi; yno
¹ y gelwir hwy yn Feibion i'r Duw byw.
¹ Esai 10. ³³ Hefyd y mae Esaias yn llefain am yr
^{22. 23.} Israel, * Cyd byddai nifer meibion Israel
¹ Pen. 11. 5. fel tywod y môr, i gweddill a achubir.

²⁸ Canys * eise a orphen ac a gwtoga y + Neu,
¹ + gwaith mewn cyfiawnder: o blegid byr cystrif.
¹ + waith a wna'r Arglwydd ar y ddaear. * gystrif.
²⁹ Ac megis y dywedodd Esaias yn y
¹ blaen, * Oni buafai i Arglwydd y fabbath * Esai. 1. 9.
¹ adael i ni had, i megis Sodoma y buafem, Gal. 3. 22.
¹ a gwnaethid ni yn gyffelyb i Omorrah. * Esai. 13.
³⁰ Beth gan hynny a ddywedwn ni? Bod 19. Jer. 50.
¹ y Cenhedloedd, y rhai nid oeddynt yn dilyn 40.
¹ cyfiawnder, wedi derbyn cyfiawnder, sef y * Pen. 10.
¹ cyfiawnder fydd o fydd: 2. a 11. 7.
³¹ Ac Israel, * yr hwn oedd yn dilyn * Luc 2. 34.
¹ deddf cyfiawnder, ni chyrrhaeddodd ddeddf 1 Cor. 1. 23.
¹ cyfiawnder. * Ex. 8. 14.
³² Paham? Am nad oeddynt yn ei cheisio a 28. 16.
¹ trwy ffydd, ond megis trwy weithred oedd Mat. 11. 42.
¹ y ddeddf: canys * hwy a dramgyddafant 1 Petr. 2.
¹ wrth y maen tramgydd; 6. 7, 8.
³³ Megis y mae yn ysgrifenedig, * Wele * Pen. 10.
¹ fi yn gosod yn Sion faen tramgydd, a 11.
¹ chraig rhwystr; a phob un a gredo ynddo, a * ward-
¹ ni + chywilyddir. * wyddir.

PEN. X.

⁵ Bod yr ysgrythyrr lán yn dangos y rhagor
¹ fy rhwng cyfiawnder y gyfrith a'r hwn
¹ fydd o fydd; 11 ac na chywilyddir neb a
¹ gredo, pa un bynnag ai Iuddew ai Cenhedl-
¹ idyn fyddo; 18 ac y derbyn y Cenhedloedd
¹ y gair, ac y credant. 19 Nad oedd y pethau
¹ hyn anghysys i'r Iuddewon.
¹ O H frodyr, gwir ewyllys fy nghalon, 60.
¹ a'm gweddi ar Dduw dros yr Israel,
¹ fydd + er iachawdwriaeth. * ar eu bod
² Canys yr wyf fi yn dyfist iddynt, * fod yn gadw-
¹ ganddynt zel Duw, eithr nid ar ol gwy-
¹ bodaeth. * Act. 27.
³ Canys hwynt-hwy, heb wybod cyfi- 20. a 22. 3.
¹ awnder Duw, ac yn ceisio gosod eu cyfi- Pen. 9. 31.
¹ awnder eu hunain, nid ymoftyingafant i
¹ gyfiawnder Duw.
⁴ Canys * Crist yw diwedd y ddeddf, er * Gal. 3. 24.
¹ cyfiawnder i bob un a'r y sy'n credu.
⁵ Canys y mae Moses yn ysgrifenu am
¹ y cyfiawnder fydd o'r ddeddf, * Mai'r * Lef. 18. 5.
¹ dyn a wnel y pethau hynny, a fydd byw Ezech. 20.
¹ trwyddynt 11, 15, 21.
⁶ Eithr y mae y cyfiawnder fydd o fydd Gal. 3. 12.
¹ yn dywedyd fel hyn; * Na ddywaid yn dy * Deut. 30.
¹ galon, Pwy a efgyn i'r nef? (hynny yw, 12, 13.
¹ dwyn Crist i wared oddi uchod)
⁷ Neu, Pwy a ddifgen i'r dyfnder? (hyn-
¹ ny yw, dwyn Crist drachefn i fynu oddi
¹ wrth y meirw)
⁸ Eithr pa beth y mae efe yn ei ddywed-
¹ yd? * Mae'r gair yn agos atiat, yn dy eneu, * Deut. 30.
¹ ac yn dy galon; hwn yw gair y ffydd, yr 14.
¹ hwn yr ydym ni yn ei bregethu;
⁹ Mai'r os cyffesi a'th eneu yr Arglwydd * Mat. 10.
¹ Iesu, a chredu yn dy galon i Dduw ei gyf- 32
¹ odi ef o feirw, cadwedid fyddi. * Act. 8. 37.
¹⁰ Canys a'r galon y credir i gyfiawnder,
¹ ac a'r gencu y cyffesir i iachawdwriaeth.
¹¹ O blegid y mae'r ysgrythyrr yn dy-
¹ wedyd, * Pwy bynnag fydd yn credu ynddo * Esai. 28.
¹ ef, ni chywilyddir. 16. a 49. 23.
¹² Canys * nid oes gwahaniaeth rhwng Jer. 17. 7.
¹ Iuddew a Groegwr: o blegid i'r un Ar- * Pen. 3. 22.
¹ ghydd ar bawb, * fydd oludog i bawb a'r * Act. 10.
¹ fydd yn galw arno. 36.
¹³ Canys pwy bynnag a alwo ar enw Pen. 3. 29.
¹ yr Arglwydd, cadwedid fydd. 1 Tim. 2. 5.
¹⁴ Pa fodd gan hynny y galwant ar yr
¹ hwn ni chredafant ynddo? a pha fodd y 7. a 2. 4. 7.
¹ credant yn yr hwn ni chlywafant am dano? Joel 2. 32.
¹ a pha fodd y clywant, heb bregethwr? * Act. 2. 21.
¹⁵ A pha fodd y pregethant, oni's dan-
¹ fonnir hwynt? megis y mae yn ysgrifenedig,
¹ * Mos

^a Esai. 52. ^a Mor brydferth yw traed y rhai fy yn efangylu tanghefedd, y rhai fydd yn efangylu pethau daionus!
^b Heb. 4. 2. ^b 16 Eithr ^a nid uffuddhafant hwy oll i'r efengyl: canys y mae Efaïas yn dywedyd, ^c O Arglwydd, pwy a gredodd i'n + hym- adrodd ni?
^d Esai. 53. ^d 17 Am hynny ffydd fydd trwy glywed, a chlywed trwy air Duw.
^e Pl. 19. 4. ^e 18 Eithr meddaf, Oni chlywfant hwy? Yn ddia u i'r holl ddacae yr aeth eu fwn hwy, a'u geiriau hyd derfynau y byd.
^f Col. 1. 6. ^f 19 Eithr meddaf, Oni wybu Israel? Yn gyntaf, y mae Moïses yn dywedyd, ^g Mi a baraf i chiwi wynfydu trwy ^h ras nid yw genedl; trwy genedl anneallus y'ch digiaf chwi.
ⁱ Esai. 65. r. ⁱ 20 Eithr y mae Efaïas yn ymhyfha u, ac yn dywedyd, ^j Cafwyd fi gan y rhai nid oeddynt yn fy ngheisio; a gwnaed fi yn eglur i'r rhai nid oeddynt yn ymofyn am danaf.
^k Esai. 65. 2. ^k 21 Ac wrth yr Israel y mae yn dywedyd, At hŷd y dydd yr eitynais fy nwyllaw at bobl anufudd ac yn gwrth-ddywedyd.

PEN. XI.

^l Na furiodd Duw ymaith holl Israel; ^m 7 ond rhai a ddewiswyd: ⁿ er ddfod caledu'r lleill, ^o 16 y mae gobaith y troir hwynt ^p 18 Na dafylai'r Cenhedloedd orfoleddu yn eu herbyn hwy; ^q 26 o blegid y mae adlewid o'u hiach-awduriast hwythau. ^r 33 Bod barnedig- aethau Duw yn anghwiliadwy.
^s 66. ^s A m hynny meddaf, ^t A wrthododd Duw ei bobl? Na atto Duw. Canys ^u y wyf sinnau hefyd yn Israeliad, o had Abraham, o lwyth Benjamin.
^v 2. ^v Ni wrthododd Duw ei bobl yr hwn ^w a adnabu efe o'r blaen. Oni wyddoch chiwi pa beth y mae yr yfgyrthyr yn ei ddywedyd ^x am Elias? pa fodd y mae efe yn erfyn ar Dduw yn erbyn Israel, gan ddywedyd,
^y 3. ^y Oh Arglwydd, hwy a laddafant dy brophwydi, ac a gloddiafant dy allorau i lawr; ac myfi a adawyd yn unig, ac y maent yn ceisio fy einjoes innau.
^z 4. ^z Eithr pa beth y mae ateb Duw yn ei ddywedyd wrtho? ^{aa} Mi a adewais i mi fy hun ffaith mil o wŷr y rhai ni phlygafant eu gliniau i Faal.
^{ab} Pen. 9. 27. ^{ab} 5 Felly gan hynny y pryd hwn hefyd y mae gweddill yn o etholedigaeth gras.
^{ac} Pen. 4. ^{ac} 6 Ac ^{ad} os o ras, nid o weithredoedd mw- ach: ^{ae} os amgen, nid yw gras yn ras mw- ach. Ac ^{af} os o weithredoedd, nid yw o ras mw- ach: ^{ag} os amgen, nid yw gweithred yn weithred mw-ach.
^{ah} Pen. 9. ^{ah} 7 Beth gan hynny? ^{ai} Ni chafodd Israel yr hyn y mae yn ei geisio: eithr yr etholedig- aeth a'i cafodd, a'r lleill a + galedwyd.
^{aj} Esai. 29. ^{aj} 8 Megis y mae yn yfgrifenedig, ^{ak} Rhoddes Duw iddynt yfryd trymwig, ^{al} k llygaid Duw iddynt fel na welent, a chlustiau fel na chlywent, ^{am} Ezec. 12. 2. ^{am} hyd y dydd heddyw.
^{an} Mat. 13. 14. ^{an} 9 Ac y mae Dafydd yn dywedyd, ^{ao} Bydd- ed eu bord hwy yn rhwyd, ac yn fagl, ac yn dramgwydd, ac yn daledigaeth iddynt.
^{ap} Pl. 69. ^{ap} 10 Tywyllera eu llygaid hwy, fel na wel- ant, a chyd-grymma di eu ceinaw hwy bob amler.
^{aq} Act. 13. ^{aq} 11 Gan hynny meddaf, A dramgwydd- afant hwy fel y cwmpent? Na atto Daw: eithr ^{ar} m trwy eu cwmp hwy ^{as} y daeth iach-awduriast i'r Cenhedloedd, i yrru eiddig- edd arnynt.

^{at} 12 O herwydd pahan os ydyw eu cwmp hwy yn olud i'r byd, a'u lleihad hwy yn olud i'r Cenhedloedd; pa faint mwy y bydd eu cyflawnder hwy?
^{au} 13 Canys wrthych chiwi y Cenhedloedd yr wyf yn dywedyd, yn gymmaint ^{av} a'm bod ^{aw} Pen. 15: yn apostol y Cenhedloedd, yr wyf yn mawr- hau fy fwydd;
^{ax} 14 Os gallaf ryw fodd yrru eiddigedd ar fy nghig a'm gwaed fy hun, at ^{ay} achub rhai o honynt.
^{az} 15 Canys os yw eu gwrthodiad hwy yn gymmod i'r byd, beth fydd eu derbynriad ^{ba} o'r hwy ond bywyd o feirw?
^{bb} 16 Canys os sanctaidd y blaen-ffrwyth, y mae'r clamp toes hefyd yn sanctaidd: ac os Iago 5. 20. sanctaidd y gwreiddyn, y mae'r canghennau hefyd felly.
^{bc} 17 Ac os ^{bd} rhai o'r canghennau a dor- rwyd ymaith, a thydi yn olew-wyddden ^{be} 16. wyllt a impiwyd i mewn + yn eu plith + yn eu lle liwy, aca'th wnaethpwyd yn gyfrannog o'r hwynt, gwreiddyn, ac o frader yr olew-wyddden.
^{bf} 18 Na orfoleddu yn erbyn y canghen- nau. Ac os gorfoleddi, nid tydi fydd yn dwyn y gwreiddyn, eithr y gwreiddyn dydi.
^{bg} 19 Ti a ddywedi gan hynny, Torrwyd y canghennau ymaith, fel yr impid fi i mewn.
^{bh} 20 Da; trwy anghredniast y torrwyd hwynt ymaith, a thithau fydd yn sefyll trwy ffydd. Na fydd uchel-fryd, eithr o'fna.
^{bi} 21 Canys onid arbedodd Duw y canghen- nau naturiol, gwyllia rhag nad arbedo di- thau chwaith.
^{bj} 22 Gwel am hynny ddaioni a thofter Duw: ^{bk} fef i'r rhai a gwympafant, tofter: eithr daioni i ti, ^{bl} os arhoſi yn ei ddaioni ef. Os amgen, ^{bm} torrir dithau hefyd ymaith.
^{bn} 23 A hwythau, onid arhoſant yn anghred- iniast, a impi i mewn. Canys fe all Duw eu himpio hwy i mewn drachefn.
^{bo} 24 Canys os tydi a dorwyd ymaith o'r olew-wyddden yr hon oedd wyllt wrth nat- uriaeth, a'th impio yn erbyn naturiaeth mewn gwir olew-wyddden; pa faint mwy y caiff y rhai hyn fydd wrth naturiaeth, eu himpio i mewn yn eu holew-wyddden eu hun?
^{bp} 25 Canys ni ewyllyfiwn, frodyr, eich bod heb wybod y dirgelwch hwn (fel na bydd- och ddoethion yn eich golwg eich hun) ddyfod + dallineb o ran i Israel, ^{bq} a hyd oni ddol cyflawnder y Cenhedloedd i mewn.
^{br} 26 Ac felly holl Israel a fydd cadwedig: fel y mae yn yfgrifenedig, ^{bs} Y Gwaredwr a ddaw allau o Sion, ac a dry ymaith an- nuwioledd oddi wrth Jacob.
^{bt} 27 A hyn yw'r ammod fydd iddynt gen- nyf fi, pan gymmerwyf ymaith eu pechod- au hwynt.
^{bu} 28 Felly o ran yr efengyl, gelymion ydynt o'ch plegid chwi: eithr o ran yr etholedig- aeth, caredigion ydynt o blegid y tadau.
^{bv} 29 Canys ^{bw} a ddedifarus yw domau a galw- edigaeth Duw.
^{bx} 30 Canys megis y buoch chiwithau gyt + anufudd i Dduw, eithr yr awrhon a adyn. gawsoch drugaredd trwy + anufudd-dod y rhai hyn;
^{by} 31 Felly hwythau hefyd yr awrhon a + an- ufuddhaiant, fel y caent hwythau drugaredd trwy eich drugaredd chwi.
^{bz} 32 Canys ^{ca} Duw a'u caiodd hwynt oll mewn + anufudd-dod, fel y rugarhaai wrth bawb.

Pl. 36. 6. 33 Oh ddyfnder golud doethineb a gwy-
bodaeth Duw! mor anchwiliadwy yw ei
farnau ef! a'u fydd mor anolrhenuadwy
13. Jer. 23. ydym!
18. Doeth. 34 Canys pwy a wybu feddwl yr Ar-
glwydd? neu pwy a fu gynghorwr iddo ef?
9. 13. 35 Neu pwy a roddes iddo ef yn gyntaf,
1 Cor. 2. 16. ac fe a delir iddo drachefn?
Job 36. 36 Canys o hono ef, a thrwyddo ef, ac
27. iddo ef, y mae pob peth. + Iddo ef y byddo
Job 35. 7. gogoniant yn dragwydd. Amen.
241. 11.
1 Cor. 8. 6. Col. 1. 16. + Pr hwn y.

PEN. XII.

60. 1 Y dylai trugareddau Duw ein cynhyrfu ni
i ryngu ei fodd ef. 3 Na ddylai neb feddwl
yn rhydda o hono ei hun; 6 eithr bod yn ddi-
wyd yn yr alwedigaeth y gosodwyd ef ynddi.
9 Gariad, a llawer eraill o rinweddau, a
ofynir gennym ni: 19 a d'al yn bendisaddeu
a wrafasu ni.

AM hynny yr wyf yn attolwg i chwi,
brodyr, er trugaredd Duw, roddi o
honoch eich cyrph yn aberth byw, sanct-
aidd, cymmeradwy gan Dduw; yr hyn yw
eich rheffymol wafanaeth chwi.
2 Ac na chyd-ymffurfiwch a'r byd hwn;
eithr ymnewidwch trwy adnewyddiad
eich meddwl; fel y profoch beth yw da-
ionus, a chymmeradwy, a pherifaith cwy-
llys Duw.

3 Canys yr wyf yn dywedyd, i trwy y
gras a roddwyd i mi, wrth bob un a'r fydd
yn eich plith, na byddi i neb uchel-synied
yn amgen nag y dylid synied; eithr synied
i fobrydd, a fel y rhannodd Duw i bob
un fefur fydd.

4 Canys megis y mae gennym aelodau
lawer mewn un corph, ac nad oes gan yr
holl aelodau yr un fwydd:

5 Felly kinnau, a ni yn llawer, ydym
un corph yng Nghrist, a phob un yn aelod-
au i'w gilydd.

6 A chan fod i ni amryw ddoniau yn
ol y gras a roddwyd i ni, pa un bynnag ai
"prophwydolaeth, prophwydion yr ol cyf-
fondeb y fydd;

7 Ai gweinidogaeth, byddau ddyfal yn y
weinidogaeth; neu'r hwn fydd yn athraw-
iaethu, yn yr athrawiaeth;

8 Neu'r hwn fydd yn cyngori, yn y cyng-
hor; yr hwn fydd yn cyfrannu, gwnaed
mewn fymrlwydd; yr hwn fydd yn llw-
odraethu, mewn diwydrwydd; yr hwn fydd
yn trugarhau, i mewn llawenydd.

9 Bydded cariad yn ddiragrith. Casewch
y drwg, a glynwch wrth y da.

10 Mewn cariad brawdol byddwch gar-
edig i'ch gilydd; yn rhoddi parch, yn
blaenori eich gilydd:

11 Nid yn ddiog mewn diwydrwydd; yn
wrelog yn yr yspyd; yn gwafanaethu yr
Arglwydd:

12 Yn llawen mewn gobaith; yn ddio-
ddefgar mewn cytudd; yn dystal-barhau
mewn gweddi:

13 Yn cyfrannu i gyfreidiau'r faint; ac
yn dilyd llettygarwch.

14 Bendithiwch y rhai fydd yn eich ym-
lid: bendithiwch, ac na fellidithiwch.

15 Byddwch lawen gyd a'r rhai fydd la-
wen, ac ystwlwch gyd a'r rhai sy'n wylu.

16 Byddwch yn unfydd a'ch gilydd: heb
roi eich meddwl ar uchel-bethau; eithr y'n

4. 9. + dilyn. Mat. 5. 44. Pen. 15. 5.

1 Petr. 3. 8. Pl. 131. 1, 2. Jer. 45. 5. + yn fuddloni i
bethau isel.

gyd-ostyngedig a'r rhai isel-radd. Na efaï. 5. 27.
fyddwch ddoethion yn eich tyb eich hunain. Pen. 11. 25.

17 Na thelwch i neb ddrwg am ddrwg; Dihar. 20.
Darperwch bethau onest yngolwg pob 22. Mat. 5.

dyn. 39. 1 Thef.

18 Os yw bosibl, hyd y mae yn och chwi, 5. 15.
+ byddwch heddychlaw'n a phob dyn. 1 Petr. 3. 9.

19 Nac ymddielwch, rai anwyl, ond 2 Cor. 8.

rhoddwch le i ddigofaint: canys y mae yn 21.
ysgrifenedig; i mi y mae dial; mysi a dal- + yn byw
af, medd yr Arglwydd. yn heddychlaw'n.

20 Am hynny os dyw e dyn a newyna, 1 Heb. 12.

portha ef; os fycheda, dyro iddo ddiod; canys wrth wneuthur hyn ti a bentynni 14.

+ farwor tanllyd ar ei ben ef. 1 Leif. 19.

21 Na orchfyger di gan ddygion, eithr 18. Ecl.

gorchfyga di ddygion trwy ddaioni. 28. 1, &c.

Deut. 32. 35. Heb. 10. 30. 1 Dihar. 25. 21. + far-
wor tan.

PEN. XIII.

1 Ymddarostwng, a llawer o bethau eraill,
fydd dyledus i'r llywodraethu. 8 Mai
cariad yw cyflawnder y ddedd. 11 Bod
glynineb, a meddwdd, a gweithredoedd y
trwyllwch, yn annhymhraid yn amfer yr
fengyl.

Ymddarostynged pob enaid i'r awdur-
dodau gonuchel: canys nid oes aw- 60.
durdod ond oddi wrth Dduw; a'r awdur- Tit. 3. 1.
dodau y fydd, gan Dduw y maent wedi eu 1 Petr. 2. 13.
hordeinio. 3. Ioan 19.

2 Am hynny pwy bynnag fydd yn ym-
ofod yn erbyn yr awdurdod, fydd yn
gwrthwynebu ordinhad Duw: a'r rhai a
wrthwynebant, a dderbyniant farnedigach
iddynt eu hunain.

3 Canys tywyfegion nid ydynt ofn i
weithredoedd da, eithr i'r rhai drwg. A
fynni di nad ofnech yr awdurdod? gwna'r
hyn fydd da, a thi a gai glod ganddo. 1 Petr. 2.

4 Canys gweinidog Duw ydyw efe i ti er 14.
daioni. Eithr os gwnei ddrwg, ofna; ca-
nys nid yw efe yn dwyn y cleddyf yn ofn:
o blegid gweinidog Duw yw efe, dialydd
llid i'r hwn fydd yn gwneuthur drwg.

5 Herwydd pahan a anghenrhad yw d Preg 3. 2.
ymddarostwng, nid yn unig o herwydd
llid, eithr o herwydd cydwytod hefyd.

6 Canys am hyn yr ydych i bawb eu dyled-
ged hefyd: o blegid gwafanaethwyr Duw
ydynt hwy, yn gwybied ar hyn yma.

7 Telwch gan hynny i bawb eu dyled- Mat. 22.
ion: teyrn-ged, i'r hwn y mae teyrn-ged 21. Marc
yn dyledus; toll, i'r hwn y mae toll; ofn, 12. 17. Luc
i'r hwn y mae ofn; parch, i'r hwn y mae 20. 25.

parch yn dyledus.
8 Na fyddwch yn nyled neb o ddim. Gal. 5. 14.
ond o garu bawb eich gilydd: canys yr 1 Tim. 1. 5.
hwn fydd yn caru arall, a gyflawnodd y Iago 2. 8.

gyfraith. Ex. 20.

9 Canys hyn, Na odineba, Na ladd, Na Deut. 5.
ladratta, Na ddwg gan dystiolaeth, Na 18. Leif. 19.
thrachwanta; ac od oes un gorchymyn 18. Mat.

arall, y mae wedi ei gynnwys yn gryno yn 22. 39.

yr ymadrodd hwn, Câr dy gymmydog Gal. 5. 14.

fel ti dy hun. Iago 2. 8.

10 Cariad ni wna ddrwg i'w gymmyd- Mat. 22.
og: am hynny cyflawnder y gyfraith yw 40. Adn. 8.

cariad. 1 Cor. 15.

11 A hyn, gan wybod y gwir, ei bod hi 34. Eph. 5.

weithian yn bryd i ni i ddeistroi o gygu: 14. 1 Thef.

canys yr awrhon y mae ein hiachawdwr- 7. 5, 6.

iaeth ni yn nes na phan gredafom. 2 Eph. 5.

12 Y nos a gerddodd ym mhell, a'r dydd 11.
a nesodd: am hynny bwrwn oddi Col. 3. 2.
wrthym

Yngbŷlch pethau cyffredin. **PEN. XIII, XIV, XV.** *Cyd-ddwyn o barwb d'u gilydd.*

wrthym weithredoedd y tywyllwch, a
 1 gwisgwn arfau y goleuni.
 1 Eph. 6. 13. 13 Rhodiwn yn weddus, megis wrth
 1 Thef. 5. 8. liw dydd; nid mewn cyfeddach a med-
 1 Phil. 4. 8. ddwdod, nid mewn cyd-orwedd ac an-
 1 Thef. 4. lladrwydd, nid mewn cynnen a chyn-
 12. figen.
 14 Eithr a gwisgweh am danoch yr
 Arglwydd Iesu Grist, ac f na wnech rag-
 34. 1 Pet. ddarbod dros y cnawd, er mwyn cyflawni
 4. 3. ei chwantau ef.
 1 Cor. 6. 2. 1 Iago 3. 14. 1 Gal. 5. 16. 1 Pet. 2. 11.

PEN. XIV.

3 Na ddylai dynion na dirmygu na chondemnio
 eu gilydd, am bethau nid ydynt na da na
 drwg o honynt eu hunain; 13 eithr gochelyd
 rhoddi achos tramgwydd ynddynt: 15 o blegid
 hynny y mae'r apostol yn ei brofi ei fod yn
 anghyfeithlawn, trwy lawer o resymau.

60. **Y**R hwn fydd wan yn y fydd, der-
 byniwch atoch, a nid i ymrfaelion
 rhesymau.
 1 Cor. 8. 2. Canys y mae un yn credu y gall fwyta
 9. a 9. 22. pob peth; ac y mae arall, yr hwn fydd wan,
 4. 1. nid i farnu ei fedydliau
 1. 1. anghysys.
 16. 2. Col. 2. 16. 4. Iago 4. 12. 1. Gal. 4. 10. 1. Cor. 10. 37. 1. Tim. 4. 3. 1. Cor. 6. 19. 20. Gal. 2. 20. 1. Thef. 5. 10. 1. Petr. 4. 2. 2. Cor. 5. 15. 2. Cor. 5. 10. 1. Esai. 45. 23. Phil. 2. 10. Mat. 12. 36. Gal. 6. 5. 1. am dam ei hun. 1. Cor. 10. 32. 1. Act. 10. 15. 1. Cor. 10. 25. 1. Tim. 4. 4. Tit. 1. 15. 1. Gr. gyffredin. 1. Cor. 8. 7, 10.

15 Eithr os o achos bywyd y trifeir dy
 frawd, nid wyt ti mwyach yn rhodio yn
 ol cariad. Na ddistrywla ef a'th fwyd,
 1 Cor. 8. 11.

16 Na chabler gan hynny eich daioni
 chwi.

17 Canys nid yw teyrnas Dduw fwyd a
 diod; ond cyfiawnder, a thangfedd, a
 llawenydd yn yr Yspryd Glân.

18 Canys yr hwn fydd yn gwafanaethu
 Crist yn y pethau hyn, fydd hofi gan Dduw,
 a chymmeradwy gan ddynion.

19 Felly gan hynny dilynwn pethau a
 berthynant i heddwch, a'r pethau a ber-
 thynant i adeiladaeth ein gilydd.

20 O achos bywyd na ddinyftria waith
 Duw. Pob peth yn wir fydd lán; eithr
 15. drwg yw i'r dyn fydd yn bwyta trwy
 11. Aet. dramgwydd.

21 Da yw na fwytaer cig, ac na yfer Adn.
 Duw. 14. 15. gwin, na dim trwy'r hyn y tramgwydder,
 Tit. 1. 15. neu y rhwystrer, neu y gwanhaer dy frawd.

22 A oes fydd gennyti? bydded hi gyd
 13. â thi dy hun ger bron Duw. Gwŷu ei fydd
 1. canfod, ac yr hwn nid yw yn ei farnu ei hun yn yr
 1. yn gwan- bryn y mae yn ei dybied yn dda.

23 Eithr yr hwn fydd yn + petruso, os
 1. oriaeth bwyty, efe a gondemniwyd, am nad yw
 1. rhwng yn bwyta o ffydd: a'r pheth bynnag
 1. nid bwydd. yw o ffydd, pechod yw.

1. Tit. 1. 15.

PEN. XV.

1 Rhaid i'r cryfgyd-ddwyn a'r gwan. 2 Na
 ddylem ni ryngu ein bodd ein hunain, 3 gan
 na wnaeth Crist hynny; 7 ond derbyn bob
 un ein gilydd megis y derbyniodd Crist nin-
 nau i gyd, 8 ludderon, 9 a Chenhedloedd.
 15 Paul yn egluodi ei fgrifen, 28 ac yn
 addaw ymweld â hynny, 30 ac yn deisyf
 eu gweddian.

ANyni y rhai ydym gryfion, a ddylem
 gynnal gwendid y rhai gweiniaid, ac
 nid rhyngu ein bodd ein hunain.

2 Boddhaed pob un o honom ei gym-
 mydog yn yr hyn sy dda iddo er adeilad-
 aeth.

3 Canys Crist ni's boddhaodd ef ei hun;
 eithr megis y mae yn ygrifenedig, Gwa-
 radwyddiaidau y rhai a'th waradwyddent
 ti, a sythiafant araf fi.

4 Canys pa bethau bynnag a fgrifen-
 wyd o'r blaen, er addysg i ni yr ygrifen-
 wyd hwynt; fel trwy amynedd a di-
 ddanwch yr yfgrhythrau, y gallem gael
 gobaith.

5 A Duw yr amynedd a'r diddanwch
 a roddo i chwi fynied yr un peth tu ag at
 eich gilydd + yn ol Crist Iesu;

6 Fel y galloch yn unfryd, o un genen,
 ogoneddu Duw, a Thad ein Harglwydd
 Iesu Grist.

7 O herwydd pahan f derbyniwch eich
 gilydd, megis ag y derbyniodd Crist nin-
 nau, i ogoniant Duw.

8 Ac yr wyf yn dywedyd, + wneuthur
 Iesu Grist yn weinidog i'r enwaediad, er
 mwyn gwinionedd Duw, er mwyn ca-
 darnhau yr addewidion a wnaethpwyd i'r
 tadau.

9 Ac fel y byddai i'r Cenhedloedd ogo-
 neddu Duw am ei drugaredd fel y mae
 yn ygrifenedig, h Am hyn y cyfieia i ti
 ym mhlith y Cenhedloedd, ac y canaf i'th
 enw.

10 A thrachefn y mae yn dywedyd,
 Ymlawenhewch, Genhedloedd, gyd a'i
 bobl ef.

60. Gal. 6. 1, 2. 1. Cor. 9. 19, 22. a 10. 24, 33. a 13. 5. Phil. 2. 4, 5. 1. Pet. 6. 9. 1. Pen. 4. 23. 1. Cor. 10. 11. 1. Cor. 16. 1. 10. Phil. 3. 16. 1. Neu, yn ol eimpl. Crist Iesu. 1. Pen. 14. 1, 3. Mat. 15. 24. Aet. 3. 25, 26. 1. Pl. 18. 49. 1. Deut. 32. 43.

- ^k Pl. 117.13. ¹¹ A thrachefn, ¹² Molweh yr Arglwydd, yr holl Cenhedloedd; a chlodforwch ef yr holl bobloedd.
- ¹ Esai. 11. ¹² A thrachefn y mae Esaias yn dywedyd, ¹³ Fe fydd gwreiddyn Jefe, a'r hwn a gyfyd i lywodraethu'r Cenhedloedd: ynddo ef y gobeithia'r Cenhedloedd.
- ¹ Esai. 11. ¹³ A Duw'r gobaith a'ch cyflawn o bob llawenydd a thangnefedd gan gredu, fel y cyfnyddoch mewn gobaith trwy nerth yr Ysryd Glân.
- ² Petr. 1. ¹⁴ Ac ^m yr wyf si fy hun, fy mrodyr, yn ¹² i Ioan credu am danoch chiwi, eich bod chiwiau yn llawn daioni, wedi eich cyflawni o bob gwybodaeth, ac yn abl i rybuddio eich gilydd hefyd.
- ² Petr. 1. ¹⁵ Eithr mi a' sgrifenais yn hyfach o beth atoch, O frodyr, fel un yn dwyn ar gof i ¹ i Cor. 3. chiwi, a trwy y gras a roddwyd i mi gan Dduw.
- ² Petr. 1. ¹⁶ Fel ^y byddwn weinidog i Iesu Grifft ¹³ Gal. 2. a'r Cenhedloedd, gan weini i efengyl Dduw, fel y byddai'r ofitymiad y Cenhedloedd yn gymmeradwy, wedi ei sanctio gan yr Ysryd Glân.
- ¹ Tim. 2. ¹⁷ Y mae i mi gan hynny orffoedd yng ¹ Esai. 66. Nghrist Iesu, o ran y pethau a berthyn i ²⁰ Phil. 2. Dduw.
- ¹ Tim. 2. ¹⁸ Canys ni feiddiaf iddywedyd dim o'r pethau ni weithredodd Crist trwof fi, a i ⁵ a 16. 26. wneuthur y Cenhedloedd yn ufudd ar air a gweithred.
- ¹ Tim. 2. ¹⁹ Trwy nerth arwyddion a rhyfeddodau, gan nerth Ysryd Duw: hyd pan o Jerusalem, ac o amgylch hyd Illyricum, y llenwais efengyl Grist.
- ² Cor. 10. ²⁰ Ac felly gan ymorchestfu i bregethu'r efengyl, nid lle yr enwid Crist; fel nad ¹³ 15. 16. adeiladwn ar sail un arall:
- ¹ Esai. 52. ²¹ Eithr megis y mae yn ysgrifenedig, ¹ Tr. rhai ni fynegwyd am dano, hwynt ¹ Pen. 1. hwy a'r gwelant ef; a'r rhai ni chlywiant, a ddeallant.
- ¹ Thel. 2. ²² Am hynny hefyd y'm lluddiwyd yn ¹⁷ 18. fynych ddyfod atoch chiwi.
- ¹ Pen. 1. ²³ Eithr yr awrhon, gan nad oes gennyf ¹¹ Adn. 32. le mwyach yn y gwledydd hyn, a hefyd ⁺ Neu, ^o chymdeithas, ^{Gr. a} chiwi, ^{Adn. 32.} bod amaf hiraeth erys llawer o flynyddoedd am ddyfod atoch chiwi.
- ² Cor. 1. ²⁴ Pan elwyf i'r Hyspâen, mysi a ddeuaf ⁺ hebio i chiwi, ^{Adn. 32.} atoch chiwi. Canys yr wyf yn gobeithio, wrth fyned hebio, y caf eich gwled, a'm hebrwng gennyh yno, os byddaf yn gyntaf o ran wedi fy llenwi o honoch.
- ² Cor. 1. ²⁵ Ac yr awrhon ^x yr wyf si yn myned ²⁴ a 24. 17. i Jerusalem, i weini i'r faint.
- ² Cor. 1. ²⁶ Canys rhyngodd bodd i'r rhai o ¹ 2. 2 Cor. Facedonia ac Achaia wneuthur rhywgymorth i'r rhai ddodion o'r faint fydd yn Jerusalem.
- ¹ Cor. 9. ²⁷ Canys rhyngodd bodd iddynt; a'u dyfledwyr hwy ydynt. O blegid os cafodd y Cenhedloedd gyfran o'u pethau ysprydol hwynt, a hwythau hefyd a ddylent weini iddynt hiwythau mewn pethau cnawdol.
- ¹ Phil. 4. ²⁸ Wedi i mi gan hynny orphen hyn, a fello iddynt y ffirwyth hwn, mi a ddeuaf ⁺ hebio i'r Hyspâen.
- ¹ Pen. 1. ²⁹ Ac mi a wn, pan ddelwyf atoch, y ¹ Phil. 2. 1. deuafe chiwyllawnder bendith efengyl Grist.
- ² Cor. 1. ³⁰ Eithr yr wyf yn attolwg i chiwi, frodyr, er mwyn ein Harglwydd Iesu Grist, ac ¹ Col. 4. 12. er cariad yr Ysryd, a'rgydymdrech o honoch gyd a myfi mewn gweddiau drofod fi at Dduw;
- ³ 2. ³¹ Fel y'm gwareder oddi wrth y rhai ⁺ anufudd yn Judea; ac ar fod fy ngweithred.
- nidogaeth, yr hon fydd gennyf i Jerusalem, yn gymmeradwy gan y faint;
- ³² Fel y delwyf atoch mewn llawen- ydd, a trwy ewyllys Duw, ac y'm cyd- lonner gyd a chiwi.
- ³³ A Duw'r heddwrch fyddo gyd a chiwi oll. Amen.
- ¹ Pen. 16. 20. ¹ Cor. 14. 33. ² Cor. 13. 11. ¹ Thel. 5. 23. ² Thel. 3. 16. Heb. 13. 20.

PEN. XVI.

³ Paul yn ewyllsio i'r brodyr annerch llawer; ¹⁷ ac yn eu cynghori hwy a' ochelyd y rhai fydd yn peri anghydfod a rhywstrau: ²¹ ac ar ol amryw anherchion, yn drweddgu gyd a moliant a diolch i Dduw.

YR wyf yn gorchymyn i chiwi Phebe ein chwaer, yr hon fydd weinidoges i eglwys Cenchrea:

² Dderbyn o honoch hi yn yr Arglwydd, megis y mae yn addas i faint, a'i chlynorthwyo hi ym mha beth bynnag y byddo rhaid iddi wrthych: canys hithau hefyd a fu gymmorth i lawer, ac i minnau fy hun hefyd.

³ Anherchwch Briscila ac Acwila, fy nghyd-weithwyr yng Nghrist Iesu:

⁴ (Y rhai dros fy mywyd i a ddodasant eu gyddfaeu eu hunain i lawr; i'r rhai nid wyt si yn unig yn diolch, ond hefyd holl eglwysydd y Cenhedloedd)

⁵ Anherchwch hefyd yr eglwys fydd yn eu ty hwy. Anherchwch fy anwyl Epenetus, yr hwn yw blaen-ffrwyth Achaia yng Nghrist.

⁶ Anherchwch Fair, yr hon a gymmerodd lawer o boen i'r honoch.

⁷ Anherchwch Andronicus a Junia, fy ngheraint a'm cyd-garcharorion, y rhai fy hynod ym mhilith yr apostolion, y rhai hefyd oedd yntg yng Nghrist o'm blaen i.

⁸ Anherchwch Amplias, fy anwylyd yn yr Arglwydd.

⁹ Anherchwch Urbanus, ein cyd-weithiwr yng Nghrist, a Stachus fy anwylyd.

¹⁰ Anherchwch Apelles, y profedig yng Nghrist. Anherchwch y rhai fy o't dylawyth + gcrain.

¹¹ Anherchwch Herodion, fy nghâr. Anherchwch y rhai fy o't dylawyth Narcissus, y rhai fydd yn yr Arglwydd.

¹² Anherchwch Dryphena a Thyrsphosa, y rhai a gymmerasant boen yn yr Arglwydd.

¹³ Anherchwch Rufus, yr hon a gymmerodd lawer o boen yn yr Arglwydd.

¹⁴ Anherchwch Rufus etioledig yn yr Arglwydd, a'i fam ef a minnau.

¹⁵ Anherchwch Philegion, Phlegon, Hermas, Patrobas, Mercurius, a'r brodyr sy gyd a hwynt.

¹⁶ Anherchwch Philologus, a Julia, Ne-reus, a'i chwaer, ac Olympas, a'r holl faint y rhai fydd gyd a hwynt.

¹⁷ Ac yr wyf yn attolwg i chiwi, frodyr, graffu ar y rhai fy yn peri anghydfod a rhywstrau, yn orbyn yr atturawiaeth a ddygafoch chiwi; a'ch chiwch oddi wrth ynt.

¹⁸ Canys y rhai fy gyfryw, nid ydynt yn gwasanaethu ein Harglwydd Iesu Grist, eithr eu bol eu hunain; a thrwy ymadrodd teg a gweniaid, yn twyllo calonau y rhai diddrwg.

Pen. 1.8. 19 Canys i eich ufudd-dod chwi a ddaeth ar led at bawb. Yr wyf fi gan hynny yn llawen o'ch rhan chwi; eithr myfi a cwylyfiwn i chwi fod yn ddoethion tu ag at y peth fy dda, ac yn wirion tu ag at y peth fy ddrwg.
16. 20 A Duw y tangnefedd a m + fathr
1 Pen. 15. Satan dan eich traed chwi ar frys. ^aGras ein Harglwydd Iesu Grift fyddo gyd â chwi.
33. Amen.
15. 21 ^aY mae Timotheus fy nghyd-weithiwr, a Lucius, a Jason, a Sopater, fy ngheraint, yn eich annerch.
1 Cor. 16. 22 Yr wyf fi Tertius, yr hwn a 'sgrifenis yr epistol hwn, yn eich annerch yn yr Arglwydd.
23. Dat. 23 Y mae Gaius fy llettywr i, a'r holl Phil. 2. 19. eglwys, yn eich annerch. Y mae Erastus, i Thef. 3.2. goruchwyliwr y ddinas, yn eich annerch, a'r brawd Cwariu.

24 ^aGras ein Harglwydd Iesu Grift a ^aAdn. 20. fyddo gyd â chwi oll. Amen. ¹Thef. 5.
25 ^aI'r hwn a ddichon eich cadarnhau 28. Eph. 3.
Grift (yn ol datguddiad y dirgelwch, yr 20. hwn ni soniwyd am dano er + dechreuad Judas 24. y byd; ¹Cor. 2.7.
26 Ac yr awrhon a eglurwyd, a thrwy Eph. 3.3.9. ysgrythrau'r prophwydi, yn ol gorchy- Col. 1.26. nynn y tragywyddol Dduw, a gyhoeddwyd ^aamser- oedd tra- yn mliith yr holl genhedloedd, er mwyn ^agywyddol. ufudd-dod fydd)
27 I ^aDduw yr unig ddoeth, y byddo ^a2 Tim. 1. gogoniant trwy Iesu Grift yn dragywydd. 10.
Amen. Tit. 1.2, 3.
¶ At y Rhufeiniaid yr ysgrifenyddo i Petr. 1. Gorinthus, gyd â Phebe gweinidoges 20. yr eglwys yn Cenchrea. ^aAet. 6.7. Pen. 1.5. Judas 25.
a 15. 18. ^a1 Tim. 1.17.

¶ EPISTOL CYNTAF PAUL YR APOSTOL, AT Y CORINTHIAID.

PEN. I.

Ar ol iddo gyfarch iddynt, a d'olch drostynt, 10 y mae efe yn eu hannog i undeb; 12 ac yn beio ar eu hanghystundeb hwy. 18 Bod Duw yn difetha doethineb y doethion, 21 trwy ffolineb pregethu; 26 ac nad yw efe yn galw y doethion, na'r galluog, na'r boneddigion, ond 27, 28 y ffol, a'r gwan, a'r distadl.

Bl. yr Argl.

PAUL wedi ei alw i fod yn apostol brawd ^aSothenes,

59. 2 At eglwys Dduw yr hon fydd yng Nghorinth, at ^ay rhai ^aa faneteiddiwyd yng Nghrist Iesu, ^aa alwyd yn faint, gyd â phawb ag fydd ^ayn galw ar enw ein ^aAet. 15.9. Harglwydd Iesu Grift, yn mhob man, + o'r ^a1 Thef. 4. eiddyn hwy a ninnau
7. 3 ^aGras fyddo i chwi, a thangnefedd ^a2 Tim. 2. oddi wrth Dduw ein Tad ni, a'r Arglwydd Iesu Grift.
22. 4 ^aYr ydwyf yn d'olch i'm Duw bob amser drofioch chwi, am y gras Duw a rodded i chwi yng Nghrist Iesu:
5 Am eich bod yn mhob peth wedi eich cyfoethogi ynddo ef, ^amewn pob ymadrodd, a phob gwybodaeth;
2. Cor. 1. 6 Megis y cadarnhawyd i tyfiolaeth Crist ^a1 Petr. 1.2. ynoch.
8. 7 Fel nad ydych yn ol mewn un dawn, ^ayn diffgwyl am + ddatguddiad ein Harglwydd Iesu Grift:
Pen. 12.8. 8 ^aYr hwn hefyd a'ch cadarnhau chwi ^a2 Cor. 8.7. hyd y diwedd, ^ayn ddiargyoeidd, yn nydd ^aDat. 1.2. ein Harglwydd Iesu Grift.
Phil. 3. 9 ^aFyddlaw'n yw Duw, trwy yr hwn ^aTit. 2.13. y'ch galwyd i ^agymdeithas ei Fab ef Iesu ^a4 Neu, drwy enw ein Harglwydd Iesu Grift, ^addydodiad, ^aCol. 3.4. weddyd o bawb o honoch chwi yr un peth, ^a1 Thef. 3.3. ac na byddo + ymbleidio yn eich plith;
13. eithr bod o honoch wedi eich cyfan-gysylltu yn yr un meddwl, ac yn yr un farn.
1 Thef. 5. 11 Canys fe ddangoswyd i mi am danoch ^a23. chwi, fy mrodyr, gan y rhai ^afy o dy Cloe, ^aPen. 10. fod cynhefnau yn eich plith chwi.
13. 12 A hyn yr ydwyf yn ei ddywedyd, ^a5.24. 12 pob un o honoch yn dywedyd, Yr ^a2 Thef. 3.5. ydwyf fi yn eiddo Paul; minnau yn eiddo ^a1 Ioan 1. Rhuf. 12. 16. a 15. 5. Phil. 2. 2. a 3. 16. + ^a1 Tim. 1.13. 1 Pen. 11.13, 1 Pen. 3.4.

^aApolos; minnau yn eiddo ^aCephas; min- ^aAet. 18. nau yn eiddo Crist. ^a24.
13 A rannwyd Crist? ai Paul a groes- ^aIoan 1. hoeliwyd drofioch? neu ai yn enw Paul 42. y'ch bedyddiwyd chwi?
14 Yr ydwyf yn d'olch i Dduw, na feddyddiais i neb o honoch, ond ^aCrispus a ^aAet. 18. ^aGaius; ^a8.
15 Fel na ddywedo neb fedyddio o ho- ^aRhuf. 16. nos fi yn fy enw fy hun. ^a23.
16 Mi a fedyddiais hefyd dylwyth ^aSte- ^aPen. 16. phanas: heb law hynny ni's gwni a fe- 15, 17. dyddiais i neb arall.
17 Canys ni anfonodd Crist fi i fedyddio, ond i efangylu; ^anid mewn doethineb ^aPen. 2. + ymadrodd, fel na wnelid croes Crist yn 1.4, 13. ofer. ^a2 Petr. 1.16.
18 Canys + yr ymadrodd am y groes, + ^ageriaid. ^a1'r rhai colledig, ynfydrwydd yw; eithr ^apregethu i ni y rhai cadwedig, ^anerth Duw ydyw. ^ay groes.
19 Canys ysgrifenedig yw, ^aMi a ddi- ^a2 Cor. 2. fethaf ddoethineb y doethion, a deall y 15. rhai deallus a ddileaf. ^aPen. 15.
20 ^aPa le y mae'r doeth? pa le mae'r 2. ysgrifenydd? pa le y mae ymhollydd y byd ^aJob 5. hwn? + oni wnaeth Duw ddoethineb y 12, 13. byd hwn yn ynfydrwydd?
21 ^aCanys o herwydd yn noethineb Duw ^aEfa. 33. nad adnabu y byd trwy ddoethineb mo 18. Dduw, fe welodd Duw yn dda trwy ffol- + Job 12. ine b pregethu gadw y rhai fy yn credu. ^a17, 20, 24.
22 O blegid y mae'r ^aIuddewon yn ^aRhuf. 1. gofyn arwydd, a'r Groegwyr yn ceisio 20, 21, 23. doethineb: ^aEdrych
23 Eithr nyni ydym yn pregethu Crist ^aMat. 11. wedi ei groes-hoelio, ^ai'r Iuddewon yn 25. drangwydd, ac i'r Groegwyr yn ffolineb: ^aLuc 10.21.
24 Ond iddynt hwy y rhai a alwyd, ^aMat. 12. Iuddewon a Groegwyr, yn Grift ^agallu 38. a 16. 1. Duw, a ^adoethineb Duw. ^aIoan 4.48.
25 Canys y mae ffolineb Duw yn ddoeth- ^aMat. 11.6. ach na dynion; a gwepidd Duw yn gryfach ^aIoan 6.66. na dynion. ^a66.
26 Canys yr ydych yngweled eich galw- ^aPen. 2.14. edigaeth, frodyr, ^anad llawer o'rai doethion ^aRhuf. 1. yn ol y cnawd, nad llawer o'rai galluog, 16. ^aCol. 2.3. nad llawer o'rai boneddigion, ^aa alwyd. ^aIoan 7. 27 Eithr ^aDuw a etholodd ffol-bethau ^a48. y byd, fel y gwaradwyddai y doethion; a ^aMat. 11. gwan-bethau y byd a etholodd Duw, fel y ^a25. gwaradwyddai y pethau cedyrn;
28 A phethau distadl y byd, a phethau ligo ^a2.3. dimygu.

dimygu, a ddewisodd Duw, a'r pethau
nid ydynt, fel y diddymai y pethau fydd;
1 Rhuf. 3. 20 Fel na orfoleddai + un cnawd ger
ei fron ef.
27. 30 Eithr yr ydych chiwi o hono ef yng
Eph. 2. 9. Nghrist Iesu, yr hwn a wnaethpwyd i ni
4 pob 4 pob gan Dduw yn ddoethineb, ac yn gyfiawn-
cnauld. 1 Jer. 23. 5, der, ac yn sancteiddrwydd, ac yn bryned-
6. Ioan 17. igaeth:
19. 21 Fel, megis ag y mae yn ysgrifenedig,
2 Jer. 9. 23, m Yr hwn fydd yn ymfroftio, ymfroftied
24. 2 Cor. yn yr Arglwydd.
10. 17.

PEN. II.

1 Mae efe yn dangos fod ei bregeth ef, er nad
ydoedd yn dwyn gyd â hi i ddiwedd y byd
ymadredd, a neu ddoethineb dynol: etto
yn sefyll mewn 4, 5 nerth Duw; ac yn
rhagori cymaint 6 ar ddoethineb y byd
yma, 9 a ffrwyg dynol, ag na's 14 gall
a dyn anianol m'i deall.

59.

Pen. I. 17.

A Myfi, pan ddaethum atoch, frodyr,
2 a ddaethum nid yn ol gwidowgr-
wydd ymadrodd, neu ddoethineb, gan fy-
negi i chiwi dythiolaeth Dduw.

Gal. 6.

Aet. 18.

1, 6, 12.

2 Cor.

11. 30. 2.

12. 5, 9.

Gal. 4. 13.

2 Petr. 1.

16.

4 hygoel.

2 Cor. 4.

7. a 6. 7.

Phil. 3. 15.

Heb. 5. 14.

Rhuf. 16.

25. 26.

Eph. 3. 9.

Col. 1. 26.

2 Tim. 1. 9.

1 Mat. 11.

25.

Aet. 13. 27.

Aet. 3. 17.

Edrych

Ioan 16. 3.

1 Efa. 64. 4.

Mat. 13.

11. a 16. 17.

1 Ioan 2.

27.

2 Dihar.

20. 27. a

27. 19.

Jer. 17. 9.

Rhuf. 8.

15.

2 Petr. 1.

16. Edrych

Pen. 1. 17.

Rhuf. 8.

5, 6, 7.

Judas 19

Dihar. 28.

5.

1 Thes. 5.

21.

+ canf. d.

+ can-

Aedlir.

2 Canys ni farnais i mi wybod dim yn
eich plith, ond Iesu Crist, a hwnnw wedi
ei groes-hoelio.

3 A mi a fum yn eich mysg 4 mewn
gwendid, ac ofn, a dychryn mawr.

4 A'm hymadrodd, a'm pregeth i, e ni
bu mewn geiriau + denau, o ddoethineb
ddynol, ond yn eglurhâd yr Ysryd a
nerth:

5 Fel na byddai eich ffydd mewn doeth-
ineb dynion, ond i mewn nerth Duw.

6 A doethineb yr ydym ni yn ei llefaru
yn mysg i rhai perffaith: eithr nid doeth-
ineb y byd hwn, na thwyfsgion y byd
hwn, y rhai fy yn distannu.

7 Eithr yr ydym ni yn llefaru doeth-
ineb Duw mewn dirgelwch, fel y ddoeth-
ineb guddiedig 8 yr hon a rag-ordein-
iod Duw cyn yr oesoedd i'n gogoniant
ni.

8 Yr hon ni adnabu neb o dywyfsgion
y byd hwn: o herwydd 9 pcs adwaena-
ient, ni chroes-hoeliant Arglwydd y go-
goniant.

9 Eithr fel y mae yn ysgrifenedig, 1 Ni
welodd llygad, ac ni clwyddodd clust, ac ni
ddaeth i galon dyn, y pethau a ddarparodd
Duw i'r rhai a'i carant ef.

10 Eithr Duw a'u heglurodd i ni trwy
ei Ysryd: canys yr Ysryd fydd yn chwil-
io pob peth; ie, dyfion bethau Duw
hefyd

11 Canys pa ddyn a edwyn bethau dyn,
2 ond ysryd dyn yr hwn fydd ynddo ef?
felly hefyd, pethau Duw nid edwyn neb,
ond Ysryd Duw.

12 A nynt a dderbyniafom, nid ysryd y
byd, ond yr Ysryd fydd o Dduw; fel y
gwypem y pethau a rad-roddwyd i ni gan
Dduw.

13 Y rhai yr ydym yn eu llefaru hefyd,
nid a'r geiriau a ddygir gan ddoethineb
ddynol, ond a ddygir gan yr Ysryd Glân;
gan gyd-farnu pethau ysrydol â phethau
ysrydol.

14 Eithr dyn anianol nid yw yn derbyn
y pethau fydd o Ysryd Duw: canys ffoli-
neb ydynt ganddo ef; 1 ac ni's gall eu gwy-
bod, o blegid yn ysrydol y bernir hwynt.

15 Ond yr hwn fydd ysrydol, fydd
yn + barnu pob peth; eithr efe ni's + bernir
gan neb,

16 Canys pw y wybu feddwl yr Ar- 1 Efa. 40.
glwydd, yr hwn a'i cyfarwyddia ef? Ond 13.
y mae gennym ni feddwl Crit.

PEN. III.

1 Bod llaeth yn gymmryd i blant; 3 cynnen
ac ymbleidid yn arwyddon o sefidiol fyddol.
7 Nad yw'r hwn fydd yn plannu, na'r
hwn fydd yn dyfrhau, ddim. 9 Bod y
gweinidogion yn gyd-weithwyr i Dduw.
11 Crist yw'r unig sylfaen, 15 Bod dyn-
ion yn demlau Duw, y rhai 17 fydd
raid eu cadw yn sanctaidd. 19 Nad yw
doethineb y byd yms and felineb gyd a
Duw.

A Myfi, frodyr, ni allwn lefaru wrthych
megis wrth rai ysrydol, ond megis
rhai cnawdol, megis wrth rai bach yng
Nghrist.

2 Mi a roddais i chiwi 1 laeth i'w yfed, 2 Heb. 5.
ac nid bwyd: canys hyd yn hyn ni's 12, 13.
gallech, ac ni's gellwch chiwaith etto yr 1 Petr. 2. 2.
awrhon ei dderbyn.

3 Canys cnawdol ydych chiwi etto: canys
tra fyddo yn eich plith chiwi gynlügen, 6 Gal. 5. 20.
a chynnen, ac ymbleidid; onid ydych yn
lago 3. 16.
gnawdol, ac yn rhodio yn + ddynol? 7 Gr. yn ol

4 Canys tra dywedo un, 6 Myfi ydwyf dyn.
ciddo Paul; ac arall, Myfi wyf eiddo 6 Pen. 1. 12.
Apôlos; onid ydych chiwi yn gnawdol?

5 Pwy gan hynny yw Paul, a phwy
Apôlos, ond gweinidogion trwy y rhai y
credafoch chiwi, ac fel y rhoddes yr Ar-
glwydd i bob un?

6 Myfi a blennais, Apôlos a ddyfrhaodd;
ond Duw a roddes y cynnydd.

7 Felly nid yw yr hwn fydd yn plannu
ddim, na'r hwn fydd yn dyfrhau; ond
Duw yr hwn fydd yn rhoi y cynnydd.

8 Eithr yr hwn fydd yn plannu, a'r hwn
fydd yn dyfrhau, un ydynt: 4 a phob un 4 Pf. 62. 13.
a dderbyn ei briod wobr ei hun, yn ol ei 4 Gal. 6. 5.
lafari ei hun. Dat. 2. 23.

9 Canys e cyd-weithwyr Duw ydym
ni: llatur-waith Duw, 1 adeiladaeth Duw, 2 Cor. 6. 1.
ydych chiwi. Heb. 3. 3, 4.

10 Yn ol y gras Duw a roddwyd i mi,
megis pen-faer celfydd, myfi a ofodais 1 Petr. 2. 5.
sylfaen, ac y mae arall yn goruwch-adeil- 1 Rhuf. 15.
adu. Ond edryched pob un pa wedd y 20. Dat.
mae yn goruwch-adeiladu. 21. 14.

11 Canys sylfaen arall ni's gall neb ei
ofod, heb law 2 yr un a ofodwyd, 1 yr hwn 11.
yw Iesu Crist. Efa. 28.

12 Eithr os goruwch-adeilada neb ar y 16. Mat.
sylfaen hwn, aur, arian, meini gwerthfawr, 16. 18.
coed, gwair, foff:

13 Gwaith pob dyn a + wneir yn 20.
amhwg: canys y dydd a'i dengys, o blegid 1 Pen. 4. 5.
a trwy dân y dauguddir ef: a'r tân a brawf + Gr.
waith pawb, pa fath ydyw. amlyg-

14 Os gwaith neb a crys yr hwn a rwyd.
onwch-adeiladodd ef, efe a dderbyn 1 Petr. 1.
wobr 7. 24. 12.

15 Os gwaith neb a losgir, efe a gaiff
gollod: eithr efe ei hun a fydd cadwedig;
etto felly, megis trwy dân.

16 Oni wyddoch chiwi mai teml Dduw 2 Pen. 6. 19.
ydych, a bod Ysryd Duw yn trigo yn- 2 Cor. 6. 16.
och? Eph. 2. 21,

17 Os + llygra neb deml Dduw, Duw a 22.
+ llygra hwnnw: canys sanctaidd yw teml Heb. 3. 6.
Dduw, yr hon ydych chiwi. 4 dderhu.

18 Na thwyllod neb ei hunan. Od oes 4 dderfetha.
neb yn eich mysg yn tybied ei fod ei hun 2 Dihar. 3.
yn ddoeth yn y byd hwn, bydded stol, fel 7. Efa. 5.
y byddo doeth. 21.

19 Canys doethineb y byd hwn fydd ffolineb gyd â Duw: o herwydd ysgniededig
 1 Job 5.13. yw, a Y mae efe yn dal y doethion yn eu
 1 Pl. 94.11. cyflwydtra.

20 A thrachefn, Y mae Arglwydd yn gwybod meddyliau'r doethion, mai oler ydynt.

21 Am hynny na orfoledded neb mewn dynion: canys pob peth fydd eiddoch chiwi:

22 Pa un hynnag ai Paul, ai Apolos, ai Cephas, ai'r byd, ai bywyd, ai angu, ai pethau presennol, ai pethau i ddylod; y
 1 Pen. 11.3. mae pob peth yn eiddoch chiwi.

2 Cor. 10.7. 23 A chwithau yn eiddo Crist; a
 Gal. 3. 29. Christ yn eiddo Duw.

PEN. IV.

1 Pa gyfrif a ddylid ei wneuthur o weinidogion. 7 Nad oes gennyf ni ddim a'r na's derbyniasom. 9 Bod yr apostolion yn ddrychau i'r byd, i'r angylion, ac i ddynion; 13 yn ysgubion, ac yn ffordd y byd: 15 ac er hynny eu bod yn dadau i ni yng Nghrist, 16 ac y dylem ni eu dilyn hwy.

59. **F**ELLY cyfrifed dyn nyni, megis a gweinidogion i Grist, a goruch-wylwyr ar ddiregled gaethau Duw.

2 Am ben hyn, yr ydys yn disgwyl mewn goruch-wylwyr, gael un yn fyddlon.

3 Eithr gennyf fi bychan iawn yw fy marnu gennyf chiwi, neu gan i farn dyn: ac nid wyf chwaith yn fy marnu fy hun.

4 Canys ni wn i ddim arnaf fy hun; ond yn hyn ni'm cyfiawrhawyd: eithyr

Arglwydd yw yr hwn fydd yn fy marnu.

5 Am hynny na fernych ddim cyn yr amser, hyd oni ddolo'r Arglwydd, yr hwn a oleua dd. gelion y tywyllwch, ac a eglura
 a Pl. 130.3. fwradau y calonau: ac yna y bydd e y
 a 143.2. glod i bob un gan Dduw.

6 A'r pethau hyn, frodyr, f mewn cyffo-

1 lybiaeth a fwriais i ataf fy hun, ac at A-

Rhuf. 2. 1. pòlos, o'ch achos chiwi: fel y gallech

ddysgu ynom ni, na fynier mwy nag fydd

Dat. 20.12. ysgniededig, fel na byddoch y naill dros

2 Cor. 10. y llall yn ymchwyllo yn erbyn arall.

7 Pwy fydd yn gwneuthur rhagor rhyng-

1 Pen. 1.12. ot ti ac arall? a pha beth fydd gennyf a'r

na's derbyniasit? ac os derbyniasit, pa-

1 Ioan 3.27. ham yr wyt ti yn gorfoleddu, megis pe

1 Dat. 3.17. bait heb dderbyn?

8 Yr ydych chiwi yr awrion wedi eich

Rhuf. 8.36. diwallu, a'r ydych chiwi yr awrion wedi

2 Cor. 4.11. eich cyfoethogi, chiwi a deyrnafafoch heb-

1 Heb. 10. ddom ni: ac o'ch Dduw nabaech yn teyrn-

afu, fel y caem ninnau deyrnafu gyd â chiwi.

9 Canys tybied yr wyf ddarod i Dduw

theatr. ein dangos ni yr apostolion diweddaf, i fel

1 Pen. 2.3. rhai wedi eu bwrw i angu: o blegid

1 Aet. 17. nyni a wnaethpwyd yn i ddrych i'r byd,

ac i'r angylion, ac i ddynion.

10 Yr ydym ni m yn ffyliaid er mwyn

2 Cor. 13. Crist, a chwithau yn ddoethion yng

1 Mat. 5.44. Nghrist; nyni yn weiniaid, a chwithau

2 Cor. 4.8. yn gryfion; chwydychi yn anrhyddedus,

a 11.23. a ninnau yn ddirmygus.

1 Aet. 23.2. 11 Hyd yr awrion yr ydym ni yn

1 Aet. 18.3. dwyn newyn a fyched, ac yr ydym ni yn

20.34. noethion, ac y yn cael cernodau, ac yn

1 Thef. 2.9. grwydradd;

2 Thef. 3.8. 12 A yr ydym yn llafurio, g'n weith-

1 Mat. 5.44. io a'n dwylaw ein hunain. 13 Pan y'n dif-

Luc 6.28. enwir, yr ydym yn bendithio: pan y'n

22.34. herlidir, yr ydym yn ei ddiodef;

1 Aet. 7.60. 13 Pan y'n cehir, yr ydym yn gweddio:

1 Galar. 3. fel ysgubion y byd y gwnaethpwyd ni,

45, 4 ffordd pob dym, hyd yn hyn.

14 Nid i'ch gwaradwyddo chiwi yr yd-
 wyf yn ysgniedig y pethau hyn; ond eich
 rhybuddio yr wyf i fel fy mliant anwyl. 1 Thef. 2.

15 Canys pe byddai i chiwi ddeng mil o 11.
 athrawon yng Nghrist, er hynny nid oes i
 chiwi oenmawr o dadau: canys "mysia" ch
 1 Aet. 18. cenhedlais chiwi yng Nghrist Iesu, trwy'r
 efengyl.

16 Am hynny yr wyf yn attolwg i chiwi, Phil. 10.
 a byddwch ddilynwyr i mi.

17 O blegid hyn yr anfonais atoch Di- 1 Pen. 1.1.
 motheus, a yr hwn yw fy anwyl fab, a 2 Thef. 3.

ffyddlawn yn yr Arglwydd, yr hwn a 9.
 ddwg ar gol chiwi fy ffydd i yng Nghrist, 1 Tim. 1.

megis yr wyf ym mhob maa yn atiraw- 2.
 iaethu ym mhob eglwys.

18 Ac y mae rhai wedi ymchwyllo, fel pe bawn i heb fod ar fedr dy fod atoch 2 Aet. 19.
 chiwi.

19 Eithr mi a ddeuaf atoch ar fyrder, 2 Aet. 18.
 os yr Arglwydd a'i myn; ac a fynnai 21.

wybod, nid ymadrodd y rhai fy wedi Rhuf. 15.
 chwyddo, ond eu gallu.

20 Canys b nid mewn ymadrodd y mae 32.
 teyrnas Dduw; eithr mewn gallu. 1 Pen. 2.4.

21 Beth a fyynnwch chiwi: a i dyfod o 1 Thef. 1.5.
 honof fi atoch chiwi â gwialen, ynte 2. 2 Cor. 10.

mewn cariad, ac yspryd addfwynder? a 13. 10.

PEN. V.

1 Bod y gwr godinebus 6 yn achos o gywilydd
 iddynt, yn hytrach nag o orfoledd. 7 Rhaid
 yw gwlanhau oddi wrth yr hen lesain.
 10 Y dylid cilio oddi wrth anfad ddraig-
 weithredwyr.

59. **M**AE'r gair yn hollol, fed yn eich
 plith chiwi odineb, a chyfryw odineb
 ag na enwir unwaith ym mysg Cenhedl- 1 Lef. 13.8.
 oedd; sef a cael o un wraig ei dad. Deut. 27.

2 Ac yr ydych chiwi wedi ymchwyllo, 20.
 ac ni alarafoch yn hytrach, fel y tyndid
 o'ch mysg chiwi y neb a wnaeth y weithred
 hon.

3 Canys myfi yn ddiau, b fel abennol yn b Col. 2.5.
 y corph, eto yn brefnoll yn yr yspryd,
 a fernaies eisoes, fel pe bawn brefnoll am
 yr hwn a wnaeth y peth hwn felly:

4 Yn enw ein Harglwydd Iesu Grist,
 pan ymgynhuloch ynghyd, a'm hyfpryd 1 Mat. 16.
 innau, c gyd â gallu ein Harglwydd Iesu 19.

Grist, a 18. 18.

5 Draddodi y cyfryw un i Satan, i Ioan 20.23.
 ddinystr y cnawd, fel y byddo'r yspryd 1 Tim. 1.

yn gadwedig yn nydd yr Arglwydd Iesu. 20.

6 Nid da eich gorfoledd chiwi. Oni 1 Iago 4.16.
 wyddoch chiwi fod i ychydig lesain yn le- 1 Gal. 5.9.

feinio'r holl does? 1 Efa. 53.7.

7 Am hynny certhwch allan yr hen le- 1 Ioan 1.29.
 sain, fel y byddoch does newydd, megis 1 Neu,

yr ydych ddilefeinlyd. Canys Crist ein laddwyd.

1 Aet. 17. 8 Am hynny b cadwn a wyl, i nid â y yr ym-

hen lesain, nac â lesain malais a drygioni; pryd.

9 Mi a' sgrifenas atoch mewn llythyr, 1 Deut. 16.

1 na chyd-ymgyfmygech â godinebwyr. 2 Cor. 6.

10 Ac nid yn hollol â godinebwyr y 14.

byd hwn, neu â'r cybyddion, neu â'r crib- 1 Eph. 5.11.

ddelwyr, neu ag eilun-addolwyr; o ble- 2 Thef. 3.

gell felly rhaid fyddai i chiwi fyned allan 14.

o'r byd. 1 Adn. 2.7.

11 Ond yn awr mi a' sgrifenas atoch, 1 Mat. 18.17.

na chyd-ymgyfmygech: os bydd neb

a enwir yn trawd yn odinebwr, neu yn Rhuf. 16.

gybudd, neu yn eilun-addolwr, neu yn 17.

ddifenwr neu yn feddw, neu yn grih- 2 Thef. 3.

ddelwyr; gyd â'r cyfryw ddynna chyd- 14.

swytta chwaith, 2 Ioan 19.

12 Canys beth fydd i mi a farhwyf? ar y rhai sy oddi allan? onid y rhai sy oddi mewn yr ydych chi yn eu barnu?
 13 Eithr y rhai sy oddi allan, Duw sy yn eu barnu. ^a Bwriwch chwithau ymaith y dyn drygonus hwnnw o'ch plith chwi.

PEN. VI.

1 Na ddylai'r Corinthiaid fimo eu brodyr, trwy fyned i'r gyfraith a hwynt; 6 yn enwedig ger bron y rhai digred. 9 Na chaiff y rhai anghyfiawon eiddo teyrnas Dduw. 15 Bod ein cyrph ni yn aelodau i'r Grist, 19 ac yn deulau i'r Yspryd Glân: 16, 17 ac am hynny na ddylid mô'n halogi.

59.

A Feiddiai neb o honoch, a chanddo fatter yn ei byn arall, ymgyfreithio o flaen y rhai anghyfiaw, ac nid o flaen y faint?

2 Oni wyddoch chi y barna a y faint y byd? ac os trwoch chi y bernir y byd, a Luc 22.30. ydych chi yn anaddas i farnu'r pethau Dat. 2.26. lleiaf?

3 Oni wyddoch chi y barnwn ni angylion? pa faint mwy y pethau a berthyn i'r bywyd hwn?

4 Gan hynny, od oes gennych farnedig-aethau am bethau a berthyn i'r bywyd hwn, dodwch ar y faingc y rhai gwaelaf yn yr eglwys.

5 Er cywilydd i chwi yr ydwyf yn dywedyd. Felly, onid oes yn eich plith cymaint ag un doeth, yr hwn a fedro farnu rhwng ei frodyr?

6 Ond bod brawd yn ymgyfreithio a brawd, a hynny ger bron y rhai digred.

7 Yr awrhon gan hynny y mae yn hollol ddiwyf yn eich plith, am eich bod yn ymgyfreithio a'ch gilydd. ^a Paham nad ydych chi yn hytrach yn dioddef cam? paham nad ydych chi yn hytrach mewn colled?

8 Eithr chwyliwch fydd yn gwneuthur cam, a cholled, a hynny i'r brodyr.

9 Oni wyddoch chi na chaiff y rhai anghyfiawon eiddo teyrnas Dduw? Na thwyllwch chi: ^a ni chaiff na god, heb wŷr, nac eilun-addolwŷr, na thorwŷr priodas, na mafweddwŷr, na gwryw-gydwŷr,

10 Na lladron, na chybyddion, na meddwon, na difenwŷr, na chribddeilwŷr, eiddo teyrnas Dduw.

11 A hyn yw rai o honoch chi: ^a eithr chiwi a olchwŷr; eithr chiwi a sancteiddiwyd; eithr chiwi a gyfiawnhawyd, yn enw yr Arglwydd Iesu, a thrwy Yspryd ein Duw ni.

12 Pob peth fydd gyfreithlon i mi, ond nid yw pob peth yn + llesau; pob peth fydd gyfreithlon i mi, eithr ni'm dygir i dan awdurdod can ddim.

13 Y bwydydd i'r bol, a'r bol i'r bwydydd: eithr Duw a ddinystria hwn a hwythau. A'r corph nid yw i odineb, ond i'r Arglwydd; a'r Arglwydd i'r corph.

14 Eithr Duw a gyfododd yr Arglwydd, ac a'n cyfyd ninnau trwy ei nerth ef.

15 Oni wyddoch chiw fod i eich cyrph yn aelodau i'r Grist? gan hynny a gymmeraf fi aelodau Crist, a'u gwneuthur yn aelodau putain? Na atto Duw.

16 Oni wyddoch chiw fod yr hwn fydd yn cydio a phuttain, yn un corph? canys m y ddau (medd ef) fyddant un cnawd.

17 Ond yr hwn a gyfylltir i'r Arglwydd, m yn yspryd yw.

18 Gochelwch odineb. Pob pechod a wnelodyn, oddi allan i'r gorph y mae; ond yr hwn fydd yn godinebu, fydd yn pechu yn erbyn ei gorph ei hun.

19 Oni wyddoch chiw fod eich corph o Pen. 3.16. yn deul i'r Yspryd Glân, fydd yn och, yr 2 Cor. 6.16. hwn yr ydych yn ei gael gan Dduw, ac o Pen. 7. nad ydych yn eiddoch eich hunain? 23.
 20 Canys e er gwerth y prynwyd chiw: Heb. 9. 12. gan hynny gogoneddwch Dduw yn eich corph, ac yn eich yspryd, y rhai fydd eiddo Duw.

PEN. VII.

1 Y mae efe yn crybwyll am briodas; 4 ac yn dangos mai rhwymedi yw yn erbyn godineb: 10 ac na ddylid dattod y cwlum hwnnw mewn ysgafder. 18, 20 Rhaid i bob dyn fod yn foddol i'w alwedigaeth. 25 Paham y dylid mawrthau gwryfodod: 35 ac ar ba achosion y gallwn ni briodi, neu beidio a phriodi.

A am y pethau yr ysgirfenafoch ataf: ^a Da i ddyn na chyffyrddai a 59. gwraig. Adn. 8, 26.

2 Ond rhag godineb, bydded i bob gwr ei wraig ei hun, a bydded i bob gwraig ei gwr ei hun.

3 Rhodded y gwr i'r wraig ddyledus ^b Ex. 21.10. cwyllys da; a'r un wedd y wraig i'r gwr.

4 Nid oes i'r wraig feddiant ar ei chorff i Petr. 3. 7. ei hun, ond i'r gwr; ac yr un ffynud, nid oes i'r gwr feddiant ar ei gorff ei hun, ond i'r wraig.

5 Na thwyllwch eich gilydd, oddi eithr o gyd-syniad dros amser, fel y galloch ym-Edrych ror i ymryd a gweddi: a deuwch dra-Ex. 19. 15. chefn ynghyd, rhag temtio o Satan chiw o i Sam. 21. herwydd eich anlladrwydd. 4, 5.

6 A hyn yr wyf yn ei ddwydded o ga-niattad, a nid o orchymyn. Adn. 12, 2 Cor. 8. 8.

7 Canys mi a fynnwch fod pob dyn i fel a 11. 17. fi fy hun: eithr y mae i bob un ei ddawn a 26. ei hun gan Dduw; i un fel hyn, ac i arall a 29. fel hyn.

8 Dywedyd yr wyf wrth y rhai heb a 19. briodi, a'r gwagedd gweddion, ^a Da 12. yw iddynt os arhosant iel fynnau. Pen. 12.11.

9 Eithr oni allant ymgadw, priodant: ^b Adn. 1, canys gwell yw priodi, nag ymlosgi. 26.

10 Ac i'r rhai a briodwyd yr ydwyf yn gorchymyn, ^a nid myfi chwaith, ond yr Arglwydd, ^a Nad ymadawo gwraig oddi wrth ei gwr:

11 Ac os ymedy hi, arhoed heb briodi, neu gymmoder hi i'r gwr: ac na ollynged y gwr ei wraig ymaith.

12 Ac wrth y lleill, dywedyd yr wyf fi, ^a nid yr Arglwydd, Os bydd i un brawd wraig ddigred, a hithau yn foddol i drigo gyd ag ef, na ollynged hi ymaith.

13 A'r wraig, yr hon y mae iddi wr digred, ac yntau yn foddol i drigo gyd â hi, na + wrthodod hi ef.

14 Canys y gwr digred a sancteiddir trwy y wraig, a'r wraig ddigred a sancteiddir trwy y gwr. Peangos, arian yn ddiau fyddai eich plant; eithr yn awr sanctaidd ydynt.

15 Eithr os yr anghredadyn a ymedy, ymadawed. Nid yw y brawd neu y chwaer gaeth yn y cyfryw bethau: eithr Duw a'n galwodd ni + i heddwech.

16 Canys beth a wyddost ti, wraig, ^a mewn gedwi di dy wr? a pheth a wyddost ti-thau, wr, a gedwi di dy wraig? ^a heddwech. i Petr. 3.1.

17 Ond megis y darfu i Dduw rannu i bob un, megis y darfu i'r Arglwydd alw pob un, felly rhodded. Ac fel hyn yr wyf yn ordeinio yn yr eglwys oll.

18 A alwyd neb wedi ei cnawedu? ^a nac o i Mac. 1. adgeifed ^a ddiarwaeddiad. A alwyd neb mewn diarwaeddiad? nac enwaeder arno.

Gal. 5. 6. 19. Enwaediad nid yw ddim, a dien-
waediad nid yw ddim, ond cadw gorchym-
nion Duw.

20. Pob un yn yr alwedigaeth y galwyd
ei, yn honno arhoded.

21. Ai yn was y'di alwyd? na fydded
gwaeth gennyf; etto os gelli gael bod yn
rhydd, mwy'nha hynny yn hytrach.

22. Canys yr hwn, ac ef yn was, a alw-
yd yn yr Arglwydd, gwr rhydd i'r Ar-
glwydd ydyw: a'r un ifunud yr hwn, ac
efe yn wr rhydd, a alwyd, gwas i'r Grif
yw.

Pen. 9. 21. 23. Er gwerth y'ch prypwyd; na fydd-
Gal. 5. 13. wch weision dynion.

Eph. 6. 6. 24. Yn yr hyn y galwyd pob un, frodyr,
1 Petr. 2. 16. yn hynny arhoded gyd a Duw.

Pen. 6. 20. 25. Eithr am wryfon, nid oes gennyf
1 Petr. 1. orchymyn yr Arglwydd: ond barn yr

18. 19. ydwyf yn ei roi, fel un a gafodd drugar-
edd gan yr Arglwydd i fod yn fyddlon.

Adn. 6. 26. Am hynny yr wyf yn tybied mai da
10. 40.

2 Cor. 8. 8. yw hyn, o herwydd yr anghenrhaid pre-
fennol, a mai da, meddaf, i ddyn fod felly.

Adn. 1. 8. 27. A wyt ti yn rhwyl yn wraig? na chais
dy ollwng yn rhydd. A wyt ti yn rhydd

oddi wrth wraig? na chais wraig.

28. Ac os priodi hefyd, ni phechaf: ac
os prioda gwryf, ni phechodd: er hynny

* Rhuf. 13. y cyfryw rai a gant flinder yn y cnawd:
eithr yr wyf yn eich arbed chiwi.

11. 29. A hyn yr ydwyf yn ei ddywedyd,
1 Petr. 4. 7. frodyr, am fod yr amfer yn fyr. Y mae

2 Petr. 3. 8. yn ol, fod o'r rhai fy a gwragedd iddynt,
9. megis pe byddent hebddynt;

30. A'r rhai a wylant, megis heb wylu;
a'r rhai a lawenbant, megis heb lawen-
hau; a'r rhai a brynant, megis heb feddu;

31. A'r rhai a arferant y byd hwn, megis
heb ei gam-arfer. Canys? y mae dull y
byd hwn yn myned heibio.

32. Eithr mi a fynwn i chiwi fod yn
ddiofal. Yr hwn fydd heb briodi, fydd

yn gofalu am bethau a'r Arglwydd, pa
wedd y boddolona'r Arglwydd:

33. Ond y neb a wreicaodd, fydd yn
gofalu am bethau'r byd, pa wedd y bodd-
lona ei wraig.

34. Y mae gwahaniaeth hefyd rhwng
gwraig a gwryf. Y mae yr hon fydd heb
briodi, yn gofalu am y pethau fydd yn

perthyn i'r Arglwydd, fel y byddo hi sancti-
aidd ynghorff ac yspyd: ac y mae yr hon
fydd wedi priodi, yn gofalu am bethau by-
dol, pa fodd y rhynga hi fodd i'w gwr.

35. A hyn yr ydwyf yn ei ddywedyd er
hesad i chiwi eich hunain; nid i ofod magl
i chiwi, eithr er mwyn gweddeidd-dra, a
dyfal llynu wrth yr Arglwydd yn ddiwahan.

36. Ond os yw neb yn tybied ei fod yn
anweddaidd tu ag at ei wryf, od â hi
dros flodeu ei hoedra, a bod yn rhaid
gwneuthur felly; gwnaed a fynno, nid
yw yn pechu: priodant.

37. Ond yr hwn fydd yn sefyll yn sicr yn
ei galon, ac yn afraid iddo, ac â meddiant
ganddo ar ei cwyllys ei hun, ac a roddodd
ei fryd ar hynny yn ei galon, ar gadw o
hono ei wryf; da y mae yn gwneuthur.

38. Ac am hynny, yr hwn fydd yn ei
rhoddi yn briod, fydd yn gwneuthur yn da;
ond yr hwn nid yw yn ei rhoddi yn
briod, fydd yn gwneuthur yn well.

* Rhuf. 7. 2. 39. Y mae gwraig yn rhwym wrth y
gyfraith, tra fyddo byw ei gwr: ond o
bydd marw ei gwr, y mae hi yn rhydd i
briodi y neb y fynno; yn unig yn yr
Arglwydd.

40. Eithr dedwyddach yw hi os crys hi
felly, a yn fy marn i: ac y'r ydwyf finnau
yn tybied fod Yspyd Duw gennyf.

PEN. VIII.

1. Bod iddynt ymgadu oddi wrth y brodydd
a offymmer i culynod. 3. 9. Na ddylem
ni gam-arferu ein rhyddid Cristionogaidd,
i rwyfiro ein brodyr: i eithr ffurwyo ein
gwybodaeth a chariad perffuith.

Eithr a am yr hyn a aberthwyd i eulyn-
od, ni a wyddom fod gan bawb o no-
nom^b wybodaeth. Gwybodaeth fydd yn
chwyddo, eithr cariad fydd yn adeiladu.

2. Eithr os yw neb yn tybied ei fod yn
gwybod dim, ni wryf etto ddim fel y
dylai wybod.

3. Ond os oes neb yn caru Duw, hwnnw
a adwaenir ganddo ef.

4. Am fwyta gan hynny o'r pethau a
aberthir i eulynod, ni a wyddom nad yw
eulun ddim yn y byd, ac nad oes un
Duw arall ond un.

5. Canys er bod rhai a elwir yn dduw-
iau, pa un bynnag ai yn y nef ai ar y
ddaear (megis y mae duwiau lawer, ac
arglwyddi lawer)

6. Eithr i ni nid oes ond un Duw, y Tad,
o'r hwn y mae pob peth, a ninnau a yn-
ddo ef; ac a un Arglwydd Iesu Grif,

trwy yr hwn y mae pob beti, a ninnau
trwyddo ef.

7. Ond nid yw yr wybodaeth hon gan
bawb: a canys rhai a chanddynt gyd-
wybod o'r eulun, hyd y pryd hyn, fydd
yn bwyta fel peti a aberthwyd i eulyn-
od; a'u cydwybod hwy, a hi yn wan, a
halogir.

8. Eithr nid yw bywyd yn ein gwneu-
thuri ni yn gymmeradwy gan Dduw: canys
nid ydym, os bwyttawn, yn a helaethach;
nac o ni's bwyttawn, yn a briannach.

9. Ond a edrychwch rhag mewn un
modd i'ch a rhyddid hwn fod yndram-
gwydd i'r rhai fy weiniaid.

10. Canys os gwel neid dydi fydd a gwy-
bodaeth gennyf, yn eistedd i fwyta yn
nheul yr eulynod, oni chadarnheir ei gyd-
wybod ef, ac yntau yn wan, i fwyta i'r
pethau a aberthwyd i eulynod;

11. Ac a ddifethir y brawd gwan i'rwy-
dy wybodaeth di, dros yr hwn y bu Grif
farw?

12. A chan bechu felly yn erbyn y brod-
yr, a churo eu gwan gydwybod hwy, yr
ydych chiwi yn pechu yn erbyn Crist.

13. O herwydd paham, a os yw bywyd
yn rhwyfiro fy mrawd, ni fwyttaf fi gig
fyth, rhag i mi rwyfiro fy mrawd.

PEN. IX.

1. Y mae efe yn dangos ei ryddid; 7 ac y dylai
y gweinidog fyw wrth yr efengyl: 15 etto
ddarfod iddo ef o'i quifod ymgadu, 18
rhag na'u gyrru hwy mewn traul, 22 na
bod yn achos o rwyfiro i-neb, mewn pethau
gyffredin. 24. Bod ein bywyd ni yn debyg
i yrfu.

ONID wyf fi yn apostol? onid wyf fi
yn rhydd? a oni welais i Iesu Grif
ein Harglwydd? a onid fy ngwaith i ydych
chiwi yn yr Arglwydd.

2. Onid wyf yn apostol i eraill, etto yr
wyf i chiwi: canys fel fy apostolaeth i
ydych chiwi yn yr Arglwydd.

3. Fy ymddiffyn i, i'r rhai a'm holant,
yw hyn;

4. Onid oes i ni awdurdod i fwyta ac i
yfed?

5. Onid

Adn. 25.
1 Thef. 4.
8.

59.
Act. 15.
20, 29.
Pen. 10. 19.
Rhuf. 14.
14, 22.
Rhuf. 14.
3, 10.
Gal. 6. 3.
1 Tim. 6. 4.
Gal. 4. 9.
Efa. 41.

24.
Pen. 10. 19.
Mal. 2. 10.
Eph. 4. 6.
Act. 17.
28.
Rhuf. 11.
36.
+ iddo ef.
Ioan 23.

13.
Pen. 12. 3.
Eph. 4. 5.
Phil. 2. 14.
Ioan 1. 3.
Col. 1. 16.
Heb. 1. 2.
+ ond.
Pen. 10.
28.

Rhuf. 14.
14, 23.
Rhuf. 14.
17.
+ well.
+ waeth.
Gal. 5. 13.
+ gallu.

Rhuf. 14.
13, 20.
Rhuf. 14.
15, 20.
Rhuf. 14.
21.

2 Cor. 11.
29.

59.
Act. 9. 3.
17.
22, 14, 18.
23, 11.
Pen. 15. 8.
Pen. 4. 15.
2 Cor. 3. 4.
12, 12.
Adn. 14.
1 Thef. 2. 6.

5 Onid oes i ni awdurdod i arwain o amgylch wraig a fyddai chwae, megis ag y Gal. 1.19. mae i'r apostolion eraill, ac i frodyr yr Mat. 8.14. Arglwydd, ac i Cephas?

2 Thef. 3. 6 Ai myfi yn unig a Barnabas, i nid oes gennym awdurdod i fod heb weithio?

Adn. 14. 7 Pwy fydd un amser i yn rhyfela ar ei draul ei hun? pwy fydd i yn plannu gwinllan, ac nid yw yn bwyttu o'i ffrwyth hi?

4. 1 Dihar. 27. neu pwy fydd i yn porthi praid, ac nid yw yn bwyttu o laeth y praid?

Pen. 3. 6, 7, 8. 8 Ai yn ol dyn yr wyf i yn dywedyd y pethau hyn? neu onid yw y ddeddf hefyd i Ioan 21. yn dywedyd hyn?

15. 9 Canys ygrifenedig yw yn neddf Mo-1 Petr 5. 2. fes, i Na chau fain yr ych fydd yn dyrnu.

1 Deut. 25. Ai dros ychen y mae Duw yn gofalu?

4. 10 Ynter ein mwyn ni yn hollol y mae 2 Tim. 2. yn dywedyd? canys er ein mwyn ni yr ygrifenydd, mai m mewn gobaith y dy-1 Rhuf. 15. lai'r arddwr aredig, a'r dyrnwr mewn gobaith, i fod yn gyfrannog o'i oibaith.

Gal. 6. 6. 11 " Os nyni a nauafom i chwi bethau Adn. 15. yfprydol, i'r mawr yw os nyni a fedwn 2 Cor. 11.9. eich pethau cnawdol?

12. 13. 12 Os yw eraill yn gyfrannogion o'r 2 Cor. 11. awdurdod hon arnoch; onid ydym ni yn hytrach? o Eithr nid arferafom ni yr aw-1 Num. 18. dardod hon: ond goddef yr ydym hobb 8, 20. peth, i fel na roddom ddim rhwystr i 1 Mat. 20. efengyl Grift.

10. 13 Oni wyddoch chwi fod y rhai fy yn Luc 10. 7. gwneuthur pethau cyflegredig, yn bwyttu 1 Gal. 6. 6. o'r cyfleg? a'r rhai fy yn gwaftaethu'r 1 Tim. 5. allor, yn gyd-gyfrannogion o'r allor?

17. 14 Felly hefyd i yr ordeiniodd yr Ar-1 Aet. 18. 3. glwydd, i'r rhai fy'n pregethu'r efengyl 20. 34. i'w wrth yr efengyl.

Pen 4. 12. 15 Eithr i'm nid arferais yr un o'r 1 Thef. 2.9. pethau hyn: ac nid ygrifenisais y pethau 2 Thef. 3.8. hyn, fel y gwnelid felly i mi: canys gwell 2 Cor. 11. yw i mi farw, na gwneuthur o neb fy ngorfoledd yn ofer.

10. 16 Canys os pregethaf yr efengyl, nid 1 Rhuf. 1. oes orfoledd i mi: canys i anghenraid a ofodwyd arnaf; a gwae fydd i mi, oni phregethaf yr efengyl.

17 Canys os gwnaf hyn o'm bodd, y mae i mi wob: ond os o'm hanfodd, 7 Pen. 4. 1. ymddiriedwyd i mi am y gorchwyl.

18 Pa wob fydd i mi gan hynny? Bod i mi, pan efangylwyf, olod efengyl Grift yn rhad, fel na cham-arferwyf fy awdurdod yn yr efengyl.

15. 19 Canys er fy mod yn rhydd oddi wrth 1 Petr 3. 1. bawb, mi a'm gwneuthum fy hun yn was 1 Aet. 16. 3. i bawb, i fel yr ynnillwn fwy.

20 Ac i mi a ymwneuthum i'r Iuddewon megis yn Iuddew, fel yr ynnillwn yr Iuddewon; i'r rhai dan y ddeddf, megis dan y ddeddf, fel yr ynnillwn y rhai fy dan y ddeddf;

12, 14. 21 I'r rhai diddeddf, megis diddeddf 1 Pen. 7.22. (a minnau heb fod yn ddideddf i Dduw, 1 Rhuf. 15. ond dan y ddeddf i Grift) fel yr ynnillwn y rhai diddeddf.

2 Cor. 11. 22 i Ymwneuthum i'r rhai gweinaiad megis yn wan, fel yr ynnillwn y gweinaiad: 1 Pen. 10. i mi a ymwneuthum yn bob peth i bawb, i fel y gallwn yn hollol gadw rhai.

1 Rhuf. 11. 22 A hyn yr wyf i yn ei wneuthur er mwyn yr efengyl, fel y'm gwneleu yn Pen. 7. 16. gyd-gyfrannog o honi.

Gal. 5. 7. 24 Oni wyddoch chwi fod y rhai fy yn Phil. 3. 14. rhedeg mewn gyrfa, i gyd yn rhedeg, ond 2 Tim. 4. 7. bod un yn derbyn y gamp? i felly rhed-Heb. 12. 1. wech, fel y caffoch afael.

25 Ac y mae pob un a'r fydd i yn ym-1 Eph. 6.12. drochu, yn ymgadw ym mhob peth: a 1 Tim. 6.12. hwynt-hwy yn wir, fel y derbymion gon-2 Tim. 2.5. ron lygredig; eithr nyni, i un anlygre-2 a 4. 7. dig.

26 Yr wyf i gan hynny felly yn rhedeg, 8. nid megis ar amcan; felly yr wyf yn ym-1 Iago 1. 12. drechu, nid fel un yn curo yr awyr.

27 Ond yr wyf i yn colpi fy nghorff, Dan. 2. 10. ac m yn ei ddwyn yn gaeth; rhag i mi a 3. 11. mewn un modd, wedi i mi bregethu i 1 Rhuf. 8. eraill, fod fy hun yn awghymmeradwy.

13. Col. 3. 5. 1 Rhuf. 6. 18, 19.

PEN. X.

1 Bod sacramentau'r Iuddewon 6 yn gyf-
edau i ni, 7 a'u cospedigathau hwy 11 yn
siamplau i ni. 14 Rhaid i ni ocheid gau-
ddurviaeth. 21 Na ddylem ni wneuthur
bawdd yr Arglwydd i ni fawdd cythraul-
iaid: 24 ac y dylem, mewn pethau cyf-
ed, ystyried ein brawd.

AC ni fynwn i chwi fod heb wybod, 59.
i frodyr, fod ein tadau i oll dan y
cwmmlwl, a'u myned i oll trwy'r mor;
2 A'u bedyddio hwy oll i Fofes, yn y
cwmmlwl, ac yn y mor;
3 A bwyttu o bawb o honynt yr un bwyd
i fprydol;
4 Ac yfed o bawb o honynt yr un ddi-
d yfprydol (canys hwy a yfasant o'r Graig
yfprydol a i oedd yn canlyn: a'r Graig
oedd Grift)
5 Eithr ni bu Dduw foddlon i'r rhan
fwyaf o honynt: canys cwympwyd hwynt
yn y diffaethwch.
6 A'r pethau hyn a wnaed yn siamplau
i ni, fel na chwenychem ddyrgioni, me-
gis ag i y chwennychafant hwy.
7 Ac na fyddwch cilun-addolwyr, me-
gis rhai o honynt hwy; fel y mae'n ygrif-
enedig, i Eisteddodd y bobl i fwyttu ac i
yfed, ac a gyfodafant i chwareu.
8 Ac na odinehwn, fel y godinebodd
i rhai o honynt hwy, ac y fysthiodd mewn
un dydd dair mil ar hugain.
9 Ac na themtiwn Grift, megis ag y
temtiodd i rhai o honynt hwy, ac a'u
distrywiwyd gan feirph.
10 Ac na twgnechwch, megis y grwg-
nachodd i rhai o honynt hwy, ac a'u
distrywiwyd gan y dnystrydd.
11 A'r pethau hyn oll a ddigwyddafant
yn siamplau iddynt hwy, ac a i'grifen-
wyd yn rhybudd i ninnau, o ar y rhai y
daeth terfynau yr oesoedd.
12 Am hynny, i yr hwn fydd yn tybied
ei fod yn sefyll, edryched na sythio.
13 Nid ymaffodd ynoch demtasiwn, ond
un dynol: eithr i ffriddlon yw Duw, i yr
hwn ni ad eich temtio uwch law yr hyn a
alloch; eithr a wna ynghyd a'r temtasiwn
ddiangfa hefyd, fel y galloch ei ddwyn.
14 O herwydd pahan, fy anwytyd,
i fflowch oddi wrth cilun-addoliath.
15 Dywedyd yr wyf fel wrth rai syn-
hwyrol: hwnych chwi beth yr wyf i yn
ei ddywedyd.
16 i Philol y fendith yr hon a fendigwn,
onid cymmun gwaed Crist ydyw? y bara
yr ydym yn ei dorri, onid cymmun corph
Crist yw?

2 Cor. 6. 17. i Ioan 5. 21. i Mat. 26. 26.

⁵ Rhuf. 12. 17 O blegid ^a nynt yn llawer ydym un bara, ac un corph: canys yr ydym ni oll Pen. 12. 27. yn gyfrannogion o'r un bara.

⁷ Rhuf. 4. 18 Edrychwech ar yr Israel yn ol y Gal. 6. 16. cnawd: ^a onid yw y rhai fy yn bwyta'r ^a Lef. 3. 3. ebyrth, yn gyfrannogion o'r allor?

^a 7. 15. 19 Beth gan hyuny yr ydwyf yn ei ddy-
^a Pen. 8. 4. wedyd? ^a bod yr eilun yn ddim, neu'r hyn a aberthwyd i eilun yn ddim?

^b Lef. 17. 7. yn eu ^b haberthu, i gythreuliaid y maent yn eu haberthu, ac nid i Dduw. Ni fynwn i chwi fod yn gyfrannogion a'r cythreuliaid.

^c 2 Cor. 6. 21 ^c Ni ellwch yfed o phiol yr Arglwydd, 15. ^a d phiol y cythreuliaid. Ni ellwch fod yn ^d Deut. 32. gyfrannogion o fwrdd yr Arglwydd, a bord y cythreuliaid.

^e Deut. 32. 22 Ai ^e gyrru'r Arglwydd i eiddigedd yr ydym? ^a ydym ni yn gryfach nag ef?

^f Ezech. 22. 23 ^f Pob peth fydd gyfreithlon i mi, eithr nid yw pob peth yn lesau: pob peth ^g Pen. 6. 12. fydd gyfreithlon i mi, eithr nid yw pob peth yn adeiladu.

^b Rhuf. 15. 24 ^b Na cheisied neb yr eiddo ei hun: ond pob un + yr eiddo arall.

^{Pen. 13. 5.} 25 Beth bynnag a werthir yn y gigfa, Phil. 2. 4. bwyttewch; heb ofyn dim er mwyn cydwybod.

⁺ fudd. 26 Canys i eiddo'r Arglwydd y ddaear, ⁱ Exod. 19. a'i chyflawnder.

^{5.} 27 Os bydd i neb o'r rhai digred eich gwahodd, ac os mynnawch fyned; ^k bwyttewch beth bynnag a rodder ger eich bron, heb ymofyn dim er mwyn cydwybod.

^a 50. 12. 28 Eithr os dywaid neb wrthyech, Peth wedi ei aberthu i eulynod yw hwn; na ^k Luc 10. 7. fwyttewch i er mwyn hwnnw yr hwn ⁱ Pen. 8. a'i mynagodd, ac er mwyn cydwybod: ^{10. 12.} ^m canys eiddo'r Arglwydd y ddaear, a'i ^m Adn. 26. chyflawnder.

^b Rhuf. 14. 29 Cydwybod meddaf, nid yr eiddod ti, ond yr eiddo arall: canys ^a paham y bernir fy rhyddid i gan gydwybod un arall?

⁺ ddiolch. ⁺ 1 Tim. 4. 30 Ac os wyf i trwy + ras yn cymmyrd cyfran, paham y'm ceblir ^a am y peth yr ⁺ Col. 3. 17. wyf yn rhaddi diolch am dano?

⁺ Rhuf. 14. 31 ⁺ Pa un bynnag gan hyuny ai bwyttia ai fydd, ai beth bynnag a yweloch, gwne- ⁺ Cor. 6. 3. wch bob peth er gogoniant i Dduw.

⁺ Gr. 32 ⁺ Byddwch ddiachos tramgwydd i'r Groegiaid. Iuddewon ac i'r t Cenhedloedd hefyd, ac ⁺ Rhuf. 15. i eglwys Dduw:

^{2.} 33 Megis ⁺ yr ydwyf finnau yn rhyngu hodd i bawb ym mhob peth; heb geisio fy llesad fy hun, ond llesad llaweroedd, fel y byddont hwy gadwedig.

PEN. XI.

¹ Y mae efe yn eu ceryddu hwy, ⁴ am fod eu gwyr yn y cynulleidfaoedd sanctaidd yn gweddio a pheth am eu pennau, ⁶ a'u gwarag-
edd yn bennoethion: 17. ac o raneu bod hwy yn gyffredinol yn cyfarfod, nid i'r gwell ond i'r gwaeth; 21. gan hysgu swpper yr Ar-
glwydd a'u gwledloedd eu hunain. 23. Yn ddiweddar, y mae efe yn eu gabo hwy yn eu hol, ac ordinhad cyntaf y swpper hwnnw.

59.

^a BYDDWCH ddilynwyf i mi, megis yr wyf finnau i Grist.

^a Pen. 4. 16. 2 Yr ydwyf yn eich canmol, frodyr, Eph. 5. 1. eich bod yn fy nghofio i ym mhob peth, Phil. 3. 17. ac yn dal y traddodiadau, fel y traddodais i Thef. 2. 9. i chwi.

² Thef. 3. 9. 3 Eithr mi a fynwn i chwi wybod, mai Eph. 5. ^a pen pob gwr yw Crist; a phen y wraig yw'r gwr; a ^a phen Crist yw Duw.

^c Ioan 14. 28. ^a Pen. 3. 23. a 15. 27, 28. Phil. 2. 7, 8, 9.

⁴ Pob gwr yn gweddio, neu yn prophwydo, a pheth am ei ben, fydd yn cywilyddio ei ben.

⁵ Eithr pob gwraig yn gweddio, neu yn prophwydo, yn bennoeth, fydd yn cywilyddio ei phen: canys yr un yw a phe byddai wedi ei heillio.

⁶ Canys os y wraig ni wisg am ei phen, cneifiaer hi hefyd: eithr os ^a brwnt i wraig ei chneifio, neu ei heillio, gwisged.

⁷ Canys gwr yn wir ni ddylai wisgo am ei ben, am ^a ei fod yn ddelw a gogoniant Duw: a'r wraig yw gogoniant y gwr.

⁸ Canys ^a nid yw y gwr o'r wraig; ond y wraig o'r gwr.

⁹ Ac ^a ni chrewyd y gwr er mwyn y wraig; eithr y wraig er mwyn y gwr.

¹⁰ Am hyuny y dylai y wraig fod gan- ddi + awdurdod ar ei phen, o herwydd yr yw, gor- anglyon.

¹¹ Er hyuny nid yw na'r gwr heb y wraig, na'r wraig heb y gwr, yn yr Ar- glwydd.

¹² Canys yr un wedd ag y mae y wraig i'r gwr. o'r gwr, felly y mae y gwr trwy'r wraig: a phob peth fydd o Dduw.

¹³ Bernwch ynoch eich hunain, ai hardd yw i wraig, weddio Duw yn bennoeth?

¹⁴ Onid yw naturiaeth ei hun yn eich dyfegu chwi, os gwallt-laes a fydd gwr, mai ammharch yw iddo?

¹⁵ Eithr os gwraig a fydd gwallt-laes, clod yw iddi: o blegid ei llacs-walk a ddodwyd yn orchudd iddi.

¹⁶ Od ^a oes neb a fyn fod yn ymryson- gar, nid oes genym ni gyfiyw ddefod, ^a na chian eglwyf Duw.

¹⁷ Eithr wrth + ddywedwyd hyn, nid yd- wyf yn eich canmol, eich bod yn dyiod + archymys- ynghyd, nid er gwell, ond er gwaeth.

¹⁸ Canys yn gyntaf, pan ddeloch ynghyd yn yr eglwys, ^a yr ydwyf yn clywed fod + amrafactlon yn eich mysg chwi; ac o ran yr wyf i yn credu.

¹⁹ Canys ^a rhaid yw bod hefyd heresiau yn eich mysg, ^a fel y byddo y rhai cym- meradwy yn eglur yn eich plith chwi.

²⁰ Pan fyddoch chi yn eich plith chwi, fyd ynghyd i'r un lle, + nid bwyttia swpper yr Arglwydd ydyw hyn.

²¹ Canys y mae pob un wrth fwyttia, yn cymmyrd ei swpper ei hun o'r blaen; ac un fydd a newyn arno, ac arall fydd yn + ni ellwch feddw.

²² Onid oes geunyeh dai i fwyttia ac i swpper yfed? ai dimnygu yr ydych chi eglwys yr Ar- Dduw, a ^a gwaradwyddo y rhai + nid oes glawdd- ganddynt? Pa beth a ddywedaf wrthyech? ^a Iago 2. 6. a ganmolaf fi chwi yn hyn? Nid wyf yn + ydynt eich canmol.

²³ Canys ^a myfi a dderbyniais gan yr Arglwydd yr hyn hefyd a draddodais i chi: chwi; ^a Bod i'r Arglwydd Iesu, y nos y 26. bradychwyd ef, cymmyrd bara:

²⁴ Ac wedi iddo ddiolch, efe a'i torrodd, ac a ddywedodd, Cymmyrdwch, bwyttewch: hwn yw fy nghorph, yr hwn a dorrir trofoc: gwnewch hyn er coffa am danaf.

²⁵ Yr un modd efe a gimmerodd y cwppan, wedi swpperu, gan ddywedw, Y cwppan hwn yw'r testament newydd yn fy ngwaed: gwnewch hyn, cynnifer gwaith bynnag yr yfoc, er coffa am danaf.

²⁶ Canys cynnifer gwaith bynnag y bwyttiaoch y bara hwn, ac yr yfoc y cwppan hwn, y dangofwch farwlaeth yr Arglwydd ^a oni ddeio.

* Num. 9. 27 Am hynny, pwr bynnaga fwytao'r
10. 13. bara hwn, neu a ylogwppan yr Arglwydd
Ioan 6. 51. yn annheilwng, euog fydd o gorph agwaed
63, 64. yr Arglwydd.
* 13. 27. 28 Eithr * holed dyn ef ei hun; ac felly
Pen. 10. 21. bwytaed o'r bara, ac yfed o'r cwppan.
* 2 Cor. 13. 29 Canys yr hwn fydd yn bwyta ac yn
12, 13. yfed yn annheilwng, fydd yn bwyta ac
Gal. 6. 4. yn yfed harnedigach iddo ei hun, am nad
yw yn iawn-farnu corph yr Arglwydd.
30 O blegid hyn y mae llawer yn woin-
iaid ac yn lleig, yn eich mysg, a llawer yn
huno.
* Pl. 32. 9. 31 Canys pe iawn-farnem ni ein hun-
* Pl. 94. ain, ni'n bernid.
32 Eithr pan y'n bernir, y'n ceryddir
Heb. 12. gan yr Arglwydd, fel na'n damner gyd â'r
5. 10. byd.

31 Am hynny, fy mrodyr, pan ddeloch
ynghyd i fwyta, arhofsich eich gilydd.
34 Eithr os bydd newyn ar neb, bwy-
taed gartref, fel na ddeloch ynghyd i
farnedigach. Ond y pethau eraill mi
a'u trefnaf pan ddelwyf.

PEN. XII.

1 Bod amryw doniau ysfrydol, 7 eithr y
swbl er llesad; 8 ac o ran hynny hwy a
gyfennir mewn amryw foddion. 12 Me-
gis y mae aelodau'r corph naturiol yn gwas-
anaethu bob un, 16 er harddwch i'w gi-
lydd, 22 er gwasanaeth 26 a chymorth
i'r corph: 27 felly yr un modd y dylem
ni wneuthur y naill er y llall, er mwyn
gorphen dirgel gorph Crist.

59.

EITHR am ysfrydol doniau, frodyr, ni
fynnwn i chwi fod heb wybod.

* Eph. 2. 2 Chwi a wyddoch * mai Ceshedloedd
11, 12. oeddych, yn eich arwain ymaith at yr eu-
* 1 Thef. 1. 9. lynod mudion, fel y'ch tyfysid.

3 Am hynny yr wyf yn hyfysu i chwi,
* Marc 1. 1 nad oes neb yn llefaru trwy Ysfryd Duw,
39. yn galw yr Iesu yn * ysgymgnbeth: ac
1 Ioan 4. 2. ni all neb ddywedyd y'r Arglwydd
3. Iesu, eithr trwy yr Ysfryd Glân.

* 1 Mathewia. 2 Ac dylem amryw doniau, eithr y'r
* 2 Cor. 3. 5. un Ysfryd.

* 5 Ac y mae amryw weinidogaethau,
y mae i'w
eithr yr un Arglwydd.

6 Ac y mae amryw weithrediaidau, ond
Arglwydd. y'r un yw Duw, y'r hwn fydd yn gweith-
Rhuf. 12. redi pob peth yn mhawb.

7 Eithr eglurhad yr Ysfryd a roddir i
Heb. 2. 4. bob un er llesad.

* 8 Canys i un, trwy yr Ysfryd, y rhoddir
Eph. 4. 4. ymadrodd doethineb; ac i arall, ymadrodd
6, 7, 8. gwybodaeth, trwy'r un Ysfryd;

9 Ac i arall b fydd, trwy'r un Ysfryd;
Eph. 4. 17. ac i arall i ddawn i iachau, trwy'r un
+ Neu, Duw yw Ysfryd;

10 Ac i arall, wneuthur gwyrthiau; ac
yr, &c. i arall, brophwyddiaeth; ac i arall, wa-
Eph. 1. 23. haniaeth ysfrydoedd; ac i arall, amryw
* Mat. 17. dafodau; ac i arall, gysythiad dafodau.

11 A'r holl bethau hyn y mae'r un a'r
Pen. 13. 2. unhiw Ysfryd yn eu gweithredu, i gan
* Marc 16. rannu i bob un o'r neilldu megis y mae
28. Lago 5. 14. yn ewyllyfio.

12 Canys a fel y mae'r corph yn un, ac
+ doniau. a fel y mae'r corph yn un, ac
* Act. 2. 4. iddo aelodau llawer, a holl aelodau'r un

13 Pen. 7. corph, cyd byddont llawer, ydynt un corph;
2 Cor. 10. felly y mae'r Crist hefyd.

14 O herwydd hyn y mae un Ysfryd y be-
13. * Ioan 3. 8. dyddiwyd ni oll yn un corph, a pa un
Heb. 2. 4.

* Rhuf. 12. 4. Eph. 4. 4. 16. * Gal. 3. 16.
* Rhuf. 6. 5. * Gal. 3. 28. Eph. 2. 13, 14, 16.

Col. 3. 11.

bynnag ai luddewon ai + Groegwyr, ai + Genhell-
caethion ai rhyddion; ac ni a ddodwyd oedd.
oll i un Ysfryd. * Ioan 6. 63.

14 Canys y corph nid yw un aelod, eithr
llawer.

15 Os dywaid y troed, Am nad wyflaw,
nid wyf o'r corph; ai am hynny nid yw
efe o'r corph?

16 As os dywaid y glust, Am nad wyf
lygad, nid wyf o'r corph; ai am hynny
nid yw hi o'r corph?

17 Pe yr holl gorph fyddai lygad, pa le y
byddai'r clywed? pe'r cwbl fyddai glyw-
ed, pa le y byddai'r aroglad?

18 Eithr yr awrhon Duw a ofododd yr
aelodau, bob un o honny yn yr corph, fel
yr ewyllysodd efe.

19 Canys pe baent oll un aelod, pa le y
byddai'r corph?

20 Ond yr awrhon llawer yw'r aelodau,
eithr un corph.

21 Ac ni all y llygad ddywedyd wrth
y llaw, Nid rhaid i mi wrthi; na'r pen
chwaith wrth y traed, Nid rhaid i mi
wrthych.

22 Eithr yn hytrach o lawer, yr aelodau
o'r corph y rhai a dybir eu bod yn wan-
naf, ydynt angenrheidiol.

23 A'r rhai a dybiwn ni eu bod yn am-
mharchedigach o'r corph, ynghylch y rhai
hynny y gosodwn ychwaneg o barch; ac
ymae'n haelodau anhadd yn cael ychwan-
eg o harddwch.

24 O blegid ein haelodau hardd ni nid
rhaid iddynt wrtho: eithr Duw a gyd-
dymherodd y corph, gan roddi parch ych-
waneg i'r hyn oedd ddifffgiol.

25 Fel na byddai + anghydfod yn y + fism.
corph; eithr bod i'r aelodau ofalu'r un
peth dros eu gilydd.

26 A pha un bynnag ai ddiodeff a wna
un aelod, y mae'r holl aelodau yn cyd-
ddiodeff; ai anrhydeddu a wneir un ael-
od, y mae'r holl aelodau yn cyd-lawen-
hau.

27 Eithr * chwychwi ydych gorph Crist,
ac aelodau o ran.

28 A'r rhai yn wir a ofododd Duw yn
yr eglwys; yn gynaf apostolion, y'n ail
prophwydi, yn drydydd athrawon, yna
gwyrtiau; wedi hynny doniau i iachau;
cynnorthwyau, llywodraethau, + rhyw-
iogethau dafodau.

29 Ai apostolion pawb? ai prophwydi
pawb? ai athrawon pawb? ai gwneu-
thurwyr gwyrthiau pawb?

30 A oes gan hawb doniau i iachau? a yw
yw pawb yn llefaru â thafodau? a yw
pawb yn cysseithu?

31 Eithr y deisyfwech y doniau goreu,
Ac etto yr wyf yn dangos i chwi ffordd y Pen. 14.
dra rhagorol. 1, 39.

PEN. XIII.

1 Nad yw'r doniau godiddecaf ddim heb
gariad. 4 Camoliaeth cariad perffaith,
13 a'i urdderchogogrwydd rhagor gobaith
a fydd.

PE llefarwn â thafodau dynion ac ang-
ylion, ac heb fod genyff gariad, yr
wyf fel efydd yn seinio, neu fymal yn
tingcian.

2 A phe byddai genyff + brophwydol-
iaeth, a gwybod o honof y dirgelion oll,
a phob gwybodaeth; a phe bai genyff yr
holl fydd, fel y gallwn symmudo my-
nyddoedd, ac heb genyff gariad, nid wyf
i ddim.

3 A phe byddai genyff + brophwydol-
iaeth, a gwybod o honof y dirgelion oll,
a phob gwybodaeth; a phe bai genyff yr
holl fydd, fel y gallwn symmudo my-
nyddoedd, ac heb genyff gariad, nid wyf
i ddim.

4 Ad
+ gal

Mat. 6. 3 A phe porthwn y tlodion â'm holl
1, 2. dda, a phe rhoddwn fy nghorph i'm llosgi,
ac heb gariad gennyf, nid yw ddim llesad
i mi.
Dihar. 10. 4 Y mae cariad yn hir-ymaros, yn
12. gymmwynafgar; cariad nid yw yn cynfi-
1 Petr 4. 8. gennu; nid yw cariad yn + ymfroftio, nid
+ anwada- yw yn ymchwyllo.
lu.
Pen. 10. 5 Nid yw yn gwneuthur yn anweddi-
aidd, e nid yw yn ceisio yr eiddo ei hun,
24. ni chythruddir, ni feddwl ddrwg.
Phil. 2. 4. 6 Nid yw lawen am anghyfiawnder,
Pf. 10. 3. ond e cyd-lawenhau y mae + â'r gwirion-
Rhuf. 1. 32. eidd;
2 Ioan 4. 7 Y mae yn ddiodes pob dim, yn credu
+ yn y. pob dim, yn gobeithio pob dim, yn ymaros
â phob dim.

8 Cariad byth ni chwymp ymaith: eithr
pa un bynnag ai prophwydoliaethau, hwy
a ballant; ai tafodau, hwy a beidiant; ai
gwybodaeth, hi a ddiflanna.

9 Canys o ran y gwyddom, ac o ran yr
ydyd yn prophwydo.

10 Eithr pan ddolo yr hyn fydd berffaith,
yna yr hyn fydd o ran a ddileir.

11 Pan oedwn fachgen, fel bachgen y
llefarwn, fel bachgen y deallwn, fel bach-
gen + y meddylwn: ond pan aethum yn
wr, mi a rois lleibio bethau bachgennaidd.

12 Canys h gweled yr ydyd yr awrhon
trwy ddrych, + mewn dammeg; ond yna,
Phil. 3. 12. wyneb yn wyneb: yn awr yr adwaen o
+ yn dy- ran; ond yna yr adnabyddaf megis y'm
rwyll. hadwaenir.

13 Yr awrhon y mae yn aros ffydd, go-
baith, cariad, y tri hyn; a'r mwyaf o'r
1 Ioan 3. 2. rhai hyn yw cariad.

PEN XIV.

1 Canmol prophwydoliaeth, 2, 3, 4 a'i ofod o
fuen llefaru â thafodau, 6 trwy gyfelyb-
rwydd oddi wrth offer cerdd: 12 rhaid yw
cyfeirio pob un o'r ddau tu ag at adeiladaeth,
22 megis tu ag at eu gwir a'u priodolw-
benod: 26 iatun-arfer pob un o'r ddau, 29
a'u cam-arfer. 34 Gwarafulon gwaragedd
i lefaru yn yr eglwys.

59. D LYNWCH gariad, a deifyfiwch
Pen. 12. ddoniau ysprydol; + ond yn hytrach
31. fel y prophwydych.

2 Canys yr hwn fydd e yn llefaru â tha-
fod dieithr, nid wrth ddyinion y mae yn
llefaru, ond wrth Dduw: canys nid oes
25, 29. neb yn + gwrando; er hynny yn yr yspryd
Act. 2. 4. y mae efe yn llefaru dirgeledigaethau.
2 Ioan 4. 3 Eithr yr hwn fydd yn prophwydo, fydd
+ deall. yn llefaru wrth ddyinion er adeiladaeth, a
chyngor, a chyfur.

4 Yr hwn fydd yn llefaru â thafod diei-
thr, fydd yn ei adeiladu ei hunain; eithr
yr hwn fydd yn prophwydo, fydd yn adeil-
adu'r eglwys.

5 Mi a fynwn pettych chwi oll yn lle-
faru â thafodau dieithr; ond yn hytrach
brophwydo o honoch: canys mwy yw yr
hwn fydd yn prophwydo, na'r hwn fydd
yn llefaru â thafodau; oddi eithr iddo ei
gyfieithu, fel y derbynio'r eglwys adeilad-
aeth.

6 Ac yr awrhon, frodyr, os deuaft at-
toch gan lefaru â thafodau, pa lesad a
wnaf i chwi, oni lefaraf wrthyh naill ai
trwy d weledigaeth, neu trwy wybodaeth,
neu trwy brophwydoliaeth, neu trwy ath-
rawiaeth?

7 Hefyd pethau difenaid wrth roddi sain,
pa un bynnag ai pibell ai telyn, oni rodd-
+ gaing. ant wahaniaeth yn y + sain, pa wedd y

gwybyddir y peth a genir ar y bibell, neu
ar y delyn?

8 Canys os yr udgorn a rydd sain auy-
nod, pwy a ymbarottoa i ryfel?

9 Felly chwithau, oni roddwch â'r tafod
ymadrodd deallus, pa wedd y gwybyddir
y peth a lefarir? canys chwi a fyddwch yn
llefaru wrth yr awyr.

10 Y mae cymmaint, ysgafydd, o ryw-
ogaethau lleisiau yn y byd, ac nid oes un
o bonynt yn aflafar.

11 Am hynny, oni wn i rym y llais,
myfi a fyddaf farbariad i'r hwn fydd yn
llefaru, a'r hwn fydd yn llefaru a fydd i
mi yn farbariad.

12 Felly chwithau, gan eich bod yn
awayddus i doniau + ysprydol, ceisiwch + ysprydau.
ragori tu ag at adeiladaeth yr eglwys.

13 O herwydd pahan yr hwn fydd yn
llefaru â thafod dieithr, gweddied ar iddo
allu cyfieithu.

14 Canys os gweddias â thafod dieithr,
y mae fy yspryd yn gweddio, ond y mae
fy neall yn ddiiffrwyth.

15 Beth gan hynny? Mi a weddias â'r
yspryd, ac a weddias â'r deall hefyd: e Pf. 47. 7.
canaf â'r yspryd, a chanaf â'r deall hefyd. Eph. 5. 19.

16 Canys os bendithi â'r yspryd, pa
weddi y dywaid yr hwn fydd yn cyflawni
lle'r + anghyfarwydd, Amen, ar dy ddo- + annysg-
diad diolch, gan na's gwyr beth yr awt edig.
yn ei ddywedyd?

17 Canys tydi yn ddau ydyd yn diolch
yn dda, ond y llall nid yw yn cael ei adeil-
adu.

18 Yr ydyd yn diolch i'm Duw, fy mod
i yn llefaru â thafodau yn fwy na chwi oll:

19 Ond yn yr eglwys gwell gennyf lefaru
pum gair trwy fy neall, fel y dygwyrfaill
hefyd, na'm myrddiwn o eiriau mewn tafod
dieithr.

20 O frodyr, na fyddwch fechgyn mewn
deall: eithr mewn drygioni byddwch blant;
ond mewn deall byddwch + berffaith. e Pf. 131. 2.
Mat. 11. 25.

21 Yn y ddeddi y mae yn ysgifenedig,
Rhuf. 16. e Trwy rai efroneithus, a thrwy wefufan
19. efronol, y lefaraf wrth y bobl hyn; ac
Eph. 4. 14. ni'm gwrandawant felly, medd yr Ar-
+ wfr. glwydd. e Efai. 28.

22 Am hynny tafodau ydynt arwydd,
nid i'r rhai fy yn credu, ond i'r rhai di-
gred: eithr prophwydoliaeth, nid i'r rhai
digred, ond i'r rhai fy yn credu.

23 Gan hynny os daw yr eglwys oll yng-
hyd i'r un lle, a lefaru o bawb â thafodau
dieithr, a dyfod o rai annysgedig neu ddi-
gred i mewn; oni ddywedant eich bod yn
ynfydu?

24 Eithr os prophwyda pawb, a dyfod o
un digred neu annysgedig i mewn, efe a
argyoeaddir gan bawb, a fernir gan bawb:

25 Ac felly y gwneir dirgelion ei galon
ef yn amlwg; ac felly gan fyrrthio ari wy-
neb, efe a addola Dduw, gan ddywedyd
fod Duw yn wir ynnoch.

26 Beth gan hynny, frodyr? pan ddel-
och ynghyd, y mae gan bob un o honoch
Pf. 8. 23. psalm, e y mae ganddo athrawiaeth, y mae Pen. 12.
ganddo dafodiaeth, y mae ganddo ddaigudd-
8, 9, 10. iad, y mae ganddo gyfieithiad. Gwneir Adn. 6.

27 Os llefara neb â thafod dieithr, gwneid
e bob yn ddau, neu o'r mwyaf bob yn dri,
a hynny ar gylich; a chyfieithied un.

28 Eithr oni bydd cyfieithydd, tawed yn
yr eglwys; eithr llefared wrtho ei hun, ac
wrth Dduw.

29 A llefared y prophwydi ddau neu dri, a barned y lleill.
 30 Ac os datguddir dim i un arall a fo yn eistedd yno, tawed y cyntaf.
 31 Canys chwi a ellwch oll brophwydo bob yn un fel y dygo pawb, ac y cyfurer pawb.
 32 Ac y mae yspriedd y prophwydi yn ddarostyngedig i'r prophwydi.
 33 Canys nid yw Daw awdur anghydfod, ond tangnefedd, a fel yn holl eglwyf i'r faint.
 34 Tawed eich gwagedd yn yr eglwyf; si: canys ni chamattawyd iddynt lefaru; ond bod yn ddarostyngedig, megis ag y Eph. 5. 23. mae i'r gylraith yn dywedyd.
 35 Ac os mynnant ddyfegu dian, ymosyn i Petr 3. 1. anta i'w gwyr gartref: o blegid anweddaidd i Gen. 3. 16. yw i'w ragedd lefaru yn yr eglwys.
 36 Ai oddi wrthych chwi yr aeth gair Duw allan? neu ai atoch chwi yn ung y daeth efe?
 37 Os ydyw neb yn tybied ei fod yn brophwyd, neu yn yspriedol, cydnabydded y pethau yr wyl yn eu hygricenu atoch, mai gorchymynion yr Arglwydd ydynt.
 38 Eithr od yw heb heb wybod, bydded heb wybod.
 39 Am hynny, brodyr, byddwch awyddus i brophwydo, ac na waharddwch lefaru a thafodau d'eiithr.
 40 Gwneir pob peth yn weddaidd, ac mewn trefn.

PEN. XV.

3 Wrth adgyfodiad Crist, 12 y mae efi yn pres y bydd rhaid i minnau adgyfodi, yn arbyn y rhai a wadant adgyfodiad y enwad.
 21 Ffrwyth 35 a dull yr adgyfodiad: 51 ac fel y newidur y rhai a gaffer yn ffrwy ar y dull diweddd.

59.

HEFYD y dywysf yn hyfysu i chwi, brodyr, yr efenyl a bregethais i chwi, i'r hon hefyd a dderhyniaf, ac yn yr hon yr ydych yn fyddi.
 2 Trwy'r hon i'ch cedwir hefyd, os ydych yn dal yn eich cof a pha rymadodd yr efangylais i chwi, oddi eithr a dardir i chwi greu yn ofer.

3 Canys a mi a draddodais i chwi ar y Pf. 22. 15, cyntaf yr hyn hefyd a dderhynais, farw o Grist dros ein pechodau ni, i yn ol yr Efa. 53. ysgythyrau;
 4 A'i gladdu, a'i gyfodi y trydydd dydd, Dan. 9. 26. yn ol yr ysgythyrau;
 Luc 24. 26. A'i weled ef gan Cephas, yna i gan i Petr 1. 11. y deuddeg.
 2. 24. 6 Wedi hynny y gwelwyd ef gan fwy na phum cant brodyr ar unwaith: o'r rhai y Efa. 53. 10. mae y rhan fwyaf yn aros hyd yr awrion; Hof. 6. 2. eithr rhai a hunafant.

7 Wedi hynny y gwelwyd ef gan Iago; yna i gan yr holl apostolion.
 8 Ac yn ddiwedddaf oll y gwelwyd ef gennyf finnau hefyd, megis gan un anrhyminig.
 9 Canys a myf yw'r lleiaf o'r apostolion, yr hwn nid wyf addas i'm galw yn apostol, am a mi erlid eglwys Dduw.
 10 Eithr a ffrwy ras Duw yr ydyf yr hyn ydyf: a ras ef, yr hwn a roddwyd i mi, ni bu yn ofer; ond a mi a lufais yn helaethach na hwynt oll: ac a nid myf chwaith, ond gras Duw yr hwn oedd gyd Pen. 9. 1. a mi.

11 A mi. Eph. 3. 8. Gal. 1. 13. 1 Tim. 1. 13. Eph. 3. 7, 8. 2 Cor. 11. 23. a 12. 11. 1 Mat. 10. 20. 2 Cor. 3. 5. Phil. 2. 13.

11 Am hynny, pa un bynnag ai myf ai hwynt-hwy, felly yr ydym yn pregethu, ac felly y credafoch chiwi.

12 Ac os pregethir Crist, ei gyfodi ef o feirw; pa fodd y dywaid rhai yn eich plith chiwi, nad des adgyfodiad y meirw?

13 Eithr onid oes adgyfodiad y meirw, ni chyfodwyd Crist chwaith.

14 Ac os Crist ni chyfodwyd, ofer yw i'w ein pregeth ni, ac ofer hefyd yw eich ffydd chwithau.

15 Fe a'n ceir hefyd yn gau-dystion i Dduw; canys a ni a dystiasom am Dduw, a ddarfod iddo gyfodi Crist; yr hwn ni's 24, 32. cyfododd efe, os y meirw ni chyfodir.

16 Canys os y meirw ni chyfodir, ni chyfodwyd Crist chwaith.

17 Ac os Crist ni chyfodwyd ofer yw eich ffydd chiwi; yr ydych etto yn eich pechodau.

18 Yna hefyd y cyfngollwyd y rhai a hunafant yng Nghrist.

19 Os yn y byd yma yn unig y gobeithiwn yng Nghrist, truanaf o'r holl ddynion ydym ni.

20 Eithr yn awr Crist a gyfodwyd oddi i'r wrth y meirw, ac a wnaed i yn flaen i'r ffirwyth y rhai a hunafant.

21 Canys a gan fod marwolaeth trwy ddydd, a trwy ddydd hefyd y mae adgyfodiad y meirw.

22 O blegid megis yn Adda y mae pawb yn meirw, felly hefyd yng Nghrist y byw- heir pawb.

23 Eithr pob un yn ei drefn ei hun: 25. y blaen-ffirwyth yw Crist; wedi hynny y rhai ydynt iddo Crist, yn ei ddyfodiad ef.

24 Yna y bydd y diwedd, wedi y rhoddo efe y deyrnas i Dduw a'r Tad; wedi iddo ddileu pob pendefigaeth, a phob awdurdod a nerth.

25 Canys rhaid iddo deyrnau a hyd oni osodo ei holl elynion dan ei draed.

26 A Y gelyn diwedddaf a ddynystir yw yr angen.

27 Canys efi a ddarostyngodd bob peth dan ei draed ef. Eithr pan yw yn dywedyd fod i'w bob peth wedi eu darostwng, amlwg yw mai oddi eithr yr hwn a ddarostyngodd bob peth iddo.

28 A phan ddarostynger pob peth iddo, yna a y Mab ei hun hefyd a ddarostynger i'r hwn a ddarostyngodd bob peth iddo ef, fel y byddo Duw oll yn oll.

29 Os angen, beth a wna y rhai a feddyddir dros y meirw, os y meirw ni chyfodir ddim? pahan ynte y bedyddir hwy dros y meirw?

30 A d phaham yr ydym niannau mewn eidd perygl bob awr?

31 Yr ydyf beunydd yn marw, a myn i'ch gortoledd yr hon tydd gennyf yng i lefaru Nghrist Iesu ein Harglwydd.

32 Os a yn ol dull dyn a'r ymledais ag dyn, anifeiliaid yn Ephesus, pa lesad fydd i mi, oni chyfodir y meirw? a hwyntawn ac yf-wn; canys y foru marw yr ydym.

33 Na tiwyller chiwi: a mae ymddidd-anion drwg yn llygru moelau da.

34 Destrowch yn gyfiawn, ac na phlechwch: canys nid oes gan rhai wybodaeth am Dduw. A Er cywilydd i chiwi yr wyf i yn dywedyd hyn.

35 Eithr fe a ddywaid rhyw un, i Pa fodd y cyfodir y meirw? ac a pha gorph y deuant?

- ^m Ioan 12. 36 Oh ynfyd, ^m y peth yr wyt ti yn ei hau, ni fywheir oni bydd efe marw.
24. 37 A'r peth yr wyt yn ei hau, nid y corph a fydd yr ydwynt yn ei hau, ond grynyn noeth, yfaglydd o wenith, neu o ryw rawn arall.
- 38 Eithr Duw fydd yn rhoddi iddo gorph fel y mynnodd efe, ac i bob hedyn ei gorph ei hun.
- 39 Mid yw pob cnawd unrhyw gnawd: eithr arall yw cnawd dynion, ac arall yw cnawd anifeiliaid, a chnarod arall fydd i bylgod, ac arall i adar.
- 40 Y mae hefyd gyrph nefol, a chyrrh daearol: ond arall yw gogoniant y rhai nefol, ac arall y rhai daearol.
- 41 Arall yw gogoniant yr haul, ac arall yw gogoniant y lloer, ac arall yw gogoniant y ser: canys y mae rhagor rhwng seren a seren mewn gogoniant.
- ^m Dan 12.3. 42 ^m Felly hefyd y mae adgyfodiad y meirw. ^o Efe a heuir mewn llygredigaeth, ^o Phil. 3. ac a gyfodir mewn anllygredigaeth:
20. 43 Efe a heuir mewn ammharch, ac a gylodir mewn gogoniant: efe a heuir mewn gwendid, ac a gyfodir mewn nerth: efe a heuir yn gorph anianol, ac a gyfodir yn gorph ysprydol.
- ^m Gen. 2. 44 Y mae corph anianol, ac y mae corph ysprydol.
- 7, 19. 45 Felly hefyd y mae yn ysgrifenedig, ^y dyn cyntaf Adda a wnaed yn enaid byw, ^o Rhuf. 5. a'r Adda diwedddaf yn yspryd yn bywhau.
14. 46 Eithr nid cyntaf yr ysprydol, ond yr anianol; ac wedi hynny yr ysprydol.
- ^m Ioan 3. 47 Y dyn cyntaf o'r ddaear yn ddaearol; yr ail dyn yr Arglwydd o'r nef.
- 13, 31. 48 Felly mae y daearol, felly y mae y rhai daearol hefyd; ac fel y mae y nefol, felly y mae y rhai nefol hefyd.
- ^m Gen. 5.3. 49 Ac ^m megis y dygafom ddelw y daearol, ^o Rhuf. 8. ni a ddygwn hefyd ddelw y nefol.
28. 50 Eithr hyn meddaf, ^o frodyr, na ddi-chon ^a cig a gwaed etifeddu teyrnas Dduw; a 4. 11. ac nad yw llygredigaeth yn etifeddu an-llygredigaeth.
- ^m Ioan 3. 2. 51 Wele, yr wyf yn dywedyd i chwi ddirgrych: ^a Ni hunwn ni oll, eithr ni a newidir oll mewn moment, ar darwiad llygad, wrth yr udgorn diweddaf.
- ^m Ioan 3. 52 Canys yr udgorn a gân, a'r meirw a Mat. 24. 17. gyfodir yn anllygredig, a ninnau a newidir.
- ^m 1 Thef. 4. 53 O herwydd rhaid i'r llygradwy hwn wigo anllygredigaeth, ac ^a i'r marwol ^o 2 Cor. 5. hwn wigo anfarwoldeb.
4. 54 A phan ddarffo i'r llygradwy hwn wigo anllygredigaeth, ac i'r marwol hwn wigo anfarwoldeb, yna y bydd yr ymad-rod a 'sgrifenydd, ^a Angen a lyngwyd Dat. 20. 14. mewn buddugoliaeth.
- ^m Hof. 13. 55 ^o O angen, pa le mae dy golyn? ^o ⁺ uffern, pa le mae dy fuddugoliaeth?
14. 56 Colyn angen yw pechod, a ^c grym y bedd, pechod yw'r gyfraith.
- ^m Rhuf. 5. 57 Ond i Dduw y byddo'r diolch, yr hwn fydd yn rhoddi i ni ^a fuddugoliaeth.
27. 58 Am hynny, fy mrodyr anwyl, bydd-wch fier, a diymmod, ⁺ a helaethion yng-waith yr Arglwydd yn wastadol; ⁺ a chwi yngwybod nad yw eich llafur chwi yn ofer yn yr Arglwydd.

PEN. XVI.

1 Y mae yn eu hannog i borthi angen y brodyr yn Jerusalem: 10 yn canmol Timotheus; 13 ac ar ol rhybuddion caredig, 16 yn di-weddu ei eipistol ag amryw anherchion.

HEFYD am ^a y gaeaf i'r faint; megis yr ordeiniais i eglwys Galatia, felly ^a Aet. 11. 59. gwnewch chwithau.

2 ^b Y dydd cyntaf o'r wythnos, pob un o honoch rhoddod heibio yn ei ymyl, gan dryfori, fel y llwyddodd Duw ef, fel na byddo cael pan ddelwyf fi.

3 A ^c phan ddelwyf, pa rai bynnag a ddangosoch eu bod yn gymmeradwy trwy lythrau, y rhai hynny a ddanfonaf i ddwyn eich ⁺ rhodd i Ierusalem.

4 Ac ⁺ os bydd y peth yn haeddu i minnau hefyd fyned, hwy a gânt fyned gyd â mi.

5 Eithr mi a ddewaf atoch, ⁺ gwedi yr elwyf trwy Facedonia (canys trwy Face-donia yr wyf yn myned)

6 Ac nid hwyrach yr arhofaf gyd â chwi, neu y gauafaf hefyd, fel y'm hebryngoch i ba le bynnag yr elwyf.

7 Canys nid oes i'm bryd eich gwled yn awr ar fy hynt; ond yr wyf yn gobeithio'r arhofaf ennwyd gyd â chwi, ^o os ceri-hada yr Arglwydd.

8 Eithr mi a arhofaf yn Ephesus hyd y Sulgwyn.

9 Canys ^a agorwyd i mi ddrws mawr a grymmus, ac y mae gwrthwynebwyr lawer.

10 Ac ^o os Timotheus a ddaw, edrych-wch ar ei fod yn ddiofn gyd â chwi: canys h gwaith yr Arglwydd y mae yn ei weithio, fel finnau.

11 Am hynny na ddiystyred neb ef; ond hebryngwch ef mewn heddwch, fel y delo ataf fi: canys yr wyf fi yn ei ddisg-wyl ef gyd â'r brodyr.

12 Ac am y brawd Apolos, mi a ymbi-liais lawer ag ef am ddyfod atoch chwi: gyd â'r brodyr: eithr er dim nid oedd ei ewylls ef i ddyfod yr awrhon; ond efe a ddaw pan gaffo amser cyffaddas.

13 Gwylwch, sefwech yn y fydd, ym-wrolwch, ymgryfhewch.

14 Gwneler eich holl bethau chwi mewn cariad.

15 Ond yr ydwyf yn attolwg i chwi, frodyr (chwi a adwaenoch dy Stephanas, mai ^a blaen-ffrwyf Achaia ydyw, ac iddynt ymosod i weinidogaeth y faint)

16 Fod o honoch chwithau yn ddarof-tyngedig i'r cyfryw, ac i bob un fydd yn cyd-weithio, ac yn llafurio.

17 Ac yr ydwyf yn llawen am ddyfodiad Stephanas, Efortunatus, ac Achaicus: canys eich diffyg chwi hwy a'i cyflawnafant: eich diffyg chwi hwy a'i cyflawnafant: canys hwy a esmwythafant ar fy yspryd i, a'r eiddoch chwithau: ^a cydna-byddwch gan hynny y cyfryw rai.

19 Y mae eglwys Asia yn eich annerch chwi. Y mae Acwila a Phiriscila, ^o gyd â'r eglwys fydd yn eu ty hwynt, yn eich an-nerch chwi yn yr Arglwydd yn ⁺ fynych.

20 Y mae'r brodyr oll yn eich annerch: Anherchwch eich gilydd â chufan sanct-eiddiol.

21 Yr annerch â'm llaw i Paul fy hun.

22 Od oes neb nid yw yn caru yr Ar-glwydd Iesu Grist, bydded anathema, Ma-ranatha.

23 Gras ein Harglwydd Iesu Grist a fyddo gyd â chwi.

24 Fy ferch innau a fo gyd â chwi oll yng Nghrist Iesu. Amen.

Yr eipistol cyntaf at y Corinthiaid a 'sgrifenydd o Philippi, gyd â Ste-phanas, a Efortunatus, ac Achaicus, a Thimotheus.

1 AIL EPISTOL PAUL YR APOSTOL, AT Y CORINTHIAID.

PEN. I.

3 Y mae'r apostol yn eu cyfuro hwy yn erbyn trallod, trwy'r diddanwch a'r ymwarda roisai Duw iddo ef, megis yn ei holl gyfyngderau, 8 felly yn enwedig yn ei bergyl diweddar yn Asia: 12 a changymmeryd tyfiolaeth o'i gydwylbod ei hun, a'r eiddynt hwythau, am ei ddidwyl ddull yn pregethu anghyfnawdrol awironedd yr efengyl, 15 y mae efe yn ei esgusodi ei hun na's daethai attynt; gan iddo wneuthur hynny nid o ysgafnder meddwol, eithr o'i dynwch tu ag attynt hwy.

Bl. yr
Argl.
60.

• Eph. 1. 1.
Phil. 1. 1.
Col. 1. 2.
• Eph. 1. 3.
1 Petr. 1. 3.

PAUL, apostol Iesu Grist, trwy ewyllys Duw, a'r brawd Timotheus, at eglwys Dduw yr hon fydd yng Nghorinthe, gyd â'r holl seintiau y rhai fy yn holl Asia.

2 A Gras fyddo i chwi, a thangnefedd oddi wrth Dduw ein Tad, a'r Arglwydd Iesu Grist.

3 Bendigedig fyddo Duw, a Thad ein Harglwydd ni Iesu Grist, Tad y trugareddau, a Duw pob diddanwch;

4 Yr hwn fydd yn ein diddanu ni yn ein holl orthrymder, fel y gallom ninnau ddiddanu y rhai fy mewn dim gorthrymder, trwy y diddanwch a'r hwn y'n diddenir ni ein hunain gan Dduw.

• Acl. 9. 4.
Pen. 4. 10.
Col. 1. 24.

5 O blegid fel y mae dioddefiadau Crist yn amlhau ynom ni; felly trwy Grist y mae ein diddanwch ni hefyd yn amlhau.

• Pen. 4.
35.

6 A pha un bynnag ai ein gorthrymma yr ydys, a er diddanwch a iachawdwriaeth i chwi y mae, yr hon a weithir trwy ymaros dan yr un dioddefiadau, y rhai yr ydym ninnau yn eu dioddef; ai ein diddanu yr ydys, er diddanwch a iachawdwriaeth i chwi y mae hynny.

7 Ac y mae ein gobaith yn sicr am danoch; gan i ni wybod, mai megis yr ydych yn gyfrannogion o'r dioddefiadau, felly y byddwch hefyd o'r diddanwch.

• Acl. 19.
23.
1 Cor. 15.
32.

8 Canys ni fynnem i chwi fod heb wybod, frodyr, am e cyfudd a ddaeth i ni yn Asia, bwyfo arnom yn ddirfawr uwch ben ein gallu, hyd onid oeddym yn amneucael byw hefyd.

• Jer. 17.
5. 7.

9 Eithr ni a gawfom ynom ein hunain a farn angen, i fel na byddai i ni ynddiried ynom ein hunain, ond yn Nuw, yr hwn fydd yn cyfodi'r meirw.

• Rhuf. 15.
30.
Phil. 1. 19.
Phile. 22.
• Pen. 4.
15.

10 Yr hwn a'n gwaredodd ni oddi wrth gyfryw ddirfawr angen, ac fy yn ein gwaredu; yn yr hwn yr ydym yn gobeithio y gwared ni hefyd rhag llawr.

• 1 Cor. 2.
• 13.

11 A chwithau hefyd yn cyd-weithio drosom mewn gweddi, fel, a'm y rhodd-iad a rodded i ni o herwydd llawer, y rhodder diolch gan lawer drosom.

12 Canys ein gorfoledd ni yw hyn; sef tyfiolaeth ein cydwylbod, mai mewn fymrwydd, a phurdeb duwiol, i nid mewn doethineb cnawdol, ond trwy ras Duw, yr ymddygalom yn y byd, ond yn hytrach tu ag atoch chwi.

• Pen. 5. 12.
• Phil. 2. 16.
a 4. 1.
1 Thef. 2. 19, 20.

13 Canys nid ydym yn ysgrifenu amgen bethau atoch, nag yr ydych yn eu darllain, neu yn eu cydnabod, ac yr wyf yn gobeithio a gydnabyddwch hyd y diwedd hefyd.

14 Megis y cydnabuoch ni o ran, k mai nym yw eich gorfoledd chwi, fel i chwithau yr eiddom ninnau hefyd yn nydd yr Arglwydd Iesu.

15 Ac yn yr hyder hwn yr oeddwn yn ewyllysio dyfod atoch o'r blaen, fel y caffech a ail ras;

• Rhuf. 1.

16 A myned heb eich llaw chwi i Facedonia, a dyfod drachefn o Facedonia atoch, a chael fy hebrwng gennych i Judea.

• 1 Cor. 16.

17 Gan hynny, pan oeddwn yn bwriadu hyn, a arferais i yigafnder? neu y pethau yr wyf yn eu bwriadu, ai yn ol y cnawd yr wyf yn eu bwriadu, fel y byddai gyd â mi, ie, ie, a nag e, nag e?

18 Eithr ffyddlon yw Duw, a'n hymad- rodd ni wrthy chwi ni bu ie, a nag e.

19 Canys Mab Duw, Iesu Grist, yr hwn a bregethwyd yn eich plith gennym ni, sef gennyf fi, a Silfanus, a Timotheus, nid yd- oedd ie, a nag e, eithr yaddo ef ie ydoedd.

20 O blegid holl addewidion Duw yn- ddo ef ydynt ie, ac ynddo ef amen, er gogoniant i Dduw trwom ni.

21 A'r hwn fydd yn ein cadarnhau ni gyd â chwi yng Nghrist, ac o'a'n hennein- iodd ni, yw Duw:

22 Yr hwn hefyd a'n feliodd, ac a roes a'ernes yr Yspryd yn ein calonau.

23 Ac i yr wyf fi yn galw Duw yn dyf ar fy enaid, mai er eich arbed chwi na ddaethum etto i Gorinthe.

24 Nid am e ein bod yn arglwyddiaethu ar eich ffydd chwi, ond yr ydym yn gyd- weithwyr i'ch llawenydd: o blegid i trwy ffydd yr ydych yn feffyll.

25 Yr hwn hefyd a'n feliodd, ac a roes a'ernes yr Yspryd yn ein calonau.

26 Nid am e ein bod yn arglwyddiaethu ar eich ffydd chwi, ond yr ydym yn gyd- weithwyr i'ch llawenydd: o blegid i trwy ffydd yr ydych yn feffyll.

27 Yr hwn hefyd a'n feliodd, ac a roes a'ernes yr Yspryd yn ein calonau.

28 Yr hwn hefyd a'n feliodd, ac a roes a'ernes yr Yspryd yn ein calonau.

29 Yr hwn hefyd a'n feliodd, ac a roes a'ernes yr Yspryd yn ein calonau.

30 Yr hwn hefyd a'n feliodd, ac a roes a'ernes yr Yspryd yn ein calonau.

31 Yr hwn hefyd a'n feliodd, ac a roes a'ernes yr Yspryd yn ein calonau.

32 Yr hwn hefyd a'n feliodd, ac a roes a'ernes yr Yspryd yn ein calonau.

33 Yr hwn hefyd a'n feliodd, ac a roes a'ernes yr Yspryd yn ein calonau.

34 Yr hwn hefyd a'n feliodd, ac a roes a'ernes yr Yspryd yn ein calonau.

35 Yr hwn hefyd a'n feliodd, ac a roes a'ernes yr Yspryd yn ein calonau.

36 Yr hwn hefyd a'n feliodd, ac a roes a'ernes yr Yspryd yn ein calonau.

37 Yr hwn hefyd a'n feliodd, ac a roes a'ernes yr Yspryd yn ein calonau.

38 Yr hwn hefyd a'n feliodd, ac a roes a'ernes yr Yspryd yn ein calonau.

39 Yr hwn hefyd a'n feliodd, ac a roes a'ernes yr Yspryd yn ein calonau.

40 Yr hwn hefyd a'n feliodd, ac a roes a'ernes yr Yspryd yn ein calonau.

41 Yr hwn hefyd a'n feliodd, ac a roes a'ernes yr Yspryd yn ein calonau.

42 Yr hwn hefyd a'n feliodd, ac a roes a'ernes yr Yspryd yn ein calonau.

43 Yr hwn hefyd a'n feliodd, ac a roes a'ernes yr Yspryd yn ein calonau.

44 Yr hwn hefyd a'n feliodd, ac a roes a'ernes yr Yspryd yn ein calonau.

45 Yr hwn hefyd a'n feliodd, ac a roes a'ernes yr Yspryd yn ein calonau.

46 Yr hwn hefyd a'n feliodd, ac a roes a'ernes yr Yspryd yn ein calonau.

47 Yr hwn hefyd a'n feliodd, ac a roes a'ernes yr Yspryd yn ein calonau.

48 Yr hwn hefyd a'n feliodd, ac a roes a'ernes yr Yspryd yn ein calonau.

49 Yr hwn hefyd a'n feliodd, ac a roes a'ernes yr Yspryd yn ein calonau.

50 Yr hwn hefyd a'n feliodd, ac a roes a'ernes yr Yspryd yn ein calonau.

51 Yr hwn hefyd a'n feliodd, ac a roes a'ernes yr Yspryd yn ein calonau.

52 Yr hwn hefyd a'n feliodd, ac a roes a'ernes yr Yspryd yn ein calonau.

53 Yr hwn hefyd a'n feliodd, ac a roes a'ernes yr Yspryd yn ein calonau.

11 Fel na'n fionner gan Satan: canys nid ydym heb wybod ei ddichellion ef.
 12 Eithr d'gwedi i mi ddyfod i Droas i bregethu cfengyl Grist, ac e wedi agoryd i mi ddrws gan yr Arglwydd,
 13 Ni chefais lonydd yn fy yspryd, am na chefais f' Ditus fy mrawd: eithr gan ganu yn iach iddynt, mi a aethum ymaith i Facedonia.
 14 Ond i Dduw y byddo'r diolch, yr hwn yn wastad fydd yn peri i ni oruchafiaeth yng Nghrist, ac fydd yn eglurhau s arogled ei wybodaeth trwm ni ym mhob lle.
 15 Canys per-awgl Crist ydym ni i Dduw, h yn y rhai cadwedig, ac yn y rhai colledig:
 16 I'r naill yr ydym yn arogl marwolaeth i farwolaeth; ac i'r lleill, yn arogl bywyd i fywyd: a k phwy fydd ddigonol i'r pethau hyn?
 17 Canys nid ydym ni, megis llawer, h yn + gwneuthur masnach o air Duw: eithr megis o burdeb, eithr megis o Dduw, yng-wydd Duw yr ydym yn llefaru + yng Nghrist.
 18 Can. 1. 3. h i Cor. 1. 18. i Luc 2. 34. Ioan 9. 39. i Petr 2. 7, 8. k Pen. 3. 5, 6. i Pen. 4. 2. i Thef. 2. 3, 5. + llygru gair Duw. + o Grist.

PEN. III.*

1 Rhag i'w gau-atrhaun hwy roi gwag-or-fudd i ei erbyn ef, y mae efe yn dangos fod fydd a doniau'r Corinthiaid yn canmol ei weinidogaeth ef yn ddigon helaeth: 6 ac ar hyn, trwy gyffelybrwydd rhwng gweinidogion y ddeddf a'r efengyl, 12 y mae efe yn profi fod ei weinidogaeth ef yn rhagori, o gymmaint ag y mae efengyl y bywyd, a rhyddid, yn fwy gogoneddus na chyfraith damnedigaeth.
 A dechreu yr ydym drachefn ein canmol ein hunain? ai rhaid i ni, megis i rai, wrth lythyrau canmoliaeth atoch chwi, neu rai canmoliaeth oddi wrthych chwi?
 2 Ein llythyr ni ydych chwi yn ysgri-fenedig yn ein calonnau, yr hwn a ddeallir ac a ddarllenir gan bob dyn:
 3 Gan fod yn eglur mai llythyr Crist ydych, wedi ei weini gennym ni, wedi ei fgrifenu nid ag ingc, ond ag Yspryd y Duw byw; nid e mewn llechau cerrig, eithr d' mewn llechau cnawdol y galon.
 4 A chyfryw hyder fydd gennym trwy Jer. 31. 33. Grist ar Dduw:
 5 Nid o herwydd ein bod yn ddigonol o honom ein hunain i feddwl dim megis o honom ein hunain; eithr f' ein digonedd ni fydd o Dduw.
 6 Yr hwn hefyd a'n gwnaeth ni s yn Phil. 2. 13. weinidogion cymmwys h y testament ne-s Pen. 5. 18. wydd; nid i'r llythyren, ond i'r yspryd: canys k y mae'r llythyren yn lladd, ond yr yspryd fydd yn byw hâu.
 7 Ac os bu gweinidogaeth angeu, mewn llythyrenau i wedi eu hargraphu ar gerrig, 27, 29. a mewn gogoniant, m fel na allai plant yr Israel edrych yn graff ar wyneb Moses, gan ogoniant ei wynebpryd, yr hwn ogoniant a ddilewyd;
 8 Pa fodd yn hytrach na bydd gweinidogaeth yr yspryd mewn gogoniant?
 9 Canys os bu gweinidogaeth damnedig-aeth yn ogoniant, mwy o lawer y mae m Exod. 34. gweinidogaeth a cyfiawnder yn rhagori mewn gogoniant.
 10 Canys hefyd ni ogoneddwyd yr hyn 17. a 3. 21. a ogoneddwyd yn y rhan hon, o herwydd y gogoniant tra rhagorol.
 11 O blegid os bu yr hyn a ddileid yn ogoneddus, mwy o lawer y bydd yr hyn fydd yn aros yn ogoneddus.

12 Am hynny gan fod gennym gyf-ryw obaith, o yr ydym yn arfer hyder o Eph. 6. 19. mawr. p Exod. 34. 33, 35. Rhuf. 10. 1. Gal. 3. 23. ddileid.
 14 Eithr f' dallwyd eu meddyliau f' Esai. 6. 10. hwynt: canys hyd y dydd heddyw y mae Rhuf. 11. 8. yr un gorchudd, wrth ddarllen yn yr hen Rhuf. 11. 23, 26. destament, yn aros heb ei ddatguddio; yr hwn yng Nghrist a ddileir. f' Esai. 25. 7. Pen. 4. 4, 6.
 15 Eithr hyd y dydd heddyw, pan ddar-llenir Moses, y mae'r gorchudd ar eu ca- lon hwynt. i Tim. 1. 11. i Cor. 13. 12. Rhuf. 8. 28. i Cor. 15. 49. Col. 3. 10. gan yr mewn drych, a newidir i'r unrhyw ddelw Argl. yr o ogoniant i ogoniant, megis + gan Yspryd Yspryd yr Arglwydd.
 16 Ond pan ymchwelo at yr Arglwydd, tynnir ymaith y gorchudd.
 17 Eithr yr Arglwydd yw'r Yspryd: a h lle mae Yspryd yr Arglwydd, yno y mae rhyddid.
 18 Eithr nyddi oll ag wyneb agored, yn edrych ar ogoniant yr Arglwydd + megis mewn drych, a newidir i'r unrhyw ddelw Argl. yr o ogoniant i ogoniant, megis + gan Yspryd Yspryd yr Arglwydd.

PEN. IV.

Y mae efe yn dangos arferu o hono ef bob math ar burdeb a diwydrwydd fyddolau, wrth bregethu'r efengyl; 7 a bod y blinderau a'r erlid yr oedd efe beunydd yn eu diaddef o achos yr efengyl, er moliant i allu Duw, 12 a llesad i'r efengyl, 16 a gogoniant trag-ywddol iddo yntau.
 A hynny gan fod i ni y weinidogaeth hon, a megis y cawfom drugaredd, nid ydym yn pallu;
 2 Eithr ni a ymwrthodafom â chuddiedig bethau b + cywilydd, heb rodio mewn cyf-ryddra, c na thrin gair Duw yn dwyll-odrus, eithr d' trwy eglurhau y gwirionedd e yr ydym yn ein canmol ein hun wrth bob cydwybod dynion yngolwg Duw.
 3 Ac os cuddiedig yw ein hefengyl ni, f yn y rhai colledig y mae yn guddiedig:
 4 Yn y rhai y s dallodd h duw y byd hwn feddyliau y rhai digred, fel na thywynnai iddynt lewyrch efengyl i gogoneddus Crist, k yr hwn yw delw Dduw.
 5 Canys nid ydym yn ein pregethu ein hunain, ond Crist Iesu yr Arglwydd; a ninnau yn weision i chwi er mwyn Iesu.
 6 Canys Duw, m yr hwn a orchymynodd i'r goleuni lewyrchu o dywyllwch, yw yr hwn a lewyrchodd yn ein calonnau, i roddi goleuni gwybodaeth gogoniant Duw, yn wyneb Iesu Grist.
 7 Eithr y mae gennym y trysor hwn mewn o llestri pridd, p fel y byddai godi-dowgrwydd y gallu o Dduw, ac nid o ho-nom ni.
 8 Ym mhob peth yr fym yn gyfuddiol, ond nid mewn ing; yr ydym mewn cyfyng-gyngor, ond nid yn ddiobaith;
 9 Yn cael ein herlid, ond heb ein llwyr-adael; q yn cael ein bwrw i lawr, eithr heb ein difetha;
 10 Gan gylch-arwain yn y corph bob amfer f farweiddiad yr Arglwydd Iesu, s fel yr eglurer hefyd fywyd Iesu yn ein corph ni.
 11 Canys t yr ydys yn ein rhoddi ni y rhai ydym yn fyw, yn wastad i farwolaeth 5-er mwyn Iesu, fel yr eglurer hefyd fywyd Iesu yn ein marwol gnawd ni.
 2 Tim. 2. 11, 12. i Petr. 4. 13. i Cor. 15. 31, 49.

^u Pen. 13. 12 Felly y mae anghu yn gweithio ynom
^{9.} ni, ac einioes yn och chiwithau.
² Rhuf. 1. 13 A chan fod gemym y un yspryd
^{12.} fydd, yn ol yr hyn a 'griferwyd, y Cred-
² Petr. 1. 1. ais, am hynny y llefarais; yr ydym nin-
⁷ Pl. 116. nau hefyd yn credu, ac am hynny yn lle-
^{10.} faru.
² Rhuf. 8. 14 Gan wybod y bydd i'r hwn a gy-
^{11.} fododd yr Arglwydd Iesu, ein cyfodi nin-
¹ Cor. 6. nau hefyd trwy Iesu, a'n gosod ger bron
^{14.} gyd â chwi.
² Pen. 1. 6. 15 Canys a pob peth fydd er eich mwyn
^{Col. 1. 24.} chwi, fel y byddo i ras wedi amlihu, trwy
² Tim. 2. ddioelchgarwch llaweroedd, ymhelaethu i
^{10.} ogoniant Duw.
² Pen. 1. 11. 16 Oherwydd pahan nid ydym yn pallu;
^{22.} eithr yn llygru ein dynn oddi allan, er hynny
^{22.} Eph. 3. y dyn oddi mewn a adnewyddir o ddydd
^{16.} Col. 3. i ddydd.
^{10.} 1 Petr. 17 Canys ein byr ysgafn gyfudd ni fydd
^{3-4.} yn odidog radorol yn gweithredu tragy-
² Rhuf. 8. wyddol bwys gogoniant i ni.
^{18.} 1 Petr. 18 Tra na byddom yn edrych ar y pethau
^{1. 6. a 5.} a welir, ond ar y pethau ni welir: canys y
^{10.} pethau a welir fy dros amfer, ond y pethau
 ni welir fy dragywyddol

PEN. V.

1 Ei fod ef mewn sicr o baith o'r gogoniant tra-
 gywyddol, 9 a disgwyl am dano, ac am y farn
 gyfiedinol, yn ymgnio i gadw cydwybod
 dda; 12 nid er mwyn ymffroddio yn hynny,
 14 eithr megis un wedi derbyn bywyd oddi
 wrth Grist, yn ceisio byw fel creadur ne-
 wydd i Grist yn unig, 18 a chymmodi ei aill
 â Duw yng Nghrist, trwy weinidogaeth y
 cymmod.

60. CANYS ni a wyddom os ein daearol
^a Job 4. 19. dy o'r babell hon a ddattodir, fod i ni
^{Pen. 4. 7.} adeilad gan Dduw, sef ty nid o waith llaw,
² Petr. 1. tragywyddol yn y nefoedd.
^{13.} 14. 2 Canys am hynny yr ydym yn ocheni-
² Rhuf. 8. eidio, gan ddeifysu cael ein harwisgo a'n
^{13.} ty fydd o'r nef:
^a Dat. 3. 18. 3 Os hefyd wedi ein gwisgo, nid yn
^a 16. 15. noethion y'n ceir.
^a o ber- 4 Canys ninnau hefyd y rhai ym yn y ba-
^{wydd nad.} bell hon ydym yn ocheneidio, yn llwythog:
¹ Cor. 15. 2 yn yr hyn nid ym yn chwennych ein di-
^{53.} 54. ofg, ond ein harwisgo, fel y llyngcer yr
^a Elai. 29. hyn fydd farwol gan fywyd.
^{23.} 5 A'r hwn a'n gweithnodd ni i hyn yma
^{Eph. 2. 10.} ym Duw, yr hwn hefyd a roddodd i ni
² Rhuf. 8. ternes yr Yspryd.
^{23.} 6 Am hynny yr ydym yn hyderus bob
^{Pen. 1. 22.} amfer, ac yn gwybod, tra'r ydym yn gar-
^{Eph. 1. 14.} trefol yn y corph, ein bod oddi cartref oddi
^a 4. 30. wrth yr Arglwydd:
^a wyl. 7 Canys wrth fydd yr ydym yn rhodio,
² Rhuf. ac nid wrth olwg.
^{8. 23.} 24. 8 Ond yr ydym yn hy, ac yn gweled
¹ Cor. 13. yn dda yn hyrhad fod oddi cartref o'r
^{12.} corph, a chartrefu gyd â'r Arglwydd.
^{Heb. 11. 1.} 9 Am hynny hefyd yr ydym yn ymori-
^a Phil. 1. 23. chestu, pa un bynnag ai gartref y byddom
^a ymgnio. ai oddi cartref, ein bod yn gymmeradwy
^a rhingu. ganddo ef.
^{bodd yn dila} 10 Canys rhaid i ni oll ymddangos ger
^{iddo ef.} bron brawdle Crist; fel y derbynio pob
² Rhuf. 14. un y pethau a wnaethpwyd yn y corph, yn
^{10.} ol yr hyn a wnaeth, pa un bynnag ai da ai
² Rhuf. 2. drwg.
^{6.} Gal. 6. 11 A ni gan hynny yn gwybod i ofn yr
^{7.} Eph. 6. Arglwydd, yr ydym yn periwadio dynion;
^{8.} Col. 3. 24, 25. Dat. 22. 12. 1 Job 31. 23. Judas 23.

am eithr i Dduw y'n gwnaed yn hyfys; ac
 yr ydwyf yn gobeithio ddarford ein gwne-
 ithur yn hyfys yn eich cydwybodau chwi-
 thau hefyd.
 12 Canys nid ydym yn ein canmol ein
 hunain drachefn wrthyfch, ond yn rhoddi
 i chwi achlysur gorfoledd o'n plegid ni, fel
 y caffoch beth i ateb yn erbyn y rhai fy
 yn gorfoleddu yn y golwg, ac nid yn y
 galon.
 13 Canys pa un bynnag ai amhlwyll-
 yr ydym, i Dduw yr ydym; ai yn ein pwyll
 yr ydym, i chwi yr ydym.
 14 Canys y mae caniad Crist yn ein cym-
 mell ni, gan farnu o honom hyn; os bu un
 farw dros bawb, yna meirw oedd pawb:
 15 Ac efe a fu farw dros bawb, fel na
 byddai i'r rhai byw fyw mwyach iddynt eu
 hunain, ond i'r hwn a fu farw drofnynt, ac
 a gyfodwyd.
 16 Am hynny nyni o hyn allan nid ad-
 waenom neb yn ol y cnawd: ac os buom
 hefyd yn adnabod Crist yn ol y cnawd, etto
 yn awr nid ydym yn ei adnabod ef mwy-
 ach.
 17 Gan hynny od oes neb y'ng Nghrist,
 y mae efe yn greadur newydd: yr hen
 bethau a aethant heibio; wele, gwnaeth-
 pwyd pob peth yn newydd.
 18 A phob peth fydd o Dduw, y'r hwn
 a'n cymmododd ni ag ef ei hun trwy Iesu
 Grist, ac a roddodd i ni weinidogaeth y
 cymmod;
 19 Sef, bod Duw yng Nghrist yn cym-
 modi y byd ag ef ei hun, heb gyfrif iddynt
 eu pechodau; ac wedi gosod ynom ni air y
 cymmod.
 20 Am hynny yr ydym ni a'n genhadau
 dros Grist, megis pe byddai Duw yn deifys
 amoch trwyddom ni: yr ydym yn erfyn dros
 Grist, Cymmoder chwi a Duw.
 21 Canys yr hwn nid adnabu bechod, a
 wnaeth efe yn bechod drofom ni; fel y'n
 gwneid ni yn gyfiawnder Duw ynddo ef.
 3. 13. 1 Petr. 2. 22, 24. 1 Ioan 3. 5. 2 Rhuf. 1. 17.

PEN. VI.

Darford iddo ei ddangos ei hun yn weinidog
 fyddlarwn i Grist, trwy ei ymghorion, 3 a
 diniweidrwydd ei fuchedd, 4 a'i ddiodeff-
 garwch mewn pob math ar gyfudd, ac am-
 mharch; er mwyn yr efengyl: 10 am yr hon
 y mae efe yn hyfach yn llefaru yn eu plith,
 am fod ei galon ef yn agored iddynt: 13 ac
 y mae efe yn disgwyl am y cyfryw euwyllyf-
 garwch drachefn oddi wrthynt hwy; 14 gan
 eu hannog i ochelyd cymdeithas ac oflendid
 eilun-addolwyr, a kwythau yn demlau y
 Duw byw.

A Ninnau, a gan gyd-weithio, ydym yn
 attolwg i chwi, na dderbyniach ras
 Duw yn ofer.
 2 (Canys y mae efe yn dywedyd, Mewn
 amfer cymmeradwy y'th wrandewais, ac yn
 mhib iachawdwriaeth y'th gynnorthwais:
 wele, yn awr yr amfer cymmeradwy; wele,
 yn awr ddydd yr iachawdwriaeth)
 3 Heb roddi dim achos traugwydd
 mewn dim, fel na feier ar y weinidogaeth:
 4 Eithr gan ein daugos ein hunain ym
 mhob peth fel gweinidogion Duw, mewn
 amynedd mawr, mewn cyfluddiau, mewn
 anghenion, mewn cyfyngderau,
 5 Mewn gwialennodau, mewn carchar-
 au, mewn terfysgau, mewn poenau, mewn
 gwyliadwriaethau, mewn ymptydiau,
 6 Mewn

^m Pen. 4. 2.
ⁿ Pen. 3. 10.
^o Pen. 1. 14.
^p Pen. 11.
^q Pen. 11.
^r Pen. 11.
^s Pen. 11.
^t Pen. 11.
^u Pen. 11.
^v Pen. 11.
^w Pen. 11.
^x Pen. 11.
^y Pen. 11.
^z Pen. 11.
^{aa} Pen. 11.
^{ab} Pen. 11.
^{ac} Pen. 11.
^{ad} Pen. 11.
^{ae} Pen. 11.
^{af} Pen. 11.
^{ag} Pen. 11.
^{ah} Pen. 11.
^{ai} Pen. 11.
^{aj} Pen. 11.
^{ak} Pen. 11.
^{al} Pen. 11.
^{am} Pen. 11.
^{an} Pen. 11.
^{ao} Pen. 11.
^{ap} Pen. 11.
^{aq} Pen. 11.
^{ar} Pen. 11.
^{as} Pen. 11.
^{at} Pen. 11.
^{au} Pen. 11.
^{av} Pen. 11.
^{aw} Pen. 11.
^{ax} Pen. 11.
^{ay} Pen. 11.
^{az} Pen. 11.
^{ba} Pen. 11.
^{bb} Pen. 11.
^{bc} Pen. 11.
^{bd} Pen. 11.
^{be} Pen. 11.
^{bf} Pen. 11.
^{bg} Pen. 11.
^{bh} Pen. 11.
^{bi} Pen. 11.
^{bj} Pen. 11.
^{bk} Pen. 11.
^{bl} Pen. 11.
^{bm} Pen. 11.
^{bn} Pen. 11.
^{bo} Pen. 11.
^{bp} Pen. 11.
^{bq} Pen. 11.
^{br} Pen. 11.
^{bs} Pen. 11.
^{bt} Pen. 11.
^{bu} Pen. 11.
^{bv} Pen. 11.
^{bw} Pen. 11.
^{bx} Pen. 11.
^{by} Pen. 11.
^{bz} Pen. 11.
^{ca} Pen. 11.
^{cb} Pen. 11.
^{cc} Pen. 11.
^{cd} Pen. 11.
^{ce} Pen. 11.
^{cf} Pen. 11.
^{cg} Pen. 11.
^{ch} Pen. 11.
^{ci} Pen. 11.
^{cj} Pen. 11.
^{ck} Pen. 11.
^{cl} Pen. 11.
^{cm} Pen. 11.
^{cn} Pen. 11.
^{co} Pen. 11.
^{cp} Pen. 11.
^{cq} Pen. 11.
^{cr} Pen. 11.
^{cs} Pen. 11.
^{ct} Pen. 11.
^{cu} Pen. 11.
^{cv} Pen. 11.
^{cw} Pen. 11.
^{cx} Pen. 11.
^{cy} Pen. 11.
^{cz} Pen. 11.
^{da} Pen. 11.
^{db} Pen. 11.
^{dc} Pen. 11.
^{dd} Pen. 11.
^{de} Pen. 11.
^{df} Pen. 11.
^{dg} Pen. 11.
^{dh} Pen. 11.
^{di} Pen. 11.
^{dj} Pen. 11.
^{dk} Pen. 11.
^{dl} Pen. 11.
^{dm} Pen. 11.
^{dn} Pen. 11.
^{do} Pen. 11.
^{dp} Pen. 11.
^{dq} Pen. 11.
^{dr} Pen. 11.
^{ds} Pen. 11.
^{dt} Pen. 11.
^{du} Pen. 11.
^{dv} Pen. 11.
^{dw} Pen. 11.
^{dx} Pen. 11.
^{dy} Pen. 11.
^{dz} Pen. 11.
^{ea} Pen. 11.
^{eb} Pen. 11.
^{ec} Pen. 11.
^{ed} Pen. 11.
^{ee} Pen. 11.
^{ef} Pen. 11.
^{eg} Pen. 11.
^{eh} Pen. 11.
^{ei} Pen. 11.
^{ej} Pen. 11.
^{ek} Pen. 11.
^{el} Pen. 11.
^{em} Pen. 11.
^{en} Pen. 11.
^{eo} Pen. 11.
^{ep} Pen. 11.
^{eq} Pen. 11.
^{er} Pen. 11.
^{es} Pen. 11.
^{et} Pen. 11.
^{eu} Pen. 11.
^{ev} Pen. 11.
^{ew} Pen. 11.
^{ex} Pen. 11.
^{ey} Pen. 11.
^{ez} Pen. 11.
^{fa} Pen. 11.
^{fb} Pen. 11.
^{fc} Pen. 11.
^{fd} Pen. 11.
^{fe} Pen. 11.
^{ff} Pen. 11.
^{fg} Pen. 11.
^{fh} Pen. 11.
^{fi} Pen. 11.
^{fj} Pen. 11.
^{fk} Pen. 11.
^{fl} Pen. 11.
^{fm} Pen. 11.
^{fn} Pen. 11.
^{fo} Pen. 11.
^{fp} Pen. 11.
^{fq} Pen. 11.
^{fr} Pen. 11.
^{fs} Pen. 11.
^{ft} Pen. 11.
^{fu} Pen. 11.
^{fv} Pen. 11.
^{fw} Pen. 11.
^{fx} Pen. 11.
^{fy} Pen. 11.
^{fz} Pen. 11.
^{ga} Pen. 11.
^{gb} Pen. 11.
^{gc} Pen. 11.
^{gd} Pen. 11.
^{ge} Pen. 11.
^{gf} Pen. 11.
^{gg} Pen. 11.
^{gh} Pen. 11.
^{gi} Pen. 11.
^{gj} Pen. 11.
^{gk} Pen. 11.
^{gl} Pen. 11.
^{gm} Pen. 11.
^{gn} Pen. 11.
^{go} Pen. 11.
^{gp} Pen. 11.
^{gq} Pen. 11.
^{gr} Pen. 11.
^{gs} Pen. 11.
^{gt} Pen. 11.
^{gu} Pen. 11.
^{gv} Pen. 11.
^{gw} Pen. 11.
^{gx} Pen. 11.
^{gy} Pen. 11.
^{gz} Pen. 11.
^{ha} Pen. 11.
^{hb} Pen. 11.
^{hc} Pen. 11.
^{hd} Pen. 11.
^{he} Pen. 11.
^{hf} Pen. 11.
^{hg} Pen. 11.
^{hh} Pen. 11.
^{hi} Pen. 11.
^{hj} Pen. 11.
^{hk} Pen. 11.
^{hl} Pen. 11.
^{hm} Pen. 11.
^{hn} Pen. 11.
^{ho} Pen. 11.
^{hp} Pen. 11.
^{hq} Pen. 11.
^{hr} Pen. 11.
^{hs} Pen. 11.
^{ht} Pen. 11.
^{hu} Pen. 11.
^{hv} Pen. 11.
^{hw} Pen. 11.
^{hx} Pen. 11.
^{hy} Pen. 11.
^{hz} Pen. 11.
^{ia} Pen. 11.
^{ib} Pen. 11.
^{ic} Pen. 11.
^{id} Pen. 11.
^{ie} Pen. 11.
^{if} Pen. 11.
^{ig} Pen. 11.
^{ih} Pen. 11.
ⁱⁱ Pen. 11.
^{ij} Pen. 11.
^{ik} Pen. 11.
^{il} Pen. 11.
^{im} Pen. 11.
ⁱⁿ Pen. 11.
^{io} Pen. 11.
^{ip} Pen. 11.
^{iq} Pen. 11.
^{ir} Pen. 11.
^{is} Pen. 11.
^{it} Pen. 11.
^{iu} Pen. 11.
^{iv} Pen. 11.
^{iw} Pen. 11.
^{ix} Pen. 11.
^{iy} Pen. 11.
^{iz} Pen. 11.
^{ja} Pen. 11.
^{jb} Pen. 11.
^{jc} Pen. 11.
^{jd} Pen. 11.
^{je} Pen. 11.
^{jf} Pen. 11.
^{jj} Pen. 11.
^{kg} Pen. 11.
^{kh} Pen. 11.
^{ki} Pen. 11.
^{kj} Pen. 11.
^{kl} Pen. 11.
^{km} Pen. 11.
^{kn} Pen. 11.
^{ko} Pen. 11.
^{kp} Pen. 11.
^{kq} Pen. 11.
^{kr} Pen. 11.
^{ks} Pen. 11.
^{kt} Pen. 11.
^{ku} Pen. 11.
^{kv} Pen. 11.
^{kw} Pen. 11.
^{kx} Pen. 11.
^{ky} Pen. 11.
^{kz} Pen. 11.
^{la} Pen. 11.
^{lb} Pen. 11.
^{lc} Pen. 11.
^{ld} Pen. 11.
^{le} Pen. 11.
^{lf} Pen. 11.
^{lg} Pen. 11.
^{lh} Pen. 11.
^{li} Pen. 11.
^{lj} Pen. 11.
^{lk} Pen. 11.
^{ll} Pen. 11.
^{lm} Pen. 11.
^{ln} Pen. 11.
^{lo} Pen. 11.
^{lp} Pen. 11.
^{lq} Pen. 11.
^{lr} Pen. 11.
^{ls} Pen. 11.
^{lt} Pen. 11.
^{lu} Pen. 11.
^{lv} Pen. 11.
^{lw} Pen. 11.
^{lx} Pen. 11.
^{ly} Pen. 11.
^{lz} Pen. 11.
^{ma} Pen. 11.
^{mb} Pen. 11.
^{mc} Pen. 11.
^{md} Pen. 11.
^{me} Pen. 11.
^{mf} Pen. 11.
^{mg} Pen. 11.
^{mh} Pen. 11.
^{mi} Pen. 11.
^{mj} Pen. 11.
^{mk} Pen. 11.
^{ml} Pen. 11.
^{mm} Pen. 11.
^{mn} Pen. 11.
^{mo} Pen. 11.
^{mp} Pen. 11.
^{mq} Pen. 11.
^{mr} Pen. 11.
^{ms} Pen. 11.
^{mt} Pen. 11.
^{mu} Pen. 11.
^{mv} Pen. 11.
^{mw} Pen. 11.
^{mx} Pen. 11.
^{my} Pen. 11.
^{mz} Pen. 11.
^{na} Pen. 11.
^{nb} Pen. 11.
^{nc} Pen. 11.
nd Pen. 11.
^{ne} Pen. 11.
^{nf} Pen. 11.
^{ng} Pen. 11.
^{nh} Pen. 11.
ⁿⁱ Pen. 11.
^{nj} Pen. 11.
^{nk} Pen. 11.
^{nl} Pen. 11.
^{nm} Pen. 11.
ⁿⁿ Pen. 11.
^{no} Pen. 11.
^{np} Pen. 11.
^{nq} Pen. 11.
^{nr} Pen. 11.
^{ns} Pen. 11.
^{nt} Pen. 11.
^{nu} Pen. 11.
^{nv} Pen. 11.
^{nw} Pen. 11.
^{nx} Pen. 11.
^{ny} Pen. 11.
^{nz} Pen. 11.
^{oa} Pen. 11.
^{ob} Pen. 11.
^{oc} Pen. 11.
^{od} Pen. 11.
^{oe} Pen. 11.
^{of} Pen. 11.
^{og} Pen. 11.
^{oh} Pen. 11.
^{oi} Pen. 11.
^{oj} Pen. 11.
^{ok} Pen. 11.
^{ol} Pen. 11.
^{om} Pen. 11.
^{on} Pen. 11.
^{oo} Pen. 11.
^{op} Pen. 11.
^{oq} Pen. 11.
^{or} Pen. 11.
^{os} Pen. 11.
^{ot} Pen. 11.
^{ou} Pen. 11.
^{ov} Pen. 11.
^{ow} Pen. 11.
^{ox} Pen. 11.
^{oy} Pen. 11.
^{oz} Pen. 11.
^{pa} Pen. 11.
^{pb} Pen. 11.
^{pc} Pen. 11.
^{pd} Pen. 11.
^{pe} Pen. 11.
^{pf} Pen. 11.
^{pg} Pen. 11.
^{ph} Pen. 11.
^{pi} Pen. 11.
^{pj} Pen. 11.
^{pk} Pen. 11.
^{pl} Pen. 11.
^{pm} Pen. 11.
^{pn} Pen. 11.
^{po} Pen. 11.
^{pp} Pen. 11.
^{pq} Pen. 11.
^{pr} Pen. 11.
^{ps} Pen. 11.
^{pt} Pen. 11.
^{pu} Pen. 11.
^{pv} Pen. 11.
^{pw} Pen. 11.
^{px} Pen. 11.
^{py} Pen. 11.
^{pz} Pen. 11.
^{qa} Pen. 11.
^{qb} Pen. 11.
^{qc} Pen. 11.
^{qd} Pen. 11.
^{qe} Pen. 11.
^{qf} Pen. 11.
^{qg} Pen. 11.
^{qh} Pen. 11.
^{qi} Pen. 11.
^{qj} Pen. 11.
^{qk} Pen. 11.
^{ql} Pen. 11.
^{qm} Pen. 11.
^{qn} Pen. 11.
^{qo} Pen. 11.
^{qp} Pen. 11.
^{qq} Pen. 11.
^{qr} Pen. 11.
^{qs} Pen. 11.
^{qt} Pen. 11.
^{qu} Pen. 11.
^{qv} Pen. 11.
^{qw} Pen. 11.
^{qx} Pen. 11.
^{qy} Pen. 11.
^{qz} Pen. 11.
^{ra} Pen. 11.
^{rb} Pen. 11.
^{rc} Pen. 11.
rd Pen. 11.
^{re} Pen. 11.
^{rf} Pen. 11.
^{rg} Pen. 11.
^{rh} Pen. 11.
^{ri} Pen. 11.
^{rj} Pen. 11.
^{rk} Pen. 11.
^{rl} Pen. 11.
^{rm} Pen. 11.
^{rn} Pen. 11.
^{ro} Pen. 11.
^{rp} Pen. 11.
^{rq} Pen. 11.
^{rr} Pen. 11.
^{rs} Pen. 11.
^{rt} Pen. 11.
^{ru} Pen. 11.
^{rv} Pen. 11.
^{rw} Pen. 11.
^{rx} Pen. 11.
^{ry} Pen. 11.
^{rz} Pen. 11.
^{sa} Pen. 11.
^{sb} Pen. 11.
^{sc} Pen. 11.
^{sd} Pen. 11.
^{se} Pen. 11.
^{sf} Pen. 11.
^{sg} Pen. 11.
^{sh} Pen. 11.
^{si} Pen. 11.
^{sj} Pen. 11.
^{sk} Pen. 11.
^{sl} Pen. 11.
sm Pen. 11.
^{sn} Pen. 11.
^{so} Pen. 11.
^{sp} Pen. 11.
^{sq} Pen. 11.
^{sr} Pen. 11.
^{ss} Pen. 11.
st Pen. 11.
^{su} Pen. 11.
^{sv} Pen. 11.
^{sw} Pen. 11.
^{sx} Pen. 11.
^{sy} Pen. 11.
^{sz} Pen. 11.
^{ta} Pen. 11.
^{tb} Pen. 11.
^{tc} Pen. 11.
^{td} Pen. 11.
^{te} Pen. 11.
^{tf} Pen. 11.
^{tg} Pen. 11.
th Pen. 11.
^{ti} Pen. 11.
^{tj} Pen. 11.
^{tk} Pen. 11.
^{tl} Pen. 11.
tm Pen. 11.
^{tn} Pen. 11.
^{to} Pen. 11.
^{tp} Pen. 11.
^{tq} Pen. 11.
^{tr} Pen. 11.
^{ts} Pen. 11.
^{tt} Pen. 11.
^{tu} Pen. 11.
^{tv} Pen. 11.
^{tw} Pen. 11.
^{tx} Pen. 11.
^{ty} Pen. 11.
^{tz} Pen. 11.
^{ua} Pen. 11.
^{ub} Pen. 11.
^{uc} Pen. 11.
^{ud} Pen. 11.
^{ue} Pen. 11.
^{uf} Pen. 11.
^{ug} Pen. 11.
^{uh} Pen. 11.
^{ui} Pen. 11.
^{uj} Pen. 11.
^{uk} Pen. 11.
^{ul} Pen. 11.
^{um} Pen. 11.
^{un} Pen. 11.
^{uo} Pen. 11.
^{up} Pen. 11.
^{uq} Pen. 11.
^{ur} Pen. 11.
^{us} Pen. 11.

6 Mewn purdeb, mewn gwybodaeth, mewn hir-ymaros, mewn tiriondeb yn yr Yspryd Glân, mewn cariad diragrith,
 7 Yngair y gwirionedd, yn ^snerth Duw, trwy ^harfau cyfiawnder ar ddehau ac ar alwy,
 8 Trwy barch ac ammharch, trwy angelod a chlod: megis twyllwyr, ac ^{er} hynny yn eirwir;
 9 Megis anadnabyddus, ac ^{er} hynny yn adnabyddus; ^k megis yn meirw, ac wele byw ydym; ^l megis wedi ein ceryddu, a heb ein lladd;
 10 Megis wedi ein tristâu, ond yn wastad yn llawen; megis yn dldion, ond yn cyfoethogi llawer; megis heb ddim genym, ond ^{etto} yn meddiannu pob peth.
 11 Ein geneu ni a agorwyd wrthych chwi, O Gorinthiaid, ^m ein calon ni a ehangwyd.
 12 Ni chyfyngwyd arnoch ynom ni, eithr ⁿcyfyngwyd arnoch yn eich ymyfgaroedd eich hunain.
 13 Ond am yr un tâl (^o yr ydwyf yn ^pdywedyd megis wrth ^{fy} mhlant) changer i Cor. 5. 9. chwithau hefyd.
 14 ^q Na iauer chwi yn anghymharus gyd â'r rhai digred: canys ^q pa gyfeillach fydd ^r rhwng cyfiawnder ac anghyfiawnder? Ecl. 13. 17. a pha gymmundeib: rhwng goleuni a thy-
 1 Cor. 10. wyllwch?
 15 A pha gyffondeb fydd rhwng Crist a Eph. 5. 11. Behai! neu pa ran fydd i gredadyn gyd ag anghredadyn?
 16 A pha gydfod fydd rhwng teml Dduw ac eulynod? canys ^t teml y Daw byw ydych chwi; fel y dywedodd Duw, ^u Mi a breswyliaf ynddynt, ac a rodiaf yn eu mysg, ac a fyddaf yn Dduw iddynt hwy, a hwy a fyddant yn bobl i mi.
 17 ^v O herwydd paham deuwch allan o'u canol hwy, ac ymddolwch, medd yr Arglwydd, ac na chyffyrddwch â dim aflan; ac mi a'ch derbyniaf chwi,
 18 ^w Ac a fyddaf yn Dad i chwi, a chwithau a fyddwch yn feibion ac yn ferched i mi, medd yr Arglwydd Holl-alluog.

PEN. VII.

1 Y mae efe yn mhellach yn eu hannog hwy i burdeb buchedd; 2 ac i ddwyn y cyfryau ewyllys da tu ag atto ef, ag yr oedd yntau yn ei ddwyn tu ag attynt hwy: 3 a rhag iddynt hwy feddwl ei fod ef yn ammau hynny, y mae efe yn dangos pa gyfwr a gymmerodd efe yn ei flinderau, pan fynegodd Titus y tristwch duwiol a weithiasai ei epistol cyntaf ef ynddynt hwy, 13 a'u caredigrwydd hwynt, a'u hufudd-dod tu ag at Ditus, megis y boithiasai efe o'r blaen am danynt hwy.

60.

Am hynny ^a gan fod gennym yr addewidion hyn, anwylyd, ymlanhâwn oddi wrth bob halogrwydd cnawd ac yspryd, gan berffeithio sancteiddrwydd yn ofn Duw.
 2 Derbyniwch ni. Ni wnaethom gam i neb; ni lygrasom neb; ^b nid yspeiliafom neb.
 3 Nid i'ch condemnio yr wyf yn dywedyd: canys ^c mi a ddwyedais o'r blaen eich bod chwi yn ein calonnau ni, i farw ac i fyw gyd â chwi.
 4 Y mae hyfder fy ymadrodd yn fawr wrthych. Y mae gennyf orfoledd mawr o'ch plegid chwi: ^d yr wyf yn llawn o ddiddan-

wch, yn dra-chyflawn o lawenydd yn ein ^d Phil. 2. holl orthrymder.
 5 Canys ^e wedi ein dyfod ni i Facedonia, Col. 1. 24. ni chafodd ein cnawd ni ddim llonydd; ^e Pen. 2. 13. eithr ym mhob peth cyfuddiedig fuom:
 6 oddi allan yr oedd ymladdau, oddi fewn ^f Deut. 32. ofnau.
 6 Eithr ^g Duw, yr hwn fydd yn diddanu ^g Pen. 1. 4. y rhai cyfuddiedig, a'n diddanodd ni wrth ^h dylfodiad Titus:
 7 Ac nid yn unig wrth ei ddyfodiad ef, ^h Edrych Pen. 2. 13. ond hefyd wrth y diddanwch â'r hwn y diddanwyd ef ynoch chwi, pan fynegodd efe i ni eich awydd-fryd chwi, eich galar chwi, eich zel tu ag ataf fi; fel y llawenheais i yn fwy.
 8 Canys er i mi eich tristâu chwi mewn llythyr, nid yw edifar gennyf, ⁱ er bod yn ⁱ Pen. 2. 4. edifar gennyf; canys yr wyf yn gweled dristâu o'r llythyr hwnnw chwi, er nad oedd ond dros amfer.
 9 Yn awr yr ydwyf yn llawen, nid am eich tristâu chwi, ond am eich tritân i edifeirwch: canys tritâu a wnaethoch ^j yn ^j ol dduwiol, fel na chaech golled mewn dim Duw. oddi wrthym ni.
 10 Canys duwiol dristwch fydd yn gweithio edifeirwch, er iachawdwriaeth ^k ni bydd ^k d'edifa. edifeirwch o honi: eithr tritwch y byd fydd yn gweithio angyd.
 11 Canys wele hyn yma, eich tristâu chwi ^l yn dduwiol, pa astudrwydd ei faint ^l yn ^l edifeirwch, ie, pa ymddiffyn, ie, ^m Duw. pa foriant, ie, pa ofn, ie, pa awydd-fryd, ie, pa zel, ie, pa ddial! Ym mhob peth y dangosaf eich bod yn bur yn y peth hwn.
 12 O herwydd paham, er yfgrifenu o honof attoch, ni ⁿ sgrifenisais o'i blegid ef a wnaethai y cam, nac o blegid yr hwn a gawfai gam, ond er mwyn bod yn eglur i chwi ein gofal drofdech ger bron Duw.
 13 Am hynny ny ni a ddiddanwyd yn eich diddanwch chwi: a mwy o lawer y buom lawen am lawenydd Titus; o blegid esmwythâu ar ei yspryd ef gennych chwi oll.
 14 O blegid os boithais ddim wrtho ef am dnooch, ni'm cywilyddiwyd: eithr megis y dywedafom wrthych bob dim mewn gwirionedd, felly hefyd gwirionedd oedd ein boit ni, yr hwn ^o fu wrth Ditus.
 15 Ac y mae ei amylgaroedd ef yn helaethach tu ag attoch, wrth gofio o hono eich ufudd-dod chwi oll, pa fodd trwy ofn ^p Pen. 1. 9. a dychryn y derbyniaf eich ef. ^p Phil. 2. 12.
 16 Am hynny llawen wyf, ^q am fod i ^q Thef. 3. 4. mi hyder arnoch ym mhob dim. ^q Phile. 8. 21.

PEN. VIII.

1 Y mae efe yn eu hannog hwynt i gyfrannu yn helaeth i'r saint dldion yn Ierusalem, trwy siampl y Macedoniaid; 7 trwy gamol eu parodrwydd hwy o'r blaen, 9 trwy siampl Crist, 14 a thrwy y llesâd ysprydol a ddhwo iddynt hwy o hynny: 16 gan ddangos iddynt burdeb ac ewyllysgarwch Titus, ac eraill o'r brodyr, y rhai, ar ei ddeffysiad, a'i annog, a'i orchymyn ef, a ddaethant attynt hwy yn burpasl ynghylch y peth hwn.
 YR ydym ni hefyd yn hyfysu i chwi, frodyr, y gras Duw a roddwyd yn eglwyf Macedonia;
 2 Ddarfod, mewn mawr brofiad cyfudd, i helaethrwydd eu llawenydd hwy, ^a a'u ^a Marc 12. dwfn dldi, ymhelaethu i gyfoeth eu ^a hae- ^a 44. loni hwy. ^a Syml-rawydd.

3 O blegid yn ol eu gallu (yr wyf fi yn dyf) ac uwch law eu gallu, yr oeddnyt yn ewyllyfgar o honynt eu hunain;

4 Gan ddeifyfu arnom trwy lawer o ymbil, ar dderbyn o honom ni y rhodd, a chymdeithas gweinidogaeth y faint.

5 A hyn a wnaethant, nid fel yr oeddym ni yn gobeithio, ond hwy a'u rhoddant eu hunain yn gyntaf i'r Arglwydd, ac i 1 Cor. 16. 1. ninnau trwy ewyllys Duw:

6 Fel y dymunafom ni ar Ditus, megis y dechreuafai efe o'r blaen, felly helyd orphen o' hono i yn eich plith chwi y gras hwn hefyd.

7 Eithr fel e yr ydych ym mhob peth yn helaeth, mewn ffydd, a gair, a gwybod-aeth, a phob aistudrwydd, ac yn eich cariad tu ag atom ni? edrychwch ar fod o honoch yn y gras hwn hefyd yn eheleath.

8 Nid trwy orchymyn yr ydwyf yn dywedyd, ond o blegid diwydrwydd rhai eraill, a chan brofi gwirionedd eich cariad chwi.

9 Canys chwi a adwaenoch ras ein Harglwydd Iesu Crist, iddo ef, ac yntau yn gyfoethog, fyned er eich mwyn chwi yn dlawd, fel y cyfoethogid chwi trwy ei dlddi ef.

10 Ac y'r ydwyf yn rhoddi cyngor yn hyn: canys i hyn fy dda i chwi, y rhai a rag-ddechreuafoch, nid yn unig wneuthur, ond hefyd e ewyllyfio er y llynedd.

11 Ac yn awr gorphenwch wneuthur i hefyd; fel megis ag yr oedd y parodrwydd i ewyllyfio, felly y byddo i gwblhau hefyd o'r hyn fydd genych.

12 Canys hys bydd parodrwydd meddwl o'r blaen, o' ol yr hyn fydd gan un, y mae yn gymmeradwy, nid yn ol yr hyn nid oes ganddo.

13 Ac nid fel y byddai esmwythdra i eraill, a chyffudd i chwithau;

14 Eithr o gymhwysfara: y pryd hwn bydded eich helaethrwydd chwi yn diwallu eu diffyg hwy, fel y byddo eu helaethrwydd hwythau yn diwallu eich diffyg chwithau; fel y byddo cymhwysfara:

15 Megis y mae yn ygrifenedig, i Yr hwn a gysglodd lawer, nid oedd ganddo i weddill; ac a gysglodd ychydig, nid oedd i anno eifau.

16 Eithr i Dduw y byddo'r diolch, yr hwn a roddodd yr un diwydrwydd iroloch ynghalon Titus.

17 O blegid yn wir efe a dderbyniodd y dymuniad: a chan fod yn fwy diwyd, a aeth atoch o'i wirfodd ei hun.

18 Ni a anfonafom hefyd gyd ag ef y brawd, yr hwn y mae ei glod yn yr eifengyl trwy'r holl eglwysf:

19 (Ac nid hynny yn unig, eithr hefyd a ddewiswyd gan yr eglwysf i gyd-ymdaith â ni â'r i gras hwn, yr hwn a wafanacthir gennym er gogoniant i'r Arglwydd ei hun, ac i amlygu parodrwydd eich meddw chwi)

20 Gan ochelyd hyn, rhag i neb feio arnom yn yr helaethrwydd yma, yr hwn a wafanacthir gennym:

21 Y rhai ydym yn rhag-ddarpar pethau onest, nid yn unig yngolwg yr Arglwydd, ond hefyd yngolwg dynion.

22 Ac ni a anfonafom gyd â hwynt ein brawd, yr hwn a brofasom mewn llawer o bethau, lawer gwaith, ei fod ef yn ddyfal, ac yn awr yn ddyfalach o lawer, am y mawr ymddiried y fydd i gennyf ynoch.

23 Os gogoniant Ditus, fy nghydymmaith yw, a chyd-weithydd tu ag atoch chwi; neu am ein brodyr, cenhadau yr eglwysf ydynt, a gogoniant Crist.

24 Am hynny dangoswch iddynt hwy hyfpyfrwydd o'ch cariad, ac o'n hof ninnau am danoch chwi, yngolwg yr eglwysf.

PEN. IX.

1 Y mae efe yn dangos yr achos paham y danfonasai efe Ditus a'i frodyr o'r blaen, er ei fod yn gwybod eu parodrwydd hwy: 6 ac y mae efe yn eu cynhyrfu hwy i roddi elusen yn helaeth; gan fod hyn megis math ar hauad had, 10 yr hwn a ddwg iddynt gymyrrch, 13 ac a bair aberth mawr o foliant i Dduw.

CANYS tu ag at am y weinidogaeth i'r faint, afraid yw i mi i'grifenu atoch.

2 O herwydd mi a adwaen barodrwydd eich meddwl chwi, yr hwn yr ydwyf yn ei fofio wrth y Macedoniaid am danoch chwi, fod Achaia wedi ymbarottoi er y llynedd; a'r zel a ddaeth oddi wrthych chwi a annogodd lawer iawn.

3 A mi a ddanfonais y brodyr, fel na byddo ein bost ni am danoch chwi yn ofer yn y rhan hon; fel, megis y dwedais, y byddoch wedi ymbarottoi:

4 Rhag, os y Macedoniaid a ddeuant gyd â mi, a'ch cael chwi yn ammharod, bod i ni (ni ddywedaf, chwi) gael cywilydd yn y fof hyderus yma.

5 Mi a dybiais gan hynny yn angenrheidiol attolygu i'r brodyr, ar iddynt ddyfod o'r blaen atoch, a rhag-ddarparu eich i bendith chwi yr hon a fynegwyd; fel y byddo parod megis bendith, ac nid megis o gyhydd-dra.

6 A hyn yr wyf yn ei ddywedyd, e Yr negrwyd hwn fydd yn hau i yn brin, a fed hefyd o'r blaen yn brin; a'r hwn fydd yn hau i yn gymmaint helaeth, a fed hefyd yn helaeth.

7 Pob un megis y mae yn rhag-arfaethu e Dihar. 11. yn ei galon, felly rhoddod; i nid i yn athrist, 24. a 22. 9. neu i trwy gymmell: canys e rhoddwr Gal. 6. 7, 9. llawen y mae Duw yn ei garu.

8 Ac y mae Duw yn abl i beri i bob gras iach. fod yn helaeth tu ag atoch chwi; fel y bydd â hyddoch chwi ym mhob peth, bob amfer, bendithion. a chennych bob digonoldeb yn helaeth i Deut. 15. bob gweithred dda: 7. Dihar.

9 (Megis yr ygrifenedig, i Efe a wafgarodd; rhoddod i'r tldion: ei gyfiawn- Ecl. 35. 9. der ef fydd yn aros yn dragywydd. 10. Rhuf.

10 A'r hwn fydd yn rhoddi had i'r hauwr, i rhoddod hefyd fara yn ymborth, ac amlhaed eich had, a chwaneged ffrwyth eich cyfiawnder)

11 Wedi eich cyfoethogi ym mhob peth i bob i haelioni, i'r hwn fydd yn gweithio i bob i ddiolch i Dduw.

12 Canys y mae gweinidogaeth y fwydd i hon, nid yn unig yn cyflawni diffygion y faint, ond hefyd yn ymhelaethu trwy aml io.

roddi diolch i Dduw; a rhoddo

13 (Ganeu bod, trwy brofiad y weinidogaeth hon, yn gogoneddu Duw o herwydd darostyngiad eich cyffes chwi i efengyl ac a amli- Grist, ac o herwydd i haelioni eich cyfran- niad iddynt hwy, ac i hawb)

14 A thrwy eu gweddi hwythau drof- och chwi, y rhai ydynt yn hiraethu am danoch chwi, am y rhagorol ras Duw yr 11. a 4. 15. hwn fydd ynoch.

15 Ac i Dduw y byddo'r diolch am ei ddawn annhraethol.

PEN.

† rhad.

† Acl. 11.

29.

Rhuf. 15.

26.

1 Cor. 16. 1.

Pen. 9. 1.

† ynoch

chwi.

† i Cor. 1. 5.

† Luc 9.

58.

Phil. 2. 7.

† i Cor. 7.

25.

† Dihar. 19.

17.

Mat. 10. 42.

† Pen. 9. 2.

† Marc 12.

43. Luc

21. 3.

† Ac nid fel y byddai esmwythdra i eraill, a chyffudd i chwithau;

† 14 Eithr o gymhwysfara: y pryd hwn bydded eich helaethrwydd chwi yn diwallu eu diffyg hwy, fel y byddo eu helaethrwydd hwythau yn diwallu eich diffyg chwithau; fel y byddo cymhwysfara:

† 15 Megis y mae yn ygrifenedig, i Yr hwn a gysglodd lawer, nid oedd ganddo i weddill; ac a gysglodd ychydig, nid oedd i anno eifau.

† 16 Eithr i Dduw y byddo'r diolch, yr hwn a roddodd yr un diwydrwydd iroloch ynghalon Titus.

† 17 O blegid yn wir efe a dderbyniodd y dymuniad: a chan fod yn fwy diwyd, a aeth atoch o'i wirfodd ei hun.

† 18 Ni a anfonafom hefyd gyd ag ef y brawd, yr hwn y mae ei glod yn yr eifengyl trwy'r holl eglwysf:

† 19 (Ac nid hynny yn unig, eithr hefyd a ddewiswyd gan yr eglwysf i gyd-ymdaith â ni â'r i gras hwn, yr hwn a wafanacthir gennym er gogoniant i'r Arglwydd ei hun, ac i amlygu parodrwydd eich meddw chwi)

† 20 Gan ochelyd hyn, rhag i neb feio arnom yn yr helaethrwydd yma, yr hwn a wafanacthir gennym:

† 21 Y rhai ydym yn rhag-ddarpar pethau onest, nid yn unig yngolwg yr Arglwydd, ond hefyd yngolwg dynion.

† 22 Ac ni a anfonafom gyd â hwynt ein brawd, yr hwn a brofasom mewn llawer o bethau, lawer gwaith, ei fod ef yn ddyfal, ac yn awr yn ddyfalach o lawer, am y mawr ymddiried y fydd i gennyf ynoch.

† Rhuf. 12. 17.

Phil. 4. 8.

1 Petr. 2. 12.

† Neu, ganddo.

60.

1 Cor. 16.

† Pen. 8. 4.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

† Pen. 8. 10.

P E N. X.

Yn erbyn y gau-apostolion, y rhai a ddiystyrent wendid ei bresennoldeb corphorel ef, y mae efe yn gosod allan y nerth a'r arwurdod ysprydol y gwisgid ef â hwynt yn erbyn pob gwrthwyneb allu; 7 gan eu sicrhau hwy, y ceir ef, ar ei ddyfodiad, mor nerthol mewn gair, ag ydyau efe yr awrhon yn absennol yn ei sgrifen; 12 a chan feio ar y gau-athrawon, am ymgyrhaeddyd y tu hwnt i'w mesur, ac ymfroftio yn llafur gawr eraill.

60.

* Rhuf. 12.

1.

† wrth

olwg.

† 1 Cor. 4.

21.

Pen. 13. 10.

† y'm tybir

fy mod.

A Myfi Paul wyf fy hun yn attolwg i chwi, er addwynder a hynawfedd Crist, yr hwn + yn bresennol wyf wael yn eich plith, ond yn absennol ydwyf yn hy arnoch.

2 Ac yr ydwyf yn dymuno b na byddwyf yn bresennol yn hy, â'r hyder + yr wyf yn meddwl bod tu ag at rai, y fy yn ein cyfrif ni megis rhai yn rhodio yn ol y cnawd.

3 Canys, er ein bod ni yn rhodio yn y cnawd, nid ydym yn milwrio yn ol y cnawd:

4 (Canys arfau ein milwriaeth ni nid ydynt gnawdol, ond nerthol + trwy Dduw i fwrw cestyll i'r llawr)

† Neu, i.

† Jer. 1. 10.

† rhesymia-

dau.

5 Gan fwrw + dychymmygion i lawr, a phob uchder a'r fy yn ymgodi yn erbyn gwybodaeth Dduw, a chan gaethiwo pob meddwl i ufudd-dod Crist;

6 Ac yn barod gennym ddial ar bob anufudd-dod, pan gyflawnier eich ufudd-dod chwi.

† 1 Cor. 14.

37.

† Ioan 4.6.

7 A'i edrych yr ydych chwi ar bethau yn ol y golwg? d os ymddiried neb ynddo ei hun, ei fod ef yn eiddo Crist, meddylid hyn drachefn o hono ei hun, megis ag y mae efe yn eiddo Crist, felly ein bod innau hefyd yn eiddo Crist.

8 O blegid pe bostiwn beth ychwaneg hefyd a am ein hawdurdod (yr hon a roddodd yr Arglwydd i ni er adeilad, ac nid er eich dinystr chwi) i ni'm cywilyddid:

9 Fel na thybier fy mod megis yn eich dychrynu chwi trwy lythrau.

† Gr.

medd ef.

10 O blegid y llythrau yn wir († meddant) fy drymion a chryfion, eithr presennoldeb y corph fydd wan, a'r ymadrodd yn ddimygus.

11 Y cyfryw un meddylid hyn, mai y fath ydym ni ar air trwy lythrau yn absennol, yr un fath hefyd a fyddwn ar weithred yn bresennol.

† Pen. 3. 1.

a 5, 12.

12 Canys nid ym ni yn beiddio ein cyddatlu, neu ein cyffelybu ein hunain, i rai fy yn eu canmol eu hunain: eithr hwynt-hwy, gan eu mesur eu hunain wrthyt eu hunain, a'u cyffelybu eu hunain iddynt eu hunain, nid ydynt + yn deall.

† synhwy-

rol.

13 Eithr ni fostiwn ni hyd at bethau allan o'n mesur, ond yn ol mesur y rheol a rannodd Duw i ni, mesur i gyrhaeddyd hyd atoch chwi hefyd.

14 Canys nid ydym, megis rhai heb gyrhaeddyd hyd atoch chwi, yn ymestyn allan tu hwnt i'n mesur; canys hyd atoch chwi hefyd y daethom ag efengyl Grist:

15 Nid gan foffio hyd at bethau allan o'n mesur, h yn llafur rhai eraill; eithr gan obeithio, pan gynnwyddo eich fydd chwi, gael ynoch chwi ein mawrygu yn ol ein rheol + yn ehelaeth,

† i helaeth-

rwydd.

16 I bregethu'r efengyl tu hwnt i chwi;

ac nid i foffio yn rheol un arall am bethau Efai. 65. parod eifoes.

17 Eithr yr hwn fydd yn ymfroftio, ymfroftied yn yr Arglwydd.

18 Canys b nid yr hwn fydd yn ei ganmol ei hun, fydd gymmeradwy; ond 1 yr Rhuf. 2. hwn y mae yr Arglwydd yn ei ganmol. 29.

P E N. XI.

A Allan o'i eiddigedd dros y Corinthiaid, y rhai oedd yn dangos eu bod yn gawneuthur mwy o gyfrif o'r gau-apostolion nag o hono ef, y mae yn gosod arno, yn erbyn ei ewyllys, ei ganmol ei hun, 5 trwy ei gystadlu ei hun â'r apostolion pennaf, 7 a'i fod yn pregethu'r efengyl yn rhad, ac yn ddigost, iddynt hwy: 13 gan ddangos nad oedd ef ddim gwaeth na'r gweithredwyr twyllodrus hynny mewn unr rhagor-fraint o'i ddeddf, 23 a'i fod yn rhagori arnynt yn gwaftanaeth Crist, ac ym mhob math ar ddioddefiadau o achos ei weinidogaeth.

O NA chyd-ddygech â myfi ychydig yn a fyfollneb; eithr hefyd + cydddygwch â myfi.

2 Canys b eiddigus wyf trofoc ag eiddigedd duwio! canys mi a'ch dyweddiais chwi i un gwr, c i'ch + rhoddi chwi d megis morwyn bur i Grist.

3 Ond y mae arnaf ofn, rhag mewn modd yn y byd, megis y twyllodd c y farph Efa trwy ei chyfiwyddra, felly bod eich meddyliau chwi wedi eu llygru oddi wrth y fymrwydd fydd yng Nghrist.

4 Canys yn wir os ydyw yr hwn fydd yn dylod yn pregethu Iesu arall yr hwn ni pregethafom ni, neu os ydych yn derbyn yspryd arall yr hwn ni's derbynafoch, neu efengyl arall yr hon ni dderbynafoch, teg y cyd-ddygech + ag ef.

5 Canys yr ydwyf yn meddwl a na bwm i ddim yn ol i'r apostolion pennaf.

6 Ac os ydwyf hefyd h yn anghyfarwydd ar ymadrodd, etto nid wyf felly mewn gwybodaeth; eithr k yn eich plith chwi nyni a eglurhawyd yn hollol ym mhob dim.

7 A wneuthum i l fai wrth fy ngostwng fy hun, fel y dyrcheid chwi, o blegid pregethu o honof i chwi efengyl Dduw yn rhad?

8 Eglwyfi eraill a yspeiliais, gan gymmeryd cyflog ganddynt hwy, i'ch gwafanaethu chwi.

9 A phân oeddwn yn bresennol gyd â chwi, ac arnaf eisiau, m ni ormesais ar neb: canys fy eisiau i a gyflawnodd a y brodyr a ddaethant o Facedonia: ac ym mhob dim y'm cedwais fy hun heb bwylo arnoch, ac mi a ymgadwaf.

10 Fel y mae gwirionedd Crist ynof, ni argaeir yr ymfroft hwn yn fy erbyn yngwledydd Achaia.

11 Paham? ai am nad wyf yn eich caru chwi? Duw a'i gwyr.

12 Eithr yr hyn yr wyf yn ei wneuthur, a wnaif hefyd: 4 fel y torrwyf ymaith achlyfur, oddi wrth y rhai fy yn ewyllsio cael achlyfur; fel yn yr hyn y maent yn ymfroftio, y cair hwynt megis ninnau hefyd.

13 Canys y cyfryw gau-apostolion sy weithwyr twyllodrus, wedi ymrithio yn apostolion i Grist.

14 Ac nid rhyfedd: canys y mae Satan yntau yn ymrithio yn angel goleuni.

15 Gan hynny nid mawr yw, er ymrithio ei weinidogion ef fel gweinidogion cyflawn.

Phil. 3. iawnder, y rhai y bydd eu diwedd yn ol
 19. eu gweithredoedd.
 Pen. 12.6. 16 Trachefn meddaf, Na thybied neb
 + Neu, fy mod i yn ffol: os amgen, etto + derbyn-
 goddefwch, iwech fi fel ffol, fel y gallwyf ffinnau hefyd
 1 Cor. 7. ymfrostio ychydig.
 6, 12. 17 Yr hyn yr wyf yn ei ddywedyd, t'nid
 ydwyf yn ei ddywedyd yn ol yr Arglwydd,
 eithr megis mewn ffolineb, yn hyn o foff
 hyderus.
 Phil. 3. 18 "Gan fod llawer yn ymfrostio yn ol
 3, 4. y cnawd, minnau a ymfrostiaf hefyd.
 19 Canys yr ydych yn goddef ffyllaid yn
 llawen, gan fod eich humain yn synhwyrol.
 20 Canys yr ydych yn goddef, os bydd
 un i'ch caethiwo, os bydd un i'ch llwyr-
 fwytta, os bydd un yn cymmeryd gennyf,
 os bydd un yn ymddyrchafu, os bydd un
 yn eich taro chwi ar eich wyneb.
 21 Am ammharch yr ydwyf yn dywed-
 yd, megis pe buafem ni weiniaid: eithr
 ym mha beih bynnag y mae neb yn hy
 (mewn ffolineb yr wyf yn dywedyd) hy
 wyf ffinnau hefyd.
 Pen. 10. 22 Ai Hebreaid ydynt hwy? y felly
 10. Rhuf. 11.1. ffinnau: ai Israelaidd ydynt hwy? felly
 Phil. 3. 5. ffinnau: ai had Abraham ydynt hwy?
 1 Cor. 15. felly ffinnau:
 10. 23 Ai gweinidigion Crist ydynt hwy?
 Aet. 9.16. (yr ydwyf yn dywedyd yn ffol) * mwy
 21. 11. wyf fi; * mewn blinderau yn helaethach,
 Pen. 6. 4. mewn gwialennodiau dros fesur, mewn
 1 Cor. 15. carcharau yn amlach, * mewn marwolae-
 11. thau yn fynych.
 Pen. 1. 10. 24 Gan yr Iuddewon bumwaith y der-
 24. 11. byniais * ddeugain gwialennod ond un.
 Deut. 25. 25 Tairgwaith * y'm curwyd â gwail;
 3. e unwaith y'm llahyddiwyd; teirgwaith
 Aet. 16. y torrodd llong arnaf; noswaith a diwr-
 23. nod y bwm yn y dyfnfor;
 Aet. 14. 26 Mewn teithiau yn fynych; ym mhe-
 19. ryglon llif-dyffroedd; ym mheryglon llad-
 Aet. 27. ron; ym mheryglon fy nghenedl fy hun;
 41. ym mheryglon gan y cenhedloedd; ym
 mheryglon yn y ddinas; ym mheryglon
 yn yr anialwch; ym mheryglon ar y môr;
 ym mheryglon yn mliith brodyr gau:
 27 Mewn llafur a lludded; mewn an-
 ahunedd yn fynych; mewn newyn a fych-
 ed; mewn ymrydiau yn fynych; mewn
 anwyd a noethni.
 28 Heb law y pethau fy yn digwydd oddi
 allan, yr ymofod yr hwn fydd arnaf beu-
 nydd, * y gofal dros yr holl eglwyfi.
 Edrych 29 Pwy fy wan, nad wyf ffinnau wan?
 Aet. 20, pwy a drangwyddir, nad wyf ffinnau yn
 18, &c. llosgi?
 1 Cor. 8. 30 Os rhaid ymfrostio, i mi a ym-
 13. fffrostiaf am y pethau fy yn perthyn i'm
 22. gwendid.
 Pen. 12.5. 31 Duw a Thad ein Harglwydd ni
 Gal. 1.20. Iesu Crist, yr hwn fydd fendigedig yn oes
 oesoedd, a wyr nad wyf yn dywedyd cel-
 wydd.
 Aet. 9.24. 32 Yn Namasus, y llywydd dan Are-
 tas y brenhin a wylodd ddinas y Damas-
 aid, gan ewyllyfio fy nal i:
 33 A thrwy ffenestr mewn basged y'm
 gollyngwyd + ar hŷd y môr, ac y diengais
 o'i ddwyllaw ef.
 PEN. XII.
 1 Er gallu o hono ef orfoleddu yn ei dda-
 guddiaidau rhyfeddol, er mwyn gosod allan
 ei apostoliaeth, 9 etto mae yn well gantho
 orfoleddu yn ei wendid: 11 gan fwrto
 bai arnynt hwy, am ei yrru ef i uwag-festio
 fel hyn. 14 Mae efe yn addo dyfod atynt

hwy drachefn, ac er hynny trwy dadol
 garedigrwydd, 20 er ei fod yn ofni y caiff
 efe yno lawer o ddargw-
 weithredwyr, ac
 annhrefn cyffredinol.
 YMFROSTIO yn ddiaid nid yw fu-
 ddiol i mi: canys myf a ddeuaf at
 weledigaethau a datguddiedigaethau yr
 Arglwydd.
 2 Mi a adwaenwn ddyd yng Nghrist er
 ys rhagor i bedair blynedd ar ddeg (pa un
 ai yn y corph, ni wn; ai allan o'r corph,
 ni wn i: Duw a wyr) y cyfryw un * a
 gipiwyd i fynu hyd y drydedd nef.
 3 Ac mi a adwaenwn y cyfryw ddyd
 (pa un ai yn y corph, ai allan o'r corph,
 ni wn i: Duw a wyr)
 4 Ei gipio ef i fynu i baradwys, ac iddo
 glywed geiriau annhraethadwy, y rhai nid
 yw + gytreithlon i ddyd eu hadrodd.
 5 Am y cyfryw un yr ymfrostiaf; * eithr
 am danaf fy hun nid ymfrostiaf, oddi eithr
 yn fy ngwendid.
 6 Canys * os ewyllyfias ymfrostio, ni
 byddaf ffol; canys mi a ddywedaf y gwir:
 eithr yr wyf yn arbed, rhag i neb wneut-
 hur cyfrif o hono fi uwch law y mae
 yn gweled fy mod, neu yn ei glywed
 gennyf.
 7 Ac fel na'm tra-dyrchafer gan odidowg-
 rwydd y datguddiedigaethu, rhoddwyd i
 mi * swmbwl yn y cnawd, cennad Satan,
 i'm cernodio, fel na'm tra-dyrchafid.
 8 * Am y peth hwn mi a attolygais i'r
 Arglwydd deirgwaith, ar fod iddo ymad-
 acel â mi.
 9 Ac efe a ddywedodd wrthyf, Digon i
 ti fy ngras i: canys fy nerth i a berffheir-
 ir mewn gwendid. Yn llawen iawn gan
 hynny yr ymfrostiaf fi yn hytrach yn fy
 ngwendid, fel y preswyllo nerth Crist yn-
 of fi.
 10 Am hynny yr wyf foddolawn mewn
 gwendid, mewn ammharch, mewn ang-
 henion, mewn erlidiau, mewn cyfyng-
 derau er mwyn Crist: canys pan wyf
 wan, yna yr wyf gadarn.
 11 Mi a euthum yn fffol wrth ym-
 fffrostio; chwydychwi a'm + gyrrafoch. Ca-
 nys myf a ddylafwn gael fy nghannol
 gennyf chwi: canys * ni bwm i ddim
 yn ol i'r apostolion pennaf, er * nad ydwyf
 fi ddim.
 12 Arwyddion apostol yn wir a weith-
 redwyd yn eich plith chwi, mewn pob
 amynedd, mewn arwyddion, a rhyfedd-
 odau, a gweithredoedd nerthol.
 13 Canys beth yw yr hyn y buoch chwi a
 yn ol am dano, mwy na'r eglwyfi eraill,
 oddi eithr am * na bwm i fy hun orme-
 aeloch? maddeuwch i mi hyn o gam,
 14 Wele, y drydedd waith yr wyf fi
 yn barod i ddyfod atoch; ac ni byddaf
 ormeol arnoch: canys * nid ydwyf yn
 ceisio yr eiddoch chwi, ond elwychwi:
 canys ni ddylai y plant gasgu tryfor i'r
 rhieni, ond y rhieni i'r plant.
 15 A * myf yn ewyllyfio iawn a *
 dreulias, ac a ymdreulias, * dros eich
 eneidiau chwi, er * fy mod yn eich caru
 yn helaethach, ac yn cael fy ngharu yn
 brinnach.
 16 Eithr bid, ni phwyfais i arnoch: ond,
 gan fod yn gyfrwys, mi a'ch delias chwi
 trwy ddichell.
 17 A wneuthum i elw o honoch chwi
 trwy neb o'r rhai a ddanfonais atoch?
 18 Mi

60.

46.

yn Lyfra,
Aet. 14. 6.
Aet. 22.
17.

+ babil.
Pen. 11.
30.

Pen. 10.3.
11. 16.

Edrych
Ezec. 28.
24.
Gal. 4. 14.
Edrych
Deut. 3.
23---27.

Pen. 11.7.
+ cymhella-
pys myf i
Pen. 11.5.
1 Cor. 4.9.
a 15. 8, 9.

Eph. 3.8.
1 Cor. 9.2.
a 6. 4.
a 11. 6.

Pen. 11.9.

Pen. 13.1.

Aet. 20.

1 Thes. 2.

Pen. 1. 6.

Col. 1. 24.

2 Tim. 2.
10.
Pen. 6.
12, 13.
Pen. 7. 2.

* Pen. 8. 6, 18 * Mi a ddeifysiais ar Ditus, a chyd ag 16, 18, 22. ef mi a anfonais frawd: a elwodd Titus ddim arnoch? onid yn yr un yspryd y rhodiafom? onid yn yr un llwybrau?

* Pen. 5. 12. 19 * Drachefn, a ydych chwi yn tybied Rhuf. 9. 1. mai ymefgufodi yr ydym wrthych? * ger bron Duw yng Nghrist yr ydym yn llefaru; a phob peth, anwylyd, er adeiladaeth i chwi.

20 Canys ofni yr wyf, rhag pan ddelwyf, na'ch caffwyf yn gyfryw rai ag a fynwn, * 1 Cor. 4. a m'cael innau i chwithau yn gyfryw ag ni's mynnech: rhag bod cynhennau, cyn Pen. 10. 2. figennau, llidiau, ymrysonau, + gogannau, a 13. 2, 10. huffyngau, ymchwyyddiau, anghydyddiaethau: + afennau.

21 Rhag, pan ddelwyf drachefn, fod i'm Duw fy narostwng yn eich plith, ac i mi ddwyn galar dros lawer, y rhai a bechafant eifoes, ac nid edifarhafant am yr affendid, a'r godineb, a'r anladrwydd a wnaethant.

PEN. XIII.

1 Y mae efe yn bygwth pechaduriaid d'edifeiriol a thofter a gallu ei apostoliaeth: 5 a chan eu cyngori hwynt i brofi eu fydd, 7 ac i ddarwngio eu beiau cyn ei ddyfod ef, 11 y mae efe yn ddiweddu ei epistol, trwy eu hanner hwy yn y gyffredinol, a gweddio.

60. * Y DRYDEDD waith hon yr ydwyf yn dyfod atoch. * Yngeneu dau

* Pen. 12. neu dri o dyffion y bydd safadwy pob gair. 14. 2 * Rhag-ddywedais i chwi, ac yr ydwyf

* Deut. 17. yn rhag-ddywedyd fel pe hawn yn bresen- 6. a 19. 15. nol yr ail waith, ac yn abennol yr awrhon Heb. 10. 28. yr ydwyf yn ygrifenu at y rhai a becha-

* Pen. 10. 2. fant eifoes, ac at y lleill i gyd, os deuaif dra- 12. chefn, * nad arbedaf:

21. 3 Gan eich bod yn ceisio profiad o Grist * Pen. 1. 23. * yr hwn fydd yn llefaru ynof, yr hwn tu * Mat. 10. ag atoch chwi nid yw wan, eithr fydd nerthol ynoch chwi.

4 * Canys er ei groes-hoelio ef o ran * Phil. 2. gwendid, etto ^b byw ydyw trwy nerth 7, 8.

Duw: canys ⁱ ninnau hefyd ydym weini- 1 Petr. 3. aid + ynddo ef, eithr byw fyddwn gyd ag 18.

ef trwy nerth Duw tu ag atoch chwi. ^b Rhuf. 6. 4.

5 * Profwch chwydychwi eich hunain, ⁱ Pen. 10. a ydych yn y fydd; holwch eich hunain. 3, 4.

Ai nid ydych yn eich adnabod eich hunain, + gyd ag ef. ^b 1 Cor. 11. fef bod Iesu Crist ynoch, oddi eithr i chwi ^k 28:

6 Ond yr wyf yn gobeithio y gwybyddwch nad ydym ni yn anghymmeradwy.

7 Ac yr wyf yn gweddio ar Dduw na wneloch chwi ddim drwg; nid fel yr ymddangosom ni yn gymmeradwy, ond fel y gwneloch chwi yr hyn fydd dda, er ^b bod o' Pen. 6. 9.

honon ni megis rhai anghymmeradwy.

8 Canys ni allwn ni ddim yn erbyn y ^m 1 Cor. 4. gwirionedd, ond dros y gwirionedd. 10.

9 Canys llawen ydym ^m pan fyddom ni Pen. 11 30. yn weiniaid, a chwithau yn gryfion: a hyn a 12. 5, 9.

hefyd yr ydym yn ei ddymunio, fef eich 10. perffeithrwydd chwi. ^m 1 Cor. 4.

10 ⁿ Am hynny myfi yn abennol ydwyf 21. yn ygrifenu ^r pethau hyn, fel pan fydd- Pen. 2. 3.

wyf bresennol nad arferwyf doffer, ^o yn a 10. 2. ol yr awdurdod a roddes yr Arglwydd i mi a 12. 20, 21.

er adeilad, ac nid er dinytr. ^o Pen. 10. 8.

11 Bellach, frodyr, byddwch + wych. + iach. Byddwch berffaith, diddaner chwi, ^p fyn- Rhuf. 12.

iwch yr un peth, byddwch heddychol; a 16. Duw y cariad a'r heddwch a fydd gyd a ⁱ Cor. 1. 10.

chwi. ⁱ Petr. 3. 8.

12 ⁱ Anrhydeddwch eich gilydd a chu- ^o Rhuf. 16. fan sanctaidd. Y mae'r holl saint yn eich 16. annerch chwi. ⁱ Cor. 16.

13 Gras ein Harglwydd Iesu Crist, a 20. chariad Duw, a chymdeithas yr Ysryd i Thef. 5.

Glân, a fyddo gyd â chwi oll. Amen. 26.

14 Yr ail at y Corinthiaid a ⁱ ygrifen- 1 Petr. 5. wyd o Philippi ym Macedonia, gyd 14. a Thitus a Luc.

† EPISTOL PAUL YR APOSTOL, AT Y GALATIAID.

PEN. I.

6 Y mae efe yn rhyfeddu iddynt ei adael ef a'r efengyl cyn gynted; 8 ac yn mellathio y rhai a bregethant efengyl amgen na'r hon a bregethai efe. 11 Nad gan ddynion y dyfgodd efe yr efengyl, eithr gan Dduw. 13 Ac y mae efe yn dangos pa beth ydodd efe cyn ei alw, 17 a pha beth a wnaeth efe yn y man wedi ei alw.

Bl. yr PAUL apostol (* nid o ddynion, na

Argl. Duw Dad, * yr hwn a'i cyfododd ef o feirw)

58. 2 A'r brodyr oll y rhai sy gyd â mi, at

* Adn. 11, eglwyf Galatia.

12. 3 ^d Gras fyddo i chwi a heddwch oddi

* Tit. 1. 3. wrth Dduw Dad, a'n Harglwydd Iesu Crist; ^c Aët. 2. 24.

4 * Yr hwn a'i rhoddos ei hun dros ein

* Rhuf. 1. 7. pechodau, fel y'n gwaredai ni oddi wrth

1 Cor. 1. 3. y byd drwg presennol, yn ol ewyllys

2 Cor. 1. 2. Duw a'n Tadni:

Eph. 1. 2. 5 I'r hwn y byddo gogoniant yn oes ocf- Phil. 1. 2. oedd. Amen.

Col. 1. 2. 6 Y mae yn rhyfedd gennyf eich sym- 1 Thef. 1. 1. mud mor fuan oddi wrth yr hwn a'ch gal- 2 Thef. 1. 2. wodd + i ras Crist, at efengyl arall:

* Tit. 1. 24. 7 * Yr hon nid yw arall; ond bod rhai

* Efa. 65. 17. yn eich trallodi chwi, ac yn chwennych

Heb. 2. 5. dratdroi efengyl Grist. a 6. 5. 1 Ioan. 5. 19. + yngrâs. * 2 Cor. 11. 4. * Aët. 15. 1, 24; Pen. 5, 10, 12.

8 Eithr pe byddai i ni, neu l'angel o'r i 1 Cor. 16. nef, efangylu i chwi amgen na'r hyn a 22.

efangylafom i chwi, bydded + anathema. + ^f feldige-

9 Megis y rhag-ddywedafom, felly yr dig. ydwyf yr awrhon drachefn yn dywedyd,

Os efangyla neb i chwi amgen ^k na'r hyn ^k Deut. 4. 2.

a dderbyniasoch, bydded anathema. a 12. 32.

10 Canys yr awrhon ⁱ ai + peri credu Dihar. 30. 6.

dynion yr wyf, ynte Duw? neu ^m a ydwyf Dat. 22. 18.

fi yn ceisio rhvngu bodd dynion? canys pe ⁱ Thef. 2. rhvngwn fodd dynion etto, ni byddwn was 4.

i Grist. ⁺ perfwad-

11 Eithr yr ydwyf yn hyspysu i chwi, ^{dio.} frodyr, am yr efengyl a bregethwyd gen- ^m Iago 4. 4.

nyf fi, nad yw hi + ddynol. ⁺ yn ol dyn.

12 Canys ⁿ nid gan ddyn y derbynias i ⁱ 1 Cor. 15. hi, nac y'm dyfgywyd; eithr ^r trwy ddat- 1, 3.

guddiad Iesu Crist. Adn. 1.

13 Canys chwi a glywsoch ^p fy ymar- ^o Eph. 3. 3.

weddiad i gynt yn y grefydd Iuddewig, i ^p Aët. 8. 3.

mi allan o sefur erlid eglwys Dduw, a'i hanrheithio ni;

14 Ac i mi gynnnyddu yn y grefydd Iud- ddewig yn fwy na llawer o'm cyfoedion

yn fy nghenedl fy hun, gan + fod yn fwy + ^d ddwyn

awyddus i draddodiadau fy nhadau. ^{zel yn fwy.}

15 Ond pan welodd Duw yn dda, ⁱ yr ⁱ Rhuf. 1. 1. hwn a'm neillduodd i o groth fy mam, ac a'm galwodd i trwy ei ras, ^r 2 Cor. 4. 6.

16 ⁱ I ddatguddio ei fab ef ynof fi, fel ⁺ Aët. 9. 15. y pregethwn ef ym mhlith y cenhedl- a 22. 21. oedd;

* Mat. 16. oedd; yn y fan nid ymgynghorais â' chig agwaed:
 17. Eph. 6. 12. 17 Ac nid aethum + yn fy ol i Ierusalem at y rhai oedd o'm blaen i yn apostolion; ond mi a aethum i Arabia, a thrachefu y dychwelais i Ddamascus.
 38. 18 Yna ar ol tair blynedd y daethum + yn fy ol i Ierusalem i ymwelod â Phetr; ac a arhofais gyd ag ef bymtheng niwrnod.
 * Act. 9. 26. 19 Eithr neb arall o'r apostolion ni's gwelais, ond * Iago brawd yr Arglwydd.
 * Mat. 12. 47. 20 A'r pethau yr wyf yn eu hygrifenu atoch, y wele, ger bron Duw, nad wyf yn dywedyd celwydd.
 * Phil. 1. 8. 21 Wedi hynny y daethum i wledydd Syria a Cilicia;
 22 Ac yr oeddwn heb fy adnabod wrth
 * Rhuf. 16. 7. fy wyneb yn eglywys Judea y rhai oedd yng Nghrist:
 23 Ond yn unig hwy a glywfent, fod yr hwn oedd gynt yn ein herlid ni, yr awrhon yn pregethu y fydd yr hon gynt a anrheithiafai.
 24 A hwy a ogoneddafent Dduw ynof fi.

PEN. II.

1 Y mae efe yn dangos pa bryd yr aeth efe i fynu i Ierusalem, ac i ba beth; 3 ac nad enwaedafid ar Ditus; 11 a gwrthwynebu o hono ef Betr. 14 Paham y mae efe ac eraill, a hwythau yn luddewon, yn credu y cânt eu cyfiawrhau yng Nghrist trwy fydd, ac nid trwy weithredoedd; 20 ac na bo iddynt hwy, y rhai a gyfiawrhwyd felly, fyw meron pechod.
 52. YNA wedi pedair blynedd ar ddeg yr aethum drachef i fynu i Ierusalem gyd â Barnabas, gan gymmeryd Titus hefyd gyd â mi.
 2 Ac mi a aethum i fynu yn ol datguddiad, ac a fynegais iddynt yr efengyl yr hon yr wyf yn ei phregethu ym mlieth y Cenhedloedd; ond o'r neilldu i'r rhai cyfrifol, rhag mewn un modd * fy mod yn rhedeg yn ofer, neu ddarfod i mi redeg.
 * Phil. 2. 16. 3 Eithr Titus, yr hwn oedd gyd â mi, er ei fod yn Roegwr, ni chymhellwyd chwaith i enwaedu arno:
 * 2 Cor. 11. 26. 4 A hynny o herwydd b y gau-frodry a ddygafid i mewn, y rhai a ddaethant i
 * Pen. 3. 25. mewn i yspio ein c rhyddid ni yr hon fydd gennym yng Nghrist Iesu, fel y'n caethi-
 * Adn. 14. went ni:
 * Act. 10. 34. 5 I ba rai nid ymroisom trwy ddarostyngiad, na ddo dros awr; fel yr arhofai d gwrionedd yr efengyl gyd â chwi.
 * Rhuf. 2. 11. 6 A chan y rhai a dybid eu bod yn rhyw eu bod yn beth (pa fath g ynt oeddynt, nid yw ddim i rhyw beth. mi: * nid yw Duw yn derbyn wyneb dyn)
 * Act. 13. 26. canys y rhai cyfrifol ni 'chwanegafant ddim i mi.
 * Rhuf. 11. 13. 7 Eithr yn y gwrthwyneb, f pan weliant ddarfod ymddiried i mi am efengyl y
 1 Tim. 2. 7. dienwaediad, megis am efengyl yr enwaediad i Betr;
 2 Tim. 1. 11. 8 (Canys yr hwn oedd yn gweithredu yn nerthol ym Mheir i apostoliaeth yr enwaediad, a nerthol-weithredoedd ynof
 * Act. 9. 15. finnau hefyd tu ag at y Cenhedloedd)
 a 13. 2. Pen. 1. 16. 9 A phan wybu Iago, a Cephas, ac Ioan, y rhai a dybid eu bod h yn golofnau, i y
 * Mat. 16. 18. gras a roddwyd i mi at y cenhedloedd, a hwythau at yr enwaediad.
 * Rhuf. 1. 5. 10 Yn unig ar fod i ni gosio'r tlodion;
 a 12. 3. k yr hyn hefyd y bwm i ddiwyd i'w wneuthur.
 a 15. 15. Eph. 3. 8. * Act. 24. 17.

11 A phan ddaeth Petr i Antiochia, mi a'i gwrthwynebis yn ei wyneb, am ei fod i'w feio.
 12 O blegid cyn dyfod rhai oddi wrth Iago, i efe a fwytaodd gyd â'r Cenhedloedd: ond wedi iddynt ddyfod, efe a giliodd, ac a'i neillduodd ei hun oddi wrthynt, gan ofni y rhai oedd o'r enwaediad.
 13 A'r luddewon eraill hefyd a gyd-ragritiafant ag ef; yn gymmaint ag y dygwyd Barnabas hefyd i'w rhagrith.
 14 Eithr pan welais i nad oeddynt yn iawn droedio at m wirionedd yr efengyl, mi a ddywedais wrth Betr a yn eu gwydd hwy oll, o Os wyt ti, a thi yn luddew, yn byw fel y Cenhedloedd, ac nid fel yr Iuddewon, paham yr wyt ti yn cymmell y Cenhedloedd i fyw yn Iuddewiaid?
 15 Nyni, y rhai wrth naturiaeth ydym iuddewon, ac nid o'r Cenhedloedd y bechaduriaid.
 16 Yn gwybod nad ydys yn cyfiawnhau dyn trwy weithredoedd y ddeddf, ond a trwy ffydd Iesu Grist, minnau hefyd a gredafom yng Nghrist Iesu, fel y'n cyfiawnhaer trwy ffydd Grist, ac nid trwy weithredoedd y ddeddf: o blegid i ni chyfiawnheir un cnawd trwy weithredoedd y ddeddf.
 17 Ac os wrth geisio ein cyfiawnhau yng Nghrist, y'n caed minnau hefyd yn bechaduriaid a ydychrist am hynny yn weinidog pechod? Na atto Duw.
 18 Canys os wyt fi yn adeiladu drachefn y pethau a ddiftrywais, yr wyf yn fyngwneuthur fy hun yn drosoddwr.
 19 Canys yr wyf fi a trwy y ddeddf y weidi marw i'r ddeddf, fel y byddwn i'w Dduw.
 20 Mi a groes-hoeliwyd gyd â Christ i eithr byw ydwyf; etto nid yfi, ond Crist sydd yn byw ynof fi: a'r hyn yr ydwyf yr awrhon yn ei fyw yn y cnawd, ei fyw yr ydwyf trwy ffydd Mab Duw, a'm carodd, ac a'i dodes ei hun drofod fi.
 21 Nid wyf yn dirymnu gras Duw: ca-nys o os o'r ddeddf y mae cyfiawnder, yna Tit a bu Rrist farw yn ofer.

PEN. III.

1 Mae efe yn gysgu pa beth a'u cynhyrfodd hwy i ymadael â'r ffydd, ac i llynu wrth y gyfraith. 6 Y rhai a gredant a gyfiawnheir, 9 ac a fendithir gyd ag Abraham: 10 a hyn y mae efe yn ei ddangos trwy lawer o resymau.
 O Y Galatiaid ynfyd, a pwy a'ch llygadynodd chwi fel nad ufuddhaech i'r gwirionedd, i ba rai o flaen eu llygaid y portreidiwyd Iesu Grist, wedi ei groes-hoelio yn eich plith?
 2 Hyn yn unig a ewyllysiat ei ddyfgu gennych; Ai wrth weithredoedd y ddeddf y derbyniasoch y'r Yspryd, yntc wrth wrandawriad ffydd?
 3 A ydych chi mor ynfyd? gwedi i chwi ddechreu yn yr Yspryd, a berffeithir chwi yr awrhon yn y cnawd?
 4 A ddiodefasoch gymmaint yn ofer os yw ofer hefyd.
 5 Yr hwn gan hynny sydd yn trefnu i chwi yr Yspryd, ac yn gwneuthur gwyrtiau yn eich plith, ai o weithredoedd y ddeddf, neu o wrandawriad ffydd y mae?
 6 Megis y credodd Abraham i Dduw, Rhuf. 4. 3. ac y cyfrifwyd iddo yn gyfiawnder.
 7 Gwybyddwch felly mai e y rhai sy o ffydd, y rhai hynny yw plant Abraham.
 8 A'r

58.

* Pen. 5. 7. + rheibiodd.

* Act. 2. 38. a 8. 15.

a 15. 8. Eph. 1. 13.

Heb. 6. 4. 2 loan 8.

* Gen. 15. 6. Iago 2. 23.

* Rhuf. 4. 11, 12, 16.

8 A'r

8¹ Rhuf. 9. A'r ysgrhythyr yn rhag-weled mai
17. trwy ffydd y mae Duw yn cyfiawnhau'r
Adn. 22. cenhedloedd, a rag-efangylodd i Abra-
Gen. 12. 3. ham, gan ddywedyd, ¹ Ynot ti y bendithir
a 22. 18. yr holl genhedloedd.
a 22. 18. 9 Felly gan hynny, y rhai fy o ffydd a
Ecl. 44. 21. fendithir gyd ag Abraham ffyddlon.
Aet. 3. 25. 10 Canys cynnifer ag y fy o weithred-
Deut. 27. oedd y ddeddf, dan fellidith y maent: can-
26. nys ygrifenwyd, ^h Melldigedig yw pob
Pen. 2. un nid yw yn aros yn yr holl bethau a
16. ygrifenir yn llyfr y ddeddf, i'w gwneuthur
Heb. 10. hwynt.
38. 11 Ac i na chyfiawnheir neb trwy'r
Rhuf. 4. ddeddf ger bron Duw, eglur yw: o blegid
4. 5. Y cyfiawn a fydd byw trwy ffydd.
a 10. 5, 6. 12 A'r ddeddf nid yw o ffydd: eithr,
a 11. 6. m Y dyn a wna y pethau hynny, a fydd
Lef. 18. 5. byw ynddynt.
Rhuf. 8. 3. 13^a Crist a'n llwyr-brynodd oddi wrth
Cor. 5. 21. fellidith y ddeddf, gan ei wneuthur yn fell-
Deut. 21. idith trolom: canys y mae yn ygrifenedig,
23. o Melldigedig yw pob un fydd ynghrôg ar
Efaï. 32. bren:
15. 14 Fel y delai bendith Abraham ar y
a 44. 3. Cenhedloedd, trwy Grist Iesu; fel y der-
Jer. 31. 33. byniem a addewid yr Ysryd trwy ffydd.
a 32. 40. 15 Y brodyr, dywedyd yr wyf ar wedd
Ezec. 11. ddynol; ¹ Cyd na byddo ond + ammod
19. dyn, wedi y cadarnhaer, nid yw neb yn
a 36. 27. ei ddirymmu, neu yn rhoddi atto.
Joel 2. 28. 16¹ I Abraham y gwnaethpwyd yr
29. addewidion, ac i'w had ef. Nid yw yn
Zec. 12. 10. dywedyd, Ac i'w hadau, megis am lawer;
Heb. 9. 1. ond megis am un, Ac i'w had di, yr hwn
+ testament. yw ¹ Crist.
Gen. 17. 17 A hyn yr wyf yn ei ddywedyd, am
7. yr ammod a gadarnhawyd o'r blaen gan
Adn. 8. Dduw yng Nghrist, nad yw y ddeddf oedd
1 Cor. 12. bedwar cant a deg ar hugain o flynyddoedd
12. wedi, yn ei ddirymmu, ^u i wneuthur yr
Ex. 12. addewid yn ofer.
40, 41. 18 Canys² os o'r ddeddf y mae yr eti-
Rhuf. 4. feddiaeth, nid yw + hayach o'r addewid:
13, 14. ond Duw a'i rhad-roddodd i Abraham
Rhuf. 8. trwy addewid.
17. 19 Beth gan hynny yw'r ddeddf? y O
+ mwyach. blegid troseddau y rhoddwyd hi yn ych-
Yoan 15. waneg, hyd oni ddelai'r had, i'r hwn y
22. gwnaethid yr addewid; ^a hi² a drefnwyd
Rhuf. 4. 15. trwy angylion yn llaw ^a cyfryngwr.
a 5. 20. 20 A chyfryngwr nid yw i un; ond
a 7. 8. Duw fydd un.
1 Tim. 1. 9. 21 A ydyw y ddeddf gan hynny yn er-
Aet. 7. 53. byn addewidion Duw? Na atto Duw:
Deut. 5. 5. canys pe rhoifid deddf a allasai fyw hâu,
Ioan 1. 17. yn wir o'r ddeddf y buasai cyfiawnder.
Aet. 7. 38. 22 Eithr³ cyd-gauodd^c yr ysgrhythyr bob
1 Tim. 2. 5. peth dan bechod, fel y rhoddid yr addewid
Rhuf. 3. trwy ffydd Iesu Grist i'r rhai fy'n credu.
9, 19, 23. 23 Eithr cyn dyfod ffydd, y'n cadwyd
a 11. 32. dan y ddeddf, wedi ein cyd-gau i'r ffydd,
Adn. 8. yr hon oedd i'w datguddio.
Rhuf. 10. 4. 24 Y ddeddf gan hynny oedd ein ha-
thraw ni at Grist, fel y'n cyfiawnhaid trwy
Ioan 11. 12. ffydd.
Pen. 4. 5. 25 Eithr wedi dyfod ffydd, nid ydym
Rhuf. 6. 3. mwyach dan athraw.
Rhuf. 13. 26 Canys chwi oll^e ydych blant i Dduw
14. trwy ffydd yng Nghrist Iesu.
Rhuf. 10. 27 Canys¹ cynnifer o honoch ag a fe-
12. dyddiwyd yng Nghrist, ^e a wisgafoch Grist.
1 Cor. 12. 28^h Nid oes nac Iuddew na Groegwr.
13. nid oes na chaeth na rhydd, nid oes na
Eph. 2. 14. gwrwyw na benyw: canys chwi oll¹ un
15. ydych yng Nghrist Iesu.
Gen. 21. 29 Ac^k os eiddo Crist ydych, yna had
12.

Abraham ydych, ac¹ etifeddion yn ol yr¹ Eph. 3. 6.
addewid.

PEN. IV.

Ein bod ni dan y ddeddf hyd ddyfodiad
Crist, fel y mae'r etifedd dan ei ymge-
leddwr nes ei ddyfod i'w oed: 5 eithr
darfod i Grist ein rhyddhau ni oddi wrth
y ddeddf: 7 nad ydym ni gan hynny
awelion iddi mwyach. 14 Y mae efe yn
cospo eu herwylls da hwynt tu ag atto ef,
a'r eiddo yntau tu ag attynt hwythau;
22 ac yn dangos mai meibion i Abraham
ydym ni, o'r wraig rydd.

A HYN yr wyf yn ei ddywedyd: dros
gymmaint o amser ag y mae'r eti-
fedd yn fachgen: nid oes dim rhagor
rhyngddo a gwas, er ei fod yn arglwydd
ar y cwbl;

2 Eithr y mae efe dan ymgeleddwyr a
llywodraethwyr, hyd yr amser a ofodwyd
gan y tad.

3 Felly ninnau hefyd, pan oeddyd fech-
gyn, oeddyd gaethion dan^a wyddorion y^b
byd:

4 Ond^b pan ddaeth cyflawnder yr am-
fer, y danfonodd Duw ei Fab, ^c wedi ei^c
wneuthur^d o wraig, ^e wedi ei wneuthur
dan y ddeddf;

5 Fel y prynai y rhai oedd dan y ddeddf,
fel y derbyniem y mabwysiad.

6 Ac o herwydd eich bod yn feibion,
yr anfonodd Duw^e Ysryd ei Fab i'ch
calonnau chwi, yn llefain, Abba, Dad.

7 Felly nid wyt ti mwy yn was, ond yn
fab; ^h ac os mab, etifedd hefyd i Dduw
trwy Grist.

8 Eithr y pryd hynny, pan oeddych heb
adnabod Duw, ⁱ chwi a wafanaethafoch y
rhai wrth naturiaeth nid ydych dduwiau.

9 Ac yn awr, ^k a chwi yn adnabod Duw,
ond yn hytrach yn adnabyddus gan Dduw,
pa fodd yr ydych yn troi + drachefn at
yr egwyddorion lleig a thlodion, y rhai
yr ydych yn chwennych drachefn o ne-
wydd eu gwafanaethu?

10^a Cadw yr ydych ddiwrnodiau, a^k
misoedd, ac amseroedd, a blynyddoedd.
11 Y mae arnaf ofn am danoch, rhag¹
darfod i mi boeni wrthydch yn ofer.

12 Byddwch fel fyfi, canys yr wyf fi^m
fel chwi, y brodyr, attolwg i chwi: ^o ni
wnaethoch i mi ddim cam.

13 A chwi a wyddoch mai^p trwy wendid
y cnawd yrefangylais i chwi y waith gyntaf.

14 A'm profedigaeith, yr hon oedd yn fy^o
nghnawd, ni ddiiyttraf och, ac ni ddirmyg-
af och; eithr chwi a'm derbyniasoch^q me-
gis angel Duw, ^r megis Crist Iesu.

15 Beth wrth hynny oedd eich dedwydd-
wch chwi? canys tyftio yr wyf i chwi,
pe buasai bosibl, y tynnafech eich llygaid,
ac a'u rhoifech i mi.

16 A aethum i gan hynny yn elyn i
chwi, wrth ddywedyd i chwi y gwir?

17 Y maent yn rhoi^s mawr-ferch arnoch,
ond nid yn dda; eithr chwenaych y maent
+ eich cau chwi allan, fel y rhoddoch^t
fawr-ferch arnynt hwy.

18 Eithr da yw dwyn mawr-ferch mewn
peth da yn wastadol, ac nid yn unig tra
fyddwyf bresennol gyd â chwi

19^c Fy mhlant bychain, y rhai yr wyf¹
yn eu helgor drachefn, hyd oni ffurfier¹
Crist yn och,

20 Ac mi a fynwnn pe bawn yn awr gyd
â chwi, a newidio fy llais; o herwydd yr¹
wyf yn amneu + o honoch.

21 Dywedwch i mi, y rhai ydych yn chwennych bod dan y ddeddf, onid ydych chiwi yn clywed y ddeddf?

^a Gen. 16. 22 Canys y mae yn ysgrifenedig, fod i Abraham ddau fab; un ^a o'r wafanaeth-ferch, ac ^a un o'r *wraig* rydd.

^a Gen. 21. 23 Eithr yr hwn *oedd* o'r wafanaeth-ferch, y a aned yn ol y cnawd; a'r hwn *oedd* o'r *wraig* rydd, trwy'r addewid.

24 Yr hyn bethau ydynt mewn + alegori: canys y rhai hyn yw y ddau + destament; un yn ddiau o fynydd Sina, yn ceunedlu i gaethiwed, yr hon yw Agar:

25 Canys yr Agar yma yw mynydd Sina yn Arabia, ac y mae yn cyfatted i'r Jerusaleml *fydd* yn awr, ac y mae yn gaeth *hi* a'i phlant.

^a Ef. 2. 2. 26 Eithr ^a y Jerusaleml honno uchod *fydd* rydd, yr hon yw ein mam ni oll.

Dat. 3. 12. 27 Canys ysgrifenedig yw, ^a Llawenhâ, a 21. 2. 10. di yr amhiantadwy, yr hon nid wyt yn eppilio; tor allan a llefa, yr hon nid wyt yn eigor: canys i'r + unig y mae llawer mwy o blant nag i'r hon y mae iddi wr.

^a Rhuf. 9. 8. 28 A ninnau, frodyr, megis yr *oedd* Isaac, ydym ^b blant yr addewid.

^c Gen. 21. 9. 29 Eithr megis y pryd hynny ^c yr hwn a anwyd yn ol y cnawd a erlidiat yr hwn a anwyd yn ol yr Yspryd, felly yr awrhon hefyd.

^d Pen. 3. 8. 30 Ond beth y mae'r ^d ysgrythyr yn ei ddywedyd? ^e Bwrw allan y wafanaeth-ferch, a'i mab: canys^f ni chaiff mab y wafanaeth-ferch eisteddu gyd â mab y *wraig* rydd.

^e Ioan 8. 35. 31 Felly, frodyr, nid plant i'r wafanaeth-ferch ydym, ond i'r *wraig* rydd.

P E N . V .

1 *Y mae efe yn eu hannog hwy i sefyll yn eu rhyddid, 3 ac nad arferont enwaeddiad; 13 eithr yn hytrach cariad, yr hwn yw cyflawnder y gyfraith. 19 Y mae efe yn rhifo gweithrededd y cnawd, 22 a ffrwythau'r Yspryd; 25 ac yn eu hannog i radio yn yr Yspryd.*

58. SEFWCH gan hynny yn ^a y rhyddid a'r hon y rhyddhaodd Crist ni; ac na ddalier chiwi drachefn ^b dan iau caethiwed.

^a Ioan 8. 32. 2 Wele, myfi Paul wyf yn dywedyd wrthy, ^c Os enwaedir chiwi, ni lesâ Crist ddim i chiwi.

^b Act. 15. 10. 3 Ac yr wyf yn tyfiolaethu drachefn i bob dyn a'r a enwaedir, ei fod ef yn dyledwr i + gadw yr holl ddeddf.

^c Act. 15. 1. 4 Chiwi a aethoch yn ddifudd oddi wrth Grif, y rhai ydych yn ymgyfiawnhau yn y ddeddf: chiwi a syrthiafych ymaith oddi wrth ras.

^d 2 Tim. 4. 8. 5 Canys nyini yn yr Yspryd trwy ffydd ydym yn diŵgwy^d gobaith cyflawnder.

^e 1 Cor. 7. 19. 6 Canys ^e yng Nghrist Iesu ni all en- Col. 3. 11. waeddiad ddin, na dienwaeddiad; ond ^f i 1 Thef. 1. ffydd yn gweithio trwy gariad.

^f 1 Cor. 9. 3. 7 Chiwi ^a a redafoch yn dda; ^b pwy a'ch + rhwyfrodchi chiwi, fel nad ufuddhaech i'r gwirionedd?

^a Pen. 3. 1. 8 Y cyngor, *hwn* nid yw oddi wrth yr ^c gyrradd hwn ^d ffydd yn eich galw chiwi.

^b 1 Cor. 5. 6. 9 ^b Y mae ychydig lefain yn lefeinio'r ^c Petr. 1. 6. holl does.

^c 1 Cor. 5. 6. 10 ^c Y mae gennyf fi hyder am danoch ^d 2 Cor. 2. 3. yn yr Arglydd, na fynywch chiwi ddim arall: ond ^e y neb ffydd yn eich trallodi a ^f Pen. 1. 7. ddwg farnedigaeith, pwy bynnag ffyddo.

^a 1 Cor. 15. 30. 11 A myfi, frodyr, os yr enwaeddiad etto yr wyf yn ei bregethu, ^a paliam y'm her-

lir etto? yn wir tynnwyd ymaith ^a dram- gwydd y groes.

12 ^a Mi a fynwn, i'e, pe torrid ymaith y rhai sy yn aflonyddu arnoch.

13 Canys i ryddid y'ch galwyd chiwi, frodyr: yn unig ^a nac arferwch y rhyddid yn achlysur i'r cnawd, ond ^b trwy gariad gwafanaethwch eich gilydd.

14 Canys ^a yr holl ddeddf a gyflawnir mewn un gair, *sef* yn hwn; ^c Câr dy gym- mydog fel ti dy hun.

15 Ond os + enoi a thraslyngu eich gilydd yr ydych, gwyliwch na ddifethir chiwi gan eich gilydd.

16 Ac yr wyf yn dywedyd, ^a Rhodi- wch yn yr Yspryd, ac + na chyflawnwch Mat. 22. drachwant y cnawd.

17 Canys y mae'r ^a cnawd yn chwen- ychu yn erbyn yr Yspryd, a'r Yspryd yn ^b erbyn y cnawd: a'r rhai hyn a wrthwy- nebant eu gilydd, ^c fel na alloch wncu- thur beth bynnag a ewyllysioch.

18 Ond ^a os gan yr Yspryd y'ch ar- weinir, nid ydych dan y ddeddf. ^b Rhuf. 7. 18 Hefyd ^a amlwg yw gweithrededd y ^b cnawd; y rhai yw, Tor-priodas, godineb, aflendid, anlladrydd, ^c Rhuf. 7. 20 Delw-addoliaeth, swyn-gyfaredd, ^d na Col. 3. 5. + casineb, cynhennau, gwynfydau, lliid, ymrysonau, ymbleidio, herafiau, ^e Rhuf. 6. 14.

21 Cynfigennau, llofruddiaeth, meddw- dod, cyfeddach, a chyffelyb i'r rhai hyn: ^a 1 Cor. 3. 3. am y rhai yr wyf fi yn rhag-ddywedyd Eph. 5. 3. wrthy, megis ag y rhag-ddywedais, ^a na Col. 3. 5. chaiff y rhai sy'n gwneuthur y cyfryw Iago 3. 14. bethau eisteddu teyrnas Dduw.

22 Eithr ^b ffrwyth yr Yspryd yw, Ca- aeth. riad, llawenydd, tangnefedd, hir-ymaros, cymmwynafgarwch, daioni, ffydd, add- Eph. 5. 9. fwynder, + dirwest: ^c Col. 3. 6.

23 ^c Yn erbyn y cyfryw nid oes ddeddf. Dat. 22. 15.

24 A'r rhai ffydd yn eiddo Crist, ^a a ^b Ioan 15. 2. groes-hoeliasant y cnawd, a'i wyniau, a'i chwantau.

25 ^c Os ^b hyw yr ydym yn yr Yspryd, rhodiwn hefyd yn yr Yspryd.

26 ^a Na fyddwn wag-ogoneddgar, gan ymännog ^b ein gilydd, gan ymgynfigennu wrth ein gilydd.

^a 1 Cor. 1. 23. ^b Jos. 7. 25. ^c 1 Cor. 5. 13. ^d 1 Cor. 18. ^e 1 Petr. 2. 16. ^f 2 Petr. 2. 19. ^g Judas 4. 9. ^h 1 Cor. 9. 19. ⁱ Pen. 6. 2. ^j Mat. 7. 12. ^k Iago 2. 8. ^l 1 Cor. 9. 19. ^m 1 Cor. 13. ⁿ 1 Cor. 13. ^o 1 Cor. 13. ^p 1 Cor. 13. ^q 1 Cor. 13. ^r 1 Cor. 13. ^s 1 Cor. 13. ^t 1 Cor. 13. ^u 1 Cor. 13. ^v 1 Cor. 13. ^w 1 Cor. 13. ^x 1 Cor. 13. ^y 1 Cor. 13. ^z 1 Cor. 13.

P E N . VI .

1 *Y mae efe yn eu hannog hwy i ymdddyn yn llariaid tu ag at frawd a lithrodd; 2 ac i ddwyn bob un faich ei gilydd: 6 i fod yn hael tu ag at eu dysgarwduwr; 9 ac na ddiffigiont yn gwneuthur da. 12 Y mae efe yn dangos pa beth yw amcan y rhai sy'n pregethu'r enwaeddiad. 14 Nad yw efe yn gorfoeddu meron dim, ond ynghroes Crist.*

Y BRODYR, ^a os goddiweddir dyn ar ryw fai, chiwychi ^b y rhai ysprydol, ^c Rhuf. 14. adgyweiriwch y cyfryw mewn yspryd ^d i. a 15. 1. addiwynder; gan dy ystyried dy hun, rhag ^e 1 Cor. 2. dy demtio dithau.

2 Dygwch feichiau eich gilydd, ac felly ^a Ioan 13. cyflawnwch y gyfraith Crist.

3 O blegid ^a os tybia neb ei fod yn ^b 15. 12. rhyw beth, ac yntau heb fod yn ddim, y ^c 1 Cor. 8. 2. mae efe yn ei + dwyllo ei hun.

4 Eithr ^a profed pob un ei waith ei hun; ^b Gr. fedd- ac yna y caiff orfoeddo ynddo ei hun yn ^c wldryllp. unig, ac ^d nid mewn arall.

5 Canys ^a pob un a ddwg ei faich ei hun.

^a Edrych Luc 18. 11. ^b 1 Cor 3. 8.

1 Cor. 9. 6 A^h chyfranned yr hwn a ddyfsgwyd yn y gair, a'r hwn fydd yn ei ddygu, ym mhob peth da.
 1 Cor. 6. 7 Na thwyller chwi. Ni watworir Duw: canys^k beth bynnag a hauo dyn, llynnr hedyd a fed efe.
 Luc. 16. 8 O blegid i'r hwn fydd yn hau i'w gnawd ei hun, o'r enawd a fed lygredigaeth: eithr yr hwn fydd yn hau i'r Ysryd, o'r Ysryd a fed fywdd tragwyddol.
 Rhuf. 8. 9 Eithr^m yn gwnethur daioni na ddiogwn: canys yn ei iawn bryd y medwn, oni ddiffygiwn.
 3. 13. 10 Am^h llynnr tra'r ydym yn cael am-fer cyfaddas, gwawn dda i bawb, ond yn enwedig i'r rhai sy o'r deulu'r fydd.
 3. 5. 11 Gwelwch cyhyd y llythyr a' sgrifenis i Thef. ais atoch a'm llaw fy hun.
 15. 12 Cynnifer ag sy yn ewyllysio ymdec Eph. 2. 10. câu yn y cnawd, y rhai hyn sy yn eich Phil. 3. 18. cymmell i'ch enwaedu; y yn unig fel nad erlidier hwy o blegid croes Crist.

13 Canys nid yw y rhai a enwaedir, eu hunain yn cadw'r ddeddf; ond ewyllysio y maent enwaedu arnoch chiwi, fel y ymgorfoddont yn eich cnawd chiwi.
 14 Eithr na atto Duw i mi ymfroftio^h a ba un y ond ynghrôes ein Harglwydd Iesu Crist, Rhuf. 6. 6. trwy y'r hwn i y croes-hoeliwyd y byd i Pen. 2. 20. mi, a minnau i'r byd.
 15 Canys y'n Nghrist Iesu ni ddichon enwaediad ddim, na dienwaediad, ond i'w creadur newydd.
 16 A chynnifer ag a rodiat yn ol y rheol hon, tangnefedd arnynt a thrugaredd, ac ar^h Israel Duw, Rhuf. 2.
 17 O hyn allan na flined neb fi: canys y dwyn yr wyf fi yn fy nghorph nodau'r Pen. 3. 9. Arglwydd Iesu.
 18 Gras ein Harglwydd Iesu Crist a fyddo gyd â'ch yspryd chiwi, frodyr. Amen. Phil. 3. 3. 1 Cor. 4. 10.

At y Galatiaid yr ysgrifenydd o Rufain.

† EPISTOL PAUL YR APOSTOL, AT YR EPHESIAID.

PEN. I.

1 Ar ol cyfarch yr Ephesiaid, 3 a diolch drofyt, 4 y mae efe yn crybwyll am ein hetholedigaeth ni, 6 a'n mabwysiad trwy ras, 11 yr hyn yw gwir fynnon iacharodur-iaeth dyn: 13 ac am na ellir yn harwad gyrruedd uchder y dirgelwch hwn, 16 y mae efe yn gwaddio ar iddym ddyfod 18 i gyflawn gwibodaeth, 20 a meddiant o hono yng Nghrist.

PAUL, apostol Iesu Crist trwy ewyllys Duw, a at y faint fydd yn Ephesus, a'r fyddloniaid yng Nghrist Iesu.

2 Gras fyddo i chiwi, a thangnefedd oddi wrth Dduw ein Tad, a'r Arglwydd Iesu Crist.

3 Bendigedig fyddo Duw a Thad ein Harglwydd Iesu Crist, yr hwn a'n bendithiodd ni â phob bendithi ysprydol yn y nefolion + leodd yng Nghrist:

4 Megis^h yr etholodd efe ni ynddo ef cyn feiliad y byd, fel y byddem yn sanet-iaid ac yn ddifeis ger ei fron ef mewn cariad:

5 Wedi iddo ein rhag-luniaethu ni i fabwysiad trwy Iesu Crist iddo ei hun, yn ol boddlonrwydd ei ewyllys ef,

6 Er mawl gogoniant ei ras ef, trwy yr hwn y gwnaeth ni yn gymmeradwy yn yr Anwylyd:

7 Yn yr hwn y mae i ni brynedigaeth trwy ei waed ef, i'f maddeuant pechodau, yn ol cyfoeth ei ras ef;

8 Trwy yr hwn y bu efe helaeth i ni ym mhob doethineb a deall,

9 Gwedi iddo hyfysu i ni ddirgelwch ei ewyllys, yn ol ei foddlonrwydd ei hun, yr hon a'rfaethasai efe ynddo ei hun:

10 Fel yngoruchwyliaeth^m cyflawn-der yr amferoedd, y gallai grynhoi ynghyd yng Nghrist a'r holl bethau fydd yn y nefoedd, ac ar y ddaear, ynddo ef:

11 Yn yr hwn y'n^o dewiswyd hefyd, wedi ein rhag-luniaethu yn ol arfaeth yr hwn fydd yn gweithio pob peth wrth gyngor ei ewyllys ei hun:

12 Fel y byddem ni er mawl i'w ogon-
 1 Petr. 1. 20. Col. 1. 20. Neu, y cawsom
 Aet. 26. 18. Col. 1. 12.

iant ef, y rhai o'r blaen a + obeithiafom yug Nghrist.

13 Yn yr hwn y gobeithiafoch chwithau hefyd, wedi i chiwi glywed gair y gwirionedd, efengyl eich iachawdwriaeth: yn yr hwn hefyd, wedi i chiwi gredu, P y'ch ieliwyd trwy Lân Ysryd yr addewid;

14 Yr hwn yw + ernes ein hetifeddi-iaeth ni, hyd bryniad y pwrca, i fawl ei ogoniant ef.

15 O herwydd hyn minnau hefyd, wedi clywed eich ffydd yn yr Arglwydd Iesu, a'ch cariad tu ag at yr holl faint,

16 Nid wyf yn peidio â diolch drofod, gan wneuthur coffa am danoch yn fy ngweddiau;

17 A'r i Dduw ein Harglwydd Iesu Crist, Tad y gogoniant, roddi i chiwi Ysryd doethineb a datguddiad, trwy ei adnabod ef:

18 Wedi goleuo llygaid eich meddyliau; fel y gwypoch beth yw gobaith ei alwedigaeth ef, a pheth yw golud gogoniant ei etifeddiaeth ef yn y faint,

19 A pheth yw rhagorol fawredd ei nerth ef tu ag attom ni y rhai ym yn credu, yn ol gweithrediad + nerth ei gadernid ef;

20 Yr hon a weithredodd efe yng Nghrist, pan y cyfododd ef o feirw, ac a'i gosododd i eistedd ar ei ddeheu-law ei hun yn y nefolion leodd,

21 Goruwch pob tywyfogaeth, ac awdurdod, a gallu, ac arglwyddiaeth, a phob enw a enwir, nid yn unig yn y byd hwn, ond hefyd yn yr hwn a ddaw:

22 Ac a ddaroftingodd bob peth dan ei draed ef, ac a'i rhoddes ef yn ben uwch law pob peth i'r eglwys,

23 Yr hon yw ei gorph ef, ei gyflawnder ef y'r hwn fydd yn cyflawni oll yn oll.

5. 1 Cor. 12. 27. Pen. 4. 12. a 5, 23, 30. 1 Cor. 12. 6. Pen. 4. 10. Col. 3. 11.

PEN. II.

1 Trwy gyffelybu yn hyn oeddyd ni wrth 3 na-turiaeth, a'r hyn ydym ni 5 trwy ras, 10 y mae efe yn dangos ddarffod ein creu ni i awen-rededd da; 13 a chan ein bod ni wedi ein dwysu

+ ymddir-iedusom.
 2 Cor. 1.

22. Pen. 4. 30, 2 Cor. 5. 5, Luc 21.

28. Rhuf. 8. 23. Pen. 4. 30, t y medd-iant a bwrcaf-wyd.

Col. 1. 4. Phile. 5. Rhuf. 1. 9. Phil. 1. 3, 4. 1 Thef. 1. 2. 2 Thef. 1. 3. 1 Ioan 20.

17. Pen. 3. 7. Col. 2. 12. t ei nerthol gadernid ef.

Aet. 2. 24. Pf. 110. 1. Phil. 2. 9, 10. Col. 2. 10. Rhuf. 8.

38. Col. 1. 16. a 2. 15. Pf. 8. 6. 1 Cor. 15.

27. Heb. 2. 8. Pen. 4. 15. 16. Rhuf. 12.

1 Cor. 12. 6. Pen. 4. 10. Col. 3. 11.

1 Cor. 12. 6. Pen. 4. 10. Col. 3. 11.

1 Cor. 12. 6. Pen. 4. 10. Col. 3. 11.

1 Cor. 12. 6. Pen. 4. 10. Col. 3. 11.

1 Cor. 12. 6. Pen. 4. 10. Col. 3. 11.

1 Cor. 12. 6. Pen. 4. 10. Col. 3. 11.

1 Cor. 12. 6. Pen. 4. 10. Col. 3. 11.

1 Cor. 12. 6. Pen. 4. 10. Col. 3. 11.

1 Cor. 12. 6. Pen. 4. 10. Col. 3. 11.

64. *duw yn agos trwy Grist, na ddylem ni fyw megis 11 Cenhedloedd, ac 12 efroniaid gynt; ond megis 19 cyd-ddinasfyddion a'r saint, a theulu Duw.*

11. **A** Chwithau a fywhaodd efe, pan oedd- ych feirw mewn camweddu a phechodau;

12. **Pen. 6. 12.** **Col. 3. 6.** **Tit. 3. 3.** **Pf. 51. 5.** **Rhuf. 5. 12, 14.** **Rhuf. 10. 12.** **Rhuf. 5. 6, 8, 10.** **Rhuf. 6. 4, 5.** **Col. 2. 12.** **13 a 3. 1.** **3. Aet. 15. 11.** **Tit. 3. 5.** **4. pa un yr.** **Rhuf. 4. 16.** **1. Mat. 16. 17.** **Rhuf. 10. 14, 15, 17.** **Pen. 1. 19.** **Rhuf. 3. 20, 26, 27.** **24. 2. a 9.** **2. a 11. 6.** **Pf. 100. 3.** **Efa. 19. 25, a 29.** **23. Ioan. 3. 3, 5.** **2. Cor. 5. 17.** **1. Cor. 12. 2.** **Pen. 5. 21.** **Col. 1. 8.** **Ezec. 13. 9.** **Rhuf. 9. 4, 8.** **Mic. 5. 5.** **Ioan. 10. 16.** **33.** **Aet. 10. 36.** **Ioan. 10. 16.** **Gal. 3. 28.** **Col. 2. 14.** **2. Cor. 5. 17.** **Gal. 6. 15.** **Col. 1. 22.** **Rhuf. 6. 6.** **a 8. 3.** **Col. 2. 14.** **Neu, ynddo ei hun.** **Efa. 57. 19.** **Zec. 9. 10.** **Pf. 148. 14.** **Rhuf. 5. 2.** **1. Cor. 3. 9, 10.** **22. Efa. 28. 16.**

12. **Yn y rhai y rhodiafoc gynt yn ol helynt y byd hwn, yn ol e tywyfoc llywod- raeth yr awyr, yr yspryd fydd yr awrhon yn gweithio d ym mhilant anufudd-dod.**

13. **Ym myf y rhai hefyd y bu ein hym- arweddiad ni oll gynt, yn chwantau ein cnawd, gan wneuthur cwylyfiau y cnawd, a'r meddyliau; ac y'r oeddyd ni wrth naturaeth yn blant digofaint, megis eraill.**

14. **Eithr Duw, y'r hwn fydd gyfoethog o drugaredd, o herwydd ei fawr gariad Duw, y'r hwn y carodd efe ni,**

15. **Ie, pan oeddyd feirw mewn cam- weddu, a'n cyd-fywhaodd ni gyd â Christ (* trwy ras y dydd yn gadwedig)**

16. **Ac a'n cyd-gyfododd, ac a'n gofododd i gyd-eistedd yn y nefolion leodd yng Nghrist Iesu:**

17. **Fel y gallai ddangos yn yr oesoedd a ddeuai, ragorol olud ei ras ef, trwy ei gym- mwynafgarwch i ni yng Nghrist Iesu**

18. **Canys trwy ras yr ydydd yn gadwedig, trwy ffydd; a hynny nid o honoch eich hunain: rhodd Duw ydydd:**

19. **Nid o weithredoedd, fel nad ym- ffroftiai neb:**

20. **Canys * ei waith ef ydym, wedi ein creu yng Nghrist Iesu i weithredoedd da, y rhai a rag-ddarparodd Duw, fel y rhodi- em ni ynddynt.**

21. **Am hynny * cofiwch, a chwi gynt yn Cenhedloedd yn y cnawd, y rhai a elwid yn ddiennwaediad, gan yr hyn a elwir en- waediad o waith llaw yn y cnawd;**

22. **Eich bod chwi y pryd hwnnw heb Grist * wedi eich dieithrio oddi wrth wlad- wriaeth Israel, ac yn efroniaid oddi wrth y modurau yr addewid, heb obaith gen- nych, ac heb Dduw yn y byd:**

23. **Eithr yr awrhon yng Nghrist Iesu, chwydychi, y rhai oeddyd gynt ym mhell, a wnaethpwyd yn agos trwy waed Crist.**

24. **Canys * efe yw ein tangnefedd ni, * yr hwn a wnaeth y ddau yn un, ac a ddatod- odd ganol-fur y gwahaniaeth rhyngom ni;**

25. **Ac a ddrymmodd trwy ei gnawd ei hun y gelyniaeth, sef deddf y gorchy- mynion mewn ordeiniadau, fel y creai y ddau ynddo ei hun yn un dyn * newydd, gan wneuthur heddwch;**

26. **Ac fel y cymmodai y ddau â Duw * yn un corph trwy'r groes, * wedi lladd y gelyniaeth a trwyddi hi.**

27. **Ac efe a ddaeth ac a bregethodd dangnefedd i chwi y rhai pell, ac a'r rhai agos.**

28. **O blegid * trwyddo ef y mae i ni ein dau ddyfodfa mewn un Yspryd a'r Tad.**

29. **Weithian gan hynny nid ydydd chwi mwyach yn ddiethriaid a dyfodiaid, ond y cyd-ddinasfyddion a'r faint, ac * yn deulu Duw;**

30. **Wedi eich * goruwch adeiladu * ar fail yr apostolion a'r prophwydi, ac Iesu Grist ei hun * yn ben congl-faen.**

31. **Yn yr hwn y mae yr holl adeilad**

wedi ei chymmwys gyd-gysylltu, yn cyn- nyddu * yn deml sanctaidd yn yr Ar- glwydd:

32. **Yn yr hwn y'ch cyd-adeiladwyd chwithau yn breswylfod i Dduw trwy yr 5. Yspryd.**

PEN. III.

1. **Darfed hyfysu i Baul, trwy ddatguddiad, 5 guddiedig ddirgelwch 6 cadwedigaeth y Cenhedloedd: 8 ac mai iddo ef y rhoi'd y gras i'w 9 bregethu ef. 13 Y mae efe yn dymuno arnynt na lwfrhaont o blegid ei flinderau ef; 14 ac yn gweddio 19 ar iddynt wybod mawr gariad Duw tu ag attynt.**

ER mwyn hyn, myfi Paul, * carcharor Iesu Grist * upfoc chwi y Cenhed- loedd;

2. **Os clywfoch am * oruchwyliaeth gras Duw, * yr hon a roddwyd i mi tu ag at- toch chwi:**

3. **Mai trwy * ddatguddiad yr hyfysfodd * efe i mi y dirgelwch (* megis y * lgrifen- ais o'r blaen ar ychydig eiriau,**

4. **Wrth yr hyn y gellwch, pan ddarllen- och, wybod fy neall i yn nigelwch Crist)**

5. **Yr hwn yn oesoedd eraill nid eglur- wyd i feibion dynion, fel y mae yr awrhon wedi ei ddatguddio i'w sanctaidd aposto- lion a'i brophwydi trwy'r Yspryd;**

6. **Y byddai'r Cenhedloedd * yn gyd- etifeddiad, ac * yn gyd-gorph, ac * yn gyd- gyfrannogion o'i adeidw ef yng Nghrist, trwy'r efengyl:**

7. **I'r hon y'm gwnaed i yn weinidog, * yn ol rhodd gras Duw yr hwn a rodd- wyd i mi, yn ol * grymmus weithrediad ei allu ef.**

8. **I mi, * y llai na'r lleiaf o'r holl faint, y rhoddwyd y gras hwn, * i efanglym y myf y Cenhedloedd anchwiliadwy olud Crist;**

9. **Ac i egluro i bawb beth yw cymdeith- as * y dirgelwch, yr hwn oedd guddiedig o ddechreuad y byd yn Nuw, * yr hwn a greodd bob peth trwy Iesu Grist:**

10. **Fel y byddai yr awrhon yn hyfys i'r * tywyfogaethau ac i'r awdurdodau yn y nefolion leodd, trwy'r eglwys, fawr * amryw ddoethineb Duw,**

11. **Yn ol yr arlaeth dragwyddol yr hon a wnaeth efe yng Nghrist Iesu ein Har- glwydd ni:**

12. **Yn yr hwn y mae i ni hyfdra, a * dy- fodfa mewn hyder, trwy ei ffydd ef.**

13. **O herwydd paham yr wyf yn dy- muno na lwfrhaoch o blegid fy mlinderau i'w drofoc, yr hyn yw eich gogoniant chwi.**

14. **O herwydd hyn yr wyf yn plygu fy ngliniau at Dad ein Harglwydd Iesu Grist,**

15. **O'r hwn yr enwir yr holl * deulu yn y nefoedd ac ar y dddear,**

16. **Ar roddi o hono ef i chwi, yn ol * cy- foeth ei ogoniant, fod wedi ymgadarnhau mewn nerth, trwy ei Yspryd ef, yn * dyn oddi mewn;**

17. **A'r fod Crist yn trigo trwy ffydd yn eich calonau chwi;**

18. **Fel y galloch, * wedi eich gwreiddio a'ch feilio mewn cariad, ymgysfiedd gyd i'r holl faint, beth yw'r lied, a'r hyd, a'r dyfnder, a'r uchder;**

19. **A gywod cariad Crist, yr hwn fydd uwch law gwybodaeth, fel y'ch cyflawn- â holl gyflawnder Duw.**

19. **Rhuf. 7. 22. 2. Cor. 4. 16. Col. 2. 7.**

^cRhuf. 16. 20 Ond ^ci'r hwn a ddichon wneuthur yn dra-rhagorol y tu hwnt i bob peth yr ydym ni yn eu dymuno, neu yn eu meddwl, yn ol y nerth fydd yn gweithredu ynom ni,
21 Iddo ef y byddo y gogoniant yn yr eglwys trwy Grift Iesu, dros yr holl genhedlaethau, hyd yn ocs oesoedd. Amen.

PEN. IV.

1 Y mae yn eu hannog hwynt i undeb; 7 ac yn dangos bod Duw yn rhoddi amryw 11 ddoniau i ddynion, er mwyn 13 adeiladaeth ei eglwys, ai 16 chynnydd yng Nghrist. 18 Y mae efe yn eu galw hwynt oddi wrth am-mhurdeb y Cenhedloedd, 24 i wifgo y dyn newydd; 25 ac i fawr ymaith gelwydd, 29 ac ymadrodd llygredig.

64. **D**EISYF gan hynny arnoch yr wyf fi, ^a Pen. 3. 1. ^a y carcharor yr. ^b rodio o honoch yn addas i'r alwedigaeth y'ch galwyd iddi,
^b Phil. 1. 27. 2 ^c Gyd â phob gofyngeiddrwydd ac addfwynder, ynghyd â hir-ymaros, gan 1 Thef. 2. 2. oddef eich gilydd mewn cariad;
3 Gan fod yn ddyfali gadw undeb yr Yspryd ynghwlmw tanguetedd,
12. 13. 4 ^d Un corph fydd, ac ^e un Yspryd, ^d Rhuf. 12. megis ac y'ch galwyd yn un gobaith eich galwedigaeth;
^e 1 Cor. 12. 5 ^f Un Arglwydd, un ffydd, un bedydd, 4. 6 ^g Un Duw a Thad oll, yr hwn fydd 1 Cor. 8. goruwch oll, a thrwy oll, ac ynoch oll.
6. a 12. 5. 7 Eithr ^h i bob un o honom y rhoed ^h Mal. 2. gras yn ol mesur dauw Crist.
10. 1 Cor. 8 O herwydd pahan y mae efe yn dywedyd, 1 Pan ddyrchafodd i'r uchelder, ^k Rhuf. 12. ^k efe a gaethiwodd ^k a gaethiwed, ac a roddes roddion i ddynion.
12. 11. 9 (^l Eithr efe a ddyrchafodd, beth yw 1 Pf. 68. 18. ond darfod iddo hefyd ddisgyn yn gyntaf i ^k Col. 2. 15. barthau ifaf y ddaear?)
^l 10 Yr hwn a ddisgynodd, yw yr hwn hefyd a esgynodd goruwch yr holl nesoedd 1 Ioan 3. 13. ^m fel y ^m cyflawnai bob peth)
^m Aet. 2. 11 ⁿ Ac efe a roddes rai yn apostolion, a rhai yn brophwydi, a rhai ⁿ yn efangylwyr, a rhai yn fugeiliaid ac ⁿ yn athrawon;
ⁿ 1 Cor. 12. 12 I berffethio'r faint, i waith y weinidogaeth, i adeilad ⁿ corph Crist:
^o Aet. 21. 8. 13 Hyd oni ymgyfarfyddom oll ^o yn 2 Tim. 4. 5. undeb ffydd, a gwybodaeth Mab Duw, yn ^o Rhuf. 12. wr perffaith, at fefur ^o a oedran cyflawnder Crist:
^o Pen. 1. 23. 14 Fel na byddom mwyach ^o yn blantos, Col. 1. 24. ^o yn bhwmmman ac yn ein cych-arwain ^o i. ^o a phob awel dysgeidiaeth, trwy hocced ^o maintioli. dynion, trwy gyfrwyddra i gynllwyn ^o i Efaï. 28. 9. dwyllo:
^o 1 Cor. 14. 15 Eithr, ^o gan fod yn ^o gywir mewn cariad, ^o cynnyddu o honom iddo ef ym ^o Heb. 13. 9. mhob peth, ^o yr hwn yw'r pen, ^o yef Crist:
^o ^o trwyll. 16 ^o O'r hwn y mae'r holl gorph wedi ^o Zec. 8. 16. eigydd-ymgynnnull a'i gyd-gyffylltu, trwy bob ^o cymmal cynhaliaeth, yn ol y nerthol ^o Pen. 1. weithrediad ym mesur pob rhan, yn gwneuthur cynnydd y corph, i'w adeiladu ei hun ^o Col. 1. 18. mewn cariad.
^o 17 Hyn gan hynny yr wyf yn ei ddywedyd ac yn ei dytiolaethu yn yr Arglwydd, ^o na rodiocd chwi mwyach fel y mae'r Cenhedloedd eraill yn rhodio, ^o yn ^o oferedd eu meddwl;
21. 18 Wedi tywyllu eu deall, ^o wedi ymddieithrio oddi wrth fuchedd Dduw, trwy'r

anwybodaeth fydd ynddynt, trwy ^o ddall- ^o galed- ^o rwydd.
19 Y rhai wedi diddarbodi, ^o a ymroisant ^o Rhuf. 1. i drythyllwch, i wneuthur pob afleidid yn 21. ^o Rhuf. 1. unchwant.
20 Eithr chwydychwi nid felly y dysgafoch 24. 26. ^o Col. 2. Grift;
21 Os bu i chwi ei glywed ef, ac os 11. a 3. 8. dysgwyd chwi ynddo, megis y mae'r gwi- 1 Petr. 2. 1. rionedd yn yr Iesu:
22 ^o Dodi o honoch heibio, o ran ^o yr 2. 3. ymarweddiad cyntaf, ^o yr hen ddynt, yr 1 Petr. 4. 3. hwn fydd lygredig yn ol y chwantau twyll- ^o Rhuf. 6. 6. odrus; ^o Rhuf. 12. 23 Ac ^h ymadnewyddu yn yspryd eich 2 ^o Rhuf. 6. 4. meddwl;
24 A ^g wifgo y dyn newydd, yr hwn yn 2 Cor. 5. 17. ol Duw a gnewydd mewn cyflawnder ^o a ^o a sancteiddrwydd.
25 O herwydd pahan, gan fwrw ymaith y gwirgelwydd, ^k dywedwch y gwir bob un ^o ionedd. ^o wrth ei gymmyddog: o blegid ^o aelodau ^o Zec. 8. 16. ydym i'n gilydd. ^o gyd a'i- ^o Rhuf. 12. 26 ^m Digiwch, ac na phechwch: na ^o 5. fachluded yr haul ar eich digofaint chwi:
27 Ac ^a na roddwch le i ddiafol. ^o Pf. 4. 4. 28 Yr hwn a laddrataodd, na laddrated a 37. 8. mwyach: eithr yn hytrach ^o cymmered ^o Iago 4. 7. boen, gan weithio ^o a'i ddwyllaw yr hyn ^o Petr. 5. 9. fydd dda; fel y byddo ganddo beth i'w ^o Aet. 20. gyfrannu i'r hwn y mae angen arno. 35. 1 Thef. 29 ⁿ Na ddeued un ymadrodd llygredig 4. 11. allan o'ch geneu chwi, ond y cyfrw un 2 Thef. 3. ag a fyddo da i adeiladu yn fuddiol, fel y 8, 11, 12. paro ras i'r gwrandawyr. ^o roddi.
30 Ac ^a na thriftewch Lân Yspryd Duw, ^o Pen. 5. 4. trwy'r hwn y'ch feliwyd hyd ddydd ^o Col. 4. 6. prynedigaeth. ^o Efaï. 7. 31 ⁿ Tynner ymaith oddi wrthych bob 13. 263. 10. chwerwedd, a llid, a dig, a llefain, a chabl- 1 Thef. 5. edd, gyd â phob drygoni. 19.
32 ^a A byddwch gymmwynafgar i'ch ^o Pen. 1. 13. gilydd, yn doffuriol, y yn maddeu i'ch ^o Luc 21. gilydd, megis y maddeuodd Duw ^o er 28. mwyn Crist i chwithau. ^o Pen. 1. 14. ^o Col. 3. 8. ^o Mat. 6. 14.

19. ^a 2 Cor. 2. 10. Col. 3. 12, 13. ^o Marc 11. 25. ^o yng Nghrist.

PEN. V.

2 Ar ol cynghorion cyffredinol i garu eu gilydd, 3 ac i ochelyd godineb, a 4 phob afleidid, 7 ac i beidio â chytal ^o r annurwiol, 15 ac i rodiol yn ddisgeulus, 18 ac i fod yn llawn o'r Yspryd; 22 y mae efe yn dyfod at ddyledion gwahanredol: pa fodd y dylai gwagedd usfuddhau i'w gwyr, 25 a gwyr garu eu gwagedd, 32 megis y mae Crist yn caru ei eglwys.

BYDDWCH gan hynny ddilynwyr Duw, fel plant anwyl;
2 A ^b rhodiwch mewn cariad, ^c megis y carodd Crist ninnau, ac a'i rhoddodd ei hun drosom ni, yn offrwam ac yn aberth i Dduw o arogl peraid.
3 Eithr ^d godineb, a phob afleidid, neu gyhydd-dra, na enwer chwaith yn eich plith, megis y gweddai i faint;
4 ^e Na ^f ferthedd, nac ymadrodd ffol, na choeg ddigrifwch, pethau nid ydynt weddas: eithr yn hytrach rhoddi diolch.
5 Canys yr ydych chi yn gwybod hyn, am ^h bob putteiniwr, neu aflan, neu gybydd ^h yr hwn fydd ddelw-addolwr, nad oes iddynt etifeddiaeth yn nheyrnas Crist, a Duw.

Mat. 24. 4. 6 Na thwyllled neb chwi â geiriau ofer :
Col. 2. 4. canys o blegid y pethau hyn y mae dig-
olant Duw yn dyfod ar blant yr + anu-
Rhuf. 1. 18. fudd-dod.
Pen. 2. 2. 7 Na fyddwch gau hynny gyfrannogion
+ anghred- â hwynt.
iniath-
+ yw
amfer.
12 Cor. 3. 8 Canys yr oeddych chiwi + gynt yn
dywyllwch, ond yr awrhon ¹goleuni ydych
yn yr Arglwydd; rhodiwch fel ²plant y
goleuni;
18. 1 Thel. 9 (Canys ³ffrwyth yr Ysryd fydd ym
mhob daioni, a chyfiawnder, a gwirionedd)
5. 5. ⁴Luc 16. 8. 10 Gan brofi ⁵bethi fydd gymmeradwy
Gal. 5. 22. gan yr Arglwydd.
Rhuf. 12. 11 Ac ⁶na fydded i chiwi gyd-gyfeillach
2. â gweithredodd anffrwythlawn y ty-
1 Cor. 5. wyllwch, eithr yn hytrach argyocddwch
9. a 10. 20. hwynt.
Rhuf. 6. 12 Canys brwnt yw adrodd y pethau a
21. a 13. 12. wneir ganddynt lwy yn ddigrel.
Gal. 6. 8. 13 Eithr pob peth, wedi + ⁷r argyocdder,
1 Ioan 3. a eglurir gan y goleuni: canys beth bynnag
20. 21. fydd yn egluro, goleuni yw.
Heb. 4. 13. 14 O herwydd paham y + mae efe yn
+ y dat- dywedyd, ⁸Deffro di yr hwn wyt yn cyfgo,
+ guddier. a ⁹chyfod oddi wrth y meirw; a Chrïst a
+ mae yn. oleua i ti.
Esaï. 60. 1. 15 ¹⁰+ Gwelwch gan hynny pa fodd y
Rhuf. 13. rhodiog yn ddielgenus, nid fel annoeth-
11. 12. ion, ond fel doethion;
Ioan 5. 25. 16 Gan brynu'r amfer, ¹¹o blegid y dydd-
Rhuf. 6. 4. iau fy ddrwg.
5. Pen. 2. 17 Am hynny na fyddwch annoethion
5. Col. 3. 1. eithr yn deall beth yw ewyllys yr Ar-
+ Col. 4. 5. glwydd.
+ Edrych- 18 Ac ¹²na foddwer chiwi gan win, yn
+ wch. yr hyn y mae gomodedd; eithr llanwer
+ Preg. 11. chiwi â ¹³r Ysryd;
2. Ioan 12. 19 Gan lefaru wrth eich gilydd ¹⁴mewn
35. pſalmau, a hymnau, a odlau ysprydol;
Pen. 6. 13. gan ganu a phyngcio yn eich calon i ¹⁵r
Gal. 6. 10. Arglwydd;
Rhuf. 20. 20 ¹⁶Gan ddiolch yn wastad i Dduw a'r
12. 2. Tad, am pob peth ¹⁷yn enw ein Harglwydd
+ Dihar. 20. Iesu Grïst;
1. a 23. 20. 21 ¹⁸Gan ymddarostwng i ¹⁹ch gilydd yn
Luc 21. 34. ofn Duw.
+ Col. 3. 10. 22 ²⁰E ywagedd, ymoſyngwch i ²¹ch
Iago 5. 13. gwyr priod, ²²megis i'r Arglwydd.
+ Pf. 34. 1. 23 O blegid ²³y gwr yw pen y wraig,
1 Thel. 5. megis ag y mae ²⁴Chrïst yn ben i'r eglwys;
18. ac efe yw lachawdwr ²⁵y corph.
+ Heb. 13. 24 Ond fel y mae ²⁶r eglwys yn ddarof-
15. 1 Petr 1. 11. 25 ²⁷Petr tyngedig i Grïst, felly hefyd ²⁸bydded y
2. 5. a 4. 11. gwagedd i ²⁹w gwyr priod ³⁰ym mhob
+ 1 Petr. 5. 5. peth.
+ 1 Cor. 14. 25 ³¹Y gwyr, cerwch eich gwagedd,
34. Col. 3. megis ag y carodd Chrïst yr eglwys, ac
8. Tit. 2. 5. ³²a rhoddes ei hun droiti;
1 Petr 3. 1. 26 Fel y sancteiddiai efe hi, a'i glanhau
+ Pen. 6. 5. ³³a'r olchfa ddwfr, ³⁴o trwy'r gair;
+ 1 Cor. 27 Fel y gosodai efe hi yn ³⁵ogoneddus
11. 3. iddo ei hun, yn eglwys ³⁶heb ami na
+ Pen. 1. brycheuyn na chryclini, na dum o'r cyf-
22. a 4. 15. ryw; ond fel y byddai yn sanctaidd ac yn
Col. 1. 18. ddifeisus.
+ Pen. 1. 23. 28 Felly y dylai y gwyr ganu eu gwrag-
+ Col. 3. 20. edd, megis eu cyrph eu hunain. Yr hwn a
22. Tit. 2. 9. garo ei wraig, fydd yn ei garu ei hun.
+ Col. 3. 19. 29 Canys ni chataodd neb erioed ei
1 Petr 3. 7. gnawd ei hun; eithr ei fagu a'i feithrin
+ Gal. 1. 4. y mae, megis ag y mae ³⁷r Arglwydd am yr
Adn. 2. eglwys:
+ Ioan 3. 5.
Tit. 3. 5. Heb. 10. 22. 1 Ioan 5. 6. ³⁸Ioan 15. 3.
2. 17. 17. ³⁹+ eglwys ogoneddus iddo ei hun, heb, &c.
+ Can. 4. 7. Col. 1. 22.

30 O blegid ⁴⁰aelodau ydym o'i gorph ef, ⁴¹r Cor.
o'i gnawd ef, ac o'i eſgryn ef.
31 ⁴²Am hynny y gad dyn ei dad a'i 27.
fam, ac y glyn wrth ei wraig, a hwy a ⁴³Gen. 2.
fyddant ill dau yn un enawd.
32 Y dirgelwch hwn fydd fawr: eithr 19. 5.
am Grïst ac am yr eglwys yr wyf fi yn Marc 10. 7.
dywedyd ⁴⁴1 Cor. 6. 10.
33 Ond chwithau hefyd cymmmain, un,
felly cared pob un o honoch ei wraig, fal
ef ei hunan; a'r wraig ⁴⁵edryched ar iddi
berchi ei gwr.

PEN. VI.

1 Dyledfydd plant tu ag at eu rhieni, 5 a
gweision tu ag at eu harglwyddi. 10 Mai
mſuriaeth yw ein bywyd ni, 12 nid yn
unig yn erbyn cig a gwaed, eithr hefyd yn
erbyn gelynyon ysprydol. 13 Cyfiarwn arf-
ogaeth Chrïstion, 18 a'r modd yr arferir.
21 Camol Tycheus.
Y Plant, ufuddhewch i'ch rhieni yn
yr Arglwydd: canys hyn fydd gyf-
iawn.
2 ⁴⁶Anrhydedda dy dad a'th fam (yr a 27. 16.
hwn yw y gorchymyn cynthiaf mewn Ecl. 3. 8.
addewid)
3 Fel y byddo yn dda i ti, ac fel y bydd-
ech hir-hoedlog ar y ddacar. ⁴⁷Mat. 15. 4.
4 A ⁴⁸chwithau dadau, na yrrwch eich ⁴⁹Deut. 5. 16.
plant i ddigio; ond ⁵⁰maethwch hwynt yn ⁵¹20. Pf. 78. 4.
addysg + ac athrawiaeth yr Arglwydd. ⁵²Dihar. 19.
5 ⁵³Y gweision, ufuddhewch i'r rhai fydd 18.
arglwyddi i chiwi yn ol y cnawd, gyd ag ⁵⁴+ arhybudd.
ofn a dychryn, yn fymrlwydd eich calon, ⁵⁵Col. 3. 22.
megis i Grïst; ⁵⁶1 Tim. 6. 1.
6 Nid â golwg-wafanaeth, fel boddlon-
wyr dynion, ond fel gweision Chrïst, yn ⁵⁷1 Pet. 2. 18.
gwneuthur ewyllys Duw o'r galon; ⁵⁸1 Job 34. 11.
7 Trwy ewyllys da yn gwneuthur gwaf-
anaeth, megis i'r Arglwydd, ac nid i ddyn-
ion: ⁵⁹Col. 4. 1.
8 ⁶⁰Gan wybod mai pa ddaioni bynnag
a wnelo pob un, hynny a dderbyn efe gan ⁶¹+ nad.
yr Arglwydd, pa un bynnag ai caeth ai ⁶²Doeth. 6.
rhydd fyddo. ⁶³7. Ecl. 35.
9 A chwithau ⁶⁴feistraid, gwnewch yr un ⁶⁵12. Rhul.
pethau tu ag attynt hwy, gan roddi bygwth ⁶⁶Col. 3. 25.
heibio: gan wybod fod eich Arglwydd ⁶⁷Pen. 1. 19.
+ chiwi a hwythau yn y nefoedd; ac ⁶⁸+ 3. 10.
ocs derbyn wyneb gyd ag ef. ⁶⁹1 Rhuf. 13.
10 Heb law hyn, fy mrodyr, ymnerth-
wch yn yr Arglwydd, ac ⁷⁰ynghadernid ei ⁷¹2 Cor. 6. 7.
allu ef. ⁷²1 Thel. 5. 8.
11 ⁷³Gwifgwch holl arfogaeth Duw, ⁷⁴1 Ioan 12.
fel y galloch sefyll yn erbyn cynllwynion ⁷⁵31. a 14. 30.
diabol. ⁷⁶Col. 1. 13.
12 O blegid nid yw ein hymdrech ni yn ⁷⁷+ ysprydion
erbyn gwaed a chnawd, ond yn erbyn ty-
wyogaethau, yn erbyn awdurdodau, yn ⁷⁸+ bethau.
erbyn ⁷⁹bydol-lywiawdwyr tywyllwch y ⁸⁰+ goruch-
byd hwn, yn erbyn + drygau ysprydol yn ⁸¹fygu.
y nefolion + ⁸²secedd. ⁸³Esaï. 11.
13 Am hynny cymmerwch atoch holl 5.
arfogaeth Duw, fel y galloch wrth-sefyll ⁸⁴Luc 12. 35.
yn y dydd drwg; ac wedi + gorphen pob ⁸⁵Esaï. 59.
peth, sefyll. ⁸⁶17.
14 Sefwch gan hynny, ⁸⁷m wedi amgylch-
wregysu eich lwynau â gwirionedd, a ⁸⁸2 Cor. 6. 7.
+ gwiigo dwyfronneg cyfiawnder; ⁸⁹1 Thel. 5. 8.
15 A gwiigo am eich traed eſgidiau pa-
rottoad eſengyl tangnefedd; ⁹⁰+ Heb. 10.
16 + Uwch law pob dim, wedi cym-
meryd ⁹¹tarian y fydd, â'r hwn a gellwch ⁹²1 Ioan.
ddiffoddi holl biccellau tanllyd y + fall. ⁹³5. 4.
17 ⁹⁴Cymmerwch hefyd helm yr iach-
awdwriaeth, a ⁹⁵chleddyf yr Ysryd, yr ⁹⁶Adn. 14.
hwn yw gair Duw: ⁹⁷1 Heb. 4. 12.
18 ⁹⁸Gan Dat. 1. 16

- * Rhuf. 12. 18. Gan weddio bob amser a phob rhyw
12. weddi a deifysiad yn yr Yspryd, a bod
Col. 4. 2. yn wybiadwus at hyn yma, trwy bob dy-
1 Thef. 5. fal-batn, a deifysiad dros yr holl faint;
17. 19. A throsol finnuau, fel y rhodder i mi
* Marc 13. ymadrodd, trwy agoryd fy ngenau yn hy,
33. 1 hyfysu dingelwch yrefengyl:
* Act. 4. 20. Dros yr hon * yr wyf yn gennad
29. 1 mewn + cadwyn: fel y traethwyf yn hy
Col. 4. 3. + amdani, fel y perthyn i mi draethu.
2 Thef. 3. 21. Ond * fel y gwypoch chwithau he-
* 2 Cor. 3. fyd fy helynt, betli yr wyf yn ei wneuthur, Amen.
12. * 2 Cor. 5. 20. y Act. 28. 20. Pen. 3. 1. At yr Ephefaid yr ysgrifenydd o
* Rhuf. 12. 18. ynddi, fel. Col. 4. 7. Rufain, gyd a Tychicus.

† EPISTOL PAUL YR APOSTOL, AT Y PHILIPPIAID.

PEN. I.

- 3 Y mae efe yn tyfolaethu ei ddolchgarwch i
Dduw, a'i serch tu ag atynt hwythau, am
frwythau ei fydd hwynt, a'u cymdeithas
yn ei ddolchgarwch ef: 9. gan aweddio beu-
nydd, ar idynt gynyddu mewn gras: 12
Y mae efe yn dangos pa ddaioni a ddaeth
i fydd Crist: trwy ei ffinderau ef yn Rhuf-
fain: 21 ac mor barod ydyw efe i ogoneddu
Crist, pa un bynnag ai trwy fydd, ai trwy
farwolaeth: 27. gan eu hannog iwy i un-
deb, 28. ac i fod yn gryfion mewn eidd.
Bl. yr Arg. 64. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.
- 15 Y mae rhai yn wir yn pregethu Crist
trwy gynghen ac ymryson; a rhai hefyd o
ewylls da.
16 Y naill fy'n pregethu Crist o gynnen,
nid yn bur; gan feddwl dwyn mwyo ffin-
der i'm rhwymau i:
17 A'r lleill o gariad, gan wybod mai
er ymddiffyn yr efengyl y m gofodwyd.
18 Beth er hynny? etto ym mhob modd,
pa un bynnag ai mewn rhith, ai mewn
gwinionedd, yr ydys yn pregethu Crist:
ac yn hyn yr ydwyf i'n llawen, ie, a
llawen fyddaf.
19 Canys mi a wn y digwydd hyn i mi
er iachawdwriaeth, * trwy eich gweddi * 2 Cor. 1.
chwi, a chynorthwy * Yspryd Iesu Crist, 11.
20 Yn ol fy awydd-fryd a'm gobais, * Rhuf. 8. 9.
na'm gwaradwyddir mewn dim, eithr * Rhuf. 5. 5.
mewn pob hyder, fel bob amser, felly
yr awrion hefyd, y mawrygr Crist yn
fy nghorph i, pa un bynnag ai trwy fy-
wyd, ai trwy farwolaeth.
21 Canys byw i mi yr Crist, a marw
fydd elw.
22 Ac os byw fyddaf yn y cnawd, hyn
y'w ffirwyth fy llafur: a phabeth a ddewi-
af, ni's gwn.
23 Canys y mae yn gyfyng arnaf o'r * 2 Cor. 5.
ddeu-tu; gan fod gennyf chwant i'm dat-8.
tod, ac i fod gyd a Christ: canys llawer * 2 Tim. 4. 6.
+ iawn gwell ydwy.
24 Eithr aros yn y cnawd fydd fwy ang-
enrheidiol o'ch plegid chwi.
25 A * chennyf yr hyder hwn, yr wyf * Pen. 2.
yn gwybod yr arotaf ac y cyd-drigaf gyd 24.
a chwi oll, er cynnydd i chwi, a llawenydd
y fydd.
26 Fel y byddo * eich gorfoledd chwi yn * 2 Cor. 1.
helaethach yng Nghrist Iesu o'm plegid i, 14.
trwy fy nyfodiad i drachein atoch. a 5. 12.
27 Yn unig * ymddygwch yn addas i: Eph. 4. 1.
efengyl Crist: fel pa un bynnag a wneudwyf Col. 1. 10.
ai dytodd a'ch gweled chwi, ai bod yn ab- 1 Thef. 2.
fennol, y chwyf oddi wrth eich helynt 12.
chwi, eich bod yn fefyll yn un yspryd, ag a 1.
un enaid, gan * gyd-yndrech + gyd a fydd * Judas 3.
yr efengyl: + Neu,
28 Ac heb eich dychrynu mewn un dda, neu,
dim gan eich gwrthwynebwyr: * yr hyn trwy.
iddynt hwy yn wir fydd arwydd ffer o * 2 Thef. 1.
golledigaeth, y ond i chwi o iachawdwri-5.
aeth, a hyhny gan Dduw. * Rhuf. 8.
29 Canys i chwi * y rhoddydd, bod i 17.
er Crist, nid yn unig gredw ynddo 2 Tim. 2.
ef, ond hefyd ddiodef erddo ef: 11.
30 Gan fod i chwi yr un ymddin * ag * Act. 5. 41.
a welloch ynof fi, ac yr awrion a glywch * Act. 16.
ei fod ynof fi. 19, &c.

Y mae efe yn ei harnog hwynt i undeb,
ac i bîb golyngyddauydd meddwl, tris-
fiamp uffudd-dad a dychafiad Crîst; 12 ac
i fynydd rhagdynt yn ofalus yn ffordd iach-
aradur iachaf, fel y byddont megis yn oleuadau
i'r byd annwyl, 16 ac yn ddifardur iach-
iddo yntau, eu hapellol hwynt, yr hwn
fydd bellach barod i'w offrymmu i Ddaru.
19 Y mae efe yn goebeithio danfon Timothêus
atynt, yr hwn y mae efe yn ei ganmol yn
fawr; 25 ac felly Epaphroditus, yr hwn
y mae efe ar fedr ei ddanfon atynt yn
ddilatrê.

64. **O** dŷ gan hynny ddim diddanwch
yng Nghrist, od oes dim cyfur cariad,
Rhuf. 12. od oes dim cymdeithas yr Ysryd, od oes
16. dim ymyfgaredd a thostruriaethau;
a 15. 5. 2 Cyflawnwch fy llawenydd, a fel y
1 Cor. 1. 10. byddoch yn meddwl yr un peth; a'r un
Pen. 3. 15. cariad gennych, yn gytún, yn llynied yr
1 Petr 3. 8. un peth.
Rhuf. 12. 3 Na wneuler dim trwy gynnw neu wag-
ogoniant eithr b mew'n gollfyngeddwridd.
1 Petr 5. 5. gyn dybied eich gilydd yn well na chw-
e 1 Cor. 10. eich hunain.
24. 4 Nac edrychwch bob un ar yr eiddoch
a 13. 5. eich hunain, eithr pob un ar yr eiddo eraill
e Mat. 11. hefyd.
29. 5 Canys 4 bydded ynoch y meddwl
Ioan 13. 15. yma, yr hwn oedd hefyd yng Nghrist Iesu;
1 Petr 1. 21. 6 Yr hwn, ac e efi yn fwrdd Duw, i ni
1 Ioan 2. 6. thybiodd yn drais fod yn ogrywch â Duw;
1 Ioan 1. 7. Eithr efe a'i + dibrifodd ei hun,
1, 2. gan gymmeryd arno agwedd b gwas, ac
a 17. 5. a wnaed mewn + cyffelybiaeth dynion:
1 Ioan 5. 18. 8 A'i gael mewn dull fel dyn, efe a'i
a gwazha- darostyngodd ei hun, gan fod a yn ufudd
odd. hys angau, iei, angau i groes.
e Pf. 22. 6. 9 O herwydd pahan, Duw a'i tra-dyr-
Efaï. 53. 3. chafodd yntau, ac a roddes iddo enw yr
Dan. 9. 26. hwn fydd goruwch pob enw;
Marc 9. 12. 10 a Fel yn enw Iesu y plygai pob glin,
Efaï. 42. 1. o'r nefolion, a'r daearolion, a than-ddae-
a 49. 3. 6. olion hethau;
a 52. 13. 11 Ac o y cyffellai pob tafod fod Iesu Grist
a 53. 11. yn Arglwydd, er gogoniant Duw Dad.
Ezec. 34. 12 Am hynny, fy anwilyd, megis bob
23, 24. amfer yr ufuddhachod, nid fel yn fy ngarwydd
Zec. 3. 8. yn unig, eithr yr awrhon yn fwy o lawer yn
1 Ioan 1. 14. fy aben, gweithiwrch allan eich iachawd-
Rhuf. 1. 4. wriaeth eich hunain + trwy ofn a dychryn.
Gal. 4. 4. 13 Canys y Duw yw i hwn fydd yn
Heb. 2. gweithio ynoch ewyllyfio a gweithredu o'i
14, 17. ewyllys da ef.
+ Neu, 14 Gwnewch bob dim i heb rwngnach,
geffed. ac ymddadlau;
e Mat. 26. 15 Fel y byddoch ddiargyoeodd, a + dini-
39, 41. weid, i ni blant deifus i Dduw, ynghanol
Ioan 10. 18. chenedlaeth ddrygonus a throfaus, ym
Heb. 5. 8. mblith y rhai yr ydych a yn disgleirio me-
1 Ioan 17. gis goleuadau yn y byd,
1, 2, 5. 16 Yn cynnal gair y bywyd, e er gor-
Heb. 2. 9. foled i mi + yn nydd Crist, a na reidais
e Eph. 1. 21. yn ofer, ac na chymmerais boen yn ofer.
Heb. 1. 4. 17 Ie, a phe y'm + hoffrymmd ar y ab-
e Efaï. 45. erth a gwafanaeth eich fydd, s llawen-
23. hau'r wyf, a chyd-lawenhau a chwi oll.
Rhuf. 14. 18 O blegid yr un peth hefyd byddwch
11. chwithau lawen, a chyd-lawenhewch a
Dat. 5. 13. minnau.
1 Ioan 13. 19 Ac yr wyf yn gobeithio yn yr Ar-
13. gyd ag. p 2 Cor. 3. 5. Heb. 13. 21. a 1 Petr 4. 9.
+ Neu, phurion. e Mat. 5. 45. e Mat. 5. 14. e 2 Cor.
1. 14. 1 Thef. 2. 19. + Neu, hyd ddydd, neu, erbyn
dydd. e Gal. 2. 2. 1 Thef. 3. 5. e 1 Tim. 4. 6.
+ haberiuid. e Rhuf. 15. 16. e 2 Cor. 7. 4. Col. 1. 24.

30 Canys o blegid gwaith Crist y bu efe
yn agos i anghen, ac y bu di-ddarhod am ei
einioes, & fel y cyflawnai efe eich diffyg
chwi o'ch gwafanaeth tu ag ataf fi.

17. Y mae efe yn eu rhybuddio hwy i achelyd gau-athrawon yr enwauddiad; ac 4 yn dangos fod iddo ef fyw o achos nag iddynt hwy, i hyderu ynghyfarwnder y ddeddf: 7 yr hyn, er hynny, y mae efe yn ei gyflwynu dom ac yn gollod, er mwyn ynnill Crist, a'i gyfarwnder; 12 gan gydnabod ei amheffeithrwydd ei hun yn hyn 15 Y mae efe yn eu hunnog hwy i fod ei meddwl hwn, 17 ac i'w ddyrnwared; 18 ac i achelyd eu ddi Cricianion a'u ddi.

4 ddiargyoedd. 1. A. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 83

a 9.1, + *ddiachwyn arnaf*.

Mat. 13. 7 Eithr m y pethau oedd elw i mi, y rhai
hynny a gyfrifais i yn golled er mwyn Crist.
Esf. 53. 11. 8 Ie yn ddihammieu, yr wyf hefyd yn cyf-
Jer. 9. 23, rif pob peth yn golled, n o herwydd ar-
dderchowerwydd gwybodaeth Iesu Crist
Ioan 17. 3. fy Arglwydd: er mwyn yr hwn y'm col-
Col. 2. 2. ledwyd ym mhob peth, ac yr wyf yn eu
Rhuf. 10. cyfrif yn dom, fel yr ynnillwyf Crist,
5. 9 Ac y'm cair ynddo ef heb fy nghyf-
Rhuf. 1. iawnder fy hun, o'r hwn fydd o'r gyfraith,
17. ond y'r hwn fydd trwy ffydd Crist, *sef* y
23. 21, 22. cyfiawnder fydd o Dduw trwy ffydd:
Gal. 2. 16. 10 Fel yr adnabyddwyf ef, a grym ei
Rhuf. 4. 5. adgyfodiad ef, a chymdeithas ei ddiodd-
3, 4, 5. ehiadau ef, gan fod wedi fy nghyd-ffurfio
2 Cor. 4. 4. a'i farwolaeth ef;
10, 11. 11 Os mewn un modd y gallwn gyr-
2 Tim. 2. haeddyd adgyfodiad y meirw:
11, 12. 12 Nid fel pe hawn i wedi ei gyrhaedd-
1 Petr. 4. 13. yd eifoes, neu fod eifoes i wedi fy mher-
1 Tim. 6. 6. ffeithio; eithr dilyn yr wyf, fel y gallwyf
12. ymaflyd yn y peth hwn hefyd yr ymaflyd
Heb. 12. ynof gan Crist Iesu.
23. 13 Y brodyr, mid wyf fi yn bwrw ddar-
Pf. 45. 10. fod i mi gael gafael: ond un peth, i gan
Luc 9. 62. anghofio y pethau sy o'r tu cefn, ac y'm-
1 Cor. 9. eflyn at y pethau o'r blaen,
24, 26. 14 Yr ydwyf yn cyrchu at y nod, am gamp
Heb. 6. 1. uchel alwedigaeth Duw yng Nghrist Iesu.
Heb. 3. 1. 15 Cynnifer gan hynny ag ydym i ber-
1 Cor. 2. 6. ffaith, sy'n wiri hyn: ac os ydych chi fynied
24. 20. dim yn amgenach, hyn hefyd a ddarguddia
Rhuf. 12. Duw i chwi.
16. 16 Er hynny, y peth y daethom atto,
25. 5. cerddwn wrth yr hun rheol, sy'n wiri yr
1 Cor. 4. un peth.
16. 17 Byddwch + ddilynwyr i mi, frodyr,
21. 1. ac edrychwch ar y rhai sy yn rhodio felly,
1 Thef. 1. 6. megis y'r ydym ni yn siampl i chwi.
+ gyd-ddi- 18 (Cans y mae llawer yn rhodio, am y
lymogr. rhai y dywedais i chwi yn fynych, ac yr
1 Petr. 5. 3. ydwyf yr awrhon hefyd dan wlo yn dy-
Gal. 6. 12. wedyd, mai c gelynyon croes Crist ydynt;
2 Cor. 11. 19 a Diwedd y rhai yw ditryw, o duw
15. y rhai yw eu bol, a'u gogoniaut yn eu cy-
Rhuf. 16. wilydd, y rhai fydd yn fynied pethau
18. daearol)
Hof. 4. 7. 20 Cans y ein hymarweddiad ni fydd
2 Cor. 11. yn y nefoedd; o'r lle hefyd i yr ydym yn
12. disgwyl yr Iachawdwr, yr Arglwydd Iesu
Gal. 6. 13. Crist:
Rhuf. 8. 5. 21 Y'r hwn a gyfnewidia + ein corph
Eph. 2. 6. gvaeni, fel y gwneir ef yr un ffurf + a'i
6, 19. gorph gogoneddus ef, yn ol y nerthol wei-
Col. 3. 1, 3. thrediad trwy yr hwn y dichon efe, + i e,
1 Cor. 1. 7. ddarostfwn pob peth iddo ei hun.
1 Thef. 1. 10. Tit. 2. 13. 21 Cor. 15. 43, 48, 49. Col. 3. 4.
+ corph ein gwaeddd ni. + a chorph ei ogonedd efe.
+ hefyd, neu, hyd yn oed, 1 Cor. 15. 26, 27.

PEN. IV.

1 Ar ol rhybuddion neillduol, a y mae efe yn
myned rhagddo at gyngborion cyffredinol;
10 ac yn dangos pa fodd y llawenydd oedd
wrth eu haelioni hwy tu ag atto ef, pan oedd
yngharchar; nid yn gymmaint am iddynt
borthi ei anghennion ef, ag am y gras Duw
oedd ynddynt hwy: 19 ac felly y mae efe yn
diweddu, gan weddio, a'u hannerch hwy.
64. A M hynny, fy mrodyr anwyl a hoff,
2 Cor. 1. 14. a fy llawenydd a'm coron, felly fet-
Pen. 2. 16. wch yn yr Arglwydd, anwyllyd.
1 Thef. 2. 2. Yr ydwyf yn attolwg i Euodias, ac yn
19, 20. attolwg i Syntyce, synied yr un peth yn
yr Arglwydd.
3 Ac yr ydwyf yn dymuno arnatithau,
fy ngwir gymmar, cymmorth y gwragedd

hynny y rhai yn yr esengyl a gyd-lafur- Pen. 1. 27.
iafant a mi, ynghyd a Chlement hefyd, Ex. 32. 32.
a'm cyd-weithwyr eraill, y rhai y mae eu Pl. 69. 28.
henwau yn llyfr y bywyd.
4 Llawenhewch yn yr Arglwydd yn Luc 10. 20.
waftadol: a thrachefn meddaf, Llawen- Dat. 3. 5.
hewch. a 20. 12.
5 Bydded eich arafwch yn hyfys i bob a 21. 27.
dyn. Y mae'r Arglwydd yn agos. Pen. 3. 1.
6 Na ofelwch am ddim: eithr ym 1 Thef. 5.
mhob peth mewn gweddi ac ymbil gyd a 16.
diolchgarwch, gwneir eich deifnyddau Heb. 10.
chwi yn hyfys ger bron Duw. 25.
7 A s thangetedd Dduw, yr hwn fydd lago 5. 9.
uwch law pob deall, a geidw eich calon- 2 Petr. 3.
nau a'ch meddyliau yng Nghrist Iesu. 8, 9.
8 Yn ddiweddaf, frodyr, pa bethau byn-
nag fydd wir, pa bethau bynnag fydd + on-
eist, pa bethau bynnag fydd gyfiawn, pa be-
thau bynnag fydd bur, pa bethau bynnag Mat. 6. 25.
fydd hawddgar, pa bethau bynnag fydd gan- s Ioan 14.
moladwy, od os un rhinwedd, ac od os 27.
dim clod, meddylwch am y pethau hyn. Rhuf. 5. 1.
9 Y rhai a ddyfaloed a dderbyniafod, Col. 3. 15.
ac a glywfoch ac a welfoch ynof fi, y peth- + barchedig.
au hyn gwnewch: a b Duw i heddwch a b Rhuf. 15.
fydd gyd a chwi. 33.
10 Mi a lawenytais hefyd yn yr Ar- 2 Cor. 13.
glwydd yn fawr, o blegid + i'ch gofal chwi 11.
am danaf fi yr awrhon o'r diwedd adne- + adne-
wyddu; yn yr hyn y buoch ofalus hefyd, wyddu
ond + eistau amier cyfaddas oedd arnoch. o honoch,
11 Nid am fy mod yn dywedyd o her- o ran gofalus
wydd eistau: cans myfi a ddyfais ym am danaf fi.
mhia gyflwr bynnag y byddwyf, fod k yn 2 Cor. 11.
foddlon iddo. 9.
12 Ac i mi a fedraf ymofwng, ac a fed- + yr oedd-
raf ymhelaethu: ym mhob lle ac ym mhob ych heb
peth y'm haddfygwyd, i fod yn llawn ac i gael ennys.
fod yn newynog, i fod mewn helaethr- k 1 Tim. 6.
wydd ac i fod mewn prinder. 8, 9.
13 Yr wyf yn gallu pob peth trwy Crist 1 Cor. 4.
yr hwn fydd yn fy nerth i. 11.
14 Er hynny, da y gwnaethoch m gyd- 2 Cor. 11.
gyfrannu a'm gorthrymder i. 27.
15 A chwithau, Philippiaid, hefyd a Pen. 1. 7.
wyddoch yn nechreuad yr esengyl, pan
aethu i ymaith o Facedonia, a na chiy- 2 Cor. 11.
frannodd un eglwys a mi o ran rhoddi a 8, 9.
derbyn, ond chwydychwi yn unig.
16 O blegid yn Thelonica hefyd yr an-
fonafoch i mi unwaith ac eilwaith wrth fy
anghenrhaid.
17 Nid o herwydd fy mod i yn ceisio
rhodd: eithr yr ydwyf yn ceisio o ffriwyth o Rhuf. 15.
yn amlhau erbyn eich cyfrif chwi. 28.
18 Ond y mae gennyf bob peth, ac y Tit. 3. 14.
mae gennyf helaethrwydd: mi a gyflawn- + mi a
wyd, wedi i mi dderbyn gan Epaphro- dilerbyniais
ditus y pethau a ddaethant oddi wrthych bob.
chwi; *sef* p arogl + peraidd, a aberth cym- Heb. 13.
meradwy, hoddlon gan Dduw. 15.
19 A'm Duw i a gyflawn a eich holl + Neu,
+ raid chwi ym ol ei olud ef mewn go- pereidd, tra.
goniant, yng Nghrist Iesu. 2 Cor. 9.
20 Ond i Dduw a'n Tad ni y byddo go- 12.
goniant yn oes oesfod. Amen. Pf. 23. 1.
21 Anherchwch yr holl faint yng Nghrist a 2 Cor. 9. 8.
Iesu. Y mae'r brodyr fydd a mi yn + eistau.
eich annerch. Eph. 1. 7.
22 Y mae'r faint oll yn eich annerch a 2. 16.
chwi, ac yn bennaf y rhai fydd o deulu Edrych
Cesar. Pen. 1. 13.
23 Gras ein Harglwydd Iesu Crist Rhuf. 16.
fyddo gyd a chwi oll. Amen. 24.
At y Philippiaid yr ygrifenwyd o
Rufain, gyd ag Epaphroditus.
L 2 EPISTOL

1 EPISTOL PAUL YR APOSTOL, AT Y COLOSSIAID.

PEN. I.

1 *Ar ol cyfarch iddynt, y mae Paul yn ddiolch i Dduw am eu fydd hwy; 7 ac yn cadarnhau dysgeidiaeth Epaphras; 9 ac yn gweddio ym mhellach ar iddynt gynyddu mewn gras; 14 yn portreiddu y gwir Grist; 21 ac yn eu hannog hwy i dderbyn Iesu Grist; ac yn canmol ei weinidogaeth ei hun.*

Bl. yr
Argl.
64

PAUL, apostol Iesu Grist trwy ewyllys Duw, a Thimotheus ein brawd.

2 *At y faint a'r ffyddlon frodyr yng Nghrist y rhai fydd yng Ngholossa.* ^bGras i chi, a thrugaredd, oddi wrth Dduw ein Tad, a'r Arglwydd Iesu Grist.

^aEph. 1. 1. ^bGal. 1. 3.

^cEph. 1. 16. ein Harglwydd Iesu Grist, gan weddio

^dPhil. 1. 3. drofoch chi yn wastadol;

^e2. 4. 6.

^f1 Petr. 1. 4. Er pan glywom am eich fydd yng

^gMat. 24. Ngrist Iesu, ac ym y cariad *fydd gennyf*

^h14. tu ag at yr holl faint;

ⁱAdn. 23. 5 Er mwyn y gobaieth a roddwyd i gadw

^jMarc. 4. 8. i chi yn y nefocedd, am yr hon y clywfoch

^kIoan. 15. 16. o'r blaen yng ar gwionocdd yr efengyl;

^lPen. 4. 12. 6 Yr hon fydd wedi dyfod atoch chi,

^mPhile. 23. yn dwyn ffurth, megis ag yn eich plith

ⁿRhuf. 15. chwithau, er y dydd y clywfoch, ac y gwy-

^o30. buoch ras Duw mewn gwionocdd:

^p1 Eph. 1. 15. 7 Megis ag y dyfaloed gan Epaphras

^q1 Cor. 1. 5. ein hanwyl gyd-was, yr hwn fydd drofoch

^rRhuf. 12. chi yn ffyddlon weinidog i Grist;

^s2. 8 Yr hwn hefyd a amlygodd i ni eich

^t1 Eph. 4. 1. h cariad chi yn yr Ysryd.

^uPhil. 1. 27. 9 O herwydd hyn minnau hefyd, er y

^v1 Thef. 2. dydd y clywom, nid ydym yn peidio a

^w12. gweddio drofoch, a deisyf i eich cyflawni

^x1 cadern- id ei goni- ant ef.

^y10 ^mFel y rhodoch yn addas i'r Ar-

^zAct. 26. glwydd i bob rhyngu bodd, gan ddwyn

^{aa}18. ffurth ym mhob gweithred dda, a chyn-

^{ab}1 Eph. 6. 12. nyddu yngwybodaeth am Dduw;

^{ac}Heb. 2. 14. 11 Wedi eich nerthu a phob nerth yn ol

^{ad}1 Petr. 2. 9. i ei gadernid gogonocddus ef, i bob diodd-

^{ae}4 *Mab ei* csgarwch a hir-ymaros gyd a llawenydd;

^{af}goriad. 12 Gan ddiolch i'r Tad, yr hwn a'n

^{ag}1 Eph. 1. 7. gwnaeth ni yn gymmwys i gael rhan o

^{ah}2 Cor. 4. 4. eiddffidiaeth y faint yn y goleuni.

^{ai}Heb. 1. 3. 13 Yr hwn a'n gwaredodd ni allan o

^{aj}1 Dat. 3. 14. feddiant y tywyllwch, ac a'n symmud-

^{ak}1 Ioan. 1. 3. odd i deyrnas + ei anwyl Fab:

^{al}1 Cor. 8. 6. 14 Yr hwn y mae i ni bryniedigaeth

^{am}Heb. 1. 2. trwy ei waed ef, *ses* maddeuant pechod i.

^{an}1 *gorfod-* dig, cynaf-aned g pob creadur:

^{ao}1 Rhuf. 8. 16 Canys trwyddo ef y crewyd pob dim

^{ap}38. a'r fydd yn y nefocedd, ac fydd ar y ddaear,

^{aq}Pen. 2. 10. yn weledig ac yn anweledig, pa un bynnag

^{ar}15. a'r thronau, a'r arglwyddiaethau, ai ty-

^{as}1 Petr. 3. 22. wyfogaethau, ai meddiannau; pob dim a

^{at}1 Rhuf. 11. grewyd a trwyddo ef, ac erddo ef.

^{au}36. 17 ^{Ac y mae efe} cyn pob peth, ac yn-

^{av}2 Ioan. 1. ddo ef y mae pob peth yn cyd-feyll.

^{aw}1, 3, 4. 18 Ac efe yw pen + corph yr eglwys:

^{ax}1 Cor. 8. 6. afe yr hwn yw'r dechreuad, y cynaf-

^{ay}1 Eph. 1. 22. anedig oddi wrth y meirw; fel y byddai

^{az}4 y corph, eie yn blaenori ym + mhob peth.

^{ba}yr eglwys. 19 O blegid rhyngodd bodd *Tad*

^{bb}2 Act. 26. drigo o bob cyflawnder ynddo ef;

^{bc}23. 20 + Ac (^hwedi iddo wneuthur hedd-

^{bd}1 Cor. 15. wch trwy waed ei groes ef) ^e trwyddo ef

^{be}20, 23.

^{bf}Dat. 1. 5. + *mhilith parub.* ^a Ioan. 1. 66. a 3. 34.

^{bg}4 *A chan wneuthur,* ^b Eph. 2. 14, 15. ^c 2 Cor. 5. 18.

gymmodi ^d pob peth ag ef ei hun, trwyddo ef, meddaf, pa un bynnag ai pethau ar y ddaear, ai pethau yn y nefocedd.

21 A chwithau, y rhai oeddych ddieithriad, a gelymion + mewn meddwl trwy feddwyl, weithredoedd drwg, yrawrhon + hefyd a gymmerodd efe,

22 Ynghorff ei gnawd ef trwy farwolaeth, i'ch cyflwyno chi yn sanctaidd, ac yn ddiifeus, ac yn ddiargyocedd, ger ei fron + ef:

23 Os ydych yn parhau yn y ffydd wedi eich selio a'ch sicrhau, ac heb eich symmud oddi wrth obaith yr efengyl, yr hon a glywfoch, ac a bregethwyd ym myf pob creadur a'r fydd dan y nef; i'r hon y'm gwnaethpwyd i Paul yn weinidog.

24 Yr hwn ydwyf yn awr yn llawenyachu yn fy niodeffadau drofoch, ac yn cyflawni yr hyn fydd yn ol o gyftuddiau Crist yn fy nghnawd i, er mwyn ei gorph ef, yr hwn yw'r eglwys:

25 I'r hon y'm gwnaethpwyd i yn weinidog yn ol o gortuchwyliaeth Duw, yr hon a roddwyd i mi tu ag atoch chi, i gyflawni gair Duw;

26 *Sef* y dirgelwch oedd guddiedig er oesoedd ac er cenhedlaethau, ond yr awrhon a eglurwyd i'w faint ef:

27 I'r rhai yr ewyllyfiodd Duw hyspysu beth yw'r golud gogoniant y dirgelwch hwn ym mhilith y Cenhedloedd; yr hwn yw Crist + ynoch chi, y gobaieth y gogoniant:

28 Yr hwn yr ydym ni yn ei bregethu, gan rybuddio pob dyn, a dyfgu pob dyn ym mhob doethineb; fel y cyflawnom bob dyn yn berffaith yng Nghrist Iesu:

29 + Am yr hyn yr ydwyf hefyd yn llafurio, gan ymdrechgu yn ol ei weithrediad ef, yr hon fydd yn gweithio ynof fi yn nerthol.

¹ 2 Cor. 11. 2. 11. 2. Eph. 5. 27. + *Yn.*

PEN. II.

1 *Y mae efe etto yn eu hannog hwy i fod yn ddiamwadad yng Nghrist; 8 ac i ochelyd philosophyddiaeth a'r addodiadau efer, 18 ac addoliang ylion, 20 a seremonïau, y gysiaith, y rhai fydd wedi teffynu yng Nghrist.*

CANYS mi a ewyllyfion i chi wybod pa faint o'r ymdrech fydd arnaf er eich *mauyn* chi, a'r rhai yn Laodicea, a chynnydder ag ni wellant fy wyneb i yn y enawd;

2 Fel y cyfurid eu calonau hwy, wedi eu cyd-gyflylltu mewn cariad, ac i bob golud sicrwydd deall, i gydnahyddiaeth dirgelwch Duw, a'r Tad, a Christ;

3 Yn yr hwn y mae holl dryforau doethineb a gwybodaeth yn guddiedig.

4 A hyn yr ydwyf yn ei ddwydd, fel na thwylio neb chi ag ymadrodd hygoel.

5 Canys er fy mod i yn abennol yn y enawd, er hynny yr ydwyf gyd a chi yn yr Ysryd, yn llawenyachu ac yn gweled eich treth chi, a chaderbid eich fydd yng Nghrist.

6 Megis gan hynny y derbyniof i Grist Iesu yr Arglwydd, *sef* rhodiwch Judas ynddo;

7 Wedi eich gwreiddio a'ch addoliadu ynddo ef, a'ch cadarnhau yn y ffydd, megis

y'ch

^d Eph. 1. 10.

^e Eph. 2.

^f 1, 2, 12.

^g Neu,

^h trwy,

ⁱ feddwyl,

^j 2 Cor. 15.

^k Luc 1. 75.

^l Eph. 1. 4.

^m a 5. 27.

ⁿ Tit. 2. 14.

^o + ei hun.

^p Adn. 6.

^q 2 Cor. 1.

^r 7, 4.

^s Eph. 3.

^t 1, 13.

^u 2 Cor. 1.

^v 5, 6.

^w Tim. 1. 8.

^x a 2. 10.

^y Eph. 1.

^z 23.

^{aa} Eph. 1. 2.

^{ab} neu, gyf-

^{ac} larnu bre-

^{ad} Rhuf. 15.

^{ae} 10.

^{af} Rhuf. 16.

^{ag} yr 25.

^{ah} Mat. 13.

^{ai} 11.

^{aj} 2 Cor. 2.

^{ak} Rhuf. 9.

^{al} 23.

^{am} Eph. 1. 7.

^{an} ych chi.

^{ao} 1 Tim. 1. 1.

^{ap} Eph. 5. 27. + *Yn.*

^{aq} 11.

^{ar} 11.

^{as} 11.

^{at} 11.

^{au} 11.

^{av} 11.

^{aw} 11.

^{ax} 11.

^{ay} 11.

^{az} 11.

^{ba} 11.

^{bb} 11.

^{bc} 11.

^{bd} 11.

^{be} 11.

^{bf} 11.

^{bg} 11.

^{bh} 11.

^{bi} 11.

^{bj} 11.

^{bk} 11.

^{bl} 11.

^{bm} 11.

^{bn} 11.

^{bo} 11.

^{bp} 11.

^{bq} 11.

^{br} 11.

^{bs} 11.

^{bt} 11.

^{bu} 11.

^{bv} 11.

^{bw} 11.

^{bx} 11.

^{by} 11.

^{bz} 11.

^{ca} 11.

^{cb} 11.

^{cc} 11.

^{cd} 11.

^{ce} 11.

y'ch dysgwyl, gan gymyddu ynddi mewn diolchgarwch.

¹ Jer. 29. 8. ⁸ Edrychwch na bo neb yn eich an-rheithio trwy philosophy a gwag dwyll, yn ol ¹ traddodiad dynion, yn ol ^m egwydd-Heb. 13. 9. orion y byd, ac nid yn ol Crist.

¹ Mat. 15. 2. ⁹ O blegid ynddo ef y mae holl gyflawn-der y Duwdod yn prefwyllo yn gorphorol.

¹ Gal. 4. 3. ¹⁰ Ac yr ydych chiwi wedi eich cyflawni ynddo ei, ^a yr hwn yw Pen pob Adn. 20. ^p tywylogaeth ac awdurdod:

¹ Pen. 1. 19. ¹¹ Yn yr hwn hefyd y'ch ^p enwaed-^o Eph. 1. 20. wyd, ag enwaediad nid o waith llaw, ^p Pen. 1. 16. trwy ^f ddiofsg corph pechodau y cnawd, yn ¹ Deut. 30. enwaediad Crist:

⁶ ¹² Wedi eich cyd-gladdu ag ef yn y Jer. 4. 4. bedydd, yn yr hwn hefyd y'ch cyd-gyfod-¹ Rhuf. 2. 29. wyd trwy ^f dydd gweithrediad Duw, ^a yr Phil. 3. 3. hwn a'i cyfododd ef o feirw.

¹ Rhuf. 6. 4. ¹³ A chwithau, pan oeddych yn feirw Pen. 3. 8. 9. mewn camweddau a dienwaediad eich ¹ Rhuf. 6. 4. cnawd, a gyd-fyhaodd efe gyd ag ef, ¹ Eph. 1. 19. gan faddeu i chiwi yr holl gamweddau, ^a 3. 7. ¹⁴ Y gan ddileu a ¹ fgrifen-law yr or-¹ Act. 2. 24. deiniadau, yr hon oedd i'n herbyn ni, yr ¹ Eph. 2. hon oedd yngwrthneby ni, ac a'i cym-¹ 1. 5, 6, 11. merodd hi oddi ar y ffordd, gan ei hoelio ¹ Eph. 2. wrth y groes:

¹⁵ ¹⁵ ² Gan ^a yspeilio ^a y tywyfogaethau ^a y ysgrif-^{en-law} en-law a'w dardodau, efe a'u harddangosodd hwy ar gyhoeddi, gan ymorfolodd arnynt mewn or-^{deiniadau} deiniadau.

¹⁶ ¹⁶ Am hynny na farned neb arnoch chiwi ¹ Gen. 3. 15. ^b am ^a fwyd neu am ddiod, neu oran ^a dydd ¹ Psal. 68. 18. gwyl, neu newydd-loer, neu sabathau: ¹ Efa. 53. 12. ¹⁷ ^a Y rhai ydynt gyigod pethau iddy-¹ Mat. 22. 29. fod: ond y corph fydd o Grif.

¹⁸ ¹⁸ ^a Na ^a thawllid neb chiwi am eich ¹ Luc 11. 22. loan 12. 31. gvober, wrth ei ^a ewylls, mewn gostyng-¹ a 16. 11. eiddrwydd, ^a ac addoliad angylion, gan ¹ ^a ddadwif-^{go} rthuro i bethau i'w gwelodd, wedi ym-¹ ^a chwyddo yn ofer gan ei feddwl cnawdol ¹ Eph. 6. 12. ei hun;

¹⁹ ¹⁹ Ac heb gyfattal ^a y Pen, or hwn y mae ¹ ^a Neu, ¹ ^a ynddo ei ¹ ^a hwn, yr holl gorph, trwy ^r cymmalau a'r cyffylt-¹ ^a iadau, yn derbyn lluniau ac wedi ei gyd-¹ ^a Rhuf. 14. gyffyllu, yn cynnyddu gan gymyddu Duw.

²⁰ ²⁰ Am hynny, os ydych ^a wedi meirw ¹ ^a gyd ^a Christ oddi wrth ¹ ^a egwyddorion y ¹ ^a byd, paham yr ydych, megis pettych yn ¹ ^a Gal. 4. 10. byw yn y byd, yn ymroi i ordeiniadau; ¹ ^a Heb. 8. 5. ²¹ (Na chyffwrdd; ac na aichwaetha; ¹ ^a a 10. 1. ac na themla; ¹ ^a Adn. 4. ²² Y rhai ydynt oll yn llygredigaeth ¹ ^a wrth eu harfer) ^a yn ol gorchymynion ac ¹ ^a awhrawiaethau dynion;

²³ ²³ Yr hyn bethau fydd ganddynt rith ¹ ^a doethineb mewn ^a ewylls-grefydd a gos-¹ ^a tyngeiddrwydd, a bod ^a heb arbed y corph, ¹ ^a nid mewn bri i ddigoni ^r cnawd.

¹ Ezec. 13. 3. ¹ Tim. 1. 7. ¹ Eph. 4. 15. 16. ¹ Rhuf. 6. 3. 5. ¹ Gal. 2. 19. ¹ Adn. 8. ¹ Efa. 29. 13. ¹ Mat. 15. 8. 9. ¹ Tit. 1. 14. ¹ Tim. 4. 8. ¹ Adn. 18. ¹ yn osfi, neu, dihytyn.

PEN. III.

¹ Y mae efe yn dangos pa le y dylem ni geisio Crist; 5. ac yn ein hannog i'n marwolaethu ein hunain, 10. i ddiofsg yr hen ddyn, ac i wifgo Crist am ddiomed: 12. yn ein cyngori ni i gariad perffaith, a gostyng-eiddrwydd, ac amryw rinweddau craill.

64.

¹ Rhuf. 6. 5. ¹ Eph. 2. 6. ¹ Pen. 2. 12. ¹ Eph. 1. 20. ¹ Am hynny os ^a cyd-gyfofodoch gyd ^a Christ, ceiswch y pethau sydd uchod, lle mae ^a Crist yn cistodd ar dddeu-law Duw.

² Rhoddwch eich ^a ferech ar bethau fydd ^a bryd, uchod, nid ar bethau fy ar y dddear.

³ ³ Canys meirw ydych, ^a ch bywyd ^a ¹ Rhuf. 6. 4. guddiwyd gyd ^a Christ yn Nuw. ¹ Gal. 2. 20.

⁴ ⁴ Pan ymddangoso Crist ein bywyd ni, ¹ Pen. 2. 20. yna hefyd yr ymddangoswch chwithau gyd ¹ ^a loan 3. 2. ag ef ^a mewn gogoniant. ¹ ^a 1 Cor. 15.

⁵ ⁵ Marwheuwch gan hynny ^a eich aelod-¹ ^a 47. au y rhai fy ar y dddear; ¹ ^a godineb, aften-¹ ^a Rhuf. 8. did, gwyn, drygchwant, a chybydd-dod, ¹ ^a 12.

¹ ¹ yr hon fydd eilun-ad ioliaeth: ¹ ^a Rhuf. 6.

⁶ ⁶ O achos yr hyn bethau y mae digo-¹ ^a faint Duw yn dyfod ar ¹ ^a blant yr anufudd-¹ ^a Eph. 5. 3. dod. ¹ ^a Eph. 5. 5.

⁷ ⁷ Yn y rhai hefyd y rhodiafoch chiwi-¹ ^a thau gynn, pan oeddych yn byw ynddynt. ¹ ^a Eph. 5. 6. ¹ Dat. 22. 15.

⁸ ⁸ Ond ^a yr awrhon rhoddwch chiwi-¹ ^a thau ymaith yr holl bethau hyn; digier, ¹ ^a Rhuf. 7. llid, drygioni, cabledd, ferthedd, allan ¹ ^a 5.

⁹ ⁹ Na ddwywedwch gelydd wrth eich ¹ ^a gilydd, ^a gan ddarford i chiwi ddiofsg yr ¹ ^a Eph. 4. hen ddyn ynghyd ^a i weithredoedd. ¹ ^a 22.

¹⁰ ¹⁰ A gwisgo ^r newydd, yr hwn ^a a ad-¹ ^a newyddir mewn gwybodaeth ^a yn ol delw ¹ ^a 1 Petr. 1. 22. yr hwn ^a a'i creodd ef. ¹ ^a Eph. 4. 20.

¹¹ ¹¹ Lle nid oes na ^a Groegwr nac Iu-¹ ^a ddew, enwaediad na dienywediad, Bar-¹ ^a 22. 24. bariad na Seythiad, cacth na rhydd: ond ¹ ^a Rhuf. 17. Crist fydd bob peth, ac ym mhob peth. ¹ ^a 2.

¹² ¹² Am hynny (megis etheledigion ¹ ^a Duw, fanetaidd ac anwyl) gwisgwch am ¹ ^a 23. 24. danoch yniygaroedd trugareddau, cym-¹ ^a Eph. 2. 10. mwynalgarwch, gostyng-eiddrwydd, add-¹ ^a Rhuf. 10. fwynder, ymaros; ¹ ^a 12.

¹³ ¹³ Gan gyd-ddwyn ^a ch gilydd, a ma-¹ ^a ddeu i'ch gilydd, os bydd gan neb ^a gweryl ¹ ^a 13. yn erbyn neb: megis ag y maddeuodd ¹ ^a Gal. 3. 28. Crist i chiwi, felly gwisgwch chwithau. ¹ ^a 5. 6.

¹⁴ ¹⁴ Ac am ben hyn oll, gwisgwch gari-¹ ^a ad, yr hwn yw rhwymyn perffethrwydd. ¹ ^a Eph. 4. 32. Rhuf. 14.

¹⁵ ¹⁵ A llywodraethed ^a tangnefedd Dduw ¹ ^a 17. yn eich calonnau, i'r hwn hefyd y'ch galw-¹ ^a yd ^a yn un corph; a byddwch ddiofch-¹ ^a achwyn. ¹ ^a Phil. 4. 7. ¹ Eph. 4. 4. ¹ ^a gysfuehog.

¹⁶ ¹⁶ Prefwylhed gair Crist ynoch yn ^a he-¹ ^a laeth ym mhob doethineb; gan ddygu ¹ ^a a rhybuddio bawb eich gilydd ^a mewn ¹ ^a 1 Cor. 14. psalmiau a hymnau, ac odlau ysprydol, gan ¹ ^a 26. ganu ^a ^a trwy ras yn eich calonnau i'r ¹ ^a Eph. 5. 19. Arglwydd. ¹ ^a ^a yn rasol.

¹⁷ ¹⁷ A ^a pha beth bynnag a wneloch, ar ¹ ^a Pen. 4. 6. air neu ar weithred, ^a gwnewch bob peth yn ¹ ^a 1 Cor. 10. enw'r Arglwydd Iesu, ^a gan ddiofch i ¹ ^a 31.

¹⁸ ¹⁸ Dduw a'r Tad urwyddo ef. ¹ ^a Rhuf. 1. 8.

¹⁹ ¹⁹ Y gwyragedd, ymofyngwch i'ch ¹ ^a Eph. 5. 20. gwyr priod, megis y mae yn weddus yn ¹ ^a Heb. 13. 15. yr Arglwydd. ¹ ^a Eph. 5. 22.

²⁰ ²⁰ Y gwyr, cerwch eich gwyragedd, ac ¹ ^a Tit. 2. 5. na fyddwch chwervon wrthynt. ¹ ^a 1 Petr. 3. 1.

²¹ ²¹ Y plant, ufuddhewch i'ch rhieni ¹ ^a Eph. 5. 25. ^a ym mhob peth: canys hyn fydd yn ¹ ^a 1 Petr. 3. 7. rhyngu bodd i'r Arglwydd yn dda. ¹ ^a Eph. 6. 1.

²² ²² Y tadau, na chyffwrddwch eich plant, ¹ ^a Eph. 5. 24. fel na ddigalonpont. ¹ ^a Tit. 2. 9.

²³ ²³ Y gweision, ufuddhewch ^a ym ¹ ^a Eph. 6. 4. mhob peth i'ch meisttraid yn ol y cnawd; ¹ ^a Eph. 6. 5. nid ^a llygad-wafanneth, fel boddlonwyr, &c. ¹ ^a 6. 7. dynion, eithr mewn fymrwydd calon, yn ¹ ^a 2 Tim. 6. 2. ofni Duw: ¹ ^a Tit. 2. 9.

²⁴ ²⁴ A pha beth bynnag a wneloch, ¹ ^a 1 Petr. 3. 18. gwnewch o'r galon, megis i'r Arglwydd, ¹ ^a Adn. 20. ac nid i ddynion;

²⁵ ²⁵ Gan wybod mai gan yr Arglwydd y ¹ ^a derbyniwch daledigaeth yr etifeddiadaeth; ¹ ^a canys yr Arglwydd Grif yr ydych yn ei ¹ ^a walanacthu.

Tyb da Paul am y Thessalonïaid. I. THESSALONIAID. Ei farwr gariad yntau

¹ Rhuf. 2. ²⁵ Ond yr hwn fydd yn gwneuthur cam,
²⁷ a dderbyn am y cam a wnaeth: ac ¹ nid
 Eph. 6. 9. oes derbyn wyneb.
¹ Petr. 1. **PEN. IV.**
¹⁷ ¹ Y mae efe yn eu hannog hwy i fod yn wrefog
 merwin gweddi; ⁵ i rodio yn ddoeth tu ag ut
 y rhai ni ddathant etto i wir wybodaeth
 am Grist: ¹⁰ ac yn eu hannoch hwy; ac
 yn ewyllysio iddynt bob rhyw lwyddiant.
64.
¹ Eph. 6. 9. ¹ Meistr, gwnewch i'ch gweilion yr
¹ Luc 18. 1. hyn fydd gyfiawn ac uniawn; gan
 Rhuf. 12. wybod fod i chwithau Feistr yn y nefoedd.
¹² ² Parhewch mewn gweddi, gan wy-
 Eph. 6. 18. tied ynddi + gyd â diolchgarwch;
¹ Thef. 5. ³ Gan weddio hefyd drosom ninnau,
¹⁷ ar i Dduw agori i ni ddrws ymadrodd, i
⁴ merwin adrodd dirlwch Crist, am yr hwn yr
 diolchgar- ydwyf hefyd mewn rhwymau:
 uch ⁴ Fel yr eglurhawyf ef, megis y mae yn
¹ Eph. 6. 19. rhaid i mi ei draethu.
¹ Thef. 3. 1. ⁵ Rhodiwch mewn doethineb tu ag at
¹ Cor. 16. 9. y rhai sy allan, gan brynu'r amser.
² Cor. 2. 12. ⁶ Bydded eich ymadrodd bob amser +
¹ Mat. 13. yn raiol, i wedi ei dymheru â halen,
¹¹ fel y gwypoch pa fodd y mae yn rhaid i
¹ Cor. 4. 1. chwi ateb i + bob dyn.
¹ Eph. 6. 19. ⁷ Fy holl helynt i a fynega Tychicus
¹ Pen. 1. 26. i chwi, y brawd anwyl, a'r gweinidog
² 2. 2. ffyddlon, a'r cyd-was yn yr Arglwydd:
¹ Eph. 5. ⁸ Yr hwn a ddanfonais atoch er mwyn
¹⁵ hyn, fel y gwybyddai eich helynt chwi,
¹ Thef. 4. ac y diddanai eich calonau chwi;
¹² ⁹ Gyd ag ¹ Onesimus, y ffyddlon a'r an-
¹ Eph. 5. 16. wyl frawd, yr hwn fydd o honoch chwi.
⁴ merwin
 gras. ¹ Pen. 3. 16. ¹ Marc 9. 50. + pob math ar ddyn.
¹ Eph. 6. 21. ¹ Phile. 10.

Hwy a hyspyfiant i chwi bob peth a
 wneir yma.
¹⁰ Y mae ^m Aristarchus, fy nghyd-gar- ^m Aet. 19.
 charor, yn eich annerch; a ^m Marc, nai 29.
 Barnabas fab ei chwaer (am yr hwn y ^a 27. 2.
 derbyniasoch orehymynion: os daw efe Phile. 24.
 atoch, derbyniwch ei) ^m Aet. 15.
¹¹ A Jesus, yr hwn a elwir Justus, y ³⁷
 rhai ydynt o'r enwaediad. Y rhai hyn yn ² Tim. 4. 11.
 unig yw fy nghyd-weithwyr i deyrnas
 Dduw, y rhai a fuan yn gyfar i mi.
¹² Y mae ^m Epaphras, yr hwn fydd o ho- ^m Pen. 1. 7.
 noch, gwas Crist, yn eich annerch; ^m gan Phil. 23.
 + ymdrech ym waitadol drofoc mewn ^m Rhuf. 15.
 gweddïau, ar i chwi fellyll yn berffaith ³⁰
 ac yn gyflawn ynghwbl o ewyllys Duw. ⁴ ymeginio
¹³ Canys yr ydwyf yn dyt iddo, fod ¹ Mat. 5. 48.
 ganddo zel mawr trofoc chwi, a'r rhai o ¹ Cor. 14.
 Laodicea, a'r rhai o Hierapolis.
¹⁴ Y mae ¹ Luc y phyllygwr anwyl, a ² Tim. 4.
 Demas, yn eich annerch.
¹⁵ Anherchwech y brodyr fydd yn Lao- ² Tim. 4.
 dicea, a Nymphas, a'r eglwys fydd yn ei ¹⁰
 dy ef. ¹ Rhuf. 16.
¹⁶ Ac wedi darllain ^m yr epistol hwn ⁵
 gyd â chwi, perwech ei ddarlain hefyd yn ¹ Cor. 16.
 eglwys y Laodiceaid; a darllain o honoch ¹⁹
 chwithau yr un o Laodicea. ¹ Thef. 5.
¹⁷ A dywedwch wrth ^m Archippus, ²⁷
 Edrych at y weinidogaeth a dderbyniast ² Phil. 2.
 yn yr Arglwydd, ar i ti ei chyflawni hi. ¹ Cor. 16.
¹⁸ Yr annerch â'm llaw i Paul fy hun. ²¹
² Cofiwch fy rhwymau. Gras fyddo gyd ² Thef. 3.
 â chwi. Amen.
¹⁷ Heb. 13. 3.
¹ At y Coloffïaid yr ysgrifenydd o
 Rufain, gyd â Tychicus ac Onesimus.

1 EPISTOL CYNTAF PAUL YR APOSTOL, AT Y THESSALONIAID.

PEN. I.

¹ Paul yn dwyn ar ddeall i'r Thessalonïaid,
 nid yn unig mor feddylgar oedd efe am da-
 nynt hwy bob amser, mewn diolchgarwch
 a gweddi; ⁵ eithr hefyd gystal yr oedd efe
 yn tybied am wirionedd a phurdeb eu fydd
 hwynt, a'u dychroeliad at Dduw.

**Bl. yr
Argl.**

PAUL, a ² Silvanus, a Thimotheus, at
 eglwys y Thessalonïaid, yn Nuw Dad,
 a'r Arglwydd Iesu Grist: ³ Gras i chwi a
 thangnefedd, oddi wrth Dduw ein Tad, a'r

² Cor. 1. Arglwydd Iesu Grist.
² Yr ydym yn diolch i Dduw yn waf-
² Thef. 1. 1. tadol drofoc chwi oll, gan wneuthur coffa
¹ Petr. 5. 12. am danoch yn ein gweddïau,
¹ Eph. 1. 2. ³ Gan gosio yn ddibaid ⁴ waith eich
¹ Rhuf. 1. 8. ffydd chwi, a llafur eich cariad, ac ymaros
¹ Eph. 1. 16. eich gobaith yn ein Harglwydd Iesu Grist,
¹ Phile. 4. ger bron Duw a'n Tad;
¹ Ioan. 6. 29. ⁴ Gan wybod, frodyr + anwyl, eich
¹ Gal. 5. 6. etholedigaeth chwi gan Dduw.
¹ Iago 2. 17. ⁵ Oblegid ¹ ni bu ein hefengyl ni tu ag
 atoch mewn gair yn unig, eithr hefyd
 mewn nerth, ac ⁵ yn yr Yspryd Glân,
 ac mewn sicrwydd mawr; megis ⁵ y gwy-
 ddoch chwi pa fath rai a fuom ni yn eich
 plith, er eich mwyn chwi.
⁶ A ¹ chwi a aethoch yn ddilynwyf i ni,
¹ Col. 3. 12. ac i'r Arglwydd, wedi derbyn y gair mewn
² Thef. 2. gorhymnder mawr, ⁴ gyd a llawenydd yr
 Yspryd Glân:
¹ Cor. 4. ⁷ Hyd onid aethoch yn siamplau i'r rhai
 oll fydd yn credu ym Macedonia ac yn
² Cor. 6. 6. Achaia.
¹ Pen. 2. 1.
¹ 5. 10, 11. ¹ Cor. 11. 1. Phil. 3. 17. ² Thef. 3. 9.
¹ Aet. 5. 41. Heb. 10. 34.

⁸ Canys oddi wrthych chwi y feiniodd
 gair yr Arglwydd, nid yn unig ym Mace-
 donia ac yn Achaia, ond ¹ ym mhob man ¹ Rhuf. 1. 8.
 hefyd eich ffydd chwi ar Dduw a aeth ar ¹ Phil. 1. 7.
 led, fel nad rhaid i ni ddywedyd dim.
⁹ Canys ymaent hwy yn mynegi am
 danom ni, pa ryw ddyfodiad i mewn a ¹ Tit. 2. 13.
 gawfom ni atoch chwi, a pha fodd y ¹ Aet. 2. 24.
 trofoc at Dduw oddi wrth eulynod, ¹ Mat. 3. 7.
 wafanaethu'r bywiol a'r gwir Dduw; ¹ Rhuf. 5. 9.
¹⁰ Ac ^m i ddisgwyl am ei Fab ef o'r ¹ Pen. 5. 9.
 nefoedd, ^m yr hwn a gyfododd efe o feirw,
 fef Iesu, yr hwn a'n gwaredodd ni o'r oddi
 wrth y digofaint fydd arddysod.

PEN. II.

¹ Pa fodd y daeth, ac y pregethwyd yr efengyl
 i'r Thessalonïaid; a pha fodd y derbyniasant
 hwythau hi. ¹⁸ Yr achos pahan y bu
 S. Paul cyhyd yn absennol oddi wrthych
 hwy; a phahan yr ydodd efe mor chwan-
 nog i'w gweld hwynt.
CANYS ² chwi eich hunain a wyddoch,
 frodyr, ein dyfodiad ni i mewn at- ⁵⁴
 toch, nad oser fu: ¹ Pen. 1. 5, 9.
² Eithr wedi i ni ddioddef o'r blaen, a ¹ Aet. 16.
¹ chael ammharch, fel y gwyddoch chwi, ²²
 yn Philippi, ni a fuom hy yn ein Duw ¹ Aet. 17. 2.
 lefaru wrthych chwi efengyl Dduw ¹ trwy ¹ Phil. 1. 30.
 fawr ymdrech. ¹ Col. 2. 1.
³ Canys ein cyngor ni nid oedd o hudol- ¹ Tim. 1.
 iaeth, nac o afliendid, nac mewn twyll: ¹¹, 12.
⁴ Eithr megis ⁵ y'n + cyfrifwyd ni gan ¹ deoiswyd
 Dduw yn addas ¹ i ymddiried i ni am yr ¹ gan Dduw
 efengyl, felly yr ydym yn llefaru; ⁵ nid me- ¹ ymddiried.
¹ Gal. 2. 7;
¹ Gal. 1. 10.

Tit. 1. 3.
gis

gis yn rhyngu bodd i ddynion, ond i Dduw, yr hwn fydd yn profi ein calonau ni.

^a Aët. 20. 5 O blegid ^h ni fuom niua amfer mewn ymadrodd gwenhieithus, fel y gwyddoch

^{33.} ² Cor. 2. 17. chwi, nac mewn rhith cyhydd-dod; ⁱ Duw

^a 7. 2. yn dyf:

^a 12. 17. 6 ^k Nac yn ceisio moliant gan ddynion,

ⁱ Tim. 2. 7. na chennych chwi, na chan eraill; lle ¹ y

^k Ioan 5. gallafem ^m + bwyso arnoch, fel apostolion

^{41.} ^{44.} Critt.

^a 12. 43. 7 Eithr ⁿ ni a fuom addfwyn yn eich

¹² Cor. 10. mysg chwi, megis mammaeth yn maethu

^{1.} ^{2.} ^{10.} ^{11.} ei phlant.

^{Phil.} 8. 9. 8 Felly, gan eich hoffi chwi, ni a welfom

^m ¹ Cor. 9. yn dda gyfrannu â chwi, nid yn unig efengyl Dduw, ond ^o ein heneidiau ein hunain

^{2.} ² Thef. 3. 9. hefyd, am eich bod yn anwyl gennym.

⁴ ^{gym-} ^{meryd} ^{aw-} ^{dardod.} 9 Canys cofyw gennych, frodyr, ein llafur a'n lludded ni; canys ^p gan weithio nos da dydd, fal na phwyfem ar neb o honoch,

ⁿ ¹ Cor. 2. 3. ni a bregethafom i chwi efengyl Dduw.

² Cor. 13. 4. 10 Tyllion ydych chwi, a Duw hefyd,

² Cor. 12. 1 mor sanctaidd, ac mor gyfiawn, a diargyoedd, yr ymddygafof yn eich mysg

^{15.} ¹ Aët. 20. chwi y rhai ydych yn credu:

^{34.} 11 Megis y gwyddoch, y modd y buom

¹ Cor. 4. 12. yn eich cyngori, ac yn eich cyfuro, bob

² Cor. 11. 9. un o honoch, fel tad ei blant ei hun.

¹ Thef. 3. 12 Ac yn + ymbil, ^{ar} rodio o honoch yn

^{8.} + deilwng i Dduw, yr hwn a'ch galwodd chwi i'w deyrnas a'i ogoniaut.

^{13.} O blegid hyn yr ydym ninnau hefyd

¹ Eph. 4. 1. yn diolch i Dduw yn ddubaid, o herwydd

^{Phil.} 1. 27. i chwi, pan dderbynialoch air Duw yr hwn

^{Col.} 1. 10. a glywloch gennym ni, ei dderbyn ef ⁿ nid

^{Pen.} 4. 1. fel gair dyn, eithr (fel y mae yn wir) yn air + addas.

¹ Mat. 10. thio ynoch chwi y rhai fydd yn credu.

^{40.} 14 Canys chwydych, frodyr, a wnaeth-

^{Gal.} 4. 14. pwyd yn ddilynwr i eglwys Duw, y rhai

^{Phil.} 3. 2. yn Judea fydd yng Nghrist Iesu; o blegid

¹ Aët. 17. ¹ chwithau a ddioddetafoch y pethau hyn gan eich cyd-genedl, megis hwythau gan

^{5.} ^{23.} yr Iuddewon:

^{34.} ^{37.} 15 Y rhai a laddafant yr Arglwydd Iesu,

^{Luc} 13. 33. ^u a'u prophwydi eu hunain, ac a'n + herlidiafant ninnau ymaith; ac ydynt heb ryngu bodd Duw, ac yn erbyn pob dyn.

¹ Aët. 13. 50. 16 ^x Ganaxarafun i ni lefaru wrth y Cenhedloedd, fel yr iacheid hwy, y gyflawni

^a 14. 5, 19. eu pechoda hwynt yn wastadol: canys digofaint ^{Dduw} a ddaeth arnynt hyd yr eithaf.

^a 17. 5, 13. 17 A ninnau, frodyr, wedi ein gwneuthur yn ymddifaid am danoch dros ennys

^a 18. 12. awr, yngolwg, nid ynghalon, a fuom fwy astud i weled eich wyneb chwi mewn

^{19.} ^{9.} awydd mawr.

^{16.} ¹ Mat. 23. 32. 18 Am hynny'r ewyllsiasom, ddyfod atoch (myfi Paul) yn ddiau, unwaith a dwywaith hefyd; eithr ^x Satan a'n lluddiodd ni.

¹ Rhuf. 1. 19 Canys ^a beth yw ein gobaith ni, neu ein llawenydd, neu goron ein + gorfoledd? onid chwydych, ger bron ein Harglwydd Iesu Crist yn ei ddyfodiad ef?

²⁰ Canys chwydych yw ein gogoniant a'n llawenydd ni.

PEN. III.

¹ S. Paul yn tyfidaethu ei fawr gariad tu ag at y Thefaloniaid, trwy anfon Timotheus attynt hwy, i'w cadarnhau, ac i'w diddianu: trwy lawenythu yn eu gweithredoedd da hwy; 10 a thrwy weddio drofnynt, a dynuno cael dyfod yn ddiofel attynt.

^{54.} ^{Adn.} 5. A hynny, ^{gan} na allom ymatal yn hwy, ni a welfom yn dda ein gadael ni ein hunain yn Athen;

2 Ac a ddanfonafof ^b Dimotheus, ein ^b Rhuf. 16. brawd, a gweinidog Duw, a'n cyd-wei-

thiwr yn efengyl Crist, i'ch cadarnhau chwi, ac i'ch diddianu ynghylch eich ffydd;

3 ^c Fel na chynhyrfid nebynn y gorthrym-

derau hyn: canys chwydych eich hunain a ^d Aët. 14. wyddoch ^d mai i hyn y'n gofodwyd ni.

4 Canys yn wir pan oeddyfom gyda chwi, ² Tim. 3. ni a rag-ddywedafof i chwi y gorthrym-

mid ni; megis y bu, ac y gwyddoch chwi. ¹ Petr. 2.

5 O herwydd hyn, ^e minnau, heb allu ^{21.}

ymatal yn hwy, a ddanfonafof i gael gwy- ^c Adn. 1.

bod eich ffydd chwi; rhag darfod i'r temtiwr eich temtio chwi, a ^f myned ein llafur ^f Gal. 2. 2.

ni yn ofer. ^a 4. 11.

6 Eithr yr awrhon, wedi dyfod Timotheus attom oddi wrthych, a dywedyd i ni newyddion da am eich ffydd chwi a'ch cariad, a bod gennych goffa da am danom ni yn wastadol, gan hiraethu am ein gwled ni, megis yr ydym ninnau am eich gwerled chwithau;

7 Am hynny y cawfom gyfwr, frodyr, + am danoch chwi, yn ein holl orthrymder + ^g ynoch a'n hangenofyd, trwy eich ffydd chwi.

8 O blegid yr awrhon byw ydym ni, os ydych chwi yn sefyll yn yr Arglwydd.

9 Canys pa ddiolch a allwn ni ei ad-dalu i Dduw + am danoch chwi, am yr holl + ^h trofod lawenydd â'r hwn yr ydym ni yn llawen chwi. o'ch achos chwi ger bron ein Duw ni,

10 ⁱ Gan weddio mwy na mwy, nos a ⁱ Rhuf. 1. dydd, ar gael gwled eich wyneb chwi, a ^{10.} ^{11.} chyflawni diffygion eich ffydd chwi?

11 A Duw ei hun a'n Tad ni, a'n Harglwydd Iesu Crist, a gyfarwyddo ein ffordd ni attoch chwi.

12 A'r Arglwydd a'ch llofoga, ac a'ch ^a Petr. 1. 7. ^h chwanego ym mhob cariad ^h i'ch gilydd, ¹ Cor. 1. 8. ac i bawb, megis ag yr ydym ninnau i ^{Phil.} 1. 10. ^{Pen.} 5. 23.

13 I i gadarnhau eich calonau chwi ² Thef. 2. yn ddiargyoedd mewn sancteiddrwydd ger bron Duw a'n Tad, yn nyfodiad ein Harglwydd Iesu Crist gyd â'i holl faint. ¹ Ioan 3. 20.

PEN. IV.

¹ Y mae efe yn eu hannog hwynt i fyned rhagddynt mewn pob math ar ddurwioldeb: 6 i fyw yn sanctaidd, ac yn gyfiawn; 9 i garu eu gilydd; 11 a thrwy lonyddwch, i wneuthur y pethau a berthyn iddynt eu hunain: 13 ac yn ddurwedus, i ddisdau yn gymhedol dros y meirau. 15 A chyd â'r cyngor diwaethaf hwn, y mae efe yn cyflwynu desparth byr o'r adgyfodiad, ac o ail-ddyfodiad Crist i'r farn.

^{54.} ^{annog.} Y mhellach gan hynny, frodyr, yr ydym yn attolwg i chwi, ac yn + deisyf yn yr Arglwydd Iesu, megis y derbynialoch gennym ^a pa fodd y dylech rodio a boddioni Duw, ar i chwi gynyddu fwyfwy.

2 Canys chwi a wyddoch pa orchymynion a roddafom i chwi trwy'r Arglwydd Iesu.

3 Canys hyn yw ^b ewylls Duw, ^{ses} eich sancteiddiad chwi, ar ymgadw o honoch rhag godineb:

4 Ar fedru o bob un o honoch feddiannu ei lestr ei hun mewn sancteiddrwydd a pharch:

5 Nid mewn gwyn trachwant, ^c megis y ^c Eph. 4. 17, 18. Cenhedloedd ^d y rhai nid adwaeniant Dduw: ^d ¹ Cor. 15. 34.

6 ^e Na byddo i neb orthrymmu na thwy-llo ei frawd mewn dim: canys dialydd ^e Eph. 4. 18. yw'r Arglwydd ^f ar y rhai hyn oll, megis ^e ¹ Cor. 6. 7, &c.

y dywedafof i chwi o'r blaen, ac y tyll-

7 Canys ni alwodd Duw nym i afeindid, ond i faneteiddrwydd.
 8 Am hynny y nch ydd yn + dirnvgu, nid dyn y mae yn ei dirnvgu, ond Duw, Rhuf. 1. 7. y hwn hefyd a roddes ei Yipryd Glân Luc 10. + ynom ni.
 9 Ond am frawdgarwch, nid rhaid i chwi fgrifenu o honof attoch: canys i yr ydych chiwi eich hunain wedi eich dygu gan Dduw i garu eich gilydd.
 10 O blegid yr ydych yn gwneuthur hyn i bawh o'r brodyr y rhai fy trwy holl Facendonla: ond yr ydym yn attolwg i chwi, frodyr, gynhyddu o honoch fwyfwy.
 11 A rhoddi o honoch eich bryd ar fod yn llonydd, a gwneuthur eich gorchwylion eich hunain, a gweithio a'ch dwylaw eich hunain (megis y gorchymynafom i chiwi).
 12 Fel y rhodoch yn weddaidd tu ag at y rhai fyddi allan, ac na byddo arnoch i chwi dim.
 13 Ond ni ewyllyfwn, frodyr, i chwi fod heb wybod am y rhai a hunafant, na thristaeth, megis eraill y rhai nid oes ganddynt obaith.
 14 Canys p os ydym yn credu farw Iesu, a'i adgyfodi: felly y rhai a hunafant yn yr Iesu, a ddwg Duw hefyd gyd ag ef.
 15 Canys hyn yr ydym yn ei ddywedyd wrthyf, yngair yr Arglwydd, na bydd i ni y rhai byw, y rhai a adewir hyd ddyfodiad yr Arglwydd, rag-flaenu y rhai a hunafant.
 16 O blegid yr Arglwydd ei hun a ddif-gyn o'r nef gyd â + bloedd, a llef yr archangel, ac ag udgorn Duw: a'r meirw yng Nghrist a gyfodant yn gyntaf.
 17 Yna ninnau y rhai byw, y rhai a adawyd, a gipir i fynu gyd â hwynt, yn y cymmylau, i gyfarfod â'r Arglwydd yn yr awyr: ac felly y byddwn yn waftadol gyd â'r Arglwydd.
 18 Am hynny + diddenwch eich gilydd â'r ymadroddion hyn
 19. A.G. 1.9. Dat. 11.12. y Ioan 12.26.
 20. 17. 24. + cynghorwch.

PEN. V.

Y mae eise yn myned rhagddo, ac yn dangos (fel o'r blaen) dull dyfodiad Crist i'r farn; 12 ac yn rhoddi amryw orchymynion; 23 ac felly yn ddiweddu ei epiſtol.

EITHER am y'r amterau a'r prydiau, frodyr, nid rhaid i chwi fgrifenu o honof attoch.

2 O blegid chwi a wyddoch eich hunain yn hyfys, mai felly y daw dydd yr Arglwydd fel lleidr yn y nos.

3 Canys pan ddywedant, Tangnefedd a dngelwch; yna y mae dnytyr diym-mwth yn dyfod ar eu gwarthaf, megis gwewyr eigor ar un a fo beimeg; ac ni ddiangant lwy ddim.

4 Ond chwyfchi, frodyr, nid ydych mewn tywyllwch, fel y goddiweddo y dydd hwnnw chwi megis lleidr.

5 Chwyfchi oll, plant y golenni

ydych, a phlant y dydd: nid ydym ni o'r nos, nac o'r tywyllwch.

6 Am hynny na chyfgwn, fel y rhai eraill: eithr gwyfwn, a byddwn fobr.

7 Canys y rhai a gyfgant, y nos y cyfgant; a'r rhai a feddwant, y nos y meddwant.

8 Eithr nym, gan ein bod o'r dydd, byddwn fobr, wedi ymwisgo a dwyfron-neg fydd a chariad, ac a gobaith iach-awdwriaeth yn lle help.

9 Canys nid appwyntiedd Duw nym i ddigofaint, ond i gaffael iachawdwriaeth trwy ein Harglwydd Iesu Crist.

10 Yr hwn a fu farw drosom; fel pa un bynnag a wnelom ai gwylied, ai cyfgy, y byddom fyw gyd ag ef.

11 O herwydd pahan cynghorwch eich gilydd, ac adeiledwch bob un eich gilydd, megis ag yr ydych yn gwneuthur.

12 Ac yr ydym yn attolwg i chwi, frodyr, adnabod y rhai fy yn llafurio yn eich mysg, ac yn eich llywodraethu chwi yn yr Arglwydd, ac yn eich rhybuddio.

13 A gwneuthur cyfrif mawr o honny mewn cariad, er mwyn eu gwaith. Byddwch dangnottedus yn eich plith eich hunain.

14 Ond yr ydym yn deisyf arnoch, frodyr, rhybuddioch y rhai + aheolus, diddenwch y gwan eu meddwl, cynhel-wch y gweinid, byddwch ymarhous wrth bawb.

15 Gwelwch na thalo neb ddrwg dros ddrwg i neb: eithr yn waftadol o dilyn-wch yr hyn fydd dda, + tu ag at eich gilydd, a'r thu ag at bawb.

16 Byddwch lawen yn waftadol.

17 Gweddiwch yn ddbaid.

18 Ym mhob dim diolchwch: canys hyn yw ewyllys Duw yng Nghrist Iesu a tu ag attoch chiwi.

19 Na ddifoddwch yr Yspird.

20 Na ddimyguwch brophwydoliaethau.

21 Profwch bob peth: deliwch yr hyn fydd.

22 Ymgedwch rhag pob + rluith drygioni.

23 A gwir Dduw y tangnefedd y'ch faneteiddio yn gwbl oll: a chadwer eich yipryd oll, a'ch enaid, a'ch corph, yn ddi-argyocdd yn nyfodiad ein Harglwydd Iesu Crist.

24 Ffyddlon yw'r hwn a'ch galwodd, yr hwn hefyd a' gwna.

25 O frodyr, gweddiwch drosom.

26 Anherchwch yr holl frodyr a chu-fan faneteiddio.

27 Yr ydwyf yn eich tyngedu yn yr Arglwydd, ar ddarlain b y llythyr hwn i'r holl frodyr faneteiddio.

28 Gras ein Harglwydd Iesu Crist fyddo gyd â chwi. Amen.

1 Ioan 4. 1. Phil 4. 8. + math ar ddrwg.

2 Pen. 3. 13. 1 Cor. 9. 9. a 10. 13. 2 Thef. 3. 3. Rhuf.

16. 16. Col. 4. 16. 2 Thef. 3. 14. Rhuf. 16. 20.

Y cyntaf at y Theſſalonïaid a fgrif-enwyd o Athen.

† AIL EPISTOL PAUL YR APOSTOL, AT Y THESSALONIAID.

PEN. I.

Y mae S. Paul yn hyfysu iddynt ddaidd yr oedl eise yn meddwl am eu fydd, a'u ca- iad, a'u hamynedd hwynt: 11 a' chyd â hynny yn gosod llawer o reffermawr ar lawr, i'w cyfaro hwy mewn erlid; a'r pennaf

o'r rhai hyn a gymmerir addi wrth gyf- iawyn farn Duw.

PAUL, a Silvanus, a Thimotheus, at eglwys y Theſſalonïaid, yn Nuw ein Tad, yr Arglwydd Iesu Crist.

2 Gras i chwi, a thangnefedd, oddi wrth

Bl. yr Argl.

54.

1 Theſſ. 1.

1 Cor. 1. 3.

with Dduw ein Tad ni, a'r Arglwydd Iesu Grist.

¹ Thef. 1. ² Ddiolch a ddylem i Dduw yn wastadol drofoch, frodyr, fel y mac yn addas, o blegid bod eich ffydd chwi yn mawr gynnyddu, a chariad pob un o honochi oll tu ag at eich gilydd yn ychwanegu:

² Cor. 7. ⁴ Hyd onid ydym ^a ni ein hunain yn ¹⁴ a. 9. 2. ⁺ gorfoleddu yn och chiwi yn eglwyfi Duw, o herwydd eich amynedd chwi a'ch ffydd yn eich holl erlidiau a'r gorthymderau yr ydych yn eu goddef:

¹ Phil. 1. ⁵ Yr hyn fydd ^e argoel goleu o gyfiawn farn Duw, fel y'ch cyfrifer yn deilwng i deymas Dduw, ¹ er mwyn yr hon yr ydych hefyd yn goddef.

¹ Thef. 2. ⁶ Canys cyfiawn yw ger bron Duw, dalu cystudd i'r rhai sy yn eich cystuddio chiwi; ⁷ Ac i chwithau, y rhai agytuddir, ei-mwythdra gyd â ni, ^e yn ymddangosiad yr Arglwydd Iesu o'r nef, ⁺ gyd â'i angylion nerthol.

¹ Thef. 4. 16. ⁺ gyd ag angylion ei nerth.

⁺ Mewn tan.

² Petr 3. ⁹ Y rhai a ddiodeffant yn gospedigaeth, ddynitr tragywyddol oddi ger bron yr Arglwydd, ac oddi wrth ogoniant ei gadermid ef;

Judas 14. ⁺ yn cymeryd dial ar y farwol.

¹ Rhuf. 2. ¹⁰ Pan ddél efe i'w ogoneddu yn ei faint, ac i fod yn rhyfeddol yn y rhai oll sy'n credu (o herwydd i'n tyfiolaeth ni yn eich myg chiwi gael ei chredu) yn y dydd hwnnw.

¹¹ Am ba achos yr ydym hefyd yn gwe-ddio yn wastadol drofoch, ar fod i'n Duw ni eich cyfrif chiwi yn deilwng o'r alwedigaeth hon, a chyflawni holl foddion-rwydd ⁺ ei ddaioni, a gwaith ffydd, yn nerthol:

¹² Fel y gogonedder enw ein Harglwydd Iesu Grist yn och chiwi, a chwithau ynddo yntau, yn ol gras ein Duw ni, a'r Arglwydd Iesu Grist.

PEN. II.

¹ Mae efe yn ewyllsio iddynt barhau yn ddifig yn y gwirionedd a dderbyniant; ³ ac yn dangos y bydd ymadawiad oddi wrth y ffydd; ⁸ ac y datguddir anghrif, cyn dyfod dydd yr Arglwydd: ¹⁵ ac yno yn ailadrodd ei gyngor o'r blaen, ac yn gweddio drofnynt hwy.

54.

Ac yr ydym yn attolwg i chiwi, frodyr, a'ch dyfodiad ein Harglwydd Iesu Grist, a'n cyd-gynhulliad ninnau atto ef,

² Na'ch figler yn fuan ⁺ oddi wrth eich meddwl, ac na'ch cynhyrfer, na chan yspyd, na chan air, na chan lythyr, megis oddi wrthym ni, fel pe bai dydd Crist yn gyfagos.

³ Na thwyllled neb chiwi mewn un modd: o blegid ni ddaru y dydd hwnnw hyd oni ddél ymadawiad yn gyntaf, a ^b datguddio dyn pechod, mab y golledigaeth:

⁴ Yr hwn fydd yn gwrthynnebu, ac ^c yn ymddyrechafu ⁺ goruwch pob ⁺ petu a elwir yn Dduw, neu a addolir; hyd onid yw ^d efe, megis Duw, yn eisteid yn nheml Dduw, ac yn ei ddangos ei hun mai Duw ydyw.

⁵ Onid cof gennych chiwi, pan oeddwn i etto gyd â chiwi, ddywedyd o honof y pethau hyn i chiwi?

⁶ Ac yr awrhon chiwi a wyddoch yr hyn fydd yn attal, fel y datguddier ef yn ei bryd ei hun.

⁷ Canys y mae ^e dirgelwch yr anwiredd yn gweithio eisoes: yn unig yr hwn fydd yr awrhon yn attal, a etyl nes i dynnu ^f ymaith.

⁸ Ac yna y datguddir yr Anwir hwnnw, Dat. 2. 16. yr hwn a ddifetha'r Arglwydd ^f ag yf-a 19. 15; pryd ei eneu, ac a ddilea â disgleirdeb ^g 20. 21. ddyfodiad:

⁹ Sef yr hwn y mae ei ddyfodiad ^h yn Dat. 18. 23. ol gweithrediad Satan, gyd â phob nerth, ^h Mat. 24. ac ^h arwyddion, a rhyfeddodau gau, ^h 24. Dat. 13.

¹⁰ A phob dichell anghyfiawnder yn ⁱ y 13. Edrych rhai colledig; am na dderbyniant gariad Deut. 13. 1. y gwirionedd, fel y byddent gadwedig. ⁱ 2 Cor. 2.

¹¹ Ae ⁺ am hynny y denfyn Duw iddynt ¹⁵ a. 4. 3. hwy ⁺ amryfusedd cadarn, ¹ fel y credont ¹ Rhuf. 1. gelwydd: ²² &c.

¹² Fel y barnier yr holl rai nid oeddynt Edrych yn credu i'r gwirionedd, ond yn ymfoddi ¹ Bren. 20. loni mewn anghyfiawnder.

¹³ Eithr ⁺ hyni a ddylem ddiolch yn Ezec. 14. 9. wastad i Dduw drofoch chiwi, frodyr ca- ⁺ nerthol redig gan yr Arglwydd, o blegid i Dduw ⁺ gweithred- ⁺ o'r dechreuad eich ⁺ ethol chiwi i iachawd- ⁺ iachawd- ⁺ wriaeth, ⁺ trwy faneteiddiad yr Yspyd, a ⁺ eilioni. ffydd ⁺ i'r gwirionedd: ¹ Tim. 4. 1.

¹⁴ I'r hyn y galwodd efe chiwi trwy ein ^h Pen 1. 3. hefyd ni, ⁺ i feddiannu gogoniant ein ^h Eph. 1. 4. Harglwydd Iesu Grist. ⁺ 1 Thef. 1.

¹⁵ Am hynny, frodyr, sef wch, a deliwch ⁺ 4. ⁺ y traddodiadau a ddyfodoch, pa un byn- ⁺ Luc 1. 75. nag ai trwy ymadrodd, ai trwy ein he- ⁺ Petr. 1. 2. pistol ni.

¹⁶ A'n Harglwydd Iesu Grist ei hun, a ⁺ Ioan 17. Duw a'n Tad, yr hwn a'n carodd ni, ac a ⁺ 22. roddes i ni ddiddanwch tragywyddol, a ⁺ Pen. 3. 6. gobaith da trwy ras, ⁺ 1 Cor. 1. 6.

¹⁷ A ddiddano eich calonau chiwi, ac a'ch ⁺ 1 Thef. 3. sicrhao ym mhob gair a gweithred dda. ⁺ 13.

PEN. III.

¹ Y mae efe yn deisyfu eu gawddiau hwy drofno ei hun: ³ yn tyfiolaethu pa hyder oedd gantho arnynt; ⁵ ac yn gweddio ar Dduw drofnynt hwy; ⁶ ac yn rhoddi amryw or- ⁺ chymynion; yn enwedig i ochelyd segydd, ⁺ Eph. 6. 19. a chymdeithas rhai drwg; ¹⁶ ac yn di- ⁺ Col. 4. 3. weddu trwy weddio, a'u hannerch hwy. ⁺ Rhuf. 15. 13.

BELLACH, frodyr, ⁺ gweddioch dro- ⁺ 13. tom ni, ar fod i air yr Arglwydd redeg, ⁺ Neu, a chael gogonedd, megis gyd â chwithau; ⁺ allan o'ulle. ⁺ 1 Cor. 1. 9.

² Ac ⁺ ar ein gwared ni oddi wrth ddy- ⁺ 1 Thef. 5. jon ⁺ anhywaith a drygonus: canys nid ⁺ 24. oes ffydd gan bawb.

³ Eithr ⁺ ffyddlon yw'r Arglwydd, yr hwn ⁺ Ioan 17. a'ch sicrhau chiwi, ac a'ch ⁺ cewd rhag drwg. ⁺ 15.

⁴ Ac ⁺ y mae gennym hyder yn yr Ar- ⁺ 2 Cor. 7. glwydd am danoch, eich bod yn gwne- ⁺ 16. thur, ac y gwnewch, y pethau yr ydym yn ⁺ amynedd eu gorchymyn i chiwi. ⁺ Crist.

⁵ A'r Arglwydd a gyfarwyddo eich ca- ⁺ Rhuf. 16. lonau chiwi at gariad Duw, ac i ⁺ ymaros ⁺ 17. Adm. am Grist. ⁺ 10. 2 Ioan

⁶ Ac yr ydym yn gorchymyn i chiwi, ⁺ 14. frodyr, yn enw ein Harglwydd Iesu Grist, ⁺ 1 Cor. 5. ⁺ dynnu o honoch ymaith ⁺ oddi wrth bob ⁺ 11. brawd a'r fydd yn rhodio ⁺ h yn afreolus, ⁺ allan o ⁺ ac nid yn ol ⁺ y traddodiad a dderbyniodd ⁺ drefn. efe genaym ni. ⁺ h 1 Thef. 4.

⁷ Canys chiwi a wyddoch eich hunain ⁺ 11. Adm. ⁺ k pa fodd y dylech ein dilyn ni: o blegid ⁺ 11, 12, 14. ⁺ ni buom ⁺ afreolus yn eich plith chiwi, ⁺ Pen. 2. 15.

⁸ Ac ni fwytafom fara neb yn rhad; ⁺ k 1 Cor. 4. ond ⁺ m trwy weithio mewn llafur a lludded, ⁺ 16. a. 11. 1. nos a dydd, fel na plwysem ar neb o ⁺ 1 Thef. 1. honoch chiwi: ⁺ 6, 7.

¹⁰. ⁺ allan o drefn. ⁺ m Act. 18. 3. ⁺ a. 20. 34. 35. ⁺ 9^a Nid

† 1 Cor. 9. 6. 9^a Nid o herwydd nad oes gennym aw-
 † Thef. 2. 6. dardod, ond fel y'n rhoddeim^a ein hunain
 † Adn. 7. yn stampi i chwi i'n dilyn.
 † Gen. 3. 10 Canys pan oeddym hefyd gyd â chwi,
 19. hyn a orchymynasom i chwi, † Os bydd-
 ai neb ni fynnai weithio, na chwi fwyta
 chiwaith.
 † 11 Canys yr ydym yn clywed fod rhai
 yn rhodio yn eich plith chwi + yn asreol-
 † allan o drein. lus, heb weithio dim, ond bod yn rhod-
 reigar.
 † 1 Thef. 12^a Ond i'r cyfryw gorchymyn yr yd-
 4. 11. ym, a'u hannog trwy ein Harglwydd Iesu
 † Eph. 4. 28. Grist, † ar iddynt weithio trwy lonyddwch
 † Gal. 6. 9. a bwyta eu bara hunain.
 † 12 A chwi hâu, frodyr, † na + ddiffyg-
 iwech yn gwneuthur daioni.

14 Ond od oes neb heb ufuddhau i'n + trwy
 gair + trwy r llythyr yma, hyfpyfych llythyr, hyfpy-
 hynnw; ac † na fydded i chwi gym- yfych y dyn
 deithas ag ef, megis y cywilyddio efe. hynnw.
 15 Er hynny na chymmerwch ef megis^a Mat. 18.
 gelyn, eithr + cynghorwch ef fel brawd. 17.
 16 Ac^a Harglwydd y tangnefedd ei hun i Cor. 5. 9,
 a roddo i chwi dangnefedd yn waitadol ym
 mhob modd. Yr Arglwydd a fyddo gyd â Adn. 6.
 chwi oll. † rhybuddi-
 17^a Yr annerch â'm llaw i Paul fy hun; wch.
 yr hyn fydd arwydd ym mhob epistol: fel^a Rhuf. 15.
 hyn yr ydwyf yn ysgrifenu.
 18^a Gras ein Harglwydd Iesu Grist gyd^a 1^a Cor.
 â chwi oll. Amen. 16. 21.
 † Yrail at y Theffalonaiad, a'ysgrifen- Col. 4. 18.
 wyd o Athen. † Rhuf. 16.
 24.

¶ EPISTOL CYNTAF PAUL YR APOSTOL, AT DIMOTHEUS.

PEN. I.

1^a Y mae Paul yn dwyn ar gef i Dimothius
 † siars a roddasai efe iddo, wrth fyned i
 † Paedonia. 5 Iawn arfer a diwedd y gys-
 † 11 Yngylch galw S. Paul i fod yn
 † apol. 20 Am Hymenæus ac Alexander.
 Bl. yr Arg. PAUL apostol Iesu Grist, † yn ol gor-
 65. chymyn Duw ein Hiachawdwr, a'r
 † Arglydd Iesu Grist, † ein gobaith;
 † 2 At^a Dimothæus, † sy mab naturiol yn y
 † 9. ffydd: † Gras, trugaredd, a thangnefedd
 † 13. oddi wrth Dduw ein Tad, a Christ Iesu
 † 1. ein Harglwydd.
 † 16. 1. 3 Megis y deisyfais arnat zros yn Eph-
 † 1 Cor. 4. 17. ius, † pan aethum i Facedonia, fel y gellit
 † 1 Thef. 3. 2. rybuddio rhai † na ddyfiont ddim amgen,
 † Gal. 1. 3. 4 Ac na † ddalont ar chwedlau, ac a-
 † 2 Tim. 1. 2. chau anorphen, y rhai fy'n pericwestiynau
 † 1 Petr. 1. 2. yn hytrach nag adeiladaeth dduwiol, yr
 † 1. 3. hon fydd + trwy ffydd; gwna felly.
 † 2. 14. 5 Eithr^a diwedd y gorchymyn yw car-
 † Gal. 1. 6. iad o galon bur, a chydwybod dda, a ffydd
 † 7. ddifragrith.
 † 6 Oddi wrth yr hyn bethau y gwyrodd
 † Pen. 6. 3. rhai, ac y troiant heibio at † ofer-larad;
 † 4. 7. 7 Gan ewyllysio bod yn athrawon o'r
 † 2. 6. 4/20. ddeddf, heb ddeall na pha bethau y maent
 † 2 Tim. 2. yn eu dywydedd, nac am ba bethau y maent
 † 16, 23. yn taeru.
 † Tit. 1. 14. 8 Eithr nym a wyddom mai † da yw'r
 † 2. 3. 9 gyfraith, os arfer dyn hi yn gyfreithlon;
 † 10. 9^a Gan wybod hyn, nad i'r cyfiawn y
 † Rhuf. 13. rhoddwyd y gyfraith, eithr i'r rhai digyf-
 † 8, 10.raith ac anufudd, i'r rhai annuwiol a phe-
 † Gal. 5. 14. chaduriaid, i'r rhai difanctaidd a haloge-
 † Adn. 4. dig, i dad-leiddiaid a mam-leiddiaid, i
 † Rhuf. 7. leiddiaid dynion,
 † 12. 10 I butteinwyr, i wryw-gydwyr, i
 † Gal. 3. 19. ladron-dynion, i gelwyddwyr, i amdon-
 † 5. 25. wyr; ac os oes dim arall yn wrthwyneb i
 † 1 Petr. 6. 3. athrawiaeth † iachus,
 † 2 Tim. 4. 3. 11 Yn ol efengyl + gogoniant^a y ben-
 † 1 Tim. 1. digedig Dduw, † am yr hon yr ymddiried-
 † 14. wyd i mi.
 † Tit. 1. 9. 12 Ac yr ydwyf yn diolch i'r hwn a'm
 † 2. 1. nerthodd i, † fef Crist Iesu ein Harglwydd,
 † 10. 13 am iddo fy nghyfrif yn ffyddlon, gan fy
 † Pen. 6. 15. ngosod yn y weinidogaeth;
 † Gal. 2. 7. 13 Yr hwn oeddwn o'r blaen yn gabl-
 † 1 Thef. 2. 4. wr, ac yn erlidwr, ac yn drahaus. Eithr
 † Tit. 1. 3. mi a gefais drugaredd, am^a i mi yn ddiar-
 † 1 Cor. 7. wybod ei wneuthur + trwy anghrediniaeth:
 † 25.
 † 1 Aet. 8. 3. a 9. 1. Phil. 3. 6. † Ioan 9. 39, 41.
 † Aet. 3. 17. † mewn.

14 A gras ein Harglwydd ni a dra- 2 Tim. 1.
 amhaodd^a gyd â ffydd a chariad, yr hwn 13.
 fydd yng Nghrist Iesu. † croesaw.
 15 Gwir yw'r gair, ac yn haeddu pob^a Mat. 9. 13.
 + derbyniad, † ddyfod Crist Iesu i'r byd i Marc 2. 17.
 gadw pechaduriaid; o ba rai + pennaf yd- Luc 5. 32.
 wyf fi. † 19. 10.
 16 Eithr o achos hyn y cefais drugaredd, † Ioan 3. 5.
 fel y dangosai Iesu Grist yno fi + yn gyntaf † blaenaf.
 bob hir-oddef, er siampl i'r rhai a gredant + Neu,
 rhag llaw ynddo ef i fywyd ragwyddol. † blaenaf.
 17 Ac^a i'r Brenhin tragywyddol, an- † Pl. 10. 16.
 farwol, anweledig, † i'r Duw unig ddoeth, a 145 13.
 † 1 byddo anrhydedd a gogoniant yn oes Pen. 6. 15,
 oesoedd. Amen. 16.
 18 Y gorchymyn hwn yr ydwyf yn ei † Rhuf. 16.
 roddi i u, sy mab Dimothæus, † yn ol y 27.
 prophwydoliaethau a gerddafant o'r blaen † 1 Cron.
 am danat, ar † filwrio o honot ynddynt 29. 11.
 hlnriaeth dda, † Ecl. 46. 1.
 19^a Gan fod gennyf ffydd, a chydwy- Pen. 4. 14.
 bod dda; yr hon a wrthododd rhai, ac a † Pen. 6. 12.
 wnaethant long-ddrylliad am y ffydd: † 2 Tim. 4. 7.
 20 O ba rai y mae † Hymenæus ac † A- Pen. 3. 9.
 lexander; y rhai † a roddais i Satan, fel † 2 Tim. 2.
 y dyfient na chablent. 17.
 14^a 2 Tim. 4.
 1 Cor. 5. 5.

PEN. II.

1 Bod yn iawn gwerddio a diolch dros bob
 dyn. 9 Pa fodd y dylai gwaragedd ymdrw-
 fio; 12 nad ydys yn caniatáu iddynt na
 dysgu, na bod yn ben: 15 y byddant hwy
 gadwedig, er bod ynddynt arwydd o ddigo-
 faint Duw, wrth ddwyn plant i'r byd,
 os hwy a arhosant yn y ffydd.
 † CYNGHORI yr ydwyf am hynny, † Attolwg.
 † ym mlaen pob peth, fod ymbiliau, † Jer 29. 7.
 gweddian, deisyfiadau; a thalu diolch, dros † Neu,
 bob dyn; † arwddod.
 2^a Dros frenhinhoedd, a phawb fy mewn † 2 Petr. 3. 9.
 + goruchafiaeth; fel y gallom ni fyw yn † Ioan 17. 3.
 llonydd ac yn heddychol mewn pob duw-
 ioldeb ac onestryddol. † Rhuf. 3. 29.
 3 Canys hyn fydd dda a chymmeradwy † 10. 12.
 ger bron Duw ein ceidwad; † Heb. 9. 15.
 4^a Yr hwn fydd yn ewyllysio bod pob 28.
 dyn yn gadwedig, a'u dyfod i wybodaeth † ym dystio-
 y gwirionedd. † laeth.
 5 Canys † un Duw fydd, ac † un cy- † 1 Cor. 16.
 fryngwr hefyd rhwng Duw a dynion, y † 2 Thef. 1.
 dyn Crist Iesu; † 10.
 6^a Yr hwn a'i rhoddes ei hunan yn † Eph. 1. 9.
 bridwerth dros bawb, † i'w dystiolaethu a 3. 5.
 † yn yr amferoedd priod.

2 Tim. 1. 7^a I'r hyn y'm gosodwyd i yn bregethwr
ac yn apostol (y gwir yr wyf yn ei ddy-
wedyd yng Nghrist, nid wyf yn dywedyd
celwydd) * yn athraw y Cenhedloedd
Rhuf. 11. mewn ffydd a gwirionedd.
13. 215. 8 Am hynny yr wyf yn ewyllysio i'r
16. Gal. 1. gwyr weddio i ym mhob man, m gan
6. ddylchafu dwylaw sanctaidd, heb nadigier
1 Mal. 1. + na dadl.
11. Ioan 9 Yr un modd hefyd, bod i'r gwragedd
4. 21. eu trefnu eu hunain mewn dillad gweddus,
m Esai. 1. gyd â gwylder a fobrwydd; nid â gwallt
15. pleithedig, neu aur, neu eminau, neu ddillad
+ nac am- gwerthfawr.
men. 10 Ond (yr hyn fydd yn gweddu i wra-
n 1 Petr 3. gedd a fo yn profleu duwioldeb) â gweith-
3. redoedd da.
11 Dyfged gwraig mewn dilladwrwydd
gyd â phob goglyngeddwrwydd.
o 1 Cor. 14. 12 Ond * nid wyf yn cenhadu i wraig
34. athrawiaethu, * nac ymawdurdodi ar y
P Eph. 5. gwr, eithr bod mewn dilladwrwydd.
24. 13 Canys * Adda a luniwyd yn gyntaf,
P Gen. 1. yna Efa.
27. a. 2. 18. 14 Ac nid * Adda a dwyllwyd; eithr
1 Cor. 11. y wraig, wedi ei thwylio, oedd yn y cam-
8. 9. wedd.
1 Gen. 3. 6. 15 Etto cadwedig fydd + wrth ddwyn
2 Cor. 11. 3. plant, os arhosit hwy mewn ffydd, a
+ yn planta. chariad, a sancteiddrwydd, ynghyd â fobr-
wydd.

PEN. III.

2 Cynheddian eglwysfwr, a diaconiaid, a'u
gwragedd; 14 a phuham y mae'r apostol
yn ysgifenu'r pethau hyn at Dimothēus.
15 Yng hylch yr eglwys, a'r gwirionedd a
ddyfyr ynddi.

65.

WIR yw'r gair, Od yw neb yn
chwennych fwydd * efgob, gwaith
da y mae yn ei chwennych.
2 Rhaid gan hynny i * efgob fod yn
ddiargyoedd, yn wr un wraig, yn wylad-
wrus, yn fobr, yn + weddaidd, yn llet-
teugar, * yn athrawaidd;
3 Nid yn + win-gar, nid yn darawydd,
4 nid yn budr-elwa; eithr yn dinon, * yn
anymladgar, yn ddiarian-gar;
4 Yn llywodraethu ei dy ei hun yn dda,
yn dal ei blant mewn ufudd-dod, ynghyd
â phob onestrwydd;
5 (O blegid oni fedr un lywodraethu ei
dy ei hun, pa fodd y cymerer efe ofal dros
eglwys Dduw?)
6 Nid yn newyddian yn y ffydd, rhag
iddo ymchwyddo, a syrthio i ddamnedig-
aeth diafol.
7 Ac y mae yn rhaid iddo ef hefyd gael
tytliolaeth dda * gan y rhai oddi allan;
rhag iddo syrthio i waradwydd, ac i fagi
diafol.
8 Rhaid i'r * diaconiaid yr un ffunud
fod yn onest; nid yn ddau-eiriog, nid yn
ymroi i win lawer, nid yn budr-elwa;
9 Yn dala dirgelwch y ffydd mewn
cydwybod bur.
10 A phrofer y rhai hynny hefyd yn
gyntaf; yna gwafanaethant fwydd diacon-
iaid, os byddant ddiargyoedd.
11 Y mae yn rhaid i'r gwragedd yr un
modd fod yn onest, nid yn enllibaidd, yn
fobr, yn ffyddlon ym mhob peth
12 Bydded y diaconiaid yn wyr un wraig,
yn llywodraethu eu plant a'u tai eu hunain
yn dda.
13 Canys i y rhai a wafanaethant fwydd
Mat. 25. 21. diaconiaid yn dda, ydynt yn ynnill iddynt

eu hunain radd dda, hyfder mawr yn y
ffydd fydd yng Nghrist Iesu.

14 Y pethau hyn yr ydwyf yn eu hyl-
grifenu attat, gan obeithio dyfod attat ar
fydder

15 Ond os tariaf yn hir, fel y gwypoch
pa fodd y mae yn rhaid i ti ymddwyn yn
nhy Dduw, yr hwn yw eglwys y Duw
byw, colofn a sylfaen y gwirionedd.

16 Ac yn ddi-ddadl, mawr yw dirgel-
wch duwioldeb; * Duw a ymddangosodd
yn y cnawd, i a gyfiawnhawyd yn yr Yi-
pryd, m a welwyd gan angylion, a bre-
gethwyd i'r Cenhedloedd, a gredwyd iddo
yn y byd, o a gymmerwyd i fynu mewn
gogoniant.

1 Petr 1. 12. * Eph. 3. 5, 6. * Luc 24. 51.

PEN. IV.

Y mae efe yn prophwyd ymadarwiad oddi
wrth y ffydd, yn yr amferoedd diweddaif
6 ac er mwyn na byddai i Dimothēus ballu
yn ei fwydd, y mae efe yn rhai iddo amryw
cynghorion ynghylch hynny.

AC y mae'r Yspryd yn eglur * yn dy-
weddyd yr ymddy rhai b yn yr amfer-
oedd diweddaif oddi wrth y ffydd, gan roddi
coel i yspirdion cyfeiliornus, ac i athraw-
iaethau cythreuliaid;
2 Yn dywedyd celwydd mewn rhagrith,
a'u cydwybod eu hunain wedi ei + serio â
haiarn poeth;

3 Yn gwahardd priodi, ac yn erchi ym-
attal oddi wrth fwydydd, y rhai a greodd + llosgi.
Duw * i'w derbyn, d trwy roddi diolch, gan
y ffyddloniaid, a'r rhai a adwaenant y
gwirionedd.

4 O blegid y mae pob peth a greodd 6. 1 Cor.
Duw yn dda, ac nid oes dim i'w wrthod, 10. 30.
os cymerir trwy dalu diolch;

5 Canys y mae wedi ei sancteiddio gan 14. 20.
air Duw a gweddi. 1 Cor. 10.

6 + Os gosodi y pethau hyn o flaen y
brodyr, ti a fyddi weinidog da i Iesu Crist,
wedi dyfagu yngeiriau'r ffydd, ac athraw-
iaeth dda, yr hon a ddilynais.

7 Eithr * gad heibio halogedig a gwrach-
iaidd chwedlau, ac ymarfer dy hun i'r brodyr.
aduwioldeb. 2 Tim.

8 Canys + i ychydig y mae ymarfer 3. 14, 15.
corphorol yn fuddiol: eithr duwioldeb fydd Pen. 1.

fuddiol i bob peth, a chanddi addewid o'r 4. 26. 20.
hywyd y ffydd yr awrthon, ac o'r hwn a Tit. 1. 14.

fydd. + Neu,
9 Gwir yw'r gair, ac yn haeddu pob 1. 20.
derbyniad. Col. 2.

10 Canys er mwyn hyn yr ydym yn 23.
poeni, ac yn cael ein gwaradwyddo; o Pen. 1. 15.

herwydd i ni obeithio yn y Duw byw, + crofawr.
* yr hwn yw Achubwydd pob + dyn, yn 1. 36.

enwedig y ffyddloniaid. 6. a 107.

11 Y pethau hyn gorchymyn a dyf. 10. &c.
12 Na ddiityred neb dy ieuengtyd di; + dynion.
eithr * bydd yn enffaml i'r ffyddloniaid, 1 Cor 16.

mewn gair, mewn ymarweddiad, mewn 11.
cariad, mewn yspryd, mewn ffydd, mewn Tit. 2. 15.

purdeb. m Tit. 2. 7.
13 Hyd oni ddelwyf, glŷn wrth ddarlain, i Petr 5.

wrth gynghori, wrth athrawiaethu. 3.

14 Nac efgulufa y dawn fydd ynot, 2 Tim.
yr hwn a rodded i ti * trwy brophwydol- 1. 6.
iaeth, * gyd ag arddodiad dwylaw yr hen- Pen. 1.
uriaeth. 18.

15 Myfyria ar y pethau hyn, ac yn y 1. 20.
pethau hyn aros; fel y byddo dy gynnydd 1. 20.
yn eglur + i bawd.

16 Gwylia

+ Neu,
cynhaliad.
Ioan. 14.
Ioan. 1. 2.
Gr. am-
lygusd.
Rhuf. 1. 4.
1 Petr. 3. 18.
Mat. 28.
Marc 16. 5.
Luc 24. 4.
Ioan 20. 12.
Eph. 3. 10.
Act. 1. 9.

65.
2 Tnef. 2.
3. 2 Tim.
3. 1. 2 Pet.
3. 3. 1 Ioan
2. 18.
Judas 18.
1 Petr 1.
20.
+ llosgi.
Gen. 1.
30. a. 9. 3.
d Rhuf. 14.
1 Cor.
10. 30.
Rhuf. 14.
14. 20.
1 Cor. 10.
25.
Tit. 1. 15.
+ Os dygi
y pethau
hyn ar gef
i'r brodyr.
2 Tim.
3. 14, 15.
Pen. 1.
4. 26. 20.
Tit. 1. 14.
+ Neu,
1. 20.
Col. 2.

Pen. 1. 15.
+ crofawr.
1. 36.
6. a 107.
10. &c.
+ dynion.
1 Cor 16.
11.
Tit. 2. 15.
m Tit. 2. 7.
i Petr 5.
3.
2 Tim.
1. 6.
Pen. 1.
18.
1. 20.
1. 20.

9. Ezec. 33. 16 Gwylia amat dy hun, ac ar yr athraw-
9. Rhuf. iaeth; aros ynddynt: canys os gwnai hyn,
11. 14. ti a' th gedwi dy hun a'r rhai a wran-
1 Cor. 9. 22. dawant amat.
Iago 5. 10.

PEN. V.

1 Rheolau i'w dilyn wrth geryddu. 3 Yng hysch
gwragedd gweddawn, 17 a henuriaid. 23
Cynghor yng hysch iechyd Timotheus. 24 Bod
pechodau rhai yn myned o'r blaen i farn, a'r
eiddo eraill yn canlyn.

65. **N**A cherydda hynafgwr, eithr cyng-
hora ef megis tad; a'r rhai ieuaingc,
megis brodyr;
2 Yr hon wragedd, megis mamman; y
rhai ieuaingc, megis chwiorydd, + gyd a
phob purdeb.

3 Anrhyddeda'r gwragedd gweddawn
y rhai fy wir-weddawn.

4 Eithr o bydd un weddw ag iddi blant
neu cyrion, dyfiant yn gyntaf a fer + duw-
ioldeb gartref, a' e thalu + pwyth i'w rhie-
ni: canys hynny fydd dda a chymmeradwy
Gen. 45. 10, ger bron Duw.

5 Eithr yr hon fydd wir-weddwn ac unig,
fydd yn gobeithio yn Nuw, ac e yn parhau
mewn ymbiliau, a gweddiau, nos a dydd.

6 Ond yr hon fydd + drythyll, a fu farw,
er ei bod yn fyw.

7 A gorchymyn y pethau hyn, fel y
byddont ddiargyoeedd.

8 Ac od oes neb heb ddarbod dros yr
eiddo, ac yn enwedig ei + deulu, + efe a
wadodd y ffydd, a gwaeth yw na'r di-
ffydd.

9 Na ddewifer yn weddw un a fo dan
drugain-mlwydd oed, yr hon fu wraig i
un gwr;

10 Yn dda ei gair am weithredoedd da:
os dygodd hi blant i fynu, os e bu let-
teugar, o h gochododd hi draed y faint,
o chynorthwyodd hi y rhai cystuddiol, o
dilynodd hi bob gorchwyl da.

11 Eithr gwrthod y gweddawn ieuaingc:
canys pan ddechreuont yndrythyllu yn er-
byn Crist, priodi a fynuant;

12 Gan gael barnedigaeith, am iddynt
ddirmygu y ffydd gyntaf.

13 A hefyd y maent yn dysgu bod yn fe-
gur gan rodio o amgylch o d; i ddy; ac nid
yn segur yn unig, ond hefyd yn wag-fara-
dus, ac yn rhodrefgar, gan adrodd pethau

14 Yr wyf yn ewyllysio gan hynny i'r
rhai ieuaingc briodi, planta, gwarchod y
ty, + heb roi dim achlysur i'r gwrthwy-
nebwyr i + ddifenwi.

15 Canys y mae rhai eisoes wedi gwyro
ar ol Satan.

16 Od oes gan wr neu wraig ffydd-
lon, wragedd gweddawn, cynorthwyant
4. 1 Cor. 9. hwynt, ac na phwyier ar yr eglwys; fel y
gallu hi ddiwallu y gwir-weddawn.

17 Cyfrifer yr henuriaid sy'n llywod-
raethu yn dda, yn deilwng o barch dau-
ddyblig; yn enwedig y rhai sy yn poeni yn
y gair a'r athrawiaeth.

18 Canys y mae'r yfgyrthyr yn dywedyd,
Na chau safn yr ych fydd yn dymu'r
yd: ac, o Y mae'r gweithiwr yn haeddu ei
gyflog.

19 Yn erbyn henuriaid na dderbyn
achwyn, oddieithr + dan ddau neu dri
o dyfion.

20 Y rhai sy'n pechu, + cerydda yng-
wydd pawb, fel y byddo osn ar y lleill.

21 + Gorchymyn yr ydwyf ger bron + Dir dyst-
Duw, a'r Arglwydd Iesu Crist, a'r ethole-
dig angylion, gadw o honot y pethau hyn
heb ragfarn, heb wneutlur dim o + gyd-
bartiaeth.

22 Na ddod ddwyllaw yn ebrwydd ar + duedd,
neb, ac na fydd gyfrannog o bechodau rhai
eraill: cadw dy hun yn bur.

23 Nac yf ddwfr yn lwy; eithr arfer
ychydig win, + er mwyn dy gylla, a' th
fynych wendid.

24 Pechodau rhyw ddynion fydd amlwg
o'r blaen, yn rhag-flaenu i farn; eithr rhai
fydd yn eu canlyn hefyd.

25 Yr un ffunad hefyd y mae gweithred-
oedd da yn amlwg o'r blaen; a'r rhai fydd
amgenach, ni's gellir eu cuddio.

PEN. VI.

Dyled gweision i'w meistrad. 3 Am ochelyd
athrawon neu ydd. 6 Duwioledd fydd elw
mawr: 10 a chwant arian ydwy gwr-
ddyn pob drwg. 11 Beth a ddylai Timotheus
ei ochelyd, a'i ddilyn: 17 am ba beth yr
oedd iddo rybuddio y cyfoethogion. 20 Am
gadw yr athrawiaeth iawon, a gochelyd si-
aradach ofer.

CYNNIFER ag fy + wasanacthwyr dan
yr iau, tybiant eu meistrad eu hun
yn deilwng o bob anrhydedd; + fel na
chabler enw Duw, a'i athrawiaeth ef.

2 A'r rhai sy a meistrad ganddynt yn
credu, na ddiyslyrant hwynt, o herwydd
eu bod yn frodyr; eithr yn hytrach gwaf-
anaethant hwynt, am eu bod yn + credu,
ac yn anwyl, yn gyfrannogion o'r llesad.

Y pethau hyn dysg, a chynghora.

3 Od oes neb e'n dysgu yn amgenach,
ac heb gytuno ag + iachus eiriau ein Har-
wydd Iesu Crist, ac a'r athrawiaeth e' fydd

yn ol duwioledd;

4 + Chwyddo y mae, + heb wrybod dim,
eithr + amhwylllo ynghylch cwestiynau;

ac ymyrfon ynghylch geiriau; o'r rhai y
mae cynfigen, ymyrfon, cableddau, drwg-
dybiau, yn dyfod.

5 + Cyndyn ddadlau + dynion llygredig
eu meddwl, heb fod y gwirionedd gan-
ddynt; + yn tybied mai elw yw duwio-
ledd: + cilia oddi wrth y cyfryw.

6 Ond elw mawr yw + duwioledd gyd
+ boddlonrwydd.

7 Canys + nid dygafom ni ddim i'r byd,
ac eglur yw na allwn ddwyn dim allan
chwaith.

8 Ac o' bydd gennym ymborth a dillad,
ymfoddlonwn ar hynny.

9 Ond y rhai fydd yn ewyllysio ymgy-
foethogi, fydd yn syrthio i brofedigaeth a
magl, a llawer o chwantau ynfyd a niwei-
diol, y rhai sy yn bodd dynion i ddinystr

10 Canys gweiddyn pob drwg yw arian-
garwch: yr hon, a rhai yn chwannog iddi,
hwy a + gyfeilionafant oddi wrth y ffydd,

ac a'u gwanafant eu hunain a llawer o
ofidiau.

11 Eithr tydi, gwr Duw, gochel y peth-
au hyn; a dilyn gyfawnder, duwioledd,
ffydd, cariad, amynedd, addiwyndra.

12 Ymdrechlahardd-deg ymdrech y ffydd;
+ cymmer afael ar y bywyd tragwyddol;

13 Yr ydwyf yn gorchymyn i ti ger
bron Duw, + yr hwn fydd yn byw hâu pob
peth, a cher bron Crist Iesu, + yr hwn dan
Bonius Pilat a dyfiodd + broffes dda;

14 Gadw

*Lef. 19.

32

mewn

pob di.

*weirdeb.

*Adn. 5.

16.

+ caredig-

rwydd.

*Edrych

Gen. 45. 10.

11. Mat.

15. 4. Eph.

6. 1. 2.

*1 Cor. 7.

32.

*Luc 2.

37. a 18.

+ yn byw

yn foethus.

+ geraint.

*2 Tim.

3. 5.

Tit. 1. 16.

+ Na chys-

rifer yn

mhilich y

rhai

gweddawn.

*1 Petr. 4. 9.

*Gen. 18.

4. a 19. 2.

Luc 7. 38.

44.

*1 Cor. 7. 9.

*Tit. 2. 8.

+ Gr.

ymfennu

*Adn. 3. 15.

*Rhuf. 12.

*1 Cor. 9.

10. 14.

Gal. 6. 6.

Phil. 2. 29.

*1 Thef. 5.

12. 13.

*Deut. 25.

4. 1 Cor. 9.

9.

*Lef. 19.

13. Mat.

10. 10.

Luc 10. 7.

*Deut. 19.

15.

+ Neu, ger

bron dau.

*Gal. 2. 14.

+ argy-

ceddu.

65.

*Eph. 6. 5.

Col. 3. 22.

*1 Petr. 2.

*Tit. 2. 5,

8.

+ ffyddlon.

*Pen. 1. 3.

*Pen. 1. 10.

*2 Tim. 1. 13.

*Tit. 1. 9.

*Tit. 1. 1.

+ Ynfyd

*1 Cor. 8. 2.

+ Gr.

*yn glaf.

*Pen. 1. 4.

*1 Cor. 11.

+ Ofer.

*2 Tim. 3. 8.

*Tit. 1. 11.

*2 Petr. 2. 3.

*2 Tim. 3. 5.

*Dihar.

15. 16.

*Job 1. 21.

*Pl. 49. 17.

*Preg. 5. 15.

*Heb. 13.

5.

*Dihar. 15.

27. a 20. 21.

a 23. 20.

Mat. 13. 32.

Iago 5. 1.

+ hudydd.

*2 Tim. 2.

*1 Cor. 9.

25. 26.

*Pen. 1. 18.

*2 Tim. 4. 7.

*Phil. 3. 12.

14.

*Adn. 19.

*Pen. 5. 21.

*Deut. 32.

36.

*Mat. 27.

11.

+ gyfei.

Phil. 1. 6, 14 Gadw o honot y gorchymyn hwn yn
10. 1 Thef. ddifeus, yn ddiargyoedd, y hyd ymddang-
3. 13. a 5. ofiad ein Harglwydd Iesu Grist:
23. 15 Yr hwn yn amierau priod a ddeng-
2 Pen. 1. ys y bendigedig a'r unig Bennaeath, a Bren-
11. 17. nhin y brenhinoedd, ac Arglwydd yr ar-
Dat. 17. glwyddi;
14. a 19. 16. 16 Yr hwn yn unig fydd ganddo anfarw-
Exod. 33. oldeb, fydd yn trigo yn y goleuni ni ellir
20. Ioan. 1. dyfod atto, y'r hwn ni's gwelodd un dyn,
18. 1 Ioan. ac ni's dychon ei weled: i'r hwn y byddo
4. 12. 20. anrhydedd a gallu tragywyddol. Amen
Dat. 1. 6. 17 Gorchymyn i'r rhai fydd oludog yn
Job 31. y byd yma, na byddont uchel feddwl, ac
24. na obeithion mewn: golud anwadl,
Pl. 62. 10. ond yn y Duw byw, yr hwn fydd yn he-
Marc 10. Marc 10.
24. † Gr. anwadl-wch golud.

laeth yn rhoddi i ni bob peth i'w mwyn-
hau:

18 Ar iddynt wneuthur daioni, ymgy-
foethogi mewn gweithredoedd da, fod yn
hawdd ganddynt roddi a chyfrannu;

19 Yn trylori iddynt eu hunain fail dda
erbyn yr amser fydd ar ddyfod, fel y caffont
afael ar y bywyd tragywyddol.

20 O Timothëus, cadw yr hyn a rodd-
wyd i'w gadw attat, gan droi oddi wrth
halogedig ofer-fain, a gwrthwyneb gwy-
bodaeth, a gam-enwir felly:

21 Yr hon tra yw rhai yn ei phroffesi,
hwy i a gyfeiliornasant o ran y fydd. Gras
fyddo gyd â thi. Amen.

† Y cyntaf at Dimothëus a 'sgrif-
wyd o Laodicea, yr hon yw prif-
ddinas Phrygia Pacatiana.

Luc 12.

21. Pen. 9.

10. Iago. 2.

5. 1. 1. 1.

Mat. 6. 20.

Luc 12. 33.

a 16. 9.

Adn. 12.

2 Tim. 1.

14. Dat. 3. 3.

Pen. 1. 4.

6. 24. 7.

2 Tim. 2.

16. 23.

† haddo.

2 Tim. 2.

12.

TAIL EPISTOL PAUL YR APOSTOL, AT DIMOTHEUS.

PEN. I.

1 Serch Paul tu ag at Dimothëus; 5 a'r fydd
ddifuant oedd yn Nhimothëus, ac yn ei fam,
a'i nain: 6 ei annog ef i gyfrôi rhoddiaid
Duw oedd ynddo ef; 8 i fod yn ddianwadl,
ac yn ddiodeffgar mewn eidd: 13 ac i bar-
hau yn y wir athrawiaeth a ddygafai gan-
ddo ef. 15 Yng hylch Phygêlus a Hermoge-
nes, a chlod Onesiphorus.

Bl. yr
Argl.

60.

PAUL, apostol Iesu Grist trwy ewyllys
Duw, yn ol addewid y bywyd, yr
hwn fydd yng Nghrist Iesu,
2 At Dimothëus, fy mab anwyl: 3 Gras,
trugaredd, a thangnefodd, oddi wrth Dduw
3. a 27. 1. Dad, a Christ Iesu ein Harglwydd.
2. a 24. 14. 3 Y mae gennyf ddiolch i Dduw, e'r
Rhuf. 1. 9. hwn yr ydwyf yn ei wafanaethu o'm rhieni
1 Thef. 1. 1. a chydwybod bar, mor ddbaid y mae
2. a 3. 10. gennyf goffu am danat y yn fy ngweddiâu
1. nos a dydd:

4 Gan fawr-ewy yfio dy weled, gan gosio
dy ddagrau, fel y'm llanwer o lawenydd:
5 Gan alw i'm cof y fydd ddiifuant fydd
Rhuf. 8. ynot ti, yr hon a drigodd yn gyntaf yn dy
nain Lois, ac yn e' dy fam Eunice; a di-
15. ammeu gennyf ei bod ynot tithau hefyd.
16. 6 O herwydd pa achos yr ydwyf yn dy
1 Tim. 2. goffau, i ail-enyn dawn Duw, yr hwn
6. fydd ynot trwy arddodiad fy nwyllaw i.

7 Canys ni roddes Duw i ni yspird ofn;
Phil. 1. 7. ond yspird nerth, a chariad, a phwyll:
20. a 9. 12. 8 Am hynny na fydded arnat gywilydd
o dystiolaeth ein Harglwydd, nac o honof
Tit. 3. 5. finnau ei garcharwre: eithr cyd-oddes di
Rhuf. 8. 28. gyftudd â'r efengyl, yn ol nerth Duw:

9 Yr hwn a'n hachubodd ni, ac a'n galw-
25. Eph. 1. odd â galwedigaeth sanctaidd, i nid yn ol
4. a 3. 11. ein gweithredoedd ni, end m yn ol ei ar-
faeth ei hun a'i ras, yr hwn a roddwyd i ni
1 Petr. 2. 20. yng Nghrist Iesu, y'n dechreu'r byd,
Rhuf. 16. 10 Eithr a eglurwyd yr awrhon trwy
25. 26. ymddangosiad ein Hiachawdwr Iesu Grist,
Col. 1. 26. y'r hwn a ddiddymodd anghen, ac a ddug
1 Cor. 15. fywyd ac anlygredigaeth i oleuni trwy'r
54. 55. efengyl:

11 I'r hon y'm gosodwyd i yn bregeth-
Heb. 2. 14. wr, ac yn apostol, ac yn athraw y Cenedl-
1 Act. 9. 15. i Tim. 2. 7. oedd.

12 Am ba achos yr ydwyf hefyd yn
Eph. 3. 1. dioddef y pethau hyn: ond nid oes arnaf
† yr ym- gywilydd: canys mi a wn i bwy t y cred-
ddiriedais. dywilydd: canys mi a wn i bwy t y cred-
Pen. 4. 8. ais; ac y mae yn ddiammeu gennyf ei

fod ef yn abl i gadw yr hyn a roddais atto
erbyn y dydd hwnnw.

13 Bydded gennyf ffurf y'r ymadrodd: Pen. 3. 14
ion iachus, y rhai a glywaist gennyf fi, y'n Rhuf. 2. 2
y fydd a'r cariad fydd yng Nghrist Iesu.

14 Y peth da a rodded i'w gadw attat, Tit. 1. 9
cadw trwy'r Yspird Glân, yr hwn fydd yn Tim. 1. 1
prefwylhio ynom.

15 Ti a wyddost hyn, ddarfod i'r rhai Tim. 6. 1
oll fydd yn Asia droi oddi wrthyf fi; o'r 20
fawl y mae Phygêlus a Hermogenes.

16 Rhoddod yr Arglwydd drugaredd i Rhuf. 16. 1
dy Onesiphorus; canys efe a'm lonnodd Pen. 4. 19
i yn fynych, ac nid oedd gywilydd ganddo
c y nghadwyn i.

17 Eithr pan oedd yn Rhufain, efe a'm 20
ceisiodd ym ddiwyd iawn, ac a'm cafodd. Eph. 6. 20

18 Rhoddod yr Arglwydd iddo gael tru-
garedd gan yr Arglwydd yn y dydd hwn-
nw: a maint a wnaeth efe o wafanaeth yn
Ephesus, † goreu y gwyddost ti.

PEN. II.

1 Ei annog ef i ddianwadl-wch, ac i barhau; ac
i wneuthur rhan gweinidog fyddlon yr Ar-
glwydd, gan gyfrannu gair Duw yn iawn,
a gochelyd siaradach ofer. 17 Am Hymenêus
a Philetus. 19 Bod sylfaen yr Arglwydd yn
sicr. 22 Y mae yn dyfegu iddo beth fydd i'w
gochelyd, ac i'w ddilyn; a pha fodd y gwe-
ddai i weinidog yr Arglwydd ymdwyn.

TYDI gan hynny, fy mab, ymnerthia yn
y gras fydd yng Nghrist Iesu.

2 A'r pethau a glywaist gennyf trwy
lawer o dystion, traddoda y rhai hynny i
ddynion ffyddlon, y rhai a fyddant gym- 1 Tim. 3.
mwys i ddyfegu eraill hefyd. 2 Tit. 1. 9.

3 Tydi gan hynny goddef gyftudd, me- Pen. 1. 8.
gis milwr da i Iesu Grist. a 4. 5.

4 Nid yw neb a'r fydd yn milwr, yn ym-
rwyfro â negeleuau y bywyd hwn; fel y
rhyngo fodd i'r hwn a'i dewisodd yn filwr. 1 Cor. 9.

5 Ac o'd ymdrech neb hefyd, ni cho- 25.
ronir ef onid ymdrech yn gyfreithlon. 1 Cor. 9.

6 Y llafurwr fydd yn llafurio, fydd 10.
raid iddo yn gyntaf tlderbyn y llafurthau. † gan la-
furio.

7 Yllyria yr hwn yr ydwyf yn ei ddywed-
yd; a'r Arglwydd a roddo i ti ddeall ym
mhob peth. † fodd y
gyfran-
neg o'r
ffrwythau.

8 Cosia gyfodi Iesu Grist o had Dafydd,
o feirw, yn ol y efengyl i:
9 Yn yr hon yr ydwyf yn goddef cyftudd Rhuf. 1.
† hyd rwyman, fel drwg-weithredwr; eithr 3. 4.
gair Duw ni's rhwymur. † Eph. 3. 1.

to Am

1 Eph. 3.13. 10 Am hynny y dywys yn goddef pob
Col. 1. 24. peth er mwyn yr etholedigion, fel y gall-
Rhuf. 6. eth hwythau gael yr iachawdwriaeth fydd
5, 8. yng Nghrist Iesu, gyd â gogoniaut tragi-
2 Cor. 4.10. wyddol.
Rhuf. 8. 11 Gwir yw'r gair: Canys h os buom
17, 18. feirw gyd ag ef, byw fyddwn hefyd gyd ag
2 Petr. 4.13. ef.
Mat. 10. 12 Os dioddefwn, ni a deyrnafwn gyd
33. ag ef: h os gwadwn ef, yntau hefyd a'n
Marc 8.33. gwad ninnau:
Rhuf. 3.3. 13 Os ym ni heb gredu, etto y mae efe
29. 6. yn aros yn ffyddlon: ni's gall efe ei wadu
Num. 23. ei hun.
19. 14 Dwg y pethau hyn ar gof, m gan + or-
1 Tim. 5. chymyn ger bron yr Arglwydd, a na byddo
21. iddynt ymyrfon ynghylch geiriau, yr hyn
26. 13. nid yw fuddiol i ddim, ond i ddadym-
Pen. 4. 2. chwelyd y gwrandawr.
+ ddiryfti- 15 Bydd ddyfal i'w ofod dy hun yn brof-
olachu. edig gan Dduw, yn weithiwr + difesi, yn
1 Tim. 6.4. iawn-gyfrannu gair y gwirionedd.
+ heb gy- 16 Ond o halogedig ofer-fain, gochel:
nylida ariw canys cynnyddu a wnant i fwy o annuwi-
1 Tim. 6. oldeb.
20. 17 A'u hymadrodd hwy a yfa fel caner:
21 Tim. 1. ac o'r cyfryw rai y mae Hymeneus a
20. Philatus;
21. 18 Y rhai o ran y gwirionedd a gyfeil-
1 Tim. 6. iornasant, gan ddywedyd ddarfod yr adgy-
21. fodiad eioes; ac y maent yn dadymch-
+ sail Dduw welyd fydd rhai.
yn sefyll yn 19 Eithr y mae + cadarn fail Duw yn
21. sefyll, a chanddo y fel hon: Yr Arglwydd
Mat. 24. a edwyn y rhai fydd ciddo ef. A, Phob
24. yn fydd yn enwi enw Crist, ymadawed
1 Ioan 2.19. oddi wrth anghyfiawnder.
21. 20 Eithr mewn ty mawr nid oes yr unig
14, 27. lestri o aur ac o aran, ond hefyd o bren
Edrych ac o bridd; a'r rhai i barch, a rhai i am-
Num. 16.5. mharh.
Rhuf. 9. 21 Pwy bynnag gan hynny a'i glanhao
21. ei hun oddi wrth y pethau hyn, efe a fydd
Edrych yn llestr i barch, wedi ei sancteiddio ac yn
Efa. 52.11. gymmws + i'r Arglwydd, a wedi ei ddar-
+ i awaith paru i bob gweithred dda.
yr ar- 22 Ond chwantau ieuengtyd, ffo oddi
glwydd. wrthynt: a'r dilyn gyfiawnder, ffydd, car-
2 Petr. 3.17. iad, tangnefedd, gyd â'r rhai sy yn galw
1 Tim. 6. ar yr Arglwydd o galon bur.
11. 23 Eithr gochel ynfyd ac annysgedig
1 Tim. 1.4. gwestiynau, gan wybod eu bod yn magu
24. 7. ymyrfonau.
Tit. 3. 9. 24 Ac a ni ddylai gwas yr Arglwydd
Tit. 3. 2. ymyrfon; ond bod yn dirion wrth bawb,
1 Tim. 3.2. yn athrawus, yn + ddiodefgar.
Tit. 1. 9. 25 Mewn addfynder yn dysgu y rhai
+ amynedd- gwrthwynebus; i edrych a roddo Duw
gar. iddynt hwy ryw amfer edifeirwch i gyd-
Gal. 6.1. nabod y gwirionedd;
Aet. 8.22. 26 A bod iddynt: ddyfod i'r iawn
Gr. ddy- allan o sagl diafol, y rhai a ddelid ganddo
rôl. wrth ei ewyllys ef.
Gr dda- 27 Yn garcharorion, neu, yn fyro.

PEN. 1H.

1 Y mae yn ei rybuddio ef am amseroedd bli-
nyon: 6 yn dangos pa fath ydyw gelynyon y
gwirionedd: 10 yn ei ofod ei hun yn siampl
iddo; 16 ac yn canmol yr ysgrythyr lân.

66.

GWYBYDD hyn hefyd, y daw amfer-

Goedd enbyd y dyddiau diweddaff.
1 Tim. 4.1. 2 Canys bydd dynion a'u ferch arhant
2 Petr. 3.3. a hunain, yn arian-gar, yn ymfroftwyr,
Judas 18. yn feilchion, yn gablwyr, yn anufuddion
i rieni, yn anniolchgar, yn annuwiol,

3 Yn angharedig, b yn torri cyfammod, b Rhuf. 1.
yn + enllibaid, yn anghymheir, yn an- 31.
fwyn, yn ddi-lerch i'r rhai da; + ddiastiaid.
4 Yn fradwyr, yn waed-wyllt, yn
chwyddedig, yn caru melys-chwant yn
fwy nag yn caru Duw;
5 A chanddynt rith duwioldeb, eithr
c wedi gwadu ei grym hi: a'r rhai hyn c 1 Tim. 5.
gochel di. 8.
6 Canys c o'r rhai hyn y mae y rhai fy Tit. 1. 16.
yn ymlugo i deiau, ac yn dwyn yn gaeht d Thef.
wrageddus llwythog o bechodau, wedi eu 3. 6.
harwain gan amryw chwantau, Pen. 2. 16;
7 Yn dysgu bob amfer, ac heb allu dyfod 23.
un amfer i wybodaeth y gwirionedd. c Mat. 23.
8 Eithr megis y safodd Janes a Jam- 14.
bres yn erbyn Moses, felly y mae y rhai hyn Tit. 1. 12.
hefyd yn sefyll yn erbyn y gwirionedd; 2 Ioan 10.
c dynion o feddwl llygredd, h yn + angh- Ex. 7.11.
ymmeradwy o ran y ffydd. c 1 Tim. 6.
9 Eithr nid ant rhagddynt ym mhellach: 5.
canys eu hynfydrwydd fydd anlwg i Tit. 1.16.
bawb, megis y bu yr eiddynt hwythau. + anghyf-
10 Eithr i a + lwyd-adwaenolt fy nysg- arwydd.
eidaeth, fy mchedd, fy arfaeth, ffydd, 1 Tim. 4.
hir-ymaros, cariad, amynedd, 6.
11 Yr erlidiau, y diodefciadau, y rhai a + ddiwyd-
ddigwyddafant i mi k yn Antiochia, yn ddiynaisf.
Iconium, yn Lystra, pa erlidiau a ddiodd- k Aet. 14.
efais: eithr m oddi wrthynt oll y'm gwa- 15.
redodd yr Arglwydd. 1 Aet. 14.
12 Ie, a phawb a'r fy yn ewyllsio byw 2, 5, 19.
yn dduwiol yng Nghrist Iesu, a erlidir. m z Cor. 1.
13 Eithr drwg-ddmion a thwyllwyr a ro. 1.
ant rhagddynt waethwaeth, gan dwyllo, a Pf. 34.19.
chael eu twyllo. Aet. 14.22.
14 Eithr aros di yn y pethau a ddyfgaist, 1 Thet. 3.3.
ac a ymddiriedwyd i ti am-danynt, gan c Pen. 2. 2.
wybod o gan bwy y dyfgaist;
15 Ac i ti er yn facigen wybod yr yf-
grythyr lân, yr hon fydd abl i'w wneu-
thiur di yn ddoeth i iachawdwriaeth, trwy'r
ffydd fydd yng Nghrist Iesu.

16 Yr holl ysgrythyr fydd wedi ei 2 Petr. 1.
rhoddi gan yspirdoliaeth Dduw, ac fydd 20, 21.
fuddiol i athrawiaethu, i argyoeiddi, i ge-
ryddu, i hyfforddi meir i cyfiawnder:
17 Fel y byddo dyn Duw yn berffaith, + g yflaw-
wedi ei + berffethio i bob gweithred dda. ddarparu.

PEN. IV.

1 Y mae yn ei annog ef i fod yn ofalus ac yn
ddiwyd i gwrthdaro ei fwyld: 6 yn ei ry-
buddio nesed oedd ei farwolaeth ef: 9 yn
ewyllsio iddo ddyfod atto ef ar fyraier; 14
ac yn ei rybuddio ef i ochelyd Alexander y
gof. 16 Yn dangos iddo beth a ddigwyddo-
sai iddo wrth ei ateb cyntaf: 19 ac ar ef
hynny y mae efe yn dibennu.

YR ydyf i gan hynny yn + gorchy- 66.
myn ger bron Duw, a'r Arglwydd a 1 Tim. 6.
Iesu Crist, b yr hwn a farna y byw a'r 13.
meirw yn ei ymddangosiad a'i deyrnas; Pen. 2. 14.
2 Pregetha'r gair; bydd daer newn + ddiryftiol-
amfer, allan o amfer; argyoeidda, cerydda, aethu.
annog gyd â phob hir-ymaros ac athrawi- b Aet. 10.
aeth. 42.

3 Canys daw yr amfer pryd na ddiodef-
efont athrawiaeth iachus; eithr yn ol eu
chwantau eu hunain y pentyrrant iddynt c 1 Tim. 1.
eu hunain athrawon, gan fod eu clustiau 4.
yn merwino; 24. 7.
4 Ac oddi wrth y gwirionedd y troant d Pen. 1. 8.
ymaith eu clustiau, ac c at chwedlau y a 2. 3.
troant. c Aet. 21.8.

5 Eithr gwylia di ym mhob peth, d di- Eph. 4. 11.
oddef adfyd, gwna waith c efangylwr, + llawon-
+ cyflawna dy weinidogaeth, b briffa.

6 Canys

Cynbeddfau eglawyswyr.

† Yr ail *epistol* at Dimothëus, yr esgob
cyntaf a ddewiswyd ar eglwys yr
Ephesiaid, a 'sgriftenwyd' o Rufain, † yr ymle
pan ddygwyd Paul yr ail waith ger
bron † Cefar Nero. † arwdr
Nero.

PEN. I.

10 Canys^o y mael lawer yn anafudd, yn^o 1 Tim.
ofer-ffaradus, ac yn dwyllwyr meddyliau, 1. 6.
yn enwedig y rhai o'r enwaediad: 2 Tim.
11 Y rhai y mae yn rhaid cau eu safnau, 3. 6.
y rhai fy yn dymchwelyd tai cyfan, gan^o 1 Tim.
athrawiaethu y pethau ni ddylid, 6. 5.
buddr elw. 1 Act. 17.
12 ^a Un o honynt hwy eu hunain, un 28.
o'u prophwydi hwy eu hunain, a ddy-^b f^ogerulld.
wedodd, Y Cretiaid fydd bob amser yn 1 Tim. 1.
gelwyddog, drwg fwytiflod, boliau + gor- 4. 3, 4, 7.
ddiog. 2 Col. 2. 22.
13 Y dystiolaeth hon fydd wir. Am ba^a Luc 11.
achos argyoedda hwy yn llym, fel y bydd- 39, 40, 41.
ont iach yn y fydd; Rhuf. 14.
14 ^a Heb ddal ar chwedlau Iuddewaidd, 14, 20.
a' gorchymynion dynion, yn troi oddi wrth 1 Cor. 6. 12.
y gwirionedd. 2 Ro. 23.
15 ^a Pur yn ddiau yw pob peth i'r rhai 25. 1 Tim.
pur: eithr ^a i'r rhai halogedig, a'r di-fydd, 4. 3, 4.
nid pur dim; eithr halogedig yw hyd yn^a Rhuf. 14.
oed eu meddwl a'u cydwybod hwy. 23.
16 Y maent yn profleu yw adwancant^a 2 Tim. 3. 5.
Ddau; eithr^a ar weithredodd ei wadu y Judas^a
maent, gan fod yn ffaidd, ac yn anafudd, 2 Rhuf. 1.
ac at bob gweithred dda^a yn^a anghym- 28.
meradwy. 2 Tim. 3. 8.

1 Y mae efe yn hyfforddi Titus yn ei athraw-
iaeth, ac yn ei fuchedd. 9 Rhan grŵpion,
a phob math ar Gristianogion.

EITHR llefarai y pethau a weddo i
1 athrawiaeth iachus :
2 Bod o'r hynaf-gwŷr † yn sofr, yn
onett, yn gymhiesur, yn iach yn y ffydd,
ynghariad, mewn amynedd :
3 Bod o'r hynaf-wragedd yr un funud
mewn ymddygiad fel y gweddai i † sanct-
eiddrwydd; nid yn † enllibaidd, nid wedi
ymro'i i win lawer, yn rhoi athrawiaeth o
ddaioni :
4 Fel

1 Tim. 1.
10. a 6. 3.
2 Tim. 1. 13.
Pén. 1. 9.
† yn wyl-
iadurvus.
1 Tim.
2. 9.
1 Petr 3. 3.
† rat
† ddaiffaid
4 Fel

4 Fel y gallont wneuthur y gwagedd ieuainc yn bwylllog, i garu eu gwyr, i garu eu plant,
 5 Yn + fobr, yn + bur, yn gwarchad + dwylo, gartref, yn dda, yn ddaroitfyngedig i w
 6 Y gwyr ieuainc yr un flunud cyng-
 7 Can dy ddangos dy hun ym mhob
 8 Nid yn enlaml i weithredoedd da: a
 9 Rhuf. 2. dangos mewn athrawiaeth, anlygredigaeth,
 10 gweddeidd-dra, purdeb;
 11 Ymadrodd iachus yr hwn ni aller beio arno: fel y bydd i'r hwn fydd yn y gwrthwyneb gwylyddio, heb ganddo ddim drwg i w ddywedyd am danoch chwi.
 12 Yn ymstrad eu hun, ac i ryngu boddynt ym mhob peth; nid yn gwrth-ddywedyd:
 13 Nid yn darn-guddio, ond yn dangos pob fyddlondeb da; fel yr harddion athrawiaeth Duw ein Hiachawdwr ym mhob peth.
 14 Canys ymddangolodd * gras Duw, yr hon fydd yn dwyn iachawdwniaeth i bob dyn;
 15 Gan ein dyfyni i wadu annwyldeb a chwantau bydol, a byw yn fobr, ac yn gyfiawn, ac yn dduwiol, yn y byd fydd yr awrhon;
 16 Can ddi-gwyl am y gobaith gwynfyddedig, ac ymddangolodd gogoniant y Duw mawr, a'n Hiachawdwr Iesu Grist;
 17 Yr hwn a'i rhoddos ei hun drosom, i'n prynu ni oddi wrth bob annwired, ac i'n puru ni iddo ei hun o'n bobl briodol, a'wlyddio i weithredoedd da.
 18 Y pethau hyn llelara a chynghora, ac argyocdda gyd â phob awdurdod, a Na ddiwytyred neb di.

PEN. III.

Y mae Paul yn byfforddi Titus pa bethau a ddyf, a pha bethau ni ddyf eise iddynt. 10 Am ochyd heretic cyndyn. 12 Y mae yn dangos iddo i ba fan, a pha bryd, y deuai atto ef; ac felly y mae yn dibennu.

65. DWG ar gof iddynt fod ym ddaroitfyngedig i'r twyfyogaethau a'r awdurdodau, fod yn ufudd, fod yn barod i bob gweithred dda,

2 Bod heb gablu neb, yn anymladdgar, 2 Tim. 2. yn dirion, gan ddangos pob addfywynder tu 24, 25. ag at bob dyn.
 3 Canys yr oeddyr ninnau hefyd gynnwys annoethion, yn anufudd, yn cyfeiliorni, yn gwasanaethu chwantau ac amryw felys. 7. Eph. 2. wedd, gan fyw mewn drygioni achyngedig, yn ddigafog, yn casau ein gilydd.
 4 Eithr pan ymddangolodd daioni a chariad Duw ein Hiachawdwr tu ag at ddynerch Duw ein
 5 Nid o weithredoedd cyfiawnder y Hiachawdwr, a wnaethom ni, eithr yn ol ei drugaredd yr achubodd eise nym, trwy y olech iad yr adenedigaeth, ac adnewyddiad yr 20. a 9. 12. Yipryd Glân i'r
 6 Yr hwn a dywalltodd eise amom ni yn Eph. 2. 4, 9. t haelth, trwy Iesu Grist ein Hiachawdwr; 2 Tim. 1. 9.
 7 Fel, gwedi ein cyfiawnhau trwy ei ras Ioan 3. ef, y'n gwneid yn etifedion y'n ol gobaith 3, 5. bywyd tragywyddol. Eph. 5. 26.
 8 Gwir yw'r gair, ac am y pethau hyn yr ewyllyfwn i fod yn daer, fel y byddo 25. Act. 2. i'r fawr a gredant i Dduw orllo ar flaen- on mewn gweithredoedd da. Y pethau Rhuf. 5. 5. hyn fydd dda a buddiol i ddynion.
 9 Eithr gochel gweithyrrau ffol, ac achau, a chynhennau, ac ymrysonau ynghylch y ddeddf: canys antyddid ydynt ac ofer.
 10 Gochel y dyn a fyddo heretic, wedi un ac ail rhybudd: 1 Tim. 1. 11.
 11 Gan wybod fod y cyfryw un wedi ei wrydroi, ac yn pëchu, gan fod yn ei ddamnio ei hunan. 2. 23.
 12 Pan ddarfonwyf Artemas ataf, neu Tychicus, bydd ddyfal i ddyfod ataf i 16. 17. Nicopolis: canys yno yr arfathais auafu. 2 Thef. 3. 13. Hebrwng Zenas y cyfeithiwr, ac 6, 14. Apolos, yn ddiwyd; fel na byddo arnyd eisiau dim.
 14 A dyfged o'r eiddom ninnau flaenori mewn gweithredoedd da i angenrheidiau, fel na byddont yn ddiffiwyth.
 15 Y mae yr holl rai fy gyd â mi yn dy annereh, Amnerch y rhai fy yn ein caru ni yn y ffydd. Gras fyddo gyd â chwi oll. Amen.
 16 At Ditus, yr eibog cyntaf a ddewildwyd areglwys y Crendad, yr ygrifenwyd o Nicopolis ym Macedonia.

† EPISTOL S. PAUL AT PHILEMON.

Y mae yn awych gantho ef glywed am ffydd a chariad Philemon; 9 ac yn dymuno arno fuddau i'w was Onesimus, 12 a'i gymmeryd ef adref yn garedig a chesfa.
 PAUL a'rcharor Crist Iesu, a'r brawd Timotheus, at Philemon ein hianwylyd, a'n cyd-weithiwr,
 2 Ac at Apphia ein hanwylyd, ac at Archippus ein cyd-filwr, ac at yr eglwys fydd yn dy dydd.
 3 Gras i chwi, a thangnefedd, oddi wrth Dduw ein Tad, a'r Arglwydd Iesu Grist.
 4 Yr wyf yn diolch i'm Duw, gan wneuthur cofia am danat yn waitadol yn fy ngweddiau,
 5 Wrth glywed dy gariad, a'r ffydd fydd gennyf tu ag at yr Arglwydd Iesu, a thu ag at yr holl faint;
 6 Fel y gwneir cyfranniad dy ffydd di yn nerthol, trwy adnabod pob peth daionus, a'r ffydd ynoch chwi yng Nghrist Iesu.

7 Canys y mae gennym lawer o lawenydd a diddanwch yn dy gariad di, herwydd bod amysgaroedd y faint wedi eu llonni trwot ti, frawdd.
 8 O herwydd paham, i'er bod gennyf i Thef. hydra lawer yng Nghrist, i orchymyn ti y peth fydd hwedus;
 9 Etto o'rati cariad yr ydwyf yn hytrach yn atolwg, er fy mod yn gyfryw un a Phaul yr hynaf-gwr, ac yr awrhon hefyd yn garcharor Iesu Grist.
 10 Yr ydwyf yn atolwg i ti dros fy mab Onesimus, i'r hwn a genhedlais i yn fy rhwymaint: a'i wyl yw i'r hwn a'i ddarfonwyf yn anufuddiol, ond Gal. 4. 19. yn awrhon yn iuddiol i ti ac i minnau hefyd;
 12 Yr hwn a ddarfonwyf drachefn: a derbyn dithau ef, yr hwn yw fy amysgaroedd i.
 13 Yr hwn yroddwyf i yn ewyllyfio ei ddal gyd â mi, fel drofotall y gwafael naethai eise fi yn rhwymau yr efengyl. Phil. 2. 30.
 14 Eithr.

† gyngor.

14 Eithr heb dy + feddwl di ni ewyllyf-
† 2 Cor. 9.7. iais wneuthur dim : † fel na byddai dy dda-
ioni di megis o anghenrhaid, ond o fodd.

15 Canys ysgatyd yr mwyn hyn yr ym-
adawodd dros amfer, fel y derbynit ef yn
dragwydd ;

16 Nid fel gwas bellach, eithr uwch law
gwas, yn frawd anwyl, yn enwedig i mi ;
eithr pa faint mwyl i ti, yn y cnawd ac yn
yr Arglwydd hefyd.

† gyfran-
nog.

17 Os wytti gan hynny yn fy nghymmer-
yd i yn + gydymaith, derbyn ef fel myfi.

18 Ac os gwnaeth efe ddim cam â thi,
neu os yw yn dy ddyled, cyfrifhynny arnaf fi ;

19 Myfi Paul a'i † Igrisenais â'm llaw
fy hun, myfi a'i talaf : fel na ddywedwyf
wrthyt, dy fod yn fy nyled i ym mhellach
am danat dy hun hefyd.

20 Ie, frawd, gâd i mi dy fwyndau di
yn yr Arglwydd : llonna fy ymylgarodd i
yn yr Arglwydd.

21 † Gan hyderu ar dy ufudd-dod, yr m 2 Cor. 7.
ygrisenais attat, gan wybod y gwnael, ie, 16.

fwy nag yr wyf yn ei ddywedyd † Phil. 1.25.

22 Heb law hyn hefyd, parottoa i mi let- a 2. 24.

ty : canys † yr ydwyf yn gobeithio o trwy o 2 Cor. 1.

eich gweddïau chwyl y rhoddir fi i chwyl. 11.

23 Y mae yn dy annerch, † Epaphras, † Col. 1. 7.

fy nghyd-garcharor yng Nghrist Iesu ; a 4. 12.

24 † Marc, † Aristarchus, † Demas, Luc, † Act. 12.12.

fy nghyd-weithwyr. † Act. 19.

25 Gras ein Harglwydd Iesu Crist fyddo 29.

gyd â'ch yspryd chwyl. Amen. † Col. 4.14.

† At Philemon yr ygrifenwyd o Ru-
fain, gyd â'r gwas Onesimus.

† EPISTOL PAUL YR APOSTOL, AT YR HEBREIDAID.

Bl. yr

Arg.

64.

† Num. 12.

6, 8.

† Gal. 4. 4.

† Ioan. 5.15.

† Pf. 2. 8.

† Mat. 21. 38.

† Ioan. 1. 3.

† 1 Cor. 8. 6.

† Col. 1. 16.

† Doeth. 7.

† 2 Cor. 4. 4.

† Col. 1. 15.

† Ioan. 1. 4.

† Col. 1. 17.

† Dat. 4. 11.

† Pen. 9.

† 12, 14, 26.

† Pf. 110. 1.

† Eph. 1. 20.

† Pen. 10.12.

† Eph. 1.21.

† Phil. 2.9,10.

† Pf. 2. 7.

† Act. 13.33.

† Pen. 5. 5.

† 2 Sam. 7.

† 14.

† 1 Cron. 22.

† 10.

† Pf. 89. 26.

† 27.

† Panddycco

† drachefn y.

† Rhuf. 8.29.

† Pf. 97. 7.

† Gr. wrth. tu

† Pf. 104. 4.

† Pf. 45.6,7.

† Gr. i

† uniondeb.

† Pf. 102.

† 25, &c.

† Efa. 34. 4.

† 25. 6.

† 2 Pet. 3. 7.

PEN. I.

1 Duw yn y dyddïau diweddas a lesarodd
wrthym ni trwy ei Fab ei hun : 4 yr hwn,
o ran ei berfon a'i fwydd, fydd yn rhagori
ar yr angylion. 14 Swydd yr angylion.

D U W, wedi iddo lesaru lawer gwaith,

a † llawer modd, gynt wrth y tadau

trwy y prophwydi, † yn y dyddïau diwed-

das hyn † a lesarodd wrthym ni yn ei Fab ;

2 † Yr hwn a wnaeth efe yn etifedd

† Ioan. 1. 3. pob peth, † trwy'r hwn hefyd y gwnaeth

† 1 Cor. 8. 6. efe y bydoedd :

3 † Yr hwn, ac efe yn ddisgleirdeb ei

† Doeth. 7. ogoniant ef, ac yn wir lun ei berfon ef, ac

† 26. † yn cynnal pob peth trwy air ei nerth,

† 2 Cor. 4. 4. † wedi puru ein pechodau ni trwyddo ei

† Col. 1. 15. ei hun, † a etifeddodd ar ddeheulaw y

† Ioan. 1. 4. Mawredd yn y goruwch-leoedd ;

4 Wedi ei wneuthur o hynny yn well

Dat. 4. 11. na'r angylion, o gymmaint ag † yr etifedd-

† Pen. 9. odd efe enw mwyr rhagorol na hwynt-hwy.

5 Canys wrth bwy o'r angylion y dywed-

† Pf. 110. 1. odd efe un amfer, † Fy Mab ydwyf ti ;

† Eph. 1. 20. myfi heddyw a'th genhedlais di ? A thras-

† Pen. 10.12. chefn, † Myfi a fyddaf iddo ef yn Dad, ac

† Eph. 1.21. efe a fydd i mi yn Fab ?

6 † A thrachefn, pan yw yn dwyn † y

† Pf. 2. 7. Cynaf-anedig i'r byd, y mae yn dywedyd,

† Act. 13.33. † Ac addoedd holl angylion Duw ef.

† Pen. 5. 5. 7 Ac † am yr angylion y mae yn dy-

† 2 Sam. 7. wedyd, † Yr hwn fydd yn gwneuthur ei

† angylion yn yspirdion, a'i weinidogion yn

† 1 Cron. 22. ffiam dan.

8 Ond wrth y Mab, † Dy orfeddfaingc

† Pf. 89. 26, di, O Dduw, fydd yn oes oetioedd : teyrn-

† wialen : uniondeb yw teyrn-wialen dy

† Panddycco deyrnas di.

PEN. II.

1 Y dylem ni fod yn ufudd i Grist Iesu ; 5 gan

fod yn wiru ganddo ef i hun gymmyrta ein

naturiaeth ni arno, 14 fel yr oedd yn ang-

henrhaid.

A M hynny y mae yn rhaid i ni ddal † Gr.

yn well ar y pethau a glywom, rhag † allwng fel

un amfer i ni : † eu gollwng hwy i gollu. † lletri can-

2 Canys os bu gadarn y gair † a lesar- † dryll.

wyd trwy angylion, ac os derbyniodd † pob † Act. 7.53.

† trofedd ac anufudd-dod gyfawn daleidig- † Deut. 27.

aeth ; 26.

3 † Pa fodd y diangwyn ni, os egeulwng † Pen. 12.

iachawdwriaeth gymmaint, † yr hon, wedi 25.

dechreu ei thraethu trwy'r Arglwydd, † a † Mat. 4.17.

fichhawyd i ni gan y rhai a'i clywiant ef ; † Marc 1.14.

4 † Duw hefyd yn cyd-dyfiolaethu, † Luc 1. 2.

trwy arwyddion a rhyfeddodau, ac amryw † Marc 16.

nerthoedd, a † doniau yr Yipryd Glân, 20.

yn ol ei ewyllys ei hun ?

5 Canys nid i'r angylion y darostyngodd

efe † y byd a ddaw, am yr hwn yr ydym

yn llefaru.

6 Eithr un mewn rhyw fan a dyfiolaeth-

odd, gan ddywedyd † Pa beth yw dyn, i † 4, 7, 11.

ti i feddwl am dano ? neu fab dyn, i ti i † Pen. 6. 5.

ymweled ag ef ?

7 Ti a'i gwnaethost ef ychydig † is na'r

angylion ; † a gogoniant ac anrhydedd y co- † amfer yn

ronaist ti ef, ac a'i gosodaist ef ar weithred- † is.

oedd dy ddwyllaw : † 1 Cor. 15.

8 † Ti a ddarostyngaist bob peth dan ei

draed ef. Canys wrth darostyng pob † Eph. 1. 23.

peth iddo, ni adawodd efe dim heb ddarof- † Pen. 1. 13.

twng iddo. Ond yr awr hon † nid ydym ni

etto yn gweled pob peth wedi eu darost-

wng iddo. † Phil. 2.

9 Eithr yr ydym ni yn gweled Iesu, † m yr

hwn a wnaed ychydig yn is na'r angylion, † 7, 8, 9.

† o herwydd dioddef marwolaeth, † a trwy

† ei goroni † a gogoniant ac anrhydedd ; fel † ddioddef.

† trwy ras Duw y profaif efe farwolaeth † a dros

† bob dyn. † Ioan. 12.

10 Canys gweddus oedd iddo ef, † o her-

wydd yr hwn y mae pob peth, a thrwy'r

hwn y mae pob peth, wedi iddo ddwyn

meibion lawer i ogoniant, † a berffeithio

† Tywyfog eu hiachawdwriaeth hwy trwy

† ddiodeffadur. † a 5. 31.

11 Canys † yr hwn fydd yn sancteiddio,

† a'r rhai a sancteiddir, † o'r un y maent oll

† Am ba achos nid yw gywilyddus ganddo

† eu galw hwy yn frodyr :

12 Gan ddywedyd, † Myfi a fynegaf dy

enw di i'm brodyr ; ynghanol yr eglwys

† y canaf

† enymau i ti.

* Pf. 18. 2. 13 A thrachefn, * Myfi a fyddaf yn ym-
 * Efa. 8. 18. ddined ynddo. A thrachefn, y Wele, fi,
 * Ioan. 1. 14. a'r plant a roddes Duw i mi.
 Phil. 2. 7. 14 O blegid hynny, gan fod y plant yn
 * 1 Cor. 15. gyfrannogion o gig a gwaed, * yntau hefyd
 54. 55. yr un modd a fu gyfrannog o'r un pethau;
 Col. 2. 15. * fel trwy farwolaeth y dnyfiriad efe yr
 * Tim. 1. 10. hwn oedd â nerth marwolaeth ganddo,
 * Rhuf. 8. hynny yw, diafol;
 15. 15 Ac y gwaredai hwynt y rhai b trwy
 ofn marwolaeth oeddynt dros eu holl fy-
 wydd dan gaethiwed.

* Gr. nid
 yw yn
 cynmeryd
 gafael ar
 angylion;
 eithr ar had
 Abraham
 y mae efe yn
 mewn pethau yn perthyn i Dduw, i wne-
 thur cymmod dros bechodau'r bobl.
 * 1 Cor. 4. 15. ef gan gael ei demtio, efe a ddichon gyn-
 northwyo y rhai a demtir.

PEN. III.

1 Bod Crist yn rhagori ar Fofes: 7 am hynny
 oni chredwn ni iddo ef, yr ydym ni yn haed-
 du ychwaneg gospedigaeth nâ'r Iffraeliad
 gorthnyfeg.
 64. HERWYDD paham, frodyr sanct-
 aidd, cyfrannogion o'r galwedigaeth
 * Phil. 3. 14. nesol, ystyriwch b Apostol ac Arch-offeir-
 * Rhuf. 15. iad ein cyffes ni, Crist Iesu;
 8. 2 Yr hwn fydd ffyddlon i'r hwn a'i +
 Pen. 4. 14. hordeiniodd ef, megis ag y bu c Moses yn
 a 6. 30. ei holl dy ef.
 a 8. 1. 3 Canys fe a gyfrifwyd hwn yn haeddu
 a 9. 11. mwy gogoniant nâ Moses, o gymmaint ag
 * y mae'r hwn a adeiladodd y tŷ yn cael
 * y mae'r hwn a adeiladodd y tŷ yn cael
 * Num. 12. mwy o barch nâ'r tŷ.
 7. 4 Canys pob tŷ a adeileidir gan ryw un;
 * Zec. 6. 12. ond * yr hwn a adeiladodd pob peth yw
 Duw.
 * Mat. 16. 18. 5 A Moses yn wir a fu ffyddlon yn ei
 * Eph. 2. 10. holl dŷ megis gwas, er tyfiolaeth i'r pe-
 * 1 Cor. 3. thau oedd i'w llefaru;
 16. 6 Eithr Crist, megis Mab ar ei dŷ ei
 a 6. 16. hun: tŷ yr hwn ydym ni, * os nyddi a
 Eph. 2. 21. geidw ein hyder a gorfoledd ein gobaith
 22. yn sicr hyd y diwedd.
 1 Tim. 3. 7 Am hynny, megis y mae'r Ysryd
 15. Glân yn dywedyd, b Heddyw, os gwrand-
 * 1 Petr. 2. 5. ewch ar ei leferydd ef,
 * Mat. 24. 8 Na chaledwch eich calonau, megis
 13. yn y cyffroad, yn nydd y profedigaeth yn
 * Rhuf. 5. 2 y diffaithwch:
 Adn. 14. 9 Lle y temtiodd eich tadau fyfi, y prof-
 Pen. 6. 1. asant fi, ac y gwelfant fy ngweithredoedd
 * Pf. 95. 7. ddeugain mlynedd.
 Adn. 15. 10 Am hynny y digiais wrth y genhedl-
 Pen. 4. 7. aeth honno, ac y dywedais, Y maent bob
 amfer yn cyfeihorni yn eu calonau; ac ni
 adnabuant fy ffydd i.

11 Fel y tyngais yn fy lliid, t na chaent
 ddyfod i mewn i'm gorphwysfa.
 12 Edrychwch, frodyr, na byddo un
 amfer yn neb o honoch galon ddrwg ang-
 hrediniaeth, gan ymado oddi wrth Dduw
 byw.

13 Eithr cynghorwch eich gilydd bob
 dydd tra y gelwir hi, Heddyw; fel na
 chaleder neb o honoch trwy dwyll pechod.

14 Canys fe a'n gwnaed ni yn gyfran-
 nogion o Grift, i os daliwn ddechreuad
 ein hyder yn sicr hyd y diwedd.

15 Tra y dywedir, b Heddyw, os gwrand-
 ewch ar ei leferydd ef, na chaledwch eich
 calonau, megis yn y cyffroad.

16 Canys rhai, wedi gwrando, a'i digia-
 fant ef: ond nid pawb a'r a ddaethant o'r
 Alpht trwy Fofes.

17 Ond wrth bwy y digiodd efe ddeu-
 gain mlynedd? onid wrth y rhai a becha-
 lent, i y rhai y syrthiodd eu cyrph yn y
 diffaithwch?

18 Ac m wrth bwy y tyngodd efe, na
 chaent hwy fyned i mewn i'w orphwysfa
 ef? onid wrth y rhai t ni chredant?

19 Ac yr ydym ni yn gweled na allent
 hwy fyned i mewn o herwyd anghredin-
 iaeth.

20 Canys rhai, wedi gwrando, a'i digia-
 fant ef: ond nid pawb a'r a ddaethant o'r
 Alpht trwy Fofes.

21 Ond wrth bwy y digiodd efe ddeu-
 gain mlynedd? onid wrth y rhai a becha-
 lent, i y rhai y syrthiodd eu cyrph yn y
 diffaithwch?

22 Ac m wrth bwy y tyngodd efe, na
 chaent hwy fyned i mewn i'w orphwysfa
 ef? onid wrth y rhai t ni chredant?

23 Ac yr ydym ni yn gweled na allent
 hwy fyned i mewn o herwyd anghredin-
 iaeth.

24 Canys rhai, wedi gwrando, a'i digia-
 fant ef: ond nid pawb a'r a ddaethant o'r
 Alpht trwy Fofes.

25 Ond wrth bwy y digiodd efe ddeu-
 gain mlynedd? onid wrth y rhai a becha-
 lent, i y rhai y syrthiodd eu cyrph yn y
 diffaithwch?

26 Ac m wrth bwy y tyngodd efe, na
 chaent hwy fyned i mewn i'w orphwysfa
 ef? onid wrth y rhai t ni chredant?

27 Ac yr ydym ni yn gweled na allent
 hwy fyned i mewn o herwyd anghredin-
 iaeth.

28 Canys rhai, wedi gwrando, a'i digia-
 fant ef: ond nid pawb a'r a ddaethant o'r
 Alpht trwy Fofes.

29 Ond wrth bwy y digiodd efe ddeu-
 gain mlynedd? onid wrth y rhai a becha-
 lent, i y rhai y syrthiodd eu cyrph yn y
 diffaithwch?

30 Ac m wrth bwy y tyngodd efe, na
 chaent hwy fyned i mewn i'w orphwysfa
 ef? onid wrth y rhai t ni chredant?

31 Ac yr ydym ni yn gweled na allent
 hwy fyned i mewn o herwyd anghredin-
 iaeth.

32 Canys rhai, wedi gwrando, a'i digia-
 fant ef: ond nid pawb a'r a ddaethant o'r
 Alpht trwy Fofes.

PEN. IV.

1 Trau fydd y mae cael gorphwysfa y Crist-
 ionogion. 12 Gallu gair Duw. 14 Trau
 ein Harch-offeiriad Iesu Fab Duw, yr hwn
 oedd heb bechod, ond nid heb ei wendid,
 16 y mae i ni gyrchu yn hŷ at orsedd-faingc
 gras.

ONWN gan hynny, gan fod addewid
 wedi ei adael i ni i fyned i mewn
 i'w orphwysfa ef, rhag bod neb o honoch
 yn debyg i fod yn ol.

2 Canys i ninnau y pregethwyd yr ef-
 engyl, megis ag iddynt hwythau: eithr y
 gair a + glybwyd m bu fuddiol iddynt + bregeth-
 hwy, t am nad oedd wedi ei gyd-dymheru
 wyd.

3 Canys yr ydym ni, y rhai a gredasom,
 yn myned i mewn i'w orphwysfa, megis y ceddynt
 dywedodd efe, * Fel y tyngais yn fy lliid, wedi eu hu-
 Cs ant i mewn i'm gorphwysfa i: er bod no trwy
 y gweithredoedd wedi eu gwneuthur er ffydd i'w
 feiliad y byd.

4 Canys efe a ddywedodd mewn man am
 y feithfed dydd fel hyn; b A gorphwysfodd b Gen. 2. 2.
 Duw y feithfed dydd oddi wrth ei holl Ex. 31. 17.
 weithredoedd.

5 Ac yma drachefn, Os ant i mewn i'm
 gorphwysfa i.

6 Gan hynny gan fod hyn wedi ei adael,
 fod rhai yn myned i mewn iddi, ac nad
 aeth y rhai y pregethwyd t yn gyntaf idd-
 ynt i mewn, o herwydd t anghrediniaeth; t yr efengyl

7 Trachefn, y mae efe yn pennu rhyw yn
 ddiwrnod, gan ddywedyd yn Nafydd, t anafudd-
 Heddyw, ar ol cymmaint o amfer; megis y dod.

8 Canys pe dygafai + Iesu hwynt i or-
 phwysfa, ni soniafai efe ar ol hynny am
 ddiwrnod arall.

9 Y mae gan hynny t orphwysfa etto yn t gadiu
 ol i bobl Dduw.

10 Canys yr hwn a aeth i mewn i'w or-
 phwysfa ef, hwnnw hefyd a orphwysfodd dod.
 oddi wrth ei weithredoedd ei hun, megis a 2 Cor. 10.
 y grwnaeth Duw oddi wrth yr eiddo yntau.

11 Byddwn ddyfal gan hynny i fyned i
 mewn i'r orphwysfa honno, fel na syrthio
 neb yn ol yr un siampl o t anghrediniaeth.

12 Canys b bywiol yw gair Duw, a ner-
 thol, a llymmach nag un cleddyf t dau-
 finio, ac yn cyrhaeddyd trwodd hyd wa-
 haniad yr enaid a'r ysryd, a'r cymmalau b Pf. 33.
 a'r mer; ac t yn barnu meddyliau a bwr-
 adau y galon.

13 Ac b nid oes greadur anamlwg yn ei
 olwg ef: eithr pob beth fydd yn noeth ac
 yn agored yn ei lygaidd ef am yr hwn yr
 ydym yn son.

14 Gan fod wrth hynny i ni t Arch-offeir-
 iad mawr, t yr hwn a aeth i'r nefoedd, t Pen. 7. 26.
 Iesu Mab Duw, t glynwn yn ei proffes.

15 Canys m nid oes i ni arch-offeiriad
 heb fedru cyd-ddiawdd gyd â'n gwendid
 ni;

64.

* Phil. 3. 14.

* Rhuf. 15.

8.

Pen. 4. 14.

a 6. 30.

a 8. 1.

a 9. 11.

* y mae'r hwn

* Sam. 12. 6.

* Num. 12.

7.

* Zec. 6. 12.

* Mat. 16. 18.

* Eph. 2. 10.

* 1 Cor. 3.

16.

a 6. 16.

Eph. 2. 21.

22.

1 Tim. 3.

15.

* 1 Petr. 2. 5.

* Mat. 24.

13.

* Rhuf. 5. 2.

Adn. 14.

Pen. 6. 1.

* Pf. 95. 7.

Adn. 15.

Pen. 4. 7.

* Gr. os

cant.

1 Adn. 6.

* Adn. 7.

1 Adn. 6.

* Adn. 7.

1 Adn. 6.

* Adn. 7.

1 Adn. 6.

* Adn. 7.

1 Adn. 6.

* Adn. 7.

1 Adn. 6.

* Adn. 7.

1 Adn. 6.

* Adn. 7.

1 Adn. 6.

* Adn. 7.

1 Adn. 6.

* Adn. 7.

Cywir addewidion Diwos

MA 2 17

1944-1945

10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846,

M 2 2 I

- 2 I'r hwn hefyd y cyfrannodd Abraham ddegwm o bob peth : yr hwn yn gyntaf, o'i gyfeithu, yw, Brenhin cyfiawnder, ac wedi hynny hefyd, Brenhin Salem, yr hwn yw, Brenhin heddwch;
- 3 Heb dad, heb fam, heb + achau, heb fod iddo na dechreu dyddiau, na diwedd einioes : eithr wedi ei wneuthur yn gyffelyb i Fab Duw, fydd yn aros yn Offeiriad yn dragywydd.
- 4 Edrychwch faint oedd hwn, b i'r hwn hefyd y rhoddodd Abraham y patriarch ddegwm o'r aurhaith.
- 5 A'r rhai yn wir fydd o feibion Lefi yn derbyn swydd yr offeiriadaeth, y mae ganddynt orchymyn i gymmeryd degwm gan y bobl yn ol y gyfraith, sef gan eu brodyr, er eu bod wedi dyfod o lwynau Abraham :
- 6 Eithr yr hwn, nid oedd ei + achau o honynt hwy, a gymmrodd ddegwm gan Abraham, ac a fendithiodd d yr hwn yr oedd yr addewidion iddo.
- 7 Ac yn ddiddadl, yr hwn fydd leiaf a fendithiir gan ei well.
- 8 Ac yma y mae dynion y rhai fy yn meirw yn cymmeryd degymmau : eithr yno, yr hwn y tyfiolaethwyd am dano ei fod ef yn fyw.
- 9 Ac (fel y dywedwyf felly) yn Abraham y talodd Lefi hefyd ddegwm, yr hwn oedd yn cymmeryd degymmau.
- 10 O blegid yr ydoedd efe etto yn lwy-nau ei dad, pan gyfarfu Melchisedec ag ef.
- 11 Os ydoedd gan hynny berffeithrwydd trwy offeiriadaeth Lefi (o blegid dan honno y rhoddwyd y gyfraith i'r bobl) pa raid oedd mwyach godi Offeiriad arall yn ol urdd Melchisedec, ac na's gelwid ef yn ol urdd Aaron?
- 12 Canys wedi newidio'r offeiriadaeth, anghenrhaid yw bod cyfnewid ar y gyfraith hefyd.
- 13 O blegid am yr hwn y dywedir y pethau hyn, efe a berthyn i lwyth arall o'r hwn nid oedd neb yn gwafanaethu yr allor.
- 14 Canys hyspys yw, mai o Juda y cododd e ein Harglwydd ni; am yr hwn lwyth ni ddywedodd Moses ddim tu ag at offeiriadaeth.
- 15 Ac y mae yn eghurach o lawer etto : + od oes yn ol cyffelybrwydd Melchisedec Offeiriad arall yn codi.
- 16 Yr hwn a wnaed, nid yn ol cyfraith gorchymyn cnawdol, eithr yn ol nerth bywyd annherfynol.
- 17 Canystyfiolaethu y mae, + Offeiriad wrytiyn dragywydd yn ol urdd Melchisedec.
- 18 Canys yn ddria y mae dirymmiad i'r gorchymyn fydd yn myned o'r blaen, o herwydd b ei lefgedd a'i afies.
- 19 O blegid ni pherffeithiodd y gyfraith ddim, namyn dwyn gobaith gwell i mewn a berffeithiodd; trwy yr hwn a yr ydym yn nesa at Dduw.
- 20 Ac yn gymmaint nad heb lw y gwnaethpwyd ef yn Offeiriad :
- 21 (Canys y rhai hynny yn wir ydynt wedi eu gwneuthur yn offeiriad heb lw : ond hwn trwy lw, gan yr hwn a ddywedodd wrtho i Tyngodd yr Arglwydd, ac ni bydd edifar ganddo, Ti fydd Offeiriad yn dragywydd yn ol urdd Melchisedec)
- 22 Ar destament gwell o hynny a y gwnaethpwyd Iesu yn Fachniydd.
- 23 A'r rhai hynny yn wir, llawer fydd wedi eu gwneuthur yn offeiriad, o herwydd luddio iddynt gan farwolaeth barhau :
- 24 Ond hwn, am ei fod ef yn aros yn dragywydd, fydd ag offeiriadaeth + dragywyddol ganddo.
- 25 Am hynny efe a ddichon hefyd + yn gwbl iachâu y rhai trwyddo ef fy yn dyfod at Dduw, gan ei fod ef yn byw bob amser a i eiriol drofnynt hwy.
- 26 Canys y cyfryw Arch-offeiriad sanctaid, diddrwg, dihalog, didoledig oddi wrth bechaduriaid, ac wedi ei wneuthur yn uwch nâ'r nefoedd, oedd weddus i ni ;
- 27 Yr hwn nid yw raid iddo beunydd, megis i'r offeiriad hynny, offrymmu abertthau yn gyntaf dros ei bechodau ei hun, a yna dros yr eiddo'r bobl : canys hynny a wnaeth efe unwaith, pan offrymmodd efe ef ei hun.
- 28 Canys y gyfraith fydd yn gwneuthur dynion a gwendid ynddynt, yn arch-offeiriad; eithr gair y llw, yr hwn a fu wedi y gyfraith, fydd yn gwneuthur y Mab, yr hwn a berffeithiwyd yn dragywydd.

PEN. VIII.

1 Offeiriadaeth Aaron a ddiflannodd, pan ddaeth Crist yr Offeiriad trwy ywddol : 7 ar ammod a wnaed a'r tatau dros amser, a roddes le i gyfammod trwy ywddol yr efengyl.

A hyn : Y mae gennym y fath Arch-offeiriad, a yr hwn a eisteddodd ar ddeheulaw gorfedd-faingc y Mawredd yn y nefoedd;

2 Yn Weinidog b y + gyslegira, a'r gwir dabernacl, yr hwn a ofododd yr Arglwydd, ac nid dyn.

3 Canys pob arch-offeiriad a ofodir i offrymmu rhoddion ac aberthau : o herwydd paham e rhaid oedd bod gan hwn hefyd yr hyn a offrymmai.

4 Canys yn wir pe bai efe ar y ddaear, ni byddai yn offeiriad chwaith ; + gan fod offeiriad y rhai fydd yn offrymmu rhoddion yn ol y ddeddf :

5 Y rhai fy yn gwafanaethu i + siampl a chrygod y pethau nesol, megis y rhybuddiwyd Moses gan Dduw, pan oedd efe ar fedr gorphen y + tabell, e Canys, Gwel (medd efe) ar wneuthur o honot bob peth yn ol y portreiaid a ddangoswyd i ti yn y mynydd,

6 Ond yn awr b efe a gafodd weinidog-aeth mwy rhagorol, o gymmaint ag y mae yn Gyfryngwr + cyfammod gwell, yr hwn fydd wedi ei ofod ar addewidion gwell.

7 O blegid yn wir pe buasai y cyntaf hwnnw yn ddifeis, ni cheifiafid lle i'r ail.

8 Canys yn beio arnynt hwy y dywaid efe, i Wele y mae y dyddiau yn dyfod (medd yr Arglwydd) ac mi a wnaaf a thy Israel ac a thy Juda gyfammod newydd :

9 Nid fel y cyfammod a wnaethum a'u tatau hwynt, yn y dydd yr ymaflais yn eu llaw hwynt i'w dwyn hwy o dir yr Aipht : o blegid ni thrigasant hwy yn fy nghyfammod i ; minnau a'u heigleulafais hwythau, medd yr Arglwydd.

10 O blegid hwn yw y cyfammod a ammodaf si a thy Israel ar ol y dyddiau hynny, medd yr Arglwydd ; Ysi a + ddodaf i y nghyfreithiau yn eu meddwl, ac + yn eu calonnau yr yigrifenas hwynt : a + mi a fyddaf iddynt hwy yn Dduw, a hwy a fyddant i minnau yn bobl.

11 Ac ni ddyfiant bob un ei + gymnyddog, a phob un ei frawd, gan ddywedyd, Adnebydd yr Arglwydd : o blegid hwynt, hwy oll a'm hadnabyddant i, o'r lleiaf o honynt hyd y mwyaf o honynt.

12 Canys

Rhufo. 8.

aid, diddrwg, dihalog, didoledig oddi wrth 34.

bechaduriaid, ac wedi ei wneuthur yn Pen. 9. 24.

uwch nâ'r nefoedd, oedd weddus i ni ; 1 Ioan 2.1.

27 Yr hwn nid yw raid iddo beunydd, 0 Lef. 9. 7.

erthau yn gyntaf dros ei bechodau ei hun, a 16. 6.

ac yna dros yr eiddo'r bobl : canys hynny Pen. 5. 3.

a wnaeth efe unwaith, pan offrymmodd Pen. 9.12,

efe ef ei hun. 28.

28 Canys y gyfraith fydd yn gwneuthur a 10. 12.

dynion a gwendid ynddynt, yn arch-offeiriad; eithr gair y llw, yr hwn a fu 1. 2.

wedi y gyfraith, fydd yn gwneuthur y Mab, Pen. 2.10.

yr hwn a berffeithiwyd yn dragywydd. a 5-9.

PEN. VIII.

1 Offeiriadaeth Aaron a ddiflannodd, pan

ddaeth Crist yr Offeiriad trwy ywddol : 7 ar

ammod a wnaed a'r tatau dros amser, a

roddes le i gyfammod trwy ywddol yr efengyl.

+ Phen ar y pethau a ddywedwyd yw

A hyn : Y mae gennym y fath Arch-offeiriad,

a yr hwn a eisteddodd ar ddeheulaw

gorfedd-faingc y Mawredd yn y nefoedd;

2 Yn Weinidog b y + gyslegira, a'r

gwir dabernacl, yr hwn a ofododd yr

Arglwydd, ac nid dyn.

3 Canys pob arch-offeiriad a ofodir i

offrymmu rhoddion ac aberthau : o her-

wydd paham e rhaid oedd bod gan hwn

hefyd yr hyn a offrymmai.

4 Canys yn wir pe bai efe ar y ddaear,

ni byddai yn offeiriad chwaith ; + gan fod

offeiriad y rhai fydd yn offrymmu rhod-

dion yn ol y ddeddf :

5 Y rhai fy yn gwafanaethu i + siampl a

chrygod y pethau nesol, megis y rhybudd-

iwyd Moses gan Dduw, pan oedd efe ar

fedr gorphen y + tabell, e Canys, Gwel

(medd efe) ar wneuthur o honot bob peth

yn ol y portreiaid a ddangoswyd i ti yn y

mynydd,

6 Ond yn awr b efe a gafodd weinidog-

aeth mwy rhagorol, o gymmaint ag y mae

yn Gyfryngwr + cyfammod gwell, yr hwn

fydd wedi ei ofod ar addewidion gwell.

7 O blegid yn wir pe buasai y cyntaf

hwnnw yn ddifeis, ni cheifiafid lle i'r ail.

8 Canys yn beio arnynt hwy y dywaid

efe, i Wele y mae y dyddiau yn dyfod

(medd yr Arglwydd) ac mi a wnaaf a thy

Israel ac a thy Juda gyfammod newydd :

9 Nid fel y cyfammod a wnaethum a'u

tatau hwynt, yn y dydd yr ymaflais yn eu

llaw hwynt i'w dwyn hwy o dir yr Aipht :

o blegid ni thrigasant hwy yn fy nghy-

fammod i ; minnau a'u heigleulafais hwy-

thau, medd yr Arglwydd.

10 O blegid hwn yw y cyfammod a am-

modaf si a thy Israel ar ol y dyddiau hynny,

medd yr Arglwydd ; Ysi a + ddodaf i y

nghyfreithiau yn eu meddwl, ac + yn eu

calonnau yr yigrifenas hwynt : a + mi a

fyddaf iddynt hwy yn Dduw, a hwy a fydd-

ant i minnau yn bobl.

11 Ac ni ddyfiant bob un ei + gym-

nyddog, a phob un ei frawd, gan ddywedyd,

Adnebydd yr Arglwydd : o blegid hwynt,

hwy oll a'm hadnabyddant i, o'r lleiaf o

honynt hyd y mwyaf o honynt.

12 Canys

12 Canys trugarog fyddaf wrth eu hang-
hyflawnderau, a'u pechodau hwynt a'u
hanwireddau ni chofiaf ddim o honynt
mwyach.

13 Wrth ddywedyd, *Cyfammod* newydd,
efe a farnodd y cyntaf yn hen. Eithr yr
hwn a aeth yn hen ac yn oedrannus, fydd
agos i ddisflannu.

PEN. IX.

1 Y mae yn dangos dull *seremoniau* ac *aberthau*
gwaeldd y gyfraith; 11 a'u bod yn
llai eu teilyngdod a'u perffithrwydd nag
aberth Crist a'i waed.

64.

+ *seremoniau*.

Ex. 40.

Ex. 25. 35.

Ex. 25. 30.

+ Neu,

sanctaid.

Ex. 25. 10.

a 26. 33.

Ex. 16.

33, 34.

Num. 17.

10.

Ex. 25. 21.

Deut. 10.

2, 5.

Bren. 8. 9.

2 Cor. 5. 10.

Ex. 25.

18, 22.

Num. 28.

3.

Ex. 30. 10.

Lef. 2. 15.

34.

Adn. 25.

Pen. 10.

19, 20.

Ioan. 14. 6.

Pen. 7.

18.

a 10. 1.

a 10. 11. 2.

Num. 19.

2, &c.

+ *seremoniau*.

Pen. 3. 1.

Act. 20.

28.

Eph. 1. 7.

1 Petr. 1. 19.

Dat. 1. 5.

a 5. 9.

Zec. 3. 9.

Adn. 26.

23.

Lef. 16.

14, 16.

Num. 19.

2, 17, &c.

1 Petr. 1.

19.

Ioan. 1. 7.

Dat. 1. 5.

Pen. 10.

22.

Pen. 6. 1.

Luc. 1. 74.

1 Petr. 4. 2.

Pen. 7. 22.

a 8. 6.

Rhu. 5. 15.

1 Petr. 3. 18.

Gal. 3. 15.

A M hynny yn wir yr ydoedd hefyd i'r
tabernacl cyntaf + ddefodau gwafanaeth
Duw, a chyfsegr bydol.
2 Canys yr oedd tabernacl wedi ei wneud
thur; a y cyntaf, b yn yr hwn yr oedd can-
hwylbren, a'r bwrdd, a'r bara gosod;
yr hwn *dabernacl* a elwid, Y + cyfsegr.

3 Ac yn ol yr ail len, yr oedd y babell,
yr hon a elwid, Y cyfsegr sancteiddiolaf;

4 Yr hwn yr oedd y thuser aur ynddo, ac
arch y cyfammod wedi ei goreuro o am-
gylch; yn yr hon yr oedd y crochan aur a'r
manna ynddo, a gwialen Aaron yr hon a

5 Ac h uwch ei phen cerubiaid y gogon-
iant, yn cyfodi y drugareddfa: am y rhai
ni ellir yn awr ddywedyd bob yn rhan.

6 A'r pethau hyn wedi eu trefnu felly,
i'r tabernacl cyntaf yn ddiau yr ai bob
amfer yr offeiriad, y rhai oedd yn cof-
lawni gwafanaeth Duw:

7 Ac i'r ail unwaith bob blwyddyn yr
ai yr arch-offeiriad yn unig; nid heb waed,
Lef. 2. 15. yr hwn a offrymmai efe drosto ei hun, a
thros anwybodaeth y bobl.

8 A'r Ysryd Glân yn hyfysu hyn,
nad oedd y ffordd i'r cyfsegr sancteidd-
iolaf yn agored etto, tra fyddai y tabernacl
cyntaf yn sefyll:

9 Yr hwn ydoedd gyffelybiaeth dros yr
amfer presennol, yn yr hwn yr offrymmd
rhoddion ac aberthau, a y rhai ni allent o
ran cydwybod berffeithio yr addolydd,

10 Y rhai oedd yn sefyll yn unig ar o fwyd-
ydd, a diodydd, ac a'mryw olchiadau, a
+ defodau cnawdol, wedi eu gosod arnynt
byd amfer y diwygiad.

11 Eithr Crist, wedi dyfod y'n Arch-
offeiriad y daionus bethau a fyddent, trwy
dabernacl mwy apherffeithiach, nid o waith
llaw, hynny yw, nid o'r adeiladaeth yma,

12 Nid chwaith trwy waed geifr a lloi,
eithr trwy ei waed ei hun, a aeth un-
waith i mewn i'r cyfsegr, gan gael i ni

13 O blegid os ydyw gwaed teirw a
geifr, a lludw annher wedi ei daenellu ar y
rhai a halogwyd, yn sancteiddio i bureidd-
iad y cnawd;

14 Pa faint mwy y bydd i waed Crist, yr
hwn trwy yr Ysryd dragwyddol a'i hoff-
rymmodd ei hun yn ddi-fai i Dduw, y buro
cich cydwybod chwi oddi wrth y weithred-

15 Ac am hynny b y mae efe yn Gyf-
ryngwr y cyfammod newydd, megis trwy
fod marwolaeth yn ymwared oddi wrth y

16 O blegid lle byddo testament, rhaid
y digwyddo marwolaeth y testamentwr.

17 Canys d wedi marw dynion, y mae tes-
tament mewn grym: o blegid nid oes etto

18 O ba achos ni + chyffsegrwyd y cyntaf + *phurwyd*,
heb waed.

19 Canys wedi i Fofes adrodd yr holl
orchymyn yn ol y gyfraith wrth yr holl
bobl, e efe a gymmerodd waed lloi a geifr, Ex. 24.
gyd â dwfr, a gwlan porphor, ac isop, ac 5, 6.
a taenellodd ar y llyfr a'r bobl oll, Lef. 16.

20 Gan ddywedyd, Hwn yw gwaed y 14, 15, 18.
testament a orchymynodd Duw i chwi. Ex. 24. 8.

21 Y tabernacl hefyd a holl lestri y Mat. 26. 28.
gwafanaeth a daenellodd efe â gwaed yr Ex. 29.
un modd. 12, 36.

22 A chan mwyaf trwy waed y purir Lef. 8. 15.
pob peth wrth y gyfraith; ac heb ollwng a 16. 14, 16.
gwaed nid oes maddauent. Lef. 17.

23 Rhaid oedd gan hynny i bortreidiadau 11.
y pethau sy yn y nefoedd gael eu puro â'r Pen. 6. 20.
pethau hyn; a'r pethau nefol eu hunain Pen. 8. 2.
ag aberthau gwell na'r rhai hyn. Rhuf. 8.

24 Canys nid i'r cyfsegr o waith llaw, 34.
portreidiad y gwir gyfsegr, yr aeth Crist i Pen. 7. 25.
mewn; ond i'r nef ei hun, i ymddangos Adn. 7.
yn awr ger bron Duw trofom ni: a Add. 12.

25 Nac fel yr offrymmai efe ei hun yn i Petr. 3. 18.
fynych, megis y mae yr arch-offeiriad i Cor. 10.
yn myned i mewn i'r cyfsegr bobblwyddyn 11.
â gwaed arall: Eph. 1. 10.

26 (O blegid yna rhaid fuafai iddo fy- Rhuf. 6.
nych ddioddef er dechreuad y byd) eithr 10.
yr awrhon unwaith o ni niwedd y byd i Petr. 3. 18.
yymddangosodd efe, i ddileu pechod trwy i Petr. 2.
ei aberthu ei hun. 24.

27 Ac megis y gosodwyd i ddynion farw i Mat. 26.
unwaith, ac wedi hynny bod barn: 28.

28 Felly Crist hefyd, wedi ei offrymmu Rhuf. 5. 15.
unwaith i ddwyn ymaith bechodau a llawer, i Ioan. 3. 5.
a ymddengys yr ail waith, heb bechod, i'r
rhai sy yn ei ddigwyl, er iachawdwriaeth.

PEN. X.

1 Gwendid *aberthau* y gyfraith 10 *Aberth*
corph Crist a offrymmau yd unwaith, 14 fydd
byth yn tynnu ymaith bechodau. 19 Cyngor
i hyn yn lew yn y ffydd trwy amynedd a
diolch.

O BLEGID y gyfraith, yr hon fydd gan-
ddi a gyfod daionus bethau i ddyfod, 64.
ac nid gwir-ddelw y pethau, ni's gall Col. 2. 17.
trwy yr aberthau hynny, y rhai y maent Pen. 8. 5.
bob blwyddyn yn eu hoffrymmu yn wafta- a 9. 23.
dol, byth berffeithio y rhai a ddél atti. b Pen. 9. 9.

2 O blegid yna hwy a beidiafant â'u
hoffrymmu, am na buafai gydwybod pech-
od mwy gan y rhai a addolafent, wedi eu
glanhau unwaith.

3 Eithr yn yr *aberthau* hynny y mae ad-
goffa pechodau bob blwyddyn.

4 Canys ammhofib yw i waed teirw Pen. 9. 13.
a geifr dyunu ymaith bechodau.

5 O herwydd paham y mae efe, wrth
ddyfod i'r byd, yn dywedyd, Aberth ac Psal. 40.
offrym ni's mynnaisf, eithr corph a t gym- 6, &c.
hwyiaist i mi. Eia. 1. 11.

6 Offrymmau poeth, a thros bechod, ni Jer. 6. 20.
buoist foddion iddynt. Amos. 5. 21.

7 Yna y dywedais, Weli fi yn dyfod (y + *ddarpar-*
mae yn ygrifenedig yn nechreu'r llyfr am danaf) i wneuthur dy ewyllys di, O Dduw.

8 Wedi iddo ddywedyd uchod, Aberth ac
offrym, ac offrymmau poeth, a thros bech-
od, ni's mynnaisf, ac nid ymffoddonaist yn-
ddynt (y rhai yn ol y gyfraith a offrymmir)

9 Yna y dywedodd, Weli fi yn dyfod
y wneuthur dy ewyllys di, O Dduw. Y mae yn
tynnu ymaith y cyntaf, fel y gosodai yr ail.

10 Trwy yr hwn ewyllys yr ydym ni
wedi ein sancteiddio, e trwy offrymmd Pen. 9. 12.
corph Iesu Crist unwaith.

Pen. 1. 3. 11 Ac y mae pob offeiriad yn sefyll
 & bechodau beunydd yn gwaifanaethu, ac yn offrymmu
 yn dda- yn fynych yr un aberthau, y rhai ni allant
 gywrydd, a fyth ddolau pechodau:
 12 Eithr hwn, wedi offrymmu un
 Pl. 110.1. abert h dros & bechodau, yn dragwydd a
 1 Cor. 15. eisteddodd ar ddeheulaw Duw;
 25. 13 Ohyn allan yn disgwyl & hyd oni ofod-
 Pen. 1. 13. ereitelynon ef yn droed-faingi & draed ef.
 Jer. 31. 14 Canys ag un offrym y perffeithiodd
 33. 34. efe yn dragwyddol y rhai fy wedi eu
 Pen. 8. 10. fanteiddio.
 15 Ac y mae yr Ysryd Glân hefyd yn
 + Yng y tyfiolaethu i ni: canys wedi iddo ddy-
 & wedi, wedyd o'r blaen,
 16 Dyma'r cyfammod yr hwn a am-
 modaf ni â hwynt ar ol y dyddiau hynny,
 Eph. 2. 18. medd yr Arglwydd: Myfi a otodaf fy
 a 3. 12. nghyfreithiau yn eu calonnau, ac a'u hyl-
 Pen. 9. 8. grifnaff yn eu meddylliau;
 17 & A'u pechodau a'u hanwireddau ni
 + adae- chofiaf mwych.
 18 A lle y mae maddeuant am y rhai hyn,
 Pen. 4. 14. nid oes mwych offrym dros bechod.
 19 Am hynny, frodyr, gan fod i ni
 Eph. 2. 12. + ryddid i fyned i mewn i'r cysfeg
 Iago 1. 6. trwy waed Iesu,
 Ioan 3. 21. 20 Ar hyd ffordd newydd a bywiol, yr
 Pen. 9. 14. hon a + cyffegrodd efe i ni, trwy'r llen,
 + taenllu. sef ei gnawd ef;
 Ez. 36. 25. 21 A led i ni! Offeiriad mawr ar dy
 Pen. 4. 14. Dduw;
 1 Cor. 1. 9. 22 Nesawn â chalon gywir, mewn
 1 Thef. 5. llawn hyder ffydd, a wedi + glanhau ein
 24. calonnau oddi wrth gydwybod ddrwg, a
 + aurthod. gorch'i ein corph â dwfr glân.
 Rhuf. 13. 23 & Dalwngyffes ein gobaith yn ddifgl
 11. (canys y ffyddlon yw'r hwn â addawodd)
 2 Petr. 3. 24 A chyd-ytirywn hawbein gilydd, i
 9, 11, 14. ymannogi i ganiad a gweithredoedd da:
 Num. 15. 25 Heb + eigeuluso ein cyd-gynhulliad ein
 30. hunain, megis y mae arfer rhai; ond annog
 Pen. 6. 4. hawbein gilydd: a' hynny yn fwy, o gym-
 2 Petr. 2. mainta' ch bod yn gweled y dydd yn nesau-
 20, 21. 26 Canys os o'n gwirfodd y pechwn,
 2 Eze. 36. 5. ar ol derbyn gwybodaeth y gwirionedd,
 Zeph. 1. 18. nid oes aberth dros bechodau wedi ei
 a 3. 8. adael mwych;
 2 Thef. 1. 8. 27 Eithr rhyw ddifgwyl ofnadwy am
 7 Mat. 18. farnedigaeth, ac a an-gerdd tan, yr hwn
 16. a ddifa y gwrthwnebyr.
 Ioan 8. 17 28 Yr un a ddimygai gyfraith Moses,
 2 Cor. 13. 1. a fyddai farw heb drugaredd, dan ddau
 + gwaeth. neu dri o dyfion:
 2 1 Cor. 11. 29 Pa faint + mwy cofpedigaeth (dybyg-
 29. wech chwi) y bernir haeddu o'r hwn a fath-
 30. odd Fab Duw, ac a farnodd yn arian waed
 25. y cyfammod, trwy'r hwn y fanteiddio.
 Rhuf. 12. 19. wyd ef, ac a ddifenwodd Ysryd y gras?
 2 Deut. 32. 30 Canys ny ni a adwaenom y neb a ddy-
 36. wedodd, * Myfi hiau dial, myfi a dalaf,
 Pl. 50. 4. medd yr Arglwydd. A thrachefn, * Yr
 Gal. 3. 4. Arglwydd a farna ei bobl.
 2 Ioan 8. 31 Feth ofnadwy yw fythio yn nwy-
 Phil. 1. 29. law y Duw byw.
 Col. 2. 1. 32 Ond * gelwch i'ch cof y dyddiau o'r
 Phil. 1. 7. blaen, yn y rhai, wedi eich goleuo, y dio-
 a 4. 14. ddefafoch * ymdrech mawr o helbulon:
 * Act. 5. 41. 33 Wedi eich gwneuthur weithiau yn
 + awybud. wawd, trwy warawddiadau a chyffudd-
 ynoch eich iau; ac weithian d'yn bod yn gyfrannogion
 â'r rhai a drinid felly.
 34 Canys chwi a gyd-ddioddefafoch
 olud, &c. â'm rhwymau i hefyd, ac a gymmera-
 Mat. 6. 20. foch eich ypeilio am y pethau oedd gen-
 2. 19. 21. nych yn llawen; gan + wybod * fod gen-
 Luc 12. 33. nych i chwi eich hunain olud gwell yn y
 1 Tim. 6. 1. nefoedd, ac un parhaus.

35 Am hynny na fwtiwrch ymaith eich
 hyder, * yr hon ffydd iddi fawr wobr. Mat. 10.
 36 Canys rhaid i chwi wrth amynedd; 32.
 fel, wedi i chwi wneuthur ewyllys Duw,
 y derbynioch y addewid.
 37 Oblegid y chydig bachigyn etto, i a'r Luc 18.8.
 hwn ffydd yn dyfod a ddaw, ac nid oeda. 2 Petr. 3. 9.
 38 A'r cyfiawn a fydd byw trwy ffydd: Hab. 2.
 eithr o thyn neb yn ol, nid yw fy enaid yn 3, 4.
 ymfoddloni ynddo. Rhuf. 1.
 39 Eithr nid ydym ni o'r rhai fy yn tyn- 17.
 nu yn ol i golledigaeth; namyn o ffydd, i Gal. 3. 11.
 gadwedigaeth yr enaid.

PEN. XI.

1 Beth ydyw ffydd. 6 Heb ffydd ni allwn ni
 ryngu bodd Duw: 7 ei ffrwythau rhagorol
 hi yn yr hen ddau gyt.

64.

FFYDD yn wir yw + fail y pethau yr + hanfod.
 ydys yn eu gobethio, a sicrwydd * y Rhuf. 8.
 pethau nid ydys yn eu gweled.
 2 O blegid b trwyddi hi y cafodd yr 2 Cor. 5. 7.
 henuriaid air da. Adn. 39.
 3 Wrth ffydd yr ydym yn deall * wneud Gen. 1. 1.
 thur y bydoedd trwy air Duw, yn gym- Pl. 33. 6.
 maint nad o bethau gweledig y gwnaed y Ioan 1. 3.
 pethau a weh'r. Pen. 1. 2.
 4 Trwy ffydd * yr offrymmodd Abel i 2 Petr. 3. 5.
 Dduw aberth rhagorol na Chain; trwy'r Gen. 4. 4.
 hon y cafodd efe dyfiolaeth ei fod yn gyf- Gen. 4.
 iawn, gan i Dduw ddwyn tyfiolaeth i'w lo.
 noddion ef: a thrwyddi hi y mae ef, wedi Mat. 23. 35.
 marw, * y yn llefaru etto. Pen. 12. 24.
 5 Trwy ffydd i y fymmodwyd Enoch, + etto a
 fel na welai farwolaeth; ac ni chad ef, llefaru am
 am ddarod i Dduw ei fymmod ef: canys dano.
 cyn ei fymmod, efe a gawfai dyfiolaeth, Gen. 5.
 ddarod iddo ryngu bodd Duw. 24.
 6 Eithr heb ffydd amhohobli yw rhynghu Doeth. 4.
 ei fodd ef. Oblegid rhaid yw i'r neb ffydd 10.
 yn dyfod am Dduw, gredau ei fod ef, a'i fod Ecl. 44. 16.
 yn obrwy'r i'r rhai fy yn ei geisio ef. a 49. 14.
 7 Trwy ffydd, * Noe, wedi ei rybuddio Gen. 6.
 gan Duw am y pethau ni's gwelfid etto, 13.
 gyd â pharchedig ofn, a ddarparodd arch Ecl. 44. 17.
 i achub ei dy: trwy'r hon y condemniodd i Petr. 3.
 efe y hyd, ac a wnaethpwyd yn etfudd 20.
 i y cyfiawnder ffydd o'r ffydd. Rhuf. 3.
 8 Trwy ffydd, * Abraham, pan ei galwyd, 22.
 a ufuddhaodd, + gan fyned i'r man yr oedd a 4. 13.
 efe i'w dderbyn yn etfuddiaeth; ac a aeth Phil. 3. 9.
 allan, heb wybod i ba le yr oedd yn myned * Gen. 12.
 9 Trwy ffydd yr ymdeithiodd efe yn i, 4.
 nhir yr addewid megis mewn tir dieithr, + i fyned.
 gan drigo mewn lleustai gyd ag Iffaac a Pen. 12. 22.
 Jacob, cyd-etfeddion o'r un addewid. a 13. 14.
 10 Canys disgwyl yr ydoedd am ddinas Pen. 3. 4.
 ag iddi sylfeini, * faer ac adeiladydd yr Dat. 21. 2.
 hon yw Duw. Gen. 17.
 11 Trwy ffydd * Sara hithau yn amhiant- 19.
 adwy, a dderbyniodd nerth i ymddwyn had; a 21. 2.
 ac wedi amfer oedran, * aetgorodd; oblegid * Edrych
 ffyddlon y barnodd hi yr hwn a addawfai. Luc 1. 35.
 12 O herwydd pahan hefyd y cenhedl- Rhuf. 4.
 wyd o un, a * hwnnw yn gyfal a marw, 19.
 y gwnifer a fer y nef mewn liaws, ac megis i Gen. 12.
 y tywod ar lan y mor, y ffydd yn aneirif. 17.
 13 + Mewn ffydd y bu farw y rhai hyn Rhuf. 4. 18.
 oll, heb dderbyn yr addewidion, eithr * o + Neu, Yn
 bell eu gweled hwynt, a chredu, a chyf- of fydd.
 arch, a * chyfaddef mai dieithnair a pher- Adn. 27.
 erinion oeddynt ar y ddaear. Gen. 23. 4.
 14 Canys y mae y rhai fy yn dywedyd y a 47. 9.
 cyfryw bethau, yn dangos yn eglur eu bod i Cron. 29.
 yn ceisio gwlad. 15.
 15 Ac yn wir, pe buafent yn meddwl am Pl. 39. 12.
 y wlad honno, o'r hon y daethant allan, a 119. 19.
 hwy a allafent gael amfer i ddychwelyd: i Petr. 1. 17.
 16 Eithr a 2. 11.

¹ Ex. 1. 6. 16 Eithr yn awr gwlad well y maent
Mat. 22. hwy yn ei chwennych, hynny ydyw, ² yn
32. nefol. O achos pahan nid cywilydd gan
Act. 7. 32. Dduw ¹ ei alw yn Dduw iddynt hwy: o
³ Gen. 22. blegid efe a barotodd ddinas iddynt.
1. 9. 17 Trwy ffydd ^a yr offrymiodd Abra-
⁴ Am. ham Isaac, pan ei profwyd: a'i unig-ane-
⁵ Gen. 21. dig fab a offrymiodd efe, yr hwn a dder-
byniafai yr addewidion:
Rhuf. 9. 7. 18 ⁺ Wrth yr hwn y dywedafid, ² Yn
⁶ Gen. 27. Isaac y gelwir i ti had:
27. 39. 19 Gan gyfrif bod Duw yn abl i'w gyf-
⁷ Gen. 48. odi ef o feirw; o bale y cawfai efe ef hef-
5. 16. 20. yd mewn cyffelybiaeth.
⁸ Gen. 47. 20 Trwy ffydd ⁷ y bendithiodd Isaac Jac-
31. cob ac Esau am bethau a fyddent.
⁹ Gen. 50. 21 Trwy ffydd, Jacob, wrth farw, ² a
24. 25. fendithiodd bob un o feibion Joseph; ac
¹⁰ + gofiodd. ³ a addolodd ^{a'i} bwys ar ben ei ffon.
¹¹ Ex. 2. 2. 21 Trwy ffydd, ^b Joseph, wrth farw, ²
Act. 7. 20. ⁺ goffodd am ymadawiad plant Israel;
¹² Ex. 1. 16. ac a roddodd orchymyn am ei efigyn.
22. 23 Trwy ffydd, ^c Moses, pan anwyd, ²
¹³ Ex. 2. 10. guddiwyd drimis gan ei rieni, o achos eu
11. bod yn ei weled yn fachgen dwys: ac nid
¹⁴ Pf. 84. 10. ofnataf ^d orchymyn y brenhin.
¹⁵ Pen. 13. 24 Trwy ffydd ^e Moses wedi myned yn
13. fawr, a wrthododd ei alw yn fab merch
¹⁶ + er Crist. Pharaon;
¹⁷ Ex. 10. 25 ^f Gan ddewis yn hytrach oddef adfyd
28. 17. 18. gyd â phobl Dduw, na chael mwyniant
a 13. 17. 18. pechod dros amfer;
¹⁸ Adn. 13. 26 Gan farnu yn fwy golud ^g ddirmyg
¹⁹ Ex. 12. ⁺ Crist, na thryforau yr Aipht: canys ed-
21. &c. rych yr oedd efe ar daledigaeth y gobrwy.
²⁰ Ex. 14. 22. 27 Trwy ffydd ^h y gadawodd efe yr Aipht,
²¹ Jos. 6. 20. heb ofni llyd y brenhin: canys efe a ym-
²² Jos. 6. 23. wrolodd fel ⁱ yn gwelod yr anweledig.
²³ Iago 2. 25. 28 Trwy ffydd ^j y gwnaeth efe y paig, a
²⁴ + anafudd. gollyngiad y gwaed, rhag i'r hwn ydoedd
²⁵ Jos. 2. 1. yn dinystrio y rhai cyntaf-anedig gyffwrdd
²⁶ Barn. 6. ² a hwynt.
11. 29 Trwy ffydd ^k yr aethant trwy'r môr
²⁷ Barn. 4. 6. coch, megis ar hyd ^l tir fych: yr hyn pan
²⁸ Barn. 13. brofodd yr Aiphtiaid, boddi a wnaethant.
24. 30 Trwy ffydd ^m y fyrthiodd caerai Jeri-
²⁹ Barn. 11. 1. cho, wedi eu hamgylchu dros faith niwrnod.
³⁰ a 12. 7. 31 Trwy ffydd ⁿ ni ddifethwyd Rahab y
³¹ ¹ Sam. butain gyd â'r rhai ² ni chredent, pan
16. 13. ^o dderbyniodd hi yr yspiwyr yn heddychol.
³² a 17. 45. 32 A pheth mwy a dywedaf? canys
³³ ¹ Sam. 1. yr amser a ballai i mi i fynegi am ³ Edeon,
20. am ⁴ Farac, ac am ⁵ Samfon, ac am ⁶ Jeph-
a 12. 20. thae; am ⁷ Ddafydd hefyd, a ⁸ Samuel,
³⁴ Barn. 14. a'r prophwydi:
5. 33 Y rhai trwy ffydd a orefgynasant
³⁵ ¹ Sam. 17. deyrnafoedd, a wnaethant gynhawnder, a
34. gawfant addewidion, ² a gauafant safnau
Dan. 6. 22. llewod,
³⁶ Dan. 3. 34 ⁺ A ddifoddasant an-gerdd y tân, ² a
25. ddiangasant rhag min y cleddyf ³ a nert-
³⁷ ¹ Sam. wyd o wendid, a wnaethpwyd yn gryfion
20. 1. mewn rhyfel, a yrrafant fyddinoedd yr
³⁸ ¹ Bren. 19. eistroniaid i gliho.
3. 35 ^b Gwragodd a dderbyniodd eu meirw
³⁹ ² Bren. 6. trwy adgyfodiad: ac ^c erail a ddirdyn-
16. wydd, heb dderbyn ynwared; fel y gall-
⁴⁰ ² Bren. ent hwy gael adgyfodiad gwell.
20. 7. 36 Ac erail a gawfant brofedigaeth trwy
⁴¹ Job 42. 10. watwar, a fflang-gellau, ie, ^d trwy rywmau
Pf. 6. 8. hefyd a charchar.
⁴² ¹ Bren. 37 ⁺ Hwyt-hwy a labyddiwyd, a dor-
rwyd â llif, a demtiwyd, a laddwyd yn
⁴³ ² Bren. 4. feirw â'r cleddyf: ² a gwydrasant mewn
35.
⁴⁴ ² Mac. 6. 19, 28. a 7. 7, &c. Act. 22. 27. ^d Jer. 20. 2.
⁴⁵ ¹ Bren. 21: 13. ² Bren. 1. 8. Mat. 3. 4.

crwyn defaid, a chrwyn geifr; yn dddid-
ym, yn gyttuddiol, yn ddrwg eu cyflwr;
38 (Y rhai nid oedd y byd yn deilwng o
honynt) yn crwydro mewn anialwch, amyn-
nyddoedd, a thyllau ac ogofeydd y ddaear.
39 A'r rhai hyn oll, ² wedi cael tyft- ² Adn. 2.
iolaeth trwy ffydd, ni dderbyniafent yr
addewid:

40 Gan fod Duw yn rhag-weled ^b rhyw ¹ Pen. 7.
beth gwell am danom ni, fel na pher- 22.
ffeithid hwynt hebom ninnau. a 8. 6.

PEN. XII.

¹ Cyngor i fydd ddianwadad, amynedd, a
duwioldeb. 22 Canmol y testament new-
ydd rhagor yr hen.

O BLEGID hynny ninnau hefyd, gan
fod cymmaint cwmwl o dystion
wedi ei otod o'n hamgylch, ² gan roi hei- ² Petr. 2.
bio bob pwys, a'r pechod fydd barod i'n ¹ r. 2.
hamgylchu, ^b trwy amynedd ^c rhedwn yr ^b Rhuf. 12.
yrfa a ofodwyd o'n blaen ni; 12.
² Gan edrych ar Iesu, Pen-tywyfog a Pen 16. 36.
Pherfithiwyd ein fydd ni; ^d yr hwn, yn ^c 1 Cor. 9.
lle y llawenydd a ofodwyd iddo, a ddi- 24.
oddefodd y groes, gan ddiystyru gwarad- ^d Luc 24.
wydd, ac ^e a gisteddodd ar ddechulaw 26.
gorffeddaingc Duw. Phil. 2. 8,
³ Yfyrwch am hynny yr hwn a ddi- &c.
oddefodd gyfryw ddywedyd yn ei erbyn ^e Pl. 110. 1.
gan bechaduriaid; fel na ffinoch, ac nad Pen. 1. 3,
ymollyngoch yn eich eneidiau. 13.
⁴ Ni wrthwynebafoch etto hyd at a 8. 1.
waed, gan ymdrech yn erbyn pechod. ¹ Pen. 10.
⁵ A chwia o'lyngafoch dros gog y cyng- 33, 34.
or, yr hwn fydd yn dywedyd wrthyh
megis wrth blant, ² Fy mab, na ddirmyga ² Job 5. 17.
gerydd yr Arglwydd, ac nac ymollwg Dihar. 3.
pan y'th argyocdder ganddo. 11.
⁶ Canys ^h y neb y mae yr Arglwydd yn ² Dat. 3. 19.
ei garu, y mae yn ei geryddu; ac yn fflang-
gellu pob mab a dderbynio.
⁷ Os goddefwch gerydd, y mae Duw
yn ymddwyn tu ag atoch megis tu ag at
feibion: canys pa fab fydd, yr hwn nid
yw ei dad yn ei geryddu?
⁸ Eithr os heb gerydd yr ydych, ⁱ o'r hon ¹ Pf. 73. 15.
y mae pawb yn gyfrannog; yna bastardd- ¹ Petr. 5. 9.
iad ydych, ac nid meibion.
⁹ Heb law hynny, ni a gawfom dadau
ein cnawd i'n ceryddu, ac a'u parchafom
hwy: onid mwy o lawer y byddwn d'arof-
tyngedig i ² Dad yr yspiritoedd, a byw? ² Num. 16.
¹⁰ Canys hwynt-hwy yn wir drosychydd 22.
ddyddiau a'u ceryddent fel y gwelent hwy a 27. 16.
yn dda; eithr hwn er llesad i ni, fel y byd- ² Preg. 12. 7.
dem gyfrannogion o'i sancteiddrwydd ef. Eiai. 57. 16.
¹¹ Etto ni welir un cerydd dros yr am- ² Zec. 12. 1.
fer presennol yn hyfryd, eithr yn anhy-
fryd: ond gwedi hynny y mae yn rhoi ¹ Iago 3. 18.
¹ heddychol ffrwyth cyhawnder i'r rhai sy ² Job 4.
wedi eu cynnesio ag ef. 3. 4.
¹² O herwydd pahan ^m cyfodwch i Eiai. 35. 3.
fynu y dwylaw a laefasant, a'r glniau a ² Ecl. 25. 23.
ymollyngasant. ⁺ goafad.
¹³ A gwnewch lwybrau ⁺ uniawn i'ch ² Rhuf. 12.
traed; fel na throer y cloff allan o'r ffordd, 18.
ond yr iachaer efe yn hytrach. ² Tim. 2.
¹⁴ Dilynwch heddwch â phawb, a 22.
sancteiddrwydd, o heb yr hwn ni chaiff ² Mat. 5. 8.
neb weled yr Arglwydd: ² 2 Cor. 6. 1.
¹⁵ ² Gan edrych yn ddyfal na bo neb ⁺ cymmpo.
yn ⁺ pallu oddi wrth ras Duw; ² rhag ⁺ Deut. 29.
bod un gwreiddyn chwerwedd yn tyfu i 18.
fynu, ac yn peri blinder, a thrwy hwnnw ² Pen. 3. 12.
hygru llawer; ² Eph. 5. 3.
¹⁶ ² Na bo un putteiniwr, neu halogedig, Col.
megis

- * Gen. 25. megis Esau, * yr hwn am un faig o fwyd a
33. werthodd ei enedigach-frainth.
17 Canys chwi a wyddoch ddarfod wedi
* Gen. 27. hynny hefyd ei wrthod ef, * pan oedd efe
36, 38. yn ewyllsio etifeddu y fendith: o blegid
+ *ffordd i* ni chafodd efe + le i edifeirwch, er iddo
+ *ffordd i* trwy ddagrau ei thaer-geisio hi.
13 Canys ni ddaethoch chwi at * y my-
+ *ffordd i* nydd teimladwy fydd yn llosgi gan dân, a
12, 18, 19. chwminwl, a thywyllwch, a thymmeffl,
* Exod. 20. 19 A sain udgorn, a llef geiriau; yr hon
19. pwy bynnag a' clywfant, a * ddeilyfiant
Deut. 5. 5, na 'chwanegid yr ymadrodd wrthynt.
25. 20 (O blegid ni allent hwy oddef yr hyn
218. 16. a orchymynafid; y Ac os bwyttfl a gy-
* Exod. 19. ffyddai a'r mynydd, efe a labyddir, neu
13. a wenir â pluccell.
21 Ac mor ofnadwy oedd y golwg, ag
y dywedodd Moses, Yr ydwyf yn ofni ac
* Gal. 4. 26. yn crynu)
Dat. 3. 12. 22 Eithr chwi a ddaethoch * i fynydd
21. 2. 10. Sion, ac i ddinas y Duw byw, y Jerufalem
* Luc. 10. nefol, ac at fyrdiwn o angylion,
20. 23 I gymmanfa a chynulleidfa y rhai
Phil. 4. 3. cyntaf-anedig, * y rhai a 'sgrifenwyd yn y
* Pen. 8. 6. nefoedd, ac at Dduw, Barnwr pawb, ac
29. 15. at ysfydoedd y cyfiawr y rhai a berff-
+ *cyfammod*. eithwydd,
* Exod. 24. 24 Ac at Iesu, * Cyfryngwr y + testam-
8. ent newydd, a * gwaed y taenellid, yr
1 Petr. 1. 2. hwn fydd yn dywedyd pethau gwell * na'r
Pen. 10. 22. eiddo Abel.
* Gen. 4. 25 Edrychwch na wrthodoch yr hwn
10. fydd yn llefaru. O blegid * oni ddiangodd
Pen. 11. 4. y rhai a wrthodasant yr hwn oedd yn llefa-
* Pen. 2. 2. ruar y ddacar, mwy o lawer ni's *diangwn*
23. 17. ni, y rhai ydym yn troi ymaith oddi wrth
210. 28. yr hwn fydd yn *llefaru* o'r nef:
* Exod. 19. 26 * Llef yr hwn y pryd hwnnw a yf-
18. gydwodd y ddacar: ac yn awr a addaw-
* Hag. 2. 6. odd, gan ddywedyd, * Etto unwaith yr
* Pf. 102. wyf yn cyhyrfu nid yn unig y ddacar,
26. ond y nef hefyd.
Mat. 24. 27 A'r Etto unwaith hynny, fydd yn
35. hyfpyfu * fymmuadiad y pethau a + yfyd-
2 Petr. 3. 10. wir, megis pethau wedi eu gwneuthur fel
Dat. 21. 1. yr arholo y pethau nid yfydwir.
* Neu, 28 O herwydd pahan, gan ein bod ni
+ *ellir tu* yn derbyn teynas ddiogel, bydded gennym
+ *hyfpyfu* ras, trwy'r hwn y gwafanaethom Dduw
* Deut. 4. wrth ei fodd, gyd â gwyllder a pharchedig
24. ofn.
29 O blegid * ein Duw ni *fydd* dân yfol.
29. 3. PEN. XIII.
- 1 Amryw gynghorion; megis i garu ein gil-
ydd: 4 i ffrw yn onest: 5 i ochelyd cybydd-
dra: 7 i berchi pregethwyr Duw: 9 i
ochel athrawon d'eithr: 10 i gyfaddef
Crist: 16 i roi elusen: 17 i ufuddhau i
fryniogion: 18 i weddio dros yr apostol.
20 Y ddywdd.
64. PARHAED * brawdgarwch.
* Rhuf. 12. 2 * Nac anghosfych letteugarwch:
10. canys wrth hynny * y llettyodd rhai ang-
1 Petr. 1. 22. ylion yn ddiarwybod.
217. 3 * Cofiwch y rhai fy yn rhwym, fel pet-
24. 8. tech yn rhwym gyd â hwynt; y rhai cy-
* Rhuf. 12. fuddiol, megis yn bod eich hunain hefyd
13. yn y corph.
1 Petr. 4. 9. 4 Anrhyddedus yw priodas ym mhawb,
* Gen. 13. 3. a'r gwely dihalogedig: eithr putteinwyr a
a 19. 2. godinebwyr a farna Duw.
* Mat. 25. 5 Rydded eich ymarweddiad yn ddifarian-
36. gar; * gan fod yn foddlon i'r hyn fydd gen-
* Rhuf. 12. 15. i Cor. 12. 26. * Mat. 6. 25, 34. Phil. 4. 11, 12.
1 Tim. 6. 6, 8.

- nych. Canys efe a ddywedodd, * Ni 'th * Deut. 31.
roddaf di i fynu, ac ni'th lwyr-adawaf 6, 8.
chwaith. Jos. 1. 5.
6 Fel y gallom ddywedyd yn hŷ, * Yr i Cron. 28.
Arglwydd *fydd* gymmorth i mi, ac nid 20.
ofnaf beth a wnel dyn i mi. * Pf. 56. 4,
7 * Meddyliwch am eich + blaenoriaid, 11, 12.
y rhai a draethafant i chwi air Duw: ffydd a 118. 6.
y rhai dilynwch, gan ystyried diweddd eu * Adn. 17.
hymarweddiad hwynt. + *llywod-*
8 Iesu Grist, ddoe a heddyw i yr un, ac *raethwyr*,
yn dragywydd. i Ioan 8 58.
9 * Na'ch arweinier oddi amgylch ag Pen. 1. 12.
athrawiaethau amryw a dieithr: canys da Dat. 1. 4.
y bod y galon wedi ei chryfhau â gras, * Eph. 4. 14.
nid â bwydydd, yn y rhai ni chafodd y a 5. 6.
fawl a rodiasant ynddynt, fudd. i Ioan 4. 7.
10 Y mae gennym ni allor, o'r hon nid i Rhuf. 14.
oes awdurdod i'r rhai fy yn gwafanaethu 17.
y tabernacl i fwyta. Col. 2. 16.
11 Canys * cyrph yr anifeiliaid hynny, y i Tim. 4. 3.
rhai y dygir eu gwaed gan yr arch-offeiriad * Ex. 29.
i'r cyfsegr dros bechod, a loagir y tu allan 14.
i'r gweriyll. Lef. 4. 11,
12 O herwydd pahan Iesu hefyd, fel y 12, 21.
sancteidiaid y hobl trwy ei waed ei hun, a 6. 30.
a ddiodeffodd y tu allan i'r porth. a 16. 27.
13 Am hynny awn atto ef o'r tu allan Num. 19. 3.
i'r gweriyll, gan ddwyn * ei waradwydd ef. i Ioan 19.
14 * Canys nid oes i ni yma ddinas bar- 17, 18.
haus, eithr un i ddyfod yr ŷm ni yn ei Act. 7. 58.
disgwyl. * Pen. 11.
15 * Trwyddo ef gan hynny offrymmwn 26.
y aberth moliant yn waftadol i Dduw, yr * Mic. 2.
hyn yw * ffrwyth ein gwefusau, yn + cy- 10.
ffesu i'w enw ef. Phil. 3. 20.
16 Ond gwneuthur daioni, a chyfrannu, Pen. 11.
nac anghosfych: canys * â chyfryw 10, 16.
ebyrth y rhyngir bodd Duw. i Eph. 5. 20.
17 * Ufuddhewch i'ch + blaenoriaid, ac i Petr. 2. 5.
ymddarostyngwch: o blegid * y maent i Lef. 7. 12.
hwy yn gwylio dros eich eneidiau chwi, Pf. 50. 14,
megis rhai a fydd rhaid iddynt roddi cy- 23.
frif: fel y gallont wneuthur hynny yn lla- a 69. 30, 31.
wen, ac mid yn ddiif: canys disudd i chwi a 107. 22.
yw hynny. * Hof. 14. 2.
18 Gweddïwch drosom ni: canys yr + *clafiori ei*,
ydym yn credu fod gennym gydwybod * Phil. 4. 18.
dda, gan cwyllysio byw yn + onest ym * Phil. 2. 29.
mhob peth. i Thes. 5.
19 Ond yr ydwyf y yn helaethach yn 12.
dymuno gwneuthur o' honoch hyn, i gael i Tim. 5. 17.
fy rhoddi i chwi drachefn yn gynt. Adn. 7.
20 A Duw 'r heddych, * yr hwn a ddug + *llywod-*
drachefn oddi wrth y meirw ein Har- *raethwyr*.
glwydd Iesu, * Bugail mawr y defaid, * trwy * Ezec. 3.
waed y + cyfammod tragwyddol, 17.
21 * A'ch perffecithio ym mhob gweith- a 33. 2, 7.
red dda, i wneuthur ei ewylls ef; gan + dda.
+ weithio ynoch yr hyn fydd gymmerad- * Phile. 22.
wy yn ei olwg ef, trwy Iesu Grist: i'r * Act. 2. 24.
hwn y byddo y gogoniant yn oes oesoedd. * Efa. 40. 11.
Amen. Ezec. 34.
22 Ac yr ydwyf yn atolwg i chwi, 23.
frodyr, goddefwch air y cyngor: o blegid Ioan 10. 11.
ar ffr eiriau * yr + ysgrienenas attoch. i Petr. 2. 25.
23 Gwybyddwch ollwng ein brawd Ti- a 5. 4.
motheus yn rhydd; gyd â'r hwn, os daw * Zec. 9. 11.
efe ar fyrd, yr ymwelaf â chwi. + Neu,
24 Anherchwch eich holl + blaenoriaid, testament.
a'r holl faint. Y mae y rhai o'r Ital yn * Phil. 2. 13.
eich annerch. i Pet. 5. 20.
25 Gras *fyddo* gyd â chwi oll. Amen. + *wneuthur*.
i Pet. 5. 12.
+ *anfonais*.
+ *llywod-*
+ *raethwyr*.

¶ At yr Hebreaid yr ysgrienenwyd o'r
Ital, gyd â Thimotheus.

† EPISTOL CYFFREDINOL IAGO YR APOSTOL.

PEN. I.

Bl. yr
Argl.
cylch
60.

2. *Cyngor i lawenythu mewn blinder* : 5 i ofyn doethineb gan Dduw : 13 na ffrwyth y bai arno ef o ran cin gwendid na'n pechodau ni : 22 i wrando ac i ffyrrio ar air Duw ; ac i wneuthur ar ei ol : 26 os amgen, se all rhai ymddangos yn grefyddol oddi allan, ond ni allant fod felly mewn gwirionedd.

IAGO, gwafanaethwr Duw a'r Arglwydd Iesu Grist, at y deuddeg llwyth a fydd ar waifar, annerchi.

26. Ioan 7. mrodyr, pan syrthioch mewn amryw bro-
35. Act. 8. fedigaethau ;
1. i Pet. 1. 1. 3^a Gan wybod, fod profiad eich ffydd
Mat. 5. 12. chwi yn gweithredu amynedd.
Act. 5. 41. 4 Ond casedd amynedd ei pherffaith
Heb. 10. 34. waith ; fel y byddoch berffaith a chyfan,
Rhu. 5. 3. heb ddiffyg mewn dim.
1 Pet. 1. 6. 5^a O bydd ar neb o honoch eisiau doeth-
Dihar. 2. 3. ineb, gofyned gan Dduw, yr hwn fydd
Mat. 7. 7. yn rhoi yn + haelionus i bawb, ac heb
21. 22. ddannod ; a¹ hi a roddir iddo ef.
Mar. 11. 6 Eithr gofyned mewn ffydd, heb amneu
24. Luc 11. dim : canys yr hwn fydd yn amneu, fydd
9. Ioan 14. gyffelyb i don y môr, a chwelir ac a deffir
13. a 15. 7. gan y gwynn.
a 16. 26. 7 Canys na feddylid y dyn hwnnw y
+ rhwydd. derbyn efe ddim gan yr Arglwydd.
1 Jer. 29. 8 Gwr dau-ddyblyg ei feddwl fydd an-
12. i Ioan wastad yn ei holl ffydd.
5. 14. 9 Y brawd o radd isel, + llawenyched
+ ymfroftied. yn ei oruchafiaeth :
10 A'r cyfoethog, yn ei ddarostyngiad :
Job 14. 2. canys megis blodeuyn y glas-welltyn y
Pl. 103. 15. diflanna efe.
Esa. 40. 6. 11 Canys cyfododd yr haul gyd â gwres,
1 Cor. 7. 31. a gwywodd y glas-welltyn, a'i flodeuyn a
gwympodd, a thegwch ei brd ef a golodd :
1 Petr. 1. 24. felly hefyd y diflanna y cyfoethog yn ei
1 Ioan 2. 17. ffydd.
12^a Gwyn ei fyd y gwr fydd yn goddef
Job 5. 17. profedigaeth : canys pan fyddo profedig,
Dihar. 3. 3. eie a dderbyn i goron y bywyd, * yr hon
11, 12. a addawodd yr Arglwydd i'r rhai a'i car-
Heb. 12. 5. ant ef.
Dat. 3. 19. 13 Na ddywedeb neb pan demtief ef,
1 Cor. 9. Gan Dduw y'm temtir. Canys Duw ni's
25. Pen. 2. gellir ei demtio a + drygau, ac nid yw efe
1 Petr. 5. 4. yn temtio neb.
Dat. 2. 10. 14 Canys yna y temtir pob un, pan y
Mat. 10. tynner ef, ac y llithier, gan ei chwant ei
22. a 19. hun.
28, 29. 15 Yna chwant, wedi ymddwyn, a egor
+ drwg. ar bechod : pechod hefyd, pan orphener,
1 Ioan 3. a egor ar farwolaeth.

27. 16 Fy mrodyr anwyl, na chyfeiliornwch.
1 Cor. 4. 7. 17^a Pob rhoddiad daionus, a phob rhodd
Mal. 3. 6. berffaith, oddi uchod y mae, yn disgyn
1 Ioan 1. oddi wrth Dad y goleuni, * gyd â'r hwn
13. a 3. 3. nid oes gyfnewiad, na chyigod troedig-
1 Cor. 4. aeth.
15. 1 Pet. 18^a O'i wir ewylls. yr ynnillodd efe
1. 23. nny trwy air y gwirionedd, fel y byddem
Jer. 2. 3. ryw o flaen-ffrwyth o'i greaduriaid ef.
Dat. 14. 4. 19 O achos hyn, fy mrodyr anwyl, * bydd-
Preg. 5. ed pob dyn eidd i wrando, * diog i lefaru,
1. * diog i ddigofaint.

1 Dihar. 17. 20 Canys digofaint gwr nid yw yn cyf-
27. lawni cyflawnder Duw.
9. 21 O herwydd pehama rhoddwch heibio
Col. 3. 8. hobb budreddi, a haelathrwydd malais ; a
1 Pet. 2. 1. thrwy addfwynder derbyniwch yr impiedig
air, yr hwn a ddichon gadw eich eneidiau.

22 A¹ byddwch wneuthurwyr y gair, ac
nid gwrandawyr yn unig, gan eich twyllo
eich hunain.

23 O blegid os yw neb yn wrandawr
y gair, ac heb fod yn wneuthurwr, y mae
hwn yn debyg i wr yn edrych ei wyneb-
pryd naturiol mewn drych :

24 Canys efe a'i hedrychodd ei hun, ac
a aeth ymaith, ac yn y man efe a anghof-
iodd pa fath ydoedd.

25 Eithr * yr hwn a edrych ar berffaith
y gyfraith rhyddid, ac a barhao ynddi,
hwn, heb fod yn wrandawr anghofus, ond
gwneuthurwr y weithred, * efe a fydd
dedwydd yn ei + weithred.

26 Os yw neb yn eich mysg yn cymmeryd
arno fod yn grefyddol, heb + attal ei
dafod, ond twyllo ei galon ei hun, ofer yw
crefydd hwn.

27 Crefydd bur, a dihalogedig ger bron
Duw a'r Tad, yw hyn ; Ymweled a'r am-
ddifaid a'r gwragedd gweddwon yn eu
hadfyd, a¹ i gadw ei hun yn ddirfychuylod
oddi wrth y byd.

PEN. II.

1 Nad gweddol i Gristianogion ddyfyrn
brodyr tlodion : 13 ond bod yn gariadus, ac
yn drugarogion. 14 Na ddylid ymfroftio
o ffydd lle ni byddo gweithredodd da : 17
nad yw'r ffydd honno ond ffydd faru, 19 a
ffydd y cythreuliaid ; 21 ac nid fydd Abra-
ham, 25 a Rahab.

FY mrodyr, na fydded gennych ffydd ein
Harglwydd ni Iesu Grist, sef Arglwydd
y gogoniant, gyd â^a derbyn wyneb.

2 O blegid os daw i mewn i'ch + cynnull-
eidfa chwi wr â modrwy aur, mewn dillad
gwyhion, a dyfod hefyd yn tlawd mewn
dillad gwael ;

3 Ac edrych o honoch ar yr hwn fydd yn
gwifo y dillad gwyhion, a dywedyd
wrtho, Eistedd di yma + mewn lle da ; a
dywedyd wrth y tlawd, Saf di yna, neu
eistedd yma is law fy * stol-droed i :

4 Onid ydych chiwi dueddol yn och eich
hunain ? ac onid aethoch yn farnwyr me-
ddyliau drwg ?

5 Gwrandewch, fy mrodyr anwyl ; Oni
ddewifodd Duw tlodion y byd hwn * yn
gyfoethogion mewn ffydd, ac yn etifeddion
y deyrnas^a yr hon a addawodd efe i'r rhai
fydd yn ei garu ef ?

6 Eithr * chwithau a ammharchasoch y
tlawd. Onid yw y cyfoethogion yn eich
gorthymmu chwi, ac yn eich tynnu ger
bron brawdleoedd ?

7 Onid ydynt hwy yn cablu yr enw rhag-
orol, yr hwn a elwir anoch chiwi ?

8 Os cyflawni yr ydych y gyfraith fre-
nhinol yn ol yr ysgrythyr, * Car dy gym-
mydog fel ti dy hun ; da yr ydych yn
gwneuthur :

9 Eithr * os derbyn wyneb yr ydych, yr
ydych yn gwneuthur pechod, ac yn cael
eich argyoeiddi gan y gyfraith megis trof-
eddwr.

10 Canys pwy bynnag a gadwo'r gyfraith
i gyd oll, ac a ballo mewn un pwnge, * y
mae efe yn euog o'r cwbl.

11 Canys y + neb a ddywedodd, i Na Gal. 3. 10.
odineba, a ddywedodd hefyd, Na ladd. Ac + Neu,
os ti ni odinebi, etto a leddi, yr wyt ti yn
trofeddu y gyfraith.

12 Felly dywedwch, ac felly gwnewch,
megis rhai a fernir wrth^a gyfraith rhyddid.
13 Canys

Mat. 7. 21.
Luc 11. 28.
Rhu. 2. 13.
Luc 6.
47, &c.
Edrych
Pen. 2. 14.
&c.

2 Cor. 3.
18.
Pen. 2.
12.
Ioan 13.
17.
+ weith-
driad.
+ ffurym.

Pl. 34. 13.
a 39. 1.
1 Pet. 3. 18.

Cylch
60.

Lef. 19.
Deut.
15. 17. a 16.
19. Dihar.
24. 23.
Mat. 22.
16.
Adn. 9.
+ synagog-
+ yn dan.
48.

1 Cor. 1.
26. 28.
Luc 12.
21. i Tim.

6. 18.
Dat. 2. 9.
Ex. 20. 6.
1 Sam. 2.
30. Dihar.

8. 17.
Mat. 5. 3.
Pen. 1. 12.
1 Cor. 11.
22.

Lef. 19.
18. Mat.
22. 39.
Adn. 1.

Deut. 27.
26. Mat.
5. 19.
Na Gal. 3. 10.

Ex. 20.
13, 14.
Pen. 1. 25.

1^a Mat. 6. 13 Canys barn ddidrugaredd fydd i'r
15. a 18. hwn ni wnaeth drugaredd; ac y mae
35. a 23. trugaredd yn gorfoleddu yn erbyn barn.
41. 42. 14^a Pa fudd yw, fy mrodyr, o dywaid
1^a Ioan 4. 17. 18. heb fod ganddo fydd, ac heb fod gan-
1^a Mat. 7. ddo weithredoedd? a ddichon fydd ei
gadw ef?

26. 15 Eithr o os bydd brawd neu chwaer
Pen. 1. 23. yn noeth, ac mewn eisiau beunyddiol ym-
borth;

Luc 3. 11. 16 A dywedyd o un o honoch wrthyt,
1^a Ioan 3. 18. Ewch mewn heddych, ymdwynnwch, ac
ynddigionwch; etto heb roddi iddynt an-
gennheidiau'r corph; pa les fydd?

17 Felly fydd hefyd, oni bydd ganddi
weithredoedd, marw ydyw, a hi yn unig.

18 Eithr rhyw un a ddywaid, Tydi fydd
fydd gennyf, minnau gweithredoedd fydd
gennyf: dangos i mi dy fydd di t heb dy
weithredoedd, a minnau wrth fy ngweith-
redoedd i a ddangosaf i ti fy fydd innau.

19 Credu yr wyt ti yn gwneuthur. 1^a Y mae
1^a Marc 1. 24. y cythreuliaid hefyd yn credu, ac yn
crynu.

20 Eithr a fynni di wybod, O ddyn ofer,
am fydd heb weithredoedd, mai marw yw?

21 Abraham ein tad ni, onid o weithred-
oedd y cyfiawnhawyd ef, pan offrymmodd
efe Isaac ei fab ar yr allor?

22 1^a Ti a welst fod fydd yn cyd-weithio
a'i weithredoedd ef, a thrwy weithredoedd
fod fydd wedi ei pherffeithio.

23 A chyflawnwyd yr yfgrthyf yr hon
fydd yn dywedyd, 1^a Credodd Abraham i
1^a Gen. 15. 6. Dduw, a chyflawnwyd iddo yn gyfiawnder:

Rhuf. 4. 3. 24 Chyfaill Dduw y galwyd ef.

Gal. 3. 6. 24 Chwi a welwch gan hynny mai o
weithredoedd y cyfiawnheir dyn, ac nid
o fydd yn unig.

25 Yr un ffunud hefyd, 1^a Rahab y but-
tain, onid o weithredoedd y cyfiawnhawyd
hi, pan dderbyniodd hi y cenhadau, a'u
dantfon ymaith ffordd arall?

26 Canys megis y mae'r corph heb yr
+ yfpryd yn farw, felly hefyd fydd heb
weithredoedd, marw yw.

PEN. III.

1 Na ddylem ni fod yn brysur i feio ar eraill;
5 ond yn hytrach ffrwyno y tafod; yr hwn,
er nad ydyw ond aelod bychan, etto y mae efe
yn achos llawer o ddaioni, ac o ddrygioni.

13 Y rhai fydd wir-fynhwyrdd, y maent yn
fawynion, yn heddychlon, heb gynfigennu, ac
heb ymryson.

Cylch
60.

2 Canys mewn llawer o bethau yr ydyw
ni bawb yn lithro. 4 Od oes neb heb lithro
ar all, 6 gwyr perffaith yw hwnnw, yn gallu
ffrwyno'r holl gorph hefyd.

3 Wele, 1^a yr ydyw ni yn rhoddi ffrwynau
yn mhennau'r meirch, i'w gwneuthur yn
46. 2 Cron. ufudd i ni; ac yr ydyw yn troi eu holl
gorph hwy oddi amgylch.

4 Wele, y llongau hefyd, er eu maint,
9. Preg. 7. ac er eu gyrru gan wyntoedd creulon,
a droir oddi amgylch â llyw bychan, lle y
1^a Ioan 1. 8. mynno'r llywydd.

5 Felly hefyd y tafod, aelod bychan
yw, ac yn ffröstio pethau mawrion. Wele,
Ecl. 14. 1. faint o ddefnydd y mae ychydig dan yn ei
a 19. 16. a emyn!

25. 8. 26. 1^a Mat. 12. 37. 1^a Pf. 32. 9. 1^a Dihar. 12/
18. a 15. 2. 1^a Pf. 12. 3. a 73. 8, 9.

6 A'r tafod tan ydyw, byd o anghyfiawn-
der. Felly y mae'r tafod wedi ei ofod ym
mhlith ein haelodau ni, fel y mae yn ha-
logi'r holl gorph, ac yn gosod troell na-
tunaeth yn fflam; ac wedi ei wneuthur yn
fflam gan offern.

7 Canys + holl natur gwyllt-filod, ac +
adar, ac ymlusgiaid, a'r pethau yn y môr, a + pob
ddohr ac a ddotwyd gan + natur ddynol:

8 Eithr y tafod ni ddichon un dyn ei ddo-
fi; drwg anllwywodraethus ydyw, yn llawn + ddydol
gwenwyn marwol.

9 Ag ef yr ydym yn bendithio Dduw a'r
Tad; ag ef hefyd yr ydym yn melldithio
dynion, 1^a a wnaethpwyd ar lun Dduw.

10 O'r un geneu y mae yn dyfod allan
fendith a melldith. Fy mrodyr, ni ddylai
y pethau hyn fod felly.

11 A ydyw ffynnon o'r un + llygad yn + lla-
rhoi dwf melyn a chwerw?

12 A ddichon y pren ffygys, fy mrodyr,
ddwyn olifaid? neu win-wyddion, ffygys?
felly ni ddichon un ffynnon roddi dwf hallt
a chroyw.

13 Pwy fydd wr doeth, a + deallus yn + chyfar-
eich plith? dangosfed, trwy ymarweddaiad
da, ei weithredoedd mewn mwneidd-dra
doethinch.

14 Eithr od oes gennyhyn 1^a gynfigen 1^a Rhuf. 13.
chwerw ac ymryson yn eich calon, 1^a na 13.

fyddwch ffröstio yw'r chelwyddog yn erbyn 1^a Rhuf. 2.
y gwirionedd.

15 Nid yw y doethineb hwn yn disgyn 1^a Judas 19.
oddi uchod; ond daearol, 1^a anianol, cyth-
reulig yw.

16 Canys 1^a lle mae cynfigen ac ymryson, + annhefn.
yno y mae + terfysg, a phob gweithred 1^a I Cor. 2.
ddrwg.

17 Eithr y doethineb fydd oddi uchod, + diddadi-
yn gyntaf pur ydyw, wedi hynny heddych-
lon, boneddigaidd, hawdd ei thrin, llawn 1^a Dihar. 11.
trugaredd a ffrwythau da, + diduedd, a di-
ragrith.

18 A ffrwyth cyfiawnder a heuir mewn
heddwch i'r rhai fy'n gwneuthur heddwch. 11.

PEN. IV.

1 Rhaid i ni ymryson yn erbyn trachwant, 4 ac
anghyfmeddrol, 5 a balchder, 11 ac enllib,
a barnu ar eraill: 13 ac na roddom o'mod
hyder ar lwyddiant bydol, nac ar einioes dyn;
ond rhoi y cwrbl ar Dduw.

O Ba le y mae rhyfeloedd ac + ymladdau
yn eich plith chwi? onid oddi wrth
hyn, fef eich melys-chwantau 1^a y rhai fydd
yn rhyfela yn eich aelodau?

2 Chwennychu yr ydych, ac nid ydych
yn cael: + cynfigennu yr ydych ac eiddig-
eddu, ac nid ydych yn gallu cyrhaeddyd:

ymladd a rhyfela yr ydych, ond nid ydych
yn cael, am nad ydych yn gofyn.

3 1^a Gofyn yr ydych, ac nid ydych yn
derbyn, o' herwydd eich bod yn gofyn ar
gam, fel y galloch eu treulio ar eich melys-
chwantau.

4 Chwi odinebwyr, a godineb-wragedd,
oni wyddoch chwi fod cyfeillach y byd yn
elyniaeth i Dduw? 1^a pwy bynnag gan hyn-
ny a ewyllyfod yn gyntaf i'r byd, y mae
yn elyn i Dduw.

5 A ydych chwi yn tybied fod yr yfgr-
thyr yn dywedyd yn ofer, 1^a At + gynfi-
gen y mae chwant yr yfpryd a gartrefa yn-
om ni?

15. 1^a Ioan 15. 19. a 17. 14. Gal. 1. 13. 1^a Edrych
Gen. 6. 5. a 8. 21. Num. 11. 29. Dihar. 21. 10;
+ ffrwythau,

1^a Mat. 15.
11, 18, 19.
Marc 7.
15, 20, 23.

1^a Gen. 1.
26.
1^a Gen. 1.
26.

1^a Gen. 1.
26.

1^a Gen. 1.
26.

1^a Gen. 1.
26.

1^a Gen. 1.
26.

1^a Gen. 1.
26.

1^a Gen. 1.
26.

1^a Gen. 1.
26.

1^a Gen. 1.
26.

1^a Gen. 1.
26.

1^a Gen. 1.
26.

1^a Gen. 1.
26.

1^a Gen. 1.
26.

1^a Gen. 1.
26.

1^a Gen. 1.
26.

1^a Gen. 1.
26.

1^a Gen. 1.
26.

1^a Gen. 1.
26.

1^a Gen. 1.
26.

1^a Gen. 1.
26.

1^a Gen. 1.
26.

1^a Gen. 1.
26.

1^a Gen. 1.
26.

1^a Gen. 1.
26.

1^a Gen. 1.
26.

1^a Gen. 1.
26.

Yn erbyn balchder, enllib, &c. P E N. IV, V. Bygrwth y cyfoethogion drygionus.

6 Eithr rhoddi gras mwy y mae: o her-
Pf. 138. 6. wydd paham y mae yn dywedyd, * Y mae
Dihar 3. 34. Duw yn gwrthwynebu'r beichion, ond yn
1 Petr 5. 5. rhoddi gras i'r rhai gostyngedig.
7 Ymddaroſtyngwch gan hynny i Dduw,
h Eph. 4. h Gwrthwynebwch ddiafol, ac efe a ffydd oddi
27. wrthych.
1 Petr 5. 9. 8 Neswch at Dduw, ac efe a nesâ
12 Cron. atoch chwi. k Glanhewch eich dwylaw,
15. 2. chwi bechaduriaid; a phurwch eich calon-
k Eſai. 1. 16. nau, chwi i'w meddwl dau-ddyblyg
1 Pen. 1. 8. 9 Ymofidiwch, a galerwch, ac wyl-
m Mat. 5. 4. wch: troer eich chwerthin chwi yn alar,
n Luc 14. a'ch llawenydd yn driftwch.
11. a 18. 14. 10 Ymddaroſtyngwch ger bron yr Ar-
1 Petr 5. 6. glwydd, ac efe a'ch dyrchafa chwi.
o Mat. 7. 1. 11 Na ddywedwch yn erbyn eich gilydd,
Luc 6. 37. frodyr. Y neb fydd yn dywedyd yn erbyn
Rhuf. 2. 1. ei frawd, ac o yn barnu ei frawd, y mae
1 Cor. 4. 5. efe yn dywedyd yn erbyn y gyfraith, ac yn
p Rhuf. 14. barnu'r gyfraith: ac od wyt ti yn barnu'r
4. gyfraith, nid wyt ti wneuthurwr y gy-
p Dihar. 27. raith, eithr barnwr.
1. 12 Un golodwr cyfraith fydd, yr hwn a
Luc. 12. 18. ddichon gadw a cholli. p Pwy wyt ti yr
+ Felly. hwn wyt yn barnu arall?
p Job 7. 7. 13 i Iddo yn awr, y rhai ydych yn dy-
Pl. 102. 3. wedyd, Heddyw neu y foru ni a awn i
Edrych. gyfryw ddinas, ac a arhſw ynno ſfiwyddyn,
Pen. 1. 10. ac a farchnattawn, ac a ynnillwn;
+ Aet. 18. 14 Y rhai ni wyddoch beth a fydd y
21. 1 Cor. foru. Canys beth ydyw eich einioes chwi?
4. 19. Canys tarth ydyw, yr hwn fydd dros
+ byddiwn ychydig yn ymddangos, ac wedi hynny
fyw, ac a wnaeth.
1 Cor. 5. 6. 15 Lle y dylech ddywedyd, * Os yr Ar-
glwydd a'i myn, + ac os byddwn byw, ni
Luc 12. a wnawn hyn, neu hynny.
47. Ioan 9. 16 Eithr yn awr gorſoleddu yr ydych yn
41. a 15. eich ymfroft. p Pob cyfryw orſoledd, drwg
22. Rhuf. ydyw.
1. 20, 21, 17 Am hynny i'r neb a fedr wneuthur
32. a 2. 17, daioni, ac nid yw yn ei wneuthur, pechod
18, 23. ydyw iddo.

PEN. V.

1 Rhaid i wſr cyfoethogion drygionus eſni
dialedd Duw. 7 Ni a ddylem fod yn ddi-
oddeſgar mewn adfydd, yn ol eſmpl y pro-
phwydi, a Job; 12 a gochelyd tyngu; 13
a gweiddio mewn adfydd, a charu mewn
harwedd; 16 a chyſfudd ei beiau i'n
gilydd, a gweiddio dros ein gilydd; 19 a
duyn i'r tarwn y brawd a fyddo yn myned
ar gyfeiliorn.

Cylch

60. + I DDO yn awr, chwi gyfoethogion,
+ Felly. wylwch ac udwch am eich trueni
+ Dihar. 11. fydd yn dyfod arnoch.
28. Luc 6. 2 Eich cyfoeth a hydrodd, a'ch gwisg-
24. 1 Tim. 3 Eich aur a'ch arian a rydodd; a'u
6. 9. rhwd hwynt a fydd yn dyſtiolaeth + yn
+ Mat. 6. 20. eich erbyn chwi, ac a fwyty eich cnawd
+ i chwi. chwi fel tân. c Chwi a gaflafoch dryſor
+ Rhuf. 2. 5. yn y dyddiau diweddaſ.

4 Wele, d y mae cyffog y gweithwyr, a d Lef. 19.
fedafant eich meufydd chwi, yr hwn a gam-
attaliwyd gennych, yn lleſain: a d lleſain y Mal. 3. 5.
rhai a fedafant, a ddaeth i mewn i glustiau Ecl. 34.
Arglwydd y lluoedd. 21, 22.
5 Moethus fuoch ar y ddaear, a thry- Deut. 24.
thyll; meithrin eich calonnau a wnaethoch, 15.
megis mewn dydd lladdedigaeth. 1 Luc 16.
6 Condemniafoch a lladdafoch y cyf- 19, 25.
iawn; ac yntau heb ſefyll i'ch erbyn. 1 Tim. 5. 6.
7 Byddwch gan hynny yn + ymarhous, + hir-amy-
frodyr, hyd ddyfodiad yr Arglwydd. Wele, neddigar.
y mae y llafurwr yn diſgwyl am werth-
fawr ſfrwyth y ddaear, yn dda ei amynedd
am dano, nes iddo dderbyn y glaw cyn- Deut. 17.
nar a'r diweddar. 14.
8 Byddwch chwithau hefyd dda eich Zec. 10. 1.
amynedd; cadarnhewch eich calonnau: + roddoch
o blegid dyfodiad yr Arglwydd a nefaodd. ochenaid ar
9 Na + rwgnech wch yn erbyn eich gi- eich gilydd.
lydd, frodyr, fel na'ch condemnier: wele, h Mat. 24.
y mae y Barnwr yn ſefyll wrth y drws. 33. 1 Cor.
10 Cymmerwch, fy mrodyr, y pro- 4, 5. Mat.
phwydi, y rhai a leſarafant yn enw'r Ar- 5. 10, 11.
glwydd, yn ſiampl o ddiodeſ blinder, ac + cyſif.
o hir-ymaros. k Job 1.
11 Wele, i deddwyd yr ydym yn + gad- 21, 22.
ael y rhai ſy ddiodeſus. Chwi a glywioch Job 42. 10.
am k amynedd Job, ac a weloch i ddi- m Num.
wedd yr Arglwydd: o blegid = toſturiol 14. 18.
iawn yw'r Arglwydd, a thſugarog. Pl. 103. 8.
12 Eithr o ſlaen pob peth, fy mrodyr, na Mat. 5. 34.
thyngwch, nac i'r nef, nac i'r ddaear, nac o Eph. 5. 19.
un llw arall: eithr bydded eich ie chwi Col. 3. 16.
yn ie, a'ch nagé yn nagé; fel na ſyrth- + truch
ioch i farnedigaeith. ei ben.
13 A oes neb yn eich plith mewn adfyd? p Marc. 6.
gweddied. A oes neb yn eſmwyth arno? 13. a 16.
o caned pſalmau. 18.
14 A oes neb yn eich plith yn glaf? galw- o Pf. 10. 17.
ed atto henuriaid yr eglwys; a gweddiant a 34. 15.
hwy + droſto, p gan ei enneinio ef ag olew 18. a 145.
yn enw'r Arglwydd: 18. Dihar.
15 A gweddi r ffydd a iachâ'r claf, a'r 15. 29. a 28.
Arglwydd a'i cyfyd ef i fynu; ac os bydd 9. Ioan 9.
wedi gwneuthur pechodau, hwy a faddeuir 31. 1 Ioan
iddo. 3. 22.
16 Cyffeswch eich camweddaubawh i'ch Aet. 14.
gilydd, a gweddiwch dros eich gilydd, fel 15.
y'ch iachae. c Llauer a ddichon taer- 1 Bren.
weddi y cyſiawn. 17. 1.
17 Elias oedd ddyn y rhaid iddo ddi- 1 Bren.
ddef fel ninnau, ac mewn gweddi efe a 18. 42, 45.
weddiodd na byddai law: ac ni bu glaw Mat. 18.
ar y ddaear dair blynedd a chwe mis. 15.
18 Ac efe a weddiodd drachefn; a'r nef + Rhuf. 11.
a roddes law, a'r ddaear a ddug ei ſfrwyth. 14. 1 Cor.
19 Fy mrodyr, ood aeth neb o honoch ar 9. 22.
gyfeiliorn oddi wrth y gwirionedd, a throï 1 Tim. 4.
o ryw un ef; 16.
20 Gwybydded, y bydd i'r hwn a drodd Dihar.
bechadur oddi wrth gyfeiliorni ei ſfordd, 10. 12.
+ gadw enaid rhag angen, a p chuddio Petr. 4.
llaw o bechodau. 8.

† EPISTOL CYNTAF CYFFREDINOL PETR YR APOSTOL.

PEN. I.

† Y mae efe yn bendithio Duw am ei amryw-
rdd ysprydol: 13 gan ddangos nad ydych chi
iachawdwriaeth yng Ngrif beth newydd,
eithr peth a brophwydwyd amdano er ys talm.
13 Cyngor i fyw yn ddurwio, gan eu bod hwy
wedi eu geni o newydd trwy air Duw.

PETR, apostol Iesu Grif, at y dicithri-
aid: 13 ar wafer ar hyd Pontus, Gala-
tia, Cappadocia, Asia, a Bithynia,

2 Etholedigion a yn ol rhag-wybodaeth
Duw Dad, a trwy sancteiddiad yr Yspryd,
i ufudd-dod a thaeuelliad gwaed Iesu

Grif. 3 Gras i chwi a heddwch a amhaer.
3 Bendigedig fydd Duw a Thad ein

Harglwydd Iesu Grif, yr hwn yn ol ei
fawr drugaredd a'n hadgenhedlodd ni i
obaith bywiol, a trwy adgyfodiad Iesu Grif

4 I eithredigion anlygredig, a dihalog-
edig, a diddflannedig, ac ynghadw yn y
nefocedd i chwi,

5 Y rhai trwy allu Duw a ydych gadw-
edig trwy ffydd i iachawdwriaeth parodi'w
6 Yn yr hyn yr ydych yn mawr-lawen-
hau, er eich bod i'ychydig yr awrhon (os

7 Fel y caffer a profiad eich ffydd chwi,
yr hwn fydd werthfawrusach na'r aur coll-
adwy, cyd o' profed trwy dan, er mawl,

8 Yr hwn, er na's gwelfoch, yr ydych
yn ei garu; 9 yn yr hwn, heb fod yr awrhon
yn ei weled, ond yn credu, yr ydych yn

10 Am yr hon iachawdwriaeth yr ymo-
fynodd, ac y manwl-chwiliodd y pro-
phwydi, y rhai a brophwydasant am y gras

11 Gan chwilio pa bryd, neu pa ryw am-
fer, yr oedd Yspryd Crist, yr hwn oedd
ynddynt, yn ei hyspyfu, pan oedd efe yn

12 Fel plant ufudd-dod, heb gyd-ymag-
weddu â'r trachwantau o'r blaen a yn eich
anwybodaeth:

13 O herwydd pahan, a gan wregysu
14 Fel plant ufudd-dod, heb gyd-ymag-
weddu â'r trachwantau o'r blaen a yn eich
anwybodaeth:

15 Eithr megis y mae y neb a'ch galw-
odd chwi yn sanctaidd, byddwch chwithau
hefyd sanctaidd ym mhob ymarweddiad:

16 Oblegid y mae'n yfgrifenedig, 4 Bydd-
wch sanctaidd; canys sanctaidd ydwyf fi.

17 Ac os ydych yn galw ar y Tad, a yr
hwn fydd heb dderbyn wyneb yn barnu
yn ol gweithred pob un, a ymddygwch

18 Gan wybod nad a phethau llygr-
edig, megis arian neu aur, y'ch prynwyd
oddi wrth eich ofer ymarweddiad, 13 hon

19 Eithr a' gwerthfawr waed Crist,
20 Yr hwn yn wir a rag-ordeiniwyd
cyn sylfaenu'r byd, eithr a eglurwyd a yn yr

21 Y rhai ydych trwyddo ef yn credu
yn Nuw, a yr hwn a'i cyfoddod ef oddi
wrth y meirw, a'r roddodd iddo ef

22 Gwedi a puro eich encidiau, gan
ufuddhau i'r gwinionedd trwy'r Yspryd,
a'i frawdgarwch diragrith; cerwch eich

23 Wedi eich ail-eni, nid o had llygr-
edig, eithr anlygredig, trwy air Duw,
yr hwn fydd yn byw ac yn parhau yn dra-

24 Canys a pob cnawd fel glas-welltyn
neu, a holl ogoniant dyn fel blodeuyn y
glas-welltyn. Gwywodd y glas-welltyn, a'i

25 Eithr gair yr Arglwydd fydd yn aros
yn dragywydd. A hwn yw'r gair a bre-
gethwyd i chwi.

1.5. Heb. 13. 1. Pen. 2. 17. 3 Ioan 1. 13. a 3. 5. Iago
1. 18. 1 Ioan 3. 9. 4 Efa. 40. 6. Iago 1. 10.

o. 4 Lef. 11. 44. a 19. 2. a 20. 7.

17 Ac os ydych yn galw ar y Tad, a yr
hwn fydd heb dderbyn wyneb yn barnu
yn ol gweithred pob un, a ymddygwch

18 Gan wybod nad a phethau llygr-
edig, megis arian neu aur, y'ch prynwyd
oddi wrth eich ofer ymarweddiad, 13 hon

19 Eithr a' gwerthfawr waed Crist,
20 Yr hwn yn wir a rag-ordeiniwyd
cyn sylfaenu'r byd, eithr a eglurwyd a yn yr

21 Y rhai ydych trwyddo ef yn credu
yn Nuw, a yr hwn a'i cyfoddod ef oddi
wrth y meirw, a'r roddodd iddo ef

22 Gwedi a puro eich encidiau, gan
ufuddhau i'r gwinionedd trwy'r Yspryd,
a'i frawdgarwch diragrith; cerwch eich

23 Wedi eich ail-eni, nid o had llygr-
edig, eithr anlygredig, trwy air Duw,
yr hwn fydd yn byw ac yn parhau yn dra-

24 Canys a pob cnawd fel glas-welltyn
neu, a holl ogoniant dyn fel blodeuyn y
glas-welltyn. Gwywodd y glas-welltyn, a'i

25 Eithr gair yr Arglwydd fydd yn aros
yn dragywydd. A hwn yw'r gair a bre-
gethwyd i chwi.

1.5. Heb. 13. 1. Pen. 2. 17. 3 Ioan 1. 13. a 3. 5. Iago
1. 18. 1 Ioan 3. 9. 4 Efa. 40. 6. Iago 1. 10.

o. 4 Lef. 11. 44. a 19. 2. a 20. 7.

17 Ac os ydych yn galw ar y Tad, a yr
hwn fydd heb dderbyn wyneb yn barnu
yn ol gweithred pob un, a ymddygwch

18 Gan wybod nad a phethau llygr-
edig, megis arian neu aur, y'ch prynwyd
oddi wrth eich ofer ymarweddiad, 13 hon

19 Eithr a' gwerthfawr waed Crist,
20 Yr hwn yn wir a rag-ordeiniwyd
cyn sylfaenu'r byd, eithr a eglurwyd a yn yr

21 Y rhai ydych trwyddo ef yn credu
yn Nuw, a yr hwn a'i cyfoddod ef oddi
wrth y meirw, a'r roddodd iddo ef

22 Gwedi a puro eich encidiau, gan
ufuddhau i'r gwinionedd trwy'r Yspryd,
a'i frawdgarwch diragrith; cerwch eich

23 Wedi eich ail-eni, nid o had llygr-
edig, eithr anlygredig, trwy air Duw,
yr hwn fydd yn byw ac yn parhau yn dra-

24 Canys a pob cnawd fel glas-welltyn
neu, a holl ogoniant dyn fel blodeuyn y
glas-welltyn. Gwywodd y glas-welltyn, a'i

25 Eithr gair yr Arglwydd fydd yn aros
yn dragywydd. A hwn yw'r gair a bre-
gethwyd i chwi.

1.5. Heb. 13. 1. Pen. 2. 17. 3 Ioan 1. 13. a 3. 5. Iago
1. 18. 1 Ioan 3. 9. 4 Efa. 40. 6. Iago 1. 10.

o. 4 Lef. 11. 44. a 19. 2. a 20. 7.

17 Ac os ydych yn galw ar y Tad, a yr
hwn fydd heb dderbyn wyneb yn barnu
yn ol gweithred pob un, a ymddygwch

18 Gan wybod nad a phethau llygr-
edig, megis arian neu aur, y'ch prynwyd
oddi wrth eich ofer ymarweddiad, 13 hon

19 Eithr a' gwerthfawr waed Crist,
20 Yr hwn yn wir a rag-ordeiniwyd
cyn sylfaenu'r byd, eithr a eglurwyd a yn yr

21 Y rhai ydych trwyddo ef yn credu
yn Nuw, a yr hwn a'i cyfoddod ef oddi
wrth y meirw, a'r roddodd iddo ef

22 Gwedi a puro eich encidiau, gan
ufuddhau i'r gwinionedd trwy'r Yspryd,
a'i frawdgarwch diragrith; cerwch eich

23 Wedi eich ail-eni, nid o had llygr-
edig, eithr anlygredig, trwy air Duw,
yr hwn fydd yn byw ac yn parhau yn dra-

24 Canys a pob cnawd fel glas-welltyn
neu, a holl ogoniant dyn fel blodeuyn y
glas-welltyn. Gwywodd y glas-welltyn, a'i

25 Eithr gair yr Arglwydd fydd yn aros
yn dragywydd. A hwn yw'r gair a bre-
gethwyd i chwi.

1.5. Heb. 13. 1. Pen. 2. 17. 3 Ioan 1. 13. a 3. 5. Iago
1. 18. 1 Ioan 3. 9. 4 Efa. 40. 6. Iago 1. 10.

o. 4 Lef. 11. 44. a 19. 2. a 20. 7.

Bl. yr
Argl.
cylch
60.

Ioan 7.
35.
Iago 1. 1.
Rhuf. 8.
29.
2 Thes. 2.
13.
Heb. 12.
24.
Rhuf. 1.7.
Petr. 1. 2.
2 Cor. 1.3.
Ioan 3.
3. 5.
Iago 1. 18.
1 Cor. 15.

Col. 1. 5.
ni.
Ioan 10.
28. 29. a 17.
11. 12. 15.
Judas 1.
ydyd.
2 Cor. 4.
17.
Iago 1. 2.
Iago 1. 3.

Pen. 4. 12.
Dihar. 17.
Zec. 13. 9.
1 Ioan 4.
Ioan 20.
2 Cor.
7. Heb.
11. 1. 27.
Gen. 49.
10. Dan. 2.
44. Hag. 2.
7. Zec. 6.
12. Mat.
13. 17.
Luc 10. 24.

2 Petr. 1.
Petr. 3. 19.
Petr. 22. 6.
Efa. 53. 3.
Luc 24. 26.
Dan. 9.
24. a 12.
9. 13.
Heb. 11.

13. 39.
3. 4.
2. 4.
3. 10.
21. 34.

1. 44. a 19. 2. a 20. 7.

1. 44. a 19. 2. a 20. 7.

1. 44. a 19. 2. a 20. 7.

1. 44. a 19. 2. a 20. 7.

1. 44. a 19. 2. a 20. 7.

1. 44. a 19. 2. a 20. 7.

1. 44. a 19. 2. a 20. 7.

Cylch
60.

Eph. 4.
22. 25.
Col. 3. 8.
Heb. 12. 1.

4 y rhesym-
mol a'r did-
nylliath.
Petr. 34. 8.
Petr. 113.
Eph. 2.
21. 22.

adeilader
chwi.
Heb. 3. 6.
Efa. 61. 6.
a 66. 21.
Adn. 9.
Hof. 14. 2.
Mal. 1. 11.
Rhuf. 12. 1.
Heb. 13. 15.

werth-
Petr. 118. 22.
8^k Ac

8^k Ac

Dyled gweision, gwyr a gwagedd. PEN. II, III.

Pa fodd y mae dioddef.

* Eſai. 8. 14. 8^a Ac yn faen tramgwydd, ac yn graig
Luc 2. 34. rhwyſtr, i'r rhai fy yn tramgwyddo wrth
Rhuf. 9. 33. y gair, gan fod yn unafudd; m'r hwn beth
1^a Cor. 1. yr ordeiniwyd hwynt hefyd.
23. 9 Eithr chwydychi ydych rywogaeth ethol-
m Ex. 9. 16. edig, a brenhinol offeiriadaeth, cenhedl
Rhuf. 9. 22. sanctaidd, pobl + briodol i Dduw; fel y
1^a Theſ. 5. 9. mynegoch rinweddau yr hwn a'ch galw-
Judas 4. odd allan o dywyllwch i'w ryfeddol oleu-
m Ex. 19. 5, ni ef:
6. Dat. 1. 6. 10^a Y rhai gynt nid oeddych bobl, ond yn
a 5. 10. awr ydych bobl i Dduw: y rhai ni chaw-
+ brynedig, fech drugaredd, ond yr awrhon a gawioch
fel, &c.
* Eph. 5. 8. 11 Anwylyd, yr wyf yn attolwg i chwi,
Col. 1. 13. 4 megis dieithriaid a phererinion, ym-
* Hof. 1. 9. gedwch oddi wrth chwantau cnawdol, y
10 a 2. 3. rhai fy yn rhyfela yn erbyn yr enaid;
Rhuf. 9. 25. 12^a Gan fod a'ch ymarweddiad yn onest
1^a Cron. ym myſg y Cenhedloedd: fel, lle maent yn
29. 15. eich goganu megis drwg-weithredwyr, u
Pl. 39. 12. gallont, o herwydd eich gweithredoedd da
a 119. 19. a welant, ygonedd Duw yn nydd yr ym-
Pen. 1. 17. welliad.
* Rhuf. 13. 13^a Ymdarostyngwch o blegid hyn i
14. Gal. 5. bob dynol ordinhað, o herwydd yr Ar-
16. glwydd: pa un bynnag ai i'r brenhin,
* Lago 4. 1. megis goruchaf;
* 2 Cor. 8. 14 Ai i'r llywiawdwyr, megis trwyddo
21. Tit. 2. 8. ef wedi eu danfon, y er dial ar y drwg-
Pen. 3. 16. weithredwyr, a mawl i'r gweithredwyr
u Mat. 5. 16. da.
* Rhuf. 13. 15 Canys felly y mae ewyllys Duw, fod i
1. Tit. 3. 1. chwi a trwy wneuthur daioni oftegu anwy-
Rhuf. 13. bodaeth dynion ffolion:
4. 16^a Megis yn rhyddion, ac nid a rhydd-
id genoch megis cocil malais, eithr fel
3. gwaſanaethwyr Duw.
* Tit. 2. 8. 17^a Perchwch bawb. * Cerwch y brawd-
* Gal. 5. 17^a Ofnwch Dduw. Anrhydeddych
1. 13. y brenhin.
* 1 Cor. 7. 18^a Y gweision, byddwch ddarostyng-
22. edig gyd a phob ofn i'ch meistrad; nid yn
* Pen. 1. 22. unig i'r rhai da a chyweithas, eithr i'r rhai
Phil. 2. 3. anghyweithas hefyd.
* Pen. 1. 22. 19 Canys hyn fydd + rafol, os yw neb
* Mat. 22. o herwydd cydwybod i Dduw yn dwyn
21. tritfawh, gan ddiodeff ar gam.
* Eph. 6. 5. 20 O blegid i pa glod yw, os, pan bech-
Col. 3. 22. och, a chael eich cernodio, y byddwch dda
Tit. 2. 9. eich amynedd: eithros, a chwi yn gwneu-
* Mat. 5. 10. thur yn dda, ac yn dioddef, y byddwch dda
Rhuf. 13. 5. eich amynedd; hyn fydd + rafol ger bron
+ ras, neu, Duw.
ddiolch. 21 Canys i hyn y'ch galwyd hefyd:
* Pen. 3. 14. o blegid i Crist yntau a ddiodeffodd drosom
+ ras, neu, ni, gan adael i + ni eſamp, fel y canlyn-
ddiolch. ech ei ol ef:
* Mat. 16. 22^a Yr hwn ni wnaeth bechod, ac ni
24. 1 Theſ. chaed twyll yu ei eneu:
3. 3. 23^a Yr hwn, pan ddifenwyd, ni ddifenw-
* Pen. 3. 18. odd drachefn; pan ddiodeffodd, ni fygyth-
* Ioan 13. iodd; eithr rhoddodd ar y neb fydd yn
15. barnu yn gyfiawn:
+ Neu, 24^a Yr hwn ei hun a ddug ein pechodau
chwi. ni yn ei gorph i'ar y pren; i fel, gwedi ein
* Eſai. 53. marw i bechodau, y byddem byw i gyf-
9, 10. iawnder: i trwy gleisiau yr hwn yr iach-
2 Cor. 5. 21. awyd chwi.
* Mat. 27. 25 Canys y'r oeddych megis defaid yn
39. Ioan 8. myned ar gyfeiliorn; eithr yn awr chwi
48, 49. a ddychwelwyd i at Fugail ac Eſgob eich
* Eſai. 53. cneidiau.
4, 5, 6.
Mat. 8. 17. Heb. 9. 23. + ar. 1 Rhuf. 6. 2, 11. a 7.
6. * Eſai. 53. 5. * Eſai. 53. 6. * Ezech. 34. 23. a 37.
24. Ioan 10. 11. Heb. 13. 20.

PEN. III.

1 Y mae yn dyſgu i wſr a gwagedd eu dyled
i'w gilydd: 8 yn annog parub i undeb a
chariad; 14 ac i ddiodeff-erlid; 19 ac yn
adrodd daioni Duw i'r hen ſyd gynt.
YR un ſfunud, a bydded y gwagedd of-
tyngedig i'w gwyr priod; fel, od oes
rhai heb gredu i'r gair, b y galler trwy
ymarweddiad y gwagedd, c eu hynnil
hwy heb y gair,
2 Wrth edrych ar eich ymarweddiad di-
wair chwi ynghyd ag ofn.
3^a Trwſiad y rhai bydded nid yr un
oddi allan, o bleithiad gwallt, ac amgylch-
ofodiad aur, neu wiſgad dillad;
4 Eithr bydded c cuddiedig ddyn y galon,
mewn anlygredigaeth yſpryd addſw'n a
llonydd, yr hwn ſydd ger bron Duw yn
werthfawr.
5 Canys felly gynt yr oedd y gwagedd
sanctaidd hefyd, y rhai oedd yn gobethio
yn Nuw, yn ymdrwſio, gan fod yn dda-
oltyngedig i'w gwyr priod;
6 Megis yr ufuddhaodd Sara i Abra-
ham, gan eialw ef yn arglwydd: i merch-
ed yr hon ydych chwi, tra fyddoch yn
gwneuthur yn dda, ac heb ofni dim dy-
chryn.
7^a Y gwyr, yr un ſfunud, cyd-gyfan-
noddwch a hwynt yn ol gwybodaeth,
gan roddi parch i'r wraig b megis i'r lleſtr
gwannaf, fel rhai fy gyd-etifeddion gras y
bywyd; rhag rhwyſtro eich gweddau.
8 Am ben hyn, b byddwch oll yn unfryd,
yn cyd-oddef a'ch gilydd, yn caru + fel
brodyr, yn drugarogion, yn ſwynaidd:
9^a Nid yn talu drwg am ddrwg, neu ſen
am ſen: eithr, yngwrthwyneb, yn ben-
dithio; gan wybod mai i hyn y'ch galwyd,
Phil. 3. 16. fel yr etifeddoch fendith.
+ Neu,
10 Canys a y neb a ewyllyſio hofi byw-
yd, a gweled dyddiau da, attalied ei daſod
oddi wrth ddrwg, a i weſufau rhag adrodd
twyll.
11^a Gocheled y drwg, a gwnaed y da;
ceiſied heddwch, a dilynied ef.
12 Canys y mae llygiaid yr Arglwydd ar
y rhai cyfiawn, a i glustiau ef tu ag at eu
gweddi hwynt: eithr y mae wyneb yr Ar-
glwydd yn erbyn y rhai ſy'n gwneuthur
drwg.
13 A phwy a'ch dryga chwi, os byddwch
yn dilyn yr hyn fydd dda?
14^a Eithr o bydd i chwi hefyd ddiodeff
o herwydd cyhawnder, dedwydd ydych:
ond i nac ofnwch rhag eu hoſn hwynt, ac
na'ch cynhyrfer;
15 Eithr sancteiddwch yr Arglwydd
Dduw yn eich calonnau: a b byddwch barod
bob amſer i ateb i bob un a ofyno i chwi
reſwm am y gobaith fydd yn och, gyd ag
addſwynder + ac ofn:
16^a A chennych gydwybod dda; fel yn
yr hyn y maent yn eich goganu megis
drwg-weithredwyr, y cywilyddio y rhai
fydd yn beio ar eich ymarweddiad da chwi
yag Nghriſt.
17 Canys gwell ydyw, os ewyllys Duw
a i myn, i chwi ddiodeff yn gwneuthur
daioni, nag yn gwneuthur drygioni.
18 O blegid Criſt hefyd i'w naith a ddi-
ddefodd dros bechodau, y Cyfiawn dros yr
anghyfiawn (fel y dygaf i at Dduw) wedi
ei farwolaethu yn y cnawd, eithr ei fywſhau
yn yr Yſpryd:
19 Trwy'r hwn yr aeth efe hefyd ac a
bregethodd i'r yſprydion yngharchar;
20^a X

Cylch 60.

1^a Cor. 14.
34. Eph. 5.
22. Col. 3.
18. Tit. 2. 5.
1^a Cor. 7.
16.
* Mat. 18.
15. 1 Cor. 9.
19. --- 22.
1 Tim. 2. 9.
Tit. 2. 3.
* Pl. 45. 13.
Rhuf. 2. 29.
a 7. 22.
2 Cor. 4. 16.
* Gen. 18.
y 12.
+ Gr. plant.
chryn.
* 1 Cor. 7. 7.
Eph. 5. 25.
1^a Cor. 12.
23. 1 Theſ.
4. 4.
Job 42. 8.
Mat. 5. 24.
a 18, 19.
Rhuf. 12.
a 15. 5.
Phil. 3. 16.
+ Neu,
y brodyr.
Dihar. 17.
13. a 20. 22.
Mat. 5. 39.
Rhuf. 12.
17.
* Mat. 25.
34.
* Pl. 34.
12, &c.
* Pl. 37. 27.
Eſai. 1. 16.
3 Ioan 11.
* Mat. 5.
10, 11, 12.
Pen. 2. 19.
a 4. 14.
Eſai. 8.
12, 13.
Jer. 1. 3.
* Pl. 119.
46.
Act. 4. 8.
Col. 4. 6.
+ a pharch.
* Pen. 2. 11.
* Rhuf. 1. 4.
2 Cor. 13. 4.
* Pen. 1.
12. a 4. 6.

7 Gen. 6. 20 Y rhai a fu gynt anafudd, pan un-
waith yr oedd hir-amynedd Duw yn aros
3, 13. yn nyddiau Noë, tra y darperid yr arch,
21 Heb. 11. y rhai hon ychydig, sef wyth enaid, a
7. achubwyd trwy ddwfr.
2 Gen. 7. 21 Cyffelybiaeth cyfatebol i'r hwn
2 Petr 2. 5. fydd yr awrhon yn ein hachub ninnau, sef
2 Eph. 5. bedydd (nid bwrw ymaith fudreddi'r
26. cnawd, eithr ymatted cydwybod dda
tu ag at Dduw) trwy adgyfodiad Iesu
• Pl. 110.1. Grift:
Eph. 1. 20. 22 Yr hwn fydd ar ddeheu-law Duw,
21. wedi myned i'r nef; a'r angylion, a'r
• Rhuf. 8. awdurdodau, a'r galluoedd, wedi eu dar-
38. oltwng iddo.

PEN. IV.

Y mae yn eu hannog hwy i beidio a phechu,
trwy esampul Crist, a thrwy ystyried fod di-
wedd pob peth yn parhau yn agos. 12 Y mae
yn eu cyfiro yn erbyn erlid.

Cylch

60.

AM hynny gan ddioddef o Grift drof-
om ni yn y cnawd, chwithau hefyd
• Rhuf. 6. 7. byddwch wedi eich arfogi â'r un meddwl:
• Rhuf. 14. o blegid y'r hwn a ddioddefodd yn y
7. cnawd, a beidiodd â phechod;
• Gal. 2. 20. 2 Fel na byddo mwyach fyw i chwant-
• Eze. 44. au dynion, ond i ewyllys Duw, dros yr
6. a 45. 9. amser fydd yn ol yn y cnawd.
Aet. 17. 30. 3 Canys digon i ni yr amser a aeth
• Eph. 4. heibio o'r einioes i weithredu ewyllys y
17. Cenhedloedd, gan rodio mewn trithyll-
wch, trachwantau, meddwod, cyfeddach,
• ymysd. 4 Aet. 13. 4 diotta, a ffaidd eilun-adolliad:
45. a 18. 6. 4 Yn yr hyn y maent yn ddieithr yn
• Aet. 10. eich cablu chwi, am nad ydych yn cyd-
42. 1 Cor. redeg gyd â hwynt i'r unrhwy ormod
51. 51, 52. rhyfedd:
• Pen. 3. 5 Y rhai a roddant gyfrif i'r hwn fydd
19. barod i farnu byw a'r meirw.
• Mat. 24. 6 Canys er mwyn hynny h y efangyl-
13. 14. wyd i'r meirw hefyd; fel y bernid hwy
• Rhuf. 13. yn ol dynion yn y cnawd, ac y byddent
12. Phil. 4. fyw yn ol Duw yn yr yfryd.
5. 2 Petr 7 Eithr diwedd pob peth a nesaodd:
3. 9, 11. am hynny byddwch fobr, a gwyliadwus
• Mat. 26. i weddiau.
41. 8 Eithr, o flaen pob peth, bydded gennych
Col. 4. 2. gariad a helaeth tu ag at eich gilydd: canys
Pen. 5. 8. cariad a guddia liaws o bechodau.
• a gwarefug 9. Byddwch letteugar y naill i'r llall,
garhaet. heb rwnach.
• Dihar. 10. 10 Pob un, megis y derbyniodd rodd,
12. cyfrennwyd â'ch gilydd, fel daionus or-
Iago 5. 20. uchwylywyr amryw ras Duw.
• Rhuf. 12. 11 Os llefaru a wna neb, llefared me-
13. gis a geiriau Duw; os gweini y mae neb,
Heb. 13. 2. gwnaed megis o'r gallu y mae Duw yn ei
• Phil. 2. roddi: fel y m mhob peth y gogonedd
14. Duw trwy Iesu Grift; i'r hwn y byddo'r
• Rhuf. 12. gogoniant a'r gallu yn oes oesoedd. A-
6. men.
• Mat. 25. 12 Anwylyd, na fydded ddieithr gen-
14. Luc 12. nych am y profiad tanlyd fydd ynoch,
44. 1 Cor. yr hwn a wneir er profedigaeth i chwi,
4. 1, 2. fel pe bai beth dieithr yn digwydd i
Tit. 1. 7. chwi:
1 Cor. 12. 13 Eithr llawenhwch, yn gymmaint
4. a'ch bod y'n gyfrannogion o ddiodef-
Eph. 4. 1. iadau Crist; fel, pan ddatguddier ei ogon-
• Rhuf. 12. iant ef, y byddoch yn llawen ac yn gorfo-
6, 7, 8. leddu.
1 Cor. 3. 10. 14 Os difenwir chwi er mwyn enw
1 Cor. 3. 10. Crist, gwyn eich byd: o blegid y mae Ys-

pryd y gogoniant, ac Ysryd Duw yn gor-
phwys arnoch. Ar eu rhan hwynt yn wir
efe a gëblir, ond ar eich rhan chwi efe a
ogoneddir.
15 Eithr na ddiodefdef neb o honoch Pen. 2. 20.
fel llofrudd, neu leidr, neu ddiwrg-weith-
redwr, neu fel un yn ymyrreth â materion b Esai. 10.
rhaf eraill: 12. Jer. 25.
16 Eithr os fel Cristion, na fydded gy- 29. a 49. 12.
wilydd ganddo; ond gogonedded Dduw Mal. 3. 5.
yn llyn o ran. c Luc 23.
17 Canys daeth yr amser b i ddechreu o'r 31.
farn o dy Dduw: ac os dechreu hi yn gyn- d Luc 10.
taf arnom ni, d beth fydd diwedd y rhai nid 12, 14.
ydynt yn credi i efengyl Dduw? 4 fuddhau.
18 Ac os braidd y mae'r cyfiawn yn c Dihar. 11.
gadwedig, pale yr ymddengys yr annuwiol 31. Luc 23.
a'r pechadur? 31.
19 Am hynny y rhai hefyd sy yn diodef d Pl. 31. 5.
yn ol ewyllys Duw, gorchymynant eu he- Luc 23. 46.
neidiau iddo ef, megis i Greawdwr fyddlon, 2 Tim. 1.
gan wneuthur yn dda. 12.

PEN. V.

Y mae yn annog yr henuriaid i borthi defaid
Crist; 5 a'r ieuainc i ufuddhau: 8 a pharob
i wylid, ac i fod yn fobr, ac yn ddianwadul
yn y ffydd; 9 ac i gwrthwynebu y cythraul, y
gwrthwynebu'r creulon.
YR henuriaid sy yn eich plith, attolwg 48.
iddynt yr ydwyf fi, yr hwn wyf a gyd- c Rhuf. 8.
henuriad, a b thyst o ddiodefadau Crist, 17, 18.
yr hwn hefyd wyf cyfrannog o'r gogon- Dat. 1. 9.
iant a ddatguddir: d Aet. 20.
2 d Porthwch braidd Duw a yr hwn 28.
fydd yn eich plith, gan fwrw golwg arnynt; b hyd y
nid trwy gynnwll, eithr yn ewyllysgar; gulloch.
c nid er mwyn budr-elw, eithr o barod- e 1 Tim. 3.
rwydd meddwl; 3, 8.
3 Nid fel rhai y'n tra-arglwyddiaethu Tit. 1. 7.
ar etifeddiaeth Dduw, ond b gan fod yn f Mat. 20.
esampiau i'r praid. 25, 26.
4 A phan ymddangoso y Pen-bugail, 1 Cor. 3. 5.
chwi a gewch dderbyn annifannedig k go- 2 Cor. 1. 24.
ron y gogoniant. e Pl. 33. 12.
5 Yr un ffinud yr ieuainc, byddwch a 74. 2.
ostyngedig i'r henuriaid. A byddwch b barob b Phil. 3. 17.
yn ostyngedig i'ch gilydd, ac yndrwfswch 2 Thef. 3. 9.
oddi fewn â gostyngeddiwydd. O blegid i Tim. 4.
y mae Duw yn gwrthwynebu y beilch- 12.
ion, ac yn rhoddi gras i'r rhai gostyngedig. Tit. 2. 7.
6 Ymddarostyngwch gan hynny dau Heb. 13.
alluog law Dduw, fel y'ch dyrchafu mewn 20.
amser cyfaddas: 1 Cor. 9.
7 Gan fwrw eich holl ofal arno ef; ca- 25.
nys y mae efe yn gofalu drofoch chwi. 1 Rhuf. 12.
8 Byddwch fobr, gwyliwch: o blegid 20. Eph. 5.
y mae eich gwrthwynebu'r diafol, megis 21.
llew rhuadwy, yn rhodio oddi amgylch, b Iago 4. 6.
gan geisio y neb a allo ei lyngau. m Iago 4.
9 Yr hwn gwrthwynebwch yn gadarn 10.
yn y ffydd; gan wybod fod yn cyflawni yr n Pl. 37. 5.
un blinderau yn eich b brodyr y rhai fydd a 55. 22.
y y byd. Doeth. 12.
10 A Duw pob gras, yr hwn a'ch galwodd 13.
chwi i'w dragwyddol ogoniant a trwy Mat. 6. 25.
Grift Iesu, wedi i chwi ddiodef i ychydig, Phil. 4. 6.
a'ch perffeithio chwi, a'ch cadarnhao, a'ch o Luc 21.
cryfhao, a'ch sefydlo. 36.
11 Iddo ef y byddo y gogoniant a'r gallu i Thef. 5. 6.
yn oes oesoedd. Amen. Pen. 4. 7.
12 Gyd â Silfanus, brawd fyddlon i chwi p Job 1. 7.
(fel yr wyf yn tybied) y y'gnifenais ar ych- a 2. 2.
ydig eiriau, gan gyngori a thystiolaethu, e Eph. 6. 11,
13. Iago 4.
7 b bravodoliaeth, yr hon fydd. a yng Nghrist Iesu.
2 Cor. 4. 17. Pen. 1. 6. Heb. 13. 21. Pen. 4. 11.
Dat. 1. 6. Heb. 13. 22.

Cylch

60.

Phile. 9.
Luc 24.
Rhuf. 8.
Dat. 1. 9.
Aet. 20.
1 Tim. 3.
3, 8.
Tit. 1. 7.
Mat. 20.
25, 26.
1 Cor. 3. 5.
2 Cor. 1. 24.
Pl. 33. 12.
a 74. 2.
Phil. 3. 17.
2 Thef. 3. 9.
1 Tim. 4.
12.
Tit. 2. 7.
Heb. 13.
20.
1 Cor. 9.
25.
1 Rhuf. 12.
20. Eph. 5.
21.
Iago 4. 6.
m Iago 4.
Pl. 37. 5.
a 55. 22.
Doeth. 12.
Mat. 6. 25.
Phil. 4. 6.
Luc 21.
36.
Thef. 5. 6.
Pen. 4. 7.
Job 1. 7.
a 2. 2.
Eph. 6. 11,
13. Iago 4.
yng Nghrist Iesu.
Pen. 1. 6.
Heb. 13. 21.
Pen. 4. 11.
Heb. 13. 22.

mai gwir ias Duw yw yr hwn yr ydych yn sefyll ynddo.
 13 Y mae'r eglwys fydd ym Mabilon, yn
 * Aet. 12. gyd-etholedig a chwi, yn eich annerch; a
 12, 15. * Marc, fy mab i.

14 Anherchych eich gilydd a chufan y Rhuf.
 cariad. Tangnefedd i chwi o'i y rhai ydych
 yng Nghrist Iesu. Amen.
 1 Cor. 16.
 20.
 2 Cor. 13. 12. 1 Thef. 5. 26.

AIL EPISTOL CYFFREDINOL PEDR YR APOSTOL.

PEN. I.

1 Y mae efe yn eu cadarnhau mewn gobaith o
 gynydd gras Duw; 5 ac yn eu hannog i
 wneuthur eu galwedigaeth yn sicr trwy ffydd
 a gweithredoedd. 12 Y mae yn ofalus i
 ddwyn hynny ar gof iddynt, gan wybod fod
 ei farwolaeth ef ei hun yn agos. 16 Y mae
 yn eu rhybuddio hwy i fod yn ddiamwadad yn
 ffydd Crist, gwir Fab Duw, trwy dystiola-
 eth yr apostolion a welsant ei ogoniant ef, a
 thrwy dystiolaeth y Tad, a'r prophwyd.

SIMON Petr, gwafanaethwr ac apostol
 Iesu Crist, at y rhai a gawfant *gyffelyb
 werthfawr ffydd a'ninnau, trwy gyfiawnder
 ein Duw + ni, a'n Hachubwr Iesu Crist.

Bl. yr
 Argl.
 66.

* Rhuf. 1. 2 Ccr. 4. 13. Tit. 1. 4. † ac Achub-
 1. 2. 1 Pet. 1. 2. Judas 2. † Ioan 17. 3. 1 Pet. 2. 9. † trwy.
 † 2 Cor. 3. 18. Eph. 4. 24. Heb. 12. 10. 1 Ioan 3. 2. * Pen. 2. 18, 20. † yn.
 † mewn
 rhin-
 wedd.
 † mewn.
 gwybod-
 aeth.
 † mewn
 gymmed-
 rolder.
 † mewn.

2 Gras i chwi a thangnefedd a aml-
 haer, trwy adnabod Duw, a Iesu ein Har-
 giwyddi ni,
 3 Megis y rhoddes ei dduwiol allu ef i
 ni bob peth a berthyn i fywyd a duwioldeb,
 † trwy ei adnabod ef yr hwn a'n galwodd
 ni + i ogoniant a rhinwedd:

4 Trwy'r hyn y rhoddwyd i ni addew-
 idion mawr iawn a gwerthfawr; fel trwy
 y rhai hyn y byddedch *gyfrannogion o'r
 diwiol anian, * wedi diange oddi wrth y
 llygreddigaeth fydd yn y byd trwy drach-
 want.

5 A hyn yma hefyd, gan roddi cwbl-
 ddiwydrwydd, chwaneigwch † at eich
 ffydd, rinwedd; ac † at rinwedd, wybo-
 daeth;

6 Ac † at wybodaeth, gymmedrolser;
 ac † at gymmedrollder, amynedd; ac † at
 amynedd, dduwioldeb;

7 Ac at dduwioldeb, garedigrwydd brawd-
 ol; ac † at garedigrwydd brawdol, gariad.

8 Canys os yw y pethau hyn gennych, ac
 yn + aml hwynt, y maent yn peri na bydd-
 och na sefur, * na diffwrth yngwybodaeth
 ein Harglwydd Iesu Crist.

9 O blegid yr hwn nid yw y rhai hyn
 ganddo, † dall ydyw, hel weled ym mhell,
 wedi gollwng drôs gof ei lanhau oddi wrth
 ei bechodau gynt.

10 O herwydd paham yn bytrach, fro-
 dyr, byddwch ddiwyd i wneuthur eich
 galwedigaeth a'ch etholedigaeth yn sicr:

canys, tra fyddoch yn gwneuthur y pethau
 hyn, ni lithrwch chwi ddim byth:

11 Canys felly yn helaeth y trefnir i chwi
 fynediad i mewn i dragwyddol deyrnas
 ein Harglwydd a'n Hachubwr Iesu Crist.

12 O herwydd paham * nid esgeulusaf
 eich coffau bob amser am y pethau hyn,
 er eich bod yn eu gwybod, ac wedi eich
 sicrhau yn y gwirionedd presennol.

13 Eithr yr ydwyf yn tybied fod yn iawn,
 12 Cor. 5. 1. tra fyddwyf yn i y tabernacl hwn, * eich
 * Pen. 3. 1. cyffroi chwi, trwy ddwyn ar gof i chwi;

* Deut. 4. 21, 22. a fy'nhabernacl hwn heibio, megis ag yr hyf-
 pyfodd * ein Harglwydd Iesu Crist i mi.

15 Ac mi a wnaif fy ngoreu hefyd ar allu
 o honoch bob amser, ar ol fy ymadawiad i,
 wneuthur cofia am y pethau hyn,

16 Canys nid gan ddilyn * chwedlau p i Cor. 1.
 cyfrwys, yr hyspysafon i chwi nerth a dy-
 fodiad ein Harglwydd Iesu Crist, eithr

* wedi gweled ei sawredd ef a'n llygaid, * Mat. 17.
 17 Canys efe a dderbyniodd gan Dduw 1, 2.

Dad, barch a gogoniant, pan ddaeth y cyf-
 ryw lef atto oddi wrth y mawr-ragorol i Ioan 1.
 Ogioniant, † Hwn yw fy anwyl Fab i, yn 1. a. 4. 14.

yr hwn y'm boddlonwyd. † Mat. 3.
 18 A'r llef yma, yr hon a ddaeth o'r 17. a 17. 5.
 nef, a glywom ni, pan oeddym gyd ag ef
 yn y mynydd sanctaidd.

19 Ac y mae gennym air sicrach y pro-
 phwyd; yr hwn da y gwnewch fod yn
 dal arno, megis ar † ganwyll yn llewyrchu 105.

mewn lle tywyll, hyd oni wawrio'r dydd, Ioan 5. 35.
 ac oni chodo'r * seren ddydd yn eich ca-
 lonnau chwi: a 22. 16.

20 Gan wybod hyn yn gyntaf, * nad oes
 un brophwyddoliaeth o'r ygyrthyr o dde-
 ongliad priod. 6. † Rhuf. 12.

21 Canys y nid trwy ewyllys dyn y daeth
 + gynt brophwyddoliaeth: eithr dynion 1. 11.
 sanctaidd Duw a lefarafant megis y cyn-
 hyrwyd hwy gan yr Ysryd Glân. † un am-
 ser.

PEN. II.

1 Y mae efe yn prophwydo am atbrawon
 feilfion; ac yn dangos eu hannwedd a'u
 dialedd hwy, a'u dilymwr: 7 oddi wrth y
 rhai y gwaredir y rhai dduwiol, fel y gwa-
 redwyd Lot o Sodoma. 10 Y mae efe yn dang-
 os yn helaethach gynheddau y twyllwyr
 hynny, fel y gallir eu hadnabod hwy yn
 haws, a'u gochelyd.

EITHR * bu gau-brophwyd hefyd ym * Deut. 13.
 mhlith y bobl, megis ag b y bydd gau-
 atbrawon yn eich plith chwithau; y rhai

yn ddirgel a ddygant i mewn heresiaid di-
 nyftriol, a * chan wadu'r Arglwydd, † yr 30. i Cor.
 hwn a'u prynodd hwynt, ydynt yn tynnu 11. 19.

arnynt eu hunain ddinystr buan. 1 Tim. 4. 1.

2 A llawer a ganlynant eu † distryw 2 Tim. 3. 1.
 hwynt, o herwydd y rhai y ceblir ffordd y 5. Judas 18.

gwirionedd. † Judas 4. Heb. 10.

3 Ac * mewn cybydd-dod, trwy chwed-
 lau gwneuthur, y gwnant farfandiaeth o 22.

honoch: † barnedigaeth y rhai er ys talm + Neu,
 nid yw sefur, a'u colledigaeth hwy nid yw 17. 18.

4 Canys * onid arbedodd Duw'r angyl-
 ion † a bechafent, eithr † eu taslu hwynt i 17. 18.

uffern, a'u rhoddi i gadwynau tywyllwch, i 1 Tim. 6. 5.

i'w cadw i farnedigaeth; Tit. 1. 11.

5 Ac onid arbedodd efe yr hen fyd, eithr
 * Noe, pregethwr cyfiawnder, a gadwodd 35.

efe ar ei wythfed, pan ddug efe y diluwr ar
 fyd y rhai anwir; Judas 6.

6 A * chan droi dinafoedd Sodoma a Go-
 morrah yn lludw, a'u † damniodd hwy a 1 Ioan. 3. 8.

dymchweliad, * gan eu gosod yn efafl i 1 Luc 8. 31.

i'r rhai a fyddent yn annuwiol; † Gen 7.
 7 Ac * a waredodd Lot gyfiawn, yr hwn 1, 7, 23.

oedd mewn gofid trwy anniwair ymar-
 weddiad yr anwiriaid: 1 Pet. 3. 20.

24 Judas 19. 16.

7. + bu: nodd. * Num. 26. 10. * Gen. 8 (Canys

- 8 (Canys y cyfiawn hwnnw yn trigo yn eu myig hwynt, yn gwelod ac yn clywed, ydoedd yn poeni ei enaid cyfiawn o ddydd i ddydd trwy eu hanghyfreithlon weithred- oedd hwynt).
- 9 Yr Arglwydd a fedr wared y rhai duwiol rhag profedigaeth, a chadw y rhai anghyfiawn i ddydd y farn i'w poeni.
- 10 Ac yn bennaf y rhai sy'n rhodio ar ol y cnawd mewn chwantastendid, ac yndiys- tyru t llywodraeth. Rhyfgyus ydynt, cyn- dyn; nid ydynt yn arwyddo cablu urddas:
- 11 Lle nid yw'r angylion, y rhai sy'fwy mewn gallu a nerth, yn rhoddi cablaidd farn yn eu herbyn t hwynt ger bron yr Arglwydd.
- 12 Eithr y rhai hyn, megis anifeiliaid anrhefymmol anianol, y rhai a wnaed i'w dal ac i'w difetha, a gablant y pethau ni wyddant oddi wrthynt, ac a ddifethir yn eu llygredigaeth eu hunain;
- 13 Ac a dderbyniant gyflog anghyfi- iawnder, a hwy yn cyfrif moethau t beu- nydd yn hyfrydwch. Brychau a meirau ydynt, yn ymddigrifo yn eu twyll eu hun- ain, gan wleda gyd â chwi.
- 14 A llygaidd ganddynt yn llawn t go- dnech, ac heb fedru peidio â phechod; yn lithio cneidiau anwadal: a chanddynt galon wedi ymgynnefino â chybydd-dra; plant y feldith:
- 15 Wedi gadael y ffordd uniawn, hwy a aethant ar gyfeiliorn, gan ganlyn ffordd Balaam mab Bofor, yr hwn a garodd wobwr anghyfiawnder;
- 16 Ond efe a gafodd gerydd am ei gam- wedd. Afen fud arferol a'r iau, gan t ddy- wedd â llef ddynol, a waharddodd ynfyd- rwydd y prophwyd.
- 17 Y rhai hyn ydynt ffynhonnau di- ddwfr, cymmylau a yriad gan dymmetl; i'r rhai y mae niwl tywyllwch ynghadw yn dragwydd.
- 18 Canys gan ddywedyd chwyddedig eiriau gorwagedd, y maent hwy, trwy chwantau'r cnawd, a thrythyllwch, yn lithio y rhai a ddiagafai t yn gwbl oddi wrth y rhai sy'n byw ar gyfeiliorn.
- 19 Gan addo'r rhyddid iddynt, a hwythau eu hunain yn wafanaethwyr llygredigaeth: canys gan bwy bynnag y gorchfygwyd neb, i hwnnw hefyd yr aeth efe yn gaeth.
- 20 Canys o, wedi iddynt ddiangc oddi wrth halogedigaeth y byd, trwy adnabydd- iaeth yr Arglwydd a'r Achubwr Iesu Grift, y rhwystrir hwy drachefn a'r pethau hyn, a'u gorchfygu; aeth diwedd y rhai hynny yn waeth na'u dechreuad.
- 21 Canys gwell fuafai iddynt fod heb adnabod ffordd cyfiawnder, nag, wedi ei hadnabod, troi oddi wrth y gorchymyn sanctaidd yr hwn a draddodwyd iddynt.
- 22 Eithr digwyddodd iddynt yn ol y wir ddinareb, Y ci a ymchwelodd at ei chwyd- iad ei hun; a'r hwch wedi ei golchi, i'w hymdreiglfa yn y dom.

P E N. III.

Y mae efe yn eu sicrhau hwy am ddyfodiad Crist i'r farn, yn erbyn y gwaithwyr a ymrysmmai yn y gwrthwyneb; 8 gan ry- buddio y rhai duwiol i bryfuro eu hedifeir- wch, o ran hir-amyneidd Duw: 10 ac y mae yn dangos pa fodd y dilynir y byd: 11 ac yn eu hannog hwy i sancteiddrwydd buchedd, trwy ddisgrwyl hynny: 15 a hysod i feddau, mai er myn eu hiachawdwriaeth hwynt y mae Duw yn ddiodeffur, megis yr ysgrifennodd Paul atynt.

YR ail epistol hwn, anwylyd, yr ydwyf yn awr yn ei ysgrifenu atoch; t yn yr hwn y'r ydwyf yn cyffroi eich meddwl puraid, trwy ddwyn ar gof i chwi:

2 Fel y byddo cofus gennyh y geiriau a rag-ddywedyd gan y prophwydi sanct- aidd, a'n gorchymyn ninnau, apostolion yr Arglwydd a'r iachawdwr:

3 Gan wybod hyn yn gyntaf, y daw yn y dyddiau diweddaf watwarwyr, yn rhodio yn ol eu chwantau eu hunain,

4 Ac yn dywedyd, Pale y mae addewid ei ddyfodiad cf? canys er pan hunodd y tadan, y mae pob peth yn parhau t fel yr oeddynt o ddechreuad y creadigaeth.

5 Canys y mae hyn yn ddiarwybod idd- ynt o'u gwirfodd, mai trwy air Duw yr oedd y nefoedd er ys talm, a'r ddaear y'n cyd-sefyll o'r dwfr, a thrwy'r dwfr.

6 O herwydd pahan y byd a oedd y pryd hwnnw, wedi ei orchuddio â dwfr, a ddifethwyd.

7 Eithr y nefoedd a'r ddaear sy yr awr- hon, ydynt trwy'r un gair wedi eu rhoddi i gadw i dan, erbyn dydd y farn, a dis- tryw yr anwir ddynion.

8 Eithr yr un peth hwn na fydded yn ddi- arwybod i chwi, anwylyd, fod un dydd gyd a'r Arglwydd megis milo flynyddoedd, a mil o flynyddoedd megis un dydd.

9 Nid ydyw'r Arglwydd yn oedi ei addewid (fel y mae rhai yn cyfrif oed) ond i hir-ymarhous yw efe tu ag attom ni, heb ewyllysio bod neb yn golledig, ond t dyfod o bawb i edifeirwch.

10 Eithr o dydd yr Arglwydd a ddaw megis lleidr y nos; yn yr hwn y nefoedd a ant heibio gyd a thwfr, a'r defnydd- iau gan wir wres a doddant, a'r ddaear a'r gwaith a fyddo ynddi a lofir.

11 A chan fod yn rhaid i hyn i gyd ym- ollwng, pa ryw fath ddynion a ddylech chwi fod mewn sanctaidd ymarwedd iad a duwioldeb.

12 Yn disgwyl ac yn t bryfio at ddyfodiad dydd Duw, t yn yr hwn y nefoedd gan lofi a ymollyngant, a'r defnyddiau gan wir wres a doddant?

13 Eithr y nefoedd newydd, a daear newydd, yr ydym ni, yn ol ei addewid ef, yn eu disgwyl, yn y rhai y mae cyfiawnder yn cartrefu.

14 O herwydd pahan, anwylyd, gan eich bod yn disgwyl y pethau hyn, gwnewch eich goren t ar eich cael ganddo ef mewn tangnefedd, yn ddisfrycheulyd, ac yn ddi- argyoeidd.

15 A chyfrifwch i hir-amyneidd ein Har- glwydd, yn iachawdwriaeth; megis ag yr ysgrifennodd ein hanwyl frawd Paul atoch chwi, yn ol y doethineb a rodded iddo ef;

16 Mëgis yn ei holl epistolau hefyd, t yn llefaru ynddynt am y pethau hyn: vn y rhai y mae rhyw bethau anhawdd eu deall, y rhai y mae yr annygedig a'r anwaftad yn eu gwyrdroi, megis yr ylgrythyrau eraill, i'w dilynir eu hunain.

17 Chwydchi gan hynny, anwylyd, a chwi yn gwybod y pethau hyn o'r blaen, ymgedwch rhag eich arwain ymaith trwy amryfuedd yr annwyl, a chwympo o ho- nosh oddi wrth eich sicrwydd eich hun.

18 Eithr cynyddwch mewn gras a gwy- bodaeth ein Harglwydd a'n Hiachawdwr Iesu Grift. Iddo ef y byddo gogoniant yr awrhon ac t yn dragwyddol. Amen.

† EPISTOL

66.

† ym mhob un o'r ddaau.

† Pen. 1. 13.

† 1 Tim. 4. 1.

† 2 Tim. 3. 1.

† Judas 18.

† Efaï. 5. 19.

† Jer. 17. 15.

† Ezech. 12.

† 22. 27.

† fel hyn.

† Gen. 1. 6.

† 9. Pl. 33. 6.

† Pl. 24. 2.

† a 136. 6.

† Col. 1. 17.

† Gen. 7.

† Adn. 10.

† 2 Thef. 1.

† 8.

† Pl. 90. 4.

† Hab. 2. 3.

† Heb. 10. 37.

† Efaï. 30.

† 18.

† Ezech. 18.

† 23. 32.

† a 33. 11.

† Rhuf. 2. 4.

† 1 Tim. 2. 4.

† Mat. 24.

† 43. 1 Thef.

† 5. 2. Dat.

† 3. 3. a 16.

† 15.

† Pl. 102.

† 20. Efaï.

† 51. 6. Mat.

† 24. 35.

† Rhuf. 8. 20.

† Dat. 20.

† 11. a 21. 1.

† t elementau.

† t prysuro dyfodiad.

† t trwy yr.

† t elementau.

† Efaï. 65.

† 17. a 66.

† 22.

† Dat. 21. 1.

† 27.

† 1 Cor. 1.

† 8. a 15. 58.

† Phil. 1. 10.

† 1 Thef. 3.

† 13. a 5. 23.

† Rhuf. 2.

† 4.

† 1 Petr. 3. 20.

† Adn. 9.

† Rhuf. 8.

† 19.

† 1 Cor. 15.

† 24.

† 1 Thef. 4.

† 15.

† Marc 13.

† 23.

† t hyd ddydd

† tragy- uydol- deb.

† 6.

EPISTOL CYNTAF CYFFREDINOL IOAN YR APOSTOL.

PEN. I.

1 Y mae efe yn gosod allan berson Crist, yn yr hwn y mae i ni fywyd trwyddol, trwy gymdeithas â Duw. 5 Rhaid i ni ymrôl i sancteiddrwydd buchedd, i ddiolaelthu gwirionedd y gymdeithas honno, a'n ffydd; a hefyd i'n sicrhau ein hunain o faddauant pechodau, trwy farwolaeth Crist.

Bl. yr Argl. gwedi

YR hyn oedd o'r dechreuad, yr hyn a glywsom, yr hyn a welisom â'n llygaid, yr hyn a edrychaisom arno, ac a deimlodd ein dwylaw am Air y bywyd.

90.

1 Ioan 1. 2 (Canys y bywyd a eglurhawyd, ac ni a welisom, ac ydym yn tyfioelaethu, ac yn mynegi i chwi y bywyd trwyddol
1 Ioan 1. 3 yr hwn oedd gyd â'r Tad, ac a eglurhawyd i ni)

1. 16. 3 Yr hyn a welisom ac a glywsom, yr ydym yn ei fynegi i chwi, iel y caffoch chwithau hefyd gymdeithas gyd â ni: a'n cymdeithas ni yn wir fydd gyd â'r Tad, a chyd â'i Fab ef Iesu Grif.

1 Tim. 3. 4 A'r pethau hyn yr ydym yn eu hyfgrifennu atoch, i fel y byddo eich llawenydd yn gyflawn

1 Ioan 1. 5 A hon yw'r gennadwri a glywsom 2 Ioan 12. ganddo ef, ac yr ydym yn ei hadrodd i Petr. 2. 7. chwi; Mai h goleuni yw Duw, ac nad oes h Ioan 1. 9. ynddo ddim tywyllwch.

8. 12. a 9. 6 Os dywedwn fod i ni gymdeithas ag ef, a rhodio yn y tywyllwch, celwyddog ydym, ac nid ydym yn gwneuthur y gwirionedd:

1 Cor. 6. 7 Eithr os rhodiwn yn y goleuni, megis Heb. 9. y mae efe yn y goleuni, y mae i ni gymdeithas â'n gilydd, a k gwaed Iesu Grif 14. 1 Petr. ei Fab ef fydd yn ein glanhau ni oddi wrth Dat 1. 5. bob pechod.

1 Bren. 8. 8 Os dywedwn nad oes ynom bechod, 46. 2 Cron. yr ydym yn ein twyllo ein hunain, a'r 6. 36. gwirionedd nid yw ynom.

Dihar. 20. 9 Os cyfadddefwn ein pechodau, ffyddlon yw efe a chyflawn, fel y maddeuo i Preg. 7. 20. ni ein pechodau, ac y'n glanhau oddi wrth Iago 3. 2. bob anghyfiawnder.

1 Pf. 32. 5. 10 Os dywedwn na phechaisom, yr ydym Dihar. 28. yn ei wneuthur ef yn gelwyddog, a'i air ef nid yw ynom.

PEN. II.

1 Y mae efe yn eu cyfuro hwy yn erbyn pechodau o wendid. 3 Adnabod Duw yn iawn, yw cadw ei orchymynion ef; 9 a charu ei brodyr; 15 ac na roddom ein serch ar y byd. 18 Rhaid i ni ochelyd twyllwyr; 20 y rhai y mae duwiol yn ddiogel oddi wrth eu twyll; trwy barhau yn y ffydd, ac meion sancteiddrwydd buchedd.

Gwedi

FY mhant bychain, y pethau hyn yr wyf yn eu hyfgrifenu atoch, fel na phechoch. Ac o phecha neb, y mae i ni Eiriol-wr gyd â'r Tad, Iesu Grif y Cyfiawn:

1 Tim. 2. 5. 2 Ac a'efe yw'r iawn dros ein pechodau ni: ac nid dros yr eiddom ni yn unig, Heb. 7. 25. eithr dros bechodau yr holl fydd.

9. 24. 3 Ac wrth hyn y gwyddom yr adwaen-nom ef, os cadwn ni ei orchymynion ef.

25. 2 Cor. 4 Yr hwn fydd yn dywedyd, Mi a'i hadwaen-ef, ac heb gadw ei orchymynion Pen. 4. 10. ef, celwyddog yw, a'r gwirionedd nid yw 4 cymmod. ynddo.

1 Ioan 4. 42. 5 Eithr yr hwn a gadwo ei air ef, yn Pen. 4. 14. wir y hwn y mae cariad Duw yn ber- 4 Pen. 1. 6. 24. 20. 1 Ioan 14. 21, 23. 1 Pen. 4. 12.

ffaith. 8 Wrth hyn y gwyddom ein bod 1 Pen. 4. ynddo ef.

6 Yr hwn a ddywaid ei fod yn aros ynddo ef, h a ddylai yntau felly roddio, h Mat. 11. megis ag y rhodiodd ef.

7 Y brodyr, i nid gorchymyn newydd 13. 15. yr wyf yn ei fgrifenu atoch, eithr gor- 1 Petr. 2. 21. chymyn hen k yr hwn oedd gennych o'r 2 Ioan 5. dechreuad. Yr hen orchymyn yw'r gair k Pen. 3. 11. a glywfoch o'r dechreuad.

8 Trachefn, i gochymyn newydd yr wyf 1 Ioan 13. yn ei fgrifenu atoch, yr hyn fydd wir 34. ynddo ef, ac yn och chwithau: m o blegid Rhuf. 12. y tywyllwch i a aeth heibio, a'r gwir- 12. 1 Thel. oleuni fydd yr awrhon yn tywynnu.

9 Yr hwn a ddywaid ei fod yn y go- 1 fidd yn leuni, ac a gafao ei frawd, yn y tywyllwch 1 Ioan 1. y mae hyd y pryd hwn.

10 Yr hwn fydd yn caru ei frawd, fydd 9. a 8. 12. yn aros yn y goleuni, ac a nid oes rhwytr 1 Cor. 13. ynddo.

11 Eithr yr hwn fydd yn casâu ei frawd, 2 Petr. 1. 9. yn y tywyllwch y mae, ac yn y tywyllwch Pen. 3. 14. y mae yn rhodio; ac ni wyr i ba le y mae 15. yn myned, o blegid y mae y tywyllwch 1 Pen. 3. 14. wedi dallu ei lygaid ef.

12 Yfgrifenu yr wyf atoch chwi, blant 10. bychain, o blegid m maddeu i chwi eich 1 Ioan 12. pechodau er mwyn ei enw ef.

13 Yfgrifenu yr wyf atoch chwi, dadau, 2 Luc 24. am adnabod o honoch yr hwn fydd o'r 47. dechreuad. Yfgrifenu yr wyf atoch chwi, Act. 4. 12. wyr ieuainge, am orchfygu o honoch yr a 13. 38. un drwg. Yfgrifenu yr wyf atoch chwi, rai bychain, am i chwi adnabod y Tad.

14 Yfgrifenis atoch chwi, dadau, am adnabod o honoch yr hwn fydd o'r de- dechreuad. Yfgrifenis atoch chwi, wyr Eph. 6. ieuainge, am eich bod yn gryfion, a bod 10. gair Duw yn aros yn och, a gorchfygu o 1 Mat. 6. honoch yr un drwg.

15 Na cherwch y byd, na'r pethau fy yn Iago 4. 4. y byd. O char neb y byd, nid yw cariad y Tad ynddo ef.

16 Canys pob peth a'r fydd yn y byd, 1 Cor. 7. megis chwant y cnawd, a chwant y llygaid Iago 1. 10. a balchder y bywyd, nid yw o'r Tad, eithr y Heb. 1. 2. o'r byd y mae.

17 A'r byd fydd yn myned heibio, a'i 2. 3. &c. chwanthefyd: ond yr hwn fydd yn gwne- Pen. 4. 3. thur ewyllys Duw, fydd yn aros yn dragy- 2 Deut. 13. wydd.

18 O blant bychain, y yr awr ddiwedda- 9. Act. 20. fyd yw; ac megis y clywfoch 2 y daw an- 30. hrist, yr awrhon hefyd y mae anghristiau b Mat. 24. lawer; wrth yr hyn y gwyddom mai yr 24. Ioan 6. awr ddiwedda fyd yw.

19 Oddi wrthym ni yr aethant hwy 28. 29. allan, eithr nid oeddynt o honom ni: canys 1 Cor. 11. b pe buafent o honom ni, hwy a arhofafent 19. gyd â ni: eithr hyn a fu, c fel yr eglurid 2 Cor. 1. nad ydynt hwy oll o honom ni.

20 Eithr d y mae gennych chwi enneiniad Heb. 1. 9. oddi wrth y Sanctaidd hwnnw, a c chwi a 1 Ioan 10. wyddoch bob peth.

21 Ni fgrifenis atoch o blegid na wydd- 4. 5. a 14. ech y gwirionedd, eithr o blegid eich bod Adn. 27. yn ei wybod, ac nad oes un celwydd o'r 1 Pen. 4. 3. gwirionedd.

22 Pwy yw'r celwyddog, ond yr hwn 2 Ioan 7. fydd yn gwadu nad Iesu yw'r Crist? Efe 15. yw'r anghrist, yr hwn fydd yn gwadu y 2 Ioan 9. Tad a'r Mab.

23 Pob un a'r fydd yn gwadu'r Mab, 1 Ioan 14. nid oes ganddo y Tad chwaith: (ond) h yr Pen. 4. 15. hwn

- hwn fydd yn cyffesu'r Mab, y mae'r Tad ganddo hefyd.*
- 12 Ioan 6.** 24 Arhufed gan hynny ynoch chwi i yr hyn a glywfoch o'r dechreuad. Os crys ynoch yr hyn a glywfoch o'r dechreuad, chwithau hefyd a gewch aros yn y Mab ac yn y Tad.
- 25 A hwn yw'r addewid a addawodd efi i ni, *sef* bywyd tragywyddol.
- * Adn. 20.** 26 Y pethau hyn a 'grifenais atoch ynghylch y rbai fy yn eich hudo.
- 1 Jer. 31.** 27 Ond y mae'r *en*neiniad a dderbyn-
33, 34. iafoch ganddo ef, yn aros ynoch chwi, ac 'nid oes amoch eisiau dysgu o neb chwi: eithr fel y mae yr un *en*neiniad *en* yn eich dysgu chwi am bob peth, a gwir yw, ac nid yw gelwydd; ac megis y'ch dysg-odd chwi, yr arhufwch + ynddo.
- 10 Ioan 14.** 28 Ac yr awrhon, blant bychain, ar-
26. a 16. hufwch ynddo: fel, *en* pan ymddangoso efi, y byddo hyder gennym, ac + na chywilyddiom ger ei fron efi yn ei ddyfodiad.
- 13. Mat.** 29 Os gwyddoch ei fod ef yn gyfiawn, + chwi a wyddoch fod o pob un a'r fydd yn gwneuthur cyfiawnder, wedi ei eni o hono ef.
- * ynddo ef.**
*** Pen. 3.2.**
*** na'n**
cywilyddier
ganddo.
*** gwy-**
byddwch.
*** Pen. 3.**
7, 10.
- PEN. III.**
- 1 Y mae efi yn dangos rhagorol gariad Duw**
tu ag attum ni, yn ein gwneuthur ni yn blant iddo ei hun; 3 ac am hynny y byddai raid i ninnau fod yn ufudd i gadw ei orchymynion; 11 a charu barw ein gilydd, fel brodyr.
- Gwedi 90.** **WELWCH** pa fath gariad a roes y Tad + arnom, fel y'n gelwid yn feibion i Dduw: o blegid hyn nid edwyn y byd chwi, o blegid nad adnabu efi ef.
- * Ioan 1.12.** 2 Anwylyd, *en* yr awrhon meibion i
- * Ioan 15.** Dduw ydym, ac *en* nid amlygwyd etto beth
- 18, 19. a 16.** a fyddwn: eithr ni a wyddom, pan ym-
- 3. a 17. 25.** ddangoso efi, *en* y byddwn gyffelyb iddo;
- * Efaï. 56.5.** o blegid *en* ni a gawn ei weled ef megis ag
- Rhuf. 8.15.** y mae.
- Gal. 3. 26.** 3 Ac y mae pob un fydd ganddo y go-
- a 4. 6.** baith hwn ynddo ef, yn ei buro ei hun,
- * Rhuf. 8.** megis y mae yntau yn bur.
- 18. 2 Cor.** 4 Pob un a'r fydd yn gwneuthur pechod, fydd hefyd yn gwneuthur anghyfraith:
- a 17.** + o blegid *en* anghyfraith yw pechod.
- * Rhuf. 8.** 5 A chwi a wyddoch *en* ymddangos o hono ef, fel y dileai ein pechodau ni: ac
- 29. 1 Cor.** 15. 49. ynddo ef nid oes pechod.
- Phil. 3. 21.** 6 Pob un a'r fydd yn aros ynddo ef, nid
- Col. 3. 4.** yw yn pechu: *en* pob un a'r fydd yn pechu,
- * Pl. 16. 11.** ni's gwelodd ef, ac ni's adnabu ef.
- 1 Cor. 13.** 12. 7 O blant bychain, na thwyllled neb
- 2 Cor. 5. 7.** chwi. 1 Yr hwn fydd yn gwneuthur cyfiawnder, fydd gyfiawn, megis y mae yntau
- * ac.** y gyfiawn:
- * Rhuf. 4.** 8 Yr hwn fydd yn gwneuthur pechod, *en* o ddiafol y mae; canys y mae diafol yn
- 15.** pechu o'r dechreuad. I hyn yr ymddangos-
- Pen. 5. 17.** odd Mab Duw, fel y dattodai weithred-
*** Efaï. 53.** 6, &c. oedd diafol.
- 1 Tim. 1. 5.** 9 *en* Pob un a aed o Dduw, nid yw yn
- 2 Cor. 5.** 21. gwneuthur pechod: o blegid *en* y mae ei
- 1 Pet. 2. 22.** Heb. 9. 28. had ef yn aros ynddo ef, ac ni all efi bechu, am ei eni ef o Dduw.
- * Pen. 2. 4.** 10 Yn hyn y mae yn amlwg plant Duw, a
- a 4. 8.** phlant diafol: Pob un a'r sy heb wneuthur
- 1 Ioan 11.** cyfiawnder, nid yw o Dduw, *en* na'r hwn
- * Pen. 2. 29.** nid yw yn caru ei frawd.
- * Mat. 13.** 11 O blegid *en* hon yw'r gennadwri a
- 38.**
- Ioan 8. 44.** *en* Pen. 5. 18. *en* Pen. 1. 23. *en* Pen. 4. 8.
- * Pen. 1. 5. a 2. 7.** + hwn yw'r gorchymyn.
- glywfoch o'r dechreuad; *en* Bod i ni garu *en* Ioan 13.
- ein gilydd.
- 12 Nid fel Cain, yr hwn oedd o'r drwg, Adn. 23.
- ac a laddodd ei frawd. A phaham y lladd- *en* Gen. 4. 8.
- odd ef? O blegid bod ei weithredoedd ef Judas 11.
- yn ddrwg, a'r eiddo ei frawd yn dda. *en* Ioan 15.
- 13 Na ryfeddwch, fy mrodyr, os yw'r 18.
- byd yn eich casau chwi.
- 14 *en* Nyni a wyddom ddarfod ein sym- *en* Pen. 2. 10.
- mud ni o farwolaeth i fywyd, o blegid ein *en* Pen. 2.
- bod yn caru'r brodyr. *en* Yr hwn nid yw 9, 11.
- yn caru ei frawd, y mae yn aros ym marw- *en* Mat. 5.
- olaeth.
- 15 *en* Pob un a'r fydd yn casau ei frawd, 21, 22.
- lleiddiad dyn yw: a chwi a wyddoch nad *en* Gal 5. 21.
- oes i *en* un lleiddiad dyn fywyd tragywyddol *en* Ioan 3.
- yn aros ynddo. 16. a 15. 13.
- 16 *en* Yn hyn yr adnabuom gariad Duw, Rhuf. 5. 8.
- o blegid dodi o hono ef ei einioes drofom Eph. 5. 2.
- ni: a ninnau a ddylem ddodi *en* ein heinioes Pen. 4. 9.
- drof y brodyr. *en* Deut. 15.
- 17 Eithr *en* yr hwn fydd ganddo ddâ'r 7.
- byd hwn, ac a welo ei frawd mewn eisiau, Luc 3. 11.
- ac a gauo ei + dofturi oddi wrtho: *en* pa fodd + ymyf- *en* garoedd.
- y mae cariad Duw yn aros ynddo ei? *en* Pen. 4.
- 18 Fy mhiant bychain, *en* na charwn ar *en* Pen. 4.
- air, nac ar dafod yn unig, eithr mewn 20.
- gweithred a gwirionedd. *en* Ezech. 33.
- 19 Ac + wrth hyn y gwyddom ein *en* bod 31. Rhuf.
- o'r gwirionedd, ac y: sicrhawn ein calon- 12. 9.
- nau ger ei fron ef. Eph. 4. 15.
- 20 O blegid os ein calon a'n condemn- Iago 2. 15.
- ia, mwy yw Duw na'n calon, ac efi a + yn. *en* Ioan 18.
- wyr bob peth.
- 21 Anwylyd, *en* ein calon ni'n condemn- *en* Pen. 1. 8.
- ia, *en* y mae gennym hyder ar Dduw.
- 22 A *en* pha beth bynnag a ofynom, yr *en* Gr. per- *en* Gr. per-
- ydym yn ei dderbyn ganddo ef; o blegid ein *en* swadiwn.
- bod yn cadw ei orchymynion ef, ac yn *en* Heb. 10.
- gwneuthur y pethau fydd yn rhyngu bodd 22.
- yn ei olwg ef.
- 23 A *en* hwn yw ei orchymyn ef; Gredw *en* Marc 7. 7.
- o honom + yn enw ei Fab ef Iesu Grist, a Ioan 14. 13.
- charu ein gilydd, megis y rhoes efi or- a 15. 7.
- chymyn i ni. *en* a 16. 23.
- 24 A'r hwn fydd yn cadw ei orchy- Iago 5. 16.
- myinion ef, fydd yn trigo ynddo ef, ac Pen. 5. 14.
- yntau ynddo yntau. Ac *en* + wrth hyn y *en* Ioan 6.
- gwyddom ei fod ef yn aros ynom, *en* sef o'r 29. a 17. 3.
- Ysryd a roddes efi i ni. *en* Adn. 11.
- en* Pen. 4. 21. *en* Ioan 14. 23. a 15. 10. Pen. 4. 12. *en* Rhuf.
8. 9. Pen. 4. 13. + yn.
- PEN. IV.**
- 1 Y mae efi yn eu rhybuddio hwynt na wnaent**
goel ar bob athraw fydd yn ymfrestio o'r
Ysryd, eithr eu profi hwy yn hytrach trwy
reolau y ffydd gatholig. 7 Ac y mae efi
trwy amryw resymau yn eu hannog hwy
i gariad.
- ANWYLYD,** *en* na chredwch bob ysryd, **Gwedi**
- eithr *en* profwch yr ysrydion ai o **90.**
- Dduw y maent: o blegid *en* y mae gau-bro- *en* Jer. 29. 8.
- phwydi lawer wedi myned allan i'r byd. *en* Mat. 24. 4.
- 2 + Wrth hyn adnabyddwch Ysryd Mat. 24. 4.
- Dduw: *en* Pob ysryd a'r fydd yn cyffesu *en* 1 Thef.
- ddyfod Iesu Grist yn y cnawd, o Dduw y 5. 21.
- mae. *en* Dat. 2. 2.
- 3 A *en* phob ysryd a'r nid yw yn cyffesu *en* Mat. 24.
- ddyfod Iesu Grist yn y cnawd, nid yw o 5. 24.
- Dduw. Eithr hwn yw ysryd anghrist, yr *en* 1 Tim. 4. 1.
- hwn y clywfoch ei fod yn dyfod, a'r 2 Pet. 2. 1.
- awrhon y mae efi yn y byd eifoes. *en* 2 Ioan 7.
- en* + Yn. *en* 2 Thef.
- en* 1 Cor. 12. 3. Pen. 5. 1. Pen. 2. 22. 2 Ioan 7. *en* 2 Thef.
2. 7. Pen. 2. 18, 22.

4 Chwychwi ydych o Dduw, blant bychain, ac a'u gorchfygafoch hwy: o blegid mwy yw'r hwn fydd yn och chwi na'r hwn fydd yn y byd.

5^h Hwyt-hwy o'r byd y maent: am hynny y llefarant am y byd, i a'r byd a wrendy arnynt.

6 Nyni o Dduw yr ydym. * Yr hwn fydd yn adnabod Duw, fydd yn ein gwrandio ni: yr hwn nid yw o Dduw, nid yw yn ein gwrandio ni. ¹ Wrth hyn yr adwaenom yfpryd y gwirionedd ac yfpryd y cyfeiliorni.

7 Anwylyd, carwn ein gilydd: o blegid cariad, o Dduw y mae; a phob un ar fydd yn caru, o Dduw y ganwyd ef, ac y mae efe yn adnabod Duw.

8 Yr hwn nid yw yn caru, ^m nid adnabu Dduw: o blegid ^m Duw, cariad yw.

9° Yn hyn yr eglurwyd cariad Duw tu ag attom ni, o blegid danfon o Dduw ei unig-anedig Fab i'r byd, fel y byddem fyw trwyddo ef.

10 Yn hyn y mae cariad; ^m nid am i ni garu Duw, ond am iddo ef ein caru ni, ac aifon ei Fab ⁱ fod yn iawn dros ein pechodau.

11 Anwylyd, ^o os felly y carodd Duw ni, ninnau hefyd a ddylem garu ein gilydd.

12° Niwelodd neb Dduw erioed. Os carwn ni ein gilydd, y mae Duw yn trigo ynom, ac y mae ei gariad ef yn berffaith ynom.

13⁺ Wrth hyn y gwyddom ein bod yn trigo ynddo ef, ac yntau ynom ninnau, am ddarod iddo roddi i ni o'i Yfpryd.

14 A⁺ ninnau a welom, ac ydym yn tyftiolaethu, ddarod i'r Tad ddanfon y Mab ⁱ fod yn lachawdwr i'r byd.

15 Pwy bynnag a gyffelo fod Iesu yn Fab Duw, y mae Duw yn aros ynddo ef, ac yntau yn Nuw.

16 A nyni a adnabuom ac a gredafom y cariad fydd gan Dduw + tu ag attom ni. Y Duw, cariad yw: ⁺ a'r hwn fydd yn aros mewn cariad, fydd yn aros yn Nuw, a Duw ynddo yntau.

17 Yn hyn y perffeihiwyd ⁺ ein cariad ni, fel y caffom hyder ddydd y farn: o blegid megis ag y mae efe, yr ydym ninnau hefyd yn y byd hwn.

18 Nid oes ofn mewn cariad; eithr y mae perffaith gariad yn bwrw allan ofn: o blegid y mae i ofn boenedigaeth. A'r hwn fydd yn ofni, ni perffeihiwyd mewn cariad.

19 Yr ydym ni yn ei garu ef, am iddo ef yn gyntaf ein caru ni.

20° Os dywaid neb, Yr wyf yn caru Duw, ac efe yn casáu ei frawd, celwyddog yw: canys yr hwn nid yw yn caru ei frawd yr hwn a welodd, pa fodd y gall efe garu Duw yr hwn ni's gwelodd?

21 A'r^o gorchymyn hwn fydd gennym oddi wrtho ef: Bod i'r hwn fydd yn caru Duw, garu ei frawd hefyd.

PEN. V.

1 Y neb fydd yn caru Duw, fydd yn caru ei blant ef hefyd, ac yn cadw ei orchymynion ef, ³ y rhai fydd ysgafn, ac nid trymion i'r fyddloniaid. 9 Y mae Iesu yn Fab Duw, ac yn abl i'n hachub ni; ¹⁴ ac i'w rando ein gweddiau, y rhai yr ydym yn eu gwneuthur drofom ein human.

Gwedi * POB un a'r fydd yn credu mai ^o Iesu yw'r Crist, o Dduw y ganed ef: a phob un a'r fydd yn caru yr hwn a genhedlodd, fydd yn caru hefyd yr hwn a genhedlwyd o hono.

90.
Ioan 1.
Pen. 2.
22. 23. a 4. 2, 15. ^o Ioan 1. 13.

2 Yn ^d hyn y gwyddom ein bod yn caru ^d Ioan 14. plant Duw, pan fyddom yn caru Duw, ac 15, 21, 23. yn cadw ei orchymynion ef. ² Ioan 6.

3 Canys hyn yw cariad Duw: bod i ni gadw ei orchymynion: ⁺ a'i orchymynion ef nid ydynt drymion. ⁺ Mat. 11. 30.

4 O blegid ⁺ beth bynnag a aned o Dduw, ⁺ Pen. 3. y mae yn gorchfygu'r byd; a hon yw'r or- 9. 24. 4. uchafiaeth fydd yn gorchfygu'r byd, ⁺ sef ein ffydd ni.

5 Pwy yw'r hwn fydd yn gorchfygu'r byd, ond ⁺ yr hwn fydd yn credu mai Iesu yw Mab Duw? ⁺ 1 Cor. 15. 57.

6 Dyma yr hwn a ddaeth trwy ddwfr a gwaed, ⁺ sef Iesu Crist; nid trwy ddwfr yn unig, ond trwy ddwfr a gwaed. A'r Yfpryd yw'r hwn fydd yn tyftiolaethu, o blegid yr Yfpryd fydd wirionedd.

7 O blegid y mae tri yn tyftiolaethu yn y nef; y Tad, ^h y Gair, a'r Yfpryd Glân: a'r tri hyn un ydynt. ⁺ Ioan 1. 1.

8 Ac y mae tri yn tyftiolaethu ar ddaear; yr yfpryd, y dwfr, a'r gwaed: a'r tri hyn yn un y maent yn ⁺ cyffwrdd.

9 Os ⁺ tyftiolaeth dymun yr ydym yn ei derbyn, y mae tyftiolaeth Duw yn hwy: canys hyn yw tyftiolaeth Duw, yr hon a dyftiolaethodd efe am ei Fab.

10 Yr hwn fydd yn credu yn Mab Duw, ⁺ fydd ganddo y dyftiolaeth ynddo ei hun: yr hwn nid yw yn credu yn Nuw, ⁺ a'i gwnaeth ef yn gelwyddog, o blegid na chredodd y dyftiolaeth a dyftiolaethodd Duw am ei Fab. ⁺ Rhuf. 8. 16. Gal. 4. 6.

11 A hon yw'r dyftiolaeth; roddi o Dduw i ni fywyd trwyddol: ⁺ a'r bywyd hwn ⁺ Ioan 1. fydd yn ei Fab ef. ⁺ 4.

12⁺ Yr hwn y mae y Mab ganddo, y mae y bywyd ganddo; a'r hwn nid yw ganddo Fab Duw, nid oes ganddo fywyd.

13° Y pethau hyn a ⁺ Iserienais atoch ⁺ Ioan 20. chwi, y rhai ydych yn credu yn enw Mab Duw; fel y gwypoch fod i chwi fywyd trwyddol, ac fel y credoch yn enw Mab Duw.

14 A hyn yw'r hyfder fydd gennym ⁺ tu ⁺ ynddo ef. ag atto ef; ei fod ef yn ein gwrandio ni, ⁺ os gofynwn ddim yn ol ei ewyllys ef. ⁺ Pen. 3. 22.

15 Ac os gwyddom ei fod ef yn ein gwrandio ni, pa beth bynnag a ddeifyfom, ni a wyddom ein bod yn cael y deifyfiadau a ddeifyfiadom ganddo.

16 Os gwel neb ei frawd yn pechu pechu od nid yw i farwolaeth, efe a ddeifyf, ac ⁺ efe a rydd iddo fywyd, i'r rhai sy'n pechu nid i farwolaeth. ⁺ Y mae pechod i farwolaeth: nid am hynny yr wyf yn dywedyd ar ddeifyf o hono. ⁺ Marc 3. 29. Heb. 6. 4.

17⁺ Pob anghyfiawnder, pechod yw: ac y mae pechod nid yw i farwolaeth. ⁺ Pen. 3. 4.

18 Ni a wyddom nad yw'r ⁺ neb a aned o Dduw, yn pechu; eithr y mae'r hwn a aned o Dduw, yn ei gadw ei hun, a'r drwg hwnnw nid yw yn cyffwrdd ag ef. ⁺ Luc 24.

19 Ni a wyddom ein bod o Dduw, ac y mae yr holl fydd yn gorwedd mewn drygioni. ⁺ Esai. 9. 6. a 44. 6.

20 Ac a wyddom ddyfod Mab Duw, ac a efe ⁺ a roes i ni feddwl, fel yr adnabyddom yr hwn fydd gywir. Ac yr ydym yn y Cy- 28.

wir hwnnw, ⁺ sef yn ei Fab ef Iesu Crist. Rhuf. 9. 5. ⁺ Hwn yw y gwir Dduw, a'r bywyd trwyddol. ⁺ 1 Tim. 3. 16.

21 Y plant bychain, y mgedwch oddi wrth eulynod. Amen. ⁺ Tit. 2. 13. ⁺ 1 Cor. 10. 14.

† AIL EPISTOL CYFFREDINOL IOAN YR APOSTOL.

Y mae efe yn annog rhyw arglwyddes urddafol a' t'phlant, i barhau mewn cariad a fydd Crist, 8 rhag iddynt gelli gwobr eu profes o'r blaen. 10 ac na byddai iddynt a' wneulent a'r tawlybwr nid cedd yn dysgu gwrir a-thrawiath Crist Iesu.

Bl. yr
Arg.
gwedi
90.

1 Ioan 3.
18. Adn. 3.
1 Ioan 1.
1 Gr.
Gras a
fydd gyd
a' chwi.
1 Ioan 2.
7. 8. a 3. 11.
1 Ioan 13.
34. a 15.
12. Eph. 5.
2. 1 Petr.
4. 8. 1 Ioan.
3. 23.
1 Ioan 15.
10.
1 Ioan 5. 3.

YR henuriad at yr etholedig arglwyddes, a' i phlant, a y rhai yr wyf fi yn eu caru yn y gwirionedd; ac nid myfi yn unig, ond pawb hefyd a adnabuant y gwirionedd;
2 Er mwyn y gwirionedd, yr hwn fydd yn aros ynom ni, ac a fydd gyd â ni yn dragwydd.
3 Fydded gyd â chwi ras, trugaredd, a thangneidd, oddi wrth Dduw Dad, ac oddi wrth yr Arglwydd Iesu Crist, Mab y Tad, mewn gwirionedd a chariad.
4 Bu lawen iawn gennyf i mi gael o'r th blant di rai b'n rhodio mewn gwirionedd, fel y derbyniasom orchymyn gan y Tad.
5 Ac yu awgrymwyf yn atolwg i ti, arglwyddes, a' nid fel hyn yn ygrifenu gorchymyn newydd i ti, eithr yr hwn oedd gennyf o'r dechreuad, a' garu o honom ein gilydd.
6 A' hyn yw'r cariad; bod i ni rodio yn ol ei orchymynion ef. Hwn yw'r gor-

chymyn; † Megis y clywfoch o'r dechreuad † Ioan 2. 24. fod i chwi rodio ynddo.

7 O blegid y mae twyllwyr a lawer wedi dyfod i mewn i'r byd, h y rhai nid ydynt i yn cyffesu ddyfod Iesu Crist yn y cnawd. † Ioan 4. 1. Hwn yw'r twyllwr a'r anghriff. 2, 3.

8 Edrychwch arnoch eich hunain, a fel na cholom y peihau a + wnaethom, ond bod i ni dderbyn llawn wobwr. † Ioan 2. 22. a 4. 3. Gal. 3. 4.

9 Pob un a'r fy yn trofeddu, ac heb aros yn nyfgeidiaeth Crist, nid yw Dduw ganddo ef. Yr hwn fydd yn aros yn nyfgeidiaeth Crist, hwnnw y mae'r Tad a'r Mab ganddo. † Heb. 10. 32. Gal. 1. 8. 9. 1 Ioan 2. 23.

10 Od oes neb yn dyfod atoch, ac heb ddwyn y ddyfgeidiaeth hon, na dderbyn i wch i ef i dy, ac na ddywedwch, Duw yn rhwydd, wrtho. † 1 Cor. 5. 11. a 16. 22.

11 Canys yr hwn fydd yn dywedyd wrtho, Duw yn rhwydd, fydd gyfrannog o'i weithredoedd drwg ei. † Tit. 3. 10.

12 Er bod gennyf lawer o bethau i'w hygrifenu atoch, nid oeddwn yn ewyllysio i'w hygrifenu a phapur ac inge: eithr gobeithio'r ydwyf ddyfod atoch, a llefaru + wyneb yn wyneb, a fel y byddo ein llawenydd yn gyflawn. † Gr. eneu with eneu. † Ioan 17. 13. 1 Ioan 1. 4.

13 Y mae plant dy chwaer etholedig yn dy annerch. Amen.

† TRYDYDD EPISTOL CYFFREDINOL IOAN YR APOSTOL.

Bl. yr
Argl.
gwedi
90.

2 Ioan 1.
2 Neu,
yn gywir.
+ gweddio.

Y mae efe yn canmol Gaius am ei ddurwioleddeb, 5 ac am groesafu pregethwyr. 9 Y mae efe yn achwyn rhag angharedigrwydd ac uchder Diotrefes, 11 yr hwn ni ddylid dilyn ei ddorog esampl. 12 Y mae efe yn rhoi canmoliaeth maru i Ddemetrius.

YR henuriad at yr anwyl Gaius, a yr hwn yr wyf yn ei garu + mewn gwirionedd.

2 Yr anwyl, yr ydwyf yn bennaf dim yn + dymuno dy fod yn llwyddo ac yn iach, fel y mae dy enaid yn llwyddo.

3 Canys mi a lawenychais yn fawr, pan ddaeth y brodyr, a thyftiolaethu am dy wirionedd di, megis ag b yr ydwyf yn rhoio mewn gwirionedd.

4 Mwy llawenydd na hyn nid oes gennyf, fel cael clywed bod e fy mhiant yn rhodio mewn gwirionedd.

5 Yr anwyl, yr ydwyf yn gwneuthur yn fyddlon yr hyn yr ydwyf yn ei wneuthur, tu ag at y brodyr, a thu ag at ddi-eithriad.

6 Y rhai a dyftiolaethafant am dy gariad di ger bron yr eglwys: y rhai os hebryngi fel y gweddai i Dduw, da y gwnai.

7 Canys er mwyn ei enw yr aethant allan heb gymmeryd dim gan y Cenhedloedd.

8 Ni a ddylem gan hynny dderbyn y cyfryw rai, fel y byddom + gyd-gynnorthwyr i'r gwirionedd.

9 Mi a' ygrifenais at yr eglwys: eithr Diotrefes, yr hwn fydd yn chwennych y blaen yn eu plith hwy, ni dderbyn ddim o honom.

10 O herwydd hyn, os deuaif, mi a ddygaf ar gof ei weithredoedd y mae efe yn eu gwneuthur, gan wag-fiarad i'n berbyn a geiriau drygonus: ac heb fod yn foddlon ar hynny, nid yw efe ei hun yn derbyn y brodyr; a'r rhai fy yn ewyllysio, y mae yn eu gwaharedd, ac yn eu bwrw allan o'r eglwys.

11 Anwyl, a na ddilyn yr hyn fydd ddrwg, ond yr hyn fydd dda. Yr hwn fydd yn gwneuthur daioni, o Dduw y mae: ond yr hwn fydd yn gwneuthur drygioni, ni welodd Dduw.

12 Y mae i Ddemetrius air da gan bawb, a chan y gwirionedd ei hun: a minnau hefyd ein hunain ydym yn tyftiolaethu; a chwi a wyddoch fod ein tyftiolaeth ni yn wir.

13 Yr oedd gennyf lawer o bethau i'w hygrifenu, ond nid wyf yn chwennych ygrifenu ag inge a phin attat ti.

14 Eithr gobeithio yr ydwyf gael dy welad ar fyrder, ac ni a ymddiddanwn + wyneb yn wyneb.

15 Tangnefedd i ti: Y mae y cyfeillion i'ch annerch. Annetch y cyfeillion wrth eu henwau.

+ gyd-
weithwyr.

+ Gr. eneu
with eneu.

¶ EPISTOL CYFFREDINOL JUDAS YR APOSTOL.

Y mae yn eu hannog i broffesu fydd Grist yn ddanwadal: a bod gau-athrawon wedi ymlusgo i meron i'w hudo hwynt; a bod dialedd creulon wedi ei ddarparu i'w huthrawiaeth a'u cynheddau melleddig hwynt: 20 ond bod y rhai diuwiol, trwy gyn-horthwyr yr Ysryd Glan, a thrwy weddio ar Dduw, yn abl i barhau, ac i gynyddu meron gras; ac i'w cadw eu hunain, ac i achub eraill rhag maglau y trwyllwyr hynny.

Bl. yr
Argl.
cylch
66.

JUDAS, gwaiaethwr Iesu Grist, a brawd Iago, at y rhai a faneteiddiwyd gan Dduw Dad, ac a gadwyd + yn Iesu Grist, ac a alwyd:

2 Trugaredd i chwi, a thangnefedd, a chariad a liofoger.

3 Anwylyd, pan roddais bob diwyd-act. 1. 13. rwydd ar Igrifenu atoch am yr iachawd-wriaeth gyffredinol, anghenrhaid oedd i mi Igrifenu atoch, gan eich annog e i ym-1 Pet. 1. 5. i yn iroi gras ein Duw ni i drythllwch, ac 18. a 6. 12. i yn gwadu + yr unig Arglwydd Dduw, a'n 2 Tim. 4. 7. Harglwydd Iesu Grist.

4 Canys y mae rhyw ddynion wedi ymlugo i mewn, d y rhai a rag-ordeiniwyd er ys talm i'r farnedigaeith hon; annuwliolion, e yn iroi gras ein Duw ni i drythllwch, ac 18. a 6. 12. i yn gwadu + yr unig Arglwydd Dduw, a'n 2 Tim. 4. 7. Harglwydd Iesu Grist.

5 Ewyllysio gan hynny yr ydwyf eich coffau chwi, gan eich bod unwaith yn gwybod hyn; i'r Arglwydd, wedi iddo waredu y bobl o dir yr Aipht, e ddiatrywio eilwaith y rhai ni chredafant.

6 Yr angylion hefyd y rhai ni chadw-2 Pet. 2. 1. afant eu + dechreuad, eithr a adawfant eu trigfa eu hun, a gadwodd efe mewn cadw-29. 37. ynau tragywyddol dan dywylwch, i farn 26. 64. wyddol.

7 Megis y mae e Sodoma a Gomorrah, a'r dinafoddd o'u hamgylch mewn cyffelyb fodd a hwynt, wedi putteinio, a myned ar ol cnawd + arall, wedi eu gosod yn esampl, gan ddiodeff dialedd tan tragywyddol.

8 Yr un ffunud hefyd y mae y + breuddwydwr hyn yn halogi r cnawd, yn diatryu + llywodraeth, ac m yn cablu y rhai fy mewn + awdurdod.

9 Eithr e Michael yr arch-angel, pan oedd efe, wrth ymddadlueu a diafol, yn ymresymu ynghylch corph Moises, o ni feiddiodd ddwyn barn + gablaidd arno, eithr efe a ddywedodd, e Cerydded yr Arglwydd dydi.

10 Eithr y rhai hyn sydd yn cablu y pethau ni's gwyddant: a pha bethau bynnag y maent yn anianol, fel anifeiliaid 10, 11.

11 Y rhai hyn trwy eu hūn. + arglwyddiaeth. m Ex. 22. 28. + urddas. n Dan. 10. 13. a 12. 1. Dat. 12. 7. o 2 Pet. 2. 11. + cabledd. p Zec. 3. 2. q 2 Pet. 2. 12.

direswm, yn eu gwybod, yn y rhai hynny ymlygru y maent.

11 Gwae hwynt-hwy: o blegid hwy + a thrwy a gerddafant yn ffordd e Cain, + ac a'u dwyll collwyd trwy dwyll gwobr Balaam, ac gwasb a'u difethwyd yngwrth-ddywediad Core. Balaam a 12. n Y rhai hyn fydd frychau yn eich redafant

x cariad-wleddoedd chwi, yn cyd-wledda allan. a chwi, yn ddiofn yn eu peigi eu hunain: Num. 22. 7 cymmylau diddwfr ydynt, a gylch-ar-7, 21. 2 Pet. weinir gan wyntoedd; prenniau diflanne-2. 15. dig, heb ffrwyth, dwywaith yn feirw: Num. 16. 2 wedi eu diwreiddio:

13 e Tonnau cynddeiriog y môr, yn ewynnu allan eu cywilydd eu hunain; ier 13. gwibiog, i'r rhai y cadwyd niwly tywyll- x i Cor. 11. wch yn dragwydd: 21.

14 Ac Enoch hefyd, b y feithfed o Adad, a brophwydodd am y rhai hyn gan ddy- y Dihar. 25. wedd, Wele, e y mae'r Arglwydd yn dy- 14. 2 Pet. fod gyd a myrddiwn o'i faint. 2. 17.

15 I wneuthur barn yn erbyn pawb, 2 Mat. 15. ac i lwyr-argyoeddi yr holl rai annuwliol o 15. honyt am holl weithredoedd eu hannuw- e Esai. 57. ioldeb, y rhai a wnaethant hwy yn annuw- 20. iol, ac am yr holl eiriau e caledion, y rhai b Gen. 5. 19. a lefarodd pechaduriaid annuwliol yn ei er- e Dan. 7. 10. byn ef. e Zec. 14. 5.

16 Y rhai hyn fydd rwnachwyr, tuchan- Mat. 25. 37. wyr, yn cerdded yn ol eu chwantau eu + Thiel. 1. 7. hunain; ac e y mae eu geneu yn llefaru d i Sam. 2. geiriau chwyddedig, yn mawrygo wynebau 3. P. 31. dynion er mwyn budd. 18. a 94. 4.

17 Eithr chwi, O rai amwyl, cofiwch y Mal. 3. 13. geiriau a rag-ddwyddwyd gan apostolion 2 Pet. 2. 18. ein Harglwydd Iesu Grist: e i Tim. 4. 1.

18 Dyweddyd o honyt i chwi, e y bydd a Tim. 3. 1. yn yr amfer diweddaf watwarwyr, yn 2 Pet. 3. 3. cerdded yn ol eu chwantau + annuwliol eu + ammu- ioldeb. hunain.

19 Y rhai hyn yw e y rhai fy yn eu didoli e Dihar. eu hunain, e yn anianol, heb fod yr Ysryd 18. 1. ganddynt. e Zec. 14. 7.

20 Eithr chwydchwi, anwylyd, gan eich Hof. 4. 14. adeiladu eich hunain ar eich faneteiddiaf a 9. 10. ffydd, a gweddio yn yr Ysryd Glan, e i Cor. 2. 21 Ymgedwch ynghariad Duw, gan ddis- 14. 3. gwyl trugaredd ein Harglwydd Iesu Grist Iago 3. 15. i fwyd tragywyddol. e Rhuf. 11. 14.

22 A thrugarhewch with rai, gan wneu- 14. thur rhagor: e i Tim. 4. 16.

23 Eithr rhai e cedwch + trwy ofn, gan eu + metum. cipio hwy allan o'r tan; gan gasau hyd yn e Zec. 3. oed e y wisg a halogwyd gan y cnawd. 4. 5.

24 Eithr i'r hwn a ddichon eich cadw Dat. 3. 4. chwi yn ddigwymp, a ch gosod ger bron ei 1 Rhuf. 16. ogoniant ef yn ddifens mewn gorfoedd, 25. 27.

25 m l'r unig ddoeth Dduw, ein Hiach- Eph. 3. 20. awdwr ni, y byddo gogoniant a mawredd, i Tim. 1. 17. gallu ac awdurdod, yr awthor ac yn dra- m Rhuf. 16. 27. gywydd. Amen.

1 DATGUDDIAD SANCT IOAN Y DIFINYDD.

PEN. I.

5. Ioan
Efangyl-
wr, B.

4 Ioan yn ysgrifenu ei Ddatguddiad at faith eglwys Asia, y rhai a arwyddocêir wrth y faith ganhwylbren aur. 7 Dyfodiad Crisi; 14 a'i allu gogoneddus, a'i ardderchog-
rwydd ef.

Bl. yr
Argl.
96.

Pen. 22.

16.

1 Cor. 1.

Pen. 6. 7.

Adn. 9.

1 Ioan

17.

Pen. 22.

7.

Rhuf. 13.

11. Iago 5.

8. 1 Pet. 4.

7. Pen. 22.

10.

Ex. 3. 14.

Adn. 8.

1 Ioan 1. 1.

1 Zec. 3.

9. a 4. 10.

Pen. 4. 5.

5. 6.

1 Ioan 8. 14.

Pen. 3. 14.

1 Cor. 15. ef.

20. Col. 1.

18.

1 Pen. 17.

14. a 19.

16.

1 Heb. 9.

14.

1 Ioan 1. 7.

1 Pet. 2.

5. 9.

Pen. 5. 10.

20. 6.

1 Tim. 6.

16. Heb.

DATGUDDIAD Iesu Grist, yr hon a roddes Duw iddo ef, i ddangos i'w wafanaethwyr y pethau fy raid eu dyfod i ben ar fyrdy; a chan ddanfôn trwy ei angel, eie a'i hyfpyfodd i'w wafanaethwr Ioan:

2 Yr hwn a dyfiolaethodd air Duw, a thysiolaeth Iesu Grist, a'r holl bethau a welodd.

3 Dedwydd yw'r hwn fydd yn darlain, a'r rhai fy'n gwrandio geiriau y brophwydoliaeth hon, ac yn cadw y pethau fydd yn ysgrifenedig ynddi: canys e y mae'r amier yn agos.

IOAN at y faith eglwys fydd yn Asia: Gras fyddo i chwi, a thang-
nodd, oddi wrth i'r hwn fydd, a'r
7. Pen. 22. hwn a fu, a'r hwn fydd ar ddyfod; ac oddi wrth i'r faith Yspryd fydd ger bron ei or-
10. feddlaingc ef;

5 Ac oddi wrth Iesu Grist, i'r hwn yw
1 Ioan 1. 1. y Tyf Ryddellon, a y Cyntaf-anedig o'r
1 Zec. 3. meirw, a'r Thywylog brenhinoedd y dda-
9. a 4. 10. ear. Iddo ef yr hwn a'n carodd ni, m ac
Pen. 4. 5. a'n golchodd ni oddi wrth ein pechodau
5. 6. yn ei waed ei hun,

6 Ac a'n gwnaeth ni yn frenhinoedd
Pen. 3. 14. ac yn offeiriad i Dduw a'i Dad ef; o iddo
1 Cor. 15. ef y byddo y gogoniant a'r gallu yn oes
20. Col. 1. oeddoedd. Amen.

7 Wele, y mae efe yn dyfod gyd â'r
1 Pen. 17. cymryllau; a phob llygad a'i gwel ef, ie,
14. a 19. y rhai a'i gwanasant ef: a holl lwyth-
16. au y ddacw a alarant o'i blegid ef. Felly,
1 Heb. 9. Amen.

8 Mi yw Alpha ac Omega, y dechreu
1 Ioan 1. 7. a'r diwedd, medd yr Arglwydd; yr hwn
1 Pet. 2. fydd, a'r hwn oedd, a'r hwn fydd i ddyfod,
5. 9. yr Holl-alluog.

9 Myf Ioan, yr hwn yw'r hefyd eich
Pen. 5. 10. brawd, a'ch cydymmaith mewn cyfudd,
20. 6. ac yn rheyrnas ac amynedd Iesu Grist,
1 Tim. 6. oeddwn yn yr ynys a elwir Pannos,
16. Heb. am air Duw, ac am dyfiolaeth Iesu
1 Pet. 4. 11. Grist.

10 Yr oeddwn i yn yr yspryd a'r ddydd
a 5. 11. yr Arglwydd; ac a glywais o'r tu ol i mi
+ llywod- lesfawr fel lais udgorn,
raeth.

11 Yn dywedyd, Mi yw Alpha ac Ome-
13. Mat. ga, y cyntaf a'r diweddaf: a'r hwn yr wyt
24. 39. yn ei weled, ysgrifena mewn llyfr, a dan-
26. 64. fon i'r faith eglwys y rhai fy yn Asia; i
Act. 1. 11. Ephesus, ac i Smyrna, ac i Bergamus, ac i
1 Zec. 12. Thyatira, ac i Sardis, a Philadelphia, a
10. Ioan. Laodicea.

12 Ac mi a droais i weled y llef a lefarai
1 Esai. 41. wrthyf. Ac wedi i mi droi, mi a welais
4. a 44. 6. faith ganhwylbren aur;

13 Ac ynghanol y faith ganhwylbren,
a 43. 12. a un tebyg i Fab y dyn, b wedi ymwiigo
Pen. 21. 6. â gwisg laes hyd ei draed, ac wedi ym-
22. 13. Adn. 4.

14. 17. a 16. 5. Phil. 1. 7. a 4. 14.

1 Tim. 1. 8. Rhuf. 8. 17. 2 Tim. 2. 12. Pen. 6.

9 Adn. 2. Pen. 4. 2. a 17. 3. a 21. 10. Ioan 20.

26. Act 20. 7. 1 Cor. 16. 2. Ezech. 1. 26. Dan. 7.

13. a 10. 16. Pen. 14. 14. Dan. 10. 5. 6. Pen. 15. 6.

wregysu ynghylch ei fronau â gwregys-
aur.

14 Ei ben ef a'i wallt oedd wrynion fel^d Dan. 7.
gwlân, + cyn wynnodd a'r eira; a'i lygaid^d 9.
fel ffiam dân; + gwyn fel

15 A'i draed yn debyg i bres coeth, me-
gis yn llosgi mewn ffwrn; a'i lais fel fwn^d Dan. 10.
llawer o ddyfroedd. 6. Pen. 2.

16 Ac yr oedd ganddo yn ei law ddehau 18. a 19.
faith feren: ac o'i eneu yr oedd cledd- 12.
au llym dau-finiog yn dyfod allan: a'i wy- Ezech. 1.
nebryd fel yr haul yn disgleirio yn ei 7.
nerth. Dan. 10. 6.

17 A i phan welais ef, mi a fyrrhais^d Pen. 14.
wrth ei draed ef fel marw. Ac efe a ofod- 2.
odd ei law ddehau arnaf fi, gan ddywedyd^d Esai. 49.
wrthyf, Nac ofna; i myfi yw y cyntaf a'r 2. Heb. 2.
diweddaf; 12 Pen. 2.

18 A'r hwn yw fyw, ac a fum farw; 12. 16. a
ac wele, byw ydwyf yn oes oeddoedd, 19. 15. 21.
Amen; ac y mae gennyf agoriadau uff- Ezech. 1.
crn a marwolaeth. 18.

19 Ysgrifena y pethau a welaisf, a'r^d Dan. 8.
pethau fydd, a'r pethau a fydd ar ol 18. a 10. 10.
hyn, 1 Esai. 41.

20 Dirgelwch y faith feren a welaisf yn 4. a 44. 6.
fy llaw ddehau, a'r faith ganhwylbren aur. Pen. 2. 8.
Y faith feren, o angylion y faith eglwys^d Rhuf. 6.
ydynt: a'r faith ganhwylbren a welaisf, 9.
y faith eglwys ydynt. a Pf. 68. 20.

21. Pen. 20. 1.

22. Pen. 20. 1.

23. Pen. 20. 1.

24. Pen. 20. 1.

25. Pen. 20. 1.

26. Pen. 20. 1.

27. Pen. 20. 1.

28. Pen. 20. 1.

29. Pen. 20. 1.

30. Pen. 20. 1.

31. Pen. 20. 1.

32. Pen. 20. 1.

33. Pen. 20. 1.

34. Pen. 20. 1.

35. Pen. 20. 1.

36. Pen. 20. 1.

37. Pen. 20. 1.

38. Pen. 20. 1.

39. Pen. 20. 1.

40. Pen. 20. 1.

41. Pen. 20. 1.

42. Pen. 20. 1.

PEN. II.

Pa beth a orchymynir ei ysgrifenu at angylion,
hynny yw, gweinidogion eglwys, 1 Ephe-
sus, 8 Smyrna, 12 Pergamus, 18 Thyatira;
a pha beth fydd ganmoladwy, neu ddifffygol
yndynt.

AT angel yr eglwys fydd yn Ephesus,
ysgrifena; Y pethau hyn y mae^d yr
hwn fydd yn dal y faith feren yn ei law
ddehau, yr hwn fydd yn rhodio yngha-
nol y faith ganhwylbren aur, yn eu dy-
wedyd; 96.

2 Mi a adwaen dy weithredoedd di, b Adn. 9,
a'th lasur, a'th amynedd, ac na elli odder 13. 19.

3 Y rhai drwg: a e phroff o honot y rhai Pen. 3. 1,
fy'n dywedyd eu bod yn apostolion, ac 8. 15.
nid ydynt; a chael o honot hwynt yn gel- 1 Ioan
wyddog; 4. 1.

4 A thi a oddefaisf, ac y mae amynedd
gennyf, ac a gymmeraisf boen er mwyn fy
enw i, ac ni ddifffygaisf.

5 Eithr y mae gennyf beth yn dy erbyn,
am i ti ymadael a'th gariad cyntaf.

6 Cofia gan hynny o ba le y syrthiaisf, ac
edifarhâ, a gwna y gweithredoedd cyntaf:
ac onid e, yr wyt fi yn dyfod attaf ti ar^d Mat. 21.
frys, ac mi a gymmudaf dy ganhwylbren 41, 43,
di allan o'i le, oni edifarhâ di.

7 Ond hyn fydd gennyf ti, dy fod ti yn^d Adn. 15.
casâu gweithredoedd e y Nicolaïad, y rhai^d Mat. 11.
yr wyt fi hefyd yn eu casâu. 15. a 13. 9.

8 Yr hwn fydd ganddo glust, gwrân- 43. Adn.
dawed pa beth y mae'r Yspryd yn ei ddy- 11. 17. 29.
wedyd wrth yr eglwys; i'r hwn fydd yn Pen. 3. 6,
gorchfygu, y rhoddaf iddo sfwytta o^d bren 13. 22. a
y hywyd, yr hwn fydd ynghanol paraqws 13. 9.

9 Dduw. Pen. 22.

10 A e at angel yr eglwys fydd yn Smyr- 2. 14.
na, ysgrifena; Y pethau hyn y mae^d y^d Gen. 4. 9.
cyntaf a'r diweddaf, yr hwn a fu farw, ac^d Pen. 1.
fydd fyw, yn eu dywedyd; 8. 17. 18.

11 Mi

12 Mi

13 Mi

14 Mi

15 Mi

* Adn. 2. 9^k Mi a adwaen dy weithredoedd di, a'th gytudd, a'th ddi (eithr i cyfoethog wyt) ac mi a adwaen gablodd m y rhai fy yn dywedyd eu bod yn luddewon, ac nid ydynt ond synagog Satan.

Iago 2. 5. 10 Nac ofna ddim o'r pethau yr ydwynt i'w dioddef. Wele, y cythraul a fwrw rai o honoch ehwi i garchar, fel y'ch profer; a chwi a gewch gytudd ddeng niwrnod. Bydd ffyddlon hyd anghu, ac mi a roddaf i ti a goron y bywyd.

* Iago 1. 12. 11° Yr hwn fydd ganddo glust, gwrandawed beth y mae'r Ysryd yn ei ddywedyd wrth yr eglwys; Yr hwn fydd yn gorchfygu, ni chaiff ddim niweid gan P y r ail farwolaeth.

* Adn. 16. 14. a 21. 8. 12^u Ac at angel yr eglwys fydd ym Mhergamus, ysgrifena; Y pethau hyn y mae'r yr hwn fydd ganddo y cleddyf llym danfynog, yn eu dywedyd;

* Adn. 9. 13^u Mi a adwaen dy weithredoedd di, a pha le yr wyt yn trigo; *sef lle mae gorlodd-faingc Satan*: ac yr wyt yn dal fy enw i, ac ni wedaist fy ffydd i, ie, yn y dyddiau y bu Antipas yn ferthyr ffyddlon i mi, yr hwn a laddwyd yn eich plith chwi, lle y mae Satan yn trigo.

* Num. 24. 14. a 25. 1. ddyfodd i Falac fwrw rhwyftr ger bron meibion Israel, i fwytta pethau wedi eu haberthu i eulynod, ac i odinebu.

* Adn. 6. 15 Felly y mae gennynt tithau hysyd rai yn dal athrawiaeth y Nicolaiad, yr hyn beth yr wyf fi yn ei gasau.

* Efaï. 11. 4. 2 Thef. 2. 8. 16 Edifarha; ac os amgen, yr wyf fi yn dyfod attat ar frys, ac a ryfelaf y'n eu herbyn hwynt a chledddyf fy ngeuen.

Pen. 19. 15. 21. 17^u Yr hwn fydd ganddo glust, gwrandawed beth y mae'r Ysryd yn ei ddywedyd wrth yr eglwys; i'r hwn fydd yn gorchfygu, y rhoddaidd iddo fwytta o'r manna cuddiedig, ac a roddaf iddo garreg wen, ac ar y garreg enw newydd wedi ei ysgrifenu, yr hwn nid edwyn neb, ond yr hwn fydd yn ei dderbyn.

* Adn. 2. 14. 15. 18^u Ac at angel yr eglwys fydd yn Thyatira, ysgrifena; Y pethau hyn y mae Mab Duw yn eu dywedyd, a'r hwn fydd a'i lygaid fel ffiam dân, a'i draed yn debyg i bres coeth;

* Bren. 16. 31. 19^u Mi a adwaen dy weithredoedd di, a'th gariad, a'th wafanaeth, a'th ffydd, a'th amynedd di, a'th weithredoedd; a bod y rhai diweddaidd yn fwy na'r rhai cyntaf.

2 Bren. 9. 7. 20 Eithr y mae gennyf ychydig bethau yn dy erbyn, o blegid dy fod yn gadael i'r d Adn. 14. wraig honno Jezebel, yr hon fydd yn ei Ex. 34. 15. galw ei hun yn brophwydes, ddyfgu, a Act. 15. 20. thwylo fy ngwafanaethwyr i odinebu, i Cor. 10. ac i fwytta pethau wedi eu haberthu i eulynod.

* Adn. 2. 21. 22 Ac mi a roddais iddi amfer i edifarhau a'm ei godineb; ac nid edifarhaodd hi.

* Bren. 16. 31. 23 Wele, yr wyf fi yn ei bwrw hi ar wely, a'r rhai fydd yn godinebu gyd â hi, i gytudd mawr, onid edifarhant a'm eu i Cron. 28. gweithredoedd.

* Adn. 16. 31. 24 A'i phlant hi a laddaf â marwolaeth: P. 7. 9. Jer. a'r holl eglwys a gânt wybod mai myfi i. 20. a 17. yr hwn fydd yn chwilio yr arennau a'r i. Act. 1. calonau; ac mi a roddaf i bob un o honoch yn ol eich gweithredoedd.

Rhuf. 8. 27. Rhuf. 2. 6. a 14. 12. 2 Cor. 5. 10. Gal. 6. 5. Pen. 20. 12.

24 Eithr wrthych chwi yr wyf yn dywedyd, ac wrth y lleill yn Thyatira, Y fawl nid oes ganddynt y ddygeidiaeth hon, a'r rhai ni adnabuant ddynderau Satan, fel y dywedant; ni fwriaf arnoch a faich arall.

25 Eithr yr hyn fydd gennyh, deliwech hyd oni ddelwyf.

26 A'r hwn fydd yn gorchfygu, ac yn cadw fy ngweithredoedd hyd y diwedd, mi a roddaf iddo awdurdod ar y cenhedloedd:

27 (Ac efe a'u bugeilia hwy â gwialen haiarn: fel lleftri pridd y dryllir hwynt) fel y derbynais innau gan fy nhad:

28 Ac mi a roddaf iddo m y feren fore.

29^a Yr hwn fydd ganddo glust, gwrandawed beth y mae'r Ysryd yn ei ddywedyd wrth yr eglwys.

^a 2 Petr. 1. 19. Pen. 22. 16.

PEN. III.

2 Argyoeddi angel eglwys Sardis, a'i annog ef i edifarhau; a'i fygwrth oni edifarhau. 8 Angel eglwys Philadelphia 10 yn cael ei gamol am ei ddwydrwydd a'i amynedd. 15 Angel Laodicea yn cael ei geryddu am na bai na brwd nac oer: 19 a'i rybuddio i fod yn fwy ei zel. 20 Crist yn sefyll wrth y drws, ac yn curo.

AC at angel yr eglwys fydd yn Sardis, ysgrifena; Y pethau hyn y mae'r yr hwn fydd a faith Ysryd Duw, a'r faith feren ganddo, yn eu dywedyd; Mi a adwaen dy weithredoedd di, o blegid y mae gennynt enw dy fod yn fyw, a marw ydwynt.

2 Bydd wyladwrs, a sicrhâ y pethau fydd yn ol, y rhai fydd barod i farw: canys ni chefais dy weithredoedd yn gyflawn ger bron Duw.

3 Cofia gan hynny pa fodd y derbynais ac y clywaist, a chadw, ac i edifarha. Os tydi gan hynny ni wyl, mi a ddeuaf arnat ti fel lleidr, ac ni chai di wybod pa awr y deuaif attat.

4 Eithr y mae gennyf ychydig enwau, ie, yn Sardis, y rhai ni a halogafant eu dillad: a hwy a rodiant gyd â mi mewn dillad gwynion: o blegid teilwng ydynt.

5 Yr hwn fydd yn gorchfygu, a hwnnw a wisgir mewn dillad gwynion; ac ni ddi-leaf ei enw ef allan o'lyfr y bywyd, ond i mi a gyffefaf ei enw ef ger bron fy Nhaf, a cher bron ei angylion ef.

6^k Yr hwn fydd ganddo glust, gwrandawed beth y mae'r Ysryd yn ei ddywedyd wrth yr eglwys.

7^u Ac at angel yr eglwys fydd yn Philadelphia, ysgrifena; Y pethau hyn y mae y Sanctaidd, i y Cywir, yn eu dywedyd; Yr hwn fydd ganddo agoriad Da- fydd; yr hwn fydd yn agoryd, ac nid yw neb yn cau; ac a yn cau, ac nid yw neb yn agoryd:

8° Mi a adwaen dy weithredoedd: wele, rhoddaidd ger dy from ddrws agored, ac ni ddichon neb ei gau: canys y mae gennynt ychydig nerth, a thi a gedwaist fy ngair, ac ni wedaist fy enw.

9 Wele, mi a wnaf iddynt hwy o syn agog Satan (y rhai fydd yn dywedyd eu bod yn luddewon, ac nid ydynt, ond dywedyd celwydd y maent) wele, meddaf, Pen. 2. 9.

9 Esai. 49. 1 gwnaf iddynt ddyfod ac addoli o 23. a 60. 14. flaen dy draed, a gwybod fy mod i yn dy garu di.

10 O achos cadw o honot air fy amy-
12 Pet. 2. 9. nedd i, minnau a'th gadwaf di oddi wrth awr y brofedigaeth, yr hon a ddaw ar yr holl fydd, i brofi y rhai fydd yn trigo ar y ddaear.

Phil. 4. 5. 11. Wele, yrwyf yn dyfod ar frys: dal Pen. 1. 3. yr hyn fydd gennyf, fel na ddygo neb dy 22. 7. 12. goron di.

Pen. 2. 25. 12 Yr hwn fydd yn gorchfygu, mi a'i gwnaf yn golofn yn nheini fy Nuw i, ac allan ni a ese mwych: ac mi a' sgrif- enaf arno ef enw fy Nuw i, ac enw dinas

Pen. 2. 17. a 14. 13 Yr hwn fydd yn disgyn o'r nef oddi wrth fy Nuw i: ac mi a' sgrifenas arno ef fy enw newydd i.

1. a 20. 4. 13 Yr hwn fydd ganddo glust, gwrn- dawed beth y mac'r Yspryd yn ei ddywed- Pen. 21. 2. yd wrth yreglwyf.

10. 14 Ac at angel + eglwys y Laodiceaid, ygrifena: Y pethau hyn y mac Amen yn eu dywedyd, a' Ystif fyddion a chywir, dechreuad creadigaeth Duw;

Laodicea. 15 Mi a adwaen dy weithredoedd di, Pen. 1. 5. nad ydwyf nac oer na brwd: mi a fynnuen a 19. 11. a pe bait oer neu frwd.

22. 6. 16 Nelly, am dy fod yn glaiar, ac nid yn oer nac yn frwd, mi a'th chwydaf di allan o'm geneu:

Pen. 2. 2. 17 O blegid dy fod yn dywedyd, Golud- i Cor. 4. og wyf, ac mi a gyfoethogais, ac mid oes arnaf eisiau dim; ac ni wyddost dy fod yn

8. Esai. 55. 1. druan, ac yn reynol, ac yn dlawd, ac yn Mat. 13. 44. ddall, ac yn noeth.

25. 9. 18 Yrwyf yn dy gynghori i brynu gen- e Cor. 5. 3. nyf fi aur wddi ei buro trwy dân, fel y'th Pen. 6. 11. gyfoethogor; a' dillad gwynion, fel y'th

27. 13. 19 Wifger, ac fel nad ymddangoso gwarth dy 16. 15. a noethder di; ira helyd dy lygaid ag eli llyg- aid, fel y gwelech.

Job 5. 17. 20 Yrwyf fi yn argyoeiddi, ac yn ce- ryddu y fawr yr wyf yn eu caru: am hynny bydded gennyf zel, ac edifarhâ.

Heb. 12. 20 Wele, yrwyf yn sefyll wrth y drws, 5. 6. iago ac yn curo. Os clyw nech fy llais i, ac agor- yd y drws, mi a ddeuaf i mewn atto ef,

Can. 5. 2. ac a swpperaf gyd ag ef, ac yntau gyd a Ioan 14. 23. minnau.

Mat. 19. 21 Yr hwn fydd yn gorchfygu, i rhodd- 28. Luc af iddo ef eistedd gyd â mi ar fy ngor- fedd-faingc, megis y gorchfygais innau, ac

1 Cor. 6. 2. yr eisteddais gyd â'm Tad ar ei orffedd- 2 Tim. 2. faingc ef.

12. Pen. 2. 22 Yr hwn fydd ganddo glust, gwrn- dawed beth y mac'r Yspryd yn ei ddywed- 16. 27. Pen. 2. 7. yd wrth yr eglwyf.

PEN. IV.

2 Ioan yn gweled gorffedd-faingc Duw yn y nef: 4 y pedwar Henuriaid ar hugain: 6 y pedwar anifail yn llawon llygaid ymlaen ac yn ol: 10 yr henuriaid yn burw i lawr eu coronau, ac yn addoli'r hwn oedd yn eistedd ar yr orffedd-faingc.

96.

AR ol y pethau hyn yr edrychais; ac wele, ddwrs wedi ei agoryd yn y nef: a'r llais cyntaf a glywais, oedd fel llais udgorn yn ymddiddan â mi; gan ddywedyd, Dring i fynnu yma, a mi a ddangosaf i ti y pethau fydd raid eu bod ar ol hyn.

+ gwnau-
thur.

2 Ac yn y man byr oedd hwn yn yr yspryd: Pen. 1. ac wele, yr oedd gorffedd-faingc wedi ei 10. a 21. gosod yn y nef, ac ar yr eistedd ar yr or- fedd-faingc. Ezec. 1.

3 A'r hwn oedd yn eistedd, oedd yn 26. a 10. 1. debyg yr olwg arno i faen jaspis a far- din: ac yr oedd enfys o amgylch yr or- fedd-faingc, yn debyg yr olwg arno i fina- ragdus.

4 Ac ynghylch yr orffedd-faingc yr oedd pedwar gorffedd-faingc ar hugain: ac ar y gorffedd-faingciau y gwelais bedwar henuriaid ar hugain yn eistedd, wedi eu Pen. 3. gwisgo mewn dillad gwynion; ac yr 4. 5. a 6. oedd ganddynt ar eu pennau goronau 11. a 7. aur. 9. 14.

5 Ac yr oedd yn dyfod allan o'r orffedd- faingc, fel, a tharanau, a lleisiau. Ac yr Pen. 16. oedd faith o lampau tan yn eistedd ger bron 18. yr orffedd-faingc, y rhai yw faith Yspryd Pen. 1. 4. Duw. a 5. 6.

6 Ac o flaen yr orffedd-faingc yr ydoedd mor o wydr, yn debyg i grystal: ac Pen. 15. ynghanol yr orffedd-faingc, ac ynghylch 2. yr orffedd-faingc, yr oedd pedwar anifail + risal. yn llawn o lygaid o'r tu blaen ac o'r tu ol.

7 A'r anifail cyntaf oedd debyg i lew, h Edrych a'r ail anifail yn debyg i lo, a'r trydydd Ezec. 1. 10. anifail oedd ganddo wyneb fel dyn, a'r 10. 14. pedwerydd anifail oedd debyg i eryr yn ehedeg.

8 A'r pedwar anifail oedd ganddynt, bob un o honynt, chwech o adenydd o'u ham- i Esai. 6. 2, gylch; ac yr oeddodd oddi fewn yn llawn llygaid: ac mid oedd ynt yn gorphwys: Gr. ddydd a-nos, gan ddywedyd, Sanct, oes gor- Sanct, Sanct, Arglwydd Duw Holl-allu- phwysfa og, yr hwn oedd, a'r hwn fydd, a'r hwn iddynt, fydd i ddyfod.

9 A phan fyddo yr anifeiliaid yn rhoddi i Esai. 6. 3. gogoniant, ac anrhydedd, a diolch, i'r hwn Pen. 11. oedd yn eistedd ar yr orffedd-faingc, yr 17. hwn fydd yn byw yn oes oesfodd.

10 Y mac y pedwar henuriaid ar hugain yn syrthio ger bron yr hwn oedd yn eistedd ar yr orffedd-faingc, ac yn addoli yr hwn fydd yn byw yn oes oesfodd, ac yn bwrw eu coronau ger bron yr orffedd-faingc, gan ddywedyd,

11 Teillwng wyt, O Arglwydd, i dder- Pen. 5. byn gogoniant, ac anrhydedd, a gallu: ca- 12. nys ti a greaist bob peth, ac o herwydd dy ewyllys di y maent, ac y crewyd hwynt.

PEN. V.

1 Y llyfr wedi ei selio â faith fel; 9 yr hwn yr oedd yr Oen a luddesid, yn unig yn deilwng i'w agoryd. 12 Yr henur- iaid o ran hynny yn ei foliannu ef, 9 ac yn eysafdes mai ese a'u prynasai hwy a'i wared.

AC mi a welais yn neheu-law yr hwn oedd yn eistedd ar yr orffedd-faingc, 96. y llyfr wedi ei sgrifenu oddi fewn ac + oddi allan, wedi ei selio â faith fel.

2 Ac mi a welais angel cryf yn cyhoeddi â llef + uchel, Pwy fydd deilwng i agoryd y llyfr, ac i ddattod ei seliau ef?

3 Ac nid oedd neb yn y nef, nac yn y ddaear, nathan y ddaear, yn gallu agoryd y llyfr, nac edrych arno.

4 Ac mi a wylais lawer, o achos na chaed neb yn deilwng i agoryd, ac i ddarllain y llyfr, nac i edrych arno.

5 Ac

5 Ac un o'r henuriaid a ddywedodd wrthyf, Nac wyla: wele, ^c y llew yr hwn fydd o lwyth Juda, ^d Gwreiddyn Dafydd, a orchfygodd i agoryd y llyfr, ac i ddattod ei faith fel ef.

6 Acini a edrychais; ac wele, ynghanol yr orfedd-faingc a'r pedwar anifail, ac ynghanol yr henuriaid ^e yr oedd, ^e Oen yn fefyll megis wedi ei ladd, a chanddo faith gorn, a ^f faith lygad, y rhai ydyw ^f faith.

Yspryd Duw wedi eu danfon allan i'r holl ddacae.

7 Ac efe a ddaeth, ac a gymmerth y llyfr o ddeheu-law yr hwn oedd yn eistedd ar yr orfedd-faingc.

8 A phan gymmerth-efe y llyfr, y pedwar anifail a'r pedwar henuriaid ar hugain a syrthiafant ger bron yr Oen; a chan bob un o honynt yr oedd ^h telynu, a phialau aur, yn llawu o arogl-darth, ⁱ y rhai ydyw Pen. 14. 2. gweddiau ⁱ r faint.

9 A ^k hwy a ganafant ganiad newydd, Pen. 14. 3. gan ddywedyd, ^k Teilwng wyt ti i gym- Pen. 4. 11. meryd y llyfr, ac i agoryd ei feliau ef: ^m i Cor. 6. o blegid ti a laddwyd, ac ^m a'n prynafst ni i Dduw trwy dy waed, allan o bob llwyth, ⁿ Eph. 1. 7. + ac iaith, a phobl, a chenedl; ⁿ Col. 1. 14. 10 ⁿ Ac a'n gwnaethost ni i'n Duw ni, yn frenhinoedd, ac yn offeiriaid: ac ni a deyrnawm ar y ddacae.

11 Ac mi a edrychais, ac a glywais i loan 1. 7. lais angylion lawer ynglŷch yr orfedd- Pen. 14. 4. faingc, a'r anifeiliaid, a'r henuriaid: a'u rhifedi hwynt oedd ^o fyrddynau o fyrdi- ^o Ex. 19. 6. ynau, a miloedd o filoedd;

12 Yn dywedyd â llef + uchel, ^p Teilwng yw'r Oen, yr hwn a laddwyd, i dderbyn gallu, a chyfoeth, a doethineb, a chadernid, ac anrhydedd, a gogoniant, a bendith.

13 A ^q Phob creadur a'r fydd yn y nef, ac ar y ddacae, a than y ddacae, a'r pethau fydd yn y môr, ac ol y fydd ynddynt, a gly- wais i'n dywedyd, ^r I'r hwn fydd yn eistedd ar yr orfedd-faingc, ac i'r Oen y Adn. 3. ^r byddo y fendith, a'r anrhydedd, a'r gogo- riant, a'r gallu, yn oes oesoedd.

14 A'r pedwar anifail a ddywedafant, i Tim. 6. Amen. A'r pedwar henuriaid ar hugain a syrthiafant i lawr, ac a addolafant yr hwn Pen. 1. 6. fydd yn byw yn oes oesoedd.

PEN. VI.

1 Agoryd y feliau, y naill ar ol y llall; a pha beth a ddigwyddodd wrthyf: yr hyn fydd yn cynnwys prophwydoliaeth hyd ddiwedd y byd.

96.

AC mi a welais pan agorodd yr Oen un o'r feliau, ac mi a glywais un o'r pedwar anifail yn dywedyd, fel trwt taran, Tyred, a gwel.

2 Ac mi a welais; ac wele ^a farch Pen. 19. 11. gwyn: a'r hwn oedd yn eistedd arno, â bwa ganddo; a rhoddwyd iddo goron: ac efe a aeth allan yn gorchfygu, ac i orchfygu.

3 A phan agorodd efe yr ail fel, mi â glywais yr ail anifail yn dywedyd, Tyred, a gwel.

4 Ac fe aeth allan farch arall, ^{un} coch: a'r hwn oedd yn eistedd arno, y rhoddwyd iddo gymmeryd heddwch oddi ar y ddacae, fel y lladdent eu glydd: a rhoddwyd iddo ef gledlyf mawr.

5 A phan agorodd efe y drydedd fel, mi a glywais y trydydd anifail yn dywedyd, Tyred, a gwel. Ac mi a welais; ac wele farch du: a'r hwn oedd yn eistedd arno, â chlorian ganddo yn ei law.

16 Ac mi a glywais lais ynghanol y pedwar anifail, yn dywedyd, ⁺ Mesur o we- ⁺ Choinix: nith er ceiniog, a thri mesur o haid er a arwydd- ceiniog; ^b a'r olew a'r gwin, na wna ni- oca feiur yn cynn- weid iddynt.

7 A phan agorodd efe y bedwaredd fel, mi a glywais lais y pedwerydd anifail yn dywedyd, Tyred, a gwel.

8 Ac mi a edrychais; ac wele farch ddegfed ⁺ gwelwlas: ac enw yr hwn oedd yn eist- ran pint tedd arno oedd Marwolaeth; ac yr oedd ^b Pen. 9. 4. uffern yn canlyn gyd ag ef. A rhoddwyd ⁺ gwynlas: + iddynt awdurdod ar y bedwaredd ran ⁺ iddo.

o'r ddacae, i ladd a chledlyf, ac a newyn, ac â marwolaeth, ac â hwythlod y ddacae.

9 A phan agorodd efe y bummed fel, mi a welais ^c dan yr allor ^d eneidiau y rhai ^c Pen. 8. 3. a laddesid ^e am air Duw, ac am ^f y dysti- a 9. 13. olaeth oedd ganddynt. a 14. 18.

10 A hwy a lefasant â llef + uchel, gan ^d Pen. 20. 4. ddywedyd, ^e Pa hyd, Arglwydd, sanctaidd ^e Pen. 1. 9. a chywir, nad idwynt yn harmu, ac yn ^f Pen. 19. dial ein gwaeid ni ar y rhai fy yn trigo ar ⁺ farwr.

11 A ^h gynau gwynion a roed i bob un Edrych o honynt; a dywedyd wrthynt, ar iddynt Zec. 1. 12. orphwys etto ychydig amser, hyd oni chyf- ^h Pen. 3. 4. lawnid ⁱ rhif eu cyd-weision, a'u brodyr, y 5. rhai oedd i gael eu lladd, megis ag y ⁱ caru- a 7. 9, 14. fent hwythau.

12 Ac mi a edrychais pan agorodd efe y chweched fel; ac wele, bu ddacae-gryn mawr; ⁱ a'r haul a aeth yn ddu fel faculen ⁱ Joël 2. 10, 31.

13 A fer y nef a syrthiafant ar y ddacae ^a 3. 15. fel y mae'r ffigyfbren yn bwrw ei ffigys ^a Mar. 24. 29. gleision pan ei hylgydwer gan wnt mawr. ^a Act. 2. 20.

14 ^k A'r nef a aeth heibio fel llyfr wedi ^k Efa. 34. 4. ei blygu ynghyd; a ^l phob mynydd ^l Jer. 3. 23. yuys a symmudwyd allan o'u lleoedd. ^l a 4. 24.

15 A brenhinoedd y ddacae, a'r gwyr Pen. 16. 20. mawr, a'r cyfoethogion, a'r pen-capten- iaid, a'r gwyr cedryn, a phob gwr caeth, a phob gwr rhydd, ^m a ymguddiafant yn ^m Efa. 2. 19. yr ogofeydd, ac ynghreigiau y mynydd- oedd;

16 ⁿ Ac a ddywedafant wrth y mynydd- ⁿ Hof. 10. 8. oedd a'r creigiau, Syrthiwch arnom ni, a Luc 23. 30. chuddiwch ni o wydd yr hwn fydd yn Pen. 9. 6. eistedd ar yr orfedd-faingc, ac oddi wrth lid yr Oen:

17 Canys daeth dydd mawr ei ddigter ef; a phwy a ddichon sefyll?

PEN. VII.

3 Angel yn felio gwafanas i'r hysf Duw yn eu balcennau. 4 Nifer y rhai a felirwyd: o lwythau Israel rhifedi hyspysol: 9 o bob cenhedloedd eraill tyrsa aneririf, y rhai fydd yn sefyll ger bron yr orfedd faingc, â gynau gwynion am danynt, ac â phalmwydd yn eu dwylaw. 14 Bod eu gynau wedi eu golchi yngwaeid yr Oen.

AC ar ol y pethau hyn, mi a welais bedwar angel yn sefyll ar bedair congl y ddacae, yn dal pedwar gwynnt y ddacae, fel na chwythai'r gwynnt ar y ddacae, nac ar y môr, nac ar un pren.

2 Ac mi a welais angel arall yn dyfod i fynu oddi wrth godiad haul, â fel

96.

+ sawr. fel y Duw byw ganddo. Ac efe a lef-odd â llef uchel ar y podwar angel, i'r rhai y rhoddafid gallu i ddrygu'r ddaear a'r môr.

*Pen. 6. 6. 3 Gan ddywedyd, * Na ddrygwch y ddaear, na'r môr, na'r prenniau, nes dar-
a 9. 4. fod i ni * felio gwafanaethwyr ein Duw ni
*Ezec. 9. 4. Pen. 14. 1. yn eu talcennau.

4 Ac mi a glywais nifer y rhai a fel-
iwyd: yr oedd wedi eu felio gant a phedair
a deugan o filoedd o holl lwythau meibion
Israel.

5 O lwyth Juda yr oedd deuddeng mil
wedi eu felio. O lwyth Reuben yr oedd
deuddeng mil wedi eu felio. O lwyth
Gad yr oedd deuddeng mil wedi eu felio.

6 O lwyth Aser yr oedd deuddeng mil
wedi eu felio. O lwyth Nephthali yr oedd
deuddeng mil wedi eu felio. O lwyth
Manafes yr oedd deuddeng mil wedi eu
felio.

7 O lwyth Simeon yr oedd deuddeng
mil wedi eu felio. O lwyth Levi yr oedd
deuddeng mil wedi eu felio. O lwyth
Issachar yr oedd deuddeng mil wedi eu
felio.

8 O lwyth Zabulon yr oedd deuddeng
mil wedi eu felio. O lwyth Joseph yr oedd
deuddeng mil wedi eu felio. O lwyth
Benjamin yr oedd deuddeng mil wedi eu
felio.

+ a thafod-
au. 9 Wedi hyn mi a edrychais; ac wele
dyrfa fawr, yr hon ni allai neb ei rhifo, o
bob cenedl, a llwythau, a phobloedd, + ac
ieithoedd, yn sefyll ger bron yr orfedd-
faingc, a cher bron yr Oen, * wedi eu
gwiigo mewn gynau gwynion, a phalm-
wydd yn eu dwylaw;

+ sawr. 10 Ac yn llefain â llef + uchel, gan
*Pf. 3. 8. ddywedyd, * Iachawdwriacth i'n Duw ni,
Efa. 43. 11. yr hwn fydd yn eistedd ar yr orfedd-faingc,
Jer. 3. 33. ac i'r Oen.
Moi. 13. 4.

11 A'r holl angylion a safasant o am-
gylch yr orfedd-faingc, a'r henuriaid, a'r
pedwar anifail, ac a fythiafant ger bron
yr orfedd-faingc ar eu hwynebau, ac a
addolasant Dduw,

12 Gan ddywedyd, Amen: Y fendith,
a'r gogoniant, a'r doethineb, a'r diolch,
a'r amrhydedd, a'r gallu, a'r nerth, a
fyddo i'n Duw ni yn oes oesoedd. A-
men.

13 Ac un o'r henuriaid a attebodd, gan
*Pen. 3. 5, ddywedyd wrthyf, Pwy ydyw y rhai hyn
18. fy wedi eu gwiigo * mewn gynau gwyni-
on? ac o ba le y daethant?

14 Ac mi a ddywedais wrtho ef, Ar-
a 16. 15. glwydd, ti a wyddoist. Ac efe a ddywed-
a 19. 8. odd wrthyf, Y rhai hyn yw y rhai a ddaeth-
Adn. 9. 14. ant allan o'r cystudd mawr, ac * a olchaf-
Efa. 1. 18. Heb. 9. 14. ant eu gynau, ac a'u cannasant hwy yng-
1 Ioan 1. 7. waed yr Oen.

15 O herwydd hynny y maent ger bron
Pen. 1. 6. gorfedd-faingc Duw, ac yn ei wafanaethu
Edrych. Zec. 3. 3, ef ddydd a nos yn ei deiml: a'r hwn fydd
4. 5. yn eistedd ar yr orfedd-faingc * a + drig yn
* Efa. 4. 5, 6. eu plith hwynt.

16 * Ni fydd arnynt na newyn mawrach,
Pen. 21. 3. + efyd ei na fyched mawrach; ac i ni ddisgyn ar-
+ trofnynt. bafell, ar-
nynt, men,

17 O blegid yr Oen, yr hwn fydd yng-
hanol yr orfedd-faingc, * a'u bugeilia
Efa. 49. hwynt, ac a'u harwain hwynt at ffynhonnau
10. + bywiol o ddyfroedd: a * Duw a
* Pf. 121. 6. fych ymaith bob deigr oddi wrth eu lly-
* Pf. 23. 1. gaid hwynt.

10an 10. 11. + byw. 1 Efa. 25. 8. Pen. 21. 4.

PEN. VIII.

1 Wrth agoriyd y feithfed fel, 2 y rhoddwyd
saith o udgorn i saith o angylion. 6 Ped-
war o honnynt yn udganu â'u hudgryn; a
phlâau mawr yn canlyn. 3 Angel arall yn
rhoddi arogl-darth at weddïau y saint ar
yr allor aur.

A PHAN agorodd efe y feithfed fel, yr
ydoedd + gollteg yn y nef megis dros
hanner awr.

2 Ac mi a welais y saith angel y rhai
oedd yn sefyll ger bron Duw: a rhodd-
wyd iddynt saith o udgryn.

3 Ac angel arall a ddaeth, ac a safodd
ger bron yr allor, a thuffer aur ganddo: a
rhoddwyd iddo arogl-darth lawer, fel + yr
offrymmai ef gyd â * gweddïau yr holl
saint ar yr allor aur, yr hon oedd ger bron
yr orfedd-faingc.

4 Ac fe aeth * mwg yr arogl-darth gyd
â gweddïau * r faint, o law'r angel, i fynu
ger bron Duw.

5 A'rangel a gymmerth y thuffer, ac a'i
llanwodd hi o dân yr allor, ac a'i bwriodd
+ i'r ddaear: a * bu lleisiau, a tharanau, a
mellt, a daear-gryn.

6 A'r saith angel, y rhai oedd â'r saith
udgorn ganndynt, a ymbarottoifant i ud-
ganu.

7 A'rangel cyntaf a udganodd; a bu
cenllysg a than wedi eu cymmysgu â
gwae, a hwy a fwrwydd i'r ddaear: a
thraian y + prenniau a loigwyd, a'r holl
lafwellt a loigwyd.

8 A'r ailangel a udganodd; a megis my-
nydd mawr yn llosgi gan dân a fwrwydd i'r
môr: a thraian y môr a aeth yn waed;

9 A bu farw traian y creaduriaid y rhai
oedd yn y môr, ac â byw ynddynt; a
thraian y llongau a ddinyttriwyd.

10 A'r trydydd angel a udganodd; a
fyrthiodd o'r nef scren fawr yn llosgi fel
lampo, a hi a fyrthiodd ar draian yr anfon-
ydd, ac ar ffynhonnau y dyfroedd:

11 Ac enw'r feren a elwir Wermod:
ac aeth traian y dyfroedd yn wermod;
llawer o ddynion a fuont feirw gan y dy-
froedd, o blegid eu myned yn chwervon.

12 A'r pedwerydd angel a udganodd; a
tharawyd traian yr haul, a thraian y lleuad,
a thraian y fer; fel y tywyllwyd eu traian
hwynt, ac ni lewyrchodd y dydd ei draian,
a'r nos yr un ffunud.

13 Ac mi a edrychais, ac a glywais ang-
el yn ehedeg ynghanol y nef, gan ddywed-
yd â llef + uchel, Gwae, gwae, gwae, i'r
rhai fy'n trigo ar y ddaear, rhag lleisiau
eraill udgorn y tri angel, y rhai fydd etto
i udganu.

PEN. IX.

1 Seren yn fyrthio o'r nef, wrth udganu o'r
pummed angel, i'r hwn y rhoddwyd agor-
iad y prwll heb waelod: 2 yntau yn ago-
ryd y prwll, a locustiaid fel ysgorpionau yn
dyfod allan. 12 Y mae y waec gyntaf wedi
myned heibio. 13 Y chwecbed udgorn yn
canu: 14 a golltwng pedwar angel yn
rhydd, y rhai oedd wedi eu rhwymio

A'R pummed angel a udganodd; ac mi
a welais seren yn fyrthio o'r nef i'r
ddaear: a rhoddwyd iddo ef agoriad * y
pydew heb waelod.

2 Ac efe a agorodd y pydew heb waelod;
a chododd mwg o'r pydew, fel mwg ffwrn
fawr; a thywyllwyd yr haul a'r awyr gan
fwg y pydew.

3 AC

96.
+ distaw-
rwydd.

+ y rhoddat
at wedd'i-
au.
* Pen. 5. 8.
* Pf. 141. 2.
Luc 1. 19.

+ ar y.
* Pen. 16.

+ ddaear.

+ sawr.

96.

* Luc 8. 31.
Pen. 17. 8.
Adn. 2. 11.

Gollwng pedwar angel yn rhýdd. PEN. IX, X, XI. Y ddau dyf yn prophwydo.

3 Ac o'r mwg y daeth allan locustiaid ar y ddaear; a rhoddwyd awdurdod iddynt, fel y mae gan ygorpionau'r ddaear awdurdod.

^b Pen. 6. 6. 4 A dywedwyd wrthynt, ^b na wnaent niweid i laswellt y ddaear, nac i ddim gwyrddlas, nac i un pren; ond yn unig ^c Pen. 8. 7. i'r dynion oedd heb ^c fel Duw yn eu talcennau.

Edrych Ex. 12. 23. 5 A rhoddwyd iddynt na laddent hwynt, ond bod iddynt eu blino hwy bwm mis: ac y byddai eu gosid hwy fel gofid oddi wrth ygorpion, pan ddarfyddai iddi frathu dyn.

^d Job 3. 21. 6 Ac yn y dyddiau hynny ^d y cais dynion farwolaeth, ac ni's cant; ac a chwen- Pen. 6. 16. nychant farw, a marwolaeth a gilia oddi wrthynt.

^e Joël 2. 4. 7 A ^e dull y locustiaid oedd debyg i feirch wedi eu parotî i ryfel: ac yr oedd ar eu pennau megis coronau yn debyg i aur, a'u hwynebau fel wynebau dynion.

^f Joël 1. 6. 8 A gwallt oedd ganddynt fel gwallt gwragedd, ^f a'u dannedd oedd fel dannedd llewod.

9 Ac yr oedd ganddynt lurigau fel llurigau haiarn; a llais eu hadenydd oedd fel llais cerbydau llawer o feirch yn rhedeg i ryfel.

10 Ac yr oedd ganddynt gynffonnau tebyg i ygorpionau, ac yr oedd colynnau yn eu cynffonnau hwy: a'u gallu oedd i ddrygu dynion bwm mis.

^g Adn. 1. 11 Ac yr oedd ganddynt frenhin arnynt, ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^{aa} ^{ab} ^{ac} ^{ad} ^{ae} ^{af} ^{ag} ^{ah} ^{ai} ^{aj} ^{ak} ^{al} ^{am} ^{an} ^{ao} ^{ap} ^{aq} ^{ar} ^{as} ^{at} ^{au} ^{av} ^{aw} ^{ax} ^{ay} ^{az} ^{ba} ^{bb} ^{bc} ^{bd} ^{be} ^{bf} ^{bg} ^{bh} ^{bi} ^{bj} ^{bk} ^{bl} ^{bm} ^{bn} ^{bo} ^{bp} ^{bq} ^{br} ^{bs} ^{bt} ^{bu} ^{bv} ^{bw} ^{bx} ^{by} ^{bz} ^{ca} ^{cb} ^{cc} ^{cd} ^{ce} ^{cf} ^{cg} ^{ch} ^{ci} ^{cj} ^{ck} ^{cl} ^{cm} ^{cn} ^{co} ^{cp} ^{cq} ^{cr} ^{cs} ^{ct} ^{cu} ^{cv} ^{cw} ^{cx} ^{cy} ^{cz} ^{da} ^{db} ^{dc} ^{dd} ^{de} ^{df} ^{dg} ^{dh} ^{di} ^{dj} ^{dk} ^{dl} ^{dm} ^{dn} ^{do} ^{dp} ^{dq} ^{dr} ^{ds} ^{dt} ^{du} ^{dv} ^{dw} ^{dx} ^{dy} ^{dz} ^{ea} ^{eb} ^{ec} ^{ed} ^{ee} ^{ef} ^{eg} ^{eh} ^{ei} ^{ej} ^{ek} ^{el} ^{em} ^{en} ^{eo} ^{ep} ^{eq} ^{er} ^{es} ^{et} ^{eu} ^{ev} ^{ew} ^{ex} ^{ey} ^{ez} ^{fa} ^{fb} ^{fc} ^{fd} ^{fe} ^{ff} ^{fg} ^{fh} ^{fi} ^{fj} ^{fk} ^{fl} ^{fm} ^{fn} ^{fo} ^{fp} ^{fq} ^{fr} ^{fs} ^{ft} ^{fu} ^{fv} ^{fw} ^{fx} ^{fy} ^{fz} ^{ga} ^{gb} ^{gc} ^{gd} ^{ge} ^{gf} ^{gg} ^{gh} ^{gi} ^{gj} ^{gk} ^{gl} ^{gm} ^{gn} ^{go} ^{gp} ^{gq} ^{gr} ^{gs} ^{gt} ^{gu} ^{gv} ^{gw} ^{gx} ^{gy} ^{gz} ^{ha} ^{hb} ^{hc} ^{hd} ^{he} ^{hf} ^{hg} ^{hh} ^{hi} ^{hj} ^{hk} ^{hl} ^{hm} ^{hn} ^{ho} ^{hp} ^{hq} ^{hr} ^{hs} ^{ht} ^{hu} ^{hv} ^{hw} ^{hx} ^{hy} ^{hz} ^{ia} ^{ib} ^{ic} ^{id} ^{ie} ^{if} ^{ig} ^{ih} ⁱⁱ ^{ij} ^{ik} ^{il} ^{im} ⁱⁿ ^{io} ^{ip} ^{iq} ^{ir} ^{is} ^{it} ^{iu} ^{iv} ^{iw} ^{ix} ^{iy} ^{iz} ^{ja} ^{jb} ^{jc} ^{jd} ^{je} ^{jf} ^{jj} ^{jk} ^{jl} ^{jm} ^{jn} ^{jo} ^{jp} ^{jq} ^{jr} ^{js} ^{jt} ^{ju} ^{jv} ^{jw} ^{jx} ^{jy} ^{jz} ^{ka} ^{kb} ^{kc} ^{kd} ^{ke} ^{kf} ^{kg} ^{kh} ^{ki} ^{kj} ^{kk} ^{kl} ^{km} ^{kn} ^{ko} ^{kp} ^{kq} ^{kr} ^{ks} ^{kt} ^{ku} ^{kv} ^{kw} ^{kx} ^{ky} ^{kz} ^{la} ^{lb} ^{lc} ^{ld} ^{le} ^{lf} ^{lg} ^{lh} ^{li} ^{lj} ^{lk} ^{ll} ^{lm} ^{ln} ^{lo} ^{lp} ^{lq} ^{lr} ^{ls} ^{lt} ^{lu} ^{lv} ^{lw} ^{lx} ^{ly} ^{lz} ^{ma} ^{mb} ^{mc} ^{md} ^{me} ^{mf} ^{mg} ^{mh} ^{mi} ^{mj} ^{mk} ^{ml} ^{mm} ^{mn} ^{mo} ^{mp} ^{mq} ^{mr} ^{ms} ^{mt} ^{mu} ^{mv} ^{mw} ^{mx} ^{my} ^{mz} ^{na} ^{nb} ^{nc} nd ^{ne} ^{nf} ^{ng} ^{nh} ⁿⁱ ^{nj} ^{nk} ^{nl} ^{nm} ⁿⁿ ^{no} ^{np} ^{nq} ^{nr} ^{ns} ^{nt} ^{nu} ^{nv} ^{nw} ^{nx} ^{ny} ^{nz} ^{oa} ^{ob} ^{oc} ^{od} ^{oe} ^{of} ^{og} ^{oh} ^{oi} ^{oj} ^{ok} ^{ol} ^{om} ^{on} ^{oo} ^{op} ^{oq} ^{or} ^{os} ^{ot} ^{ou} ^{ov} ^{ow} ^{ox} ^{oy} ^{oz} ^{pa} ^{pb} ^{pc} ^{pd} ^{pe} ^{pf} ^{pg} ^{ph} ^{pi} ^{pj} ^{pk} ^{pl} ^{pm} ^{pn} ^{po} ^{pp} ^{pq} ^{pr} ^{ps} ^{pt} ^{pu} ^{pv} ^{pw} ^{px} ^{py} ^{pz} ^{qa} ^{qb} ^{qc} ^{qd} ^{qe} ^{qf} ^{qg} ^{qh} ^{qi} ^{qj} ^{qk} ^{ql} ^{qm} ^{qn} ^{qo} ^{qp} ^{qq} ^{qr} ^{qs} ^{qt} ^{qu} ^{qv} ^{qw} ^{qx} ^{qy} ^{qz} ^{ra} ^{rb} ^{rc} rd ^{re} ^{rf} ^{rg} ^{rh} ^{ri} ^{rj} ^{rk} ^{rl} ^{rm} ^{rn} ^{ro} ^{rp} ^{rq} ^{rr} ^{rs} ^{rt} ^{ru} ^{rv} ^{rw} ^{rx} ^{ry} ^{rz} ^{sa} ^{sb} ^{sc} ^{sd} ^{se} ^{sf} ^{sg} ^{sh} ^{si} ^{sj} ^{sk} ^{sl} sm ^{sn} ^{so} ^{sp} ^{sq} ^{sr} ^{ss} st ^{su} ^{sv} ^{sw} ^{sx} ^{sy} ^{sz} ^{ta} ^{tb} ^{tc} ^{td} ^{te} ^{tf} ^{tg} th ^{ti} ^{tj} ^{tk} ^{tl} tm ^{tn} ^{to} ^{tp} ^{tq} ^{tr} ^{ts} ^{tt} ^{tu} ^{tv} ^{tw} ^{tx} ^{ty} ^{tz} ^{ua} ^{ub} ^{uc} ^{ud} ^{ue} ^{uf} ^{ug} ^{uh} ^{ui} ^{uj} ^{uk} ^{ul} ^{um} ^{un} ^{uo} ^{up} ^{uq} ^{ur} ^{us} ^{ut} ^{uu} ^{uv} ^{uw} ^{ux} ^{uy} ^{uz} ^{va} ^{vb} ^{vc} ^{vd} ^{ve} ^{vf} ^{vg} ^{vh} ^{vi} ^{vj} ^{vk} ^{vl} ^{vm} ^{vn} ^{vo} ^{vp} ^{vq} ^{vr} ^{vs} ^{vt} ^{vu} ^{vv} ^{vw} ^{vx} ^{vy} ^{vz} ^{wa} ^{wb} ^{wc} ^{wd} ^{we} ^{wf} ^{wg} ^{wh} ^{wi} ^{wj} ^{wk} ^{wl} ^{wm} ^{wn} ^{wo} ^{wp} ^{wq} ^{wr} ^{ws} ^{wt} ^{wu} ^{wv} ^{ww} ^{wx} ^{wy} ^{wz} ^{xa} ^{xb} ^{xc} ^{xd} ^{xe} ^{xf} ^{xg} ^{xh} ^{xi} ^{xj} ^{xk} ^{xl} ^{xm} ^{xn} ^{xo} ^{xp} ^{xq} ^{xr} ^{xs} ^{xt} ^{xu} ^{xv} ^{xw} ^{xx} ^{xy} ^{xz} ^{ya} ^{yb} ^{yc} ^{yd} ^{ye} ^{yf} ^{yg} ^{yh} ^{yi} ^{yj} ^{yk} ^{yl} ^{ym} ^{yn} ^{yo} ^{yp} ^{yq} ^{yr} ^{ys} ^{yt} ^{yu} ^{yv} ^{yw} ^{yx} ^{yy} ^{yz} ^{za} ^{zb} ^{zc} ^{zd} ^{ze} ^{zf} ^{zg} ^{zh} ^{zi} ^{zj} ^{zk} ^{zl} ^{zm} ^{zn} ^{zo} ^{zp} ^{zq} ^{zr} ^{zs} ^{zt} ^{zu} ^{zv} ^{zw} ^{zx} ^{zy} ^{zz}

^h Pen. 8. 13. 12 Un wae a aeth heibio; wele, y mae yn dyfod etto ddwy wae ar ol hyn.

13 A'r chweched angel a udganodd; ac mi a glywais lef allan o bedwar corn yr allor aur, yr hon fydd ger bron Duw.

14 Yn dywedwyd wrth y chweched angel, yr hwn oedd a'r udgorn ganddo, Gollwng yn rhýdd y pedwar angel fydd yn rhwym yn yr afon fawr Euphrates.

ⁱ Pf. 68. 17. 15 A gollyngwyd y pedwar angel, y rhai oedd wedi eu parotî i erbyn awr, a diwrnod, a mis, a blwyddyn, fel y lladdent y traian o'r dynion.

^j Dan. 7. 10. 16 A ^j rhifedi y llu o wyr meirch oedd ddwy fyrddiwn o fyrddiynau: ac mi a glywais eu rhifedi hwynt.

17 Ac fel hyn y gwelais i y meirch yn y weledigaeth, a'r rhai oedd yn eistedd arnynt, a chanddynt lurigau tanllyd, ac o liw hyacinth a brwmitan; a phennau'r meirch oedd fel pennau llewod; ac yr oedd yn myned allan o'u safnau, dân, a mwg, a brwmitan.

^k Lladddwyd. 18 Gan y tri hyn y + llâs traian y dynion, gan y tân, a chan y mwg, a chan y brwmitan, oedd yn dyfod allan o'u safnau hwynt.

19 Canys eu gallu hwy fydd yn eu safn, ac yn eu cynffonnau: canys eu cynffonnau oedd debyg i feirch, a phennau ganddynt; ac a'r rhai hynny y maent yn drygu.

^l Deut. 32. 17. 20 A'r dynion eraill, y rhai ni laddwyd gan y plâu hyn, nid edifarhasant oddi wrth weithredoedd eu dwylaw eu hun, fel

^m 1 Cor. 10. 20. nad addolent ^m gythreuliaid, a ⁿ delwau aur, ac arian, a phres, a main, a phrenniau,

^o 1 Pf. 115. 4. y rhai ni allant na gweled, na chlywed, na rhodio:

^p Dan. 5. 23. 21 Ac nid edifarhasant oddi wrth eu llof-

ruddiaeth, nac oddi wrth eu cyfareddion, nac oddi wrth eu godineb, nac oddi wrth eu lladrad.

PEN. X.

1 Angel cryf cadarn yn ymddangos, a llyfr agored yn ei law: 6 ac yn tyngu i'r hwn fydd yn byw yn dragrwydd, na bydd amfer mwy. 9 Gorchymyn i loan gymmeryd y llyfr, a'i fwytta.

A C mi a welais angel cryf arall yn diffyn o'r nef, wedi ei wisgo â chwm-mwl: ac enrys oedd ar ei ben, a a'i wyneb ^q Mat. 17. 2. ydoedd fel yr haul, ^r a a'i draed fel colofnau ^s Pen. 1. 15. o dân:

2 Ac yr oedd ganddo yn ei law llyfr bychan wedi ei agoryd. Ac efe a oflodd ei droed debau ar y môr, a'i afwy ar y tir;

3 Ac a lefodd â llef + uchel, fel y rhua + fawr. llew: ac wedi iddo lefain, y faith daran a lefarafant eu llefau hwythau.

4 Ac wedi darfod i'r faith daran lefaru eu llefau, yr oeddwn ar fedr ygrifenu: ac mi a glywais lef o'r nef yn dywedwyd wrthyf, ^t Selia y pethau a lefarodd y faith ^u Dan. 8. 26. daran, ac na' ygrifenu hwynt.

5 A'r angel yr hwn a welais yn sefyll a 12. 4. 9. ar y môr, ac ar y tir, ^v a gododd ei law ^w Dan. 12. 7. i'r nef,

6 Ac a dyngodd i'r hwn fydd yn byw yn oes oesoedd, yr hwn a greodd y nef a'r pethau fydd ynddi, a'r ddaear a'r pethau fydd ynddi, a'r môr a'r pethau fydd ynddo, na byddai amfer mwyach:

7 Ond ^x yn nyddiau llef y feithfed angel, ^y Pen. 11. pan ddechreuo efe udganu, gorphenir dirgelwch Duw, fel y mynegodd efe i'w wafanaethwyr y prophwydi.

8 A'r ^z llef a glywais o'r nef, a lefarodd ^{aa} Adn. 4. drachefu wrthyf, ac a ddywedodd, Dos, cymmer y llyfr bychan fydd wedi ei agoryd yn llaw'r angel yr hwn fydd yn sefyll ar y môr, ac ar y tir.

9 Ac mi a aethum at yr angel, gan ddywedwyd wrtho, Moes i mi y llyfr bychan. Ac efe a ddywedodd wrthyf, ^{ab} Cymmer, ^{ac} Ezec. 2. 8. a bwytta ef yn llwyr: ac efe a chwerwa ^{ad} 3. 1, 2, 3. dy fol di, eithr yn dy eneu y bydd yn felys fel mel.

10 Ac mi a gymmerais y llyfr bychan o law'r angel, ac a'i bwytais ef: ac yr oedd efe yn fy ngeneu megis mel yn felys: ac wedi i mi ei fwytta ef, fy mol a aeth yu chwerw.

11 Ac efe a ddywedodd wrthyf, Rhaid i ti drachefu brophwydo i bobloedd, a chenhedloedd, + ac ieithoedd, a brenhin- ^{ae} + a thafodau.

PEN. XI.

3 Y ddau dyf yn prophwydo 6 bod ganthynt awdurdod i gau'r nef, rhag iddi lawio: 7 yr ymladd y bwytsil yn eu herbyn, ac y lladd hwynt; 8 hwythau yn gorwedd heb eu claddu, 11 ac ar ol tri-diau a hanner yn adgyfodi. 14 Yr ail wae yn myned heibio. 15 Y feithfed udgorn yn canu.

A RHODDWDYD i mi ^{af} gorsen debyg i wialen. A'r angel a safodd, gan ddywedwyd, Cyfod, a mesura deml Dduw, a'r ^{ag} Ezec. 40. 3, &c. allor, a'r rhai sy yn addoli ynddi.

2 Ond y cyntedd fydd o'r tu allan i'r deml, + bwrw allan, ac na sefura ef: o blegid efe a roddwyd i'r Cenhedloedd: + Neu, a'r ddinas sanctaidd a fathrant hwy ^{ah} b ddeu- ^{ai} ffa a deugain. ^{aj} Pen. 13. 5.

* i'm dau dyf fel y prophwydant.
 3 Ac mi a roddaf + allu i'm dau dyf, a hwy a brophwydant^c fil a deucant a thrugain o ddyddiau, wedi ymwisgo â fachiain.

* Pen. 12. 4 Y rhai hyn yw^d y ddwy olew-wydden, a'r ddau ganhwyllbren fydd yn sefyll ger bron Duw'r ddacar.

16. 5 Ac os cwyllsfa neb wneuthur niweid iddynt, y mae tãn yu myned allan o'u geneu hwy, ac yn difetha eu gelynyon: ac os cwyllsfa neb eu drygu hwynt, fel hyn y mae'n rhaid ei ladd ef.

* I Bren. 6 Y mae gan y rhai hyn awdurdod i Iago 5. 10. prophwydoliaeth hwynt: ac f awdurdod fydd ganddynt ar y dyfroedd, i'w troi hwynt yn waed, ac i daro'r ddacar â phob plâ, cyn fynyched ag y mynnont.

* Pen. 13. 7 A phan ddarfyddo iddynt orphen eu tyftiolaeth, y bywyffil, yr hwn fydd yn dyfod allan o'r pwll diwaelod, a a ryfela â hwynt ac a'u gorchfyga hwynt, ac a'u lladd hwynt.

1, 11. 8 A'u cyrph hwynt a brwedd ar heoludd Zec. 14. 2. y ddinas fawr, yr hon yn yfprydol a elwir Sodoma a'r Aipht; lle hwyf y croes-hoel- iwyd ein Harglwydd ni.

15. 9 A'r rhai o'r bobloedd, a'r llwythau, a'r + ieithoedd, a'r cenhedloedd, a welant eu cyrph hwynt dridiau a hanner, ac ni oddefant roi eu cyrph hwy mewn beddau.

* tafodau. 10 A'r rhai fydd yn trigo ar y ddacar a lawenychant o'u plegid, ac a ymhwyffydant, ac a anfonant roddion i'w gilydd; o blegid y ddau brophwyd hyn oedd yn pŵeni y rhai oedd yn trigo ar y ddacar.

11 Ac ar ol tridiau a hanner, Yfpryd hwydd oddi wrth Dduw a aeth i mewn iddynt hwy: a hwy a safafant ar eu traed; ac ofn mawr a syrthiodd ar y rhai a'u gwelodd hwynt.

* fawr. 12 A hwy a glywfant lef + uchel o'r nef yn dywedyd wrthynt, Deuwch i fynu yma. A hwy a aethant i fynu i'r nef mewn cwmwl; a'u gelynyon a edrychafant arnynt.

13 Ac yn yr awr honno y bu daeargryn mawr, a degfed ran y ddinas a syrthiodd; a laddwyd yn y ddacar-gryn faith mil o + wŷr: a'r lleill a ddychrynafant, ac a roddafant ogoniant i Dduw'r nef.

* Gr. enwau gaeffr. 14 Yr ail wae a aeth heibio; wele, y Pen. 8. 13. mae y drydedd wae yn dyfod ar frys.

29. 12. 15 A'r + feithfed angel a udganodd; a a 15. 1. bu llefau + uchel yn y nef, yn dywedyd, Pen. 10. 7. Aeth teyrnafodd y byd yn eiddo ein + mawrion. Harglwydd ni, a'i Grift ef; ac efe a deyr- Pen. 12. nafa yn oes oesoedd.

10. 16 A'r^a pedwar henuriad ar hugain, y Pen. 4. 4. rhai oedd ger bron Duw yn eistedd ar eu gorfodd-feingciau, a syrthafant ar eu hwynebau, ac a addolafant Dduw,

a 5. 8. 17 Gan ddywedyd, Yr ydym yn diolch a 19. 4. i ti, O Arglwydd Dduw Holl-alluog, o yr hwn wyt, a'r hwn oeddit, a'r hwn wyt yn dyfod; o blegid ti a gymmerafit dy allu mawr, ac a deyrnafant.

* Neu, ac amser y meirw i gael eu barnu. + llygru. Pen. 15. 5, 8. 18 A'r cenhedloedd a ddigiasant; a daeth dy ddig di, + a'r amser i farnu'r meirw, ac i roi gwobr i'th wafanaethwŷr y prophwyd, ac i'r faint, ac i'r rhai fydd yn ofni dy enw, fychain a mawrion; ac i + ddifetha y rhai fydd yn + difetha'r ddacar.

19 Ac agorwyd^p teml Dduw yn y nef; a gwelwyd arch ei gyfammod ef yn ei

deml ef: a a bu mellit, a llefau, a thara- Pen. 16. nau, a daear-gryn, a'r chenillyg mawr. 18. Pen. 16. 21.

PEN. XII.

1 Gwraig wedi ei gwisgo â'r haul yn trasa- lu ar ei thym i egor. 4 Y ddraig fawr goch yn sefyll o'i blaen hi i ddifu ei phlentyn hi. 6 Wedi iddi egor, y mae hi yn cilio i'r diffaethwch. 7 Michael a'i angylion yn ymladd â'r ddraig, ac yn myned yn drech ni hi. 13 Y ddraig, wedi ei thafu i'r ddacar, yn erlid y wraig.

+ A RHYFEDDOD mawr a welwyd yn y nef; gwraig wedi ei gwisgo â'r haul, a'r lleuad dan ei thraed, ac ar ei phen goron o ddeuddeg seren: + Ac ar- uydd.

2 A hi yn feichiog, a lefodd, gan fod mewn gwewŷr, a goŵd i egor.

3 A gwelwyd + rhyfeddod arall yn y nef; ac wele ddraig goch fawr, â^a faith ben iddi, a deg corn; ac ar ei phennau faith goron. Pen. 13. 1.

4 A'i chynffon hi a dynnodd draian fer y nef, ac a'u bwriodd hwynt i'r ddacar. A'r ddraig a safodd ger bron y wraig yr hon ydoedd yn bared i egor, i ddifa ei phlentyn hi pan egorai hi arno.

5 A hi a egorodd ar fab gwrryw, b yr hwn oedd i fugeilio yr holl genhedloedd Pen. 2. 27. â gwialen haiarn: a'i phlentyn hi a gym- a 19. 15. merwyd i fyuu at Dduw, ac at ei orlled- faingc ef.

6 A'r wraig a sfodd i'r diffaethwch, c Adn. 14. lle mae ganddi le wedi ei barotōi gan Dduw, fel y porthent hi yno â fil a deu- Pen. 11. 3. cant a thrugain o ddyddiau. Adn. 14.

7 A bu rhyfel yn y nef; c Michael a'i angylion a ryfelaftant yr erbyn y ddraig, 13, 21. a'r ddraig a ryfelodd a'i hangylion hi- a 12. 1. thau, Judas 9.

8 Ac ni orfuant; a'u lle hwynt ni's cafwyd mwyach yn y nef.

9 A bwriwyd allan y ddraig fawr, f Luc 10. y'r hen farch, yr hon a elwir Diafol a 18. Satan, yr hwn fydd yn twyllo'r holl fyd: Ioan 12. 31. efe a fwrwydd allan i'r ddacar, a'i angylion a fwrwydd allan gyd ag ef. Gen. 3. 1, 4.

10 Ac mi a glywais lef + uchel yn dy- Pen. 20. 2. wedyd yn y nef, b Yr awrhon y daeth + fawr. iachawdwriaeth, a nerth, a theyrnas ein Duw ni, a gallu ei Grift ef: canys cy- Pen. 11. huddwr ein brodyr ni a fwrwydd i'r llawr, a 19. 1. i'r hwn oedd yn eu cyhuddo hwy ger bron ein Duw ni ddydd a nos. Job 1. 9. a 2. 5.

11 A^k hwy a'i gorchfygafant ef trwy Zec. 3. 1. waed yr Oen, a thrwy air eu tyftiolaeth hwynt; ac ni charafant eu heinioes hyd Rhuf. 8. angen. 33, 34, 37.

12 O herwydd hyn l llawenhewch, y a 16. 20. nefoedd, a'r rhai ydych yn trigo ynddynt. Pf. 96. 11. Gwae y rhai fydd yn trigo ar y ddacar, a'r Efa. 49. 13. môr: canys diafol a ddifgnodd atoch Pen. 18. 20. chwi, a chanddo lid mawr, o herwydd ei fod yn gwybod nad oes iddo ond ychydig amfer.

13 A phan welodd y ddraig ei bwrw i'r ddacar, hi a erlidodd y wraig a egorasai ar y mab.

14 A rhoddwyd i'r wraig ddwy o a- Adn. 6. denydd eryr mawr, m fel yr ehedai hi i'r Pen. 7. diffaethwch, i'w lle ei hun: lle yr ydys yn ei maethu hi yno^a dros amfer, ac am- 25. feroedd, a hanner amfer, oddi wrth wyneb a 12. 7. y farch. Adn. 6.

15 A'r farch o a fwriddoedd allan o'i safn, o Efa. 59. 19. ar

ar ol y wraig, ddwfr megis afon, fel y gwnai ei dwyn hi ymaith gyd â'r afon.

16 A'r ddaear a gynnorthwyodd y wraig; a'r ddaear a agorodd ei geneu, ac a lyngodd yr afon, yr hon a fwridd y ddraig allan o'i safn.

17 A lliodd y ddraig wrth y wraig, ac a aeth i wneuthur rhyfel + â'r lleill o'i had hi, y rhai fydd yn cadw gorchymynion Duw, ac fydd â thyttholaeth Iesu Grif ganddyn.

PEN. XIII.

1 Bwythfil yn cyfodi allan o'r môr, â saith ben gantho, a deg corn; i'r hwn y mae y ddraig yn rhoddi ei gallu. 11 Bwythfil arall yn dyfod i fynu allan o'r ddaear; 14 ac yn peri gwaethur delw y bwythfil cyntaf; 15 ac yn peri i ddynion ei addoli ef, 16 a derbyn ei nod ef.

96.

AC mi a sefais ar dywedd y môr; ac a welais a bwythfil yn codi o'r môr, a chanddo saith ben, a deg corn; ac ar ei gym ddeg coron, ac ar ei bennau + enw cabledd.

2 A'r bwythfil a welais i e oedd debyg i lewpard, a'i draed fel traed arth, a'i safn fel safn llew: a'r ddraig a roddodd iddo ef ei gallu, a'i gorffed-faingc, ac awdurdod mawr.

3 Ac mi a welais un o'i bennau ef megis wedi ei + ladd yn farw; a'i friw marwol ef a iachawyd: e ar holl ddaear a ryfeddodd ar ol y bwythfil.

4 A hwy a addolasant y ddraig yr hon a roes allu i'r bwythfil: ac a addolasant y bwythfil, gan ddywedyd, Pwy fydd debyg i'r bwythfil? pwy a ddichon ryfela ag ef?

5 A rhoddwyd iddo ef e eneu yn llefaru pethau mawrion, a chabledd; a rhoddwyd iddo awdurdod i + weithio ddau fis a deugain.

6 Ac efe a agorodd ei enen mewn cabledd yn erbyn Duw, i gablu ei enw ef, a'i daber-nacl, a'r rhai fy yn uigo yn y nef.

7 A rhoddwyd iddo i wneuthur rhyfel â'r faint, a'u gorchfygu hwynt: a rhoddwyd iddo awdurdod ar bobllwyth, + ac iaith, a chenedl.

8 A holl drigolion y ddaear a'i haddolant ef, k y rhai nid yw eu henwau yn ygrifenedig yn llyfr bywyd yr Oen yr hwn i laddwyd i er dechreuad y byd.

9 Od oes gan neb glutt, gvrandawed. 10 Os yw neb yn + tywys i gaethiwed, + efe a â i gaethiwed. Os yw neb yn lladd â chleddyf, rhaid yw ei ladd yntau â chleddyf. P Dyma amynedd a fydd + y mae efe y faint.

11 Ac mi a welais bwythfil arall y yn codi o'r ddaear; ac yr oedd ganddo ddau gorn tebyg i oen, a llefaru yr oedd tel draig.

12 A holl allu y bwythfil cyntaf y mae efe yn ei wneuthur ger ei fron ef, ac yn peri i'r ddaear, ac i'r rhai fy yn trigo ynddi, addoli y bwythfil cyntaf, i yr hwn yr iachawyd ei glwyf marwol.

13 Ac y mae efe yn gwneuthur + rhyfeddodau mawrion, hyd onid yw yn peri i dan ddi-gyn o'r nef i'r ddaear, yngolwg dynion; 14 Ac y mae efe yn twyllo y rhai fy yn + arwyddion. Pen. 12. 9. a 19. 20.

trigo ar y ddaear, trwy + y rhyfeddodau y + yr ar-rhai a roddwyd iddo ef eu gwneuthur i'r ddaear, ger bron y bwythfil; gan ddywedyd wrth drigolion y ddaear, am iddynt wneuthur delw i'r bwythfil yr hwn a gafodd friw gan gloddyf, ac a fu fyw.

15 A chaniatawyd iddo ef roddi + anadl i ddelfw y bwythfil, fel y llefarai delw y bwythfil hefyd, ac y parai gael o'r fawl nid addolent ddelfw y bwythfil, eu lladd.

16 Ac y mae yn peri i bawh, fychain a mawrion, cyfoethogion a thlodion, rhyddion a chaethion, + dderbyn nod ar eu llaw ddehau, neu ar eu talcennau: 17 Ac na allai neb na phrynu na gwerthu, ond yr hwn a fyddai ganddo nod, neu enw y bwythfil, neu rifiedi ei enw ef.

18 Yma y mae doethineb. Yr hwn fydd ganddo ddeall, bwried y rifiedi, eu bwythfil: canys rifiedi dyn ydyw; a'i rifiedi ef yw, Chwe chant a thrugain a chwech.

PEN. XIV.

1 Tra'r oedd yr Oen yn sefyll ar fynydd Sion gyda'i faint, 6 angel yn pregethu'r efengyl. 8 Gwymp Babilon. 15 Cynhauf y byd, a ddiad y crymman i meron. 20 Gwin-gynhauf, a gwin-wrff digofaint Duw.

AC mi a edrychais; ac wele, Oen yn sefyll ar fynydd Sion, a chyd ag ef a bedair mil a saith-ugeinmil, a chanddyn enw ei Dad ef yn ygrifenedig yn eu talcennau.

5 Ac mi a glywais lef o'r nef, b fel llef dyfroedd lawer, ac fel lef taran fawr: mi glywais lef telynorion yn canu ar eu telynnau:

3 A hwy a ganasant megis caniad newydd ger bron yr orfodd-faingc, a cher bron y pedwar anifail, a'r henuriaid: ac hi allodd neb ddyfgu y gân, ond y pedair mil a'r saith-ugeinmil, y rhai a brynwyd oddi ar y ddaear.

4 Y rhai hyn yw y rhai ni halogwyd + a gwragedd: e canys gwyrthon ydynt. Y rhai hyn yw y rhai k sy'n dilyn yr Oen pa le bynnag yr elo. Y rhai hyn a brynwyd oddi wrth ddynion, yn flaen-ffrwyth i Dduw, ac i'r Oen.

5 Ac i yn eu geneu ni chaed twyll: canys difai ydynt ger bron gorffed-faingc Duw.

6 Ac mi a welais angel arall yn ehedeg ynghanol y nef, a'r efengyl dragwyddol ganddo, i efangylu i'r rhai fy yn trigo ar y ddaear, ac i bob cenedl, a llwyth, + ac iaith, a phobl;

7 Gan ddywedyd â llef + uchel, Ofnwch Dduw, a rhoddwch iddo ogoniant; o ble-gid daeth awr ei farw ef: ac i addolwch yr hwn a wnaeth y nef, a'r ddaear, a'r môr, a'r ffynhonnau dyfroedd.

8 Ac angel arall a ddilynodd, gan ddywedyd, Syrthiodd, syrthiodd Babilon, a y ddinas fawr honno; o blegid hi a ddiododd yr holl genhedloedd â gwin lid ei godineb.

9 A'r trydydd angel a'u ddilynodd hwynt, gan ddywedyd â llef + uchel, Os addola neb y bwythfil, a'i ddelfw ef, a derbyn ei nod ef yn ei dalcen, neu yn ei law; 10 Hwnnw hefyd o a ff o win digofaint Duw, yr hwn yn ddigymmyg a dywallt-wyd

96.

Pen. 22. 4.

Pen. 1. 15.

a 19. 6.

Pen. 5. 8.

Pen. 5. 9.

a 15. 3.

Pen. 22. 4.

Pen. 1. 15.

a 19. 6.

Pen. 5. 8.

Pen. 5. 9.

a 15. 3.

Pen. 22. 4.

Pen. 1. 15.

a 19. 6.

Pen. 5. 8.

Pen. 5. 9.

a 15. 3.

Pen. 22. 4.

Pen. 1. 15.

a 19. 6.

Pen. 5. 8.

Pen. 5. 9.

a 15. 3.

Pen. 22. 4.

Pen. 1. 15.

a 19. 6.

Pen. 5. 8.

Pen. 5. 9.

a 15. 3.

Pen. 22. 4.

Pen. 1. 15.

a 19. 6.

Pen. 5. 8.

Pen. 5. 9.

a 15. 3.

Pen. 22. 4.

Pen. 1. 15.

a 19. 6.

Pen. 5. 8.

Pen. 5. 9.

a 15. 3.

Pen. 22. 4.

Pen. 1. 15.

a 19. 6.

Pen. 5. 8.

Pen. 5. 9.

a 15. 3.

¹ Pen. 16. wyd yn ¹ phïol ei lid ef; ac ¹ efe a boenir mewn ¹ tân a hrwmfan yngolwg yr angylion sanctaidd, ac yngolwg yr Oen;
¹⁰ Pen. 20. ¹¹ A ¹ mwg eu poenedigaeth hwy fydd yn myned i fynu yn oes oesoedd; ac nid ydynt hwy yn cael gorhwyddra ddydd na ¹⁰ Efa. 34.10. nos, y rhai fydd yn addoli y bwyffil â ¹ Pen. 19. 3. ddwlw ef, ac os yw neb yn derbyn nód ei enw ef.
¹⁰ Pen. 13. ¹² Yma y mae amynedd y faint: yma y mae y rhai fy yn cadw gorchymynion Duw, a fydd llesu.
¹⁰ Pen. 13. ¹³ Ac mi a glywais lef o'r nef, yn dywedyd wrthyf, Ysgrifena, Gwyn eu byd y meirw y rhai ¹ fy yn marw yn yr Arglwydd, o hyn allan, medd yr Yfpryd, fel y gorhwyfiont oddi wrth eu llafur; a'u gweithredoedd fy ¹ yn eu canlyn hwynt.
¹⁰ Pen. 13. ¹⁴ Ac mi a edrychais; ac wele gwm-mwl gwyn; ac ar y cwm-mwl ¹ yn eistedd y tebyg i Fab y dyn, a chanddo ar ei ben goron o aur, ac yn ei law grymman llym.
¹⁰ Pen. 13. ¹⁵ Ac angel arall a ddaeth allan o'r deml, gan lefain â llef ¹ uchel wrth yr hwn oedd yn eistedd ar y cwm-mwl; ¹⁰ Pen. 13. ¹⁶ Bwrw dy grymman i mewn, a ¹ meda: canys daeth yr amfer i ti i ¹ fedi; o blegid ¹ addfedodd cynhauaf y ddaear.
¹⁰ Pen. 13. ¹⁷ A'r hwn oedd yn eistedd ar y cwm-mwl a fwriodd ei grymman ar y ddaear; a'r ddaear a fedwyd.
¹⁰ Pen. 13. ¹⁸ Ac angel arall a ddaeth allan o'r deml fydd yn y nef, a chanddo yntau hwyd grymman llym.
¹⁰ Pen. 13. ¹⁹ Ac angel arall a ddaeth allan oddi wrth yr allor, yr hwn oedd â gallu ganddo ar y tân; ac a lefodd â bloedd ¹ uchel ar yr hwn oedd a'r crymman llym ganddo, gan ddywedyd, Bwrw i mewn dy grymman llym, achafgi ganghennau gwinwydden y ddaear; o blegid addfedodd ei grawn hi.
¹⁰ Pen. 19. ²⁰ A'r angel a fwriodd ei grymman ar y ddaear, ac a gafgodd winwydden y ddaear, ac a'i bwriodd i ¹ gerwyn fawr digofaint Duw.
¹⁰ Pen. 19. ²¹ A'r ¹ gerwyn a fathrwyd o'r tu allan i'r ddinas; a gwaed a ddaeth allan o'r gerwyn, hyd at ffrwynau y meirch, ar hyd mil a chwe chant o' ffadau.

PEN. XV.

¹ Y faith angel a'r faith bla diweddaf.
³ Caniad y rhai a orchfygant y bwyffil.
⁷ Y faith phïol yn llawn o ddigofaint Duw.

96.

¹ Pen. 4. 6. ¹ AC mi a welais arwydd arall yn y nef, mawr a rhyfeddol; faith angel a chanddynt y faith bla diweddaf: o blegid ynddynt hwy y cyflawnwyd llid Duw.
¹⁰ Pen. 5. 8. ² Ac mi a welais megis ¹ môr o wydr, wedi ei gynnyfsgu â than; a'r rhai oedd ¹⁰ Pen. 5. 8. ³ yn cael y maes ar y bwyffil, ac ar ei ¹⁰ Pen. 5. 8. ⁴ ddwlw ef, ac ar ei nód ef, ac ar rifedi ei enw ef, yn sefyll ar y môr gwyr, a thelynau Duw ganddynt.
¹⁰ Pen. 5. 8. ⁵ A chanu y maent ¹ gán Moses gwaf- anaethwr Duw, a chân yr Oen; gan ddywedyd, ¹⁰ Pen. 5. 8. ⁶ Mawr a rhyfedd yw dy weithredoedd, O Arglwydd Dduw Holl-alluog; ¹⁰ Pen. 5. 8. ⁷ cyflawn a chywir yw dy ffyrdd di, Brenhin ¹ y faint.
¹⁰ Pen. 5. 8. ⁸ Pwy ni th ofna di, O Arglwydd, ac ni ogonedda dy enw? o blegid tydi yn

unig ¹ wyf sanctaidd: o blegid ¹ yr holl ge- ¹⁰ Pen. 5. 8. ⁹ nhedloedd a ddeuant ac a addolant ger 23. dy fron di; o blegid dy farnau di a eglurwyd.

¹⁰ Pen. 5. 8. ¹⁰ Ac ar of hyn mi a edrychais; ac wele, yr ydoedd ¹ teml pabell y dyfïolacth yn ¹⁰ Pen. 5. 8. ¹¹ y nef yn agored:
¹⁰ Pen. 5. 8. ¹² A daeth y faith angel, y rhai yr oedd Edrych. y faith bla ganddynt, allan o'r deml, wedi Num. 1. 50. eu gwisgo mewn llfain pur a disgfai, a ¹⁰ Pen. 5. 8. ¹³ gwrcgyfu eu dwyfronnau â gwregylau 8. aur.
¹⁰ Pen. 5. 8. ¹⁴ Ac un o'r pedwar anifail a roddodd 17. 18. i'r faith angel faith phïol aur, yn llawn o ¹⁰ Pen. 5. 8. ¹⁵ ddigofaint Duw, yr hwn fydd yn byw yn ¹⁰ Pen. 5. 8. ¹⁶ oes oesoedd. ¹⁰ Pen. 5. 8. ¹⁷ A llanwyd ¹ y deml o fwg oddi wrth i Bren. 8. ogoniant Duw, ac oddi wrth ei nerth ef: 10. ac ni allai neb fyned i mewn i'r deml, nes Efa. 6. 4. darfod cyflawni faith bla y faith angel.

PEN. XVI.

¹ Yr angylion yn tywallt allan eu phïolidiau digofaint. ⁶ Y plauu yn canlyn ar hyn.
¹⁵ Crist yn dyfod fel lleidr. Gwyn eu byd y rhai a wylïant.

¹ AC mi a glywais lef ¹ uchel allan o'r deml, yn dywedyd wrth y faith angel, Ewch ymaith, a thywelltwch phïolau digofaint Duw ar y ddaear.
¹⁰ Pen. 5. 8. ² A'r cyntaf a aeth, ac a dywalltodd ei phïol ar y ddaear; a ¹⁰ Pen. 5. 8. ³ bu cornwyd drwg ¹⁰ Pen. 5. 8. ⁴ a blin ar y dynion ¹⁰ Pen. 5. 8. ⁵ oedd â nód y bwyffil- ¹⁰ Pen. 5. 8. ⁶ fil arnynt, a'r rhai ¹⁰ Pen. 5. 8. ⁷ a addolafent ei ddwlw ¹⁰ Pen. 5. 8. ⁸ ef.
¹⁰ Pen. 5. 8. ⁹ A'r ail angel a dywalltodd ei phïol ar ¹⁰ Pen. 5. 8. ¹⁰ y môr; ac ¹⁰ Pen. 5. 8. ¹¹ efe a aeth fel gwaed dyn marw: ¹⁰ Pen. 5. 8. ¹² a phob enaid hyw a fu farw yn y môr.
¹⁰ Pen. 5. 8. ¹³ A'r trydydd angel a dywalltodd ei phïol ar yr afonydd ac ar y ffrynhonnau dyf- ¹⁰ Pen. 5. 8. ¹⁴ froedd; a hwy a aethant yn waed.
¹⁰ Pen. 5. 8. ¹⁵ Ac mi a glywais angel y dyfroedd yn dywedyd, Cyflawn, O Arglwydd, ydwyt ¹⁰ Pen. 5. 8. ¹⁶ ti, ¹⁰ Pen. 5. 8. ¹⁷ yr hwn wyt, a'r hwn oeddit, ¹⁰ Pen. 5. 8. ¹⁸ a'r ¹⁰ Pen. 5. 8. ¹⁹ hwn a fyddi; o blegid barnu o honot y 8. pethau hyn. ¹⁰ Pen. 5. 8. ²⁰ O blegid ¹ gwaed faint a phrophwydi ¹⁰ Pen. 5. 8. ²¹ a dywalltaf hwy, a gwaed a roddait ¹⁰ Pen. 5. 8. ²² Neu, iddynt i'w yfed; canys y maent yn ei ¹⁰ Pen. 5. 8. ²³ a sanctaidd. ¹⁰ Pen. 5. 8. ²⁴ haeddu. ¹⁰ Pen. 5. 8. ²⁵ Ac mi a glywais un arall allan o'r ¹⁰ Pen. 5. 8. ²⁶ allor yn dywedyd, Ie, ¹⁰ Pen. 5. 8. ²⁷ a Arglwydd Dduw ¹⁰ Pen. 5. 8. ²⁸ Pen. 13. 15. Holl-alluog, cywir a chyflawn yw dy farn- ¹⁰ Pen. 5. 8. ²⁹ Pen. 15. 3. au di.

¹⁰ Pen. 5. 8. ³⁰ A'r pedwerydd angel a dywalltodd ei phïol ar yr haul; a gallu a roed iddo i boethi dynion â than.
¹⁰ Pen. 5. 8. ³¹ A ¹ phoethwyd y dynion â gwres ¹⁰ Pen. 5. 8. ³² a hwy a gablasant enw Duw, yr ¹⁰ Pen. 5. 8. ³³ hwn fydd ag awdurdod ganddo ar y plauu ¹⁰ Pen. 5. 8. ³⁴ hyn: ac nid edifarhafant, i roi gogoniant iddo ef.
¹⁰ Pen. 5. 8. ³⁵ A'r pumed angel a dywalltodd ei phïol ar orfedd-faing y bwyffil; a'i deyrnas ef a aeth yn dywyll: a hwy a gnoifant eu tafodau gan ofid.
¹⁰ Pen. 5. 8. ³⁶ Ac ¹ a gablasant Dduw y nef, o her- ¹⁰ Pen. 5. 8. ³⁷ Adn. 9. 21. wydd eu poenau, ac o herwydd eu corn- ¹⁰ Pen. 5. 8. ³⁸ Edrych. wydd; ac nid edifarhafant oddi wrth ¹⁰ Pen. 5. 8. ³⁹ Jer. 50. 38. eu gweithredoedd. ¹⁰ Pen. 5. 8. ⁴⁰ A'r chweched angel a dywalltodd ei ¹⁰ Pen. 5. 8. ⁴¹ phïol ar yr afon fawr Euphrates; a ¹⁰ Pen. 5. 8. ⁴² fyck- ¹⁰ Pen. 5. 8. ⁴³ Gr. y odd ei dwfr hi, fel y parottoid ffordd bre- ¹⁰ Pen. 5. 8. ⁴⁴ rhaï fydd ¹⁰ Pen. 5. 8. ⁴⁵ nhinoedd ¹ y dwyrain. ¹⁰ Pen. 5. 8. ⁴⁶ Ac mi a welais dri yfpryd aflan tebyg ¹⁰ Pen. 5. 8. ⁴⁷ haul. ¹⁰ Pen. 5. 8. ⁴⁸ I lyffaint yn dyfod allan o safn ¹ y ddraig, ¹⁰ Pen. 5. 8. ⁴⁹ Pen. 12. 9. ac

^m Pen. 19. ac allan o safn y bwyffil, ac allan o eneu
20. ^m y gau-brophwyd.
a 20. 10. 14 Canys yspdydion cythreuliaid, ⁿ yn
Adn. 14. gwneuthur gwyrtiau, ydynt, y rhai fy'n
ⁿ 2 Thef. 2. myned allan at frenhinoedd y ddaear, a'r
9. holl fyd, i'w casglu hwy i o ryfel y dydd
Pen. 13. 13. hwnnw, dydd mawr Duw Holl-lluog.
a 19. 20. 15 We e, yr wyf fi yn dyfod fel lleidr.
Pen. 17. Gwyn ei fyd yr hwn fydd yn gwylio, ac yn
14. cadw ei ddillad, a fel na rodio yn noeth,
a 19. 19. ac iddynt weled ei anharddwch ef.
a 20. 8. 16 Ac efe a'u casglodd hwynt ynghyd i
Mat. 24. le a elwir yn Hebraeg, Armagedon.
45. 17 A'r feithfed angel a dywalltodd ei
Pen. 3. 3. phiol i'r awyr; a daeth llef + uchel allan
2 Cor. 5. 3. o deml y nef, oddi wrth yr orfodd-faingc,
Pen. 3. 4. yn dywedyd, ^r Darfu.
18. 18 Ac ^r yr oedd lleisiau, a tharanau, a
fawr. mellit; ac yr oedd daear-gryn mawr, y
Pen. 21. 6. fath ni bu er pan yw dynion ar y ddaear,
Pen. 4. 5. cymmaint daear-gryn, ac mor fawr.
a 8. 5. 19 A ^r gwnaethpwyd y ddinas fawr yn
a 11. 19. dair rhan, a dinasoedd y cenhedloedd a
Pen. 14. 8. syrthiafant: a Babilon fawr ^r a ddaeth
Pen. 18. 5. mewn cof ger bron Duw, ^r i roddi iddi
Ef. 51. 23. gwppan gwin digofaint ei lid ef.
Jer. 25. 15. 20 A ^r phob ymys a sfodd ymaith, ac ni
16. chafwyd y mynyddoedd.
Pen. 14. 10. 21 A chenillyg mawr, + fel talentau,
Pen. 6. 14. a syrthiafant o'r nef ar ddynion: a ^r dyn-
Pen. 11. ion a gablafant Dduw am bla'r cenillyg;
19. o blegid mawr iawn ydoedd eu pla hwynt.
+ o broys
talentau. 2 Adn. 9, 11.

PEN. XVII.

3, 4 Gwraig wedi ei gwisgo â phorphor ac
ysgarlad, a chwyppan aur yn ei llaw, yn
eistedd ar y bwyffil; yr hon yw Babilon
fawr, mam pob ffeidd-dra. 9 Deangliad
y faith ben; 12 a'r deg corn. 14 Goruchaf-
iaeth yr Oen. 16 Cofpedigaeth y buttain.

96.

A DAETH un o'r faith angel oedd â'r
faith phiol ganddynt, ac a ymddi-
ddanodd â mi, gan ddywedyd wrthyf, Ty-

^a Nah. 3. 4. red, mi a ddangosaf i ti farnedigaeth ^a y
Pen. 19. 2. buttain fawr ^b fydd yn eistedd ar ddy-
^b Jer. 51. 13. froedd lawer;
Adn. 15. 2 C yd â'r hon y putteiniodd brenhin-
Pen. 18. 3. oedd y ddaear, ac ^y meddwyd y rhai fy
^d Jer. 51. 7. yn trigo ar y ddaear gan win ei phuttein-
Pen. 14. 8. dra hi.
a 18. 3. 3 Ac efe a'm dygodd i i'r diffaethwch
Pen. 13. 1. yn yr yspdyd: ac mi a welais wraig yn
^f Adn. 9. eistedd ar bwyffil o liw ysgarlad, yn llawn
^e Adn. 12. o ^e enwau cabledd, â ^f faith ben ^r iddo,
^h Pen. 18. a deg corn.
17, 16. 4 A'r wraig ^h oedd wedi ei dilladu â
+ gorau. phorphor ac ysgarlad, ac wedi ei + gwy-
chu ag aur, ac â main gwerthfawr, a pher-
lau, a chanddi gwppan aur yn ei llaw,
yn llawn o ffeidd-dra ac afluend ei phut-
teindra.
ⁱ 2 Thef. 2. 5 Ac ar ei thalcen yr oedd enw wedi
7. ei fgrifenu, ⁱ DIRGELWCH, BABILON, ^j FAWR, ^k MAM + PUTTEINIAID, A
+ puttein-
dra. FFIELD-DRA'R DDAEAR.
^k Pen. 18. 6 Ac mi a welais ^k y wraig yn feddw
24. gan waed y faint, a chan waed merthy-
ron lefu: a phan ei gwelais, mi a ryfed-
dais â rhyfeddod mawr.
7 A'r angel a ddywedodd wrthyf, Pa-
ham y rhyddeddaist? myfi a ddywedaf i
ti ddirgelwch y wraig, a'r bwyffil fydd yn
ei dwyn hi, yr hwn fy â'r faith ben ganddo,
a'r deg corn.

8 Y bwyffil a welaisf, a fu, ac nid yw;
a ^l bydd iddo ddyfod i fynu o'r pydew heb
waelod, a ^m myned i ddistryw: a ⁿ rhy-
feddu a wna y rhai fy yn trigo ar y ddaear 10.
(^o y rhai ni fgrifenwyd eu henwau yn ⁿ Pen. 13. 3.
llyfr y bywyd er feiliad y byd) pan welont ^o Pen. 13. 8.
y bwyffil, yr hwn a fu, ac nid yw, + er + ac a fydd.
ei fod.
9 Dyma ^r meddwl fydd â doethineb ^r Pen. 13.
ganddo. ^r Y faith ben, faith fynydd yd-
ynt, lle mae ^r wraig yn eistedd arnynt. ^r Pen. 13. 1.
10 Ac y + mae faith frenhin: pump a + maent yn,
gwypmasant, ac un fydd, a'r llall ni ddaeth
etto; a phan ddél, rhaid iddo aros ychy-
dig.
11 A'r bwyffil, yr hwn oedd, ac nid
ydyw, yntau yw ^r wythfed, ac o'r faith
y mae, ac i ddistryw y mae yn myned.
12 A'r deg corn a welaisf, deg bre- ^r Dan. 7. 20.
nhin ydynt, y rhai ni dderbyniant fre- ^r Zec. 1. 18.
nhiniaeth etto; eithr awdurdod fel bre- ^r 19, 21.
nhinoedd, un awr, y maent yn ei dder- ^r Pen. 13. 1.
byn gyd â'r bwyffil.
13 Yr un meddwl fydd i'r rhai hyn, a
hwy a roddant eu nerth a'u hawdurdod
i'r bwyffil.
14 Y rhai hyn a ryfelaant â'r Oen, a'r ^r Pen. 16.
Oen a'u gorchfyga hwynt: o blegid ^r Ar-
19. glwydd arglwyddi ydyw, a Brenhin bre- ^r 19. 19.
nhinoedd; a'r rhai fy gyd ag ef, ^r fydd alw- ^r Deut. 10.
edig, ac etholedig, a fyddlon.
15 Ac efe a ddywedodd wrthyf, ^r Y ^r Tim. 6.
dyfroedd a welaisf, lle mae ^r buttain yn 15.
eistedd, pobloedd a thorwydd ydynt, a Pen. 19. 16.
chenhedloedd + ac ieithoedd. ^r Efa. 8. 7.
16 A'r deg corn a welaisf ar y bwyffil, + a thafod-
y rhai hyn a gasant y buttain, ac a'i gwnant au.
hi yn unig ac yn noeth, a'i chnawd hi a
fwyttant hwy, ac ^r a'i llofgant hi â than. ^r Pen. 18.
17 Canys Duw a roddodd yn eu calon- ^r 8.
nau hwynt wneuthur ei ewyllys ef, a
gwneuthur yr un ewyllys, a rhoddi eu
teyrnas i'r bwyffil, hyd oni chyflawner
geiriau Duw.
18 A'r wraig a welaisf, y yw y ddinas ^r Pen. 16.
fawr, fydd yn teyrnasu ar frenhinoedd y
ddaear.

PEN. XVIII.

2 Gwypm Babilon: 4 gorchymyn pobl Dduw
i gilio allan o honi hi: 9 brenhinoedd y
ddaear, 11 gyd â'r marfandwyr, a'r llong-
wyr, yn ddraig ganddynt drosti hi: 20 y
saint yn llawenychu, o achos barn Duw
arni hi.

A C ar ol y pethau hyn mi a welais an-
gel arall yn dyfod i wared o'r nef,
ag awdurdod mawr ganddo; a'r ddaear a
oleuwyd gan ei ogoniant ef.
2 Ac efe a lefodd yn groch â llef + u- + fawr.
chel, gan ddywedyd, ^r Syrthiodd, syrthi-
odd Babilon fawr honno, ac ^r aeth yn Jer. 51. 9.
dngfa cythreuliaid, ac yn gadwriaeth pob Pen. 14. 8.
yspdyd aflan, ac ^r yn gadwriaeth pob ^r Efa. 13. 21.
aderyn aflan ac atgas. ^r a 21. 8.
3 O blegid yr holl genhedloedd ^r a yf-
asant o win digofaint ei godineb hi, a bre- ^r Jer. 50. 39.
nhinoedd y ddaear a butteiniafant gyd â hi, ^r a 51. 37.
a marchnattawr y ddaear a gyfoethogwyd ^r Efa. 34. 11.
gan + amlder ei moethau hi. ^r Marc. 5. 2, 3.
4 Ac mi a glywais lef arall o'r nef yn ^r Pen. 14. 8.
dywedyd, ^r Deuwch allan o honi hi, fy a 17. 2.
^r + north.
^r Efa. 48. 20. a 52. 11. Jer. 50. 8. ^r a 51. 6, 45.
2 Cor. 6. 17.

mhebl

mhoell i, fel na byddoch gyd-gyfrannogion
o'r phechodau hi, ac na dderbyniochi o'i
phlaau hi.

5 O blegid ei phechodau hi a gyrhaedd-
asant hyd y nef, a Duw a gohodd ei
hanwireddau hi.

Pen. 16. 6 Telwch iddi fel y talodd hithau i
chwi, a dyblwch iddi y dau cymmaint yn
Jer. 50. 15; ol ei gweithredoedd: yn y cwppan
29. a lanwodd hi, llenwch iddi yn ddauddyb-
2 Tim. 4. 14. lyg.

7 Cymmaint ag yr ymgoneddodd hi,
Pen. 13. 10. ac y bu mewn froethau, y cymmaint arall
Pen. 14. rhoddwch iddi o'r ofid a galar; o blegid
10. y mae hi yn dywedyd yn ei chalon, Yr
+ boenedi- wyf yn eistedd yn frenhines; a gweddwyd
gaeth nid ydwyf, a galar ni's gwelaf ddim.

Efa. 47. 7. 8 Amhynny yn undydd y daw ei phlaau
hi, sef marwolaeth, a galar, a newyn; a
Pen. 17. hi a lwyrllofgr a than: o blegid cryf
16. yr Arglwydd Dduw, yr hwn fydd yn
ei barnu hi.

9 Ac wylo am dani, a galaru drosti, a
Ezec. 26. wna brenhinoddd y ddaear, y rhai a
16, 17. butteiniafant, ac a fuanat faw yn foethus
Pen. 17. 2. gyd â hi, pan welont faw ei llosgiad
Adn. 3. hi.

10 Gan sefyll o hirbell, gan ofn ei + go-
Pen. 19. 3. sid hi, a dywedyd, Gwae, gwae, y ddin-
+ phoenedi- nas fawr honno, Babilon, y ddinas gadarn!
gaeth o blegid mewn un awr y daeth dy farn
Efa. 21. 9. di.

11 A marchnattawyr y ddaear a wyl-
ant ac a alarant drosti; o blegid nid oes
Ezec. 27. neb mwyach yn prynu eu marfandiaeth
27---36. hwynt:
Adn. 3.

12 Marfandiaeth o aur, ac arian, a
meini gwerthfawr, a pherlau, a lliain
main, a phorphor, a fidan, ac ysgarlad, a
phob coed + thynon, a phob llestr o ifori,
+ peradd. a phob llestr o goed gwerthfawr iawn,
ac o bres, ac o haiarn, ac o faen mar-
mor,

13 A sinamon, a pher-aoglau ac en-
naint a thus, a gwin, ac olew, a pheillaid,
a gwenith, ac ysgubliad, a defaid, a
meirch, a cherbydau, a chaeth-weision,
+ chyrph. ac peneidiau dynion.
Ezec. 27. 13.

14 A'r aerion a chwennychodd dy enaid,
a aethant ymaith oddi wrthy, a phob peth
danteithiol a gwych a aethant ymaith
oddi wrthy; ac ni chaf hwynt ddim
mwyach.

15 Marchnattawyr y pethau hyn, y rhai
a gyfoethogwyd ganddi, a safant o hirbell
oddi wrthi, gan ofn ei + gofid hi, gan wylo
+ phoenedi- a galaru.
gaeth.

16 A dywedyd, Gwae, gwae, y ddinas
Pen. 17. 4. fawr honno, yr hon oedd wedi ei gwisgo
â lliain main, a phorphor, ac ysgarlad, ac
wedi ei + gwychu ag aur, a meini gwerth-
+ goreuro. fawr, a pherlau!

17 O blegid mewn un awr yr anrheith-
Efa. 23. iwyd cymmaint cyfoeth. A phob llong-
14. lywydd, a phob cwmpeini mewn llongau,
Ezec. 27. a llongwyr, a chynwifer ag y fydd â'u
29. gwaith ar y môr, a safant o hirbell.

Adn. 9. 18 Ac a lefasant, pan welant faw ei
Pen. 13. 4. llosgiad hi, gan ddywedyd, Pa ddinas
debyg i'r ddinas fawr honno!

19 A thwy fwriafant lwyth ar en pen-
Job 2. 12. nau, ac a lefasant, gan wylo a galaru, a
dywedyd, Gwae, gwae, y ddinas fawr
honno, yn yr hon y cyfoethogodd yr holl
rai oedd ganddynt longau ar y môr,
+ o her- a trwy ei choft hi! o blegid mewn un
wydd ei phawl hi. awr yr anrheithiwyd hi.

20 Llawenhat o'i phlegid hi, y nef, a Efa. 44.
chwi, apotolion sanctaidd a prophwydi; 23.
o blegid + dialodd Daw arni droloch a 49. 13.
chwi.

21 Ac angel cadarn a gododd faen me-
gis maen melin mawr, ac a'i bwiodd i'r Duw eich
môr, gan ddywedyd, Fel hyn gyd â barn chwi
rhuthr y tefir Babilon y ddinas fawr, ac allan o honi
ni cheir hi mwyach.

22 A llais telynorion, a cherddorion, Luc 11.
a phibyddion, ac udganwyr, ni chlywir 49. 50.
ynot mwyach; ac un creffwr, o ha grefft Pen. 19. 2.
bynnag y 60, ni cheir ynnot mwyach; a Jer. 51. 64.
thrwt maen melin ni chlywir ynnot mwy- Efa. 24. 8.
ach; Jer. 7. 34.

23 A llewyrch canwyll ni wellir ynnot a 16. 9.
mwyach; a llais priodas-fab a phriodas a 25. 10.
ferch ni chlywir ynnot mwyach: o blegid Ezech. 26.
dy farchnattawyr di oedd wyl mawr y 13.
ddaear; o blegid trwy dy fwyn-gyfaredd Efa. 23. 8.
di y twyllwyd yr holl genhedloedd.

24 Ac gnddi y caed gwaed proph- Pen. 17. 6.
wydi a faint, a phawb a'r a laddwyd ar y
ddaear.

PEN. XIX.

1 Clodfari Duw yn y nefoddd, am farnu y Holl Saint,
buttain fawr, a dial gwaed ei faint. 7 P. hyd
Priodas yr Oen. 10 Yr angel heb fynnu w. 17.
ei addoli. 17 Galw'r chediad i'r ddaear
fa fawr.

Ac ar ol y pethau hyn mi a glywais 96.
megis llef uchel gan dyfa lawr yn
y nef, yn dywedyd, Aleluia: a Iachaw- Pen. 7. 10.
dwriaeth, a gogoniant, ac anrhydedd, a a 12. 10.
gallu, i'r Arglwydd ein Duw ni:

2 O blegid cywir a chyfiawn yw ei Pen. 15. 3.
farnau ef: o blegid efe a farnodd y but- a 16. 7.
tain fawr, yr hon a lygodd y ddaear a'i
phutteindra, ac a ddialodd waed ei Deut. 32.
weision ar ei llaw hi.

3 Ac eilwaith y dywedafant, Aleluia. Pen. 18. 21.
A'i mwg hi a gododd yn oes oesoedd. Efa. 34.

4 A syrthiodd y pedwar anifail i lawr, ac a Pen. 14. 11.
hugain, a'r pedwar anifail i lawr, ac a Pen. 14. 11.
addolafant Dduw, yr hwn oedd yn eistedd a 18. 9, 13.
ar yr orfodd-faingc; gan ddywedyd, Pen. 4.
Amen; Aleluia. 4, 6.

5 A llef a ddaeth allan o'r orfodd-
faingc, yn dywedyd, Moliennwch ein
Duw ni, ei holl weision ef, a'r rhai yd-
ych yn ei ofni ef, bychain a mawrion
hefyd.

6 Ac mi a glywais megis llef tyrfawr,
ac megis llef dyfroedd lawer, ac megis Pen. 11.
leff taranau cryfion, yn dywedyd, Ale- 15.
luia: o blegid teyrnafodd yr Arglwydd a 12. 10.
Dduw Holt-alluog. Mat. 22. 2.

7 Llawenychwn, a gorfoleddwn, a rhodd- a 25. 10.
wn ogoniant iddo ef: o blegid daeth Pfaf. 45.
priodas yr Oen a'i wrang ef a'i parottodd 13, 14.
ei hun. Ezech. 16.

8 A chaniattawyd iddi gael ei gwisgo 10.
â lliain main glân a disglair: canys y lliain Pen. 3. 18.
main ydyw cyfiawnder y faint. a 21. 2, 9.

9 Ac efe a ddywedodd wrthyf, Yfgrif- Mat. 22. 2.
fena, Bendigedig yw y rhai a elwir i Luc 14. 15.
fwpper neithor yr Oen. Ac efe a ddy- Pen. 21. 5.
wedodd wrthyf, Gwir eiriau Duw yw a 22. 6.
yrhai hyn. Pen. 22. 8.

10 Ac mi a syrthiais wrth ei draed Ac 10.
ef, i'w addoli ef. Ac efe a ddywedodd 26.

wrthyf, Gwel na wneych hyn: cyd-was a 14. 17.
ydwys i ti, ac i'th frodyr y rhai fy gan- Pen. 22. 9.
ddynt dyfiolaeth Iesu. Addola Dduw: a Ioan 5.
canys tyfiolaeth Iesu ydyw yspred y bro- 10.
phwydoliaeth. Pen. 12. 17.

11 Ac mi a welais y nef yn agored; Pen. 6. 2. ac wele ^a farch gwyn; a'r hwn oedd yn Pen. 3. 14. eistedd arno a elwid ^b Ffyddlon a Chywir.
Pen. 1. ac mewn cyfiawnder y mae efe yn barnu 14. ac yn rhyfela.
a 2. 18. 12 ^a A'i lygaid oedd fel ffiam dân, ac ar Efa. 63. ei ben yr oedd coronau lawer: ac yr oedd 2. 3. ganddo enw yn ysgirfenedig, yr hwn ni 1. Ioan 1. 1. wyddai neb ond efe ei hun:
1. Ioan 5. 7. 13 Ac ^c yr oedd wedi ei wisgo â gwisg Mat. 28. 3. wedi ei throchi mewn gwaed: a gelwir Pen. 4. 4. ei enw ef, ^d Gair Duw.
a 7. 9. 14 A'r lluoedd oedd yn y nef a'i can- Pen. 1. 16. lynafant ef ar feirch gwynion, ^e wedi eu Adn. 21. gwisgo â lliain main, gwyn, a glân.
* Pl. 2. 9. 15 Ac ^f allan o'i eneu ef yr oedd yn Pen. 2. 27. dyfod gleddyf llym, i daro y cenhedloedd a 12. 5. ag ef: ac efe ^g a'u bugeilia hwynt â gwi- Efa. 63. 3. alen haiarn: ac ^h efe fydd yn fathru cer- Pen. 14. wyn win digofaint a lliid Duw Hollalluog.
19. 20. 16 Ac y mae ganddo ar ei wiig, a Dan. 2. 47. ar ei fforddwyd enw wedi ei ⁱ griteru, 1 Tim. 6. ^j BRENNHIN BRENNINOEDD, AC AR- GLWYDD ARGWLWYDDI.
Pen. 17. 14. 17 Ac mi a welais angel yn sefyll yn + fawr. yr haul; ac efe a lefodd â llef + uchel, gan ddywedyd wrth yr holl adar oedd + ynghanol. yn ehedeg + trwy ganol y nef, ^k Deuwch Ezech. 39. ac ymgelglwch ynghyd i swpper y Duw 18. mawr;
18 Fel y bwyttach gig brenhinoedd, a chig pen-capeniaid, a chig y cedyrn, a chig meirch, a'r rhai fy yn eistedd arnynt, a chig holl ryddion a chaethion, a bychain a mawrion.
19 Ac mi a welais y bwyttfil a brenhin- oedd y ddaear, a'u lluoedd wedi ymgyn- null ynghyd i wneuthur rhyfel yn erbyn yr hwn oedd yn eistedd ar y march, ac yn erbyn ei lu ef.
b Pen. 20. 20 A daliwyd y bwyttfil, a chyd ag ef 10. ^l y gau-brohiwyd, yr hwn a wnaeth wyr- Pen. 13. ^m thiau ger ei fron ef, trwy y rhai y twyllodd 15. ⁿ efe y rhai a dderbyniant nód y bwyttfil, Pen. 20. ^o a'r rhai a addolasant ei ddelfw ef. ^p Yn Edrych fyw y bhwriwyd hwy ill dau i'r llyn tân Dan. 7. 11. ^q yn llosgi â brwmftan.
* Pen. 14. 21 A'r lleill a laddwyd â ^r chleddyf yr hwn oedd yn eistedd ar y march, yr hwn 10. oedd yn dyfod allan o'i eneu ef: a'r holl Pen. 17. adar a gawiant eu gwala o'u cig hwynt. 16.

PEN. XX.

2 Rhwymo Satan dros fil o flynyddoedd. 5 Yr adgyfodiad cyntaf: 6 mai gwyn eu byd y rhai fydd iddynt gyfran ynddo. 7 Gollwng Satan yn rhydd drachefn. 8 Gog a Magog. 10 Bwrw diafol i'r pawll o dân a brwmftan. 12 Yr adgyfodiad diwedlas cyffredinol.

96. A C mi a welais angel yn disgyn Pen. 1. 18. a nef, a ^a chanddo agoriad Pen. 12. 9. diwaelod, a chadwyn fawr yn ei law.
Edrych 2 Ac efe a ddaliodd ^b y ddraig, Pen. 12. 9. farph, yr hon yw diafol a Satan, a Pen. 16. rhwymodd ef dros fil o flynyddoedd, 14. 16. 3 Ac a'i bwriodd ef i'r pydew diwaelod, Adn. 8. ac a gauodd arno, ac a leiodd arno ef, ^c fel na thwyllai efe y cenhedloedd mw- Dan. 7. ach, nes cyflawni ^d mil o flynyddoedd: ac 9. 22. 27. ar ol hynny rhaid yw ei ollwng ef yn Mat. 19. 28. rhydd dros ychydig amfer.
Luc 22. 30. 4 Ac mi a welais ^e orfedd-feingciau, a 1 Cor. 6. hwy a eisteddasant arnynt, a ^f barn a roed 2. 3. iddynt hwy: ac mi a welais ^g eneidiau y Pen. 6. 9. rhai a dorwyd eu pennau am dystiolaeth

Iesu, ac am air Duw, ^h a'r rhai ni addol- Pen. 13. asent y bwyttfil ⁱ na ^j i ddelfw ef, ac ni 12. dderbyniasent ei nód ef ar eu talcennau, ^k Pen. 13. neu ar eu dwylaw; a hwy a fuant fyw 15. 16. ac ^l a deyrniasant gyd â Christ fil o flyn- Rhuf. 8. yddoedd 17.
5 Eithr y lleill o'r meirw ni fuant fyw 2 Tim. 2. drachefn, nes cyflawni ^m mil blynyddoedd. 12 Dyma ⁿ r adgyfodiad cyntaf. Pen. 5. 10.
6 Gwentyddedig a sanctaidd ^o yw ^p r hwn fydd â rhan iddo yn yr adgyfodiad cyntaf: y rhai hyn nid oes i'r ^q ail farwolaeth ^r Pen. 2. 11. awdurdod arnynt, eithr hwy a fyddant a 21. 8. ^s offeiriad i Dduw ac i Crist, ac a deyrn- Efa. 61. 6. asant gyd ag ef fil o flynyddoedd. 1 Pet. 2. 9.
7 A phan gyflawnir y mil blynydd- Pen. 1. 6. oedd, gollyngir Satan allan o'i garchar; a 5. 10.
8 Ac efe a â allan i dwyllo ^t r cenhedl- oedd fydd ym mhedair congl y ddaear, ^u Gog a Magog, ^v i'w casglu hwy ynghyd ^w Ezech. 38. i ryfel; rhuf y rhai fydd fel tywod y môr. 2.
9 A hwy a aethant i fynu ar led y a 39. 1. ddaear, ac a amgylchasant wersyll y faint, ^x Pen. 16. a'r ddinas awyl: a thân a ddaeth oddi 14. wrth Dduw i wared o'r nef, ac a'u hy- fodd hwynt.
10 A diafol, yr hwn oedd yn eu twyllo hwynt, a fwrwyd i'r llyn o dân a brwm- ^y Pen. 13. 3. stan, ^z lle y mae ^{aa} r bwyttfil a'r gau-bro- + ac y phwyd; + a ^{ab} hwy a boenir ddydd a nos, ^{ac} Pen. 14. hwynt.
11 Ac mi a welais orfedd-faingc wen ^{ad} Pen. 14. fawr, a'r hwn oedd yn eistedd arni, oddi 10. wrth wyneb yr hwn y fodd ^{ae} y ddaear a'r ^{af} 2 Petr. 2. nef; a lle ni chafwyd iddynt. 19.
12 Ac mi a welais y meirw, fychain a a 3. 7. 10, mawrion, yn sefyll ger bron Duw; ^{ag} a'r 11. llyfrau a agorwyd: ^{ah} a llyfr arall a agorwyd, ^{ai} Dan. 7. yr hwn yw ^{aj} llyfr y bywyd: a barnwyd y 10. meirw wrth y pethau oedd wedi eu hyl- ^{ak} Pen. 3. 5. grifenu yn y llyfrau, ^{al} yn ol eu gweithred- a 13. 8. oedd. a 21. 27.
13 A rhoddodd y môr i fynu y meirw ^{am} Jer. 17. 10. oedd ynddo; a marwolaeth + ac uttern a a 32. 19. roddasant i fynu y meirw oedd ynddynt Mat. 16. 27. hwythau: a hwy a farnwyd bob un yn ol Rhuf. 2. 6. eu gweithredoedd. Pen. 2. 23.
14 A ^{an} marwolaeth ac uffern a fwrwyd ^{ao} a'r bedd. i'r llyn o dân. ^{ap} Hon yw ^{aq} r ail farwolaeth. ^{ar} 1 Cor. 15. 15. A phwy bynnag ni chafwyd wedi ei 26. 54. 55. ^{as} ggrifenu yn llyfr y bywyd, bwriwyd ef i'r ^{at} Pen. 21. 8. llyn o dân.

PEN. XXI.

1 Nef newydd, a daear newydd. 10 Jeru- salem nefol, a'i chyflawn borteirad. 13 Nid rhaid iddi wrth haul: gogoniant Duw yw ei goleuni hi: 24 brenhinoedd y ddaear yn dwyn eu cyfoethi iddi hi.

A C mi a welais nef newydd, a daear newydd: canys y nef gyntaf a'r daear gyntaf a aeth heibio; a'r môr nid ^a Pen. 17. a'i mynach. 17.
10 Ioan a welais ^b y ddinas sanct- a 66. 22. aeth, Jerusalem newydd, yn dyfod oddi 2 Petr. 3. 13. wrth Dduw i wared o'r nef, wedi ei pha- Efa. 52. 1. rtoidi ^c fel priodas-ferch wedi ei thrwio Gal. 4. 26. i'w gwr. Heb. 11. 10.
3 Ac mi a glywais lef + uchel allan o'r a 14. 22. nef, yn dywedyd, Wele, ^d y mae ^e pabell a 13. 14. Duw gyd â dynion, ac efe a drig gyd â Pen. 3. 12. hwynt, a hwy a fyddant bobl iddo ef, a Efa 61. Duw ei hun a fydd gyd â hwynt, ac a fydd 10. y Dduw iddynt. 2 Cor. 11. 2. + fawr.
Lef. 26. 11, 12. Ezech. 43. 7. 2 Cor. 6. 16. Pen. 7. 15.

* Efa. 25. 8. 4^c Ac fe fych Duw ymaith bob deigr
Pen. 7. 17. oddi wrth eu llygaid hwynt; a^c marwol-
* 1 Cor. 15. aeth ni bydd mwyach, * na + thriwtch,
26. 54. na llefain, na phoen ni bydd mwyach:
* Efa. 35. 10. o blegid y pethau cyntaf a aeth a hebio.
+ galar. 5 A dywedodd^b yr hwn oedd yn eist-
* Pen. 4. 2. odd ar yr orfedd-faingc, ¹ Wele, yr wyf
a 20. 11. yn gwneuthur pob peth yn newydd. Ac
* Efa. 43. 19. efe a ddywedodd wrthyf, Yngisena: ca-
2 Cor. 5. nys y mae^k y geiriau hyn yn gywir ac
17. yn ffyddlon.
* Pen. 19. 9. 6 Ac efe a ddywedodd wrthyf, ¹ Darfu.
* Pen. 16. ^m Myfi yw Alpha ac Omega, y dechreu
a'r diwedd. ¹ I'r hwn fydd fychedig, y
* Pen. 1. 8. rhodaf o ffynnon dwfr y bywyd yn
a 22. 13. rhad.
* Efa. 55. 1. 7 Yr hwn fydd yn gorchfygu, a etifedda
Ioan. 4. 10. + bob peth: ac^c mi a fyddaf iddo ef
14. yn Dduw, ac yntau a fydd i minnau yn
a 7. 37. fab.
* Pen. 23. 17. 8 ^p Ond i'r rhai ofnog, a'r digred, a'r
+ y pethau. ffaidd, a'r llofruddion, a'r puteinwyr,
a'r swyn-gyfareddwyr, a'r eilun-addol-
* Heb. 8. wyr, a'r holl gelwyddwyr, y bydd eu rhan
10. yn y llyn fydd yn llosgi a than a brwm-
* 1 Cor. 6. 9. ffan: yr hwn yw^r ail farwolaeth.
Gal. 5. 21. 9 A daeth attaf un o'r^r faith angel yr
Eph. 5. 5. oedd y faith phiol ganddynt yn llawn o'r
1 Tim. 1. 9. faith bla diwedda, ac a ymddiddanodd^a
Heb. 12. 14 mi, gan ddywedyd, Tyred, mi a ddangosaf
Pen. 22. 15. i ti^s y briodas-ferch, gwraig yr Oen.
* Pen. 20. 10 Ac efe a'm dug i ymaith^t yn yr
14. 15. yfryd i synydd mawr ac uchel, ac a
* Pen. 15. ddangosodd i mi^u y ddinas fawr, Jerusa-
1. 6, 7. lem sanctaidd, yn ddisyn allan o'r nef
* Pen. 19. 7. oddi wrth Dduw.
* Pen. 1. 10. 11 A gogoniant Duw ganddi: a'i goleu
a 17. 3. hi oedd debyg i faen o'r gwerthfawroccaf,
* Adn. 2. megis maen jaspis, yn loyw fel grisial;
* Eze. 48. 12 Ac iddi fur mawr ac uchel, ac iddi
31. * ddeuddeg porth, ac wrth y pyrth ddeu-
dddeg angel, ac enwau wedi eu hyfgrifenu
arnynt, y rhai yw enwau deuddeg llwyth
plant Israel.
13 O du y dwyrain, tri phorth; o du
y gogledd, tri phorth; o du y deheu, tri
phorth; o du y gorllewin, tri phorth.
14 Ac yr oedd mur y ddinas a deuddeg
+ arnynt. sylfaen iddo, ac^v y ynddynt enwau deu-
* Mat. 16. ddeg apostol yr Oen.
18. 15 A'r hwn oedd yn ymddiddan a mi,
Eph. 2. 20. * oedd a chorfen aur ganddo, i fefuro y
* Eze. 40. ddinas, a'i phyrth hi, a'i mur.
3. 16 A'r ddinas fydd wedi ei gosod yn be-
* Pen. 1. 11. deirongl, a'i hŷd fydd gymmaint a'i lled.
Ac efe a fefurodd y ddinas a'r gorfen, yn
ddeuddeng mil o'fadau. A'i hŷd, a'i
lled, a'i huchder, fydd yn ogymmaint.
17 Ac efe a fefurodd ei mur hi yn gant
a phedwar cufydd a deugain, wrth fefur
dyn, hynny yw, eiddo'r angel.
18 Ac adeilad ei mur hi oedd o faen
jaspis: a'r ddinas oedd aur pur, yn debyg
i wydr gloyw.
19 A feiliau mur y ddinas oedd wedi eu
harddu a phob rhyw faen gwerthfawr.
Y fail cyntaf oedd faen jaspis; yr ail, fa-
phir; y trydydd, calcedon; y pedwerydd,
imaragdus;
20 Y pummed, fardonyx; y chweched,
fardius; y feithfed, crysolithus; yr wyth-
fed, beryl; y nawfed, topazion; y deg-
fed, cryoprasus; yr unfed ar ddeg, hya-
cinthus; y deuddegfed, amethyffus.
21 A'r deuddeg porth deuddeg perl
oeddynt; a phob un o'r pyrth oedd o un

perl: a heol y ddinas oedd aur pur, fel
gwydr gloyw.

22 A theml ni welais ynddi: canys yr
Arglwydd Dduw Holl-alluog, a'r Oen,
yw ei theml hi.

23 ^a A'r ddinas nid rhaid iddi wrth yr
haul, na'r lleuad i oleuo ynddi: ^b canys
gogoniant Duw a'i goleuodd hi, a'i goleuni
hi ydyw yr Oen.

24 ^a A chenhedloedd y rhai cadwedig a
rodiant yn ei goleuni hi: ac y mae bre-
nhinoedd y ddaear yn dwyn eu gogoniant
a'i hanrhydedd iddi hi.

25 ^d A'i phyrth hi ni cheuir ddim y
dydd: canys^e ni bydd nos yno.

26 A hwy a ddygant ogoniant ac an-
rhydedd y chenhedloedd iddi hi.

27 ^f + Ac nid a i mewn iddi ddim
afan, nac yn gwneuthur ffeidd-dra, na
chelwydd: ond y rhai fydd wedi eu hyf-
grifenu^g yn llyfr bywyd yr Oen.

a 52. 1. a 60. 21.

Joel 3. 17. Pen. 22. 14, 15. + A phob peth afan,
ac yn gwneuthur ffeidd-dra a chelwydd, nid a ddim i
meron iddi: ond, &c. Phil. 4. 3. Pen. 3. 5.
a 20. 12.

P. N. XXII.

1 Afon dwfr y bywyd. 2 Pren y bywyd. S. Ioan

5 Duw fydd oleuni i'w ddinas ei hun. Efang

9 Yr angel heb fynnu ei addoli. 18 Ni ylwyr, P.

ellir rhoddi dim at air Duw, na thynnu

dim oddi wrth ef.

A C efe a ddangosodd i mi^a afon bur

o ddwfr y bywyd, disglaif fel grisial,

yn dyfod allan o orfedd-faingc Duw, a'r

Oen.

2 + ^b Ynghanol ei heol hi, ac o ddau

tu'r afon, yr oedd^c pren y bywyd, yn + Neu,

dwyn deuddeg rhyw ffrwyth, bob mis yn

rhoddi ei ffrwyth: a dail y pren oedd i yr heol a'r

iachâu y chenhedloedd.

3 A ^a phob mellldith ni bydd mwyach: ddau du,

+ ond gorledd-faingc Duw a'r Oen a fydd yr oedd

ynddi hi; a'i weision ef a'i gwafanaethant pren y by-

ef, a hwy a gant weled ei wyneb ef; ^a a'i dwyn

enw ef a fydd yn eu talcennau hwynt: deuddeg

5 ^a Ac ni bydd nos yno; ac nid rhaid enw, bob

iddynt wrth ganwyll, na goleuni haul; o mis yn

blegid^b y mae yr Arglwydd Dduw yn rhoddi ei

goleuo iddynt: a hwy a deyrnaent yn gnoed.

oes oesoedd.

6 Ac efe a ddywedodd wrthyf fi, ⁱ Y 12.

geiriau hyn fy ffyddlon a chywir. Ac Ar-

glwydd Dduw y prophwydi sanctaidd^k a^c Gen. 2. 9.

ddanfannodd ei angel i ddangos i'w waf-

anaethwyr y pethau fy raid iddynt fod ar^d Zec. 14.

frys.

7 ¹ Wele, yr wyf yn dyfod ar frys: + a.

^m gwyn ei tyd yr hwn fydd yn cadw^c Mat. 5. 8.

geiriau prophwydoliaeth y llyfr hwn. 1 Cor. 13. 12.

8 A myfi Ioan a welais y pethau hyn, Ioan 3. 2.

ac a'u clywais. A phan ddaru i mi gly-

wed a gweled, ^a mi a syrthiais i lawr i a 14. 1.

addoli ger bron traed yr angel oedd yn^s Pen. 21.

dangos i mi y pethau hyn. 23, 25.

9 Ac efe a ddywedodd wrthyf fi, ^o Gwel^h Pf 36. 9.

na wnelech: canys cyd-was ydwyf i ti, ac i Pen. 19. 9.

i'th frodyr y prophwydi, ac i'r rhai fy yn a 21. 5.

cadw geiriau y llyfr hwn. Addola Dduw. ^k Pen. 1. 1.

10 ^p Ac efe a ddywedodd wrthyf fi, Na¹ Pen. 3. 11.

felia eiriau prophwydoliaeth y llyfr hwn: ^m Pen. 1. 3.

o blegid y mae'r amfer yn agos. ⁿ Pen. 19.

10.

^o Pen. 19. 10. ^p Dan. 8. 26. a 12. 4. Pen. 10. 4.

^q Rhuf. 13. 11. Iago 5. 8. i Petr 4. 7. Pen. 1. 3.

- ² 2 Tim. 11. Yr hwn fydd anghyfiawn, bydded
¹ 13. anghyfiawn etto; a'r hwn fydd frwnt,
² Efaï. 40. bydded frwnt etto; a'r hwn fydd gyfiawn,
¹⁰ a 62. 11. bydded gyfiawn etto; a'r hwn fydd sanct-
¹ Rhuf. 2. aidd, bydded sanctaidd etto.
⁶ a 14. 12. 12 Ac wele, yr wyf yn dyfod ar frys;
^{Mat. 16. 27.} a'm gwobr fydd gyd â mi, i roddi i bob
² Efaï. 41. un fel y byddo ei waith ef.
⁴ a 44. 6. 13^u Myfi yw Alpha ac Omega, y dechreu
^{Pen. 1. 8.} a'r diwedd, y cyntaf a'r diweddfaf.
^{11.} a 21. 6. 14 Gwŷn eu byd y rhai fy yn gwneuthur
⁺ *gyfiawn-* ei orchymynion ef, fel y byddo iddynt
^{der,} neu, + fraint ym mhren y bywyd, ac y gallont
^{arwddurdd.} fyned i mewn trwy'r pyrh i'r ddinas.
² 1 Cor. 6. 15^{*} Oddi allan y mae'r cwn, a'r swyn-
^{9.} 10. Gal. gyfareddwŷr, a'r putteinwŷr, a'r llofrudd-
^{5.} 21. Col. ion, a'r eifun-addolwŷr, a phob un a'r fy
^{3.} 6. Pen. 9. yn caru ac yn gwneuthur celwydd.
^{20.} 21. a 16^{*} Myfi Iesu a ddanfonaïs fy angel i
^{21.} 8. dyftiolaethu i chwi y pethau hyn yn yr eg-
⁷ Pen. 1. 1. lwyfi. ² Myfi yw Gwreiddyn a Hiliogaeth
² Pen. 5. 5. Dafydd, a'r ² Seren fore eglur.
² Num. 24.
^{17.} Zec. 6. 12. 2 Pet. 1. 19. Pen. 2. 28,

- ¹⁷ Ac y mae'r Ysryd a'r briodas-ferch
yn dywedyd, Tyred. A'r hwn fydd yn
clywed, dyweded, Tyred. ^b A'r hwn fydd ^b Efaï. 55.
â fyched arno, deued: a'r hwn fydd yn ¹.
ewyllysio, cymmered ddwfr y bywyd yn Pen. 21. 6.
rhad.
¹⁸ Canys yr wyf fi yn tyftiolaethu i bob
un fydd yn clywed geiriau prophwydoli-
aeth y llyfr hwn, ^c Os rhydd neb *ddim* at ^c Deut. 4.
y pethau hyn, Duw a rydd atto ef y plau 2. a 12. 32.
fy wedi eu hyfgrifenu yn y llyfr hwn: ^d Dihar. 30.
¹⁹ Ac o thyn neb ymaith *ddim* oddi wrth 6.
eiriau llyfr y brophwydoliaeth hon, ^d Duw ^d Ex. 32. 33.
a dynn ymaith ei ran ef + allan o lyfr y Pf. 69.
bywyd, ac allan o'r ddinas sanctaidd, ac + oddi
^{oddi wrth} y pethau fydd wedi eu hyfgrifenu ^{wrth bren}
yn y llyfr hwn. ^{y bywyd.}
²⁰ Yr hwn fydd yn tyftiolaethu y pethau
hyn, fydd yn dwedyd, Yn wir, yr wyf yn
dyfod ar frys. Amen. Yn wir, tyred Ar- ^e Rhuf. 16.
glwydd Iesu. ^{20.} 24.
²¹ ^e Gras ein Harglwydd ni Iesu Grist ² Thes. 3.
fyddo gyd â chwi oll. Amen. ^{18.}

D I W E D D.

I'r unig Dduw y byddo'r Gogontant.

TABL SWYDDAU A GRADDAU DYNION.

PATRIARCH, neu *Dadau Teuluoedd*, megis *Abraham*, *Isaac*, a *Jacob* a'i Feibion.

Baruwr, Gorch-lywiawdwr amserol a ofodid yn ddi-gyfrwng gan Dduw ar blant *Israel*.

Brenhiniaeth, a'r rhei'n'i naill ai ar yr holl Deyrnas, neu ynte, wedi i'r deg Llwyth gwympo ymaith, ar *Juda* neu *Israel*.

Hanuriaid, Seneddwr, y LXX, neu'r Sanhedrin.

Swyddogion, Rhaglawiad, Stryfod, neu Ddihenyddwr.

Baruwr, is-lywiawdwr, y cyfryw ag a farnent amra-

faction mewn dinafoedd neillduol.

Israelliaid, Hebreaid, hiliogaeth *Jacob*.

Hebreuwr o'r Hebreaid, Israelliaid wrth ei ddechreuad.

Profelyt y Cysannod, yr hwn a enwadwyd, ac a ufuddha-

odd i'r holl Gyfraith.

Profelyt y Porth, neu ddiethr, yr hwn a addolai un Duw,

eith a arholai yn ddiennwadedig.

Swyddogion dan Unbeniaid yr Affyriaid neu'r Perfiad.

Tirfaiha, neu Lywiawdwr a ofodid dan Frenhiniaeth *Al-*

Jyria neu *Perfia*.

Pennu'r Gaeth-giad, y Pennaf o bob Llwyth neu *Deulu*,

a frith-lywodraethai tra parhaodd y Caethiwyd.

Dan Unbeniaid y Groegiaid.

Gorch-lywyddogion.

Maccabeaid, Gwrthdryschiad *Judas Maccabens* Arch-offeiriad, a lywodraethant ag Awdurdod frenhinol.

Dan Ymerodron Rhufain.

Rhaglawiad, neu Lywiawdwr, a anfonid o *Rufain* ag Awdurdod ymerodol.

Tetreich, y rhai oedd ganddynt Awdurdod frenhinol mewn pedair Talaith.

Proconfuliaid, neu Raglawiad Taleithiau.

Is-lywyddogion.

Publicanod, neu Gasglwyr Trethau.

Canceriaid, neu Gapteniaid argant o wyr.

Swyddogion Fglwysig, neu Seclau o *Ddynion*.

Arch-offeiriad, yr unig rai a allent fyned i'r Gysleg sanct-eiddol.

Ail-offeiriad, neu *Sagan*, a wafanaethent Swydd yr Arch-offeiriad, os byddai anallu arno.

Arch-offeiriad y Rhyfel, a neillduid o achos Taith.

Offeiriad, *Lefiaid* o *Feibion Aaron*, dosparthedig yn bedwar dosparth ar hugain, a wafanaethent yn y *Deul* bob wythnos yn eu cylch.

Lefiaid, o *Lwyth Lefi*, ond nid o *Deulu Aaron*; o'r rhait yr oedd tair gradd, *Gerfoniaid*, *Cohathiaid*, a *Merariaid*, amryw feibion *Lefi*.

Nethiniaid, Rhag-weision yr Offeiriad a'r *Lefiaid* (nid o'u Llwyth) i dynnu dwfr, a thorri cynnudd, &c.

Prophwydi, a elwid yn yr hen amser Gweledyddion, a rag-synegent bethau i ddylod, ac a ddatgament farnedig-ethau Duw.

Plant y Prophwydi, eu Disgyblion, neu eu Hysgolheigion.

Doethion, a elwid felly mewn cyfelybiath i'r *Magi* o'r

Dwyrain, neu'r *Philosophyddion* Cenhedlig.

Igrifenyddion, a 'igrifentent ac a ddeonglent y Gyfraith.

Imrelymwyr, a godent ac a derfynent Gweithynau o'r

Gyfraith.

Rabbiniaid, neu *Ddoctoriaid*, Athrawon *Israel*.

Liberiniaid, Gwyr rhyddion o *Rufain*, y rhai, a hwynt

yn *Iuddewon*, neu'n *Brofelytiaid*, oedd ganddynt Synagog

neu Dy Gweddi iddynt eu hunain,

Gauloniaid, neu *Galileaid*, a gymmerent arnynt fod yn

anghyfreithlon ufuddhau i Swyddog Cenhedlig.

Herodianiaid, a gyfunient eu Crelydd i'r amserau, ac yn

enwedig a wenheithient *Herod*.

Epicureaid, a ofodent eu holl ddedwyddwch mewn pleierau.

Stoiciaid, a wadent Ryddid yr Ewyllys, ac a synnent ddig-

wyddo pob peth wrth Anghenrhaid tyngedfennol.

Simon Magus, Awdwr *Herefi y Gnosticiaid*, a ddyfent y

byddai dynion cadwedig wrth eu gwybodaeth, er cynddrwg

fyddai eu harferion.

Nicolaiaid, Disgyblion *Nicolas*, un o'r faith Diacon cyntaf,

a ddyfodd fod gwagedd yn gyffredin.

Nazareaid, y rhai dan adduned a ymgadwent oddi wrth

win, &c.

Nazareniaid, *Iuddewon* yn professu Cristianogrwydd.

Zelotiaid, *Sicarii*, neu *Lofruddiaid*, a dybient fod gan-

ddynt awdurdod i wneud pob ansaf gyflaen, dan efgus y

Gyfraith.

Phariseaid, Ymddidolwyr a ddyfrent bawb eraill, o ran

tyb afn eu sancteiddrwydd eu hunain.

Saduceaid, a wadent Adgyfodiad y Meirw, Anglyion, ac

Ysrydion.

Samaritiaid, Professwyr cymmysg, o Genedloedd ac *Iudde-*

won, hiliogaeth yr Affyriad a anfonwyd i *Samaria*.

Apostolion, Cenhadau, neu Anfoncedigion; hwyntwy a

anfonwyd gan ein *Hiachawdwr*, herwydd eu rhif, a alwyd,

T Deuddeg.

Efgobion, Gwrthdryschiad yr Apostolion yn rheolaeth yr

Eglwys.

Diaconiaid, Swyddogion a ddewiswyd gan yr Apostolion i

ofalu am eu Tlodion,

TABL AMSER.

1 ABIB , neu <i>Nisan</i> , - - -	Rhan o Fis	1 <i>Marwth</i> .	7 <i>Ethanin</i> , neu <i>Tisri</i> , - - -	Rhan o Fis	7 <i>Medi</i> .
2 <i>Zif</i> , neu <i>Jair</i> , - - -		2 <i>Ebrill</i> .	8 <i>Bul</i> , neu <i>Marcesuan</i> , - - -		8 <i>Hydref</i> .
3 <i>Sifan</i> , - - -		3 <i>Ebrill</i> .	9 <i>Cilleu</i> , - - -		9 <i>Hydref</i> .
4 <i>Tamuz</i> , - - -		4 <i>Mai</i> .	10 <i>Tebeth</i> , - - -		10 <i>Tachwedd</i> .
5 <i>Ab</i> , - - -		5 <i>Mehefin</i> .	11 <i>Sebat</i> , - - -		11 <i>Tachwedd</i> .
6 <i>Elul</i> , - - -		6 <i>Mehefin</i> .	12 <i>Adar</i> , neu <i>Feadar</i> , - - -		12 <i>Rhagfyr</i> .
		7 <i>Gorphenhaf</i> .			1 <i>Rhagfyr</i> .
		8 <i>Gorphenhaf</i> .			2 <i>Ionawr</i> .
		9 <i>Awst</i> .			3 <i>Ionawr</i> .
		10 <i>Awst</i> .			4 <i>Chwefror</i> .
		11 <i>Medi</i> .			5 <i>Chwefror</i> .
					6 <i>Medi</i> .

Dyddiau'r Wythnos.

Y Dydd 1 o'r Wythnos, - - -	Dydd Sul .
Yr 2 Dydd, - - -	Dydd Llun .
Y 3 Dydd, - - -	Dydd Mawrth .
Y 4 Dydd, - - -	Dydd Mercur .
Y 5 Dydd, - - -	Dydd Iou .
Y 6 Dydd, - - -	Dydd Gwener .
Y 7 Dydd, neu'r <i>sabbath</i> , - - -	Dydd Sadwrn .

Oriau'r Dydd.

Y R Awr 1, - - -	0 6 o'r Gloch i 7	} y Bore.
Yr 2 Awr, - - -	0 7 i 8	
Y 3 Awr, - - -	0 8 i 9	
Y 4 Awr, - - -	0 9 i 10	
Y 5 Awr, - - -	0 10 i 11	
Y 6 Awr, - - -	0 11 i 12	

Y 7 Awr, - - -	0 12 i 1	} Brydnharwn.
Yr 8 Awr, - - -	0 1 i 2	
Y 9 Awr, - - -	0 2 i 3	
Y 10 Awr, - - -	0 3 i 4	
Yr 11 Awr, - - -	0 4 i 5	
Y 12 Awr, - - -	0 5 i 6	

Gwyliadwriaethau.

Y Wyliadwriaeth gyntaf, o'r *heuyr* hyd naw ar gloch o nos.
Yr ail, neu'r ganol, o naw hyd hanner nos.
Y drydedd, neu *Ganiad* y Ceiliog, o hanner nos hyd dri ar gloch y bore.
Y bedwaredd, neu'r Wyliadwriaeth fore, o dri hyd y bore.

TABLAU

T A B L A U

Arian, Pwysau, a Mesurau, crybwylledig yn yr Ysgrythyr Lan; wedi eu troi yn rhai Brutanaidd, drwy awdurdod y Gwyr mwyaf a' sgrifenasant ar y testyn hwnnw: a gyfanfoddwyd gan Rifiart Morys, Golygwr yr Argraphiad yn y flwyddyn 1752.

T A B L Arian Iuddewig.

		Punt swllt cein.	
G E R A.	- - - - -	$\frac{1}{20}$ ran o Sicl.	- - - - -
Zuza, neu Dracmon, 1 Sam. 9. 8. Tobit 5. 14.	- - - - -	Sicl.	- - - - -
Traian Sicl, Nehem. 10. 32.	- - - - -	Sicl.	- - - - -
Becah, Arian y Deyrn-ged, Mat. 17. 24.	- - - - -	Sicl.	- - - - -
Sicl.	- - - - -	- - - - -	- - - - -
Mane, a gyfieithir Punt, 1 Bren. 10. 17. Ezra 2. 69.	50 Sicl.	- - - - -	- - - - -
Talent, 60 Mane.	- - - - -	3000 Sicl.	- - - - -
Talent Aur.	- - - - -	- - - - -	- - - - -
Sicl Aur.	- - - - -	- - - - -	- - - - -
Dracmon Aur, Ezra a Nehem. a gyfieithir Swllt, 1 Cron. 29. 7.	$\frac{1}{2}$ Sicl Aur.	o	18 10

Y Sicl, yw'r Arian, neu'r Darn Arian, a grybwyllir am dano yn Gen. 20. 16. a 33. 19. a 37. 28. a 45. 22. Jos. 24. 32. Job 42. 11. Zec. 11. 12. Mat. 17. 27. a 26. 15. Ait. 7. 16. a 19. 19. a mannau eraill o'r Ysgrythyr; oddi eithr y Deryn Arian, 1 Sam. 2. 36. yr hwn yw'r un a'r Gera.

Daliwch fulw, E gyfrifir yr Arian yn y Tabl hwn, yn ol Ystandart y Mint yn y Twr Gwyn yn Llundain, 5 f. 2 c. yr Wns: a'r Aur 4 p. 2 f. 8 c. 16 i. 1.

T A B L Pwysau Iuddewig, yn Bwysau Troy Brutanaidd.

		Pwys wns p. c. gr.	
G E R A.	- - - - -	$\frac{1}{20}$ o Sicl.	- - - - -
Zuza	- - - - -	Sicl.	- - - - -
Beca.	- - - - -	Sicl.	- - - - -
Sicl y Cyffegr, $\frac{1}{2}$ Wns Avoirdupoize, 218 $\frac{1}{4}$ gr.	- - - - -	- - - - -	- - - - -
Mane, Pwys.	- - - - -	60 Sicl.	- - - - -
Talent, 50 Mane.	- - - - -	3000 Sicl.	- - - - -
Sicl y Brenhin, neu halogedig, wrth ba un y pwyfid gwallt Absalom, 2 Sam. 14. 26,	- - - - -	- - - - -	- - - - -
$\frac{1}{2}$ Sicl y Cyffegr.	- - - - -	- - - - -	- - - - -

Daliwch fulw, 24 Gronyn yn y Pwys Ceiniog, 20 p. c. neu 480 gr. yn yr Wns Droy; a 12 Wns, neu 5760 gr. yn y Pwys. A 437 $\frac{1}{2}$ Gronyn yn yr Wns Avoirdupoize; a 16 Wns, neu 7000 gr. yn y Pwys.

T A B L

T A B L Gwlyb-fesurau Iuddewig, yn Fesurau Gwin Brutanaidd.

		gal.	pint.
L O G, yr un gynhwysiad a Xestes <i>Athen.</i>	$\frac{1}{72}$ o Bath.	0	1 $\frac{148}{1000}$
Cab.	$\frac{1}{18}$ o Bath.	0	4 $\frac{6}{100}$
Hin.	$\frac{1}{6}$ o Bath.	1	5 $\frac{78}{100}$
Sat, neu, Sea.	$\frac{1}{3}$ o Bath.	3	3 $\frac{56}{100}$
Bath.		10	2 $\frac{68}{100}$
Corus, neu Homer.	10 Bath.	103	2 $\frac{8}{100}$

Daliwch fulw, 76 Pwys Troy, o Ddwfr croyw cyffredin, a leinw Lestr o Droedfedd bedronglog: 253 $\frac{1}{3}$ Gronyn yn y Fodfedd: 28 $\frac{7}{8}$ Modfedd yn y Pint: ac 8 Bint, neu 231 Modfedd, yn y Galwyn o Win.

Y Mor tawdd, yn ol 1 *Bren.* 7. 26. a annai 2000 o Fathau; ac yn ol 2 *Cron.* 4. 5. a ddaliai 3000 o Fathau: hynny yw, dwy fil a arferid ynddo yn gyffredin, a thair mil ar Uchel-wyliau, yr hyn oedd ei gyflawn gynhwysiad.

T A B L Sych-fesurau Iuddewig, yn Fesurau Yd Brutanaidd.

		gal.	pint.
C A B.	$\frac{1}{18}$ o Epha.	0	3 $\frac{94}{100}$
Omer, neu Gomer.	$\frac{1}{10}$ o Epha.	0	7 $\frac{16}{100}$
Sat, neu Sea, a gyfieithir Peccaid, <i>Mat.</i> 13. 33.	$\frac{1}{3}$ o Epha.	2	7 $\frac{68}{100}$
Epha, yr un gynhwysiad a Bath.		8	7 $\frac{108}{100}$
Lethech, <i>Hosea</i> 3. 2.	5 Epha.	44	3 $\frac{26}{100}$
Corus, Comer, neu Homer.	10 Epha.	88	6 $\frac{52}{100}$

Daliwch fulw, 33 $\frac{1}{3}$ Modfedd bedronglog yn y Pint: ac 8 Bint, neu 268 $\frac{4}{5}$ Modfedd yn y Galwyn o Yd: ac 8 Galwyn yn y Bwysel, neu Fesur *Caerawynt*, o 18 $\frac{1}{2}$ Modfedd drwyddo, ac 8 Modfedd o ddyfin, yn ol yr Ystatut.

T A B L Hyd-fesurau Iuddewig.

	Qaf. y Cysf.		Cyf. yr Aipht.
	tr. mod.		troed. mod.
L L E D Bys, <i>Heb.</i> Etzba.	$\frac{1}{24}$ o Gufydd.	0	1 $\frac{1}{32}$
Lled Llaw, neu Ddyrnffedd, <i>Heb.</i> Tophac.	$\frac{1}{6}$ o Gufydd.	0	4 $\frac{1}{8}$
Rychwant lleiaf, <i>Heb.</i> Zereth.	$\frac{1}{3}$ o Gufydd.	0	8 $\frac{1}{4}$
Rychwant mwyaf.	$\frac{1}{2}$ Cufydd.	1	0 $\frac{3}{8}$
Cufydd y Cysfegr, <i>Heb.</i> Amma, neu, Gomed, a elwir Cufydd a Dyrnffedd, <i>Ezec.</i> 40. 5. a 43. 13. a Cufydd mawr, <i>Ezec.</i> 41. 8. yr un a Chufydd <i>Babilon</i> , 2 $\frac{628}{10000}$ Droedfedd.	2	0	$\frac{3}{4}$
Cufydd <i>Memphis</i> yn yr <i>Aipht</i> , $\frac{5}{8}$ o Gufydd y Cysfegr; a elwir Cufydd Gwr, <i>Deut.</i> 3. 11. a Chufydd Dyn, <i>Dat.</i> 21. 17.			1
1 $\frac{10}{1000}$ Droedfedd.			8 $\frac{5}{8}$
Gwrhyd,	4 Cufydd.	8	3
Corfen, <i>Heb.</i> Cane, <i>Ezec.</i> 40. 5, &c.	6 Cufydd.	12	4 $\frac{1}{2}$
Llinyn Mesur Tir yr <i>Aipht</i> , <i>Heb.</i> Gebel.	80 Cufydd.	165	0
			137 6

Daliwch fulw, Mai ansicr pa Gufydd a arferid fynychaf gan yr Iuddewon. Tyb yr enwoccaf Syr *Isaac Newton* yw, fod iddynt ddwyn Cufydd eu Tadau gyd a hwynt o *Galdea* i *Syria*; yna, pan aethant i'r *Aipht*, iddynt ddyfgu Cufydd yr *Aiphtiaid*, yr hwn a alwent Cufydd Cyffredin, ac a arferent ar achosion cyffredin, a'r llall mewn materion perthynol i Grefydd.

T A B L

T A B L Ymduith-Fefurau Iuddewig.

	Cuf.	y.	Cyff.	Cuf.	yr	Alph.
	mill.	llam. troed.		mill.	llam. troed.	
Y STADIA, neu Ystad, Heb. Aftaduta. 400 Cufydd. -	0	165	0	0	137	2
Taith Diwrnod Sabbath. - - - 2000 Cufydd. -	0	825	0	0	687	3
Milltir, Heb. Berath. - - - 4000 Cufydd. -	1	594	1	1	319	1
Parafang Persia. - - - - - 3 Milltir. -	4	726	3	3	957	3
Taith Diwrnod. - - - - - 24 Milltir. 37	533	3	31	268	4	

Daliwch fulw, 5 Troedfedd yn y Llam, a 1056 Llam yn y Filltir.

T A B L Arwyneb-fefurau Iuddewig, wedi eu cymharu a Mesurau Brutanaidd.

RHEOL, Amblygwch yr Hyd wrth y Lled, a bydd y cynhwysiad yn Gufyddau ysgwar: Amblygwch y rheini a $4\frac{1}{4}$, y Troedfeddau ysgwar mewn Cufydd y Cysfegr, (neu a $2\frac{9}{10}$ y Troedfeddau mewn Cufydd Cyffredin) a bydd y cynhwysiad yn Droedfeddau ysgwar.

Allor yr Arogl-darth. (*Exod.* 30. 2.) 1 Cufydd ei hyd, ac 1 Cufydd ei lled, a wna 1 Cufydd ysgwar; neu $4\frac{1}{4}$ Troedfedd.

Bwrdd y Bara dangos, (*Exod.* 25. 23.) hyd 2 Gufydd, lled 1 Cufydd, a wna 2 Gufydd ysgwar; neu $8\frac{1}{2}$ Troedfedd.

Ystyllod y Tabernacl; (*Exod.* 26. 16.) hyd 10 Cufydd, lled $1\frac{1}{2}$ Cufydd, a wna 15 Cufydd ysgwar; neu $63\frac{3}{4}$ Troedfedd.

Y Drugareddfa, (*Exod.* 25. 17.) hyd $2\frac{1}{2}$ Gufydd, lled $1\frac{1}{2}$ Cufydd, a wna $3\frac{3}{4}$ Chufydd ysgwar; neu $15\frac{9}{10}$ Troedfedd.

Y Cynteddfa, (*Exod.* 27. 18.) hyd 100 Cufydd, lled 50 Cufydd, a wna 5000 Cufydd, neu $\frac{1}{2}$ Aroua; yr hyn yw 21,275 Troedfedd, neu 1 Chwarter Acr, 38 Perc, $39\frac{1}{2}$ Troedfedd.

Tir y Lefaiad (*Num.* 35. 3, 4, 5.) oedd 1000 Cufydd ysgwar o bob un o bedwar tu'r Ddinas, yn gwneuthur 1,000,000 Cufydd, neu 100 Aroua; a wna 97 Acr, 2 Chwarter, 29 Perc.

Tir pob Dinas, 400 Aroua; a wna 390 Acr, 2 Chwarter, 36 Perc.

Tir yr 48 Ninas 19,200 Aroua, a wna 18,754 Acr, 3 Chwarter, 8 Perc.

Aroua, yw Mesur o Dir, yn cynnwys 10,000 Cufydd ysgwar, yr hwn a gyfeithwn ni Cyfair: fe wna 42,550 Troedfedd; neu 3 Chwarter Acr, 36 Perc, 79 Troedfedd.

Daliwch fulw, 144 Modfedd ysgwar yn y Droedfedd, 9 Troedfedd yn y Llathen; 30 $\frac{1}{4}$ Llathen, neu 272 $\frac{1}{4}$ Troedfedd, yn yr Perc, 40 Perc yn y Chwarter Acr, a 4 Chwarter yn yr Acr Ystatut.

T A B L rhai o Arian a Phwysau Rhufain.

	f.	c.	ff.
T ERUNCIOUS, Gr. Lepton, <i>Hatling.</i> Marc 12. 42. Luc 12. 59. } a 21. 2. - - - - - $\frac{1}{80}$ o'r Denarius. } 0 0 0 $\frac{4}{100}$			
Quadrans, <i>Ffyriling.</i> Math. 5. 26. Marc 12. 42. $\frac{1}{40}$ o'r Denarius. -	0	0	0 $\frac{8}{100}$
Sembela. - - - - - $\frac{1}{20}$ o'r Denarius. -	0	0	0 $\frac{6}{100}$
As, neu Libella, <i>Ffyriling.</i> Math. 10. 29. Luc 12. 6. Pwys o Bres. - - - - - $\frac{1}{10}$ o'r Denarius. -	0	0	3 $\frac{23}{100}$
Sestertius. - - - - - $\frac{1}{4}$ Denarius. - - - - -	0	2	0 $\frac{8}{100}$
Quinarius. - - - - - $\frac{1}{2}$ Denarius. - - - - -	0	4	0 $\frac{16}{100}$
Denarius y Consulaid, <i>Ceiniog.</i> Math. 18. 28. a 20. 2. a 22. 19, &c. } $\frac{1}{2}$ ran o'r Wns <i>Rufeiniaidd</i> , 62 $\frac{2}{3}$ Gronyn. - - - - - } 0 8 0 $\frac{32}{100}$			
Denarius y Cefariaid, $\frac{1}{3}$ ran o'r Wns, 54 $\frac{3}{4}$ gr. Dracma. - - - - -	0	7	0 $\frac{28}{100}$
Sextula, neu Solidus Aur, <i>Swallt</i> , $\frac{1}{6}$ o'r Wns, 73 gr. - - - - -	12	6	3 $\frac{46}{100}$

Aureus,

Aureus, a elwid hefyd Solidus, dwbl bwys y Denarius. 109 $\frac{1}{2}$ gr. 18 10 1 $\frac{2}{10}$
Aureus y Consulaid. - - - - - 125 $\frac{1}{7}$ gr. 21 6 2 $\frac{5}{12}$
Daliwch fulw, 438 Gronyn Troy, neu 576 gr. Rhufeinaidd yn yr Wns; a 12 Wns, neu 5256 gr. Troy, neu 6912 gr. Rhufeinaidd yn y Pwys.
Yr-un Mwnai yw'r Teruncius a'r Quadrans Rhufeinaidd, $\frac{1}{4}$ Pwys o Bres; ond gan nad oedd iddynt hwy Fath i gyfatteb i'r Lepton Groegaidd, fe a'i cyfieithwyd yn Lladin, Teruncius.

TABL prif Ehang-fesurau Rhufain, yn Fesurau Gwin Brutanaidd.

			gal.	pint.
S EXTARIUS, Marc 7. 4. a gyfieithwyd yn feius Ysten; $\frac{1}{8}$ or Congius.			0	1 $\frac{19}{100}$
Congius, Galwyn.	-	10 Pwys Rhufain.	-	0 7 $\frac{185}{1000}$
Modius, Math. 5. 15. Marc 4. 21. Luc 8. 16. a 11. 33. a gyfieithwyd			2	3 $\frac{16}{100}$
Llestr	-	16 Sextarius.	-	3 4 $\frac{74}{1000}$
Urna.	-	4 Congius.	-	7 1 $\frac{48}{1000}$
Amphora.	-	8 Congius.	-	143 5 $\frac{6}{100}$
Culeus.	-	20 Amphora.	-	
Metretes, Ioan 2. 6. a gyfieithwyd Ffircyn; Metretes Syria ydoedd, ac o'r un gynhwyfiad a Galwyn Rhufain.				

TABL Hyd-fesurau Rhufain.

			llam.	troed.	mod.
D IGITUS, - Bysfedd. - - - - - $\frac{1}{16}$ o Droedfedd. - -			0	0	0 $\frac{725}{10000}$
Uncia, - - - - - Modfedd. - - - - - $\frac{1}{12}$ o Droedfedd. - -			0	0	0 $\frac{966}{10000}$
Palmus, - - - - - Dywnfedd. - - - - - $\frac{1}{4}$ Troedfedd. - -			0	0	2 $\frac{9}{100}$
Pes, - - - - - Troedfedd. - - - - - - - - - - - - - - - - -			0	0	11 $\frac{6}{100}$
Palmipes, - - - - - Troedfedd a Dywnfedd. 1 $\frac{1}{2}$ Droedfedd. - -			0	1	2 $\frac{1}{2}$
Cubitus, - - - - - Cusydd. - - - - - 1 $\frac{1}{2}$ Droedfedd. - -			0	1	5 $\frac{1}{100}$
Gradus, - - - - - Cam. - - - - - 2 $\frac{1}{2}$ Droedfedd. - -			0	2	5
Passus, - - - - - Llam. - - - - - 5 Troedfedd. - -			0	4	10
Stadium, - - - - - Ystad. - - - - - 125 Llam. - -			120	4	2
Milliare, - - - - - Milltir. - - - - - 8 Ystad, neu 1000 Llam. 966			3	4	

TABL rhai o Arian a Phwysau Athen.

		p.	f.	c.
D RACHME, Luc 15. 8. $\frac{1}{8}$ o'r Wns, 67 Gronyn. - - - - -		0	0	8 $\frac{65}{1000}$
Didrachmon, Mat. 17. 24. 2 Drachme. - - - - -		0	1	5 $\frac{3}{100}$
Tetradrachmon, neu Stater, 4 Drachme. - - - - -		0	2	10 $\frac{6}{100}$
Pentadrachmon, - - - - - 5 Drachme. - - - - -		0	3	7 $\frac{27}{1000}$
Mna, neu Mina, Luc 19. 13, &c. Pwys, Punt, 100 Drachme, 12 $\frac{1}{2}$ Wns. - - - - -		3	12	1 $\frac{4}{100}$
Talanton, yr hon yw Talent yr Apocrypha, 60 Mina. - - - - -		216	7	0 $\frac{96}{1000}$

TABL prif Ehang-fesurau Athen, yn Fesurau Gwin Brutanaidd.

		gal.	pint.
C OTYLE, Marwaid. - - - - -		0	0 $\frac{574}{10000}$
Xestes, 2 Cotyle, $\frac{1}{2}$ o'r Chous, 8400 Gronyn. - - - - -		0	1 $\frac{148}{10000}$
Coinics, 1 $\frac{1}{2}$ Xestes, Dat. 6. 6. - - - - -		0	1 $\frac{72}{1000}$
Chous, Galwyn. - - - - -		0	6 $\frac{89}{1000}$
Medimnos, 10 Conix. - - - - -		2	1 $\frac{22}{1000}$
Metretes, 12 Chous. - - - - -		10	2 $\frac{82}{1000}$

Hyd-fesurau Athen. Dywnfedd, Troedfydd, Cusydd, &c. Yr un ydynt a'r rhai Brutanaidd.

